

ناسنامه و کیشهی ناسیونالی کورد

له چه ند سه مینارو کوردیکی زانستیدا

منتدین إقرأ الشافعي

الكتاب (الكوردي - العربي - فارسي)

www.iqra.ahlamontada.com

چاپی یه که م : بلاوکراوهی بنکه ی کوردنامه - (له نه بهز) 2002

چاپی دووهم : بلاوکراوهی کتیبفرۆشی سۆران - (هه ولێن) 2007

كۆپەرھەم

ژمارە (۴)

زنجیرەى سەمینارەكان و كۆپرە زانستییەكان

ژمارە (۲)

جەمال نەبەز

ناسنامە و کیشەى

ناسیۆنالى كورد

لە چەند سەمینارو کۆریکی زانستیدا

چاپی یەكەم: بلاوکراوەى بنکەى کوردنامە - لەندەن ۲۰۰۲

چاپی دووهم: بلاوکراوەى کتیبفرۆشى سۆران - هەولێر ۲۰۰۷

بلاوگراویمکانی کتیبفرۆشی سۆران – ههولیر

زنهیری ژماره (٧٧)

نماوی کتیب: ناسنامه و کتشی ناسیونالی کورد

نوسسەر: جهمال نه بهز

شویژ چاپ: ههولیر: چاپخانهی مناره

سالی چاپ: چاپی به کهم (بلاوگراوهی بنکهی کوردنامه – له ندهن ٢٠٠٢)

چاپی دوهم (بلاوگراوهی کتیبفرۆشی سۆران – ههولیر ٢٠٠٧)

ژمارهی سهارن: له به پێوه به رایهتی گشتی کتیبخانه گشتیهکان ژمارهی سپاردنی

(٢٢) ی سالی ٢٠٠٧ پیتی دراوه .

کتیبفرۆشی سۆران

ههولیر: بازاری کتیبفرۆشان – نزیک دادگا

ت: ٢٢٢١٤٢٠ – ٤٤٩٩٦٦٠

soranbook@yahoo.com

ناوهروک

1	پێوهنداریتی کوردی
75	دۆزی ناسیونالی کورد
179	کوردستان
227	کورد و شۆرش
259	بارودۆخی ئێستەی نەتەوەی کورد

چەند وشەيەك بۇ ئەم چاپە نوئيە

ئەوئەي چاپى يەكەمى "پنەندارنىتىي كوردى" و "دۆزى ناسيۇنالى كورد" بىلاوكرائەتەو خەلكانىكى يەكجار زۆر داواي لەچاپدانەويان دەكەن، ھەرەھا داواي دەقى چاپكراوى سەمىنارەكانى دىكە دەكەن كە ھىندىكىيان قىدىزى ئەو سەمىنارائەيان دىوہ و دەيانەوى بە نووسىنىش بە دەستيانەوہ بى. لەبەر ئەوہ بىرار درا كە ئەم پىنج سەمىنارە كە ھەريەكەيان بەبۇنەيەكى تايەتەي و لە كاتىكى تايەتەي و لە شونىنىكى دىكەدا پىنشكىش كراون، پىنكەوہ لە بەرگىنكا چاپ بىكرىن.

ئەوئەي لىرەدا گوتتى بە پنىست دەزانم ئەوہيە سوپاسىنىكى پىر بەدلى ھاويىرى ھىژا و خوشەويست سىروانى كاوسى بىكەم كە (بىنجگە لە سەمىنارى پنەندارنىتىي كوردى و سەمىنارى دۆزى ناسيۇنال) ھەموو سەمىنارەكانى دىكەي خستە سەر كۆمپىوتەر و نامادەي كەردن بۇ چاپ بىنجگە ئەوئەي بىرى كۆكرەئەوئەي بەرھەمچاپكراو و چاپنەكراوہكانم لە سەرەتاوہ ھەر پىشنىيازى ئەو بوو كە بەوئەي دىلەسۆزىبەوئەي ئەركى گرانى نامادەكەردنىيانى بۇ چاپ خستە سەرخۇي، ھەرەھا سوپاسى ھاويىرانى ھىژا و خوشەويست جەوادى مەلا و دىكتور ئاشتى دەكەم كە مشورى خستە سەر كۆمپىوتەرى "پنەندارنىتىي كوردى و دۆزى ناسيۇنالى كورد" يان خوارد. بىنكەي كوردنامەش كە دەستكردى ھاويىر جەوادى مەلايە ئەركى چاپ و بىلاوكرەئەوئەي خستە سەرخۇي.

ھىوام وايە بىم كارە خزمەتىكى روشنىبرىي كوردىمان كەردى.

جەمال نەبىز

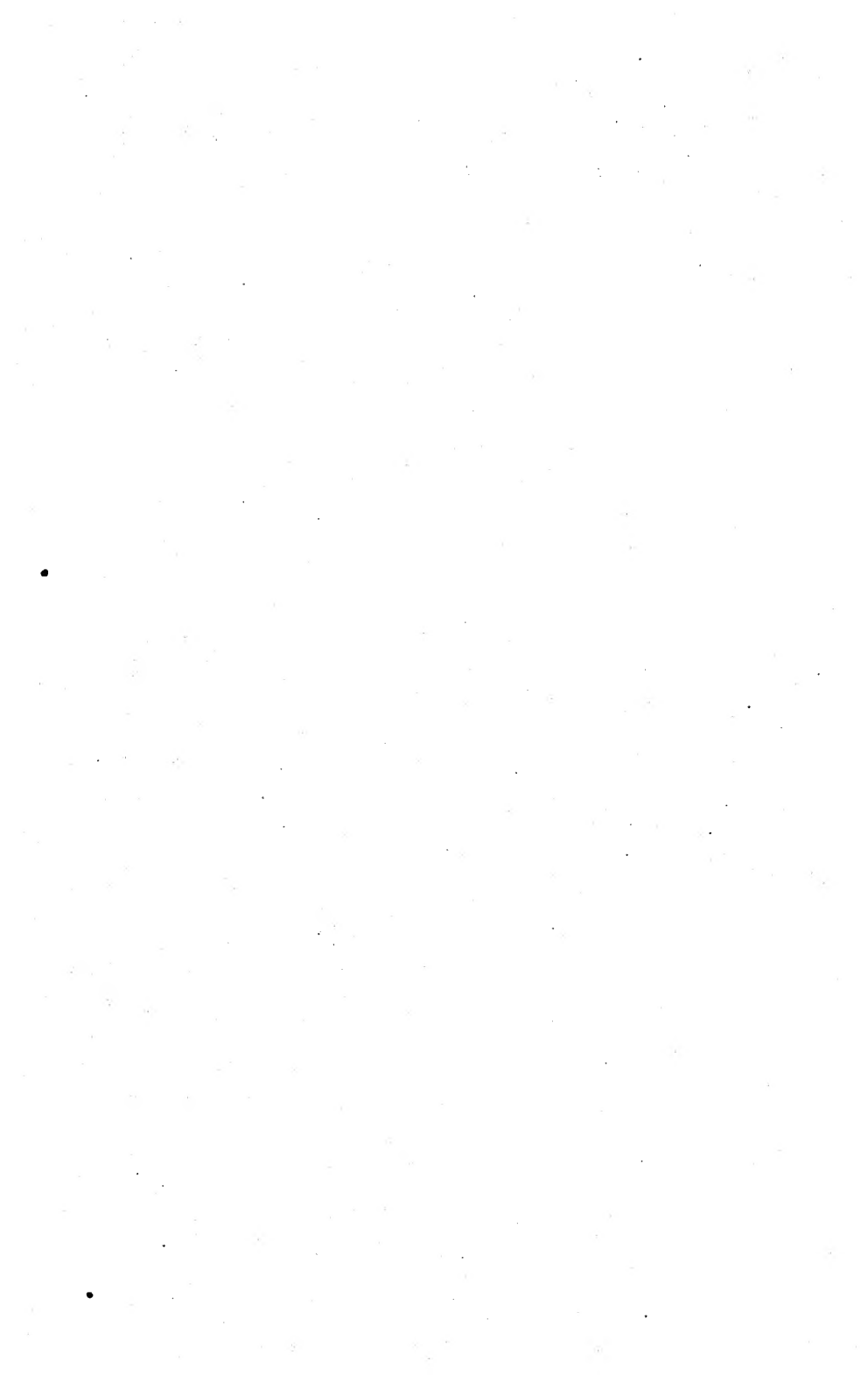
بەرلىن ۲۰۰۲/۳/۱۶

جهمال نهبهز

پێوهنداریتی کوردی
کورد کییه و کورد بوون مانای چی؟
لینکۆلینهوهیهکی
زانستانه
له
ناسنامهی گهلنکی لهتلهتکراوی
نیشتمان دابهشکراوی بی دهولهت

وتارنکی سهمینارییه، له رۆژی ۲۷-۱۲-۱۹۸۵ دا له کۆبوونهوهیهکی چهند
سهت کهسی کورده ناوارةکانی دانیمارکدا پیشکیش کرا. ژمارهیهک کوردی
دانیشتووی سوئد و ئهلمانیا و بهریتانیاش بهشداریهان تیدا کرد.

چاپی یهکهمی: ستۆکهۆلم ۱۹۸۶ - چاپی دوهم: لهندهن ۲۰۰۲

(١) سلاوو کوردنەوی سەمینار

بەشدارانی بەرزێزی سەمینار! خوشبێهەکی زۆر گەورەیه بۆ من که ئەفرۆ لێره بە خزمەت نێوه دەگەم. لە کانی دڵمەوه سوپاستان دەگەم کەوا بەم ژماره زۆرەوه هاتوون بۆ بەشدار بوون لە وتارە گەمدا، کە رەنگە بەشیکی هۆی ئەمەش بگەڕێتەوه بۆ گەرنگیی باسەکه خۆی بەلای نێوهی کوردەوه. هەر لێره دا سوپاسیکی گەرمی لکی دانیمارکی (سۆکسە) دەگەم که منی بۆ گێڕانی ئەم سەمینارە بانگ کرد، و رێی دا پێم تا کو وتاریک لە بارەي مەسەلەي کوردەوه پێشکێش بکەم، بێ ئەوهی لەوه پێش باسیکی تاییهتی دەستێشان بکات بۆم، منیش دەر فەتم لە سەر بستی خۆم هانی و "پێوەنداریتی کوردی" م هەڵبژارد، که هیوام وایه سووتیک بە گوێگران بگەیهنی.

(٢) - چوونه نینو باس

کورد کێیهو کورد بوون مانای چیه؟

ئەم پرسبیارەي سەرۆه هەر لە دەرۆه، واتە لە "ناکورد" وه نایەت، بەلکو زۆر جار گەلێک لە کوردەکان خوشبان دەیکەن، بەلام بەداخۆه وەرمانیکی ژیریژانەي وا کەوا دڵ ناو بخواتەوه پێی؛ نادری بە دەستەوه. بەراستی ئەم پرسبیاره زۆر گەرنگه، چونکه پێوەندیی بە ناسنامەي کۆمەڵه خەلکیکەوه هەیه که خۆیان ئەک هەر بە "گەلێک"، بەلکو بە "نەتەوهیهک" یان دادەنێن، ئەوجا بێگانەش هەن که هەر بەو جۆره تێیان دەروان و تێیان دەگەن. جا ئەم "گەل"، یان ئەم "نەتەوه" یه؛ ئەک هەر لە دەزگەي دەولەتی خۆی بێ بەشمو بەس؛ بەلکو بە سەر پێنج دەولەتی بێگانەي ناسیونالی سیستیم جیاوازیشتا دا بەشکراوه. بێجگە لەوهش ئەم "گەل" یان ئەم "نەتەوه" یه، هەر لە سنووری ئەو نیشتمانە پارچه پارچه کراوه دا نازی که بە کوردستان ناسراوه، بەلکو بەرێکی وهک "کەمەنایهتی" یهک لە دەرۆهي ئەو ولاتە دا دۆزی، سا یان بە پەرشو بلازی ئەم لا و لەولا، یان بە گەلە کۆمەڵەي لە هەوارێکی داخراوا، ئەمانه هەموو مەسەلەي دیاریکردنی ناسنامەي کوردبوون ئالۆزتر و سەختتر دەکەن.

ئێمه که هاتینه سەر باسی ناسنامهی کوردبوون؛ مه‌به‌ستمان له‌ "وه‌ک یه‌کی"یه، یان ئه‌و "چۆن یه‌کی"یه‌ پر به‌ پر به‌یه که له‌ نێوان پێناسه‌ی تاکه‌ تاکه‌ی کورددا هه‌یه، و ده‌یانکاته کۆمه‌لگه‌لیکی وه‌ک یه‌کی هاو ئاهه‌نگ. جا بۆ ئه‌وه‌ی ئێمه‌ نه‌خشه‌ی پێوه‌ندارێتییه‌کی کوردی بکێشین به‌ جوړنکی وا گشت ئه‌وانه‌ بگرێته‌وه که زاراوه‌ی "کورد" ده‌یانگرێته‌وه؛ پێوسته له‌ سه‌رمان جاری پێناسه‌، یان پێناسه‌کانی ئه‌و کۆمه‌له‌ خه‌لکه‌ی که به‌ "کورد" نێو ده‌برین ده‌ستنیشان بکه‌ین... شایانی باسه که کاتێک مرؤف خه‌ریکی ناسنامه‌ی کۆمه‌له‌ خه‌لکێک بوو، وه‌ک کورد، ناچار تووشی چه‌ند زاراوه‌یه‌کی ئیتنۆلۆژی و سۆسیۆلۆژی و پۆلیتۆلۆژی و یاسایی وه‌ک ئیتنۆس Ethnos و "گه‌ل" و "نه‌ته‌وه" و "که‌مایه‌تی" و "گه‌لی ده‌وله‌تدار" و "گه‌لی لاتهنیشت" ده‌بی؛ که ئه‌م زاراوانه‌ش وه‌نهبی هه‌ر یه‌که‌ تارێفیککی رێکو پێکی بپراوه‌ی سنوور دیاری له‌ هه‌موو لاه‌ دانپێدانراوی هه‌بی، به‌لام ئه‌وه‌ی له‌م وتاره‌ سه‌مینارییه‌دا له‌ هه‌موو شتێک گرنه‌تر خۆی ده‌رده‌خات، ئه‌و پێناسه‌ خۆزا (طبیعی) یانه‌یه که ده‌بنه‌ هۆی ئه‌وه‌ی "کوردیک" له‌ "ناکوردیک" جیا بکێته‌وه. لێره‌دا ده‌بی ئه‌وه‌ش بێژم، کاتێک به‌ ناسنامه‌یه‌ک ده‌گوتری ناسنامه، نه‌گه‌ر هاو ئه‌و ناسنامه‌یه له‌ لایه‌ن خاوه‌ن ناسنامه و خه‌لکیشه‌وه دانی پێدا نراو په‌سه‌ند کرا. بۆ وێنه؛ نه‌گه‌ر یه‌کێک نێوی "تافگه‌" بوو، ده‌بی بۆ ئه‌وه‌ی ناسنامه‌یه‌کی به‌ نێوی "تافگه‌" وه‌ بۆ ده‌ریکری، جاری ئه‌و کهسه‌ خۆی خۆی به‌ "تافگه‌" بداته‌ ناسین، و ئه‌وجا خه‌لکیش هه‌ر به‌ نێوی "تافگه‌" وه‌ بێناسه‌وه. جا چۆنکه ئێمه ئێسته باسی "ناسنامه‌ی که‌سی" (تاکێ) ده‌که‌ین، خراپ نییه ئه‌گه‌ر له‌سه‌ر ئه‌م باسه که‌مینک بپۆین، و هیندیک له‌ گه‌روگره‌فته‌کانی بخه‌ینه به‌ر چاو، چۆنکه ئه‌وه بۆ مه‌سه‌له‌ی "ناسنامه‌ی کۆمه‌لی" به‌کارمان دی، بۆ ئه‌مه‌ش ده‌مه‌وی وا دابنیم، ئه‌و که‌سه‌ی که نێوی "تافگه‌"یه، دی و به‌ ئاره‌زووی خۆی نێوی خۆی له‌ "تافگه‌" وه‌ ده‌گۆری به‌ "رنگه‌"، و خه‌لکیش ئه‌مجا به‌ "رنگه‌" نێوی ده‌بن. ئه‌و ده‌مه‌، تاییه‌تکاره‌ بابه‌تییه‌کانی ناسنامه‌ی ئه‌و کهسه‌ نایه‌نه‌ گۆڕین، نه‌گه‌رچی هیندیک له‌ پێناسه‌ نابایه‌تی یه‌کانی گۆڕانیان به‌سه‌ردادی.

چۆنکه به‌ گۆڕینی نێوه‌که، سه‌روشت و ماکی (ذات) ئه‌و کهسه‌، وه‌ک که‌س،

لەگەڵ سەروشت و ماکی کەسی دیکەدا "وەک یەک" یان "لیناکری"، تەنانەت ئەگەر هیندیکیش هەبن، پاش گۆڕینی نێوێکەش هەر بە "تاقگە" نیوی بێن، و هیندیکیش بە "زنگە"؛ ئەوا مەبەست هەر هەمان کەس و هەر ئەو کەسە، جاری واش هەیە دەبینن هی واهەن لەمالەو و لەنیو خیزانی خۆیاندا نیوێکیان هەیە، کەچی لەدەریشەو و بە ڕەسمی نیوێکی دیکە، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو کەسە هەر ئەو کەسە و پێناسە بابەتییه‌کانی ئەو کەسە دەسکاری نەکراوە. وێنەیەکی دیکە: زۆر جار روودەدات کاسبکارێک دەچێت چێشتخانەیەکی دادەمەزرینی، و خۆی نیوێک دەدۆزێتەو بۆی و بە ڕەسمی وای نیو دەنی، کەچی خەڵکەکە نیوێکی دیکەی لی دەنن و هەر بەو نێوێکە دەپێناسن. لەگەڵ ئەوەشدا، پێناسە بابەتییه‌کانی بابەتەکە (چێشتخانە) هەر وەک خۆی دەمێنێتەو و نابێتە شتیکی دی، هەتا خەڵکەکە چێشتخانەکە هەر بە (چێشتخانە) بناسن و بە شتیکی دیکەی نەدەنە قەڵەم، بۆ وێنە: هۆتیل، یان فرۆشگە، یان گەرماو. ئەم نموونانە بەسەر ئەو کۆمەلگە ئیتێسیانەیشدا دەچسپێن کە بە "ئیتنۆس" یان "گەل" یان "نەتەو" دەدرێنە قەڵەم. بۆ وێنە ئەلەمانەکان بە خۆیان دەلێن "Deutsch"، کەچی کورد و گەلیک خەڵکی دی. پێیان دەلێن "ئەلمان". ئەمەش بە هیچ جوړێک لە پێناسە بابەتییه‌کانی گەلی نیو براو (ئەلمان) ناگۆڕی، چونکە نیونان (واتە ناسینەو) "دویچ" بە "ئەلمان" لەلایەن هیندیک خەڵکەو، هیچ تاییه‌تکار و سەروشتیکی دیکە ناخاتە سەر "دویچ"... هەروەها زۆری کورد بۆ نیونانی خۆیان، لەپال بەکارهێنانی وشەی "کورد" دا و شتی "کورمانج"یش بەکار دەبن، بەلام کە تۆ "کورێک" بە "کورمانج" بانگێ دەکەیت، ئەوا بەم کارەت هیچ جوړە پێناسەیه‌کی بابەتانه‌ی کورد دەستکاری ناکەیت، و هیچ بابەتکار و سەروشتیکی تازه ناخەیتە سەری، چونکە "کورد" و "کورمانج" هەردووکیان پر بە پرێه‌کن و بۆ یەک "بابەت" بەکار دێن. بەلام بە پێچەوانەو ئەگەر تۆ بە "کورد" ت نەگوت "کورمانج" بەلکو گوتت "ترکی چیا" یان "عەرەبی چیا" یان "فارسی چیا"؛ ئەوا دیارە ئەو دەمە پێناسە بابەتییه‌کانی کۆمەلگەلێکت دەستکاری کردووە، کە لەلایەن خۆیان و خەڵکەو هەر بە "کورد" یان

"کورمانج" ده‌درینه قه‌لم، سه‌باره‌ت به‌وه‌ی سه‌روشت و تاییه‌تکاری دیکه‌ت
 خسته‌وه‌ته سه‌ری، و نه‌وسا نه‌مه‌ش له مه‌سه‌له‌که ده‌گۆڕی، جا که تو ده‌بێژیت
 "ترکی چیا" و "فارسی چیا" و "عه‌ره‌بی چیا" نه‌وا هه‌موو جاریک نیوی ترک
 و فارس و عه‌ره‌ب به‌کار ده‌به‌یت، که نه‌مانه هه‌ر یه‌که‌یان نه‌شانه‌ی
 کۆمه‌لگه‌لێکن که تاییه‌تکاری بابه‌تانه‌ی خۆیان هه‌یه، جیا له تاییه‌تکاره
 بابه‌تییه‌کانی کورد. نه‌مه‌ش خالانه‌ی نه‌وه‌یه کوردنکی گوندیی نه‌رزبۆم که
 به‌درنژایی ژبانی هه‌ر گونده‌که‌ی خۆی و چه‌ند کاربه‌ده‌ستینکی ترکی دبیبی و
 له‌په‌ر بووی به "کرێکاری میوان" له ته‌لمانیا و له کارگه‌یه‌کدا بۆ یه‌که‌مین جار
 چاوی به ته‌لمان کوه‌تیبی و پێیان نه‌لی "دۆیج" یان "ته‌لمان"، به‌لکو پێیان
 بلی "ترکی نه‌وروپا"، نه‌و حه‌له نه‌مه ده‌بێته ده‌ستکاریکردنی تاییه‌تکاره
 بابه‌تییه‌کانی نه‌وانه‌ی له‌لایه‌ن خۆیان و خه‌لکوه به "دۆیج" و "ته‌لمان"
 ناسراون. هه‌رچه‌نده ناسنامه‌ی کۆمه‌لگه‌لێکی ئێتنی له‌نیوان "تێروانیی خۆی
 و تێروانیی بێگانهدا سه‌ر هه‌ل ده‌دات (١)، به‌لام به تا‌قی کردنه‌وه ده‌رکوتوه
 که له نیوان ئهم دوو ته‌وه‌ره‌یه‌دا، کارکردنه سه‌ر یه‌کدی به‌رده‌وامه و هیندیک
 جاریش تێروانیی خۆی زۆر کار ده‌کاته سه‌ر تێروانیی بێگانه و به‌جاریک
 ده‌یگۆڕی. بۆ وینه: نه‌گه‌ر یه‌کێک نیوی "تازاد" بوو، به‌لام چه‌ند که‌سیک
 حه‌زیان له نیوه‌که‌ی نه‌کرد و به نیوی "مراد" وه بانگیان کرد، نه‌وسا نه‌گه‌ر نه‌و
 که‌سه به هه‌یج جوړنیک به "مراد" وه‌رامی نه‌داوه، و سۆر بوو له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که
 نیوی "تازاد" نه‌وا رۆژنیک دی نه‌و چه‌ند که‌سه ناچار ده‌بن به "تازاد" بانگی
 بکهن. سۆر بوونی کوردیش، له‌پال بوونی ده‌سه‌لاتینکی له‌باردا، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی
 "ترکی چیا" یان "فارسی چیا" یان "عه‌ره‌بی چیا" نین، به‌لکو کۆمه‌لگه‌لێکی
 سه‌ربه‌خۆن، وا لهو بێگانانه ده‌کات که به‌و جوړه نیوی ده‌بن؛ زوو یان دره‌نگ
 به‌و جوړه‌ی کورد خۆیان ده‌یانوه‌ی ده‌ستیشانیان بکهن. کمواته که ئێمه باسی
 کورد ده‌که‌ین مه‌به‌ستمان کۆمه‌له خه‌لکێکه که هیندیک تاییه‌تکاری بابه‌تانه‌ی
 خۆیان هه‌یه. ئهم تاییه‌تکارانه ئاویته‌ی یه‌ک پوون و هه‌مووش پێکه‌وه بوونه‌ته
 هۆی نه‌وه‌ی کۆمه‌لگه‌له‌که‌یان کردوه به کۆمه‌لگه‌لێکی جیاواز له کۆمه‌لگه‌لانی
 دی. ئێسته با بزانین نه‌و تاییه‌تکارانه چین؟

ئەمە وابوو، و هەر کەسێک کە بە کوردی قسەی کرد، کورد بێ، دەبێ هەر کەسێک کە نەیتوانی بە کوردی قسە بکات، کورد نەبێ. وادیارە تەنانت لێ رابوردووشدا کوردی وا هەبوون، ئەگەر کوردێک زمانی کوردی نەزانیبێ، "مافی پێوه‌نداری نێویی" یان پێی پەوا نەبێنیووە و لێیان سەندوووەتەوه. بۆ وێنە: بێرکەرەوه و هۆنەری نەتەوه‌ئەفینێ کورد بەهەشتی حاجی قادری کۆبی (١٨١٥-١٨٩٢) لێ سەتەری رابوردوودا گوتووێت: ئەگەر کوردێک قسەی بابی نەزانی؛ موحەققەق داکی حیزە و با بێ زانی (٤). هەرچی تاقیکردنەوهی رۆژانەشە، ئەوا ئەم فەرمانە رەقو تەقە دەداتە دواوه. چۆنکە زۆری وا هەبوون و هەم کە خۆیان بە کورد زانیووە و دەزانن و رازی نابن بیهوی بە ئەندامی هیچ گەلێکی دی دابنرێن جگە لێ کورد؛ کەچی زمانی کوردیش نازانن. ئەمانە بە زمانی دیکە قسە دەکەن کە ئەو زمانانە بە "زمانی خۆیان" نازانن، بەلام زمانی کوردی کە نایزانن و ناتوانن قسەی پێ بکەن، بە "زمانی خۆیان"ی دەزانن. نیشتمان پەرەری گەرە، شەهید دوکتۆر فوئاد بەرخۆ؛ یەکیەک بوو لەو کوردانە کە لەسەر کوردایەتی لێ سالی ١٩٢٥ دا لەلایەن رژیمی تورکە کەمالیستەکانەوه لێ سێندارە درا، بەلام نەبێدەتوانی بە کوردی قسە بکات، کەچی نەزانینی زمانی کوردی، رێی ئەوهی نەگرت لێی لەپێناو کورددا گیانی خۆی بێهەشتی. هەر ئەو "کوردی نەزانە" لەبەر سێندارەدا هەلبەستێکی بە زمانی تورکی رێکخست، لەوهی دا کوردستانی بە باخێکی بەهەشت دانا کە لێ باووباپیرانەوه بۆی بەجێ ماوه و فەرمووی: کیمدر بزی منع ایله یجک باغی جناندن، میراتی پەردەر، گیررزخانە بزمدر (٥) واتە: "کێ بێ بتوانی رێی ئەم باخی بەهەشتە لێ نێمە بگرت، میراتی باوکمانە و بۆمان بەجێ ماوه، مال مالی خۆمانە و دەچینە نیوی". عەلی سەیدزێ گۆزانی (١٩٠٨-١٩٨٢/٨/١٨)، سکرێتیری ئەنجومەنی یاسادانانی ئەردەنی؛ یەکیەکە لەو کوردانە کە لەنێو عەرەبی ئەردەندا لێ دایک بووه و گەرە بووه، و بەهۆی ئەوهوه کە کورده، هەر لەکاتی قوتابێتییهوه گەلێک خزمەتی میژووی کوردی کردووه. لێ کێشەکەیدا "من عمان الى العمادية او جولة في كردستان الجنوبية" ("لێ عەمانەوه بۆ ئامیدی یان گەشتێک بە کوردستانی خوارودا") دەبێژی. "کە لێ سەلمانی بووم

لەگەڵ بابا عەلی شێخ مەحموددا بە زمانی ئینگلیزی قسەم کرد، چونکە ئەو
 حەلە زمانی کوردی نەدەزانی" (٦). ئەمە مانای وایە ئەم کوردە بەنیوانگە
 نەتەوێتی. ئەسەرەتای ژیا نیدا کوردی نەزانیو. کاتێک کە خۆم لە بەغدا و
 بەسەر مامۆستای قوتابخانە نیوە‌ندێهەکان بووم، واتا لەو دوو شارە کە دوو
 مەلەبەندی عەرەب‌نشین، بەلام لە بەکەمیاندا کەمایەتییه‌کی گەورە کورد هەبە و
 لە دوو‌میشیاندا کورد زۆر هەن، گەلەک جار قوتابی وام دیوێ کە بە
 عەرەبییه‌کی بێ‌خەوشی ره‌وان قسە کردووە، بەک وشە کوردی نەزانیو،
 کەچی لە منی پرسێو: "تکایە ئەم وشە عەرەبییه‌ بە "زمانی خۆمان" چی پێ
 دە‌ئێن؟" گوتوومه: "مەبەستت لە "زمانی خۆمان" چیه‌؟ گوتوویه‌تی:
 "کوردی". گوتوومه: باشە تۆ کوردی نازانیت، چون کوردی زمانی تۆیه‌؟ بە
 گەر‌میه‌یه‌ گوتوویه‌تی: "خۆم کوردم، لەبەر ئەو کوردی زمانی منە، ئەک
 عەرەبی، ئەز نەعەرەبم" (٧). ئەو تە ئێستەش دە‌بینین لە شارەکانی ئەوروپای
 رۆژاوا دا هەزاران خەڵکی ترکیا و ئێران و عێراق و سوریا و لوبنان و کوی و
 کوی هەن، کە لە ئەستەموول و ئەنقەرە و ئیزمیر و تاران و بەغدا و دیمشق و
 بیرووت لە دایکبوون، و هەر بە ترکی و عەرەبی و فارسی دە‌په‌یفن، کوردی
 نازانن. کەچی خۆیان بە کورد دە‌ناسین، و هەول‌دە‌هەن "زمانی خۆیان" کە
 کوردیه‌یه‌ فێرین و قسە پێ‌بکەن. بەمەدا بۆمان دەر‌دە‌کەوی، ئەگەر هاتو
 بەکێک خۆی بە کورد زانی، ئەوا زمانی کوردی بزانی و نەزانی، زمانەکە هەر
 بە زمانی خۆی دە‌زانی. هەر‌و‌ها ئەگەر بێ‌تو زانینی زمانی کوردی بکری بە
 پێ‌ناسەیه‌کی کوردبوون، ئەوا دە‌بێ‌ ژمارەیه‌کی بە‌کجار زۆر له‌وانە‌ی بە‌خۆیان
 دە‌ئێن کورد، و خەڵکیش بە کورد ناسیونی، لە پێ‌وه‌ندارێتی کوردی بێ‌بەش
 بکرن، هیچ نەبێ‌ تا ئەو کاتە‌ی زمانی کوردی فێر دە‌بن، بە کورد نەزانی،
 و کە زمان فێر بوون، ئەو‌جا پێ‌یان بگوتری "کورد". ئەمە لە‌لایە‌کە‌وه،
 لە‌لایە‌کی دیکە‌شم‌وه، هێ واهەن کە لە نیوچه‌یه‌کی کورده‌واریدا لە‌دایک‌بوون، و
 بە کوردیه‌یه‌کی بێ‌گری و گۆل‌دە‌په‌یفن، ئەم‌جا وە‌نەبێ‌ هەر لە کۆلان و باژێر
 بە کوردی قسە بکەن، بە‌ل‌کو تە‌نانە‌ت کوردی زمانی ماله‌وه‌یشیانە، بەلام کە
 لییان دە‌پرسیت، تۆ کوردیت؟ دە‌بیژن: "نە. با‌پیره‌ گە‌وره‌م کاتی خۆی هاتو‌وه‌تە

کوردستان، و له کوردستان له دایکبووم و گهوارهبووم و "زمانی خۆم لهبیر چووه تهوه". به کورتی: ته گهرچی زمانی کوردی پیناسهیهکی زۆر گرنگه بۆ دیارکردنی "کوردیوون"، به لām له ههموو چهلینکدا راست ده رناچی. لهبهر تهوه نابیته مهرچی بی چهند و چۆنی پینوهنداریتی کوردی. شایانی باسه که دانانی "زمان" به پیناسهیهکی ناسنامهی کۆمهلهگه لیکتی ئیتتی، به شینوهیهکی گشتی، گیروگرفتی زۆره. له گهله تهوهشدا ده بینین له ههموو لایه کوه به پیناسهیهکی به کجار گرنگ و بگره سهرهکی داده نری. بۆ وینه: باسی "گهلانی ترک" ده کری، و مه بهستیش لهو گهلانهیه که به شینوهکانی زمانی ترکی قسده کهن. ته له مانه کان که مینک جیاوازی ده خه نه نیه وه: کاتینک "گهلی ته له مان" له "گهلانی ته له مانیزمان" جیا ده که نه وه. عهر به کان ههر کسینک که عهر به زمان بوو؛ به عهر بهی ده ده نه قه له م. که ته م سهر نه جش لای عهر به کۆنه و ده گهر ته وه بۆ سهر ده می په یامهر (د)؛ کاتینک مه ده مه له وه رامی ته وانده که چهند سه حابهیهکی ناعهر بهی مه ده دیان - وه ک سلانی فارس و سه وه بیی رۆمی و بیلالی حه به شی و... به سووک هاتو ته بهر چاو، چۆنکه عهر به نه بوون، له مزگهوت گوتوویه تی: "... خه لکینه خودی یه ک خودی یه، و باوکیش یه ک باوکه، و عهر بهیتی هی هیچ که سینک تان نیسه، له باوک و دایکه وه. به لکو عهر بهیتی زمانه، تهوی به عهر بهی قسه ی کرد تهوه عهر به (۸). راستیه کهی، تهوی شاره زای ولاتی عهر به بی؛ ته فرۆ ژمارهیهکی یه کجار زۆر لوینانی و جهزایی و مه را کیشی و تونس و میسری و سو دانی ده بینن، که به زمانی عهر بهی قسده کهن، و که چی خۆشیان به عهر به نازانن، به لکو خۆیان به فینیتی و بهر بهری و گو شینی و قیستی و... هتد ده ده نه قه له م.

(ب) - به نه چه و ره چه له ک

له به ره ی به نه چه و ره چه له کی کورده وه گه لیک بیروپا و وادانان (فرضیه) هیه و وتو وێژ و ده مه ته قی یه کجار زۆره. ته مهش وه نه بی کاری ته فرۆ و دوتنی بی، به لکو له میژوودا کۆنه و باسکردنی به نه چه و ره چه له کی کورد له هزار سالینک

پترة. مینۆوونوسه عهرهبه کۆنه‌کان وه‌ک المسعودي (که له سالی ٩٥٧/٩٥٦ ی ف دا مردوه) له یه‌کیک له کتێبه‌کانیدا که نیوی (التنبیه والاشراف)؛ بنه‌چه و په‌چه‌له‌کی کورد ده‌باتمه‌وه سهر عهرهب (٩) و له کتێبینکی دیکمدا که نیوی (مروج الذهب و معادن الجوهر)؛ بنه‌چه و په‌چه‌له‌کی کورد ده‌باتمه‌وه سهر دێو و درنج و جنۆکه و شه‌یتان (١٠). ته‌بولقاسمی فیرده‌وسی (ابو القاسم فردوسی) خاوه‌نی (شاهنامه) که له ٩٤١/٩٤٠ تا ١٠٢٠؟ ژیاوه؛ بنه‌چه و په‌چه‌له‌کی کوردی برده‌وته‌وه سهر ئه‌و گه‌نجانه‌ی که له ده‌ست سهره‌ڕین و مینشک ده‌ره‌ینان له‌لایهن زو‌حاک (ئه‌ژده‌هاک) ی زۆرداری نه‌مۆشموه؛ به‌ه‌زی خێره‌وه‌ندینی دوو چینه‌شکه‌ری زو‌حاکموه، رزگاریان بووه و رایان کرده‌وه و دا‌ویانه‌ته‌که‌ژو‌کیو (١١). له‌م سه‌رده‌می دوا‌یشدا گه‌لێک تی‌بێنی له‌سه‌ر بنه‌چه و په‌چه‌له‌کی کورد خراونه‌ته‌روو، هیندیک له‌مانه‌ به‌ژ ئامانجی سیاسی بوون، وه‌ک ئه‌وه‌ی که کورد ده‌به‌رنه‌وه سهر ره‌گه‌زی عهرهب یان فارس یان ترک، و هیندیکیش له‌ ئه‌نجامی لیکۆلینه‌وه‌ی زمانه‌وانی و مینۆویی به‌وه‌ په‌یدا‌بوون. به‌نیویانگه‌ترینی جو‌ری دووه‌میان ئه‌و هی‌پۆتی‌زه که به‌ژ به‌که‌مین جا‌ر له‌لایهن فلادمی‌سر مینۆرسکی (١٨٧٧/٢/٥- ١٩٦٦/٣/٢٥) به‌وه‌ پێشاندراوه و کورد ده‌باتمه‌وه سهر بنا‌وانی ماد، واته‌ مه‌یداییه‌کان (١٢). کورده‌کان خۆشیان به‌گه‌شتی ئه‌م هی‌پۆتی‌زه به‌ راست ده‌زانن و ئه‌وه‌تا ته‌مانه‌ت مارشی کوردستان که به (ئه‌ی ره‌قیب) به‌نیویانگه؛ ده‌ست به‌ژ ئه‌م بنه‌مایه‌ راده‌کێشی، کاتێک ده‌بی‌ژی: "ئیمه‌ رۆله‌ی مه‌یدیا و که‌ی خوسره‌وین. دینه‌انه، ئاینه‌انه، نیشه‌تمان". به‌که‌ورتی، بنه‌چه و په‌چه‌له‌کی کورد هه‌رچه‌یه‌ک بی، کورد خۆی پێی وایه که ئه‌م کورده‌انی ئه‌ش‌رو‌ش هه‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌وانه‌ن که له رابورد‌ودا کورد بوون. لێ‌ره‌دا هه‌ز ده‌که‌م به‌سه‌ره‌اتینکی خۆش بگه‌ڕه‌مه‌وه بۆتان. بیست سالی‌نک له‌مه‌وه‌یه‌ر جا‌ری‌کیان له‌ مه‌له‌به‌ندینکی خۆنده‌کاراندا له‌ مۆنیخ (ئه‌لمانی‌ا) و تارنک‌م له‌باره‌ی رۆژه‌لاتمه‌وه ده‌خۆنده‌وه به‌ژ خۆنده‌کاره‌ ئه‌لمانه‌کان و باس هاته‌ سه‌ر بنه‌چه و په‌چه‌له‌کی کورد. هیندیک له‌و ئه‌لمانه‌انی له‌وی بوون چه‌ند شه‌تی‌کیان له‌سه‌ر کورد خۆنده‌بووه‌وه، و هه‌زیان ده‌کرد زۆتر ده‌مه‌ته‌قی له‌سه‌ر به‌ه‌ه‌تی کورد به‌که‌ن. یه‌کی‌کیان زۆر

له‌سەر ئه‌وه سۆر بوو که کورد ده‌چنمه‌وه سهر "خۆریسه‌کان". یه‌ک دوو کوردیش له‌موی بوون، که ره‌ئیان جۆریکی دی بوو. ده‌مه‌ته‌قی که‌می‌ک درنژه‌ی کیشا، و ئه‌وجا کابرایه‌کی ریش ماشویرنجی سمیل باپر که له سووچیکه‌وه تا ئه‌و کاته بی ده‌نگ دانیش‌تنبوو له‌پر سنگی ده‌ره‌په‌راند و به ئه‌لمانییه‌کی تینکشکاو گوتی: تکایه ئه‌ز ئه‌لمانی باش نازانم، که‌رم که به کوردی بیژه یزانم قانا چ ده‌بیژن؟ گوتم کاکه تو کۆنده‌ریت؟ گوتی: "ده‌رسیمی". مه‌سه‌له‌کم به‌کورتی تینگه‌یاند. ئه‌وجا برۆی چرچ کرد و گوتی: تکایه بعم هه‌قالانه بیژه لیم بیورن که‌وا ئه‌ز نه‌خۆنده‌وارم، له‌پیشه‌وه وامزانی که ئه‌مانه ده‌بیژن "کورد خۆپین" و جینه‌ده‌ده‌ن به کورد، له‌بهر ئه‌وه زۆر ناره‌حه‌ت بووم، چونکه تا ئیسته ئه‌م "خۆپ" و "مۆری" یه‌م نه‌بیسته‌وه، به‌لام ئیسته تینگه‌یشتم که "خۆری" که‌لینک بوون بۆ خۆیان، به‌هه‌رحال ئه‌مه ئه‌و هه‌راوه‌ریایه‌ی پیناوی. کورد خۆپ بووین یان شتیکی دی بووین، ئه‌وه به‌کاری چی دی؟ کورد کوردن و هینچی دی. باوه‌ر بکه خۆم پینچ شمش پشتی خۆم ده‌ناسم و ده‌زانم که‌ی و له‌چ گۆندیکه‌وه باپیره‌گه‌وره‌مان چوه‌وه بۆ نیو شار، و پینچ شمش پشتم هه‌ر کورد بوون. نه‌ خۆپ بوون و نه‌ هیچ. پاشان گوتی: کورد ئه‌وه‌یه باوک و باپیر و باپیره‌گه‌وره‌ی کورد بووین. ئه‌وجا پینش دوو سی هه‌زار سال چی بووه و چی نه‌بووه، ئه‌وه هه‌ر خودی ده‌زانی، که‌سیش تا نه‌قێژ زیندوو نه‌بووه‌ته‌وه تا هه‌والی ئه‌و زه‌مانه بپرسین لینی. "ئائه‌مه ره‌ئیی کرێکارنکی ساده‌ی کورد بوو که به‌خۆی ده‌گوت نه‌خۆنده‌وار، که ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌یه‌که بۆ تیروانینی بنه‌چه و په‌چه‌له‌کی خۆ له‌لایه‌ن زۆریه‌ی زۆری کورده‌وه. به‌مه ده‌مه‌وی بیژم که کوردی نه‌قێژ، خۆی به‌ نه‌وه‌ی ئه‌وانه ده‌زانی که له رابوووشدا هه‌ر کورد بوون، یان کورد بوون به‌ نیونکی دیکه‌وه. ئه‌وجا ئه‌وه‌ی بۆ ئیسه گرنگه ئه‌وه‌یه: هیندینک جار بنه‌چه و په‌چه‌له‌ک ده‌کریته ده‌ستاویژنک بۆ پیناسه‌ی کوردبوون. بۆ وینه: ئه‌وی باوک و دایکی کورد بی، یان هیچ نه‌بی؛ دایکی یان باوکی کورد بی؛ به کورد ده‌دریته قه‌لهم. هیندینک جاریش هه‌ر له‌بهر ئه‌وه‌ی باپیره‌گه‌وره یان داپیره‌گه‌وره‌ی که‌سینک کورد بووه، ئیندی ئه‌و که‌سه له‌لایه‌ن کورده‌وه به کورد ده‌دریته قه‌لهم. جاری واش هه‌یه یه‌کی‌ک هه‌ر باپیره‌گه‌وره‌ی کورد بووه، به‌لام

خۆی له ولاتیکی دیکه‌دا له‌دایک بووه، و دایکیشی کورد نی یه و زمانی کوردیش نازانی، کهچی خۆی هه‌ر به کورد ده‌زانی و شانازی پێوه ده‌کات، و رنکیش ده‌که‌ویت که خه‌لکیش هه‌ر به کورد بیده‌نه قه‌له‌م. ئهم جۆره که‌سه‌نه ئه‌گه‌ر له ولاتی عه‌مه‌دا بن، به‌زۆری، پاشینیوکی "الکردی" ده‌خه‌نه سهر نێوه‌که‌ی خۆیان. به‌هه‌شتی محه‌مه‌د کوردعه‌لی (محمد کردعلی)، کۆنه سه‌روکی ئه‌کا دیمبای زانستی عه‌ره‌ب له دیمشق، و یه‌کیک له زانا به‌نیویانگه‌کانی جیهانی عه‌ره‌ب، نمونه‌یه‌که بۆ ئهمه. هه‌ر ئهم دیارده‌شه وای کردوه که کورده‌کانی ئیسرائیل به "ئه‌نا کوردی" که مانای "ئه‌ز کوردم"ه؛ نیو بێرین، چونکه ئهمانه هه‌ر له‌سه‌ره‌تای چونیانه‌وه بۆ ئیسرائیل خۆیان به "کورد" به خه‌لکی ناساندوه و که له یه‌کیکیان پرسیبی "تۆ چیت؟ ده‌ست به‌چی گوتویه‌تی: "ئه‌ز کوردم" که به زمانی عیبری "ئه‌نا کوردی"یه. کهچی له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه هی وا هه‌یه باوکیش و دایکیشی کورد بوون یان کوردن، کهچی نه‌ک هه‌ر خۆی به کورد نازانی؛ به‌لکو پێشی ناخۆشه بێژن: "تۆ کوردیت" و خۆی به "مه‌نسووب"ی گه‌لێکی دی ده‌داته قه‌له‌م. هی واش هه‌یه بێچه و په‌چه‌له‌کی کورد بووه و دان به‌مه‌شدا ده‌نی، کهچی ده‌لی "به‌لام خۆم کورد نیم. تازه بوومه‌ته عه‌ره‌ب، یان ترک، یان فارس." ئهمانه له‌نیو کورده‌دا به کوردی "تاوه" یان "ئاوه‌کی" ده‌درێته قه‌له‌م. له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه هی وا هه‌ن، باوک و باپیرانیان کورد نه‌بوون، به‌لام له کوردستاندا له‌دایک بوون، و له کۆمه‌لگه‌ی کورده‌دا تاوانه‌تموه. ئهمانه خۆیان به کورد ده‌زانن، و ئه‌گه‌ر پێیان بلێیت "تۆ به بێچه و په‌چه‌له‌ک کورد نیت" ده‌لیت: "راسته. به‌لام تازه بوومه‌ته کورد و خۆم په‌ کورد ده‌زانم". ئهم جۆره کورده‌نه لای کورد زۆر به‌پێژن. وادیاره ئهمه له‌لای کورد به نیشانه‌ی وه‌فاداری بۆ نان و ناوی کوردستان ده‌درێته قه‌له‌م. پێم وایه هه‌ر ئهم هه‌لوێست و تێروانینه‌شه که بووه‌ته هۆی ئه‌وه‌ی گه‌لێکی بی ده‌وله‌تی یه‌کنه‌گرتوی وه‌ک کورد، بتوانیت ناکورد، به‌بی به‌کارهێنانی زۆر و شه‌ڕوه‌هه‌للأ، له‌نیو خۆی دا، به ناشتی و هێمنی بتوانیتهموه. شایانی باسه که کورد، به‌شێوه‌یه‌کی گشتی زۆر به‌ته‌نگ بێجو بناوانی مالباتی خۆیانهمه‌ن. گه‌لێک تیره و هۆز و بێمه‌اله‌ی کورد هه‌ن

که قه‌واله‌ی پشت‌او‌پشتی خۆیان ده‌خو‌ننه‌وه، و هیندی‌کی‌شیا‌ن په‌نا ده‌به‌نه به‌ر داستان و چیرۆکی شه‌فسانه‌یی بۆ پیرۆز کردنی ئه‌م بنجو بنا‌وانه؛ وه‌ک شه‌فسانه‌ی که‌وته‌وه‌ی نیزیدی‌یه‌کان له‌ تۆی ئاده‌م خۆی، له‌کاتین‌کدا هه‌وا هینشتا دروست نه‌بووه (١٣)، یان وه‌ک چیرۆکی پێوه‌ندی بنه‌ماله‌ی فه‌یزولا به‌گی له‌گه‌ڵ ساسانییه‌کان به‌هۆی شوو‌کردنی کچی سه‌رکرده‌یه‌کی کورده‌وه به‌ ئه‌رده‌شیری پا‌په‌کان، دامه‌زرینه‌ری ئیمپه‌راتۆریتی ساسانی و تیکه‌لبوونی خو‌ینی کورد به‌ ساسانی یه‌کان، و دا‌ویی شوو‌کردنی کچیک له‌ بنه‌ماله‌ی ساسانییه‌کان به‌ ئیمام حه‌سین، سینه‌مین ئیمامی شیعه‌کان و ئه‌وجا که‌وته‌وه‌ی خه‌زانه کوردیه‌ ئه‌ریستۆکراتیه‌یه‌کان له‌مه (١٤)، یان وه‌ک داستانی که‌وته‌وه‌ی بنه‌ماله‌ی بابانییه‌کان له‌ فه‌قی ئه‌حمه‌دی دا‌ره‌شومانه و ئه‌و کچه ئه‌وروپاییه‌ی که‌ فه‌قی ئه‌حمه‌د به‌ شه‌ره‌شیر له‌چنگ ئه‌و پیا‌وه ئه‌وروپاییانه ده‌ریه‌ینابوو که ده‌یانویست به‌زۆر بیده‌ن به‌ شوو به‌ یه‌کینک له‌ خۆیان. ئه‌م چیرۆکه چیرۆکینه که کورده بابانییه‌کان خۆیان بۆ زانستکار و دیپلۆماتی ئینگلیز کلۆدیۆس ریچ یان گێزابه‌وه؛ کاتینک ریچ ٢٨٥ سال له‌مه‌یه‌ر چووبو بۆ سه‌ردانی سه‌لیمانی پیته‌ختی ئه‌وده‌مه‌ی میرنشینی بابان (١٥). هه‌مه‌وه‌نده‌کان و هۆزه‌کانی دیکه‌ش هه‌ر یه‌که چیرۆکی شه‌فسانا‌وی له‌م بابه‌ته‌ی هه‌یه. بێ‌جگه له‌وه‌ش چیرۆک و داستانی وا هه‌ن لاف‌ی ئه‌وه لی ده‌ده‌ن که گوا‌یه هه‌موو خه‌لکی جیهان له‌ بنه‌ره‌ته‌وه له‌ کورد که‌وتوونه‌ته‌وه. وه‌ستانی "که‌شتی نووح" له‌سه‌ر چیا‌ی جوودی له‌ کورده‌ستان و ده‌ستپێ‌کردنه‌وه‌ی ژیا‌ن له‌وی وه، پاش ته‌فروتو‌نابوونی هه‌موو گیانه‌وه‌ران، ده‌کرینه‌ هه‌وینی ئه‌م بیره. حاجی قادی کۆبی له‌ سه‌ته‌ی رابوردو‌دا ده‌ستی بۆ ئه‌وه را‌کێش‌اوه که گوا‌یه هه‌موو گه‌لانی جیهان له‌بنه‌ره‌ته‌وه ده‌چنه‌وه سه‌ر کورد (١٦). ئه‌مانه هه‌موو به‌شیکن له‌ میتۆلۆژیا‌ی کورد و له‌ ئینسیکلۆپیدیای میتۆلۆژیا‌ی کورده‌دا که به‌ زما‌نی ئه‌له‌مانی نووسیومه و به‌دا‌خه‌وه هینشتا چاپه‌که‌راوه، به‌ دوورودری‌ژی لێ‌یان دا‌وام به‌کورتی؛ بنه‌چه و ڕه‌چه‌له‌ک؛ چ راسته‌قینه‌ بی، واته ئه‌و که‌سه به‌راستی له‌ به‌ره‌بابینک یان به‌ره‌دا‌کینکی کورده‌بی، یا‌ن خه‌یا‌لی بی، واته ئه‌و که‌سه خۆی وا بێته به‌رچاو که له‌ به‌ره‌بابینک یان به‌ره‌دا‌کینکی کورده؛ ئه‌وه هه‌ر وه‌ک یه‌که.

بەلام دانانی "بەنچە و ڕەچەلەکی راستەقینە"ی کورد بە پێناسەی کوردبوون؛ زۆر گێڕوگرفت پەیدا دەکات. هەر بۆ وێنە: ئەگەر بێتو کوردبوون بە تەرازووی بەنچە و ڕەچەلەکی "راستەقینە" بپیسوێ، ئەوا دەبێ سەرکردەیهکی وەک بەهەشتی شیخ مەحمود (۱۸۸۲-۱۹۰۶/۱۰/۹) کە هەموو ژبانی لەپێناوی کوردایەتیدا بەختکرد، بە "کورد" نەزانێ. چونکە شیخ مەحمود -بەهەقیان ناھەق- خۆی بە ئەوی پەیامبەری ئیسلام دەزانی؛ و خەڵکیش هەروایان لە قەڵەم دەدا، کە دیارە پەیامبەری ئیسلام مەحمەد (د) عەرەب بوو. ئەوجا ئەک هەر شیخ مەحمود، بەلکو زۆری زۆری شیخ و سەیدەکانی کوردستان -راست بیان نارااست- خۆیان بە ئەوی پەیامبەر دەزانن. پێشانی سەرکردە کلاسیکیەکانی کورد؛ لەو سەیدانەن کە گوايه لە بەنچەتدا "عەرەب" بوون، کەچی هێندێکیان لەرێی کورد و سەرەخۆیی کوردستاندا گیراون و دەربەدەر بوون و خونیان رژاوه. پیرەمێردی هۆنەر (۱۸۶۷-۱۹۰۶/۶/۱۹) لە لاوانەو کەمی دا بۆ شیخ قادری شەمزیی بەبۆنەی لەداردانی یەو لەلایەن رژێمی ئەتاترکەو لە ساڵی ۱۹۲۵دا، ئەوی هیناوەتەو بێر کە شیخ قادری شەهیدبوونی لە حەسەن و حەسینی باپیرانی یەو کە لە کەرەلا شەهید کراون، بە میرات بۆ ماوەتەو. پیرەمێرد دەبیژێ: شیخ قادری رەئیسێ هەموو خانەدانی کورد .. میراتی جەددێ کەرەبوەلا بوو بە ئیرسی برد (۱۷). جا لەبەر ئەوی نەختێک لەمەوێر باسی بەنچە و ڕەچەلەکی شیخ مەحمودمان کرد، حەز دەکەم ئێستە چیرۆکی وتووێژێک بگێرمەو کە لەبارەی بەنچە و ڕەچەلەکەو لەنێوان شیخ مەحمود و فەیسەلێ مەلیکی عێراقدا روی داوه. وەک دەزانین شیخ مەحمود و مەلیک فەیسەل هەردووکیان خۆیان بە ئەوی پەیامبەری ئیسلام مەحمەد (د) دەزانی. ئەم چیرۆکەم لە شیخ رەئوفی کۆری سەید نووری نەقیب بیستوو کە ئەریش لە خێزانی شێخە: پاش شەری دەربەندی بازبان لەنێوان هێزی کورد و هێزی بەرتانیا، شیخ بریندار کرا و بە دیل گیرا و رەوانەی بەغدا کرا و دادگەیی لەشکری کۆلۆنیالیستی بەرتانیا فەرمانی مردنی بەسەر شیخ دا. بەلام ئەو بوو دوايي لەسێندارە نەدرا و بە دەستبەسەری رەوانەی هیندستان کرا و پاش ماوەیهک ئینگلیزهکان ناچار بوون

له ژر تاوی هلو مېر جدا بېگېر نه وه بڼ سلیماني. شيخ له رڼي کونټ و به غداوه نيردرايه وه بڼ سلیماني و له به غدا چاوی به ئمير فديسه لى هاشمي کهوتېوو که تازه ټينگليزه کان له سوورباوه هينابوويانه عيراق و کردبوويان به مېليک. فديسه لى به شينځي گوتېوو: "ناموزا تو سديدت و له خيزاني ئيمه يت. تو چ ده که يت له کوردستان و ده خلټ چييه به سمر کورده وه، تو وهک من له بهر بابي په يامېر و به ني هاشميت، بڼ واز له م کوردايه تيبه ناهينيت و بڼيته به غدا لاي من". شيخ گوتېوو: "تهو راسته که خيزاني من و تو نه وهى ئيمام حسمن و ئيمام حسمين. به لام نه وه بوو کاتېک که حسمن و حسميني باپيرانمان روويان کرده ده شتي که ره لا و ده يانويست خه لکي رازي بکه من که رڼي هق بگرن، هر له لايه ن عمره به کان خزانوه کوژران و هينديک له وانه ي لهو خيزانه بوون رزگاربان بوو بوو په نايان برده بهر چپاکاني کوردستان، و گه لي ره شو پروتي کورد نهک هر باوويان پيراني ئيمه يان نه کوشت و بهس؛ به لکو باوه شي خوشمويستيان کرده وه بڼيان و کردنيان به به شيک له خويان و له وهش زير به گهره ي خويان. ئيمه سه تان سال له باوه شي کوردا گهره بووين و تازه دلو دهر و وغان بووه ته کورد. زور سوياست ده که م کهوا به ناموزا بانگم ده که يت و منيش تو به ناموزاي خوم ده زانم، به لام وهک تو خوم به عمره ب. نازانم، و له توش داوا ناکم هر له بهر خزمایه تبي من خوت په کورد بزانيت. ناموزايه ک کورد و ناموزايه ک عمره ب. ..." به مانه ي سهره وده دهره که وي بنه چه و ره چه لهک هم مو کاتېک ناتوانن بڼه پڼاسه ي کورد و کورده بوون.

(ج) - نيشتمان

پڼاسه يه کي ديکه بڼ ديارېکردني "کورده بوون" نيشتمان که يه تي که به "کوردستان" نڼو ده بري. کوردستان هر چه نده له سمر نه خشه سياسيه کاني جيهان جيهه کي پڼه دراوه؛ به لام کوردستان زار او به کي ميژووي و جوگرافيايي و کولتورييه، که به لايه ني که موه له سه ته ي ۱۲ دا له لايه ن سولتان سه نجهری سه لچوقه وه به رسمي داني پڼدانراوه (۱۸). به پڼي کتبي "نزهة القلوب" که له سالي ۱۳۴۰ دا له لايه ن (حمدوللا مسته وفی) يوه نووسراوه ته وه؛ نهو

کوردستانه ره‌سمیه له ۱۶ پارێزگه (ئۆستان) پێکهاتوو (۱۹۰). سنووری ولاتی کوردستان له سه‌ته‌ی شانزده‌دا له‌لایهن میژوونوسی کورد شه‌ره‌فهدینی بیتلیسییه‌وه، وه‌ک له‌ دوایی دا بانی ده‌که‌ین دیاریکراوه. نینوی کوردستان به‌ درێژایی سه‌ته‌کانی ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ له‌ ئه‌ده‌بیاتی سیاسی و ناسیاسی ده‌وله‌تانی قاجاری و عوسمانی و قه‌یسه‌ری رووسیا و ئه‌وروپای رۆژئاوا دا هاتوو. له‌ سه‌ته‌ی ۱۶ به‌دواوه‌ چهند نه‌خشه‌یه‌کی کوردستان له‌لایهن ئه‌وروپاییه‌کانه‌وه‌ کیشراوه. لهم نه‌خشانه‌ نه‌خشه‌یه‌که‌ که‌ له‌ سالی ۱۵۶۱ دا له‌لایهن A. Lafreri ئیتالیایی و یه‌کیکی دیکه‌ له‌ سه‌ته‌ی هه‌ڤده‌یه‌مدا له‌لایهن جوگرافیا‌زانی فه‌ره‌نسه‌یی Guillaume de la Croyere (۱۶۷۵-۱۷۲۶) هه‌. نینوی کوردستان له‌لایهن دیپلومات و گه‌شت‌ه‌ره‌کانی ئه‌فروپاوه‌ له‌ سه‌ته‌ی ۱۶ وه‌ به‌کاره‌ینراوه. ئه‌م‌رۆ وشه‌ی کوردستان، چ له‌ رۆژه‌لات و چ له‌ رۆژئاوا دا ته‌نانه‌ت له‌لایهن هیندیک له‌ کاربه‌ده‌ستانی ئه‌و ده‌وله‌تانه‌شه‌وه‌ که‌ کوردستانیان داگیرکردوو، به‌ شیوه‌یه‌کی ناسایی نینو ده‌بریت (۲۰). کوردستان ئه‌م‌رۆ به‌ نیشتمانیک داده‌نری که‌ زمان و کولتوری تایبه‌تی خۆی هه‌یه. بۆ وینه: له‌ داخوازی نامه‌یه‌که‌دا که‌ دوو سه‌ناتۆری به‌لجیکایی، خانی van puymbroeck و کاک p. van Roye له‌ ۱۹۸۵/۷/۱۷ دا دا‌یان به‌ حکومه‌تی به‌لجیکا بۆ خسته‌نه‌رووی ده‌ستدرێژیی رژیمی ترکیا له‌ دژی کورد و سنووردانانیک بۆ ئه‌و ده‌ستدرێژییه‌، له‌ پێشه‌کی داخوازی نامه‌یه‌که‌یاندا له‌باره‌ی کوردستانه‌وه‌ ئه‌مه‌یان نووسیبوو: "کوردستان ولاتیکه‌ له‌سه‌ر نه‌خشه‌ی سیاسی جیهان ده‌ستیشان نه‌کراوه. (هه‌رچه‌نده‌) کوردستان به‌سه‌ر چوار ده‌وله‌تدا (ترکیا و سووریا و ئێران و عێراق) به‌شکراوه، به‌لام له‌رێی زمان و کولتوره‌وه‌ به‌ یه‌که‌وه‌ به‌سته‌راوه. خه‌ڵکه‌که‌ی به‌ نێزیکه‌ ۲۵ ملیۆن ده‌بن. کوردستان ده‌که‌ویتته‌ نێوجهرگه‌ی ئاسای نێوه‌پراسته‌وه‌، و ره‌نگه‌ بێشکه‌ی شارستانیتی ئیمه‌ش بی، و نێزیکه‌ی چوار هه‌زار سالیکه‌ یان به‌و نێوه‌وه‌، یان به‌ نینوکی واوه‌ ناسراوه (۲۱)". کوردستان، که‌ مانای "ولاتی کورد" به‌ نیشتمانی کورد داده‌نری و لهم رووه‌وه‌ ئه‌وانه‌ی خه‌ڵکی کوردستانن یان خه‌ڵکی کوردستان بوون، به‌ کورد

ده‌درینه قه‌له‌م. جا به‌م پێیه ده‌بی هه‌موو کوردێک خه‌لکی کوردستان بی. به‌ سه‌رئێجێکی ساده و سه‌رپێیی ده‌توانین بزانی که چه‌ند ملیۆنێک کورد هه‌ن له‌ ده‌روه‌ی کوردستان له‌دایکبوون و هه‌ندیکیشیان به‌ کوردی قسه‌ ده‌که‌ن و خو‌شیان به‌ کورد ده‌زان، به‌لام "خه‌لکی کوردستان" نین. لێره‌دا، ئه‌وانه‌ی "نیشتمان" واته‌ کوردستان ده‌که‌نه‌ پێناسه‌ی کوردبوون، ده‌بیژن: "ئه‌مانه‌ هه‌رچه‌نده‌ له‌ کوردستان له‌ دایکنه‌بوون، به‌لام به‌نچه‌ و ره‌چه‌له‌کی ئه‌مانه‌ له‌کاتی خۆی دا له‌ کوردستانه‌وه‌ چوونه‌ته‌ ئه‌و ولاته‌نه‌ و له‌وێ گیرساونه‌ته‌وه‌، یان به‌زۆر کۆچ دراوین بۆ ئه‌و شوێنه‌، به‌لگه‌شیان بۆ ئه‌مه‌ ئه‌وه‌یه‌ که هه‌موو ئه‌وانه‌ی خو‌یان به‌ کورد ده‌زان، کوردستان به‌ نیشتمانی خو‌رسکی و بی چه‌ندوچه‌نی خو‌یان ده‌زان، ئه‌گه‌رچی ره‌نگه‌ نه‌ خو‌یان، نه‌ باوک و باپیریان، کوردستانیان نه‌دیی، وه‌ک فه‌لییه‌کانی به‌غدا و به‌سه‌ره‌ (له‌ عێراق) و کورده‌کانی ناوچه‌ی هه‌یمه‌نه‌ و سه‌قه‌ریا و ئه‌سته‌موول و ئه‌نقه‌ره‌ (له‌ ته‌رکیا) و کورده‌کانی ناوچه‌ی قه‌زوین و زه‌نگان و زه‌ماوه‌ند و تاران و خوراسان (له‌ ئێران) و کورده‌کانی دیمه‌شق (له‌ سووریا) و کورده‌کانی گورجستان و ئه‌رمه‌نستان و پاکستان و ئه‌فغانستان و لوێشان و ئیسراییل و.. هتد، که به‌ تا‌قی کردنه‌وه‌ ده‌رکه‌وتوه‌ ئه‌م هه‌سته‌یان هه‌یه‌. به‌لی، تۆ له‌ هه‌ر ولاتێکدا له‌ دایکبوویت، خۆت به‌ خه‌لکی ئه‌و ولاته‌ ده‌زانیت، ئه‌گه‌ر بێتو باوک و دایکت خه‌لکی ئه‌و ولاته‌ بن، خۆ ئه‌گه‌ر له‌ ولاتێکدا له‌ دایکبوویت، به‌لام به‌نچه‌ و ره‌چه‌له‌کت سه‌ر به‌ به‌نچه‌ و ره‌چه‌له‌کی خه‌لکی ئه‌و ولاته‌ نه‌بی؛ ئه‌وا خۆت به‌ خه‌لکی ئه‌و ولاته‌ نازانیت، ئه‌گه‌ر بێتو "هه‌ستی" به‌نچه‌ و ره‌چه‌له‌کیت هه‌ستا له‌لامی. بۆ وینه‌: زارۆ و نه‌وه‌ی ئه‌و فه‌له‌ستینیانه‌ی پاش سا‌لی ١٩٤٨ له‌ فه‌له‌ستینه‌وه‌ ره‌قیان بۆ ولاته‌ عه‌ره‌بییه‌کان، وا په‌روه‌رده‌ ده‌کرین که "هه‌ست به‌وه‌ بکه‌ن خه‌لکی فه‌له‌ستین "ته‌ک" هاو‌نیشتمانی ئه‌و ولاته‌نه‌ی تێیدا له‌ دایکبوون و تێیدا گه‌وره‌ بوون. به‌لام هه‌موو جارێک "نیشتمان" له‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌و خه‌لکه‌ی که له‌و "نیشتمان"ه‌دا ده‌ژین، هاو‌ناهه‌نگ ناوه‌ستی. بۆ نمونه‌: هه‌رچه‌نده‌ ده‌توانیت بێژیت هه‌موو کوردێک کوردستانییه‌، به‌لام پێچه‌وانه‌ی ئه‌مه‌ راست نی‌یه‌. واته‌ هه‌موو کوردستانییه‌ک کورد نی‌یه‌، بۆ وینه‌: نێزیکه‌ی په‌نج‌ا هه‌زار

ئاسووری تا سەت هەزار ئاسووریەک لە کوردستاندا دەژین، و کوردستان نیشتمانی خۆیانە و کوردستانین، بەلام کورد نین، کەواتە پێناسەی سەر بە ولاتی کوردستان بوون، یان هاو‌نیشتمانی‌تیی کوردستان، لە هەموو کاتێکدا و بێ چەند و چۆن نابێتە پێناسەی کوردبوون. لە کردنی "نیشتمان"دا بە پێناسە بەک بۆ دەستنیشان‌کردنی کۆمە‌لگە‌لێکی ئێستنی یان گە‌لێک، گێرو‌گرفتێکی دیکەش دێتە پێشەوه، ئەوه‌ش ئەو پرسیارەیه که ده‌بیژێ: سنووری "راسته‌قینه‌"ی ئەو "نیشتمان"ە‌ی باس ده‌کری چی دیاری ده‌کات و چۆن و له‌ چ کاتێکدا دیاری ده‌کری؟ زۆر "نیشتمان" هەن که کاتی خۆی سنوورێکی ره‌سمی، یان خۆ‌پسکی‌سیان هەبووه، ئەو سنوورانه‌ به‌پێی کات گۆ‌پاون و ئێسته‌ش ئەو سنووره‌ ره‌سمی‌یانه، یان خۆ‌پسکی‌سیانه، به‌جارێک نه‌ماون. بۆ وێنه: سنووره‌کانی ولاتی عوسمانی له‌ سه‌ته‌ی ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ دا وه‌ک یه‌ک نه‌بوون و، ئە‌ف‌رۆش ده‌وله‌تی عوسمانی هەر به‌جارێک نه‌ماوه. سنووره‌کانی ئەو ولاته‌ی که ئێسته‌ به‌ "تێران" نیو ده‌بری، له‌ هەزار ساله‌وه تا ئە‌ف‌رۆ گە‌لێک گۆ‌پانی به‌سه‌ردا ها‌تووه. سنووری ئە‌لمانی‌ای سالی ۱۹۳۹ و ۱۹۴۲ و ئێسته‌ی وه‌ک یه‌ک نین. سنووری ولاتی‌ک شتی‌ک نییه‌ که به‌درێژایی میژوو هه‌روه‌ک خۆی بمینیته‌وه. شهر و شۆ‌ری نیو خۆ، و په‌لاماری ده‌ره‌وه، و هه‌ل‌گێرسانی جه‌نگ و دا‌گیر‌کردنی ولاتان، و کۆ‌چ و ره‌فی دانیش‌تووانی ولاتی‌ک به‌ تاره‌زووی خۆیان بێ، یان به‌هۆی گواستنه‌وه‌یان بێ به‌زۆر، له‌لایه‌که‌وه بۆ لایه‌کی دی، ده‌بته‌ هۆی گۆ‌پینی سنووره‌کانی ولاتانی جیهان. جا لێ‌ده‌دا ده‌توانین دوو جو‌ره نیشتمان له‌ یه‌ک جیا بکه‌ینه‌وه:

(۱)- جو‌ره نیشتمانێک که ده‌وله‌تی‌کی خۆی هه‌یه.

(۲)- جو‌ره نیشتمانێک که ده‌وله‌تی خۆی نییه.

(۱) - ټو نيشتمانهۍ که دوهلته ځوۍ ههيه:

ټهگه مېههست له "دوهلته" لېره دا دوهلته ټيډيال بې، واته ټو دهزگهۍ دهسه لاته بې که ټهندامه کاني کومه لگه يه کي يه ک زمان و يه ک بنهچه و په چهلک لسمه پارچه يه ک زهۍ بيا به رڼو و سنوره کاني ټو زهويه بهرامېر دهسه لاتي دهره و بپاريزي، ټوا به رهۍ من دوهلته وها ټورز له جيهاندا دهگمته، ټهگه نه بېژم هه نهيه. بز وڼه: دوهلته يکي وه ک سؤقيت له لينکداني چهند نيشتمانينک پښکها توه که چهندين گهلي جياواز لسمريان دهژين. ولاتينکي وه ک ټه مريکا له گهلينک گهلي جياواز پښکها توه که هيندينکيان ټيسته ش هه به زماني زگماکي ځويان قسه دهگن، نه ک به ټينگليزي، که زماني رسميه دوهلته. ولاتينکي وه ک بهريتانياي گهوره له چهند نه توه يه ک و چهند نيشتمانينک پښکها توه، وه ک سکوتي و ټيرلنده يي و ويلزي. ټيسپانيا له گهل و نيشتماني باسک و که تهلان و... هتد پښکها توه، له ولاتينکي فره گهلي وه ک يوگوسلاقيادا؛ دژايه ټي نيوان ټم گه لانه جارويار ده گاته راهۍ دستدرېزي ناسيوناليسټانه بهرامېر يه کدي. تهنات روژنامه کاني ټوروي له سهره تاي نوځه مېهري ټه مسالدا باسي بهيه کداداني گهلاني سرب و کروات و ټهلانيه کاني يوگوسلاقيايان به دوورودريزي گيپراوه توه (۲۲). ټو دوهلته تانهۍ که به دوهلته ناسيونالي عهريه ټيو ده برين، زوريه يان له پال عهريه بهوه، به لايه ني که موه، گهلينکي ديکهيان ټينداه که هيندينکيان "نيشتمان" ي ميژووي و جوگرافيايي ځويان ههيه وه ک کورد و گوښيني و بهرېر. که واته ټو دوهلته تانهۍ که فره گهلن و هه گهله سهر زهۍ تايبه ته ځوۍ ههيه، ناتوان ځويان بکه نه دوهلته ناسيونالي تاقه گهلينک لهو گهلانهۍ له سنوري ټو دوهلته تادا دهژين. بهرهۍ من دامه زراندي دوهلته ناسيونال تهۍ ده تواني "ره وايه تي" هه بي لهو ولاتانه دا که يه ک گهلي ټيريتوريال ده ژي ټيياندا. ټه گهنا دامه زراندي دوهلته يکي ناسيونال له ولاتينکي فره گهلا که هه يه که يان نيشتماني ميژووي و جوگرافيايي ځوۍ هه بي، ماناي نه گرته بهرچاو و ژرځستني مافي ټو گهلانيه که له خاوه نيتي دهزگهۍ دوهلته ناسيونال بې بهشکراون. ټه موش

دۆخیکه له گهلینک له دهوله‌ته‌کانی ئه‌قروزی جیهاندا هه‌یه و، واهه‌ خه‌لکی ده‌کا که ئهم پرسپاره‌ی خواره‌وه به‌ حه‌ق بزائن. ئایا بوونی ده‌وله‌تی ناسیونالی شتیکی پیوسته؟ بێجگه‌ له‌وه‌ش ئه‌قرو که‌م گهل هه‌یه که هه‌مووی پێکه‌وه و له‌ژێر سایه‌ی یه‌ک ده‌وله‌تدا بژی و، بێکی له‌ژێر سایه‌ی ده‌وله‌تێک یان چهند ده‌وله‌تێکی دیکه‌دا نه‌بی، که ره‌نگه‌ ئهو ده‌وله‌ته‌ی دیکه ده‌وله‌تی ناسیونالی گهلینکی دیکه‌ بی، بۆ وینه تیرۆله‌کان هیندیکیان به‌ر نه‌مسا که‌وتوون، که ده‌وله‌تی ناسیونالی خۆبانه و هیندیکیشیان به‌ر ئیتالیا که‌وتوون، که ده‌وله‌تی ناسیونالی گهلینکی بێگانه‌یه به‌وان. ئا له‌به‌ر ئه‌وه که تۆ باسی ده‌وله‌تێکی وه‌ک سو‌دان ده‌که‌یت، چۆنکه ده‌وله‌ته‌که‌ی عه‌ره‌بیه، ناتوانیت ب‌ل‌ئیت فیساره‌ که‌س عه‌ره‌به، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خه‌لکی سو‌دانه یان پێوه‌نداری ده‌وله‌تی سو‌دانه، له‌وانه‌یه ئهو که‌سه خه‌لکی خواره‌وی سو‌دان بی، که نه‌ عه‌ره‌به و نه‌ خوشی به‌ عه‌ره‌ب ده‌زانێ و نه‌ ده‌یه‌وی پێی ب‌ل‌ئ سو‌دانی و عه‌ره‌ب. هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر یه‌کێک له‌ مۆنێخ (ئه‌لمانیای) له‌ دایک بوو بوو، و پێوه‌نداری ده‌وله‌تی ئه‌لمانیای فیده‌رالی بوو، مه‌رج نییه له‌ بنه‌مه‌الی ئه‌لمان بی. له‌وانه‌یه باوک و دایکی ترک بووبن، وه‌ک کرێکاری میوان هاتن بۆ مۆنێخ، و ئهو که‌سه له‌ مۆنێخ له‌ دایک بووبی و خوشی به‌ ترک بزانی. بوون به‌ پێوه‌نداری ده‌وله‌تێک، به‌ ئاره‌زوو بی یان به‌زۆر، مانای وا نییه که ئهو که‌سه سه‌ر به‌و گه‌له‌یه که ده‌زگه‌ی ده‌وله‌ته‌که‌ی به‌ده‌سته‌وه‌یه.

(٢) - ئهو نیشتمانه‌ی که ده‌وله‌تی خۆی نییه:

ئهو نیشتمانه‌ی که ده‌وله‌تی خۆیانیان نییه گه‌روگرفتیان گه‌له‌ک مه‌زنتره. ئهو نیشتمانه‌ی ده‌وله‌تیان نییه، واته‌ ئهو گه‌لانه‌ی بی ده‌وله‌تن! وه‌ک ئهو که‌سانه‌ن که مالیان چووبێته سه‌ر به‌شی مالان. چۆنکه ئهو ده‌وله‌تانه‌ی نیشتمانی گهلینکی دیکه‌یان داگیرکردوه، ئهو سه‌رزه‌ویه‌ی که نیشتمانی گه‌له ژێر ده‌سته‌که‌یه، به‌ به‌شێک له‌ نیشتمانی ده‌وله‌ته‌که‌ی خۆیان ده‌زانن و ئاماده‌ نین جیا له‌ سنووری ره‌سمی و ته‌واونیتی خاکیی خۆیان باسی بکه‌ن، خۆ ئه‌گه‌ر باسی بکه‌ن، ئه‌وا لام له‌سه‌ر لایی و کۆلکراو باسی ده‌که‌ن. بۆ وینه: له‌

ئێراندا به‌ ره‌سمی؛ ته‌ئیی به‌ نیوچه‌ی ئهرده‌لان که پێته‌خته‌که‌ی سنه‌یه ده‌گوتری کوردستان، به‌شه‌کانی دیکه‌ی رۆژه‌لاتی کوردستان وه‌ک "نازرایه‌جانی رۆژاوا" و کرماشان و ئیلام به‌ کوردستان نیو نابین، به‌لکو به‌ نیوچه‌ی کوردنشین (مناطق کردنشین). له‌ عێراق؛ که‌رکووک و خانه‌قین و مووسل و به‌شینکی زوری هه‌رمی بادینان و مه‌نده‌لی و کووت و زه‌رباتییه و جه‌سسان و به‌دره و عه‌لی غه‌ری به‌ کوردستان نیو نابین. له‌ ترکیا و سووریا نیوی کوردستان هه‌ر به‌جاریک ناهێنری. له‌ زه‌مانی لێنیدا هه‌رمی که‌لبازار که ئێسته له‌ خاکی سۆفیه‌تدایه به‌ کوردستان نیو ده‌را و ئهم راستیه‌ش له‌ ته‌لگورافیکدا که کاتی خۆی لێن بۆ کاده‌رکانی حیزبی خۆی له‌ قه‌فقاز لێی داوه؛ به‌ جوانی ده‌رده‌که‌وی، به‌لام پاش دامه‌زراندنی کۆماره‌کانی سۆفیه‌ت و نووساندنی خاکی کوردستان به‌و کۆمارانه‌وه، وشه‌ی کوردستانی سۆفیه‌ت به‌ نه‌نقه‌ست ده‌خرێته پشته‌ گۆی (٢٣).

ئێسته با بگه‌ڕینه‌وه سه‌ر "شه‌ره‌فنامه" که له‌ سالی ٩٧/١٥٩٦ دا نووسراوه‌ته‌وه، با بزانی سنووری کوردستانی چۆن ده‌ستنیشان کردوه. شه‌ره‌فنامه ده‌بێژی:

"کوردستان له‌ (ته‌نگه‌ی) هورمه‌زوه ده‌ست پێده‌کات که ده‌که‌وته‌ که‌ناری زه‌ریای هیندیه‌وه، و به‌ هیلکی راست له‌وی وه‌ ده‌چی تا ده‌گاته مه‌لاتیه‌ و له‌وێشه‌وه ده‌کشی بۆ ولاتی مه‌ره‌ش و له‌ویدا ته‌واو ده‌بی. باکووری ئهم هیله بریتیه له‌ نیوچه‌ی فارس و عێراقی عه‌جهم و نازرایه‌جان و ئهرمه‌نستان و، باشووری کوردستانیش بریتیه له‌ دیاره‌که‌ر و مووسل و عێراقی عه‌ره‌بی" (٢٤). ئێسته به‌ هاسانی ده‌رده‌که‌وی بۆمان؛ هیندیک له‌و هه‌رمانه‌ی که له‌ زه‌مانی نووسینه‌وه‌ی "شه‌ره‌فنامه" دا کوردستان بوون، ته‌قێژ ته‌نانه‌ت له‌لایه‌ن کورده‌که‌ خۆشیه‌وه به‌ کوردستان ناده‌رێته قه‌لم. شایانی باسه که داگیرکه‌رانی کوردستان ئهمه چهند سه‌ته‌یه‌که له‌وێی کۆچپێکردنی کورد و نیشته‌جی کردنی نا‌کوردیه‌وه هه‌ولی گچکه‌کردنه‌وه‌ی کوردستان ده‌ده‌ن. به‌ پێوستی ده‌زانم ئه‌وه‌ش بێم که له‌م سالانه‌ی دوایه‌دا هیندیک له‌ پێوه‌ندیداران له‌ گه‌ڵ ده‌زگه‌ی

ئیمپریالیستانه‌ی رۆژاوا‌ی خاوه‌ن به‌رژه‌وه‌ندی‌ی بازרגانی له‌گه‌ڵ داگیرکهرانی کوردستان، هه‌روه‌ها هیندیک له "زانباری فروشان"، به‌تایبه‌تی له ئه‌وروپا، که‌وتوونه‌ته کیشانی "نەخشە‌ی کوردستان"، دیاره‌ به‌ پنی ناما‌نجی سیاسیی خۆیان ده‌یانه‌وی کوردستان زۆر به‌ گه‌چکه‌ و کورت و که‌لکراو ده‌نه‌ قه‌له‌م و کوردستانی راسته‌قهینه‌ به "داخوازی ناسیۆنالیسته‌ کورده‌کان" به‌خه‌نه‌روو (٢٥). له‌وه‌ش به‌ترازی هیندیک برای ئه‌رمه‌نیی که‌له‌له‌ به‌قیش هه‌ن، ته‌ماشای ئه‌وه‌ ناکه‌ن که‌ ئه‌وانیش وه‌ک کورد گه‌له‌یکێ لێقه‌وماون، و هه‌ر له‌پنی برایه‌تی کورده‌وه‌ و به‌ ژیرانه‌ و هه‌منی ده‌توانن به‌گه‌نه‌ ناما‌نجیان، که‌چی ده‌چن نەخشە‌ی ئه‌رمه‌نستانیک دروست ده‌که‌ن که‌ به‌ نێزیکه‌ هه‌موو نیوچه‌کانی ژوو‌رووی کوردستانی تێده‌خه‌سن. پێده‌چی که‌ هیندیک له‌م کورده‌وه‌ نا‌هه‌ر په‌رسیارانه‌، له‌ به‌نه‌رتدا، ده‌ستی ئه‌وانه‌ی تێدا بی که‌ ده‌یانه‌وی له‌م ریه‌وه‌ کسور و ئه‌رمه‌نی به‌گه‌نه‌ ناحه‌زی یه‌ک و ئه‌وجا دوژمنی هه‌ردوولاش به‌ هه‌ردوولا پێکه‌نی. ئه‌مه‌ وا، و ئه‌مه‌شم هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ باسکرد تا بزاندری مه‌سه‌له‌ی رێکنه‌که‌وتن و ده‌مه‌ته‌قه‌ینکردن له‌سه‌ر دیاریکردنی سنووری نیشتمانی که‌ هه‌موو جیهاندا هه‌یه‌. هه‌ر بۆ وێنه‌: له‌ ئیسپانیادا چه‌ند هه‌رنه‌مینک هه‌یه‌ که‌ باسکه‌کان به‌ نیشتمانی خۆیان ده‌زانن، به‌لام ئیسپانیاییه‌کان به‌هی وانی نازانن و نایه‌لن به‌خرنه‌ سنووری نیوچه‌ی ئۆتۆنۆمی باسکه‌ستانه‌وه‌. چه‌روکی سارلاند و ئه‌ل‌زاس و لۆرنیش ئاشکران. به‌م راستیه‌یه‌ی سه‌ره‌وه‌دا ده‌رده‌که‌وی بۆمان که‌ مرۆ ده‌توانی بیژی "سه‌ر به‌ نیشتمانی که‌ بوون" (لێره‌دا له‌چاو کورده‌دا کوردستان) ته‌نی له‌ دۆخ و باری تابه‌رتدا ده‌کرێته‌ په‌ناسه‌ی کورده‌بوون، و هه‌روه‌ها کوردستانی نه‌بوونیش، واته‌ له‌ کوردستاندا له‌ دا‌یکه‌نه‌بوون و له‌ کوردستاندا گه‌وره‌ نه‌بوون و نه‌ژیان، ناتوانی به‌کرێته‌ په‌ناسه‌یه‌ک بۆ نه‌بوونی کورده‌بوون.

(د) - ٢

هیندیک جار ئاین - به‌لکو به‌ پۆیه‌کانیشیه‌وه‌، وه‌ک ئاینزا (مذه‌ب) - ده‌کرێته‌ یه‌کێک له‌ په‌ناسه‌کانی ناسنامه‌ی کۆمه‌لگه‌یکێ ئیتنی. راستیه‌یه‌که‌ی هیندیک

جار ده‌بیته ئهو پیناسه‌یه‌ی که ناسنامه‌ی کۆمه‌لگه‌لێک دیاریده‌کات، به‌لام نه‌ک هه‌موو جارێک. بۆ وێنه: سه‌ر به‌ ئایینی مووسایی بوون؛ پیناسه‌یه‌کی به‌ره‌تییه‌ بۆ دیاریکردنی ناسنامه‌ی خووايه‌تی. ئایینی دورزیش پیناسه‌یه‌کی سه‌رکییه‌ بۆ ناسنامه‌ی کۆمه‌لگه‌لی دورزیه‌کان. به‌لام هه‌موو کاتی که دۆزه‌که وا نییه. هه‌ندێک جار واریکه‌ده‌هوی که کۆمه‌له‌ خه‌لکی که گه‌وره‌ سه‌ر به‌یه‌ک ئاین و یه‌ک ئاینزاش بن، به‌لام ئهو ئاین و ئاینزایه‌ تایبه‌تکارێکی خوێان نه‌بی. بۆ وێنه: ترکه‌کان هه‌موو موسلمان، و زۆریه‌ی زۆریان سوننی، و به‌گه‌ره زۆریه‌ی سوونیه‌کانیشیان سه‌ر به‌ ئیمامی حه‌نه‌فین. به‌لام وه‌نه‌بی موسلمانه‌تی و سونیه‌تی و حه‌نه‌فیته‌ی هه‌ر تایبه‌تکارێکی تر که بی، وه‌ک ئهو‌ی ئایینی مووسایی تایبه‌تکارێکی جووله‌که‌یه. ئه‌وجا مه‌سه‌له‌که‌ له‌چاو کورددا گه‌لێک سه‌ختتره. راسته؛ زۆر که‌س هه‌ن که سه‌رپێیی ته‌ماشای کوردیان کردوه و ده‌یکه‌ن، و له‌وه‌شه‌وه هه‌موویان کوردیان به‌ موسلمانی سوننی داوه‌ته‌ قه‌له‌م و ده‌یده‌ن، و ته‌مه‌ش له‌ گه‌لێک کتیب و سه‌رچاوه‌دا نووسراوه. به‌لام ته‌مه راست نییه و سه‌ر ده‌رنه‌چوونه له‌ مه‌سه‌له‌که‌دا. جاری هه‌موو کورد موسلمان نین، به‌لکو نێزیکه‌ی ۶۵٪ - ۷۵٪ی کورد موسلمان، و ئه‌وی دی بریتییه له ئێزدی و کاکه‌یی و عه‌له‌وی و ساره‌یی و شه‌به‌ک و باجوان و هه‌ققه و کاتۆلیک و پرۆتستانت و ئۆرثوڤۆکس، ته‌نانه‌ت که‌مه‌یه‌کی که‌م زه‌رده‌شتی و له‌وه‌ش که‌مه‌تر به‌هایی له‌نیو کورددا هه‌ن. دوا‌یی ئهو کوردانه‌ی که موسلمان هه‌موو سوننی، یان هه‌موو شیععه‌ نین، به‌لکو ته‌نێ ۲/۳ یان سوننی و ۱/۳ یان شیععه‌یه. به‌م جۆره ده‌توانین ب‌ڵین، نێزیکه‌ی نیۆه‌ی کورد موسلمانی سوننی مه‌زه‌بن. ده‌دیاره ئه‌وه‌ش نا‌کرێته پیناسه‌یه‌کی سه‌ره‌کی بۆ ناسینه‌وه‌ی کۆمه‌لگه‌لێکی ئیتنیتی گه‌وره‌ی وه‌ک کورد. ئهو هۆکاره که تا ئێسته وای له هه‌ندێک سه‌رنجده‌ر کردوه که پینان وایی زۆریه‌ی زۆری کورد موسلمانی سوننی مه‌زه‌بن، ئه‌وه‌یه که کورده سونیه‌کان، به‌گشتی، هۆشیاری سه‌ر به کوردبوونیان له‌ی کورده شیععه‌کان به‌هێزتره، که زۆریه‌ی زۆریان له رۆژه‌لاتی کوردستان؛ به‌تایبه‌تی له پارێزگه‌ی کرماشان و ئیلام دا، و له‌هه‌ر ده‌ست رژیمی ئێراندا ده‌ژین، که رژیمیکی شیععه‌تییه، به‌ پێچه‌وانه‌ی کورده شیععه‌کانی

عیراقه‌وه (به‌تایبه‌تی فه‌یلیه‌کان) که ه‌وشیاری سه‌ر به کورد‌بوونیان یه‌کجار به‌رزه، که دوور نییه ئه‌مه‌ش به‌ه‌وی چ‌موساندنه‌وه‌یان‌ه‌وه بی له‌لایمن ر‌ژیمی عه‌ره‌بی عیراقه‌وه که ر‌ژیمینکی سونیتیه. به‌کورتی: ئاین ناتوانی، له هه‌موو کاتینکدا و بی چ‌هندوچ‌ون، ب‌کری به پیناسه‌یه‌کی ناسنامه‌ی کورد‌بوون. ئه‌گه‌رچی هیندیک ئاین هه‌ن له‌نینو کورددا، وه‌ک ئاینی ئیزدی و هه‌ق‌قه که هه‌ر تایبه‌ت‌کاری کوردن، و مر‌و ده‌توانی بیژی ئه‌وی ئیزدیه، یان هه‌ق‌قه‌یه، ده‌بی کورد بی و ه‌یچی دی. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا له‌جاو ئاینه‌کانی دیکه‌دا که له‌نینو کورددا باون و نیومان بردن، مه‌سه‌له‌که‌ جو‌رنکی دیکه‌یه.

(ئه) - کولتوور

ئه‌گه‌ر کولتوور به سه‌ره‌ج‌می گشتی ئه‌و هه‌لسو که‌وته قالبه‌ستوانه داب‌نری که کۆمه‌ل‌گه‌لینکی تایبه‌تی - به‌جو‌رنکی ه‌وشیارانه یان ناه‌وشیارانه - له شینوه‌ی بیروا و نه‌ریت و نرخ پ‌نداندا؛ له خ‌وی دیار‌ده‌دا، و له نه‌وه‌یه‌که‌وه ب‌و نه‌وه‌یه‌کی دی به‌جی ده‌ه‌یل، ئه‌وا ده‌بی کولتوور بریتی بی له ئاوت‌سه‌یه‌کی پت‌ه‌وی ئه‌و بیر و سه‌رنج و ه‌ونه‌ر و زانیاری و ئاین و تا‌قی‌کردنه‌وانه که له چ‌وار‌چ‌ینه‌وی نه‌ریت و خو‌وره‌وشت‌دا خ‌ویان ده‌ن‌و‌نن. کولتوور ده‌ک‌ری به پیناسه‌یه‌کی گ‌رن‌گ ب‌و ناسینه‌وه‌ی کۆمه‌ل‌گه‌لینکی ئیتنی، یان گه‌ل‌یک. ب‌و وینه: ده‌گو‌تری: کورده‌کان هه‌موو کولتوورینکی وه‌ک یه‌کی تایبه‌ت به خ‌ویان هه‌یه؛ مه‌به‌ستیش له‌مه ئه‌و بیرووا و نه‌ریت و نرخ پ‌ندان و تا‌قی‌کردنه‌وانه‌یه که به در‌ئ‌ایبی میژوو له‌نینو کۆمه‌ل‌گه‌لی کورددا جینی خ‌ویان کرد‌وو‌ه‌ته‌وه. ب‌و وینه: له نامه‌یه‌ک‌دا که سه‌ر‌کرده‌ی کلاسیکی کورد، به‌هه‌شتی ش‌یخ عوبید‌ول‌ای ن‌یری له ۵ تیش‌رینی یه‌که‌می سال‌ی ۱۸۸۵دا ب‌و د‌کت‌ور ک‌وچ‌رانی ئه‌مه‌ریکایی نووس‌یب‌وو گو‌تب‌ووی: "ئه‌ته‌وه‌ی کورد ئه‌ پ‌نج سه‌ت هه‌زار به‌ره باب پ‌ن‌که‌ها‌ت‌وه و گه‌ل‌یک خ‌ۆبه‌خ‌ۆبه. ئاینی خ‌وی هه‌یه. هه‌روه‌ها نه‌ریت و خو‌وره‌وشتی تایبه‌تی خ‌وی هه‌یه" (۲۶). که ک‌ورد کولتووری تایبه‌تی خ‌وی هه‌یه، ش‌تی‌که له‌لایمن ب‌ی‌نگانه‌وه دانی پ‌یدا ده‌ن‌ری. ل‌یره‌دا ئه‌و ک‌ۆپ‌له‌یه‌تان د‌ین‌مه‌وه بیر که له داخ‌وا‌زنامه‌ی دوو سه‌نا‌ت‌ۆره به‌ل‌ج‌یکاییه‌که‌م وه‌ر‌گر‌تب‌وو و خو‌ند‌مه‌وه ب‌وتان.

لەوێدا باسی ئەو دەگەن کە کوردستان سەرەرای پارچە پارچە کردنیشی لە رێی پینه‌ندایی کولتوور و زمانی هاوێشەو پێکەو بەستراو.

ئەوجا ئەگەر بێتو ئێستە سەرنج لە تەواوی ئەو پاکەتە نەرت و نرخ پێدانهی کە کولتووری کوردیان پێکەیناوە بەهین؛ دەبینن لە هەموو رووبەکەو، و لە هەموو بەشەکانی ئەو کۆمەڵگەیەدا کە بە کۆمەڵگەی کورد ناسراو، پێپەپێشە ک نین. بۆ وێنە: کوردیکی موسلمان شەراب خواردنەوی پێ حەرامە، بەلام کوردیکی ئێزدی، یان مەسیحی، شەراب دەخواتو. کوردیکی ئێزدی کاهوو و هیندیک جۆری سەوزە ناخوات، بەلام کوردیکی موسلمان و مەسیحی دەبخۆن. هۆزە کورده‌کان لە هیندیک هەلسوکەوت و شینووی جل و بەرگدا هەموو وەک یەک نین. هەلسوکەوتی کورده‌ نیشته‌جێکان کە بە "گۆزان" نێو دەهرن لەگەڵ هەلسوکەوتی کورده‌ کۆچەرەکان؛ لە هەموو رووبەکەو وەک یەک نین. جا ئەم "ناوەک یەکی" یە لە هیندیک هەلسوکەوتی ناوچەیی دا وەنەبێ هەر لەلای کورد وایی، بەلکو لای گەلانی دیکەش هەر وایە. بۆ وێنە: کێ دەتوانی بیژی رەوشتوخووی ترکمانیکی نازەری شیعە، یان ترکینکی قزلباشی شیعە لە هەموو رووبەکەو وەک رەوشتوخووی ترکیی سوننئی ئێستەموولییە. یان رەوشتوخووی فارسزمانیکی ئەفغانی وەک رەوشتوخووی فارسینکی شیعەئەسەفەهانی یە. بەلام ئەو هەیه‌ دەتوانی بگوتری، لە کۆمەڵگەی کورده‌دا هیندیک تایبەتکاری کولتووری هەیه‌ کە لە هەموو لایەک، یان بە شینوویەکی گشتی، وەک یەکن. کورد بەهینی سروشتی جوگرافیاویی ولاتەکە؛ گەلینکی رەوشت چیاپی یە (هەرچەندە کورد هەموویان دانیشتووی سەرجیا، یان دەورووبەری چیا نین)، کولتوورینکی نیو نیشته‌جێیی و نیو کۆچەری، نیو باوک فەرمانی و نیو دایک فەرمانی هەیه‌، و لە یەکدگیری و ئاوتەبوونیان جۆرە نەرت و نرخ پێدانیکی سینکرتیستانەیی وا بۆ کورد دروست بوو ئەگەر بتوانم لێره‌دا ئەم وشەیی سینکرتیستانەیه‌ بەکار بهینم (٢٧) کە هیندیک جار کۆمەڵگەی کورده‌واری، بۆ بیگانه‌ و ئەوانەیی مەسەلەکە باش حالی نەبوون، لە شینووی کۆمەڵگەیه‌کی سەیر و ناتەبا و ناهاوتاهەنگدا دیاریدەدات. ئەم کولتوورە سینکرتیستانەیی کورد بۆ یەکم

جار لەو وتارە سەمینارییەدا باسکرا کە لە مۆنێخ لە ٢٣ ئەیلوولی ١٩٨٣ دا
 پێشکێشتم کرد. بەپێی لێکۆڵینەوەی من، ئەم کۆلتووڕە دوو کۆچکەییە
 ئەنجامی ئەو نێشتەجێ کردنە کە بە زۆرەملی و بە شێوەیەکی ناخۆزایی
 (لاطیبیی) بەسەر کورددا سەپێندراوە، هەر لە رۆژانی کۆنەوێ تا ئەم سەتە
 بیستەمە، و تا ئێستەش، کە درێژەپێدانی ئەوێش لە چوار چێوەی ئەم سەمینارە
 دەچێتە دەرەوە. لەبەر ئەوە هێندە دەلێم ئەنجامی خۆڕسکی و ئاسایی ئەم
 کۆلتووڕە سینکریتیستییه ئەوەیە هێندێک رەوشتو خوو و نەڕیت و
 هەلسوکهوتی ناتەبا و پێچەوانە بەیەک لە کورد دیاریدەدات. بۆ وێنە:
 دەبینیت کورد زۆریە موسڵمانە، کەچی ژنەکانیان تا ئەو هەندازەیە
 دەسلاتی داگیرکەرانی کوردستان نایانگاتی، پەچە ناگرەوێ و لەچاو ژنانی
 گەلە موسڵمانەکاندا ئازادییان گەلێک پترە. بەجۆرێک تەنانەت ئەو بێگانە
 ئەوروپاییانە لە سەتە رابوردوودا بە کوردستاندا گەشتیان کردووە هەستیان
 بەمە کردووە (٢٨). دەبینیت کورد نوێژ دەکات و رۆژوو دەگرێ و
 موسڵمانێکی دەروێستە، کەچی هێندە لەسەر لوتکە و قەدپالێ چیاکانی
 کوردستان دێری دیانان هەیە، لە هەموو رۆژەلاتی نیوێراستدا نییە، و
 جەماوەری کوردیش بوونی ئەو دێرانە بە شتیکی ئاسایی دەزانی، و ئەمەش
 بەلگەیە کە بۆ ئەوەی کە کورد لە رابوردووشدا و لەکاتی کدا کە دەسلاتی
 ئیسلام لە نیوچە کەدا لەسەر هەموو دەسلاتی کەوێ بوو، نەبووستوو بەزۆر
 ناموسڵمانێک پکاتە موسڵمان. دەبینیت کورد هیچ کاتی کە لەنیو خۆی دا
 یەکی نەگرتوو، و بگرە بوو بە نمونە بۆ چەند بەرەکی و ناکۆکیی نیوخۆ؛ و
 ئەوە تا سەتان سالتە قەواری یەکتای خۆی نییە و بە پارچە پارچە کراوی
 ماوەتەو، کەچی بەم بێدەستییەش، تا ئێستە خۆی لەنیو ئەو گەلە بێگانانەدا
 نەتواندووەتەو کە ولاتە کەیان داگیرکردووە. دەبینی ئاینی ئیسلامی لە
 عەرەبەوێ وەرگرتوو و بوو تە موسڵمان، زاناکانی، زۆریە هەر زۆری
 بەرەمی بیری خۆیان بە عەرەبی نووسیوەتەو، کەچی زمانە کوردییەکی خۆی
 هەر پاراستوو و قسە ی هەر پێکردووە و نەپێگۆڕیوەتەو بە عەرەبی (٢٩)؛
 لەکاتی کدا کە گەلانی میسر و سووریا و ژوورووی ئەفریقا و لوێنان و

فەلەستین ھەموو بوونەتە عەرەبزمان و ھەتەر و پەتەری کولتووری کۆنیان
نەماوێ. دەبینیت کورد پێشەمییەکی یەكجار زۆر دەدات بە ئازایەتی و
فۆلكلۆرەكەى نرخى ئازایەتی و سوارچاکی زۆر بەرز دەگرێ، کاتێك دەبیژێ:
"دنيا مالى مەردانە" یان "تازا جارێك دەمەری و ترسۆك ھەزار" یان "مالا"
میر لێ، کانیا زێر لێ" (٣٠). جەنگاوەری کورد نەك ھەر لە داستانەكانی
دا ديارن و بەس، بەلكو کورد بە کردەوێش و بەتایبەتی لەلایەن بێگانەوێ بە
شەركەر و سوارچاک و سەربازی چاوەترس دەدرێنە قەلەم (٣١)، كە ئەمەش
سەروشتێكى ژبانی كۆچەرپێشە. كەچی سەرەپای ئەم ھەموو نرخ دانە بە
ئازایەتی، ھێچ پێى شەرم نییە بێگانەپەك كە لەخۆى نییە بێكات بە
سەرکردەى خۆى، لەجیاتى یەكێك كە لە خۆپەتەى. ئەمەش دیاردەپەكە
ناكۆكىی نێوان جووری بێرکردنەوێ كۆچەری و نیشەجینی دەردەخا كە لە
میژووى كورددا ئاشكراپە. ھەروەھا دەبینین كورد كە دوژمنایەتی كرد بەھەموو
جوورێك شەری دوژمنەكەى دەكا، بەلام ھەر ھێندە دوژمنەكە بێ ھێز خۆى
نیشاندا (بەوێ رووبەكی خوش یان دوو قەسەى خوشی كرد) ئەو دەمە
دەستبەجى سارد دەبێتەوێ و واز لە ھەموو دوژمنایەتیە خەستەكەى دەھێنى و
لەوانەپە دەستیش بكا تەملى دوژمنەكەى و رابوردووش ھێچ لە خەيالیدا
نەمىنى. ھەروەھا دەبینیت كورد بەرامبەر بێگانە، یان بەرامبەر شتێكى تازە
كە ھێشتا نەیناسیبى زۆر بەگومانە، بەلام لەگەڵ ئەوێشدا كۆنەپارێزانە
ناكۆیتە بەرەبەرەكانى، بەلكو بەرێزەوێ ھەلسوكەوت دەكا لەگەڵى و لەدەدات
ھور دەھور دەتێ بگات و لە خۆى دا بێتونیتەوێ. ئەوێش دەبینیت كورد
سەرەپای ئەوێ لە ولاتێكى زۆر دواكەوتوودا دەژی، بەلام بە زووبەكی زوو
ھۆگرى "ژبانی تەكنیکاوى و مۆدێرن" دەبێ، بێ ئەوێ مۆركى بنەپەتەى خۆى
ون بكا. ھەروەھا دەبینیت كورد زۆر باوەرى بە (خەرافات) و "چارەنووس" و
"بەخت" و "قیسمەت" و ئەم شتانەپە (٣٢)، كەچی لە سەرنكى دیکەوێ
واقیعەپە. ئەوێش ئەمە لە پەندە پێشینانەكانیدا دیارە. وەك: "ھەزار فاتىحا
كوتێك گوشت ناھینی" و "ئەگەر بە دۇعا دەبوو پشقل بە خورما دەبوو"،
ئەوێش بە کردەوێش خۆى ناداتە دەست قەدەر ھەموو كاتێك، بەلكو بۆ

گەشتە نامانجەکانی دەجوولێتمەو و تەنانەت بەرخۆدان دەکا و شۆرش هەڵدەگیرسینی... شایانی باسە کە هیندیک لەو بینگانانەی لەنیو کورددا ژیاون و بە چارونکی بابەتانەی بەوژدانەو روانیوانەتە کورد، توانیوانە ژمارەیک لە سروشتە پێچەوانەکانی کورد بخەنەروو. لەوانە هەندازیاری سکۆتلەندی بەهەشتی هەملتن، دروستکەری شەقامی هەملتن لە کوردستان (۳۳) دەبیژی:

"چونکە کورد چێشانینە، جۆرنکی دیکە (و لە عەرەب ناچی)، کەمیک شەرمترە، سروشتی زۆرتر لە سکۆتلەندییە ک دەچی. کەمتر لە عەرەب دلی بە دنیاوایە، لەگەڵ ئەوەشدا حەز لە گالتە و گەپ دەکا، بەتایبەتی ئەگەر گالتە کە باسی خۆی یان گەلەکەی بی. (کورد) نەختینک سۆفی ڕەوشت و نەختینک فەیلەسوفە، و کەمیکیش باوەری بە قەزاوقەدەرە. ئەگەر بێت و بتوانیت بیکەیتە هاوڕینی خۆت، تەنانەت لە عەرەب راستوڕەوانترە. کورد وەنەبی گەوجیش بی، بەلکو بە چارونکی تیژەو دەروانیتە جیهان و ئارەزوویەکی ھۆشیارانەی ھەیە بۆ ھەموو پێشکەوتنکی زانستەکانی مۆدێرن و پێشەسازی، ھەرچەندیک ولاتەکە دواکەوتە و ساکاریش بی" (۳۴). پێم وایە، ھەر ئێمە سروشتە سینکرتیستیانەی کۆلتووری کوردە کە بوو بەھۆی پاراستنی کورد و ڕنگرتن لە تەفروتونا بوونی. بەکورتی؛ ملدانێ کورد بۆ چوونە ژێر دەسلاتی بینگانە، بەلام بەمەرج (شرط) کە ئەمە خۆی لە خۆی دا بریتییە لە یەکد گێری سینکرتیستیانەی کۆلتووری کۆچەری و کۆلتووری نیشتەجینی، یاخود بە زاراوەی سیاسەت (مساوەمەیک) لەنیوان دانەدواوەی تەواوی دەسلاتاریتی بینگانە (کە ئەمەیان خووەوشتی کۆچەرییە)، و نیوان نامادەبوون بۆ خۆکردنە بەشیک، یان پارچەیک لە کۆمەلگەی بینگانەی خاوەن دەسلات (کە ئەمەشیان خووەوشتی نیشتەجینییە)، دەورنکی گەورە گێراوە و دەگێرێ لە قابلیەستندا بە کۆلتووری سیاسی کورد، و بووەتە ھۆی ئەوەی کە کورد وەک کورد تا ئەژرۆ لەنیو نەچی، بەلام لە ھەمان کاتیشدا ھەروا وەک گەلێکی بی دەولەتی یەکنەگرتوو پێنیتەو. کۆلتووزی سینکرتیستیانەی کورد ھەر بەتەنی لە ھەلسۆکەوتی سیاسیانەی کورددا دەرناکەوی. بەلکو

ته‌ناخت له رامانه ئه‌فسانه‌یی و میتۆلۆژیاییه‌کانی کوردیشدا ده‌رده‌که‌ون. ئاینه کوردیه‌یه‌کانی وه‌ک ئاینی ئینزدی و ئاینی کاکه‌یی و.. هتد، وینه‌ی ئینزدانی به‌ جۆرنیک دیننه‌ به‌ر چارمان که وه‌ک (مساوه‌مه‌یه‌ک) وایه له‌نیوان (تصورات)ی ئینزدایی هیند و ئیرانییه‌ کۆنه‌کان که خودیی بی‌ گیانی به‌چاو ببنراویان ده‌پهرست (وه‌ک خۆر و مانگ و ئه‌ستیره‌ و چیا و دره‌خت و زێ و.. هتد) و (تصورات)ی تاکه‌پهرستانه‌ی به‌چاو نه‌ببنراوی زه‌رده‌شتینتی و جوله‌که‌یه‌تی و مانیتی و پاشان موسلمانه‌تی دا، که (تصورات)ی یه‌که‌میان هی ده‌ورانی کۆچهریه‌، دووه‌میشیان هی ده‌ورانی نیشه‌جینییه‌. ئاینه کوردیه‌یه‌کان گه‌وه‌ری ئینزدانی له‌ شیوه‌ی گیاندارنکه‌دا دیننه‌ به‌رچاوی خۆیان که له‌رنی "دۆنای دۆن" یان "کراس گوهارتن" (تناسخ‌الارواح)وه‌ له‌ ته‌نیک‌یی ببنراودا خۆی پیشان ده‌دات. ئه‌مه‌ش باسینکی میتۆلۆژیای کورده‌ که له‌ جینی دیکه‌دا لێی دواوم. به‌کورتی: کولتووری کورد یه‌که‌یکه‌ له‌و پیناسه‌ گرنگانه‌ی که ده‌بنه‌ هۆی دیاریکردنی پنونه‌دارنتیی کوردبوون.

(ف) - هه‌ستی وه‌که‌یه‌کی کوردبوون

ئه‌گه‌ر یه‌که‌یک به‌ بنه‌چه‌ و په‌چه‌له‌ک کوردبوو، و خه‌لکی کوردستان بوو، و به‌ زمانی کوردی قسه‌ی کرد، و سه‌ر به‌ کولتووری کورد بوو، واته‌ هه‌موو ئه‌و سه‌رجانه‌ی تیندا‌بوو که به‌ پیناسه‌ی کوردبوون داده‌نرێن، ئه‌وجا بۆ ئه‌وه‌ی به‌ کورد بناسری، ده‌بی ئه‌و که‌سه‌ خۆی به‌ یه‌که‌یک بزانی له‌و کۆمه‌لگه‌له‌ی که به‌ کورد ناسراوه‌. خۆ ئه‌گه‌ر هه‌ستی به‌وه‌ نه‌کرد که کورده‌ و خۆی به‌ کورد نه‌دایه‌ قه‌لهم، ئه‌وا دانانی به‌ "کورد" له‌لایه‌ن خه‌لکه‌وه‌ سه‌باره‌ت به‌وه‌ی به‌ بنه‌چه‌ و په‌چه‌له‌ک کورده‌، یان به‌ زمانی کوردی قسه‌ ده‌کات، یان خه‌لکی کوردستانه‌، یان سه‌ر به‌ کولتووری کورده‌، به‌ هه‌یج جۆرنیک وا له‌و که‌سه‌ ناکات که "هه‌ستی کوردبوون" په‌یدا بکات. خۆ ئه‌گه‌ر یه‌که‌یک دیکه‌، نه‌ به‌ بنه‌چه‌و په‌چه‌له‌ک کورده‌ی، و نه‌ خه‌لکی کوردستان بی، و نه‌ به‌ زمانی کوردی قسه‌ بکات و نه‌ سه‌ر به‌ کولتووری کورد بی، به‌لام له‌به‌ر هه‌ر هۆیه‌ک هه‌یه‌ با بی، خۆی به‌ کورد بزانی و هه‌ست به‌وه‌ بکات که کورده‌، ئه‌وا له‌لایه‌ن خه‌لکیشه‌وه‌

به کورد نهدرتیه قه‌لهم، وا لهو کسه نایه‌ت که ههستی کورد‌بوونی تیندا نهمینی، یان خۆی به کورد نهمانی. کهواته ههستکردن به کورد‌بوون واته خۆ به کورد زانین مهرجیکی سهرگی و پنیوسته بۆ کورد‌بوون. ههر بهم پینیه ئەوی خۆی به کورد زانی کورده و ئەوی خۆی به کورد نهمانی کورد نییه.. ئا لهم رووه‌وه به‌ههشتی مسته‌فا بارزانی له‌هه‌رامی پرسیارنکی رۆژنامه‌ی Le Monde "ی فهره‌نسی دا که لینی پرسیبوو: کورد کی یه؟" گوتیبوو: "ئەوی خۆی به کورد زانی، ئەوا ئەو کسه کورده" (٣٥). بهم جۆره نیشانه‌که‌ی به‌ته‌وا‌وی پینکابوو. به‌لام ئیسته ئیمه ته‌گهر سهرنجیکی ئەوانه بده‌ین که ههستی کورد‌بوونیان ههیه، واته خۆیان به کورد ده‌زانن، یان به‌لایه‌نی که‌مه‌وه، لای بینگانه خۆیان به کورد ده‌ده‌نه قه‌لهم، ده‌توانین دوو جۆره تیپ له‌یه‌ک جیا بکه‌ینه‌وه:

(١) - تاقمینی بژماره زۆر گچکه هه‌ن خۆیان به کورد ده‌زانن، و له‌بهرده‌می هه‌موو کسه‌ینکدا ده‌لێن کوردن، به‌لام ته‌گهر بێتو یه‌کینک له پیناسه‌کانی "کورد‌بوون" به‌ره‌ره‌کانی بکری، یان بکه‌وته مه‌ترسییه‌وه، ئەوا باکیان نییه. به‌کورتی: به پنیوست و ئهرکی سهرشانی خۆیانی نازانن له‌سهر پیناسه‌کانی کورد‌بوون بکه‌نه‌وه. بۆ وینه ته‌گهر خۆیان یان مندا‌لیان له قوتابخانه‌کاندا به کوردی بخوێنن، یان به زمانیکی دیکه بخوێنن، ئەوا به‌لایانه‌وه ههر وه‌ک یه‌که. خۆ ته‌گهر ده‌وله‌تییکی ناسیۆنالی بینگانه که کوردستانی داگیرکردوه بکه‌وته په‌لاماردانی کورد و، وێران کردنی کوردستان و ده‌ست بکا به ترک کردن و فارس کردن و عه‌ره‌ب کردنی کورد، ئەوا باکیان نییه. به‌کورتی: خۆیان به هاوولاتی ئەو ده‌وله‌تانه ده‌زانن که کوردستانیان به‌زۆر له خۆیان به‌شکردوه، نه‌ک به هاوولاتی کوردستان. جاری واش هه‌یه ئهم تاقمه راسته‌وخۆ هاوکاری له‌گه‌ڵ ئەو رۆژمانه‌دا ده‌کا که بۆ له‌نیو‌بردنی هه‌موو پیناسه‌کانی ناسنامه‌ی کوردی هه‌ول ده‌ده‌ن و ئهم هاوکاریه‌ش به‌شتیکی ئاسایی ده‌زانی. شایانی باسه که ئهم تاقمه ته‌نی ده‌که‌وته قسه و به‌ده‌نگ دی، کاتیک به‌رژه‌وه‌ندی ته‌سکو تروسکی تایبه‌تی و خۆکسه‌ی (شخصی)ی خۆی بکه‌وته مه‌ترسی و ته‌نگاوییه‌وه. ده‌توانین بلێین ئهم تاقمه خه‌لکه،

هه‌رچه‌نده‌ خزی به‌ کورد ده‌داته‌ قه‌له‌م، به‌لام هه‌ستی نینوکه‌ویی له‌گه‌ڵ سه‌رجه‌می ئه‌وانه‌دا نییه‌ که‌ خۆیان به‌ کورد ده‌زانن و به‌ کورد ناسراون و له‌ هه‌مان کاتدا زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆری کۆمه‌لگه‌ی کورد پینکه‌ین. واته‌؛ ئه‌مانه‌ چاره‌نووسی خۆیان نابه‌ستق به‌ چاره‌نووسی کۆمه‌لگه‌ی کورده‌وه‌. ئه‌م تاقمه‌ له‌نیو کورده‌واریدا -وه‌ک خۆشتان ده‌زانن- به‌ "زۆله‌ کورد" نینو ده‌برین. دیاره‌ وشه‌ی "زۆل" له‌ کوردیدا هه‌ر به‌ مانا ئاینیه‌که‌ی به‌کار ناهێنرێ که‌ "له‌دایکه‌بوونی ناشه‌ری" یه‌، به‌لکه‌ "زۆل" به‌ هه‌موو هاته‌ جیهانی که‌ هه‌موو جوهره‌ پینکه‌یشتنیکه‌ "ناخۆرسکی" و "ناپه‌وا" ده‌گوترێ. له‌ هه‌مان کاتدا سه‌روشتی "زۆل" که‌ ده‌درتته‌ پال ئه‌و جوهره‌ که‌سانه‌، وه‌ک له‌ وشه‌ی "زۆله‌ کورد" دا دیاره‌، خۆمالی "کوردبوون له‌و که‌سانه‌ ناسینیه‌وه‌ که‌ به‌ "زۆل" نینویان ده‌بات، واته‌ هه‌ر به‌ "کورد" داده‌نرین، ئه‌گه‌رچی به‌ "کوردنیکه‌ زۆل" ده‌زانرین. نه‌سه‌ندنه‌وه‌ی خۆمالی "کوردبوون" له‌وانه‌؛ شتی که‌ راسته‌، چونکه‌ ئه‌وانه‌ تا خۆیان به‌ کورد بزانن، هه‌ر کوردن، هه‌رچه‌نده‌ سه‌ر به‌ تیه‌پینکه‌ تایبه‌تین. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌م وتاره‌ی من وتاری که‌ی زانسته‌یه‌، ده‌مه‌وی خۆم له‌ زاراوه‌ی سه‌نتیه‌نتالانه‌ و که‌فوکولی ده‌روون دوور به‌خه‌مه‌وه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ وا پینشیا ز ده‌که‌م که‌ به‌م تاقمه‌ بگوترێ "له‌ خۆیاندا کوردن". وینه‌ش بۆ ئه‌م تیه‌په‌ له‌ رابوردوودا هیندیک له‌ ده‌ربه‌گه‌کان و سه‌رۆک هۆزه‌کانی کوردستان بوون. له‌مه‌داوی یه‌شدا هیندیک له‌ ئاغا وخواه‌ن زه‌وی و زاره‌ گه‌وره‌کان، و ژماره‌یه‌که‌یش له‌ هورده‌ بۆرژوای رۆشنییه‌ی ده‌سه‌لات دارن، که‌ ئه‌مانه‌ش جاروبار ژماره‌یه‌ک له‌ چلکاو خۆر و کاسه‌لینس و کۆری رۆژ و هیندی جاریش ده‌سته‌یه‌ک له‌ نه‌زان و ساویلکه‌ی سه‌ر به‌ چینی هه‌زار و ده‌ستکورتیش له‌گه‌ڵ خۆیان کیش ده‌که‌ن.

(٢) - کۆمه‌لگه‌ی دیکه‌ هه‌ن، به‌لام ئه‌مان به‌ ژماره‌ زۆر گه‌وره‌، و زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆری کۆمه‌لگه‌ی کوردن. ئه‌مانه‌ نه‌ک هه‌ر خۆیان به‌ کورد ده‌زانن و، به‌س، به‌لکه‌ هه‌موو پیناسه‌کانی کوردبوون به‌ به‌شیک له‌ خۆیان ده‌زانن. واته‌، زمانی کوردی و بنه‌چه‌ و په‌چه‌له‌کی کوردی و ولاتی کوردستان و کولتووری کورد به‌ "ملکی خۆیان" ده‌زانن و له‌سه‌ری به‌ ده‌نگ دین. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌م

"ملکه" هەر هێ ئه‌وان نییه، و به‌شداری دیکه‌شیان هه‌یه، که ئه‌وانه هه‌موو ئه‌و کوردانه‌ی دیکه‌ن، دیاره هه‌ر هه‌لمه‌ت و په‌لامارنک بۆ سه‌ر "شه‌ریکه ملک" به هه‌لمه‌ت و په‌لامار بۆ سه‌ر خۆیان داده‌نێن. ئا له‌به‌ر ئه‌وه پاراستنی "ملکی هاوهم‌ش" و پاراستنی "هاوهم‌شکار" به پێوستی سه‌رشانی خۆیان داده‌نێن. به‌کورتی؛ چاره‌نووسی خۆیان له چاره‌نووسی ئه‌وانه جیا ناکه‌نوه که له خاوه‌ن‌بێتی پێناسه تایبه‌تکاره‌کاندا هاوهم‌شکاری ئه‌وان. ئه‌م کۆمه‌له چاره‌نووسی خۆیان ده‌به‌ستن به چاره‌نووسی کۆمه‌لگه‌ی کورده‌واره‌یه‌وه، له‌به‌ر ئه‌وه ئه‌و ولاته‌نه‌ی که کوردستانیان دا به‌شکردوه، به ولاتی خۆیان نازانن، به‌لکو کوردستان به ولاتی خۆیان ده‌زانن، و خۆشیا به کوردستانی. هه‌روه‌ها ئه‌و ده‌وله‌تانه‌ی که جنسیه‌کانیان هه‌لده‌گرن به ده‌وله‌تی خۆیان نازانن، به‌لکو به داگیرکه‌ری کوردستان و کۆلۆنیالیست و ده‌زگه‌ی فه‌رمانداریتی ناره‌وا تیده‌گه‌ن. له هه‌موو کاتێکدا دان و ستاندن و پێوه‌ندی گیا‌نیان له‌گه‌ڵ کوردیک پتره وه‌ک له "هاوولاتی" ناکوردی ئه‌و ده‌وله‌ته‌ی جنسیه‌که‌یان هه‌لگرتوه، با کورده‌که‌ش کوردی ده‌وله‌تیکی دیکه‌ش بێ. ئه‌مانه وه‌نهبی هه‌موویان له رێکخراوی سیاسیی کورده‌دا کاریکه‌ن؛ یان خه‌ریکی سیاسه‌ت بن، نه‌خێر. زۆریان هه‌روه‌ک کورده‌که ده‌بێژی - له مالی خۆیان دانیه‌شتوون و ده‌ست بۆ سیاسه‌ت نایه‌ن. به‌لام که ده‌بین تا‌مینیکی سیاسیی یاسی مه‌سه‌له‌ی کورد ده‌که‌ن، یان کۆمه‌لێک پێشه‌مه‌رگه له دژی ده‌زگه‌ی فه‌رمانداریتی داگیرکه‌رانی کوردستان به‌ریه‌ره‌کانی ده‌که‌ن، ئه‌مانه به‌مه دلخۆش ده‌بن و نه‌گه‌ر پێشیان بکری یارمه‌تی ده‌ده‌ن. هه‌ر ئه‌م پشتگیرییه‌ی جه‌ماوه‌ری کورده که بووه‌ته هێ هێ تاقمی گه‌چکه گه‌چکه پێشه‌مه‌رگه‌ی کورد به‌توانن سالانی دوورودرێژ به‌سه‌ر چیاکانی کوردستانه‌وه بژین و بێنه‌وه و سوپا‌کانی ده‌وله‌ته داگیرکه‌ره‌کانی کوردستان نه‌توانن له نیویان بیه‌ن؛ چونکه جه‌ماوه‌ری کورد هه‌رچه‌نده به‌رده‌وام و چالا‌کانه پشتگیریان نا‌کا و ناچێته ریزه‌کانیان هه‌وه - به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه، به‌شیه‌یه‌کی پاسیف یارمه‌تی‌یان ده‌دا. سه‌ربازینی تر که نیوی س. ئینه‌نج S. Inanc هه‌ و ره‌فیا بوو بۆ لای پێشه‌مه‌رگه‌کانی پ. ک. ک. گوتبوی:

"هیندیک جار شەڕ و هەللا و چنگەپێانی لەنیو سەربازەگاندا روودەدات. ئەگەر هاتوو دوو سەرباز؛ یەکیکیان کورد و ئەوی تریان ترک چوون بە گۆ یەگدا، ئەوا کورده‌کان پشتی کورده‌که و ترکه‌کانیش پشتی هاوولانه‌که‌ی خۆیان ده‌گرن. جا ئەگەرچی ناھوشیارانەش بێ، بەلام ئەو سەربازانی بنەچه و ڕەچەڵەکیان کورده‌، پێیان خۆشه‌ که رێک‌خراوێکی کوردی چالاکییه‌ک بنوێنێ... (٣٦). نمونەیه‌کی دی؛

که‌ له‌ زستانی سالی ١٩٤٦دا و پاش ئەو‌ی نێزیک‌ی سالی‌ک بوو له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان و ئازەربایجانی ئێراندا دوو کۆمار دروست بوو بوون، یەکیکیان بە‌نیوی "دەولەتی جەم‌ھووری کوردستان" و ئەوی دیش بە‌نیوی "کۆماری دیموکراتی ئازەربایجان"ه‌وه‌، هەل بۆ لەشکری شای ئێران هەلکەوت که‌ بکشی بە‌سەر هەردوو کۆماره‌که‌دا بۆ رووخاندنیان. هەرچی خەلکی ئازەربایجان بوون، ئەوا بە‌رلەو‌ی لەشکری ئێران بگاته‌ تەورێز (پێسته‌ختی کۆماری ئازەربایجان) هەر خۆیان کەوتنه‌ پەلاماردان و رووخاندنی حکومه‌ته‌که‌ی ئازەربایجان. له‌ کاتی‌که‌دا کورده‌کان؛ بە‌تایبه‌تی خەلکی مه‌هاباد (پێسته‌ختی کۆماری کوردستان) بۆ رووخاندنی کۆماره‌که‌یان زۆر خەفه‌تبار و ره‌شپۆش بوون. ئەم راستیانه‌ تەنانەت کابرایه‌کی نانخوری ده‌ولەتی ئەمریکا و هاو‌یه‌مانه‌کانی ئەو ده‌مه‌ی شای لێخراوی ئێران وه‌ک ئیگلاق له‌ کتێبه‌که‌یدا که‌ له‌ سەر کۆماری کوردستان نووسیبوونی دانی پێدا ناوه‌ (٣٧). لێره‌دا پێشنیاز ده‌که‌م ئەم جۆره‌ کوردانه‌ وه‌ک "بۆ خۆیان کووه‌" بناسرێنمه‌وه‌. بە‌ڵی... ئەمه‌ ئەو دیاردەیه‌ (ظاهرة)یه‌ که‌ به‌ "هه‌ستی نێوگۆیی" داده‌نری. جا ئێسته‌ پرسیارێک دیته‌ گۆری. ئایا ئەم هه‌سته‌ نیو کۆیییه‌ که‌ ده‌یتسه‌ ه‌وی خۆ به‌ کورد زانین، چون‌ پەیدا ده‌بی؟ بێگومان وه‌رامی ئەم پرسیاره‌ی سەر‌وه‌ هه‌روا به‌ هاسانی نادریتمه‌وه‌؛ چونکه‌ به‌راستی گه‌لێک ه‌وکاری جیاواز هه‌ن، که‌ ده‌بی هه‌موو پێکه‌وه‌ و له‌ هه‌لو مەرجی تایبه‌تی دا بکەونه‌ کار، ئەوجا بێنه‌ ه‌وی دروستکردنی ئەم هه‌سته‌ نیو کۆیییه‌. هیندیک لێم ه‌وکارانه‌ خۆپین و هیندیک‌ش‌ پێیان ده‌ره‌کین، واته‌ هی بێگانەن و له‌ ده‌ره‌وه‌ دین. ه‌وکاره‌ ناخۆیییه‌کان سەر به‌ هه‌رمی چۆنییه‌تی لێتینگه‌‌یشتن و تێپه‌وانینی بێگانەیه‌

برامبەر به کورد. تیروانی خویی کورد و تیروانی بیگانه له کورد دوو باسی زۆر گرنگی بیروپای گشتی و سۆسیۆلۆژین که تا ئێسته هه‌م یه‌کجار که‌وتووته ژێر هورده‌یی لیکۆلینه‌وه، نه‌وه‌ش له‌لایه‌ن لیکۆله‌وه‌ی ئه‌له‌مان هه‌مه‌لۆره کۆیسه‌وه. هه‌مه‌لۆره له دوکتۆرنامه‌که‌یدا که له ساڵی ۱۹۷۸دا به نیوی "بیروپای گشتی- سه‌ره‌نجینی تیوریانه‌ی می‌تۆدۆلۆژیانه و توێژنه‌وه‌یه‌کی نوونه له تیروانی خویی کورد" وه پێشکشی زانستگهی به‌رله‌ینی کردوه، له‌پاش لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی تیوریانه‌ی خه‌ست هاتووته سه‌ر باسکردنی پێناسه‌کاتی تیروانی خویی و له وه‌رامی ئه‌و په‌رسیارانه کۆلیه‌ته‌وه که کورد خۆیان له خۆیانی ده‌که‌ن. بۆ نه‌مه‌ش پێشه‌کی ده‌بیژی:

"باسی تیروانی خویی که‌لێک، یان کۆمه‌لگه‌لێکی گه‌وره، به‌گشتی، سێ نیوچه‌ی به‌یه‌که‌وه به‌ستراو ده‌گرته‌وه:

یه‌که‌میان: به‌نچه‌و په‌چه‌له‌ک، واته ئێمه له کۆی وه هاتوین، ئێمه که‌ین؟

دووه‌میان: ئێمه چۆن، واته تایبه‌تکاره‌کانه‌مان چیه‌؟

سێ یه‌میان: ته‌ه‌نگری پاشه‌ڕۆژ، واته ئێمه چه‌یمان ده‌وی" (۳۸) نه‌وجا ده‌بیژی:

"به‌لگه بۆ ئه‌وه‌ی که کورد تیروانی خۆییه‌مان هه‌یه، به‌نجگه له دیاره‌کانی خۆی، جاری، هه‌ر به‌وه‌دا ده‌رده‌که‌وی که ئه‌وه‌ته (ئه‌م کوردانه) نێزیکه‌ی دوو هه‌زار ساڵه‌که له‌لایه‌ن کۆمه‌لا‌ئی بیگانه‌وه هه‌ر به کورد نیو ده‌برین. که‌واته ئه‌م (کوردانه) هه‌نده تایبه‌تکاری نیو کۆییه‌مان هه‌یه، که به‌وه‌ته هۆی ئه‌وه‌ی بیگانه هه‌موویان پێکه‌وه به نیوی "کورد" نیو بیات" (۳۹) نه‌مه‌ش بۆچوونێکی ژێر پێژانه‌یه و ده‌بی هه‌موو ئه‌و پێناسانه‌ی که له‌مه‌و به‌ر لێنده‌واوین، پێکه‌وه که‌وته‌نه کار، و له‌وه‌وه تیروانییه‌کی خۆییه‌مان بو کورد دروستکردی. چۆنه‌که ئه‌گه‌ر کورد تایبه‌تکاری ته‌واو (کافی) ی وه‌ک یه‌کیه‌مان نه‌بوایه، و له‌و تایبه‌تکارانه‌دا هه‌موویان هاویش نه‌بوایه - وه‌ک هه‌مه‌لۆره ده‌بیژی- دیاره بیگانه هه‌موویانیان به "کورد" نه‌ده‌دایه قه‌لهم.

جا چۆن رسته‌ی تایبه‌تکاره‌ وه‌ک یه‌که‌کانی کورد که تیروانینی خۆیی پێکدێن، کار له‌ تیروانینی بێگانه‌ ده‌کا و وا له‌ بێگانه‌ ده‌کا که کورد به‌ کورد بناسی، هه‌روه‌ها له‌وانه‌یه‌ هیندی جاریش هه‌لۆنست و هه‌لسو کهوتی بێگانه‌ به‌رامبهر به‌ تایبه‌تکاره‌ وه‌ک یه‌کیسه‌کانی کورد؛ کار بکاته‌ سهر تیروانینی خۆیی کورد، و له‌وه‌وه‌ هه‌ستی نێو کۆبی به‌هینز بکا. جا له‌بهر ئه‌وه‌ی یه‌کێک له‌و هۆکاره‌ سه‌ره‌کیانه‌ی که چلوه‌ره‌ به‌ هه‌ستی نێو کۆبی ده‌به‌ستی، به‌سه‌ره‌اتی نێو کۆبییه‌، و له‌ نێو ئه‌وانه‌شدا تاقیکردنه‌وه‌ی نێو کۆبی له‌ گه‌ڵ بێگانه‌دا، دیاره‌ تاقیکردنه‌وه‌ی "باش و خراپ" ده‌وری خۆیان ده‌گیرن. بۆ وێنه‌: هه‌رکاتێک فه‌رمانه‌وه‌ایانی ئه‌و ده‌وله‌تانه‌ی کوردستانیان به‌شکردوه‌، له‌ گه‌ڵ کورده‌دا که‌مینک به‌ نه‌رمی بجوولینه‌وه‌، ده‌سته‌به‌جی هه‌ستی "جیابوونه‌وه‌ خوازی" له‌ نێو کورده‌دا که‌متر ده‌بێتمه‌وه‌. به‌ پێچه‌وانه‌وه‌؛ ئه‌م هه‌سته‌ به‌رزتر ده‌بێتمه‌وه‌ کاتێک که‌ فه‌رمانه‌وه‌ایانی بێگانه‌ی کوردستان، که‌ به‌ زۆری له‌ ناسیۆنالیسته‌ شوێنیسته‌کانی ترک و عه‌ره‌ب و فارس پێکهاتوون، به‌ تونده‌ی و تینژی بکه‌ونه‌ وێزه‌ی کورد. بۆ وێنه‌: که‌ جه‌نمه‌ال عه‌بدولکه‌رم قاسم به‌ هۆی کو‌دتایه‌که‌وه‌ له‌ ۱۴ / ۷ / ۱۹۵۸ دا له‌ عێراق ها‌ته‌ سه‌ر کار، و کوردی له‌سه‌ر کاغ‌ز به‌ "هاو‌به‌شی عه‌ره‌ب" نێو برد -ته‌که‌رچی عێراقیشی به‌ پێی ده‌ستوره‌که‌ی به‌ به‌شیک له‌ نیشتمانی عه‌ره‌ب دانا‌بوو- له‌ گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆری کورد که‌وتنه‌ چه‌پله‌ لێدان بۆی، و قاسمیان به‌ "برای گه‌وره‌" و "سه‌رۆکی تاقانه‌" دا‌یه‌ قه‌لم و عێراقیان به‌ "کۆماری کورد و عه‌ره‌ب" دانا، و ده‌ستیانکرد به‌ باسی "پاراستنی ته‌واویتی خاکی عێراق" و "برایه‌تی کورد و عه‌ره‌ب". هورده‌ بۆرژوا‌ی مارکسیستی کورد که‌ ئه‌و ده‌مه‌ سه‌رک‌رده‌یه‌تی بزووتنه‌وه‌ی رۆشنی‌رانی کوردی به‌ ده‌ستوه‌ بوو، که‌وته‌ دژایه‌تی هه‌موو جو‌ره‌ بزووتنه‌وه‌یه‌کی جیا بوونه‌وه‌ خوا‌زانه‌. کا‌ژیک که‌ تاقه‌ رێک‌خرا‌ونکی کورد بوو که‌ "ته‌واویتی خاکی عێراق"ی به‌ ده‌ستینژی ئیمپریالیسته‌کانی رۆژا‌و ده‌زانی و "برایه‌تی کورد و عه‌ره‌ب"یشی به‌ برایه‌تییه‌کی درۆزنه‌ و چاو به‌ست له‌ دژی کورد ده‌دا‌یه‌ قه‌لم، چۆنکه‌ کا‌ژیک برایه‌تی کورد و عه‌ره‌بی، ته‌نی به‌ "وه‌ک یه‌کی کورد و عه‌ره‌ب" له‌

ده‌سه‌لاتدا" تێده‌گه‌یشته و خۆی له‌ كه‌فو كۆلی عاتیفه‌وه نه‌د هه‌وا له‌لایه‌ن هه‌م هورده‌ بۆرژوا كوردانه‌وه، هه‌و په‌ری توندو تیشییه‌وه به‌ریه‌ره‌كانی ده‌كرا. به‌لام كه‌ تاكێكرده‌مه‌وه‌كانی شۆرشێ ته‌یلوول له‌ خوارووی كوردستاندا (كه‌ له‌ ۱۹۶۱/۹/۱۱ هه‌ تا ۱۹۷۵/۳/۲۶ درێژه‌ی كێشا) هه‌و راستیه‌یه‌ی خسته‌ روو، كه‌ فه‌رمانه‌وه‌ایانی بێگانه‌ی كوردستان به‌ پنی سه‌روشتی كۆلۆنیالیسته‌نه‌یان، كوردێکی "دڵسوژ به‌ خۆیان" له‌ كوردێکی "یاخی بوو لییان" جیا ناكه‌مه‌وه، واته‌ هه‌و قسه‌یه‌ هاته‌ دی كه‌ زۆر جار كاژیک ده‌یكرد و ده‌ینه‌وسی و بلاوی ده‌كرده‌وه، هه‌وجا مه‌سه‌له‌كه‌ جوړێکی دی لینه‌ات، به‌ تایه‌ته‌ی پاش هه‌ره‌سه‌كه‌ی مارتی سالی ۱۹۷۵، رێكخاوه‌كانی هورده‌ بۆرژوای كورد وایان لینه‌ات ناچار بوون خۆیان له‌ گه‌ل تاكێكرده‌مه‌وه‌كانی جه‌ماوه‌ری كورددا بگه‌نجینه‌ن و چاویك به‌ سه‌راتیژی خۆیاندا بگه‌یینه‌وه، و هه‌و جیا له‌ تێزه‌كانی كاژیکه‌وه‌ گه‌لێك سه‌ره‌تا و سه‌رنجیان خواست (۴). كه‌ یه‌كێكیان "به‌ریاری چاره‌نووس بۆ كورد" بوو له‌ جیاتیی "تۆتۆنۆمی" كه‌ نێزیکه‌ی چل سالیك بوو هورده‌ بۆرژوای ماكسیسته‌ی كورد پێوه‌ی خه‌ریك بوون. هه‌روه‌ها له‌ نووسینه‌كانیاندا باسی به‌ریه‌ره‌كانیی جیابوونه‌وه‌ خوازی و "پاراستنی ته‌واوتیی خاکیی عێراق" نه‌ما (۴۱). به‌ كورتیی؛ كه‌وتنه‌ رووی سیاسه‌تی داگیركه‌رانی كوردستان له‌وه‌دا كه‌ "كوردێك" و "كوردێك" له‌ یه‌ك جیا ناكه‌مه‌وه، و به‌ یه‌ك چاوه‌ ته‌ماشای هه‌موو كوردێك ده‌كه‌ن، و له‌ گه‌ل هه‌موو كوردێكدا هه‌م یه‌ك جه‌ژه‌ ته‌رازوو به‌كار دینه‌ن، ته‌قێژ بووه‌ به‌ تاكێكرده‌مه‌وه‌یكی نێو كۆیی كورد، و هه‌م به‌سه‌ره‌اته‌ نێو كۆییانه‌ به‌ تایه‌ته‌ی له‌ ته‌نگانه‌دا، وایان له‌ كورد كرده‌وه كه‌ هه‌موویان زۆرتر و زۆرتر خۆیان به‌ "یه‌ك شه‌ت" تێبگه‌ن و چاره‌نووسی خۆیان به‌ "یه‌ك چاره‌نووس" به‌زان. هه‌روه‌ها به‌ تاکی كرده‌مه‌وه‌ ده‌ركه‌وت، كه‌ زۆر له‌و كوردانه‌ی "له‌ خۆیاندا كورد" بوون، و له‌ عێراقدا خه‌زمه‌تی ده‌وله‌تی به‌عسییان ده‌كرد، پاش هه‌وه‌ی له‌لایه‌ن به‌عسییه‌كانه‌وه‌ هه‌ر وه‌ك هه‌و كوردانه‌ هه‌لسو كه‌وت كرا له‌ گه‌لیان كه‌ "بۆ خۆیان" كوردن، هه‌وجا وازیان له‌ به‌عسییه‌كان هه‌نا و چوونه‌ ریزی كۆمه‌له‌ی دووه‌مه‌وه (۴۲). هه‌م جیگۆرپه‌یه‌ی له‌ دۆخی "له‌ خۆدا كورد" وه‌ بۆ دۆخی "بۆ

خۆ کوود" رۆژ به رۆژ فراوانتر ده‌بێت. هەر بۆ ئه‌وه‌: به‌ر له‌وه‌ی به‌عسییه‌کان له‌ڕێی کووده‌تاوه‌ له‌ شه‌سته‌کاندا له‌ عێراق بێنه‌ سه‌ر کار، گه‌لێک خوێندکاری کورد هه‌بوون که له‌ زانستگه‌ی به‌غدا زمان و ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌بیان ده‌خوێند، دوا‌یی ده‌بوونه‌ مامۆستای زمان و ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌بی له‌ قوتابخانه‌ نیوه‌ندییه‌کانی کوردستان و عێراقدا. به‌لام پاش ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی شوێنیه‌ستانه‌ی به‌ عه‌ره‌به‌که‌رانه‌ی به‌عسییه‌کان که‌وته‌ کار به‌تایبه‌تی پاش هه‌ره‌سی شوێنی کورد له‌ ١٩٧٥دا، و ده‌سته‌که‌ی سیاسه‌تی به‌ عه‌ره‌به‌کردن له‌ کوردستاندا که‌وته‌ روو، قوتابیانی کورد روویان له‌ خوێندنی زمانی عه‌ره‌بی وه‌رگیرا. به‌لگه‌ بۆ ئه‌مه‌ش دان پێداتانی کار به‌ده‌ستانی به‌عسی خۆیانه‌. بۆ ئه‌وه‌: ئه‌وه‌ی پێی ده‌گوتری "ئه‌نجومه‌نی یاسادانانی نیوچه‌ی ئۆتۆنۆمی کوردستانی عێراق" له‌ رۆژی ١٢/١٢/١٩٨٤دا خه‌ریکی لێکۆڵینه‌وه‌ی چاره‌سه‌ری جێبه‌جێکردنه‌وه‌ی شوێنه‌ به‌تاله‌کانی مامۆستایانی زمانی عه‌ره‌بی بوو له‌ "نیوچه‌ی ئۆتۆنۆمی"دا، مه‌مه‌د پیرۆز رۆستهم "ئهمینداری گشتی"ی (٤٣) به‌رئوه‌به‌ریتیی په‌روه‌رده‌ و خوێندنی به‌رز "که‌ خۆی یه‌کێکه‌ له‌وانه‌ی "له‌خوێاندان" کورد و کار به‌ده‌سته‌تیکێی رۆژمه‌ی به‌عسه‌؛ گوتی: "بۆ مه‌سه‌له‌ی زمانی عه‌ره‌بی، و له‌ دوو تۆپی قسه‌که‌ماندا له‌ سه‌مه‌تای کۆبوونه‌وه‌که‌وه‌ روونمکړه‌وه‌، هه‌یج خوێندکارێک نییه‌ که‌ خه‌لکی نیوچه‌که‌ بێ و به‌جێته‌ به‌شی زمانی عه‌ره‌بی له‌ کۆلیجی په‌روه‌رده‌ (٤٤) ئه‌مجا گوتی: "... ئه‌م باره‌ ئه‌گه‌ر هه‌روا به‌م جوړه‌ ببنی، ئه‌وا باشت‌ترین مامۆستا‌کانی زمانی عه‌ره‌بی به‌ره‌و ئه‌وه‌ ده‌چن که‌ ته‌قاوت به‌کرن، بێ ئه‌وه‌ی که‌سێک بێ جێگه‌یان به‌گرتنه‌وه‌.. هتد" (٤٥). یه‌کێک له‌ هاوڕێکانی که‌ ئه‌ویش ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نه‌، وسته‌ی تێبێگه‌یه‌نی که‌ هه‌ژ ئه‌مه‌ ئه‌وه‌یه‌ قوتابی کورد زمانی عه‌ره‌بی که‌م ده‌خوێن؛ له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ ناتوانن به‌چه‌ به‌شی عه‌ره‌بیی زانستگه‌، به‌لام مه‌مه‌د پیرۆز رۆستهم گوتی:

".. به‌لام ئاره‌زووی ئه‌وه‌یان هه‌یه‌ که‌ به‌چه‌ به‌شی زمانی ئینگلیزییه‌وه‌... باشه‌، ئایا ئه‌و خوێندکاره‌ی ده‌چێته‌ به‌شی ئینگلیزی، خوێندنی له‌وه‌ پێشی به‌ زمانی ئینگلیزی یه‌وه‌؟ بێگومان نه‌. چۆنکه‌ ئه‌و به‌ زمانی عه‌ره‌بی زیتر ده‌خوێنی وه‌ک له‌ زمانی ئینگلیزی. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا به‌داخه‌وه‌ روو ده‌کاته‌ ئه‌م به‌شه‌. با

له گه‌ل خۆمان راستگۆیین. هیندی جار لاوازی (هه‌ست) ی خۆ به‌ هاو‌نیشتمان دانان ده‌ورێکی دیاری هه‌یه. بۆ وێنه: خۆبێنده‌که‌ی به‌ زمانی عه‌ره‌بیه هه‌ر له پله‌ی سه‌ره‌تاییه‌وه تا کۆتایی پله‌ی نیه‌وه‌ندی، و گۆی له‌ پرۆگرامی ته‌له‌فزیۆن و راډیۆ ده‌گری به‌ عه‌ره‌بی، گو‌فار و رو‌ژنامه‌ی عه‌ره‌بی ده‌خو‌نیشته‌وه، و گۆرانی گۆرانیبێژانی ژن و پیاو به‌ عه‌ره‌بی له‌به‌ر ده‌کات، به‌لام روو ناکاته خو‌نێنی زمانی عه‌ره‌بی، که‌چی ده‌چی زمانی ئینگلیزی ده‌خو‌نی، ئهو زمانه‌ی که له‌ پۆلی پێنجه‌می سه‌ره‌تاییه‌وه ده‌بخو‌نی، و به‌ چهند ده‌رزێکی که‌میش... بیانووشیان نه‌وه‌یه که ئینگلیزی زمانێکی جیهانییه... به‌لام روو ناکه‌نه زمانی قورئان و ئاین و هاو‌نیشتمانیتی و شه‌رف و ئابوو... با ره‌پوراست بێژین، هیندی‌ک خو‌ندکار وازیان له‌ رێبازی ئاین و رێبازی عیراق و هاو‌نیشتمانیتی باش هه‌ناوه، نه‌گه‌نا ماوه‌ی فیزیۆنی زمانی عه‌ره‌بی، وه‌ک هه‌موومان ده‌زانین زێتره له‌ ماوه‌ی فیزیۆنی هه‌ر زمانێکی دی و سوپاس" (٤٦).

به‌لێ، ئهم قسانه‌ی محم‌د پیرو‌ز زۆر راستن. به‌لام ئه‌وه هه‌یه کورده‌که نه‌ دژی عه‌ره‌ب بووه و نه‌ دژی عه‌ره‌به (وه‌ک عه‌ره‌ب)، و نه‌ دژی قورئان بووه و نه‌ دژی قورئانه (وه‌ک قورئان)، به‌لام نه‌ق‌رۆ کورده‌که له‌ عیراقدا -چونکه ئیسته‌سه‌که له‌سه‌ر عیراقه- هه‌ست به‌وه ده‌کات که زمانی عه‌ره‌بی به‌ زۆره ملی ده‌سه‌پێندری به‌ سه‌ری دا، بۆ ئه‌وه‌ی بکری به‌ عه‌ره‌ب و به‌تو‌نێرتمه‌وه. جارێان کورده‌که زمانی عه‌ره‌بی به‌ زمانی قورئان و ئیسلام ده‌زانی، و له‌رێی ئایینی ئیسلامه‌وه هه‌ستی به‌ هاو‌به‌شیه‌ک ده‌کرد له‌گه‌ل عه‌ره‌بدا، و به‌ خۆشیه‌وه فیزی زمانی عه‌ره‌بی ده‌بوو، و ده‌بخو‌ندن، و زانای گه‌وره‌ی عه‌ریزانی تیدا هه‌له‌که‌وت، که زۆر خه‌مه‌تی زمان و نه‌ده‌ب و کولتووری عه‌ره‌بیان ده‌کرد. گه‌لێک له‌ به‌ نیو بانگه‌رتن نو‌وسه‌ران و شاعیران و می‌ژوونو‌وسان و یاسا ناسان وه‌فایله سووفانی به‌ عه‌ره‌بی و فارسی‌نو‌وس، یان کورد بوون یان به‌ بنه‌چه و به‌چه‌که‌ک کورد بوون، له‌مانه (ابن خلکان و ابن الاثیر و ابو الفدا و دینوری و اد‌ریسی و عباس العقاد و جمیل صد‌قی الزه‌اری و معروف الرصافی و احمد شوقی و شمس الدین الزک‌لی و ابن الح‌اجب و سه‌هره‌وه‌زی و رشید یاسمی و محم‌د قاضی و محم‌د عبده و عب‌دالرحمن الکواک‌بی و

محمد کرد علی و سەتانی دیکه... جارانی زانای وه‌ک شیخ ماری نووینی (۱۷۵۳-۱۸۳۸) هه‌بوو که (۴۶) کتیبی به‌ترخی له‌باره‌ی زمان و ئه‌ده‌بیات و فیه‌قی ئیسلام و شه‌ریعت و چی و چیه‌وه به‌زمانی عه‌ره‌بی و فارسی ده‌نووسی و تاقه‌یه‌ک فه‌ره‌نگی گچ‌که‌ی عه‌ره‌بی - کوردیشی ده‌نووسی، که ئه‌وه‌ش وه‌ک خۆی دانی پیندا ناوه - بۆ خزمه‌تی زمانی کوردی نه‌بووه، به‌لکو بۆ ئه‌وه‌ بووه که کاک ئهممه‌دی کورێ فی‌ری زمانی عه‌ره‌بی بکات، ئه‌و زمانه‌ی که به‌ زمانیکی پی‌روزی داناوه. ئه‌وه‌تا له‌سه‌ره‌تای فه‌ره‌نگۆکی "ئه‌مه‌دی" دا به‌ شیعی عه‌ره‌بی و فارسی ده‌بیژی: (۴۷)

الحمد لله علی ما وهب هدانا الی لسان العرب

(سو‌پاس بۆ خۆدی بۆ ئه‌وه‌ی به‌ ئیمه‌ی به‌خشی، ئیمه‌ی رنۆینی کرد بۆ فی‌ری‌وونی زمانی عه‌ره‌ب)

در این رساله به کردی زبان کمن زبان عربرا بیان

(له‌م نامیله‌که‌یه‌دا به‌ زمانی کوردی، زمانی عه‌ره‌ب ده‌خمه‌هه‌رو)

تا که فرزندانم احمد بی تعب شود دانای لغات عرب

(داکو زارۆکم ئهممه‌د بی زه‌حمه‌ت وشه‌کانی عه‌ره‌بی فی‌ری بی)

لهذا ناوم نا احمدیه والله ارجو صلاح النيه

(له‌به‌ر ئه‌وه‌ نیوم نا ئهممه‌دییه، نیاز چاکی له‌ خۆدی داواکارم)

به‌لێ جارانی واهوو، ئه‌فه‌رش کورده‌که‌ زمانی عه‌ره‌بی ناخۆینی، چونکه‌ به‌ زمانی داگیرکهری ده‌زانی، مه‌مه‌د رۆستم له‌ بنی مه‌جده‌که‌ی داوه‌ و راست ده‌کا، کورده‌که‌ خۆی به‌ هاو‌نیشتمانی عی‌راق نازانی؛ به‌لکو خۆی به‌ هاو‌نیشتمانی کورده‌ستان ده‌زانیت، له‌به‌ر ئه‌وه‌ نایه‌وی هیچ زمانیکی بینگانه‌ به‌ زۆر به‌سه‌پیندری به‌ سه‌ری دا. ئه‌م هه‌لو‌نسته‌شی وه‌نیه‌ی هه‌ر به‌رامبه‌ر به‌ زمانی عه‌ره‌بی وایی، به‌لکو به‌رامبه‌ر به‌ فارسیش و ترکیش (۴۸) هه‌ر وایه. ئه‌فه‌رۆ کورده‌که‌ ده‌بیژی: "ئه‌ی بۆچی عه‌ره‌ب و ترک و فارس نایه‌ن کوردی فی‌ری‌بن.

ئێمه چیمان له‌وان كه‌متره؟" ئهمه‌ش به‌ داخموه (واقیعه‌كه‌یه) به‌لام زۆر ناخۆشه، به‌ تایبه‌تی بۆ یه‌كێکی وه‌ك من كه‌ هه‌ر له‌ منداڵیه‌وه تا‌مو له‌زه‌تی ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌بی و فارسیم چێشته‌وه و سالانیکی دوورو درێژ خه‌ریکی میژوو و کولتوری ئهم دوو گه‌له بووم، ده‌زانم ئهم هه‌لوێسته‌ی ئه‌قرو‌ی کورد له‌ دژایه‌تی کردنی زمانی عه‌ره‌بی و فارسی و ترکییوه نایه‌ت و نه‌هاتوه، به‌لکو کاردانه‌وه‌یه‌کی ناچاری هه‌لوێست و هه‌لسو کسوتی تاوانبارانه‌ی ده‌سه‌لاتداره زۆرداره مله‌وپه‌ره‌کانی عه‌ره‌ب و فارس و ترکه (٤٩) که نه‌ک به‌ تازایه‌تی و رۆسته‌می خۆیان؛ به‌لکو به‌ چه‌ک و فرتوفێلی ده‌وله‌ته زله‌یزه‌کان کوردستانیان داگیر کردوه و نه‌ت‌ه‌وه‌ی کوردیان نه‌ک هه‌ر له‌ به‌ریاری چاره‌نووسی خۆی؛ به‌لکو له‌ ساده‌ترین مافی مرۆف بی به‌شکردوه... به‌لام ئێوه‌ی کوردی ده‌ریه‌ده‌ر و هه‌موو کوردێکی به‌شخوراو ژێرده‌سته‌ی دی، ده‌بی بزانن که ئوبالی ئهم ده‌ریه‌ده‌ریه‌ی ئێوه و هه‌موو ئهو خراپه‌ کاری و تاوانباری و گونا‌هه زلاته‌ی به‌رامبه‌ر کورد کراون و ده‌کرین، ناکه‌وته نه‌سته‌وی هه‌موو عه‌ره‌ب و هه‌موو ترک و هه‌موو فارسیک. گه‌لی ترک هه‌ر ئه‌تاترک و ترکه‌شی نه‌بووه، به‌لکو نازم حیکمه‌ت و سمایل بێشک‌چیشی هه‌بووه. گه‌لی فارس هه‌ر رها په‌هلوی و هه‌یدای نه‌بووه، به‌لکو سه‌ع‌دی و ئیره‌جیشی بووه. گه‌لانی دیکه‌ش هه‌ر وانه. گه‌لی ئیتالیا هه‌ر مۆسۆلۆنی نه‌بووه، به‌لکو میکايل ئه‌جلۆشی بووه. گه‌لی ئه‌لمان هه‌ر گۆیلز و هیتلهری نه‌بووه، به‌لکو گۆیته و شیلهریشی بووه. گه‌لی کوردیش هه‌مووی یه‌که‌جۆر نییه، به‌لکو بریتیه‌یه له‌ باشیش و له‌ جاشیش. هه‌موو گه‌لێک وه‌ک مریشک وایه، هیلکه‌ش ده‌کا و ریه‌قه‌ش ده‌کا. ئه‌وانه‌ی فاشیست و شۆفینیست و دیکتاتۆر و خۆنپڕۆن، سه‌ر به‌ هه‌ر گه‌لێک بن و رۆژی هه‌زار جاریش سنگ بۆ گه‌لی خۆیان بکو‌تن، ئه‌وانه نه‌ک هیچ خزه‌تیکی گه‌لی خۆیان ناکه‌ن و به‌س؛ به‌لکو قورپکی خه‌سته‌یش ده‌گرته‌وه بۆ. (٥٠) ئێسته با بگه‌ڕینه‌وه سه‌ر باسه‌که‌مان و نموونه‌یه‌کی دی به‌یینه‌وه: جاران له‌ عیراق له‌ نێوان عه‌ره‌ب و کورده‌دا ژن و ژن خوازی هه‌بوو، به‌لێ که‌م بوو، به‌لام هه‌ر هه‌بوو، و که‌سیش نه‌بوو به‌ کورپکی کورد بێژی تو بۆ که‌چینکی عه‌ره‌بت هه‌ناوه، یان به‌ که‌چینکی کورد بێژی تو بۆ شووت به‌

کوردێکی عه‌ره‌ب ک‌ردووه‌، به‌لام ک‌اتێک ک‌ه حکومه‌تی به‌عس له‌ سالی ١٩٨٠دا قانونێکی ده‌رک‌رده‌ به‌ نامانجی توانده‌نوه‌ی ک‌ورد و به‌ پێی ئه‌وه‌ ئه‌و پیاوه‌ عه‌ره‌به‌ی ژێنکی ک‌ورد به‌پێی ٥٠٠ دیناری عێراقی به‌خشیش وهرده‌گری، ئه‌وجا ئێسته‌ وایله‌یهاتوه‌، ئه‌گه‌ر ک‌چێکی ک‌ورد ته‌نانه‌ت له‌ ده‌خوازیشموه‌ شوو به‌ عه‌ره‌بێک بکات، هه‌ر به‌ چاوی سووک ته‌ماشای ده‌ک‌رێت و ک‌ورده‌کان پێی ده‌لێن، ها. ٥٠٠ دیناره‌که‌تان وهرگرت؟؟ سه‌هر ئه‌وه‌یه‌ به‌پێی قانونی ژماره‌ (١٥٠)ی ١٩٨٠/٦/٢٨ هه‌ر عێراقیه‌ک ک‌ه ژنی بێگانه‌ی هه‌بی (واته‌ ک‌ه ژنیکی عێراقی نه‌بی یان عه‌ره‌ب نه‌بی) له‌ هیچ ده‌زگه‌یه‌کی ره‌سمیدا کاری نادرێتی. به‌ ک‌ورتی: ک‌وردێکی عێراقی ناتوانی ک‌وردێکی ئێرانی، یان خه‌لکی ترکیا، یان جێیه‌کی دی به‌پێی، یان شوو بکات پێی، ئه‌گه‌ر وا بکا ده‌بی یی کار بێنیتموه‌.

ئه‌وه‌ی له‌باره‌ی داگیرک‌ه‌رانی عه‌ره‌به‌وه‌ گوترا، له‌باره‌ی داگیرک‌ه‌رانی فارس و ترکیشموه‌ ده‌توانی بگوتری. به‌م جۆره‌ داگیرک‌ه‌رانی ک‌وردستان هه‌ندێک جار له‌ چلوره‌ به‌ستن، و جاری واش هه‌یه‌ له‌ په‌یدا کردنی هستی ک‌ورده‌یه‌تی ئه‌و ک‌ویدا ده‌وێکی کاریگه‌رانه‌ ده‌گه‌رن. که‌واته‌ لێره‌دا قسه‌که‌ی ئێخنۆلۆژیکی فارس ک‌ه نیوی ته‌قی حه‌یه‌بی شه‌لمانییه‌ راسته‌ ک‌ه له‌ دکتۆرنامه‌که‌یدا نووسینی و ده‌بیژی:

ئه‌گه‌رچی هه‌موو ئه‌و هه‌ولانه‌ی ک‌ورده‌ ئێرانی په‌کان داویانه‌ بۆ ئه‌وه‌ی به‌ ئۆتۆنۆمی، یان هیچ نه‌بی به‌ خۆ به‌رپه‌ڕینی بگه‌ن، تا ئێسته‌ سه‌ری نه‌گرتوه‌، به‌لام له‌ لایه‌کی دیک‌وه‌، هه‌موو هه‌ولانه‌ی حکومه‌ته‌ ئێرانییه‌کان بۆ کردنی ک‌ورد به‌ به‌شێک له‌ خۆیان، و توانده‌نوه‌یان له‌ باری ک‌ولتوورییه‌وه‌، ته‌نی په‌ک سه‌رگه‌وتنی به‌ده‌سته‌یه‌نانه‌وه‌ به‌س، ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌یه‌ ک‌ه به‌مه‌ هه‌شیاوی خۆناسینی ئێتنیی ک‌ورده‌ ئێرانییه‌کان وه‌ک خۆی به‌ زۆر زیندوویی ماوه‌ته‌وه‌. (٥١).

به‌کورتی: ده‌توانین بێژین هستی ئێو ک‌وویی ک‌ورده‌بوون له‌ هه‌موو پێناسه‌کانی دی گه‌رنه‌تر، و له‌ هه‌موو شیان به‌هێزتره‌ بۆ دیاریکردنی ناسنامه‌ی ک‌ورده‌بوون.

جا هه‌تا ئهم هه‌سته نێو کۆییه له نێوان ئه‌وانه‌دا بێنێ که به کورد ناسراون، ئه‌وا کورد وه‌ک کورد ده‌مینێته‌وه. هه‌ر کاتێک ئهم هه‌سته نه‌ما، ئه‌وا کوردیش به‌ره‌و نه‌مان ده‌چێ. شتیکی رێکمه‌وت نیه که رێبازی "نه‌ته‌وه‌یی" که له قوتابخانه‌ی کوردیی سۆسیالیزمه‌وه هه‌لقۆلیوه "هه‌ستی چاره‌نووسی وه‌ک یه‌گ" ی به پێناسه‌ی سه‌ره‌کی داناوه بۆ بوونی نه‌ته‌وه‌یه‌ک (٥٢).

(٥) - پێناسه‌ی کورد بوون لای کورد و لای بێگانه

له کاتێکه‌دا که کۆمه‌لگه‌لێکی گه‌وره‌ی خه‌لک که له خۆپه‌روه‌یه‌کی دیاریکه‌راویان هه‌بێ، و خۆیان به شتیکی تایبه‌تی بناسن، ئێدی مانای وا نیه که له‌لایه‌ن بێگانه‌وه (واتا له‌لایه‌ن ئه‌وانه‌وه که سه‌ر به‌و کۆمه‌لگه‌یه نین) هه‌ر به‌و جۆره ده‌ناسرێن، یان به‌و جۆره له قه‌لم ده‌درێن. بۆ وێنه: که یه‌کیک "له خۆی دا کورد به‌و"، یان "بۆ خۆی" کورد بوو، مانای وا نیه که له‌لایه‌ن بێگانه‌شمه‌وه هه‌ر به‌و کورد ده‌درێته قه‌لم، یان هه‌ر به‌و کورد ده‌ناسرێ. راستیه‌که‌ی بۆ ئه‌وه‌ی کۆمه‌لگه‌لێک له‌لایه‌ن بێگانه‌وه له‌ پێی ناسنامه‌یه‌کی تایبه‌تییه‌وه بناسرێته‌وه، هه‌ر ئه‌وه به‌س نیه که ئه‌و کۆمه‌لگه‌له خۆی خۆی به‌و ناسنامه‌یه بناسێ و به‌داته ناسێن، به‌لکه‌و پێوستیش هه‌بێ ئه‌وانه‌ی له ده‌ره‌وه‌ی ئه‌و کۆمه‌لگه‌له‌ن، هه‌ر به‌و ناسنامه‌یه بیانناسن، جا به‌م پێیه، بۆ ئه‌وه‌ی کورد هه‌ر به‌و کورد بناسرێن و هه‌چی دی؛ پێوسته جاری خۆیان خۆیان به‌و کورد بزانن، و خۆشیان هه‌ر وه‌ک کورد به‌و خه‌لکی بناسێن، و ئه‌وجا خه‌لکیش هه‌ر به‌و کوردیان بزانن. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌قرو کورد و نیشتمان‌که‌ی له‌ هه‌لو مه‌رجێکی تایبه‌ت‌دان، ئه‌وا بۆ داگیرکه‌رانی کوردستان - که کۆلۆنیالیست له‌ تێپێکی تازه، نالۆی، کورد وه‌ک چۆن خۆیان خۆیان به‌و کورد ده‌زانن، ئه‌وانیش هه‌ر ئاوا به‌و کورد بیانناسن. چۆنکه ئه‌گه‌ر وایکه‌ن، دیاره ئه‌وه ده‌بێته هۆی ئه‌وه‌ی داگیرکه‌رانی کوردستان دان به‌وه‌دا بنێن که کورد کۆمه‌لگه‌لێکی جیاوازه و مافی ژبانه‌ی خۆی هه‌یه. جا بۆ ئه‌وه‌ی کورد نه‌گا به‌و مافه؛ داگیرکه‌رانی کوردستان په‌نا ده‌به‌نه به‌ر نه‌ناسینی ناسنامه‌ی کوردبوون. بۆ وێنه ده‌بێژن "کورد ترکی چیان" و زمانه‌که‌شیان زارێکی ترکییه. له‌م دوایه‌شه‌دا

لعمرك ما الاكراد ابناء فارس ولكنهم ابناء كرد بن مرد بن يعمر

48

"ترکی رەسەن" (٥٥) و زمانی کوردی بە "فارسیی رەسەن" (٥٦) و هیندیک تیرە ی کورد بە "ئەوێ گۆنە خانەدانانی عەرەب" (٥٧) دەدەنە قەڵەم. ئەگەر چی وەرانی ئەو پرسیارەیان پێ نادریتەوێ کە "بۆچی وا شیتانە و درێژانە بۆ لەنێو بردنی ئەو "ترکە رەسەنانە" و "ئەو زمانە فارسییە رەسەنە" و "ئەوێ ئەو گۆنە عەرەبە خانەدانانە" هەول دەدەن؟؟؟

تاقیکردنەوە دەریخستووێ کە بەرە وەرانی کۆمەڵێک خەڵک لە خۆراگرتن و پێداگرتندا بۆ پاراستنی ناسنامەیەکی، لە پێی پاراستنی ئەو پێناسە خۆکرده تایبەتکارانە کە ناسنامە کە پێکدێن، دەبێتە هۆی ئەوێ، زوو یان درەنگ، کار بەکاتە سەر جۆری تێروانیی بێگانە، و لە ئەنجامدا وایلیبکات کە دان بەو ناسنامەیەدا بنێ. جا لەبەر ئەوێ ئەو کوردانە "لە خۆیاندا" کوردن؛ سۆر نین لەسەر بوون و مانەوێ پێناسە خۆ کردەکانی دروستبوونی تێروانیی خۆیی کورد، دیارە هەتا بەو جۆرە بێنیتەوێ، هیچ کارێک ناکەنە سەر گۆڕینی جۆری تێروانیی دەروە (بێگانە)، بە پێچەوانە ئەو کوردانە "بۆ خۆیان" کوردن کە بە هۆی سۆر بوونیان لەسەر کوردبوونیان، زوو یان درەنگ، کار دەکەنە سەر گۆڕینی تێروانیی دەروە و لە ئەنجامدا چلۆرە بەستن بە پێناسەکانی کوردبوون و لەو رێشەوێ بە ناسنامەی کوردبوون.

بە کورتی : دەتوانین بێژین ئەگەر هەستینکی نێو کۆیی بە چارەنووسی وەک بەک لە نێوان تاکە تاکێ کۆمەڵگەیە کدا هەبوو، ئەوا دەبێتە مۆرکێکی گۆرنگ بۆ ناسنامەی ئەو کۆمەڵگە. جا ئەگەر ئەمە بچەسپینین بەسەر کورددا دەتوانین بێژین، هەتا کۆمەڵگەلی کوردەواری ئەم هەستە نێو کۆییە بێنێ بەوێ کە کورده، واتە ئەو پێناسە سەرەکییە بێنێ کە دەبێتە هۆی ئەوێ پێناسەکانی دیکە کورد (وەک زمانی کوردی، و کوردستان، و کولتووری کورد، و... هتد) بە "ملکی" خۆی بزانی و بە بەشینک لە خۆی تێبگات، ئەوا دیارە بۆ هێشتنەوێ ئەو پێناسانە تێدەکۆشی. دیارە ئەو دەمەش ناسنامەی کورد بوون وەک ناسنامەیەکی خۆیا و جیا لە ناسنامەکانی دیکە دەمینێ، و کورد وەک کۆمەڵگەلیکی خاوەن ناسنامەی خۆی دەناسرێ. ئەوێ تا

لەم سالانەى دواییدا گەلێک سیاسى و روژنبەر و بێرکەرەوێ عەرەب و ترک و فارس، کورد نەک هەر وەک کۆمەڵگەلێکی ئێتیی، یان "گەلێک"؛ بەلکو وەک "تەتەوێهەک" دەناسن. هێلال ناچى (هلال ناچى) کە یەکیەکە لە ناسیۆنالێستە روژنبەرە نێودارەکانى عەرەبى عێراق، لە نێو پراستی شەستەکاندا گوتی:

"راستییەکەى مەسەلەى کورد گرنگیپێدانێکی مەزن دروستدەکا نەک لەبەر ئەوێ نێوچەیه‌کی چیاى کە کوردەکان تێیدا دەژین لە عێراق جیا دەبێتەو، چونکە خەڵکەکەى دەیانەوێ دەولەتێک بۆ خۆیان داڕمژرێن؛ بەلکو لەبەر ئەوێ زۆر هەن لەو باوەرەدان کە سەرەخۆیی کورد، مانای ئەوێه سەرچاوێ نەوتە بەپێتەکان لە عێراقى عەرەبیمان دەپێچێ و عێراق بێ بەش دەکرێ لێ. ئا لەمەو وایان لێ ھاتووێ گرنگی دەدەن بە یەکییتی دەستکردانەى عێراق. ئەم خەیاڵەش هەر لە بنەچەوێ هەڵەیه. ناسیۆنالیتەى کورد راستییەکی بەرچاوێ کوردەکانى عێراقیش کەرەسەى ئاشکرای ناسیۆنالیتەیان ھەیه، و بەرژووەندیی ناسیۆنالیزمى عەرەب لەوێدایە کەدان بە مافى کوردەکاندا بنێ لە بێاردانی چارەنووسى خۆیاندا، بۆ وێنە لە سنوورى یەکگرتنێکی فێدرالى، یان کۆنفێدرالیدا، کە ئەوێ بێتە سەرەتای ھەرەوێ و براپەتیەکی بەرەوام لە جیاتى ئەوێ خستە پشتگوێ واقیع و میژوو و ئاواتى گەلان لەلایەن ئێمەوێ بێتە ھێ ئەوێ ئەم گەلە (کورد)، زوو یان درەنگ، ئازادى خۆى بە زۆرى چەک دەست خۆى بخات، خۆ ئەگەر سەر نەکەوت، ئەوا بێتە خەنجەرنکی ناپاکى و بدرێ لە پشتى ھەموو بزوتنەوێ ناسیۆنالێستە عەرەبێیە رزگارێخوازەکان لە عێراقدا" (٥٨). ناچى عەلووش (ناچى علوش) کە یەکیەکە لە سەرکردەکانى بزوتنەوێ ناسیۆنالێستانەى چەپى عەرەب، لە کۆبوونەوێکى پرسیار و ەرامدا کە لە شوباتى ١٩٧٩ دا بۆ وتو وێژ لەسەر مەسەلەى "تەتەو" و "ناسیۆنالیزم" و "یەکییتی عەرەب" ساز کرابوو؛ لە بارەى مەسەلەى کورەوێ گوتی: "بەلام ئەوێندەى پێنوەندیی بە کوردەوێ ھەیه، ئەوا کورد گەلە و گەلێکیشە لە گەلە کۆنەکان. میژووی عەرەب کە باسى عەرەب دەکا باسى کوردیش دەکا، تەنانەت لە پێش فتوحاتى ئێسلامیدا. لە بەر ئەو

ناشی بوونی ئهمانه وه‌ک گهلینگ به‌خه‌رتیه پشت‌گۆی. (واته) وه‌ک گهلینگ که
 گه‌یرو گه‌رتینکی ناسیۆنالیان هه‌یه وه‌ک گه‌یرو گه‌رتی عه‌ره‌بی. ئهمانه
 (کوردەکان) ئه‌ستیه به‌ سه‌ر پهنج ده‌وله‌تدا به‌شکراون. کورده‌کان نه‌بوونه
 پارچه‌یه‌ک له‌ عه‌یراق هه‌تا ئهو په‌یمان به‌سه‌را له‌ نیوان ئه‌مپراتۆریته‌ی عوسمانی
 و ئه‌مپراتۆریته‌ی فارسیدا له‌ سه‌ته‌ی رابوردوودا که پهن وابه‌ نیوی نرا
 په‌یماننامه‌ی ئه‌مرزۆم و یان له‌ ١٨٤١ یان له‌ ١٨٤٧ دا بوو، که به‌ پهنی ئه‌وه
 به‌شینک له‌ کورده‌کان خه‌انه سه‌ر عه‌یراق، و هه‌ر به‌ پهنی ئه‌وه‌ش به‌ریار درا که
 عه‌ره‌به‌ستان (خۆزستان) بو ئه‌یران بی، ئه‌وه‌ش هه‌ر ته‌نی بو نه‌خشه‌ کهنشانی
 سنوور بوو. کورده‌کان به‌ پهنی ئهم به‌نجینه‌یه گهلینگ سهریه‌خۆن. جا نه‌گه‌ر
 ئه‌مه‌ی عه‌ره‌ب مافی ئه‌وه‌مان هه‌بی بو به‌کهنیتی (عه‌ره‌ب) ته‌بکۆشین، ئه‌وا
 ئه‌وانیش (کورده‌کان) مافی ئه‌وه‌یان هه‌یه ته‌بکۆشن بۆی. ئه‌مه‌ پهنیسته به‌ینه
 هاو په‌یمانیان و یارمه‌تیا به‌هین و ته‌بکۆشین له‌ گهلیان بو هه‌نانه دی ئه‌وه...
 خۆ نه‌گه‌ر به‌م جۆره به‌ر نه‌که‌ینه‌وه، ئه‌وا به‌ر کردنه‌وه‌که‌مان له‌ به‌کهنیتی عه‌ره‌ب
 له‌ چه‌شنی به‌ر کردنه‌وه‌ی ره‌گه‌زخوازانه‌ی شوئینیا نه‌دا ده‌بی، نه‌ک له‌ چه‌شنی
 به‌ر کردنه‌وه‌ی زانسته‌ی خاوه‌ن ره‌بازی سیاسیی پهنکه‌وته‌نخوازانه... (٥٩).
 هه‌ر له‌ سه‌مه‌یناره‌که‌شه‌دا عه‌له‌وه‌ش ده‌به‌ی: "ئه‌ی باشه هه‌لو ئه‌ستمان چی بی
 به‌رام به‌ر به‌ مه‌سه‌له‌ی کورد؟ هه‌لو ئه‌ستمان ئه‌وه‌یه که با سه‌م کرد بۆتان. ئه‌مه‌ له
 گهل مافی کورد داین بو به‌کهنیتی و سهریه‌خۆیی و به‌ریاری چاره‌نووس و له‌گه‌ل
 ئه‌وه‌دا به‌ر که پهنه‌ندییه‌ک به‌سه‌ستری له‌ گه‌لێاندا وه‌ک هاو په‌یمان، وه‌ک
 نه‌ته‌وه‌یه‌کی سهریه‌خۆ. هه‌روه‌ها له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا به‌ر که له‌ عه‌یراقدا ئۆتۆنۆمه‌یا
 هه‌بی به‌و پهنی که به‌شینک له‌ عه‌یراق، چۆنکه هه‌شتا به‌کهنیتی ناسیۆنالیان
 نه‌ها ته‌وه‌ته‌دی. به‌لێ له‌گه‌ل ئۆتۆنۆمه‌یه‌کی راسته‌قینه‌دا به‌ هه‌موو مانای
 وشه. ئه‌مه‌ ده‌بی هه‌لو به‌هین بو به‌رینه‌وه‌ی هه‌موو جۆره ناکۆکی و خه‌راپ له
 به‌که‌گه‌شته‌تینک له‌ نیوان به‌زووته‌وه‌ی ناسیۆنالیسته‌نه‌ی کورد و
 ناسیۆنالیسته‌نه‌ی عه‌ره‌یدا. به‌نگومان ئه‌سته خه‌راپ له‌ به‌که‌گه‌شته‌نه‌یه به‌ هۆی
 هه‌لو مه‌رجی رابوردووه‌وه. پهنیسته له‌ سه‌رمان ته‌بکۆشین بو کۆتایی هه‌نان به‌م
 به‌ره. چۆنکه مانه‌وه‌ی ئهم به‌ره وه‌ک خۆی، ده‌به‌سته هۆی دوژمه‌نا به‌ته‌ی له‌نیوان

دوو گهلی دراوسیندا که پښوهندی میژووییی دوورو درژ و بهرژوهندی
 هاوېشکاری دهیانېستی به یه کمه. مهسه له نابی هروا بمینیتسه...
 هتد" (۶). بهلام راستو رهوانترین و به وژدانترین و نازایانه ترین داننان به
 ناسنامهی کوردبووندا هتا ثورؤ همر ثو قسانیه که موعه عمری قهزافی له
 رژی ۱۸/۱۲/۱۹۸۰ دا و به بونهی کورنکی جیهانیسه له مدورید بو
 لیکولینهوه له بیر قهزافی ده بری. ثوجا مرؤف بیروپای هرچییه ک بی
 بهرامبر به قهزافی، نه گبر هاتو له هق لای نهدا، دهی دان بهودا بنی که
 ثو قسانه یه کهمین داننان و تاقه داننان به مافی کورددا له لایمن سمرؤک
 دهوله تینکی ثم جیهانهوه. قهزافی گوتی: "ثم عمره بم و یه کیتی خاکی
 عمره ب و یه کیتی نه تهوی عمره بم لا گرنگه. بهلام ثمه وا له من ناکات که
 چاو له راستی پیو شم، یان فیل بکم لینی و هلسو کهوتیکی نیمپریالستانه
 بنونم... کورد عمره ب نیسه، و نیمهش ناتوانین زوری لیکهین بیسته
 عمره ب... نه گبر به ناره زووی خوی ویستی بیسته عمره ب، ثوه به سمر چاو،
 بهلام نه گبر خوی به خاک و نه تهوه که یهوه به ست، ثوا نازاده. بوچی دهی
 شهر بکهین له دژی؟ شهر کردن له دژی کورد بو له نیو بردنی ثم نه تهویه
 پیوست نیسه. پیم وایه زور زهحه ته کورد به لهش (وهک بووه که) پاکو
 بدری. ثم شهر و گبرو گریانه له دژی کورد چاره سمر نین، چونکه خباتی
 کوردانه درژ هه کیشی هتا نه تهوی کورد سمره خو دهی و کمرته پهرشو
 بلاوه کانی خوی کو ده کاتهوه... چاره سمری کوتایی بو مهسه لهی کورد به
 دهوله تینکی سمره خو له سمر خاکی کوردستان - خاکی نه تهوی کورد -
 ده کری. ثم پشتگیری خباتی کورد ده کم، بهلام ثمه بو به ره له ستیکردنی
 دهوله ته عمره بیسه کان و ترکیا و نیران نیسه، به لکو له بر تهویه که کورد
 نه تهویه ک پیکدین که خاکینکی خوی هیه... پیوسته نیمهش وازبان
 لیبهینین و نازاد بن له دامه زرانندی دهوله تینکدا بو خویان له سمر خاکی
 خویان... کورد خاکی خویان هیه و نه تهویه کی بران، و پیوسته رژی
 بگرین و ثم دژی ثوه دزانه په لاماریان بدری، ثم دژی چوساندنهویان و
 پهرشو بلاو کوردهویانم له جیهاندا... ثم پشتگیری خباتی کوردهکان ده کم

له پیناوی نه‌تەوه‌یه‌کی کوردستانیدا که جینی خۆی بگری له خۆره‌ه‌لاتی نێزیکدا له‌ ته‌نیشته‌ نه‌تەوه‌ی عەرەب و ترک و ئێرانیه‌وه ... " هه‌روه‌ها له‌ رۆژی ٢ی مارتی ١٩٨٥ دا و به‌ پۆنه‌ی دامه‌زراندنی سه‌رکرده‌یه‌تی ناسیۆنال بۆ به‌رپوه‌به‌رتیی هێزه‌ شۆرشگیره‌ عەرەبه‌کان له‌ ته‌رابلوس گوته‌: "ئهم به‌یه‌ک گه‌یشته‌، بێجگه‌ له‌وه‌ی که‌ له‌باره‌ی نه‌تەوه‌ی عەرەبه‌وه‌ باسه‌مکرد، پشتگیریه‌کی تازه‌ش پێک دینی بۆ نه‌تەوه‌یه‌کی له‌تۆبه‌تکراوی ئازار دراوی دی، که‌ ئه‌وه‌ش نه‌تەوه‌ی کوردی براه‌ و هه‌ندیک له‌ رۆله‌کانی وان له‌ژێر ئالای ئهم سه‌رکرده‌یه‌تییه‌دا. ته‌نانه‌ت ئه‌و کورده‌ خه‌باتکارانه‌ی له‌گه‌ڵ ئیمه‌ نین، نه‌قۆ هه‌ست به‌وه‌ ده‌که‌من که‌ شتیکی تازه‌ له‌ دایکه‌بوه‌ بۆ سووتی ئه‌وان ... رزگار کردنی نه‌تەوه‌ی عەرەب، یه‌که‌خسته‌نی نه‌تەوه‌ی عەرەب له‌سه‌ر بنچینه‌یه‌کی پێشکه‌وتنه‌خوازانه‌ی گه‌له‌مپه‌رانه‌. ئه‌مه‌ش مانای لایه‌نگریه‌، لایه‌نگری نه‌تەوه‌ی عەرەب بۆ خه‌باتی نه‌تەوه‌ی خاوه‌ن شانازی کورد. هه‌روه‌ها له‌ ئێسته‌وه‌ خه‌باتی نه‌تەوه‌ی عەرەب و خه‌باتی نه‌تەوه‌ی کورد ده‌بنه‌ پشتگیری یه‌کدی. ئیمه‌ (ی عەرەب) خۆمان له‌ژێر باری چه‌وسانه‌وه‌ و ده‌ستدریژی (ی بێگانه‌) دا بۆ سه‌ر نه‌تەوه‌که‌مان ده‌نالی‌نین و هه‌ر له‌ رۆژانی جه‌مال پاشاوه‌ گالته‌ به‌ میژووی دوور و درێژمان ده‌کری تا ئه‌قۆ. ئیمه‌ ناتوانین بکه‌وینه‌ ناپاکی و خۆ کێشانه‌وه‌ به‌رامبه‌ر نه‌تەوه‌یه‌ک که‌ هه‌ر تووشی ئه‌و ژانه‌ تاله‌ بووه‌ که‌ نه‌تەوه‌ی عەرەب تووشی بووه‌و تا ئێسته‌ش پێوه‌ی ده‌نالی‌نی. ونه‌ستانی خۆکه‌سی (شخصی)ی من له‌ ته‌نیشته‌ نه‌تەوه‌ی کورده‌وه‌ له‌به‌ر هۆکاری جوگرافیا‌یی و سیاس‌ی، یان میژوویی نییه‌، واته‌ له‌وانه‌یه‌ پالپێوه‌نهری بنچینه‌ییی من ئه‌و ئازار و ئیشه‌ بێ که‌ میژووی نه‌تەوه‌ی عەرەب ده‌ریبه‌رپوه‌، و منیش لێیکۆلیومه‌ته‌وه‌. هه‌روه‌ها (له‌وانه‌شه‌) ئه‌و ژانه‌ تالانه‌ بێ که‌ ئێسته‌ تووشی نه‌تەوه‌ی عەرەب بووه‌، وایان له‌ من کردبێ هه‌ر له‌ خۆمه‌وه‌ خه‌می نه‌تەوه‌یه‌کی له‌تو کوته‌کراوی کۆلۆنیزه‌کراوی چه‌وساوه‌ی وه‌ک خۆمان بخۆم ... خۆ ته‌گه‌ر و نه‌بی، ئه‌وا دیا‌ره‌ ناپاکی له‌گه‌ڵ خۆم و له‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌و نرخه‌ نه‌مرانه‌دا ده‌که‌م که‌ باوه‌رم پێ یانه‌. هه‌یچم پێ نا‌کری ئه‌وه‌ نه‌بی که‌ به‌ ته‌واوی لایه‌نیی نه‌تەوه‌ی کورد و سه‌ره‌خۆبی و یه‌که‌گرتنه‌وه‌ی خا‌که‌که‌ی بگرم. جا

کاتی ئێک ئەم وتەیه ئاراستەیی خەباتکارە کوردەکان بکری، ئەمانەت ئەوانەیی لێره نین، ئەوا دەبێتە یارمەتییەک بۆیان، هەروەها بێگومان واشیان لێندەکات کە لایەنگیری سەرکەوتەیی ناسیۆنالی هێزه شوێشگیرەکان پکەن و بێنه ئەنێشت نەتەوهی عەرەب و مەسەلە کە یەوه، و ئەوجا خەباتیش دەبێتە خەباتێکی نێو کۆیی... و بۆ پێشەوه و خەباتی شوێشگیرانە بەردەوامە" (رادبۆی تەرابلوس).

زانای سۆسیۆلۆژی بەنیویانگی ترک ئیسمایل بێشکچی (لە ١٩٣٩ دا لە دایکبووه) کە چەند جارێک لەسەر ئەوهی لەبارەیی کوردەوه شتی نووسیه و لەسەر کوردی کردووه تەوه، لە کار دەکراره و گیراره و ئازار دراوه. بۆ جاری دوایی لەسەر نامەیهک کە لە ١٩٨٠/٨/١٤ دا بۆ سەرکەوتەیی یەکیتمایی نووسەرانی سوێسەرەیی نووسیبوو (١٠) سال زیندانی کرا. بێشکچی لەو نامەیهدا بە شێوهیهکی گشتی باسی دۆزی کورد و چەوساندنەوهی کورد لە ژووڕووی کوردستاندا دەکات. بێشکچی لە نامەیه کدا کە بۆ یونسکو نووسیوتی، باسی بیر و کارەکانی ئەتاترک دەکا و دەبیژی: "گرنگترین بەرههه شانا زیداره‌کانی ئەتاترک جەنگی ١٩١٩-٢٢، و ئەو حیزبه کە بەنیوی "حیزی گەلی کۆمار خواز" هه دروستیکردووه. هه‌روه‌ها به‌شداریکردنی گه‌وره‌ی له دامه‌زراندنی کۆماری ترکدا، به‌لام به‌رهههه شانا زیداره گه‌وره‌کانی ئەتاترک ده‌بی له‌گه‌ڵ بیره‌کانیدا وه‌ک یه‌که‌یه‌ک وه‌ریگیرن. جا له‌م نامەیه‌شدا زۆر جار لەسەر مەسەلەیی کوردستان دەوه‌ستین. واتە ئێمه کارەکان و بیرێ ئەتاترک بە پێی پێوه‌ندیان بە مەسەلەیی کوردستانه‌وه دەپین، واتە ئێمه کارەکان و بیرێ ئەتاترک بە پێی پێوه‌ندیان بە مەسەلەیی کوردستانه‌وه دەرخینین. کاتی ئێک دێتە سەر شیکردنەوه و نرخاندنی مانا و بیرەکانی ئەتاترک، ئەو دەمه نەتەوهی کوردستانی و کوردستان هەمیشه وه‌ک نوخته‌یه‌کی بنچینه‌یی دێتە پێشمان. وا به‌کورتی بیرێ ئەتاترک له‌باری سەرئێجی مەسەلەیی کوردستانیه‌وه دەرخینین:

(١) - "پارچه پارچه کردنی کوردستان و خستنییه ژێر رکینی باری

دابهشکرانی ئیمپریالیستانه و خستنه کاری سیاسهتی "دابهشکه و ببه به سمرگهوه" بهرامبهر به نهمووی کورد. "بیشکچی ههر لهو نامهیدا دهبیژی: "لهماوهی جدهنگی جیهانیی یهکههم و بهتهواوی له کۆتاییی جدهنگا گهلینک کارهساتی گرنگی سمر به مهسهلهی کوردستان روویان دا، یهکینک له گرنگترینی نهم کارهساتانه له چارهکی یهکههمی نهم سهتهیهی بیستهیدا بوو دهوونکی گرنگی نواند له میژووی رۆژهلاتی نیوهراستدا و کارینکی مهزنی کرده سمر ژیاغان. نهوهش دابهشکردن و پارچه پارچه کردنی کوردستان بوو. راستیهکهی نهمه سهرهتای کارهساتهکان بوو. خستنه کاری (سیاسهتی) دابهشکردن بهرامبهر کوردستان و خستنه ژیر رکینی کهرتکهرتکردنی ئیمپریالیستانه و کۆلۆنیالیستانهوه، هۆکاری گرننگ له میژووی رۆژهلاتی نیوهراستدا:

دهستگرتن بهسمر مافی نهمووی کورددا که دهولهتی رزگار بوو و سهرهخوی خوی دابهزرینی، و دهستگرتن بهسمر مافی نیشتمانی و دیموکراسیی کورددا، نهمه یهکینکه لهو کارهساته کۆمهلایهتیه گرنگانهی که کاریان کردووته سمر میژووی رۆژهلاتی نیوهراست و ههروهها ژیاانی نهفرمان... هتد. ههولدان بۆ جیاکردنهوهی کورد له یهکدی لهپلی چاندنی له غهم و تهلی دپکاوی و روانگهی سهرنجدان و پاراستنی نهم باره و چهسپاندنی بههوی سهربازی له تهپلی سهرهوه تا بهری پی چهکدار کراو، یهکینکه له کارهساتهکانی نهم سهردهمهی ئیستهمان... هتد" (نامهی بیشکچی)

(5) - دوا وشه

بهشدارانی بهپیزی سهمینار

ئیهسته دهمینیتیهوه سهر نهمووی بزانیان ئایا کورد نهموویه، یان نهموویه نییه؟ له وهرامدا دهبیژم نهوه مهسهلهیهکه، بهداخهوه، زۆرتر پینوهندیی به سیاسهتی جیهانییهوه ههیه وهک له زانست.

سیاسهتیش دهستکردی مرۆقه، به پینچموانهی زمان و نیشتمان و کولتور و

بنه‌چه و به‌چه‌له‌ک و هه‌ستی نیو کۆبییه‌وه که نه‌مانه هه‌موو به‌ره‌می خۆرسک و خۆزا و خۆکردن. نه‌ته‌وه، وه‌ک له‌ وتاری سه‌میناری "بیری نه‌ته‌وه‌یی کوردی" (٦١) وه‌هروه‌ها له‌ لینگۆلینه‌وه‌ی "گۆفاری نه‌شته‌مان و گۆمه‌له‌ی ژینگه‌" دا (٦٢) رۆژم کردووه‌ته‌وه، زاراوه‌یه‌که ته‌فرۆ به‌زۆری بۆ دیاریکردنی ئه‌و گه‌لانه به‌کار ده‌هێنری که خاوه‌نی ده‌زگه‌ی ده‌وله‌تی خۆیان. "ده‌وله‌ت" یش بوویه‌کی ده‌سکرده، نه‌ک خۆکرد و خۆزا. می‌ژوو پیمانراوه‌گه‌ییی که زۆر گه‌لی ده‌وله‌تدار هه‌بوون، پاش جه‌نگینک ده‌وله‌ته‌که‌یان له‌ده‌سته‌چرووه، یان ده‌وله‌ته‌که‌یان ده‌وله‌تیکی دیکه جیا بووه‌ته‌وه لینی، و بووه به‌ دوو ده‌وله‌ت یان چهند ده‌وله‌تیکی. بۆ وینه: ئیمپراتۆریتی عوسمانی پێش جه‌نگی جیهانیی یه‌که‌م یه‌ک ده‌وله‌ت بوو. پاش جه‌نگی جیهانیی یه‌که‌م، هه‌موو ئه‌م ده‌وله‌ته‌ عه‌ره‌بیانه‌ی ته‌فرۆی لیدروسته‌بوون. زۆر گه‌لی واش هه‌بوون که ده‌وله‌تی خۆیان نه‌بوو؛ به‌لام پاش جه‌نگینک یان شۆرشینک بوون به‌ خاوه‌ن ده‌وله‌ت. ئه‌وجا ئیسته ئه‌م پرسیاره‌ی خواره‌وه دیته‌ گۆری. ئایا ئه‌و گه‌له‌ی ده‌وله‌تی هه‌بووه، و به‌هۆی ده‌وله‌ته‌که‌یه‌وه به‌ "نه‌ته‌وه" ناسراوه، پاش ئه‌وه‌ی ده‌وله‌ته‌که‌ی نه‌ماوه، له‌ شه‌وو پۆژینکدا له‌ "نه‌ته‌وه‌یه‌تی" که‌وتووه؟ ئایا ئه‌گه‌ر هاتو گه‌لینکی بی ده‌وله‌ت به‌هۆی به‌یاری نه‌ته‌وه یه‌که‌گرتووه‌کانه‌وه، یان به‌ پنی پنیستی به‌رژه‌وه‌ندی زله‌پزینکی کۆلۆنیالیست، ده‌وله‌تیکی سه‌ربه‌خۆی ده‌سکه‌وت، ئایا ئه‌و گه‌له‌ له‌ شه‌وو پۆژینکدا ده‌بیسته "نه‌ته‌وه"؟ یان ئه‌گه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک ده‌وله‌تیکی هه‌بوو، و له‌ ئه‌جامی جه‌نگینکه‌وه ده‌وله‌ته‌که‌ی بوو به‌ دوو ده‌وله‌ت، ئایا ئه‌و نه‌ته‌وه‌یه به‌ شه‌وو پۆژینک ده‌بیسته دوو نه‌ته‌وه‌ی له‌ یه‌ک جیاواز؟

ئه‌وجا ئیسته ئه‌گه‌ر گه‌لینک، یان کۆمه‌لگه‌لینکی ئیتنی، یان با بیژین هه‌ر کۆمه‌لگه‌لینکی گه‌وره، که به‌لایه‌نی که‌مه‌وه دوو هه‌زار سالیک بی له‌لایه‌ن خۆ و له‌لایه‌ن بینگانه‌وه به‌نیوی کورده‌وه ناسرابی، و له‌سه‌ر زه‌ویه‌ک بژی که ئیزیکه‌ی هه‌زار سالیک بی به‌ "گوردستان" به‌نیوانگ بی، و خاوه‌نی زمانیک بی که به‌لایه‌نی که‌مه‌وه ٦٠٠-٧٠٠ سالیک بی پینی‌نووسری. ئه‌وجا ئه‌م کۆمه‌لگه‌له‌ گه‌وره‌یه که تیزیکه‌ی ٢٥ ملۆن ده‌بی، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که به‌سه‌ر پینج ده‌وله‌تی بینگانه‌ی سیسته‌م جیاوازا ده‌شکراپی، و هیندیکیشی په‌ربیه‌ته

ئەم پەر و ئەو پەری جیهان و ھەر بەشینک لینی جنسیەکی دەولەتینکی بێگانەکی دیکەکی ھەبێ، کەچی ئەمانە ھەموو خۆیان ھەر بە پێوەنداری یەک کۆمەلگەل و یەک زمان و یەک سەرزهوی و یەک کولتور بزانن، و کە لییان پەرسیت تو چیت، بەر لە ھەموو شتێک بپۆن : "گوردەم". ببورن - ئەوەتا چوانترین نمونە بۆ ئەمە ئامادەبوونی ئێوە بە لەم سەمینارەدا و ھەمووشتان بەنێوی کوردەو، ئەگەرچی ھەرچەند کە سینکتان پێوەنداری دەولەتینکی دیکەن، ئێستە لام وایە مرۆف، تەنانت ئەوانەکی فرە بێ وێژدانانە و نابابەتانەش بۆ شت دەچن، زۆر زەحمەت دەبین، ئەگەر بێتو سەرەپای ئەم ھەموو راستییە بابەتانەش ئەم کۆمەلگەلە کوردە؛ ئەک تەنێ بە "گەلێک" بەلکو بە "تەتەو یەک" یش دانەنین... بێگومان ئەم سەمینارە سەمینارێکی پۆلیتۆلۆژیانە نییە، لەبەر ئەوە لەسەر مەسەلەی "تەتەو" پتر نارۆم، گۆنگران دەتوانن بگەڕێنەو بۆ سەر لێکۆڵینەوکانی دیکەم لەم بارەو. لە کۆتاییدا دەبپۆم دانەنانی کورد بە تەتەو یەک، یان گەلێک، یان بە کۆمەلگەلێکی ئێتنی سەرەخۆ، بەرەئیی من، نابێتە ھۆی سەندنەوێ ناسنامی کوردبوون لە کورد. لەم روووە و تارە کەم بە ھۆنراوەی شەست ھەفتا سالیێک لەمەو بەری ھۆنەرێکی کورد کۆتایی پێدینم کە گۆتەووی:

کورد ئەوەند کوردن بەسەت شەیتان لە کوردی تاکەون - - ئیکە خەلکی
بۆچی بۆ خۆی دەردیسەر پەیدا دەکا؟

جا لەبەر ئەوەی چەند رۆژێکی کەمی ماوە بۆ جێژنی سەری سالی تازە، ئەوا ھەر لە ئێستەو پێرۆزیایی سالی نوێتان لێدەکەم، ھېوام وایە سالی ١٩٨٦ بەختیاری بۆ بەشخوێزوانی ئەم جیهانە و سەرکوتن بۆ بیرێ ئازادی و یەکسانی لەگەل خۆی بەینێ. ھەرێن...

(٦) - ژێدەکارەکان

(١) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە خوارەوە بکە

Küchler, Hannelore: Öffentliche Meinung. Eine theoretisch-methodologische Betrachtung und eine exemplarische Untersuchung zum Selbstverständnis der Kurden. Inaugural Dissertation des Fachbereichs für Philosophie und Sozialwissenschaften der Freien Universität Berlin. 1978 Vorworts., iii

کوشلەر، هەنەلۆرە: بێروای گشتی - سەرئەنجێکی تێزۆرانی مێتۆدۆلۆژیانە و توێژینەوێدەکی نمونەیی لە تێزۆرانی خۆیی کورد. دکتۆرنامەی بەشی فەلسەفە و زانستەکانی کۆمەڵگە. زانستگەی ئازاد لە بەرلین ١٩٧٨. پێشەکی. ل. iii.

(٢) - بۆ دەستکەوتنی زانیاری پتر لەبارەی شێوەکانی زمانی کوردییە گۆنگری بەرز دەتوانی بگەڕێتەوە بۆ ئەو پاسانەی کە ئەم بارەو نووسبوون، وەک "زمانی یەگەرتووی کوردی" بۆلاکراوەی "یەگەرتیی نەتەوایی خۆندگاران کورد لە ئوروپا" (نۆکسە)، بامبێرگ ١٩٧٦ و "زمانی نووسینی کوردەکان" بە ئەلمانی لە "تەگتا ئێرانیگا" دا کە ئێنسکلۆپیدایەکی ئێرانەوانییە.

وتارەکم بەم جۆرە:

Jemal Nebez: Die Schriftsprache der kurden, in Acta Iranica. Encyclopädie permanent des Etudes Iraniennes, Deuxieme Serie, Monumentum H. S. Nyberg II. Diffusion Brill, Leiden 1975, S.97-122

(٣) - بێبلیۆگرافیستی ترکی عوسمانی شەمسەددین سامی (شمس الدین سامی) لە بێبلیۆگرافیکەیدا کە بە نینۆ (قاموس الاعلام) هەو لە ساڵی ١٣١٤ی کۆچیدا (١٩٩٦/٩٧) لە چاپ دراوە: دەبیژی: "هێندە لە ئێنۆ کورددا زانا هەلکەوتووە! هەر خەریکی زمانی عەرەبی و فارسی بوون، و گۆنیا ئەداوێتە زمانی خۆیان". (تەماشای بەرگی پێنجەمی لاپەرە ٣٨٤٢ بکە). ئەم کۆپەڵەی سەرەو لە ساڵی ١٩٧٠دا سەرئەنجی راکێشا و وەرگرت بۆ ئەو پاسەی کە بە زمانی ئەلمانی لەسەر مێری کۆزەری رەوانداز نووسیم لەژێر نینۆ "پاشای کورد میر محەممەدی رەواندازی، بە ئێسوانگ بە فیسری کۆزە: لە ئاواندە سەرچاوە رۆژەلاتی و رۆژاواپێکاندا"، هەمبۆرگ ١٩٧٠ - سەیری لاپەرە ٧٢ بکە و نینۆ کتێبەکش بە ئەلمانی بەم جۆرە خوارەوە:

Jemal Nebez: Der kurdische Fürst Mir Muhammadi

Rawandizi, genannt Miri Kora, im Spiegel der morgenländischen und abendländischen Zeugnisse. Ein Beitrag zur kurdischen Geschichte, Hamburg 1970.

جا له‌بهر ئه‌وه‌ی له‌م کاته‌دا "قاموس الاعلام" م له‌بهر ده‌ستدا. ئێهه‌؛ کۆپله‌که‌ی نێو "قاموس الاعلام" م له‌ کتێبه‌که‌ی خۆمه‌وه‌ وه‌رگرت.

(٤)- تهماشای ل ١١٢-١١٣ی دیوانی حاجی قادری کزویی بکه‌ که‌ له‌لایه‌ن چاپخانه‌ی کوردستانه‌وه‌ له‌ هه‌ولێر له‌ ساڵی ١٩٥٣ دا ب‌لا‌و کراوه‌ته‌وه‌.

(٥)- ئه‌م هه‌نراوه‌یه‌م له‌ ساڵی ١٩٥٧ دا له‌ به‌هه‌شتی ره‌شه‌ید شه‌وقی بێست (تکایه‌ تهماشای لاپه‌ره‌ (٧٢-٧٠) بکه‌. هه‌روه‌ها له‌ هه‌نراوه‌یه‌کی پیره‌مه‌ریشه‌دا هه‌یه‌).

(٦)- علي سيدو الكوراني: من عمان الى العمادية او جولة في كردستان الجنوبية، القاهرة ١٩٣٩.

(٧)- جارنکیان قوتابیبه‌ک له‌و قوتابیانه‌م که‌ کوردیه‌یان نه‌ه‌زانی، به‌لام خۆیان به‌ کورد ده‌زانی، پێشیگوت: "زمان وه‌ک زارو وایه‌. تۆ نه‌گه‌ر بێتو ژنه‌که‌ت دووگیان بێ و به‌ پێکه‌وت دوور بکه‌ویتمه‌وه‌ لێی و پاش دوور که‌وتنه‌وه‌ت زارویه‌که‌ت بێی و گه‌وره‌ بێی، بێ ئه‌وه‌ی تۆ دیه‌یت، یان ناسیبیت، هه‌رکاتێک زانیت زارویه‌که‌ت هه‌یه‌، ئه‌وا ئه‌و زاروکه‌ به‌ زاروێ خۆت ده‌زانیت، با نه‌شتدیی یان نه‌شتناسیبیت. منیش له‌و کاته‌وه‌ که‌ زانیومه‌ خۆم کوردم، و کوردیش زمانیکی تایبه‌تی خۆیان هه‌یه‌، زمانی کوردی به‌ زمانی خۆم ده‌زانم".

(٨)- علي حسني الخربوطلي: القومية العربية من الفجر الى الظهر، دون ذكر تاريخ الطبع، دار احياء الكتب العربية، ص ٥٢. هه‌روه‌ها عبد الرحيم فوده‌؛ الاسلام والقومية العربية، دار احياء الكتب العربية ١٩٦١، ص ١٥.

هه‌روه‌ها جهمال نه‌بهر: بیرى نه‌ته‌وه‌ییی کوردی نه‌ بیرى "قه‌ومیه‌ت"ی رۆژه‌لانی و نه‌ بیرى ناسیۆنالیزمی رۆژاوا‌یی یه‌، بکه‌ی چاپه‌مه‌نیی نازاد، ستۆکه‌هۆلم ١٩٨٤، ل ١٩-٢.

(٩)- تهماشای کتێبی "التنبیه والاشراف" بکه‌ که‌ له‌ لایه‌ن عبد الله اسماعیل الصاوي یه‌وه‌ له‌ قاهره‌ له‌ ساڵی ١٩٣٨ دا ب‌لا‌و کراوه‌ته‌وه‌ (ل ٧٨). سه‌یر ئه‌وه‌یه‌ له‌ لاپه‌ره‌ ٧٩ی هه‌ر ئه‌و کتێبه‌دا ب‌ه‌ه‌چه‌ و په‌چه‌له‌کی کورد ده‌هریشه‌وه‌ سه‌ر "کوردی کورێ ئه‌سه‌فنده‌یاری کورێ منوچه‌ر..." ابن حوقل یش که‌ له‌ ٩٧٧ دا مرده‌وه‌ ب‌ه‌ه‌چه‌ و په‌چه‌له‌کی کوردی بۆ سه‌ر عه‌ره‌ب برده‌وه‌ته‌وه‌.

تهماشای ابو القاسم ابن حوقل: "كتاب صورة الارض" بکه‌ که‌ له‌لایه‌ن J. H. Kramars وه‌ له‌ شاری لایدن له‌ ١٩٦٧ دا ب‌لا‌و کراوه‌ته‌وه‌، چاپی دووم، به‌شی یه‌که‌م، ل ٢٧١.

(١٠)- تهماشای کتێبی "مروج الذهب ومعادن الجوهر" بکه‌ که‌ به‌ نێوی Les prairies

pavet de Courtille, or d' da له سالی ١٩٦٦ دا له بیرووت له لایمن, Berbier de Meynard چاپکراوه, بهرگی دوهم, ل ٢٤٩. به پنی هیندیك چیرۆك؛ كورد هه‌موویان له "جنۆكه" نین به‌لكو ته‌نی چوار په‌كینگیان له جنۆكه كه‌وتوونه‌ته‌وه. ئه‌مانه گوايه نه‌وهی به‌لقیسی ژنی سلیمان, كه گوايه دایکی به‌لقیس "جنۆكه" بوه. ته‌ماشای كتیبه‌ی "كردشناسی" (كورد ناسی) نووسینی به فارسی مراد اورنگ, ل ٦٨ به‌كه.

(١١) - ته‌ماشای ئه‌و شاهنامه‌یه به‌كه كه له‌لاین رۆژه‌لاتناس Joannes Augustus Vullers هه‌ له شاری لایدن پلاۆكسراوه‌ته‌وه, بهرگی یه‌كه‌م ل ٣٦, هه‌لبه‌ستی ژماره ٣٧ و ٣٨ به‌م جۆره‌ی خواره‌وه‌یه:

كه‌ون كردزان تخمه دارد نژاد كزایاد نیاید بدل برش یاد
بودخانه‌شان سراسر پلاس ندارند دردل زیزدان هراس
هه‌روه‌ها ته‌ماشای ل ٥٢ هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌یه به‌كه.

(١٢) - ته‌ماشای بیر و رای مینۆرسکی به‌كه له‌م دوو سه‌رچاوه‌ی خواره‌وه‌دا:

Minorski, V.: "Les Origines des kurdes", "Travaux de XX
Congres international des Orientalistes", Bruxelles 1940,
pp. 143-152.

هه‌روه‌ها ته‌ماشای وتاری مینۆرسکی "الاكراد احفاد المیدین", به‌كه له "گۆفاری
كۆری زانیاری كورد" دا, بهرگی یه‌كه‌م, به‌غداد ١٩٧٣, ل ٥٥٢-٥٦٣. بۆ
پشتگیری قسه‌كانی مینۆرسکی؛ خاوه‌نی ئه‌م سه‌مه‌یناره به‌لگه‌ی زمانه‌وانی
هیناوه‌ته‌وه. ته‌ماشای ئه‌م سه‌رچاوه‌ی خواره‌وه به‌كه:

جمال نهمز: "ره‌خنه‌ی زمانه‌وانی" له گۆفاری "ناسۆی زانكۆی" دا, گۆفاری
زانكۆی سلیمانی, ژماره (٩) سالی دوهم, ته‌مووزی ١٩٧٨ ل ٨٦ - ٩٢.

(١٣) - ته‌ماشای ئه‌م سه‌رچاوه‌یه‌ی خواره‌وه به‌كه:

Menzel, Theodor: "Yazidi", in "Handwörterbuch des
Islam", Leiden 1941, S. 808

(١٤) - ته‌ماشای ئه‌م سه‌رچاوه‌یه‌ی خواره‌وه به‌كه:

Rudolph, Wolfgang und Salah (Soran), Hasan: Die
Feizollabegi des Hochlandes von Bukan. Zur Chronik und
Geschichte einer Kurdischen Aristokratenfamilie", in:
"Baessler Archiv", Neue Folge, Bd. 15 Berlin 1967,
S.285

(١٥) - ته‌ماشای ئه‌م سه‌رچاوه‌یه‌ی خواره‌وه به‌كه:

Rich, Claudius James: Narrative of a Residence in koordistan, vol I, London 1836-37, reprint westmead 1972, pp. 292-297.

(١٦) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە خوارووە بکە:

Küchler, Hannelore: Öffentliche Meinung..

سەرچاوەی پێشوو، ل ١٣٢.

(١٧) - ئەم هونراوەیەم لە پەنجاکاندا لە دراوسێی کۆچکردووم بەهەشتی کاکە رهشید شوقی لە سلێمانی بیست. (تەماشای سەرئەنجامی ژێدەری ژمارە (٥) بکە).

(١٨) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە خوارووە بکە:

Mustawfi, Hamd-Allah: Nuzhat al-qulub. The geographical part of Nuzhat al-qulub composed by Hamd-Allah Mustawfi of Qazwin in 740 (1340), translated by G. le Strange, Leyden 1919, Section 10, p. 105-107.

سەرئەنجام: دواوەی وەک بۆم دەرکەوت گەشتەوێری ئێتالیایی مارکۆ پۆلو Marco Polo گەلیک لەپێش مستەوێی دا باسی کوردستانی کردووە.

(١٩) - سەرچاوەی پێشوو، ل ١.٢-١.٥.

(٢٠) - هەر بۆ نموونه سەرئەنجامی ئەو قسەنە بەدە کە سەددام حەسەن لە رۆژی ئەوروژ (٣/٢١)ی سالی ١٩٧٩ دا لە سلێمانی و هەولێر کردی (مجله الحكم الذاتي، العدد ٤ السنة الرابعة ١٩٧٩ ص ٥ و ص ٨).

(٢١) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە خوارووە بکە:

Einjähriger Widerstand in Kurdistan, 15 august 1984 - 15 August 1985, herausgegeben von "kurdistan-komitee", Dokumentationsreihe, Nr. 1, Köln, Oktober 1985, S. 18.

(٢٢) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە خوارووە بکە:

Gustav Chalupa: Nationalistische Ausschreitungen im Vielvölkerstaat Jugoslawien", im "Der Tagesspiegel", Nr. 12179, Berlin 5. 11. 1985, S.3.

سەرئەنجام: ئەو کاتە ئێم سەمینارە پێشکەش کرا یۆگۆسلاڤیا پارچە پارچە نەبوو بۆ ئێستە کە سالی (٢٠٠٢)و ئەم چاوە دوو هەڵامەتێک دەکەین، یۆگۆسلاڤیا لەتەلەت بۆوە و چەند دەوڵەتیکی سەریخۆی لێداکەوتوو.

(٢٣) - مەسەلە ئێمە لە سنووری ولاتی سۆڤیەتدا پارچە بەک کوردستان هەبە راستیە کە ناشاردەرتەو، و گەلیک زانی سۆڤیەتی دانیان پێدا ناو. بۆ نموونه:

رۆژهه‌لاتناسی مەزنی سۆفیت خالفین له پێشه‌کی کتێبه‌که‌یدا "مەملاتی لسمەر کوردستان" ده‌بیژێ: "له سه‌ره‌تای سه‌ته‌ی نۆزده‌یه‌مه‌دا به‌شیک له خاکی کورد که‌وته ژێر ده‌ست رووسیاوه‌". مینۆرسکی که‌ خزی رۆژهه‌لاتناسینکی رووس بوو له وتاره‌که‌یدا لسمەر کوردستان له ئینسیکلۆپیدیای ئیسلامدا ده‌بیژێ: "کورده‌کان له پێش جه‌نگی جیهانیی یه‌که‌مه‌دا به‌سەر تورکیا و ئێران و رووسیا‌دا دا‌به‌شکرا‌بوون..."

(٢٤)- بدلیسی، شرف الدین: شرفنامه، چاپی په‌ترسبورگ سالی ١٨٦٠، چاپی تازه ١٩٦٩، به‌رگی (١) ل ١٣-١٤.

(٢٥)- هەر بۆ نمونه‌ ته‌ماشای ئهو نه‌خشه‌یه‌ بکه‌ که‌ میس‌ته‌ر ئێد مۆندس کۆنه‌ نه‌فسه‌ری هینزی کۆلۆنیالیستی به‌ری‌تانیا‌یی له کوردستاندا و راویژکه‌ری وه‌زاره‌تی نینوخ‌وی عێراق هه‌تا کۆتایی جه‌نگی جیهانیی دووهم، کێشا‌وێتی له کتێبه‌که‌یدا "کورد و ترک و عه‌ره‌ب" که‌ به‌ زمانی ئینگلیزی له لهن‌ده‌ن له سالی ١٩٥٧ دا چاپ‌کرا‌وه‌، هه‌روه‌ها ئهو نه‌خشه‌یه‌ی که‌ دیپلوما‌ت و نانخوری ده‌وله‌تی ئه‌مریکا میس‌ته‌ر ئینگلتن له کتێبه‌که‌یدا "کوماری کوردی سالی ١٩٤٦" که‌ به‌ زمانی ئینگلیزی له لهن‌ده‌ن له سالی ١٩٦٣ دا چاپ‌کرا‌وه‌؛ کێشا‌وێتی. گه‌له‌ی "به‌ره‌مه‌ی" دیکه‌ی له‌م باب‌ه‌ته‌ له‌م چه‌ند ساله‌ی دوا‌ییدا له ئه‌وروپا ده‌رچوون.

(٢٦)- احمد عثمان ابریکر: نصوص ثلاث رسائل للشيخ عبدالله النهری، مجلة "رؤی کوردستان / شمس کوردستان، العدد ٦٩، نيسان ١٩٨٥، ل ٦.

(٢٧)- هېپۆتیزی کولتووری سینکرنیستی‌ستانه‌ی کورد بێرینکی خۆمه‌ و له‌ نه‌غیامی لیکۆلینه‌وه‌ی دوور و درێژی کۆمه‌لگه‌ی کورده‌وه‌ پێیگه‌یشتووم که‌ بینگومان پنیوستی به‌ توژینه‌وه‌ی پتر هه‌یه‌. شایانی باسه‌ که‌ ئه‌م بیرم بۆ یه‌که‌م جار له‌و وتاره‌دا باس‌کرد که‌ له‌ رۆژی ٢٣ی ئه‌یلولی ١٩٨٣ دا له‌ مۆنیخ به‌ بۆنه‌ی دووهمین کۆنگره‌ی سۆکسموه‌ پێش‌کێش‌م کرد. ده‌قی ئهو وتاره‌ چه‌ند سه‌عاتیه‌ی که‌ به‌نیوی "ناکۆکیی نینوان ریزه‌کانی گه‌لی کورد و خا‌و‌کردنه‌وه‌ی" یه‌وه‌ بوو، بۆ چاپ ناماده‌ ده‌کری و له‌ هه‌لێکدا ده‌خ‌زێته‌ به‌ر ده‌ست خوێنه‌روه‌. سه‌رنج: هه‌تا ئه‌م‌ڕۆ که‌ سالی (٢٠٠٢) هه‌شتا چاپ نه‌کرا‌وه‌.

(٢٨)- هەر بۆ نمونه‌ ته‌ماشای ئه‌م دوو سه‌رچاوه‌یه‌ی خواره‌وه‌ بکه‌:

Soane, E. B.: To Mesopotamia and Kurdistan in disguise, London 1912. 2. Ed. 1926, p. 395. Nikitine, Basile: Les kurdes, paris 1956, p. 99.

(٢٩)- ئه‌م ژنده‌ره‌ له‌ کاتی تاپ‌کردندا که‌وتی‌بوو، وا لێره‌دا چاپ‌ده‌کری. بۆ وێنه‌ هۆنه‌رینکی زۆر به‌نیویانگی وه‌ک خانای قویادی (١٧٠٠-١٧٥٠) که‌ سوارچاکی‌کی زمان و نه‌ده‌بیاتی فارسی بووه‌، شانازی به‌ زمانی کوردینه‌وه‌ کردووه‌ و گوتویه‌تی:

(٣٨) - کوشلەر، ههفته‌نۆره: سەرچاوه‌ی هه‌ره‌ پێشوو، ل ١١٢.

(٣٩) - سەرچاوه‌ی پێشوو؛ هه‌ره‌ ئه‌وه‌ی.

(٤٠) - له‌ رۆژی ١٤/٤/١٩٨٤ دا له‌ به‌رلین سه‌مه‌یناریکمه‌ سازکرد له‌ژێر نێوی "ره‌نگدانوه‌ی بیرێ کازیکی له‌ نه‌ده‌بیاتی هه‌ژده‌ بۆرژوازی کورددا". ئهم سه‌مه‌یناره‌ به‌بۆنه‌ی تێپه‌ریبوونی چاره‌که‌ چه‌رخیکه‌وه‌ به‌سه‌ر دامه‌زراندنی کازیکیدا سازکرا.

(٤١) - جهمال نعیز: ئۆتۆنۆمی، یان کوردستانیکی سه‌ربه‌خۆ، یان به‌ریاری چاره‌نوس له‌ ئازادی دا و بۆ ئازادی. وتاری سه‌مه‌یناری رۆژی ١١ مایسی ١٩٨٥ له‌ ستۆکه‌هۆلم (سوئد). بنکهی چاپه‌مه‌نیی ئازاد، ستۆکه‌هۆلم ١٩٨٥.

(٤٢) - ئهم ژێده‌ره‌ لهم چاپه‌ نه‌وینه‌دا خراوه‌ته‌ سه‌ری: له‌ راپه‌ڕینی به‌هاری ١٩٩١ دا ده‌رکمه‌وت که‌ زۆریه‌ی ئه‌وانه‌ی پێشان ده‌گۆته‌ن جاش؛ به‌هرووی رۆنهی سه‌ده‌دامدا هه‌له‌ها‌تمه‌وه‌ و چوونه‌ ریزی پێشمه‌رگه‌وه‌.

(٤٣) - به‌عه‌سیبه‌کان به‌ وه‌زیره‌کانی "نیوچه‌ی ئۆتۆنۆمی" ده‌بیژن "ئهمین" بۆ ئه‌وه‌ی وشه‌ی "وه‌زیر" به‌کار نه‌هێنن؛ نه‌وه‌ک نیوچه‌که‌ له‌ ده‌وله‌تیک بجێ و تاهێ "فیدراسیۆنیک" به‌دا.

(٤٤) - مجلة‌ الحکم الذاتي (ئۆتۆنۆمی) یصده‌رها المجلس التشريعي لمنطقة کردستان، العدد (٢)، السنة التاسعة، اربیل ١٩٨٥ ص ٤٧.

(٤٥) - سەرچاوه‌ی پێشوو، ل ٥٥.

(٤٦) - سەرچاوه‌ی پێشوو، ل ٥٨.

(٤٧) - له‌ گێته‌رانه‌وه‌ی ئهم هه‌ژرانه‌وه‌یه‌ی "ئه‌حمه‌دی" دا په‌نام برده‌ به‌ر بیره‌وه‌ری خۆم. ئهم هه‌له‌به‌ستانه‌م له‌ ده‌ورانی مه‌نالییدا له‌به‌ر کردووه‌ و له‌وانه‌یه‌ به‌ته‌واوی له‌هرووی وشه‌به‌ندیه‌یه‌وه‌ سه‌تی سه‌ت وانمێن، به‌لام له‌هرووی ماناوه‌ به‌ته‌واوی واته‌. ئهمه‌شم بۆیه‌ باسکرد؛ چۆنکه‌ لهم کاته‌دا "ئه‌حمه‌دی" م له‌به‌ر ده‌ستدا نییه‌.

(٤٨) - خانمی Corinne Taor په‌یامنیی رۆژنامه‌ی فه‌ره‌نسی Liberation له‌ ژماره‌ی رۆژی ١٧/٨/١٩٨٤ ی دا باسی گوندیکی کوردستانی داگیرکراوی ته‌رکیا ده‌کات و ده‌بیژێ: "خه‌لکه‌که‌ی ئه‌وه‌ی هه‌موو پێیان وایه‌ که‌ هه‌کوومه‌ت به‌ریاری داوه‌ که‌ له‌و کۆنیه‌ره‌یه‌یدا بیانیه‌یه‌یه‌یه‌وه‌، خه‌لکه‌که‌ ده‌بیژن: "ئهمه‌ هه‌مووی له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئێمه‌ کوردین. ته‌ماشاکه‌ ئێمه‌ ما‌فمان له‌ هه‌یج شتیکیدا نییه‌. نه‌ شه‌قامان هه‌یه‌، نه‌ کاره‌یامان هه‌یه‌، نه‌ زێرا‌مان هه‌یه‌، ئایا ئێمه‌ هه‌موومان پێشمه‌رگه‌ین؟ لێره‌ هه‌یج جه‌ژه‌ سه‌ربه‌سته‌یه‌ک نییه‌ بۆ کورد". په‌یامنیی ئه‌وجا له‌باره‌ی هه‌ولنه‌دانی زارۆی کوردووه‌ بۆ فه‌یسه‌ریبوونی زما‌نی ته‌رکی ده‌بیژێ: "دیارده‌یه‌کی دیکه‌ی کۆلۆنیزه‌کردنی (کوردستان) په‌روه‌رده‌ کردنه‌؛ که‌ په‌کاره‌یه‌نانی زما‌نی کوردی به‌ته‌واوی رینه‌ده‌ کردووه‌ (ته‌رکیا دان به‌ بوونی کورددا نانی). له‌ گوندی که‌مه‌ینه‌ ئه‌و ما‌مۆسته‌یه‌ی که‌ دانراوه‌ بۆ فه‌یسه‌کردنی ده‌زۆی کۆلتوو‌ری ته‌رکی، ما‌مۆسته‌یه‌کی لاوی

٢٧ سالییه نینوی نهمده. نهمده ههر لسه‌ره‌تاه کاره‌که‌ی به‌وه ده‌سپنکرد که وینه‌یه‌کی گه‌وره‌ی نه‌تاترک ؛ دامه‌زینهری کۆماری ترکیای به‌هه‌مو دیواره‌کانی قوتابخانه‌دا هه‌لواسی، نه‌و نه‌تاترکه‌ی که خاوه‌نی نه‌و قسه‌یه‌یه که کورده‌کان تیزی پێوه ده‌کهن و ده‌بیژێ؛ "چهند به‌ختیاره نه‌و که‌سه‌ی که ده‌توانی به‌خۆی بیژێ ترکه"، به‌لام نهمده پاش دووسال ماموستاییکردنیش هه‌شتا ههر خۆی ئالای ناسیونالی ترکه له‌به‌رده‌م پۆلی قوتابخانه‌که‌دا هه‌له‌ده‌کات. نهمده ده‌بیژێ؛ "زارۆکان دینه قوتابخانه چۆنکه به‌ زۆره‌ملی ده‌یانه‌ین؛ نه‌گه‌نا گه‌له‌یان پینیدی. هه‌چ کاتیکیش خۆیان خهریک ناکهن به‌ فیزه‌بوونی زمانی ترکییه‌وه" ته‌ماشای:

Corinne Taor: Represailles turque en pays kurde, Liberation, 17.10.1984

کۆرین تاۆر: تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌ی ترکه له‌ ولاتی کورددا، رۆژنامه‌ی لیبراسیۆن ١٩٨٤/١٠/١٧.

(٤٩)- لێره‌دا هه‌ز ده‌که‌م کۆپله‌یه‌ک له‌ قسه‌کانی میژوونووسی کورد نهمین زه‌کی (١٨٨٠-١٩٤٨) به‌هه‌نهمه‌ به‌ نه‌ونه که له‌ سه‌ره‌تای کتیبی "خۆلاسه‌یه‌کی تاریخی کورد و کوردستان"دا نووسیویتی و نه‌و هه‌یه ده‌خاته‌وه‌وه که بۆچی ده‌ستی کردوه به‌ نووسینه‌وه‌ی میژووی کورد.

نهمین زه‌کی ده‌بیژێ؛

"کاتیک وشه‌ی گه‌شتگری عوسمانی له‌ ترکیادا نه‌ما و دوو وشه‌ی ترکه و تۆرانی جینیان گه‌رتوه. نه‌وجا منیش به‌پێی سه‌روشتی باره‌که‌ خۆی، و وه‌ک هه‌مه‌وه نه‌و ره‌گه‌زه عوسمانییانه‌ی که ترکه نه‌بوون، هه‌ستیکێ زۆر خه‌ستم به‌ نه‌ته‌وايه‌تیی له‌ ترکه جیاوازی خۆم کرد. نهمه‌ وای له‌ من کرد که هه‌ستی ناسیونالیستانه‌ی به‌تین، و جۆشی به‌هه‌زی نیشتمان په‌روه‌رانه‌ی خۆم ده‌به‌یرم. به‌لام (نه‌وه‌ی راستی بی) هه‌یچ نه‌ده‌زانای له‌باره‌ی نه‌و گه‌له‌وه که سه‌ر به‌م. چۆنکه له‌په‌ش نه‌وه‌دا هه‌یچ کاتیک نه‌وه نه‌هاتبوو به‌ به‌یردا که به‌گه‌ریم به‌دوای میژووی ناسیونالی کورددا. نه‌ له‌ سه‌رده‌می خۆینه‌دا و نه‌ له‌دوای نه‌وه. نه‌وه‌ش سه‌ه‌بارته‌ به‌وه‌بوو که وشه‌ی "عوسمانی" که هه‌مه‌وه ره‌گه‌ز و گه‌له‌یکێ ژێره‌سته‌ی (نیمه‌راتۆریتی)ی ده‌گه‌رتوه، تا هه‌ندازه‌یه‌ک ده‌ماری ههر یه‌کی‌که‌مانی سه‌ر کردبوو، ئێمه‌ی رۆله‌ی نه‌وه‌کانی دیکه‌ی (ناترکی) نینو نیمه‌راتۆریتی عوسمانی. "خلاصة تاریخ الكرد وکردستان من اقدم العصور التاريخية لحد الآن) - المترجمة العربية للاستاذ محمد علي عوني، الطبعة الثانية، بغداد ١٩٦١، الصفحة (ح): نهم دانپێدانانه‌ی نهمین زه‌کی ده‌رده‌خات که هه‌وکاری ده‌وه‌کی له‌ په‌یدا کردن و چلووره‌ پێهه‌ستی "نیه‌وانینی خۆی" دا ده‌فریکێ گه‌وره و هه‌ندیک جاریش ده‌فریکێ سه‌ره‌کی هه‌یه.

(٥٠)- سه‌ددام یه‌کی‌که له‌و نه‌ونه‌.

رۆشنه‌بیر و نیشتمان په‌روه‌ری ترکه به‌هه‌شتی نیندیجه که‌مال یه‌کی‌ک بوو له‌

ترکه‌کانی قرم و کەسایه‌تیه‌کی ناسراوی ترک بوو، له‌ شهمسته‌کاندا له‌شاری مۆنێخ ده‌ژیا و بوو بووینه‌ دۆست و هاوڕێی یه‌ک. پاش کو‌ده‌تاکه‌ی جهمال گۆیرسێل له‌ نه‌نقه‌ره، کریمال به‌گ له‌سه‌ردانیکی نه‌نقه‌ره‌دا چاوی به‌ گۆیرسێل که‌وتی‌بوو، و باسی مه‌سه‌له‌ی کوردی گه‌ردبوو له‌گه‌ڵی، وه‌ک کریمال به‌گ خۆی گینه‌پایه‌وه‌ بۆم به‌ گۆیرسێلی گوتی‌بوو: وا باشته‌ر لایه‌ره‌یه‌کی تازه‌ له‌ مه‌سه‌له‌ی کورددا هه‌لبه‌درینه‌وه‌. کریمال به‌گ گوتی: گۆیرسێل هه‌ر نینوی کوردی بیست، داچله‌کی و گوتی: "چۆن چۆن؟" گوتم: کارێک بکه‌ین که‌ کو‌ده‌ را‌به‌ردوویان بیر به‌چینه‌وه‌ و بیانکه‌ینه‌ به‌راو دۆستی خۆمان. با له‌ کو‌رده‌ستاندا کو‌رده‌کان به‌ زمانی خۆیان به‌خوێن و بنووسن و خۆیان خۆیان به‌ی نه‌یه‌وه‌، نه‌وسا که‌ می‌ژوو نه‌مه‌ بۆ جه‌نابت تۆمار ده‌کات... با وا بکه‌ین نه‌گه‌ر رۆژی له‌ رۆژان کو‌رده‌کان ده‌ستیان رۆشت وه‌ک دۆژمن هه‌لسو که‌وت نه‌که‌ن له‌گه‌ڵمان.... کریمال به‌گ گوتی قه‌سه‌که‌م ته‌واو نه‌که‌ردبوو، گۆیرسێل چاوی په‌ڕپه‌یه‌ پشته‌ی سه‌ری و گوتی: چی چی؟؟؟... پاش بزانه‌ تا ترکیک به‌ینی، نه‌ دان به‌ بوونی کو‌رده‌دا ده‌نین و نه‌ ریده‌ده‌ین زمانی کوردی به‌ ره‌سمی بناسی". کریمال به‌گ گوتی: منیش گوتم: جا باشه‌ که‌ ترکیک نه‌ما، نه‌وسا من و تۆ ترکه‌یه‌تی بۆ کی بکه‌ین؟؟ گۆیرسێل به‌سه‌ریادانیه‌که‌وه‌ گوتی: سه‌یره، وامزانی تۆ ترکیکی ناسیۆنالیستی و ترکت یه‌که‌جار خۆش ده‌وی... کریمال به‌گ گوتی: منیش گوتم: باوه‌ر بکه‌ نه‌مه‌ی گوتم له‌ خۆشه‌ویسته‌یی ترک بوو، هه‌ز ده‌که‌م وا له‌ کو‌رده‌کان بکه‌ین ده‌ست بکه‌نه‌ مله‌مان، نه‌ک تف بکه‌نه‌ روومان. نه‌وه‌م گوت و به‌ تو‌وه‌یه‌ی و دلشکاویه‌وه‌ مالا‌واییم لیکه‌رد".

(٥١) - ته‌ماشای ته‌م سه‌رچاوه‌یه‌ی خواره‌وه‌ بکه‌:

Taghi Habibi Shalmani: Betrachtungen über die ethnische Identität der Iranischen Kurden, Dissertation der Universität Köln 1985, S. 112.

(٥٢) - باسی "قوتابخانه‌ی کوردیی سۆسیالیزم" م له‌و نامیه‌که‌یه‌دا کو‌ده‌وه‌ که‌ به‌نیوی "هیندیک له‌ کیشه‌ به‌نه‌رتیه‌یه‌کانی قوتابخانه‌ی کوردیی سۆسیالیزم" هه‌ له‌لایه‌ن چاپه‌مه‌نیی ئازاده‌وه‌ له‌ سالی ١٩٨٤ دا له‌ ستۆکه‌هۆلم بلا‌و کراوه‌ ته‌وه‌. هه‌لوێستی ته‌م قوتابخانه‌یه‌شم به‌رامبه‌ر "نه‌ته‌وه‌" و "ناسیۆنالیزم" له‌و لیکۆلینه‌یه‌دا ده‌رخسته‌وه‌ که‌ له‌ژێر نینوی "گۆفاری نیشتمان، ته‌م‌و‌زی ١٩٤٣ تا مه‌یسی ١٩٤٤، زمانی حالی کۆمه‌له‌ی ژنکاف و ئیدیۆلۆژیی هورده‌ س‌ر‌ر‌و‌ای ر‌و‌شن‌بیری ناسیۆنالیست له‌ کو‌رده‌ستاندا "به‌ کوردی و نه‌لمانی له‌لایه‌ن "ته‌کاده‌یمای کوردی بۆ زانست و هه‌نر" هه‌ بلا‌و ده‌که‌رتسه‌وه‌، ته‌ماشای ل ٢٣-٢٧ی ته‌م به‌ره‌مه‌ بکه‌ که‌ له‌م رۆژانه‌دا له‌لایه‌ن بکه‌ی چاپه‌مه‌نیی ئازاده‌وه‌ له‌ چاپه‌دری. سه‌رنج:... ته‌م به‌ره‌مه‌ له‌چاپه‌درا‌و بلا‌و کرایه‌وه‌.

(٥٣) - ته‌ماشای وتاری Necdet kurdakul بکه‌ له‌ رۆژنامه‌ی ترکی Dünya دا،

- روژی ۲۸ ی ئەیلولی ۱۹۶۷ لە دژی ئەو وتارە ی کە لە "گۆڤاری کۆمیسسیۆنی نیتتەرناسیۆنالی یاسازانان" دا لە سالی ۱۹۶۷دا لەبارە ی چەوساندنەوێ کەمایەتی کورد" دە لە ترکیا پلاوکراپووە.
- (۵۴) - علي اصغر شمیم همدانی: کردستان، تبریز ۱۳۱۲، ص ۵۳.
- (۵۵) - سهیری پەراوێزی نمرة (۵۳) بکە.
- (۵۶) - سهیری لاپەرە (۴۶) بکە.
- (۵۷) - الدكتور ناجي معروف. عروبة العلماء المنسويين في بلاد الروم والجزيرة و شهرزور و اذربيجان الى البلدان الاعجمية. الجزء الثالث، الجمهورية العراقية - وزارة الثقافة والفنون - سلسلة كتب التراث، رقم ۶۸، بغداد ۱۹۷۸، ص ۹۷-۲۰۷.
- (۵۸) - جمال نيز: حول المشكلة الكردية، من منشورات الاتحاد القومي للطلبة الاكراد في اوروي (نوكسه) ۱۹۶۹، ص ۵۹.
- (۵۹) - ناجي علوش: حوار حول الامة والقومية والوحدة، دار الطليعة للطباعة والنشر، بيروت، الطبعة الاولى، ايلول ۱۹۸۰، ص ۸۷-۸۸.
- (۶۰) - ناجي علوش: سەرچاوە ی پێشوو، ل ۸۸-۸۹.
- (۶۱) - سمیناری "بیری نەتەوێیی کوردی نە بیری (قەومیست) ی رۆژەلاتی و نە بیری (ناسیۆنالیزم) ی رۆژاوا ییە" لە روژی ۱۸/۸ ی ۱۹۸۴ دا لە ستۆکھۆلم و بێژنە ی سینیەمین کۆنگرە ی سۆکسەو خۆنەدرا یەو. سەمینارە کە لە لایەن "سۆکسەو" پلاوکرایەو و لە بنکە ی چاپەمەنی ئازاد لە ستۆکھۆلم چاپکرا.
- (۶۲) - تەماشای ژێدەری ژمارە (۵۲) بکە.

(۷) - چهند تیپینییه‌ک

- (۱) - وشمی "پنونه‌ندارتیتی" م له‌جیاتی (انتما)ی عهره‌بی که بهرام‌سهر به affiliation ئینگلیزی و apparenance فـهره‌نسی و Zugehörigkeit ئه‌لمانییه و، وشمی "ناستامه" شم له جیاتی (هویه)ی عهره‌بی و identity ئینگلیزی و Identität ئه‌لمانی دارشتوو، هه‌روه‌ها وشمی "پیناسه" م له‌جیاتی (معرفة) و (مُشخصَة)ی عهره‌بی و Merkmal ئه‌لمانی و، وشمی "باوک فرمانی" و "دایک فرمانی" م بز "نظام الابرة" و "نظام الامومة"ی عهره‌بی به‌کار هیناوه، هیوام وایه له‌جینی خویاندا بن.
- (۲) - سهرنجیک بده له ژنده‌ری ژماره (۵) و ل ۷-۷۲.

لهم ژنده‌ره‌دا ناری به‌هشتی کاکه ره‌شید شه‌وقی هینراوه که به پنیوستی ده‌زانم چهند تیپینییه‌ک لاسهر ئهم کسایه‌تییه بنوسم، پالپنونه‌نری سهره‌کیشم بز ئهمه ئه‌ویه ئهمسال (۱۹۸۵) له هه‌ولیر نامیلکه‌یه‌ک به‌نیوی "مستفاه شه‌وقی و په‌یژه وه له‌لایم مومتاز حه‌یده‌رییه‌وه بلا‌وکرایه‌وه که سه‌عید ناکام پینسه‌کیسه‌کی بز نووسیه. مومتاز حه‌یده‌ری هه‌ولیداوه به هژی گهلنیک کسای گوایه "شاره‌زا" وه کسایه‌تییه مستفاه شه‌وقی دیاریبکات و ههر له‌وندا بیرو رای هیندنیکیشیانی تۆمار کردوو که هه‌یجان - سه‌عید ناکام گوته‌نی - "ترخی گوزنکی پووچی له‌مهر ساخ کردنه‌وی مستفاه شه‌وقیه‌یه نینه". ههر له‌و جیه‌دا سه‌عید ناکام هاتوو به سه‌رو گوزلاکی. ئه‌واندا که به "ژانا" نیوی بره‌وون و که‌چی ئه‌و گوته‌نی: ئه‌وه‌یان له‌باردا نییه "کسایه‌تییه مستفاه شه‌وقیه‌یه‌ک ساخ بکه‌نه‌وه که - گوایا - چل سالنیک ده‌بی مردوو".

سه‌عید ناکام ده‌بیژێ:

له‌چاپدانه‌وی گزوارای (په‌یژه) که له رۆژی خۆیدا که‌له‌به‌رنکی گه‌وره‌ی پر کردووئه‌وه، له‌گه‌ل لێدان و لیکۆلینه‌وی ناوه‌رۆکی ئه‌و سپاره‌ به‌رخه، کارنکی هه‌نجار پسه‌ند و به‌جیه‌یه و ئهم ته‌قه‌لایه‌ی کاک مومتاز حه‌یده‌ری سوپاسه‌هلگر و شیایو ئافهرینه.

به‌لام ئه‌ری سپاره‌ی (په‌یژه) کێ نووسویه‌تی؟ کێ هه‌یه به راشکاوی بێته زمان و پشان بلی خاوه‌نی ئهم هه‌سته پاکه و ئهم بیره دئسوزانه‌ی کوردایه‌تییه، کێ بووه و چۆن ژیاوه و له کۆی سه‌ری پر له ئاواتی به‌دی نه‌هاتوو ناوه‌ته‌وه؟

ده‌ره‌ینی رای جۆزاو جۆر بو ساخ کردنه‌وی بناخه‌ی کینه‌ل شین و ئه‌شکه‌وتی شانه‌ده‌ری و شوێنه‌واره‌کانی نارام سین له کورده‌ستاندا جینی خۆیه‌تی، به‌لام نایا ره‌وای حه‌قه میژووژان و نووسهر و کورده‌ناسه‌کافان سه‌باره‌ت به تیکۆشه‌رنکی جینی شانازیان که چل سال له‌مه‌و پینش کۆچی دوا‌ی کردوو و ئه‌وانه‌ی دیوانه هینشتا

زیندوون و ماون وه‌لامینکی دوودلانه به‌ ده‌می داچه‌قاوه‌وه‌ دوویات بکه‌نمه‌وه‌؟

پیاو گریانی دی. گریان بۆ مسته‌فا شه‌وقی نا که‌ سالی ١٩٢٦ سهر‌وسهر‌ی (بانگی کوردستان) بووه‌ و پاشان گزوا‌ری (په‌ژه‌) ی بل‌و کردووه‌تمه‌وه‌ و به‌تمه‌ما بووه‌ پاشتر (روژنامه‌یه‌کی کوردی بۆ رای‌ی بێت) وه‌ پرینکا وه‌کو به‌ردی بن گۆم بی‌ سهر‌وشوین چووه‌، گریان بۆ ئه‌و نا چونکو به‌ هیچ ناچی... گریان بۆ نه‌تمه‌وی کوردیش نا که‌وا که‌له‌ پیاوانی په‌نج‌ا سال‌ له‌مه‌وه‌یه‌ری خ‌زی نانا‌سیت و له‌بیران ده‌کا، چۆنکه‌ شتی له‌م بابه‌تمه‌مان زۆرن.

گریان بو ئه‌و زانا‌یانه‌مان که‌ گوا‌یه‌ خه‌وو خوار‌دنیا‌ن له‌ خ‌زیا‌ن حه‌رام کردووه‌ و شاعیری کوردی کۆن تازه‌ ده‌که‌نمه‌وه‌ و مه‌ردووی ناوداری کورد ده‌ژیننه‌وه‌ و به‌جوو‌وکت‌رین رسته‌ی کتێبه‌ کۆنیک ناوی کوردیکی ئه‌و سهر‌مه‌مه‌ی هه‌ینابی، لێ‌به‌ده‌وین و بنکه‌ییکی شانازی نونمان بۆ له‌سه‌ر داده‌مه‌زینن، که‌چی کاتی پرس‌یا‌ری مسته‌فا شه‌وقیا‌ن لێ‌ده‌کری به‌ منجه‌منجی واق و به‌مانه‌وه‌ ده‌لێن: مسته‌فا شه‌وقی ئه‌فسه‌ریکی کوردی سوپای عوسمانی بووه‌ و، کاتی گه‌راوه‌تمه‌وه‌ کوردستان کاری میری نه‌کردووه‌ و هه‌ر خه‌ریکی خه‌بات و تیکۆشان بووه‌ و مسته‌فا شه‌وقی زابت ته‌جیدی قه‌زای ره‌واندز بووه‌ و سالی ٩٣٨ یان ٩٣٩ له‌ ره‌واندز مه‌ردووه‌، که‌میش نازانی له‌ کوی نیژراوه‌.

مسته‌فا شه‌وقی شاعیریکی کوردستانی سه‌ر به‌ ئیرانه‌ و له‌ به‌تمه‌الی قازی‌به‌کانه‌ مسته‌فا شه‌وقی ناوی راستی (ره‌شید شه‌وقی) یه‌و ئه‌و (ناوی) مسته‌فا‌یه‌ی بۆ خ‌و شارد‌نمه‌وه‌ له‌ خ‌زی ناوه‌ و سهر‌مه‌مینک به‌ره‌به‌ری روژنامه‌ی (دیاری کوردستان) ی سالح زه‌کی ساحیب‌قرا‌ن بووه‌.

مسته‌فا شه‌وقی زابت‌یکی عوسمانی بوو که‌ هاته‌مه‌وه‌ کوردستان له‌ سوپای عی‌راق‌دا کرا به‌ زابت و گه‌یشه‌ پله‌ی موقه‌ده‌م، خ‌زمی مالی (مه‌هی دگل) ی کۆنه‌فرو‌ش بوو له‌ گه‌ره‌کی سه‌رکار‌یزی سلیمانی.

شاکر فه‌تاح. گزوا‌ری روژنبیری نوی ژماره‌ ٨٣- ل: ٥١

شه‌مه‌دین سلیمان سلا‌حشور. سه‌رچاوه‌ی پێشوو.

د. م‌ارف خ‌زه‌دار، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌یه‌.

که‌رم شاره‌زا. سه‌رچاوه‌ی پێشوو لاپه‌ره‌ ٦١-

د. عی‌زه‌دین مسته‌فا ره‌سول، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌یه‌ لاپه‌ره‌ ٥٢-

ئه‌م گشت زانیاری سا‌خ کرد‌نمه‌وه‌ و ئاگاداری‌به‌ چه‌وت و چه‌وا‌شانه‌ که‌ هه‌یجی نرخی گۆزینی له‌مه‌ر سا‌خ کرد‌نمه‌وی مسته‌فا شه‌وقی‌به‌ نییه‌، له‌لایه‌ن زانا و نوسه‌ره‌کانه‌وه‌ ده‌ره‌اون و به‌ مه‌به‌ستی روژکرد‌نمه‌وه‌ و تیشک خ‌سته‌نه‌ سه‌ر ژیا‌نی خه‌باتگیر و نووسه‌ر و سیاسیییکی خ‌وینگه‌رمی کورد که‌ -گوا‌یا- چل سال‌ ده‌بی مه‌ردووه‌!.

لیره‌دا خۆم به به‌پر‌سیار ده‌زانم ئهم گزینکۆنه‌یه به‌وه‌ننمه‌وه:

راسته... هه‌ق وا به‌لای سه‌عید ناکامه‌وه، به‌لام توانج تینگرتن و سه‌ر کۆنه‌کردنی رووت، هیچ سووتینکی نییه. سه‌عید ناکام ده‌بو هۆی ئهم کلۆلییه‌ی که ئهو بۆ ی ده‌گری، بی‌په‌رده به‌خستایه‌ روو. راستیه‌یه‌که‌ی ئه‌وه‌یه، ئهو ده‌مه‌ی که مسته‌فا شه‌وقی ده‌ژیا و تینه‌کۆشا، زمان و کولتووری کورد هینشتا نه‌بوو به‌وه ده‌سکه‌لاه‌ک به‌ ده‌ست هه‌له‌په‌رست و خۆپژین و کۆری رۆژه‌وه بۆ نان په‌یدا کردن و سنگ ده‌په‌راژدن و ماستاو سارد‌کردنه‌وه بۆ مله‌سوران، وه‌ک ئه‌مه‌رۆ. له‌به‌ر ئه‌وه زۆریه‌ی هه‌ره‌زۆری هورده‌ بو‌رژوا‌ی رۆشن‌بیری کورد گالته‌ی به‌وانه‌ ده‌هات که خۆمه‌تی کولتووری کوردیان ده‌کرد. به‌لگه‌شم بۆ ئه‌مه ئه‌وه‌یه که خۆم هه‌ر له‌ تهمه‌نی ۱۸-۱۹ سالییه‌وه هه‌لسو که‌وتم له‌گه‌ڵ ئهو به‌سالدا چو‌وانه‌ ده‌کرد که له‌ ده‌یه‌کان و بیسته‌کان و سیسه‌یه‌کان و چله‌کاندا خه‌ریکی کوردا‌یه‌تی بوو بوون، وه‌ک مسته‌فا شه‌وقی و عارفه‌ سوور و ره‌فیع حیلمی و ئه‌نوه‌ر سایب و به‌شیر موشیر و مارووف جی‌اووک و ئه‌مین ره‌واندزی و عه‌لی که‌مال و توفیق قه‌زاز و که‌ریم زانستی و ره‌فیع چالاک و جهمال عارف و محممه‌د عه‌لی کوردی و شاکیر موجریم و ئسماعیل حه‌قی شاه‌و‌یس و عه‌بدول خالیق ئه‌سیری و جهمیلی رۆژه‌یانی و عه‌لی با‌په‌راغا و گی‌وی موکریان‌ی و ئه‌نوه‌ر مانی و مه‌لا محممه‌دی قه‌لجی و عه‌لا‌ت‌مه‌دین سجاد‌ی و گه‌لینک به‌ریزی دیکه‌ که ئینسته‌ زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆریان نه‌ماون. نه‌به‌سته‌یشم له‌وه؛ ته‌نی کۆ‌کردنه‌وه‌ی کولتوور و زاده‌ی بیری کورد بوو. که‌چی زۆر که‌س له‌ کورده‌، گوایه‌ رۆشن‌بیره‌کان‌ی ئهو ده‌مه‌، تان‌ووتیان ده‌دا لێم، که‌ گه‌له‌جینکی وه‌ک من له‌ با‌تی دوو را‌بواردنی شه‌وانی به‌غدا و "چوار قسه‌ی خۆش" هینده‌ "بی‌زه‌رقم" کاتی خۆم له‌گه‌ڵ ئهو "پیره‌ خه‌ره‌فا‌وانه‌" دا ده‌بمه‌ سه‌ر. راستیه‌یه‌که‌ی ئهو به‌ریزانه‌ میان وه‌ک ها‌و‌ریه‌یه‌کی خۆیان ته‌ماش‌ا ده‌کرد و به‌ چا‌وی هه‌ره‌زه‌کارینک نه‌یان‌ده‌روانییه‌ من. له‌به‌ر ئه‌وه به‌سه‌ره‌اته‌ سیاسیه‌یه‌کان‌ی خۆیان بی‌په‌رنگانه‌وه ده‌گه‌ی‌په‌یه‌وه‌ بۆم، که هه‌ر یه‌که‌یان لا‌په‌ریه‌یه‌کی گه‌رنگ بوو له‌ می‌ژو‌وی نه‌ته‌وه‌ی کورده‌دا.

ده‌ مسته‌فا شه‌وقی یه‌کێک بوو له‌ "پیره‌ خه‌ره‌فا‌وانه‌"ی که من شان‌ازیم به‌ دۆسته‌یه‌تییه‌وه ده‌کرد. مسته‌فا شه‌وقی به‌ریکه‌وت له‌ سلێمانی درا‌وسێشم بوو، و جاری وا هه‌بوو، له‌ شه‌وانی فینکی ها‌ویندا تا به‌ره‌به‌یان له‌ هه‌وشه‌که‌ی مالی دایکم پێکه‌وه داده‌نیش‌تین و قسه‌مانده‌کرد. نی‌وی راسته‌قینه‌ی مسته‌فا شه‌وقی کاکه‌ ره‌شید به‌ری عه‌لی ناگا بوو، که مام‌زست‌ای قوتا‌بخانه‌ی سه‌ره‌تا‌بی بوو له‌ سلێمانی و کا‌په‌ریه‌کی زۆر قسه‌ خۆش بوو. هه‌روه‌ها خه‌می قازی ئه‌حمه‌د موختار بوو که هه‌ردووکیان مالیان له‌ ته‌نیش‌ت مزگه‌وته‌ی دو‌وده‌رگا و نیزیک مالی ها‌و‌ری مالییم مه‌لا عه‌بدوولی مه‌لا سه‌عید و رۆسته‌مه‌ زله‌وه بوو، که ره‌نگه‌ ئینسته‌ ئهو مزگه‌وت و خان‌و‌انه‌ نه‌ما‌ین. کاکه‌ ره‌شید له‌ کۆتا‌یی جه‌نگی جیهانی یه‌که‌مه‌دا له‌ سو‌پای عوسمانیدا ئه‌فسه‌ر بوو، ما‌وه‌یه‌کی‌ش له‌ هه‌روامان وه‌ک ئه‌فسه‌ر خۆمه‌تی کرد‌بوو. کاکه‌ ره‌شید گه‌لینک به‌سه‌ره‌اتی خۆی گه‌ی‌په‌یه‌وه‌ بۆم که له‌ بیره‌وه‌ریه‌کا‌غه‌دا نو‌وسیم‌و. جا وه‌ک به‌هه‌شتی کاکه‌ ره‌شید با‌سیده‌کرد، ما‌وه‌یه‌ک سه‌رنو‌وسه‌ری گۆ‌قاری "دیاری‌ی کورده‌ستان" بوو بوو، به‌لام دوا‌یی ناخۆشی که‌وت‌بو‌وه‌ نی‌وان وی و سال‌ج زه‌کیی خا‌وه‌ن گۆ‌قاره‌وه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی سال‌ج زه‌کی پێی‌گوت‌بوو "کاکه‌ ره‌شید وتاره‌کان‌ت زۆر توندو

تیژن و نه‌گهر وا بکه‌میت ئەوا گۆفاره‌که‌مان داده‌خەن" - له‌بهر ئەوه‌ کاکه‌ ره‌شید هه‌ولێ دابوو خۆی ئیجازه‌ی گۆفاریک وه‌ریگری، به‌لام ده‌ستی نه‌که‌وتیوو، له‌بهر ئەوه‌ ویستبوی کاتنامه‌یه‌ک ده‌ریکا به‌ نینوی "په‌یژه" وه‌ که‌ له‌ شینوه‌ی گۆفاره‌دا بێ به‌لام به‌نینوی گۆفاره‌وه‌ نه‌بی، ئەوه‌شی بۆ نه‌چوو بووه‌ سه‌ر. کاکه‌ ره‌شید پیاریک بوو سه‌زی به‌ سه‌تھی خۆی و سنگ ده‌ریپه‌راندن نه‌ده‌کرد، له‌بهر ئەوه‌ بۆ شوینه‌ ونی؛ خۆی نینو نابوو "مسته‌فا سه‌وقی". سه‌رده‌میکیش له‌ سوپای عیراقدا نه‌فسه‌ر بوو بوو. جاریکیان به‌ یادی ئەو کاتوه‌ چیرۆکیکی خوشی گه‌نراه‌وه‌ بۆم و گوتی: "تازه‌ سوپای عیراق دامه‌زرا‌بوو، داواکرا لێم وتاریک به‌زمانی عه‌ره‌بی له‌به‌رده‌م سه‌رکرده‌ی سوپای عیراقدا به‌خوێنمه‌وه‌ و له‌وێدا یاسی نازایه‌تیی له‌شکری عیراق بکه‌م، جا له‌بهر ئەوه‌ی له‌ عه‌ره‌بیدا زۆر کز بووم، ناچار بووم به‌ کوردیی بینوووسم و بێده‌م به‌ خه‌یره‌ و مه‌ندێک بیکات به‌ عه‌ره‌بی بۆم، به‌لام له‌ نووسینه‌ که‌دا دوو وشه‌ی زۆر سه‌یر سه‌رنه‌جیه‌مان راکیشتا ئەوه‌ش "قاعا صفصفا" بوو، ئەوجا چۆنکه‌ وتاره‌که‌ش به‌و دوو وشه‌یه‌ کۆتایی هاتیوو وه‌ گوترا‌بوو "ته‌گه‌ر بێتو بێنگانه‌ په‌لاماری ئەم ولاته‌ پدات، ئێمه‌ش ده‌چینه‌ سه‌ریان و خاکیان به‌ تووره‌که‌ ده‌بێژین"، ئەوا دوو هه‌فته‌ له‌سه‌ر یه‌ک هه‌ر پراوه‌ی ئەو دوو وشه‌یه‌م ده‌کرد و ده‌مگوت و ده‌مگوتمه‌. رۆژی خوێندنه‌وه‌ی وتار؛ خه‌له‌که‌کیان ریز کرد و گوتیان ئەوا نه‌فسه‌رنیکی کورد وتاریک به‌ عه‌ره‌بی ده‌خوێنیته‌وه‌، ئەو ده‌مه‌ منیش ده‌ستمکرد به‌ خوێندنه‌وه‌ی وتاره‌که‌ و هه‌ر خوا خوا‌ی ئەوه‌شم بوو بگه‌مه‌ سه‌ر ئەو دوو وشه‌یه‌، که‌ گه‌یشتمه‌ سه‌ریان جۆش گرته‌ی و خۆم پێنه‌گیرا و تا هه‌یزم تێدا بوو پێمه‌دا به‌ نه‌رزدا و گوتم: ونجعه‌لم صفا قنقعا"، هه‌ر ئەوه‌م گوت و هه‌موو خه‌له‌که‌که‌ دا‌یانه‌ هاره‌ی پێکه‌مین".

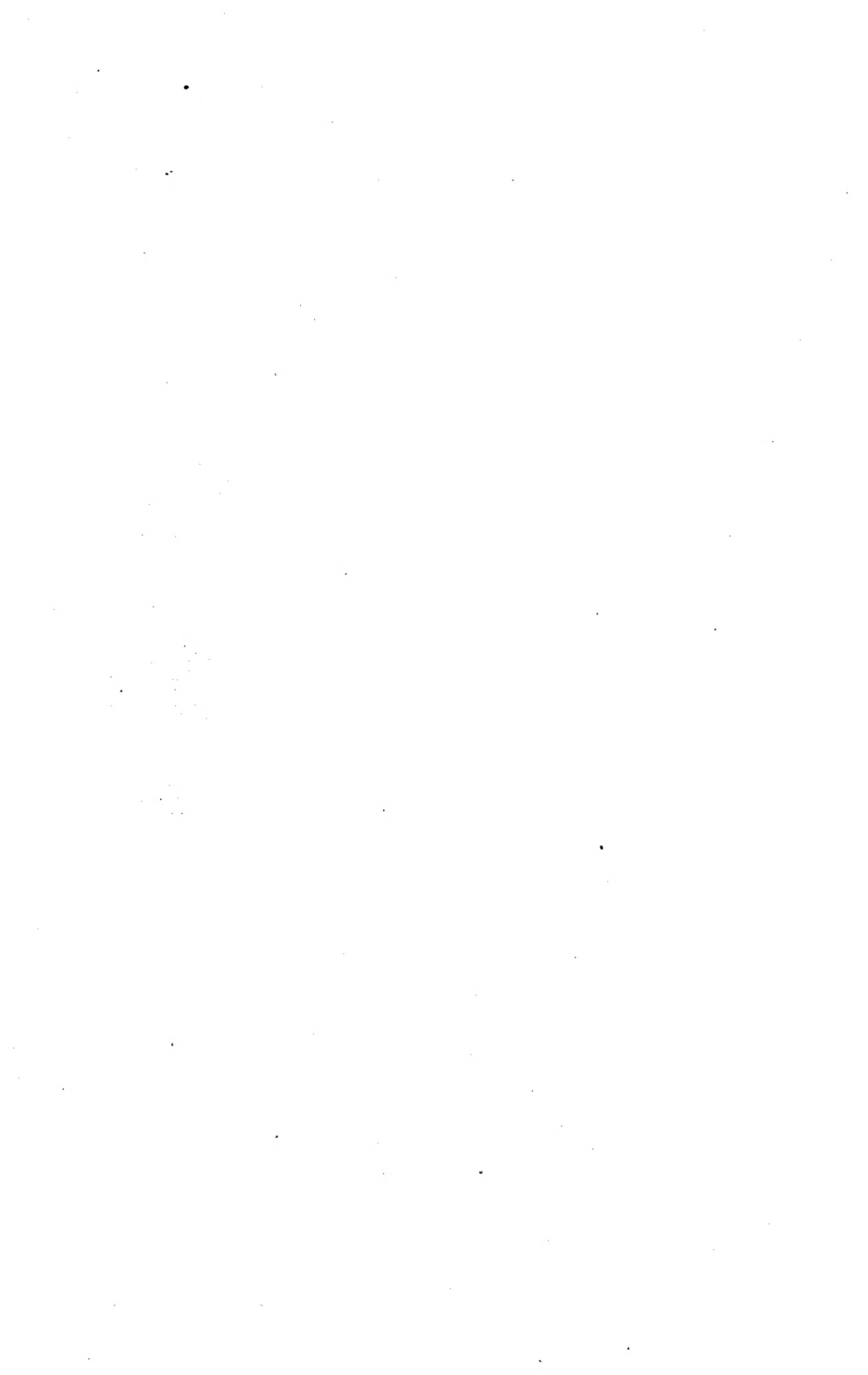
کاکه‌ ره‌شید دراوسینه‌کی به‌وه‌فا و کوردیکی نیشتمان په‌روه‌ر و مرۆفیکی هه‌زار دۆست و بێفیز و ده‌مار بوو. له‌ ساڵی ۱۹۵۸ دا و به‌ پێشینه‌ی کاکه‌ ره‌شید و پێکه‌وه‌ له‌گه‌ڵ مامۆستایان قایم عارف و دوکتۆر عه‌لی توفیق هه‌ولێ دامه‌زراندنی سندووقیه‌کمان دا بۆ یاره‌مه‌تیی ئەوانه‌ی له‌سه‌ر سیاسه‌ت نانپراو ده‌کران و ده‌گیران، یان له‌ سه‌ر کارلاده‌بران و، به‌تمه‌ا بووین سندووقه‌که‌ نینو بێنێن "سندووقی رووته" یان "کۆجیله‌ی هه‌زار". به‌لام کو‌ده‌تای ۱۴ی تهمموزی ۱۹۵۸ بوو به‌ هۆی نه‌هاتنه‌ دی پرۆژه‌که‌مان.

کاکه‌ ره‌شید گه‌لی هه‌زاروه‌ی کۆنی له‌بهر بوو که‌ له‌ هه‌یج جیه‌ی که‌ پلاو نه‌کرا‌نه‌توه‌. زۆریه‌ی زۆری ئەوانه‌م له‌لای خۆم نووسیووه‌وه‌ و له‌ کورده‌ستان به‌ جێمه‌یشتی‌بون، ده‌ره‌ده‌ری خۆم و کاره‌ساته‌کانی ۶۳ بوون به‌هۆی له‌نینو چوونیان. له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا له‌ ۱۲/۲۷/۱۹۷۹ دا له‌ به‌رلین وتاریکم نووسی له‌ژێر نینوی "شاکیر موحیریم و گه‌نجینه‌یه‌کی ون بوو"؛ هه‌ولم دا هه‌ندێک له‌و هه‌زاروانه‌ی له‌ شاکیر موحیریم و کاکه‌ ره‌شید بیه‌ستبووم و له‌بیرم ما‌بوون به‌خه‌مه‌ سه‌ر کاغەز -وا رێکه‌که‌وت له‌و رۆژانه‌دا دوکتۆر عه‌یزه‌ددین مسته‌فا ره‌سول له‌ به‌رلین بوو، گوتی وتاره‌که‌م به‌ده‌ری ده‌بێمه‌ بۆ ولات له‌وێ بۆت پلاو ده‌که‌مه‌وه‌، به‌لام که‌ پاش دوو سا‌ل چاوه‌پوانی، وتاره‌که‌ پلاو نه‌کرایه‌وه‌ و دوکتۆر عه‌یزه‌ددین مسته‌فا ره‌سولم چاوپێکه‌وته‌وه‌ و له‌ وتاره‌که‌م په‌رسییه‌وه‌، ره‌نگه‌یکه‌ی هه‌ینا و به‌ر و گوتی: "ون بووه‌... ناهه‌وێ درۆ بکه‌م؛ نه‌مه‌توانی باوه‌ر به‌ قسه‌که‌ی بکه‌م، دوا‌ی ده‌رکه‌وت بۆم دابوو به‌ رۆژنامه‌یه‌ک که‌

به‌عسییه‌کان له‌ به‌غدا ده‌ریانده‌کرد و کوردینکی سه‌ر به‌و ده‌زگه‌یه‌ی به‌عس دزیبوی و به‌نیوی خۆیه‌وه‌ بلاوی کردبووه‌، ئه‌مه‌سال جارینکی دی هه‌مان وتارم نووسییه‌وه‌ و ئاردم بۆ گوڤاری "خوێندکاری کورد"، که‌ زمانی حالی سۆکسه‌ بوو، کوردو عه‌لی ده‌ریده‌کرد، به‌لام کوردو عه‌لی دیشکه‌می له‌ سۆکسه‌ کرد و ئیندی گوڤاره‌که‌ی ده‌رنه‌کرد.

به‌کورتی: "مسته‌فا شه‌وقی" کاکه‌ ره‌شیدی بۆ عه‌لی ئاگا یه‌ و نه‌ زابت ته‌جید بووه‌ له‌ ره‌واندز و نه‌ خزمی هه‌مه‌ی دگلیش بووه‌ وه‌ک دکتۆر عیزه‌ددین نایه‌رپرسیارانه‌ فهرموویه‌تی. کاکه‌ ره‌شید حیزب حیزبینه‌ی نه‌ده‌کرد تا هاوپی حیزبییه‌کانی بته‌یک دروستیکه‌ن لینی. پاش کوده‌تای قاسم له‌ ١٩٥٨ دا و تیژیوونی مملاتی پارتی دیموکراتی کوردستان و حیزبی کۆمونیستی عیراق له‌ کوردستاندا؛ ده‌یگوت: "نه‌به‌ز... ئه‌م حیزب حیزبینه‌یه‌ی ئه‌مرۆ هه‌ر شه‌ره‌ گه‌ره‌که‌یه‌ی دینیه‌". هه‌زاران چۆر له‌ سه‌ر گۆری پیرۆزی...

سه‌رنج: وشه‌ی "کاتنامه" م له‌جیاتی (مجله‌ دوریه‌) Periodical داڕشتووه‌.

جەمال نەبەز

دۆزى ناسيۇنالى كورد

ئۆتۈنۈمى يان كوردستانىكى سەربەخۇ يان
بېيىرى چارەنوس لە ئازادىدا و بۇ ئازادى

وتارىنكى سەمىنارىيە لە رۇزى شەمەي ۱۹۸۵/۵/۱۱ دا لە ستۇكھولم ل
كۆيۈنمەيەكى كوردە ئاۋارەكانى دانىشتۇوى سۇنددا خۇندرايمە.

چەند وشەیه ک بو چاپی دووهمی دۆزی ناسیونالی کورد

لەم روژانەدا کە ١٧ سال تیندەپەڕی بەسەر پینشکینشکردنی ئەم سەمینارە و چاپ و بلاوکردنەوەیدا، خوینەرەوێ بەڕێز دەبینی کە هینشتا کینشە ی ناسیونالی کورد لەبارە ی دامەزراندنی دەولەتینکی سەرەخۆوە لەنیو حیزب و کۆمەڵە سیاسییەکانی کوردستاندا جینگیر نەبوو. پینگومان ئەو کارەسات و رووداوانە ی کە لە نیوەراستی هەشتاکانەو (کاتی پینشکینشکردنی سەمینار) هەتا ئەوڕۆ روویان دا؛ بەتایبەتی جەنگی دووهمی کەنداو (عێراق-کویت) و شکانی لەشکری سەددام و راپەرینی مەزنی بەهاری ١٩٩١؛ بوونە هێ دامەزراندنی "هەرمی نەفەرین" و رنکارنەو بۆ کوردی سێ پارێزگە کە پەرلەمانینک بە هەلبژاردنیک پینکەینن و حکوومەتینکی کوردستانی رنکەخەن، هەلبژاردن بەگشتی بەشێوەیەکی دیموکراسیانە چو بەرپنەو و دوو حیزبە گەورە کە بوونە حیزبی حکوومەت و پەرلەمانی کوردستانیش لە ١٩٩٢ دا بربارینکی دا کە پینەندیی کورد لەمەولا بە حکوومەتی نیوەندییەو دەبی بە شێوەیەکی فیندەرالیانە بی. بەلام سەر ئەوێ کە ئەم دوو حیزبە نەک هەر دەستوورینکی فیندەرالیان لە رنی پەرلەمانەو دەرەکرد و هیزە چەکارەکانیان لە لەشکرینکی پەگرتوودا کۆ نەکردەو؛ بەلکو چەند سالینکیش بە چەک چوون بە گۆ یەکدا و ژمارەییکی زوریان لە یەک کوشت و لەم ماوەیدا گریزایی ئەم دوو حیزبە بە دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستانەو بەپینی بارو دۆخە کە توندتر بوو. بێجگە لەوێش هەر دوو حیزبە کە زۆرو کەم هەولیان دا پشتی حیزبی دیکە بگرن دژی ئەوێ بەرامبریان. لەم مەیدانەدا یەکییتی نیشتمانیی کوردستان زیانی لیکەوت؛ کاتینک پشتی حیزبی سۆسیالیست و پی کئی کئی ی گەرت دژی پارتی و لەو پیناوەدا تووشی شەر بوو لەگەڵ

لەشکری ترک و ۷۰۰ پێشمەرگە یەکێ یەکیێتی کۆژران و بێجگە لەوێش ناچار بوو "تنازلات" یەکێ یە کجەر زۆر بکا بۆ ئەو ترکمانانە ی کە بەنێوی "بەری ترکمانی" یەو لە باشووری کوردستاندا کار دەکەن و دان بە هونی کوردستاندا ناین.

شایانی باسە ئەز لە ساڵی ۱۹۹۳ هە لەگەڵ هەردوو حیزبە کە؛ پارتی و یەکیێتی و هەموو حیزبەکانی دیکە خەریکم کە شەر و هەرا و بەگژ یە کدا چوون بوەستین و یە کبگرن و پەرلەمان و حکوومەتی یە کگرتوی کوردستان زیندوو بکەنەو. پەیمانی واشنتن کە لە پایزی ۱۹۹۸ دا بە نیوژیینی وەزیری دەرەوی ئەمریکا، لە لایەن بەریزان مام جەلال تالەبانی و مسعود بازانییەو ئیمزا کرا، سەرکەوتنیک بوو بۆ ناشتی، لەگەڵ ئەوەشدا هەتا ئێستە ئەو ناشتینامە یە بە تەواوی نەخراوە تە کار.

شان بە شانی ئەمە باسی فێدەرەسیۆنیش کز بوو و دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیش دۆی فێدەرەسیۆن. ئەمە لە پال ئەوەدا کە هەردوو حیزبە کە هەردەم بەبۆنە و بێ بۆنە باسی ئەو دەکەن کە دەوڵەتیان ناوی، وە ک ئەو ی پێیان گوترا بێ دەبێ دەوڵەتتان بوی.

ئەو ی لێرەدا ئاشکرایە کە ئەگەر ئەمریکا لە عێراق بدا و چەند "جەنەرالیک" بتوانن لە بەغدا دەست بگرن بەسەر شارە کەدا و هینزی چە کداری کورد هیچ دەورنکی نەبێ و لەوە و پێش ئەم مسەلە یە لەگەڵ ئەمریکا باش باس و تاوتۆ نەکرایی، ئەوا کورد هەتا هەتا دەیدۆرنی. تەنانت ئەگەر کورد بتوانن کەرکوکیش بگرن هیچ سووتنکی نییە، مسەلە کە مسەلە ی دەستگرتنە بەسەر دەسەلاتی نینوە ندیدا. ئەمەش بە پێلانیکی سەریازی دەبێ کە هینزەکانی پێشمەرگە ی هەموو لایە ک پاش رێککەوتن لەگەڵ کاربەدەستانی سوپایی ئەمریکا ئەو دەورە ببین. خۆ ئەگەر کەسانیک بین وە ک نەجیب سالحی و نزار خەزەرەجی و وە فێق سامەرای و خۆیان ئامادە کرد بێ بۆ ئەو ی جارنکی دی بینەو سەر خوانی ئامادە کراو، دەبێ رێ بگیری لێیان.

ئەوێ باسکردنی بە پنیوست دەزانم ئەوێ، هەر لە ئێوە راستی هەشتاکانەو
هینزیکێ ناحیزبێ بە سەرۆکایەتیی هاویری هینزا جەوادێ مەلا بەنیوی
"کۆنگرە نیشتمانی کوردستان" هەو کەتووەتە کار. کۆنگرە هەول دەدا بۆ
سەرەخووبی کوردستان لەرێ دیپلۆماسیتییهو.

ئەوێ پنیوێدی بێم چاپە نوێیهو هەیه ئەوێ دوو بەندی تازەم خستووەتە سەر
کە لە دەقی چاپی یەکەمدا نەبوون. ئەمەش لە لاپەرە — هەو تا — درێژە
دەکێشی.

سەرئێ: وەک خوێنەرەو دەبینی پنیسگۆتنەکە "سۆکسە" م وەک خۆی
هینشتووە ئەو بێ دەستکاری.. چونکە سۆکسە ئەو سەردەمە سۆکسە
راستەقینە بوو، دەسکەلای دەستی هیچ حیزبێک نە بوو و، هینشتا لە رێ
راستی بیری نەتەوێی کوردی لای نەدابوو.

جەمال نەبەز

بەرلین ۲۰۰۲/۳/۱۶

وشەى سۆكسە

مىوانە بەرنەزەكان، ھايىرە خۇشەويستەكان، خوشك و برا تازىزەكان

بەنىنى رىنكخراوى خۇندكارانى سۇسيالىستى كورد لە ئەوروپا (سۆكسە) لىقى سۇند، سلاۋى ئازادى و يەكسانىستان ئاراستە دەكەين و ھەمو لايەكتان بەخىرىن.

بە پىنۇستىمان زانى ئەم سەمىنارە بگرىن بەتايىبەتى لەم رۇژەدا لە مىژۋى گەلەكەمان، كە ئەمەتا ۋەك دەپىنن رۇژ بە رۇژ جەماۋەرى گەلەكەمان بەمپەرى دلخۇشى و شانازىيەۋە دەچى بە دەنگى داۋاكەمرانى كوردستانىكى ئازاد و گەلىنكى يەكسانەۋە. ئەمەتەى بىرى نەتەۋەيى كوردى سەر بە قوتابخانەى كوردى سۇسيالىزم، بە شىۋەيەكى رىنكخراۋ لە كوردستاندا ھاتوۋەتە كايە بەر لە چارەكە چەرخىك لەمەۋەر، ئەۋەش لەنىو چوارچىۋەى كۆمەلەى ئازادى و ژيانەۋە و يەكىتتىى كورد (كاژىك)دا، قەد رۇژى لە رۇژان جەماۋەرى كورد ۋەك ئەمپۇ دەۋرى نەداۋە و باۋەشى نەكردوۋەتەۋە بۇى، ئەۋەش دەگەپنتەۋە بۇ ئەمۇ سىياسەتى تۇقاندن و كوشتن و بىرنەى كە داگىركەرەكانى كوردستان لە دژى ھەلگىرانى بىرى نەتەۋەيى بەكارىان ھىناۋە بەنىيازى لەنىو بىردنى بىرى نەتەۋەيى و ھايىراغان، دەمىك بە نىۋى براىەتى و دەمىك بەنىۋى چىنايەتى و دەمىك بەنىۋى ئاينەۋە. بەلام چۈن ھەرچى تارىكايى جىھان ھەيە ئەگەر كۆپتەۋە؛ ناتوانى رۇشنايى مۇمىك بشارىتەۋە، ئاۋاش بىرى نەتەۋەيى كورد كە لەسەر بىنەماى بىرى ئازادى و يەكسانى مۇۋ. دامەزراۋە، رەسەنى و پتەۋى و فېداكارىتتى سەد ھەزاران شەھىد و ھەلگىرانى بىر و قەلەمى دلسۇز زىندوۋ ماۋەتەۋە تا ئەمپۇ. رۇلەى كوردى بە شەرف لە ھەموو پارچەيەكى كوردستانى بىرىنداردا كەوتوۋنەتە جىمۇ جۇل و بەرەنگارىكردىنى پىلاتەكانى رۇنمە داگىركەرەكان و ھەموو بىرىنكى بىنگانە بە كۆمەلگەى كورد و دژ بە يەكگرتتى نەتەۋەى كوردمان و ھەمۇلدانى ھەموو لايەكى دلسۇز بۇ رزگاركردىنى بزۋوتەۋەى رزگارخىۋازى كوردستان لەم گىژاۋەيەى كە دوژمنى داگىركەر بۇى رىنكخستۋىن.

ئىمە نەتمەۋەيدىكىن ھىچمان كەمتەر نىيە لەم نەتمەۋانەى دەور و بەرمان لەبارەى
 بوونى مەرجەكانى نەتمەۋە، ئىدى بۇچى بگمىن بە دواى ئۇتۇنۇمى دا و
 خۇمان لەم نەتمەۋانەى دى بەكەمتەر بزانين و بگمىنە دوۋىرەكىنى يەكدى و
 برايتى كوردنى رۇنمە داگىر كەمرەكان؟ بۇ كوردستان نەپىتە كوردستانىكى
 ئازادى وا كە بتوانى دۇستايەتى و برايتى ھەمۇ گەلەكانى دەۋرۈمىرى خۇى
 و جىھان بكات.

بۇ ئەم مەبەستە ھىوا دارىن ھەمۇ لايەكمان سوود بىيىن لە وتارى سىمىنارى
 مامۇستا و برامان كاك جىمال نەپىز. بىفەرموون.

زۇر سوپاس

۱- سلاو و کردنەوێ سەمینار

بەشدارانێ بەرنزی سەمینار:

سلاوێکی بایانە شیزینتان لێ بێ، و زۆر سوپاستان دەکەم بۆ هەلگرنتی ئێرکی بەشداریی ئێم سەمینارەێ ئەمڕۆ، بەراستی ئەوێ زۆرتر پالێ بە منەو نا کە لە ماوێ نۆ مانگدا بۆ جاری دووێم لە ئەلمانیاوە بێمە سۆند و بە خزمەتتان بگەم، ئەو هەستە بەرزە بوو کە سالی رابوردوو؛ لە کوردە ناواریکانی دانیشتیوی سۆندم دی، کاتیکی کە سەمیناری "بیری نەتەوێیی کوردی، نە بیری "قەومیەت"ی رۆژەلاتی و نە بیری ناسیونالیزمی رۆژاوا"یەم پێشکیش کرد. نامادە بوونی ئەمجارەشتان بە ژمارەیکە گەلێک پتر لە جاری پێشوو، نیشانەیکە بۆ ئارەزوو و خواستی گەڕانتان بەدوای لێکۆڵنەوێ و چارەسەری گێروگرتەکانی کۆمەلگەێ کورددا.

بەشدارانێ بەرنزی سەمینار:

ئەو جۆش و خروشنەێ کە لە کۆمەلانی کوردی دەبینم، چ لە کوردستان و چ لە دەرەوێ کوردستان؛ بۆ پەیداکردن و خوێندنەوێ نووسینەکانی من؛ کە بەداخەوێ لەبەر بێهیزی دەسلاتی مادی، لەبارەێ تەکنیک و هونەری چاپەمەنیەوێ زۆر پێشکەوتووێ نین، بەلام لەگەل ئەوێشدا لە ماوێیکەێ یەکجار کورتدا لە باژێردا نامین و ئەم دەست و ئەو دەست دەکەن؛ ئەمە وام لێدەکا کە سەرەرای هەموو پرکاری و تەگەرە و بەرهەلستینکی بەردەم، تاپمیکری لەسەر تینکۆشانی رۆشنبیرانەێ بابەتانەێ زانستانەێ خۆم بپۆم کە یەکیک لە بەرهەمەکانی ئەوێ ئەم جۆرە سەمینارانەیکە لە ئەوروپا، چ بۆ کورد و چ بۆ رۆژەلاتی و چ بۆ ئەوروپایی پێکێدەهینم. هەر لێردا زۆر بە پێوستی دەزانم سوپاسینکی گەرم پێشکیش بە رێکخراوی خوێندکارانی سۆسیالیستی کورد لە ئەوروپا (سۆکسە SOKSE) بکەم کە ئەم سەمینارەێ رێکخست و بەمە دەرفەتی رۆنکردنەوێ مەسەلەیک لە مەسەلانەێ رەخساند کە پێوەندییان بە پاشەپۆژی کورد و کوردستانەوێ هەیە. هەر لەم هەلەشدا

دەمەوی سوپاسینکی یەكجار گەرمی بنكهی چاپەمەنیی ئازاد بكم كه به خەباتینکی بینوچان و لیبەرانینکی زۆر، بەرھەمی ئەم سەمینارە و گەلینک بەرھەمی دیکەى رۆشنییری دەخاتە بەردەم خوێنەرەو، هیوام وایە لەم فەرمانە پیروژەدا سەرکەوتوو بێ.

بەشدارانی بەریزی سەمینار:

سەمیناری ئەمڕۆمان لە "دۆزی ناسیونالی کورد" دەدوێ و پێوەندیی بەو پێشنیازانەو هەیه كه لەلایەن کورد و ناکوردەو خراون و دەخرینە بەردەم چارەسەرکردنی ئەم مەسەلەیه. جا بەپێی سروشتی باسەكه خۆی، ناچارم لە هەلۆنستی ئەو كۆمەل و رێبازە سیاسییانە بدوێم كه بەرەنگاری ئەم مەسەلەیه بوون و دەبن و هەولێ چارەسەرکردنیان داو و دەیدن. لەبەر ئەو وتارەكەم بابەتانه؛ واتە رەخنەگرانه دەبێ. ئەوانەى لەم سەمینارەدا دانیشستوون دەبێ بزانن كه مەبەستم لە باسکردنی هەلۆنستی رابوردوو، یان ئەمڕۆی هیندینک رێبازی سیاسی بەرامبەر دۆزی ناسیونالی کورد؛ تەنێ بۆ خزمەتی زانست و گەیشتنە راستییه، نەك پاشقول گرتن لەم و لەو. بەتەواویش دانیام لەوێ لە هەرجینیهك دەرآگرتنی نابابەتانه و پێدا هەلدانی ناشایستانە هەبوو، ئەوا زانست لەو جینیه بار دەكات و مەسەلەكەش دەبێتە قوربانی ماستاوکردن و دوورپوویی و هیواشم وایە هەموو لایەكمان لەو بەدوورین. جارینکی دی سوپاستان دەكەم.

٢- چوونه نیوباس

رێكخواه سیاسیهكانی كوردستان؛ هەروەها گەلینك لە رۆناكییرانی کورد و تەنانهت ناکوردیش، لەم دە سألێ دواییدا، واتە: لەپاش هەرسەهینانی شۆرشێ ئەیلوولەو لە ٢٦ ی مارتی ١٩٧٥ دا، كەوتوونەتە وتوونێ و دەمەتەقی لە بارەى دیاریکردنی ئەو پەڕی ئامانجی داخوازییهكانی بزووتنەوێ رزگاریخوازانەى ئەمڕۆی کوردەو. ئەم پارت و كۆمەلە سیاسییانە، هەروەها ئەم رۆشنییرانە، هیشتا لەنیو خۆیاندا لەسەر مەسەلەى باسکراو نەگەیشتوونەتە

یەك پریار. هیندیکیان دەبیژن: کورد دەبی له داخواییهکانی شۆرشى ئەیلوول لاندەدات و هەر وهکو جارێ داوای "تۆتۆنۆمى" بکات له سنووری ئەو دەولەتەدا که کوردستان بەستراوه پێیانەوه؛ بەلام ئەو تۆتۆنۆمییه که ئەمجاره داوا دەکری، دەبی "تۆتۆنۆمییهکی راستەقینه" بی. هیندیکیشیان دەلین: به تاقیکردنەوه دەرکەوتوو که "تۆتۆنۆمى" بەکاری کورد نایەت، لەبەر ئەوه دەبی کورد یەکسەر بۆ "کوردستانیکى سەرەخۆ" هەول بەدات. هاویرانی قوتابخانەى کوردیى سۆسیالیزمیش که بیرەکیان بۆ یەکەمین جار لەکۆتایی پەنجاکاندا له "کۆمەڵەى کاژیک" و داوای ئەوهش له نیوهراستی هەفتاکاندا له چارچۆیهى "پارتى سۆسیالیستى کورد" (پاسۆک)دا خۆى رێکخست، هەر وهک جارێ؛ داوای مافی پریری چارەنووس دەکەن بۆ نەتەوهى کورد، و دەلین ئەو پریاره که له لایەن نەتەوهى کوردەوه دەدری، دەبی "له ئازادیدا و بۆ ئازادی" بدری. وا ئێمه لێره دا دەتەقییهک له گەڵ ئەم بیروپایانه دەکەین.

٣- سەرنجینکی میژوویی/ کوردستان و بیرى سەرەخۆی

هەولێان بۆ دامەزراندنی دەولەتینکی کوردیى ناسیونالی سەرەخۆ، وەنەبی داخواییهکی تازهی هیندیک له رۆناکبیرانی ئەم سەردەمەى کورد، یان هیندیک له رێکخراوه سیاسیهکانی ئەمڕۆی کورد بی. بەلکو ئاواتینکی یەكجار کۆنه. وهک له وتاری "بیری نەتەوهیى کوردی"دا باسکرد که له سالى پێشوودا هەر لێره له ستۆکھۆلم دام (١١)، بەلگەى میژوویی هەیه بۆ ئەوهى که بیرى دامەزراندنی دەولەتینکی ناسیونال له کوردستاندا بەلایەنى کەمەوه له سەتەى شانزەیهىدا بووی. لەو وتارەدا رۆنم کردەوه که بوونی ئەم بیرە لەنێو کورددا؛ بووه بەهۆى ئەوهى که کاربەدەستانی دەولەتەى عوسمانی بکۆنه خوێان و بەپێى پایەى تینگەیشتنى کۆمەڵانی خەلکى ئەو سەردەمە؛ به دەستاوێژ (وسائل)ى ئاینیهوه بەرێرهکانى ئەم بیرى "جیاپوونەوه خوازی"یه بکەن. یەکیک لەم دەستاوێژانه ئەو دۆگما ئاینیه بووه که مەفتى ترک خواجه سەدەددین (١٥٣٧-١٥٩٩) له کتێبه کەیدا "تاج التواریخ" دەیگێرێتەوه و

دەبیژێ "پێغمەبەری ئیسلام دۆعای لە کورد کردووە کە هیچ کاتێک
 یەکنەگەڕن، چونکە یەکیبونی کورد دەبیته هۆی تینکدانی هەموو جیهان (۲). و
 هەر لەبەر ئەوەشە کە کورد لەوساکەوه و تا ئێستاش نەیانتوانیوە دەولەتی
 مەزن و فەرمانرەوایی گەورە دا بەمەزنن" (۳). بێجگە لەوەش گوتم
 بێرکەرەوی گەورە کورد ئەحمەدی خانی (۱۶۵۱/۱۶۵ - ۱۷۰۶) لە
 سەتەمی هەڤدەیهەمدا، بەکردهوه، خەڵکی هانداوه بۆ تینکۆشان لەپیناوی
 سەریخۆیی کوردستاندا و داوای لە کورد کردووە کە ناکۆکی و دووبەرەکی
 نیو خۆیی بخەنە ئەولاه و لەژێر سایەی شایەکی کوردا یەکیگەڕن و خۆیان لە
 ژێردەستەیتیی ترک و عەجەم رزگار بکەن و دەولەتێکی کوردیی سەریخۆ
 یان دروست بکەن. سەردارانێ کوردی وەک جۆنبولات پاشا و میرەکانی
 موکریان و ئەردەلان و بابان و سۆران و بادینان لە سەتەکانی ۱۷ و ۱۸ و ۱۹
 دا بەرامبەر دەولەتی عوسمانی و قاجار بەرگریان لە خۆیان کردووە؛ بۆ ئەوەی
 ولاتەکیان "نیو سەریخۆ" بێنێتەوه و بەجاری ئەکەوێتە ژێر چنگی عوسمانی
 و سەفەوی و قاجارەوه. بەدرخان پاشا (۱۸۰۲-۱۸۶۷) ی میری بۆتان لە
 نیو یەکیهەمی سەتەمی رابوردوودا لەشکری گەورە دروستکردووە و دراوی
 بەنیوی خۆیهوه لێداوه و بانگی یەکیتیی هەموو کوردستانی داوه. شیخ
 عوبیدوللای نیری لە سالی ۱۸۸۱/۱۸۸۰ دا لەرێگە رێکخستنی هێزێکی
 سوپاییهوه و یستوبەتی کوردستان بکات بەیەک. شاعیران و رۆناکبیرانی
 سەتەمی نۆزده، وەک حاجی قادری کۆبی (۱۸۱۵-۱۸۹۲) و شیخ رەزای
 تالەبانی (۱۸۳۷-۱۹۰۹) و کوردی (۱۸۱۲-۱۸۵۱) و.. هتەد. بە
 هۆنراوەکانیان، کەمو زۆر، خزمەتی بیری سەریخۆیی کوردستانیان کردووە.
 لەکۆتایی سەتەمی نۆزده و سەرتەای سەتەمی بیستەمدا هەتا هەلگیرسانی
 جەنگی جیهانی یەکیهەم، شۆرشگیرانی کوردی وەک مەلا سەلیمی خێزانی و
 عەبدولسەلامی بارزانی بیری سەریخۆیی کوردستانیان لە مێشکدا بوو.
 کۆمەڵە کوردییەکانی ئەو سەردەمە، وەک "عەزەمی قەومی" و "هێفی" و
 "تەعالی و تەرەقیی کوردستان" و "تەشکیلاتی ئیجتەماعیه" و کۆمەڵە
 "میلەتی کورد" و.. هتە لەرێی رێکخستنی سیاسییەوه و بەپشتگیری

نۆنەرانی سەرکەردەبەتیی کلاسیکی کورد، بۆ دروستکردنی دەولەتییکی کوردیی سەربەخۆ تیکۆشاوان و بۆ ئەمەش هەولێ دۆزینەوی هاوکار و هاوڕێمانیان داوه. لەپێشدا لەڕێ و تووێژەوه لەگەڵ قەیسەرەکانی رۆسیا، ئەوجا پاش شۆرشێ ئۆکتۆبەر (۱۹۱۷) و شکانی دەولەتی عوسمانیش لە ۱۹۱۸ دا، لەگەڵ هێزی سەرکەوتووی سوێندخۆران رێککەوتوون و توانیوانە لە ۱۹۲۰ دا مافی کورد لە پەیمانێ سێقردا بەسەر سوێندخۆراندا بەسەپێت؛ ئەو پەیمانێ لە ماددە ۶۲-۶۴ دا رێی بۆ کوردستانیکێ سەربەخۆ خۆشکردووه. دواي بەستنی پەیمانێ لۆزان لە ۱۹۲۳ دا و پاشگەزبونەوی سوێندخۆران لە بەلێنی خۆیان و دابەشکردنی کوردستان بەزۆر بە سەر پێنج دەولەتدا، ناسیونالیستەکانی کورد بە راپەڕینی چەکدارانەي خۆیان؛ ئەوەیان دەرپڕیوه کە کوردستانیکێ سەربەخۆیان دەوی و هەر لەو پێناوهدا و لە سنووری سیاسیی دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستاندا شۆرشێ خۆنێنیان هەلگیرساندووه و قوربانییەکی یەكجار زۆریان داوه. ئەو شۆرشانەي لە بێستەکان و سییەکاندا بە سەرۆکایەتیی شیخ سەعیدی پالو و شیخ عەبدولقادی شەمزینی و شیخ مەحمودی پەرزنجی و قەدەم خێر و سەردار رەشید و سەیل خانی سەمکو و ئیحسان نووری و سەبید رەزا و قوچگی و بارزانییەکان روویان داوه و تەنانت ئەو بزوتنەوانەي لەماوەي جەنگی جیهانیی دووهدا سەریان هەڵداوه؛ هەموو بۆ سەربەخۆیی کوردستان بوون. ئەم بیری سەربەخۆییەي کوردستان بڕپەي پشتی بیر و ستراتیژیی سەرکەردەبەتیی کلاسیکی کورد بوو. گەورەترین سەرکەردەي کلاسیکی کورد لە ماوەي جەنگی جیهانیی دووهدا؛ بەهەشتی قازی محەممەد (۱۸۹۳-۱۹۴۷/۳/۳۱) بوو کە بۆ سەربەخۆیی کوردستان تێدەکۆشا. ئەوانەي باوەر بەم قەسەبە ناکەن، فەرموو با بچن دوا وتاری بەهەشتی قازی محەممەد بخوێننەوه؛ تا تێبگەن کە قازی محەممەد هەر مەهاباد و بۆکان و سنە و کرماشانی بە کوردستان نەدەزانی، بەلکو سەربەخۆیی و یەکگرتنی هەموو کوردستانی لە خەيالدا بوو. کە مەلەبەندی کاری قازی محەممەد لەلایەن سوپای فارسەوه لە ۱۹۴۶/۱۲/۲۷ دا گیرا، کاربەدەستانی فارس نەخشەبەکیان لە ژوورەکەي دەرھینا کە قازی هەلیواسی بوو بە ژوور

سەری خۆیدا، ئەو نەخشەییە نەخشەیی ھەموو کوردستان بوو. ئەم ھەوالە یەکیەک لە سەرکەردەکانی سوپای ئێران کە نیوی نەجەفقولی پسیان بوو و خۆی لە پەلاماردانی مەھاباددا بەشدار بوو، دەیگێرتەمەو و نەخشەکەش پیشان دەدات (٤). بە"ئێ کۆماری کوردستان لای قازی محەممەد و کوردی ئەو سەرەدەمە "کۆمارینکی ئۆتۆنۆمی" نەبوو. ئەم درۆشمەیی کە ئەوەتە بە دەستەمەویە بە ئاشکرا دەری دەخات کە نیوی رەسمی "کۆماری کوردستان" "دەولەتی جەمھوری کوردستان" بوو (٥) ئەک "کۆماری مەھاباد". شایانی باسە کە سەرکەردەییەتی کلاسیکی کورد لە ھەلگرتنی ئەم سترااتیژەدا بەتەنێ نەبوو، بەلکە ھوردە بۆرژوازی رۆشنبیری کوردیش، بە ناسیونالیست و مارکسیستییەو؛ تا کۆتایی جەنگی جیھانیی دووھم پشتگیری سەرکەردەییەتی دەستە کلاسیکی کوردی دەکرد بۆ گەشتن بە سەریخۆیی کوردستان. گۆڤاری "نیشتمان" کە زمانی جالی "کۆمەلە ئێ. ک (ژێکاف)" بوو، ئەو کۆمەلەیی کە لە ساڵی ١٩٤٢ دا لە لایەن ھوردە بۆرژوازی رۆشنبیری ناسیونالیستی کوردەو دەمەزراوو؛ لەبارە ئامانجی "ژێکاف" ھە دەبیژی: (٦)

"کۆمەلە ئێ. ک. بە پێچەوانەی ھەموو بەرھەڵست و قووت و چەلەمەییکی وەکو دوژمنایەتی خۆ بە خۆ، دوویمەکی و خۆ خۆری، پۆلپەرستی و بێگانە دۆستی کە لە رینگای پێشکەوتن وە سەرکەوتنی کوردا ھەیە؛ بەھەموو ھێز و توانای خۆی تێئەکوشتن تا زنجیر و کەلەمەیی دیلی و ژێردەستی لە ئەستۆی نەتەوێ کورد دامالێ و لەم کوردستانە لەتو کۆتە ئیستا کوردستانینکی گەورە و رێکوپێک بێنیتە بەرھەم کە ھەموو کوردینک بە سەریستی تیا بژی.

"سەریخۆیی کوردستان" بەشیک بوو لە پرۆگرامی حیزبی کۆمونیستی کوردستانی عێراق" کە بە "حیزبی شۆرش" نیوی زۆییو، ھەروەھا بوو بە ئامانجی ئەو "بەرە" (جەبە) یە کە لەم حیزبەو ھەلقولی بە نیوی "حیزبی کۆمونیستی عێراق" / کۆمەلە "وحدة النضال" (= یەکییتی تیکۆشین) یش

کە لە ساڵی ١٩٤٤ دا دامەزرا. ئەویش ھەر "سەرەخۆیی کوردستان"ی کردبوو بە ستراتیژی دووری خۆی. گۆڤاری "یەکیتمیی تیکۆشین" کە زمانی ھالی ئەم "لەقی کورد" ە بوو؛ لە ژمارە (٣)ی ساڵی (١) دا، واتە لە ھەھاری ساڵی ١٩٤٥ دا دەبیژێ: ئەوانەی مەسئەلەی کورد تائید بکەن جەھودمان لە گەل یان توحید ئەکەین وە ئەمانەی ضدی مەسئەلەی کورد بن بە چاویکی دوژمنانە تەماشیان ئەکەین - چی لە کورد وە چی لە غیری کورد - و ضدی یان ھەول ئەدەین... "ایمە ھەر ایشیکمان کردبیت وە ھەر ایشیک بکەین پیشی ھەموو شتیک تەماشای مەصلەتی نیشتمانی کوردستانو مللەتی کوردمان کردووە وە ئەکەین لەژێر روناکی ضروفی واقعی کورد و عالی، چونکە ایمە پیش ھەموو شتیک نیشتمان پەرەری کوردین، و حزبی سەرەخۆیی و آزادی نیشتمانی کوردستانین... ایتر بابو بەرزی وولاتی کورد و شاری مللەتی کورد و شاری مللەتی کورد بکەوینە تی کوشین! «لجنە مرکزی لەقی کورد»

بە کورتی؛ ھەموو ئەو کۆمەڵە کوردییانەی کە ھوردە بۆرژوازی رۆشنبیری کورد دایمەزاندوون، ھەر لە جەنگی جیھانیی یەکەمەوە تا کۆتایی جەنگی جیھانیی دووھەم، وە کە حیزبی "سەرەخۆیی کوردستان" و حیزبی "خۆبەوون" و کۆمەڵەی "زەردەشت" و کۆمەڵەی "برایی" و کۆمەڵەی "یەکیتمیی" و کۆمەڵەی "دارکەر" و کۆمەڵەی "پشتیوانی" و کۆمەڵەی "پیشکەوتن" و کۆمەڵەی "ھیوا" و کۆمەڵەی "ژ.ک" و... ھتد، کەموزۆر، بۆ "سەرەخۆیی کوردستان" تیکۆشاوون. دیارە، وە کە لەمەوێر گۆتمان، بە سەرکردەبەتیی رێبەرانێ کلاسیکی کورد. چونکە دەستەیی ھوردە بۆرژوازی رۆشنبیری کورد ئەو دەمە نە بەچەندایەتی و نە بە چۆنایەتی ئەوێ لە باردا نە بوو کە بتوانی سەرکردەبەتیی بزووتنەوێ ناسیونالیستانەیی کورد بخاتە ژێر دەستی خۆی و ئەمەشم لە سەمیناری "بیری نەتەوەیی کوردی" دا رۆن کردووەتەو و بەشدارانێ بەرێز دەکارن بگەڕێنەو سەری.

۴- كورد و بىرى ئۆتۈنۈمى

بىرى "ئۆتۈنۈمى"، يان وەك فارسەكان دەبىئۇن "خودمختارى"، يان وەك عمرەبەكان دەبىئۇن "الحكم الذاتى"، - تركەكان جارى نەگەيشتوونەتە باسى "ئۆتۈنۈمى" (پىنكەنىنى ئامادەبووان) - ئىم بىرە لە رۇژھەلاتدا، بەلام بە جۈرنكى تايبەتى لە سەتەى رابوردودا، بوو.

ترکە عوسمانىيەكان كاتى خۇى بە دىانەكانى بولگارستان جۈرە مافىنكى "بەرنۈبەرنىتى خۇى" (الادارة الذاتية) يان دابوو، كە بەمەيان دەگوت "ويلايەتى مومتازەى رۇم ئىلى شەرقى". ھەرۈھا كە دەستورە بىنچىنەيەكەى ئىران (قانون مشروطه) یش لە سالى ۱۹۰۶ دا دەرچوو، جۈرە مافىنكى بەرنۈبەرنىتى خۇى لەزىر نىوى "قانون ايالت ولايت" دا دەستىشان كىرەبوو، كە ھىچ كاتىك نەخرايە كار. ئوھى راستى بى؛ ئىم "بەرنۈبەرنىتى خۇى" يە؛ نە لە سنوورى دەولەتى عوسمانى، و نە لە سنوورى ئىمپىراتورىتى قاجارى دا؛ مانا و نىۋەزۈكىنكى ناسىۇنالى نەبوو. ھىچ نىۋەيەك مافى بەرنۈبەرنىتى خۇى لەسەر بىنچىنەى "ناسىۇنالىتەى" پىنەدرايوو. مەسلەى ئۆتۈنۈمى لە رۇژھەلاتى نىزىكدا بۇ يەكەمجار لە كۈنگرەى راپەرنى ئىسلامى (مؤتمر النهضة الاسلامية) دا باسكرا كە لە مەككە بە سەزۈكايەتى زاناي ئىسلام عەبدولرەھمانى كەزۈكەيى (۱۸۴۹ - ۱۹۰۳) - كە ئویش خۇى مەلەيكەى كورد بوو- لە سالى ۱۸۹۹ دا بەستىرا. كۈنگرە داۋاي لە ھكۈمەتى عوسمانى كىرە كە "چەشەنە سەرىخەخۇىيەكى جۈرى لە بەرنۈبەرنىتىدا بىا بە ھەموو ئوگەلانەى لە دەولەتى عوسمانىدا دەژبان، بەمەرجىنك كە بگۈنجى لەگەل رەۋشتو خو و سىروشتى ولاتەكەى خۇيان، وەك مىرنىشەنەكانى ئەلمانىا و ويلايەتەكانى ئەمەرىكا و كۇلۇنىيەكانى بەرىتانىا و رووسىيا" (۸). لىرەدا بە ئاشكرا دەبىنن كە ئىم داخوازىيەى "كۈنگرەى راپەرنى ئىسلامى" چاۋ لىنكەرىيەكى دۇخ و بارى سىياسىى دەولەتاتى رۇژاۋا بوو. ھەرۈھا لە دەستوورى بىنچىنەى ئىراندا؛ ھەرچەندە باسى "ايالت

وولایت" ھەبوو، بەلام باسی کورد یان ئازەری یان بلوچ یان فارس یان ترکمان نەھاتیووە پێشەوہ. ئەو بەندانە ی کە لە "دەستووری بنچینەیی ئێران" دا سەر بە مەسەلە ی "ایالت وولایت" ن ئەمانە ی خواریوەن:

"بەندی نەوہ: لە ھەموو ولاتی لە چاوەن ی بەدووری (ئێران) دا ئەنجومەن ی ئەیالەتی وویالەتی بەپێی نەرتنامە ی تایبەتی دروستدەبێ و دەستوورە بنچینەییەکان ی ئەو ئەنجومەنانە بەم پێیە ی خواریوە دەبێ:

بەندی نەوہ تو یە ک: ئەندامەکان ی ئەنجومەنە ئەیالەتی و ویالەتیەکان راستەوخۆ لەلایەن دانیشتووانەو ھەل دەبژێرێن، بەپێی نەرتنامەکان ی ئەو ئەنجومەنە ئەیالەتی و ویالەتیانە.

بەندی نەوہ تو دوو: ئەنجومەنە ئەیالەتی وویالەتیەکان دەسلاتی چاودێری تەواویان ھەیە لەو ریفۆرمانەدا کە سەر بە سووتی گشتین، ئەمەش لە سنووری دەستوورە پرێار لەسەر دراوہکاندا دەبێ.

بەندی نەوہ تو سێ: وێنە یەکی ھەموو جۆرە مەسەرف و داھاتیکی ئەیالەت و ویالەتەکان لەلایەن ئەنجومەنە ئەیالەتی وویالەتیەکانەو چاپ و بلاو دەکرێتەوہ."

وہ ک دەبینین لەم بەندانەدا باسی گەل و زمان و تایبەتکارە ناسیونالەکان نەکراون.

بیری "ئۆتۆنۆمی" لەسەر بنچینە ی خۆیەرنوہبردنی گەلیکی خاوەن زمانیکی تایبەتی و کولتوورینکی تایبەتی و دانیشتووی ھەرنەمینکی تایبەتی، لە کاروباری نیوخۆی خۆیدا؛ بۆ یەکەمین جار لە کوردستاندا، و بگرە لە رۆژھەلاتی نێزیکدا، لەلایەن کۆلۆنیالیستەکان ی بەرتانیاوہ داھات کە لەپاش جەنگی جیھانی ی یەکم پێیان نایە بەشینگ لە کوردستانی عوسمانییەوہ و سەبارەت بە ھەلومەرجی ناوچەکە و بەرژوہەندیی ئابووری خۆیان بیری ئۆتۆنۆمییان ھینایە کایەوہ؛ بۆ ئەوہ ی بەرەنگاریی بیری دامەزراندنی دەولەتیکی کوردی سەرەخۆی پێبکەن، چۆنکە ھاتنە کایە ی دەولەتیکی

سەرىخىزى كورد؛ سووتى ئەوانى تىدا نەبوو، بەتايىبەتى دەولەتلىكى كورد بە سەرىكسايەتتى پىساۋىكى ۋەك شىخ مەحمۇدۇ بەرزنجى (۱۸۸۲-۱۹/۱۰/۱۹۵۶) كە تەشى رىسى تەخت و تاجى بەرىتانىا نەبوو، بە زىانى بەرىتانىا و بەرەى كۆلۇنيالىستەكان تەواو دەبوو. ھەر لەبەر ئەوە بوو، لەكاتىكدا كە ئىنگلىزەكان شىخ مەحمۇدىيان لە ۱۹۱۸/۱۲/۱ دا بە "فەرمەندار"ى خواروۋى كوردستان بەرەسمى دەناسى، كەچى چوون فەيسەلىكىشىيان لە سوورىاۋە ھىنا و لە ۱۹۲۱/۸/۲۲ دا، واتە ھەر لەكاتى مەندەتى (ئەتدەبى) خۇياندا كوردىيان بە مەلىكە بەسەر ئەو ۋەلەتەۋە كە خۇيان پىنيان دەگوت "مىزوپۇتامىيا" (۹) و دوايى نىويان نا "عىراق" و لە ۱۹۲۲/۱۲/۲۴ دا بەرمى ئۆتۈنۈمىيان بەپاى گونى كورددا دا. ئەمە لە كاتىكدا كە ھىشتا پەيمانى سىنفر لە كايدا بوو. بەپىنى ئەو بەياننامەيدى كە كۆلۇنيالىستەكانى بەرىتانىا و ھاۋكارە عەرەبەكانىيان لە بەغدا بلاۋيان كوردەۋە، بەلىنيان بە "دەستەى نەتەۋەكان" (عصبة الامم) و كورد دا كە:

"حكومتى خاۋەن شىكۆى بەرىتانىاي گەۋرە و حكومتى عىراق دان بە مافى ئەو كوردانەدا دەئىن كە لە سنوورى عىراقدا دەئىن، كە حكومتىكى كوردىي تايىبەتتى خۇيان لەو ھەرىمانەدا دايمىزىنن كە كورد زۆرىيە زۆزى دانىشتەۋەكانىيان پىنك دىئىن. ھەردووكىيان ھىۋايان وايە، كە كەرتە جۇرجۇرەكانى كورد بە زووترىن كات لە نىۋوخۇياندا لەسەر شىۋە و قەۋارەى ئەو حكومتە رىكەكەۋن كە ئارەزوۋىانە و نۆنەرىكى رەسمىي خۇيان بۇ بەغدا بنىرن، تاكو پىۋەندىي سىياسى و ئابورىي خۇيان لەگەل ھەردوۋ حكومتى بەرىتانىا و عىراقدا باسبىكن" (۱.۰).

بىنگومان ئەم بەيانە درۋىەكى دلخۇشكەرە بوو لە كاتى خۇيدا لەلەيەن بەرىتانىاي گەۋرە و كارىدەستەنى عەرەبى عىراقەۋە كە لە گەل كورددا كرا. ھەر پاش لەكارخستى پەيمانى سىنفر و ئىمزاكردنى پەيمانى لوزان لە نىۋان سۆندەخۇران و تركىي كەمالى دا (۱۹۲۳)، بەرىتانىا و عىراق ھەمەۋ جۇرە بەلىنن و پەيمانىكىيان لە بارەى ئۆتۈنۈمىي خواروۋى كوردستانەۋە خستە

پشتگوئ و که له شویاتی ۱۹۲۹ دا شمش نوینهری کورد له پهرلمانی عیراقدا داوای "بهرنوبهریتییهکی خویی" (الادارة الذاتية) یان کرد، نوینهرانی بمریتانیا و بمردهسته عهره بهکانیان، همردوولا، خویان کهر کرد لئی (۱۱). جا وهک چون بمریتانیا، پاش ئیمزاکردنی پهیانی سیفر له ۱۹۲۰ دا و ههتا بهستنی پهیانی لوزان له ۱۹۲۳ دا زورنای ئوتونومییان بۆ کورد لیده دا، همر ناواش ژۆن ترکهکانی سهرکردهی دهولهتی له جەنگدا شکاوی عوسمانی، همر دهنگی دههولی ئوتونومییان ده دا بهبای گوئی کورد دا، و دهیانگوت که نامادهن "ئوتونومییهکی بهرفراوان" (ویلایهتیکی فومتازه) به کورد بدهن. ئهنوهر پاشای سهرۆک وهزیرانی دهولهتی عوسمانی و سهرۆکی کۆمهلی "اتحاد و ترقی" به پهله "لیژنهیهکی وهزیرانه" ی پینکهوه نابوو بۆ ئهوهی له گهڵ نوینهری کوردهکان بکۆنیه و تووئ (۱۲)؛ که دیاره ههلهنستی ژۆن ترکهکان و کاربهدهستانی ترکیا پاش پهیانی لوزان، نهک بهرامبهر مسهلهی "ئوتونومیی کوردستان"، بهلکو بهرامبهر کورد به گشتی، شتیکی ناشکرایه و پنیوست به لیدوان ناکات.

له پاش رهنگرشتن و بزمار کوتکردنی سنووری ئهو دهولهته دهستکردانهی که پاش بهستنی پهیانی لوزان هاتنه کایهوه و کوردستانیان بهسهردا دابهشکراوو، وهک ترکیای کهمالی و عیراکی فهیسهل و ئیرانی پهلهوی و سووریا، زۆر و کهم؛ له هیندیک لهم ولاتانه دا، همر کاتیک بزوتنهوهی کوردایهتی بههینز ببوایه و باسی سهرهخویی کوردستان بههاتایهته پینشهوه و کۆمهلائی خهڵکی کوردستان گوشاریان بۆ داگیرکهراو بهینایه، باسی "ئوتونومی" دههاته کایهوه. ئههش ههمووی به پرس و را و پیلانی بمریتانیا و فهرهنا بو کهله سووریا و لوینان و ئیران و فهلهستین و میسر دا دهستیان زۆر دههوی و بهرژهوهندییان وای پنیوست دهکرد که سنووری ئهم دهولهتانه بپارنزن. بۆ وینه لهکاتی دامهزراندنی کۆماری کوردستان له ۲۲ / ۱ / ۱۹۴۶ دا به سهرۆکایهتی قازی محهممد، کاربهدهستانی فارس له تاران کهوتنه جرتوفرت و ریکخستنی پرژهیهکی "خودمختاری"، و ئهوهبو قوام السلطنه ی سهرۆک وهزیرانی ئهو کاتهی ئیران، پاش پرس و را به بهرهی رۆژاوا و سۆفیت، کهوته باسی

"تۆتۆنۆمی" بۇ کوردستان و ئازەربایجان. ھەروەھا ئەوەبوو باگیرۆژ، سەرۆک وەزیرانی ئەو دەمەى کۆماری ئازربایجانى سۆڤياتى، بەو وەفدە کوردەى گوتیبوو کە لە مانگی نۆفەمبەرى ١٩٤٥ دا چووبوونە باکو بۆ وتووێژ؛ کە دەبى جارى باسى "سەربەخۆیى کوردستان" نەکەن و بە "جۆرە مافىک" رازى بن لە سنوورى کۆماری ئازربایجاندا کە ئەمۆش "کۆمارىنكى ئۆتۆنۆمى" دەبى (١٣)، ئەوجا کە رۆژى خۆى ھات، سۆڤىت پشەتگىرى مەسەلەى سەربەخۆیى ھەمىو نەتەوەى کورد دەکات (١٤). ھەروەھا لە خوارووى کوردستاندا و لەپاش پەرسەندنى شۆرشى بارزان کە لە ١٩٤١ ھە دەستپىنکرد و تا ١٩٤٥ درێژەى کىشا؛ سەرۆک وەزیرانی ئەو دەمەى عىراق نوورى سەعید، کە بنکدار و باوەرپىنکراوى بەرىتانىا بوو لە عىراقد؛ پرۆژەى "بەرنۆبەرىتییەكى خۆى" (ادارە ذاتیە) بۆ "لیوا کوردەکانى عىراق" ئامادە کرد و ئىنگلیزەکانیش کەوتنە ئامۆزگارى کردنى کورد کە بەم "بەرنۆبەرىتییە نىوخۆى"یە رازى بن و جارى داواى "سەربەخۆیى کوردستان" نەکەن تا شەر دەبرێتەو، کە رۆژى خۆى ھات؛ ئەو کاتە بەرىتانىا پشەتگىرى کورد دەکات. ھەروەھا فەرەنسایەکانیش لەکاتى جەنگى جیھانىى دووھەدا بەتەماى ئەو بوون لە ھىندىک ناوچەى کوردستانى سووریا دا "بەرنۆبەرىتییەكى خۆى" دايمەزێنن، کە ئەو بوو ئەو "ھىلکە زېرنە" ھەر نەکرا. جا لەبەر ئەوەى "تۆتۆنۆمى"، یان "بەرنۆبەرىتییەى خۆى" تەنى وەرەمینكى داگیرکەرانی کوردستان بوو بەرامبەر بە داخوازى "سەربەخۆیى کوردستان" و دەخرايە بەردەم لەکاتى بەھىزبوونى بزوتنەوہى کوردایەتى و مەترسیى تىنکچوونى سنوورى ئەو دەولەتانەى کوردستانیان بەشکردوو، دیارە ھەر کاتىک ئەو مەترسییە نەمايە، یان کەم بىوايە، ئەوا مەسەلەى "تۆتۆنۆمى" لەبىر دەبرایەو. بۆ وىنە: لە ئىراندا؛ دارودەستەى موسەددىق (مصدق) و شۆڤىنسىستە فارسەکانى ھاودەنگى موسەددىق؛ بەرىەرەکانى پرۆژەى قوام السلطنە یان کرد و لە پەرلەماندا دايانە دواو (١٥). ھەروەھا وەزیرە عەرەبەکانى وەزارەتى نوورى سەعیدیش پرۆژەکەى نوورى سەعیدیان لە عىراق دايە دواو (١٦). پاش برانەوہى جەنگى جیھانىى دووھە و پاش لىدانى بزوتنەوہى کوردایەتى بە رووخاندنى

كۆمارى كوردستان و تېكشكاندىنى شۇرشى بارزان و پىشنىلكردنى بزوتنمەۋى كوردايەتى لە تركيا بە گېزىنى قەسابخانەۋى دېرسىم و كوژاندنمەۋى شۇرشى كوردە غەلمەۋىبەكان لە ۱۹۳۸ / ۱۹۳۹ دا لەپنى بەكارهيننانى "گازى ژەھراۋىيەۋى" و تەسلىم كىردنى رۇژاۋاى كوردستان بە غەربە ناسيۇنالىستەكانى سووربا لەلايەن كۆلۇنيالىستە فەرەنساىيەكانمەۋى، ئەۋجا باسى "ئۆتۇنۇمى" لەلايەن داگىيركەرانى كوردستانمەۋى پرايەۋى. بەلام كارەساتەكانى جەنگى جىھانىي دوۋەم كە بوون بە ھۇى شەھىد بوونى سەزگىردەيەكى كلاسىكى گەۋرەۋى ۋەك قازى محەمەد و دەرەدەربوونى سەزگىردەيەكى كلاسىكى گەۋرەۋى دىكەۋى ۋەك مستەفا بارزانى (۱۹۰۹؟ - ۱۹۷۹/۳/۱) و نەبوونى سەزگىردەيەكى كلاسىكى ۋا لە مەيداندا كە بتوانى جىنى ئەۋ دوانە بگىرتەۋى، رىنى بۇ ھوردە بۇرژۋاى رۇشنىبىرى كورد كىردەۋى؛ كە پىتر بىتە سەز شانۇى سىياسەتى كوردايەتى و بە بانگاشەۋى چوونە ژىر ئالائى سەزگىردەيتى بارزانىيەۋى بگەۋىتە چالاكى. جا ھەرچەندە بارزانى لە ۱۹۴۷ ھە تا ۱۹۵۸ لە سۇقۇيت پەنايەر بو، و لەم ماۋە دوور و درىژەدا ھىچ پىنۋەندىيەكى بەم رۇشنىبىرانمەۋى نەمايو، بەلام ئەممانە توانيان سووت لە نىۋو پايمى كۆمەلەيتى بارزانى ۋەرىگىرن و بەنىۋى ويىمەۋى لەنىۋ خەلكدا بگەۋىتە كار كە گوايە بارزانى سەزگىردەۋى "پارتى دىمۇكراتى كورد"، ئەۋ حىزبەۋى كە لە ۱۶ ئابى ۱۹۴۶ دا لەلايەن ھوردە بۇرژۋاى رۇشنىبىرى كوردەۋى دروستكرا. شاينى باسە كە كىشانى لەشكرى سۇقۇيت بەسەز بەشنىك لە كوردستاندا لەكاتى جەنگى جىھانىي دوۋەمدا و دامەززاندىنى كۆمارى كوردستان، بە رەزامەندى، يان بە بى دەنگى سۇقۇيتەكان، شان بە شانى ئەۋ تاقىكرەنمەۋى تفت و تالانەۋى كە كورد لەگەل بەرىتانىا و فەرەنسا و بەرەۋى رۇژاۋادا ھەيىۋو؛ ھەر لە جەنگى جىھانىي يەكەمەۋى تا كۆتايىي دوۋەم؛ قورسايى و رىزىكى بۇ سۇقۇيت لە نىۋو كورددا دروستكردبو. لەممان كاتدا نا ھومىندىيەكى زۆرى لە دل و دەرۋنى كورددا بەرامبەر بە بەرەۋى رۇژاۋا و بەتايبەتى بەرىتانىا پەيدا كىردىۋو. ھەرۋەھا پىنۋەندىي رۇشنىبىرانى كوردى ئەۋ سەزگىردەۋى بەتايبەتى لە عىراق و ئىراندا، بە رۇشنىبىرانى چەپ و ماركسىستى

عەرەب و فارسووە؛ کۆمونیزمی بە روشنبیرانی کورد وەک "رەچەتەری رزگاری" ناساندبوو. هەموو ئەم ھۆیانە و گەلیک ھۆی دی کە لە کارەکانی دیکەمدا بە دوور و درێژی باسکردوون، بوون بە ھۆی ئەوەی ھوردە بۆرژوازی روشنبیری کورد بیری-مارکسیستی بکاتە ئیدۆلۆژیی خۆی، کە ئەوەتا تا ئەمڕۆش ھەر وایە. جا لەبەر ئەوەی مارکسیستە عەرەب و فارس و ترکەکان؛ دژی بیری جیاپوونەوی کوردستان و دامەزراندنی دەولەتی سەریەخۆی کورد بوون، ئەوا یەکیەک لە مەرجە پێویستەکانی نێزیک بوونەوی ھوردە بۆرژوازی مارکسیستی بێنھێزی بێجەماوەری کورد لە مارکسیستە عەرەب و ترک و فارسەکان ئەوەبوو، باسی سەریەخۆیی کوردستان بە هیچ جۆرێک نەکری، بەلکو باسی مافی "ھاوئێشتەمانیستی" و ئەو پەرەکە "تۆتۆنۆمی" بکری. بێجگە لەوەش باسی "تۆتۆنۆمی" لەلایەن ئەو دەولەتانووە کە کوردستانیان بەشکردووە؛ گیرۆگەتی وایە کجار گەورە نەدەھێنانە بەردەم، وەک بیری سەریەخۆیی کوردستان دەبێتایە پێشەو. چونکە ئەو دەولەتانە؛ سەریەخۆیی کوردستانیان بە "ناپاکیی مەزن" (الخيانة العظمی) دەدایە قەلەم، و بەپێی قانون بە توندی سزایان دەدا. لە هەموو ئەمانەش بترازی؛ ھوردە بۆرژوازی کورد -بە پێچەوانەی سەرکردەییەتی کلاسیکە، کە جەماوەری رەشو پووتی کورد پشتگیری دەکرد؛ خۆی هیچ جەماوەرنکی لە کوردستاندا لە پشتەو نەبوو. بێجگە لەوەش کە جەنگی جیھانیی دووەم بپایەو -وەک لەمەوێر گوتم- سەرکردەییەکی کلاسیکی دەسلەتداری خاوەن جەماوەری وەک قازی محەممەد یان بارزانی چنگ نەدەکەوت کە ھوردە بۆرژوازی روشنبیر خۆی بخاتە پالی. لەبەر ئەوە ھوردە بۆرژوازی کورد ناچار بوو ستراتیژی خۆی بگۆڕی و لە "سەریەخۆیی کوردستان" وە بیکاتە "تۆتۆنۆمی بۆ کوردستان".

بە کورتی؛ پاش تەواو بوونی جەنگی جیھانیی دووەم؛ درۆشی "تۆتۆنۆمی بۆ کوردستان" لە درۆشینکی رەشە خەلەتینی کاتیی داگیرکەرائی کوردستانووە، بوو بە درۆشینکی ھەمیشەیی ھوردە بۆرژوازی روشنبیری مارکسیستی کورد. ئەوجا درۆشی ھوردە بۆرژوازی مارکسیستی کورد و درۆشی حیزبە کۆمونیستەکانی ئەو ولاتانە کوردستانیان بەشکردووە؛ بە تەواوی وەک

درۆشمە فریودەرە کاتییەکەمی کۆلۆنیالیستە ئەوروپاییەکان و درۆشمی دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستانی لێهات؛ واتە بوو بە درۆشمی "پاراستنی یەکییتی نیشتمانی"ی ئەو ولاتانەی کوردستان نووسینراوە پێیانەوه، کە ئەنجامی ئەمەش بەرەرمەکانینی "جیابوونەوه خوازی" بوو. بەکورتی درۆشمی هورده بۆرژوای کورد بوو بە "پاراستنی یەکییتی نیشتمانیی عێراق و ئێران و تورکیا و سووریا و ... هتد". هیندی جارێش هورده بۆرژوای کورد گەلێک پەرگیرتر و خەستەر لە کۆمونیستە عەرەب و ترک و فارسەکان و گەلێک توندتر و شیتانە تر لە داگیرکەرانێ کوردستان دژی ئەو کوردانە دەوستانەوه کە باسی سەرەخۆیی کوردستانیان دەکرد، و بەنیوی بەرەرمەکانینی "جیابوونەوه خوازی"یەوه دۆژمنایەتی دەکردن و دەکەوتە خراپەکاری لەگەڵیان و تەنانەت جاسوسیکردن بە سەریانەوه؛ و ئەم دژایەتیکردنی "جیابوونەوه خوازی"یەش لە پڕۆگرامی حیزبەکیاندا دەیاننوسی و لە رۆژنامەکانیاندا بە ئاشکرا بلأویان دەکردەوه و بە بۆنە و بی' بۆنە، باسیان دەکرد کە "جیابوونەوه خواز" نین و "یەکییتی"ی ئەو دەولەتانەیان دەوی' کە کوردستانیان بەشکردووه. بۆ وینە لە مانگی ئابی ۱۹۵۸دا مینشیل عەفەلقی سکریتیری گشتیی پارتی بەعس و ئیبراھیم ئەحمەدی سکریتیری گشتیی پارتی دیموکراتی کوردستان لە تەلەفزیونی بەغدادا بەیەکگەیشتن، ئیبراھیم ئەحمەد بە زمانی عەرەبی گوتی:

"ئەو هاوڕێشییە رۆڵەکانی کورد و عەرەب هەلیانبژاردووه، باوو باپیرانیان هەر هەلیان بژاردووه، کاتییک لە چاخە جۆر جۆرەکانی مینژوودا پێکەوه وەستان و بەرگریان لەم ولاتە (عێراق) کردووه... برا کورده کانتان شانازی بە رایەڕینی ناسیونالیستانە عەرەبەوه دەکەن لە خەباتە رزگاریخوازانەکەیدا و دڵیان هەر هەنگاوێک کە عەرەب بینی' بەرەو یەکگرتن، یان یەکییتی عەرەبی و گەشە پێداننی هینزی عەرەب، دەبێتە خێر و بێر و دەڕژی بەسەر کورددا". (تەماشای رۆژنامەی "الجمهورية" ی بەغدا بکە، سالی یەکەم، ژمارە ۱۳)، هەینی ۱۱ی ئابی ۱۹۵۸.

پڕۆگرامی پارتی کە لە کۆنگرە ی چارەمی حیزیدا کە لە ۶ی تشرینی یەکەمی

١٩٥٩ دا لە بەغداد بەسترا، لە ماددە (٦) ی بەندی (أ) ی دا دەبیژی:

"أ- بۆ بەهیزکردنی پێوەندیی پرایانە و دۆستانە لە نێوان هەردوو گەلی عەرەب و کورد و هەموو کەمایەتییه ناسیونالەکانی وەک ئاسووری و ترکمان و ئەوانی دیدا تێدەکوشتن، هەروەها بۆ بەهیزکردنی یەکییتی نیشتمانی تێدەکوشتن و کار بۆ فراوانکردنی مافە ناسیونالەکانی گەلی کورد دیکەین لەسەر بنچینەی ئۆتۆنۆمی لە چارچۆی یەکییتی عێراقی و جێگیرکردنیدا لە دەستووری هەمیشەیی و بەرەبەرەکانی بێزۆرای شۆڤینیانە و کۆسۆپۆلیتیانە و جیاپوونەوه خاوانە (دەکەین)".

هەروەها لایەنگرانی جەلال تالەبانی، پاش جیاپوونەوهیان لە سەرکردەیهتی بارزانی لە ١٩٦٤ دا و لەو کۆپوونەوهیدا کە بە "کۆنگرەی شەشەمی پارتی" نینورا و لە کۆتایی مارتی ١٩٦٥ دا سازکرا، پرۆگرام و پێڕۆیهکی نێوخۆیان دەرکرد، لە پرگەیی دووهمی بەندی چوارەمیدا دەبیژی:

"٢- بەهیزکردنی خەباتی عەرەبی-کوردی لەسەر بنچینەی پێوەلکانی هیزه پێشکەوتنخوازه عەرەبییهکان و کوردییەکان لە چارچۆی بەرەیهکی یەکگرتوودا، لەگەڵ بەرەبەرەکانی جیاپوونەوه خاوانە و پێوه نووسینەرانه".

شایانی باسە کە لەو پرۆگرامی پارتیدا کە لە کۆنگرەی شەشەمی حیزب لە ١٩٦٤ دا بپاری لەسەر دراوه، هەروەها لەو پرۆگرامیدا کە لە کۆنگرەی هەشتەمی حیزب لە ١٩٧٠ دا بپاری لەسەر دراوه، باسی "یەکییتی نیشتمانی عێراق" ی تێدا، بەلام وشە "بەرەبەرەکانی جیاپوونەوه خاوی" تێدا نابینرێ. ئەمەش لەبەر ئەوە بوو چینی هورده بۆرژوای مارکسیستی کورد بە سەرۆکایەتی تالەبانی پاش ئەوەی لە ١٩٦٤ بەو لاه لە نێو پارتیدا دەسەلاتیان کەمبووهوه، پارتی کەوتبووه ژێر رکینی بارزانی و لایەنگەرەکانییهوه. دیسانهوه ئەمەش بەلگەیهکە بۆ ئەوەی کە سەرکردەیهتی کلاسیکی کورد: ستراتیژی خۆی واتە "سەرەخۆیی کوردستان" ی هەر بەسەر زاری گۆڕیبوو، ئەک لە کانی دڵهوه، ئەگەرچی بە ناچاری، لە دەسەدەمی

کۆتاییی جەنگی جیهانیی دووهمە و، لەبەر خاتری پێکەوه کارکردن لەگەڵ هورده بۆرژوازی روشنبیری مارکسیستی کورد و ره‌چاو گرتنی هەلومەرجی جیهانیدا، بە ئاشکرا باسی سەرەخۆیی کوردستانی نەدەکرد.

جا هەرچەندە دەستە ی هورده بۆرژوازی کورد، بەو پەڕی تێژی و زۆر بە گەرمییەوه؛ دژی "جیاپوئەوه خوازی" دەوێستا، بەلام هینشتا هەر لە تۆمەتی "جیاپوئەوه خوازی"، چ لەلایەن چەپییه‌کانی عەرەب و ترک و فارسەوه، و چ لەلایەن داگیرکەرانی کوردستانەوه؛ رزگاری نەدەبوو. ئەم "تۆمەتە"، بەتایبەتی لە دەوێرانی قاسمدا، زوو زوو دەخرایە پال هورده بۆرژوازی کوردی سەر بە "پارتی دیموکراتی کوردستان" و "گوناھبار" دەکرا بەوێ گوایه‌ دەیه‌وی "دەولەتێک بە یارمەتی ئەمریکا دا بەزێنی". رۆژنامە ی "اتحاد الشعب" زێانی حالی پارتی کۆمونیستی عێراق لە ١١ ی مایسی ١٩٥٩ دا دەینوسی: "دەزگەکانی پێمانی بەغدا بە سەرۆکایەتی ئیمپریالیسته ئەمریکاییه‌کان کەوتوونەتە چالاکی بۆ ئامادەکردنی کەینوبەین و دەستدرێژکردنە سەرکۆمارە ساوا پالەوانەکەمان و جارێکی دی پەنایان بردووەتە بەر قار داخستق و نۆکەر کێپن و چەک و پارە دا بەشکردن و دامەزراندنی بێکە بۆ کۆبوونەوه ی دار و دەستە ی بە کێرێگیاروو دەرەبەگە کورده‌کان و ... هتد لە ژێر درۆشی گوایه "جکۆمەتی کوردی" دا و "ئامادەیی ئەمریکا بۆ یارمەتیدانی گەلی کورد بۆ وه‌ دەستپێنانی سەرەخۆیی" و گوایه‌ ئەو "مەترسییه‌ ی کە کۆماری عێراق بۆ پاشە پۆزی نەتەوه ی کورد دروستیدەکات". لەپاش هەلگیرساندنی شۆرشێ ئێیلوولەوه لە ١١ ئێیلوولی ١٩٦١ دا هەتا هەرەسەپێنانی شۆرش لە ٢٦ ی مارتی ١٩٧٥ دا درۆشمی هورده بۆرژوازی کورد بەرەره‌کانینی بێری سەرەخۆیی کوردستان بوو.

لە سانی ١٩٦٣ دا و کاتێک جەلال تالەبانی چوو بۆ میسر بۆ هاوێشیکردن لە کۆنگره‌ ی "یەکییتی عەرەبی" دا کە لە نوێنەرائی عێراق و میسر و سووریا پێکەاتبوو، و لە قاهیره‌ بەسترا. مام جەلال لە بێرخمەرەوه‌یه‌کدا کە لە ١٩٦٣/٤/٨ دا دابوو بە کۆنگره‌ کە، لە پال باسکردنی مەسەله‌ ی کورددا،

گوتیبووی ئەو مافەیی دەدری بە کورد دەبی جۆرنیک بی که رنی "مەترسیی جیابوونەوی کورد" بگری (۱۷). بەلام لەگەڵ ئەمەشدا مام جەلال ئە تۆمەتی جیابوونەوێ خوازی رزگاری نەبوو بوو. سەرنووسەری رۆژنامەیی "الاهرام" محەممەد حەسەنەین هەیکەل (محەممەد حەسەنەین هیکل) ئە ژمارەیی رۆژی ۱۹۶۳/۶/۲۸ ی ئەم رۆژنامەیدا نووسیبووی:

"... هێندەیی کارەکه پێنەندیی بە هەلۆستیی کۆماری یەکگرتووی عەرەبەوێ هەیه بەرامبەر مەسەلەکه (مەسەلەیی کورد)، ئەوا جەمال عەبدولناسەر رەئیی خۆی بۆ جەلال تالەبانی ئاشکرا کرد و گوتی: "حەز دەکەم بەر ئە هەموو شتێک پێتییۆم، کەوا ئەز دژی هەموو جۆرە کردارێکی جیابوونەوێ خوازانەم ئە هەر نیشتمانێکی عەرەبدا بی، و کۆماری یەکگرتووی عەرەب بەرەبەرەکانیی هەموو جۆرە رێبازیکی ئەم بابەتە دەکات، ئەوجا هەل و مەرج هەرچی چۆنیک دەبێت با بێت".

پروگرامی دەستەیی لایەنگرانی تالەبانی سالی ۱۹۶۷ مان باسکرد که ئاشکرا دژی "جیابوونەوێ خوازی" دەدۆی. ئەوجا دەبی بزانی کە بەرەبەرەکانیی مەسەلەیی "جیابوونەوێ خوازی" لەلایەن ئەم دەستەییەوێ لەپاش هاتنەوێ سەر کاری بەعسییەکان ئە ۱۹۶۸ دا و پێکەوێ کارکردنی هەردوو لایان ئە دژی شۆرشێ ئەیلوول بە سەرکەوتەویی بارزانی، گەشتە هەندازەیک تانی تیدا نەما. پاش ئەوێ رۆژی بەعس ئیجازەیی رۆژنامەییەکی بە زمانی عەرەبی بە نیوی "النور" وێ بەم دەستەییە دا، رۆژنامەیکە بوو بە زمانی حالی رۆژی بەعس و دەستەوێژیک بۆ پەلاماردانی "جیابوونەوێ خوازی". جا ئەمە وەنەبی هەر رەوشی رۆژنامەیی "النور" بووی. بەلکو دەزگەیی راگەباندنی لایەنگیرانی تالەبانی که هەتا بەستنی پەیمانی مارتی ۱۹۷۰ ئە نیوان بارزانی و بەعسدا، هەر بە نیوی "پارتی دیموکراتی کوردستان" وێ چالاکییان دەنۆند، بەگشتی بەم جۆرە بوو. بۆ وێنە: گوێکاری "رزگاری" که ئەویش زمانی حالی ئەم دەستەییە بوو، و لەلایەن ئەو شیروان مستەفا و شازاد ساییبەوێ لە سەیمانی ئە سالی ۱۹۶۹ دا دەرچوو، ئە ژمارە (۲) ی دا که ئە رۆژی ۱۹۶۹/۴/۲۷ دا

دەرچوو، لە ژێر سەر نیوی "بۆچی دژی جیاپوونەمین" دەنووسی: (تەماشای فۆتوکۆپی ئەو نووسینە بکە) لە لاپەرە ۱.۲ ی ئەم سەمینارەدا.

ئەمە وا، و پاش تیکشکانی شۆرش، لە گەلێک روووە هەلو مەرجێکی تازە لە رۆژەلاتی نیوەراستدا هاتە پێشەوە و پێشەپینی ئەو هورده بۆرژوا مارکسیستی کورد کەوتە حالێکی واوە کە ئیدی نەیتوانی لەسەر بەزمی کۆنی بڕوا بەرێوێ. لەبەر ئەوە هەرسەکە، لە چاو هورده بۆرژوا کورددا، ئەم ئەنجامانەی خوارەوی لێدەرچوو:

(۱) پاش ئەوەی هورده بۆرژوا کورد سی سالی رەبەق (۱۹۴۶-۱۹۷۶) پرۆپاگەندەیی بۆ "حیزبی تاقانە" و "تاکە نوێنەر" و "تاکە پێشەرو" دەکرد، و کاتی خۆی جەنگێکی چلێپایی (صلیبی) لە دژی کارێک هەلگیرساندبوو، چۆنکە کارێک تاکە حیزبێک بوو لە کوردستاندا بێجگە لە "پارتی"، ئەمجا پاش هەرسەکە بۆیدەرکەوت کە بوون و مانەوی تاقە بەک رێکخراوی سیاسی لە هەر پارچەبەکی کوردستاندا، کارێکی نەشیاو. بەتایبەتی، چۆنکە هورده بۆرژوا دەبوێست خۆی لەسەرکردەبەتیی کلاسیک جیا بکاتەوه و خۆی سەربەخۆ بکات، لەبەر ئەوە ناچار بوو بە نەبەدنی دان بەوەدا بنی کە "پلورالیزم" مافێکی خەلکی کوردستانە. ئەم رێبازەش لە نووسینەکانی "یەکیێتی نیشتمانیی کوردستان" و "سەرکردەبەتیی کاتی پارتی دیموکراتی کوردستان" (سەرەمی کاک سامی) (۱۸) و نووسینەکانی "لێژنەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان" (۱۹) و نووسینەکانی حسیک و حسیک (۲۰) و ئەدەبیاتی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران (۲۱) و زۆری هەر زۆری رێکخراوە کوردییەکاندا بەدی دەکری. ئەم رێبازە تازەیه، واتە بوونی پلورالیزم لە ریزەکانی هورده بۆرژوا کورددا "رەوایەتی"یەکی پەیدا کرد بۆ ئەوەی چەند رێکخراوێک دروست بێن پاش هەرسەکە. بەلام هەر زوو دەرکەوت کە ئەم "پلورالیزم"ە لە باوەڕەوه نەهاتبوو، چۆنکە هەر زوو ئەم رێکخراوانە لە سەر سەرکردەبەتیی و رێبەریتیی و تاکە پێشەرویتیی کەوتنە گیانی یەک و ئەمەش هەتا ئەمڕۆ هەر وایە: لەنیو ئەو کۆمەڵانەدا "ی.ن.ک"

لە هەموو لایەکیان پتەر روو بەرەو بیری تۆتالیتێرانەیی ئەفانگاردیستانەییە (۲۲).

(۲) بەرەیی هورده بۆرژوازی کورد تینکرا، لە "بیری نەتەوەییی کوردی" یەو گەلێک درۆشم و سەرەتا و شینوازی کار و بنەمای ئیدئۆلۆژیانەیی وەرگرت کە لە وتاری "رەنگدانەوی بیری کازیک لە ئەدەبیاتی هورده بۆرژوازی کورددا" (۲۳) بە دوورودریژی باسکردوون. بەلام لێزەدا هەر پەنجە رادەکێشم بۆیان:

(أ) - مەسەلەیی "مافی بریاری چارەنووس" بۆ کورد، لای هیندیک لە رینکخراوە هورده بۆرژواکانەو، پاش هەرسەکە هاتە پێشمهوه، بەلام وەک دەرەدەکەوێ لای هیندیکیان؛ یان تاوی مژدەییە، یان بۆ تەفرە دانە. بۆ وێنە "یەکیتمیی نیشتمانیی کوردستان" لە سەردەمینکی تایبەتیدا باسی "مافی بریاری چارەنووسی کورد" ی دەکرد، (تەماشای بەیانی ی.ن.ک بکە هێ رۆژی ۱۸/۱۰/۱۹۸۳ بە زمانی عەرەبی و لە ژێر نینوی "بیان الاتحاد الوطني الكردستاني حول اوسع حملة تقوم بها قوات الفاشية في كردستان" کە لە دێری دوایدا دەبیژێ: "فاننا ندعو مرة اخرى الى ضرورة تجاوز كل الخلافات والتناقضات الثائوية و توحيد كل الجهود الوطنية للنضال المشترك لاسقاط السلطة الفاشية لتحقيق حكم الائتلاف الوطني الديمقراطي الذي يضمن الاستقلال والديمقراطية للعراق وحق الشعب الكردي في تقرير مصيره بنفسه". کەچی کە سەرکردەکانی لە گەڵ کاربەدەستانی رژیمی بەغدا کەوتنەو و تووێژ، ئەو رژیمەیی کە خۆیان بە فاشستییان دادەنا و دیانویست بیروخێن؛ و تووێژەکیان بەو پاساوا کە لەبەر خاتری "سوپای عێراق" و یەکیتمیی نیشتمانیی عێراق؛ واتە پاراستنی "سنووری عێراق" کردووە. ئەوجا "بریاری چارەنووسی نەتەوێ کورد" - واتە دامەزراندنی دەولەتی کوردستان - لە کۆی و "خاتری سوپای عێراق" و "یەکیتمیی نیشتمانیی عێراق" و پاراستنی سنوورە دەستکردەکانی لە کۆی؟ هەر وەها راستیی ئەم تەفرەدانە لە خوێندنەوی ئەو پیلانەدا دەرەدەکەوێ کە "ی.ن.ک" لە سالی ۱۹۸۴ دا لە بارەیی "تۆتۆنۆمی کوردستان" وە دابووێ بە رژیمی بەعس، و تەنانەت باسی کەزکووکی تێدا

نه کردبوو (٢٤) شایانی باس لینه دا ئه وه به هه مرچه نده هورده بۆرژوای کورد پاش هه ره سه که، درۆشمی "به یاری چاره نووس" ی له "نه ته وه یسه کانه وه" وه رگرت، به لām نه ته وه یسه کانه هه ره باسی به یاری چاره نووس به رووتی ناکه من، به لکو ده لێن ده بی ئه وه به یاره "له نازادی دا و بۆ نازادی" بدری که له شوینی خۆیدا باسیده که م.

(ب) - هیندیک ده سته ی هورده بۆرژوای کورد، پاش هه ره سه که، دانی به وه دا نا که کوردستان کۆلۆنییه که و له لایه من داگیرکه رانی ترک و عه ره ب و فارسه وه داده دۆشری. ته نانه ت "کۆمه له ی مارکسیی لینی" دانی به وه شدا نا که چینی کرینکاری کوردستان هه یج جوړه "به رژه وه ندییه کی نیو کۆبی" له گه ل چینی کرینکاری ترک و عه ره ب و فارسدا نییه (٢٥) که ئه مه خۆی له خۆیدا بیرى کاژیکه و چاره که چه رخنیک له مه وه به ر گو تراه.

(ج) - هورده بۆرژوای کورد تی که ر دانیان به وه دا نا که ده بی به ر نه وه به رانی بزووتنه وه ی کوردا یه تی پشت به جه ما وه ری کورد و ده سه لاتی گه له که ی خۆیان به یه ستن (٢٦)، نه ک به به یگانه. که ئه مه یه کی که بوو له به یجینه به ریه کانی کاژیک و له کاژیک نامه دا باسکه راه (٢٧).

(د) - دان به وه دا نرا که داگیرکه رانی کوردستان هه مه وه به رامبه ر مه سه له ی کورد یه ک هه لۆسته یان هه یه، با له نیو خۆشیاندا ناکۆک بن. ئه مه ش به ندیکه له به نده کانی کاژیک نامه (٢٨).

(ه) - هه لبه ژاردنی شینه وه ی کارکردنی نه یینی له جیاتی کارکردنی ناشکرا (٢٩). که ئه مه ش شینه وه ی به نه رته ی کارکردنی کاژیک و به رى نه ته وه یسه (٣). به لām ده بی ئه وه بزانی: هه مرچه نده بۆرژوای کورد دوا ی هه ره سه که به ناچارى رووی له م جوړه شینا وه نه یینه کرد، به لām ئه وه ی راستی بی، هه ره کاتیک ما وه ی درابیتى به ناشکرا کاریکا کردوویه تی. هه رچی به رى نه ته وه یبه ی کوردیه، پنی وایه هه یج کاتیک به ئیجازه ی داگیرکه رانی کوردستان کار بۆ مه سه له ی کورد و کوردستان ناکری.

(و) - مارکسیستە هورده بۆرژواکان پاش ئەوهی چل سالی رهههق پهنهوهی هیپۆتیزی ستالینیان کرد لهبارهی "نهتموه" وه، نههجا هاتهه سهر ئەوهی وهکو کازیک و به پهنهوانههی هیپۆتیزی ستالینهوه - "ئابووری نیوکۆیی" به مهرجینک دانههین له مهرجهکانی نهتموه - بۆ وینه، ئەو راپۆرتە سیاسیهی که کاک سامی کاتی خۆی بۆ کۆنفرانسی بهرنههبرتییی کاتی (قیادهی موقت) له سالی ۱۹۷۶ دا نامادهی کرد بوو و کۆنفرانس بریارهی لهسهر دابوو به دانانی به پرۆگرامی پارتی / بهرنههبرتییی کاتی، له ل. ۸. دا دههیی:

"فالارض المشتركة واللغة الواحدة والتأريخ المشترك والنفسية المشتركة التي تظهر في الادب والتراث التي هي من شروط الامة الواحدة كلها واضحة بينة في الامة الكردية".

به کوردی: "سههزهوینی نیوکۆ ویهکییتی زمان ومیژووی نیوکۆ وههستی دهروونی نیوکۆ که له وینه و کهله پۆردا دههدهکهوئ و له مهرجهکانی نهتموهیهکن، ههموو ئاشکرا و دیارن له نهتموهی کورددا".

وهک دهههینین باسی "ئابووری نیوکۆیی" خراوته پهشتگوئ، نهگهرچی پرۆگرامی بهرنههبرتییی کاتی پارتی "وهک هیزینکی مارکسی لینینی" تاريف دهکات.

ههروهها راپۆرتی کۆمیتهی نیوههندی هیزی دیموکراتی کوردستانی ئێران بۆ کۆنگرهی چارهه دههیی:

"در نتیجه کرد تمام شرایط لازم یک ملت را داراست.. زیرا که سه علت مهم و بنیادی وجود یک ملت که عبارتند از زبان مشترک، سرزمین مشترک، خصلت و شیوهء زندگی مشترک که کاملاً در مورد کرد صدق میکنند، والبته زندگی مشترک اقتصادی هم اغلب به یک شرط مهم برای یک ملت بحساب نمی آید".

به کوردی: "له نههجامدا کورد ههموو مهرجه پهنههستهکانی نهتموهیهکی ههیه

چونکه سێ هۆی گەڕنگ وینچینهیی بوونی نەتمووبەك كە، بریتین لە زمانی نینوکی و خو و پەشت و هەلسوگەوتی وەك یەك لە ژبەدا، هەموو بە سەر کورد دا دەچەسپێ. دیارە ژبانی ئابووری نینوکی بەزۆری بە مەرجێکی گەڕنگ بۆ بوونی نەتمووبەك نایەتە ژمارە"

(٣)- درۆشمی "تۆتۆنۆمی بۆ کوردستان" و "دیۆکراسی" بۆ ئەو ولاتە یارچە کوردستانە کە نووسینراوە پێوی، وەك عێراق، یان ئێران، یان... هتد، کە شۆرشێ ئەیلوول هەلیگرتبوو، هەروەك خۆی مایەو. بەلام ئەم جەرەبە شینۆی "تۆتۆنۆمی راستەقینە"، ئەگەرچی سنوور و تاییبەتکارەکانی "تۆتۆنۆمی راستەقینە" هەتا ئێستە دیارنەکراون.

٥- ئەو بەلگەنە کە لە دژی سەرەخۆبوونی کوردستان

أ- کورد تا ئێستە دەولەتی نەبوو، لەمەو دواش نابێ بیی

یەکیك لەو بەلگەنە کە لە دژی سەرەخۆیی کوردستان دەخێتە پیش چاو ئەوێ کە گواپە کورد لە کۆندا هیچ کاتێك دەولەتێکی نەبوو، جا لەبەر ئەوێ لە رابوردوودا و تا ئێستەش هەروا بوو، دەبێ لەمەولاش هەر وایی. ئەم بەلگەبە تاییبەتی لەلایەن داگیرکەرانی کوردستان و ئەو هێزە ئەو دەهینرتە پیش کە پشتی ئەم داگیرکەرە دەگەرن. بۆ وێنە لە کۆبونەووبە کدا کە لە ساڵی ١٩٦٥ دا لە قاهیرە بە سەرۆکایەتی ناسر کرا؛ بۆ ئالوگۆر کردنی بیرى ناسیونالیستە عەرەبەکان. سەرۆکی وەفدی عێراق دکتۆر عەبدولعەزیز دووری ماموستای میژوو لە زانستگە بەغدا گوتی:

"تا ئێستە لە میژوودا هیچ میرنشینیك یان دەولەتێکی کوردی پەیدا نەبوو و نێوی کوردستانیش نیوێکە لەم دواپیدا پەیدا بوو... هتد" (٣١).

بۆ دەمەتەقی لەگەڵ ئەم بەلگەبەدا جاری دەبێ بزاین کە "دەولەت" لە رۆژانی کۆندا؛ مانا و واتە (مفهوم) ی ئەمڕۆ بە هیچ جۆرێک نەبوو. دەولەتی کۆن، بە تاییبەتی لە رۆژەلاتدا، بریتی بوو لە فەرمانەرایی تاکە کەسێک، یان تاکە خێزانیك بەسەر نینوچەبە کدا، یان بریتی بوو لە فەرمانەرایی و

سەرکردهیی تیرهیهک بهسەر چهند تیرهیهکی دیدا. ئهوجا پهیدا بوونی ئهم دهزگهی فرمانهرواییه؛ بههۆی سەرکردهیهتی خهزانیکی خاندانهوه بووی، یان به هۆی سەرکردهیهتی بهرهباییکی ئاینیهوه بووی، یان بههۆی سەرکووتنیکهوه بووی له مهیدانی شهردا، ئهوا ئهو دهولهتی له ئهجامدا دامهزراوه، بهزۆری بهنیوی ئهو خهزانهوه، یان ئهو تیرهیهوه، یان ئهو بهرهبایهوه نیونراوه که فرمانهروایی کردوه. بۆ وینه: دهولهتی ئهمموی (۶۶۲/۶۶۱-۷۵) و عبیاسی (۷۵-۱۲۵۸) بهنیوی بنهمالهی ئهممویهکان و عبیاسیهکانهوه بووه؛ نهک بهنیوی گهلی عهرهبهوه. ههروهها دهولهتی عوسمانی (۱۲۹۹-۱۹۲۴) و سهفوی (۱۵۰۱-۱۷۲۲) و قاجاری (۱۷۹۴-۱۹۲۵) پش بهنیوی بنهمالهی عوسمان و سهفی ددین و قاجارهوه بوون نهک بهنیوی ترک و فارس و ترکمانهوه. جا ئهگهر ئهمانهی نیومان بردن دهولهتی کۆن بووین له رۆژههلاتدا، ئهوا کورد دهولهتی، لهم بابتهی گهلێک ههبووه: وهک دهولهتی حسهنبویه که له دهوریهری ۹۵۹ دا دروستهوه، و دهولهتی دۆستهکی (۹۹۰-۱۰۹۶) که ئهمدی دواپیان پهنهندیی سیاسی و سوپایی به دهولهتی بیزانتینهوه بووه. ههروهها لهم چهند سهتهیهی دوايشدا، کورد دهولهتی وهک سوزانی بووه که به شایهتی ئهو ئهوروپایانهی بهویدا تهنهپرون وهک دوکتۆر رووسی ئینگلیز، جۆری بهرپوههرتییهی دهولهتی سۆران له هی دهولهتی عوسمانی گهلێک رنکو پینکتر بووه (۳۲). ههروهها کورد دهولهتی وهک دهولهتی بۆتانی بووه که لهشکری رنکو پینک و تۆپی گهوره و تفاقای جهنگی باشی بووه- و پهنهندیی به ئهوروپاوه ههبووه، و بۆ یهکگرتهی ههموو کوردستان تینکۆشاوه. شایانی باسه که ههتا سالی ۱۵۱۵ له کوردستاندا گهلێک دهولت ههبوون له شینوهی میرنشیندا، که به سهربهخۆیی تهواوه فرمانهرواییان کردوه و میژووی ئهم دهولتانه له "شهرفنامه"دا به دوور و درێژی باسکراوه. ئیمه که باسی ئهو دهولته کوردییانه دهکهمین چاو لهوه دهپوشین که بنهمالهی ئهییویهکان به سەرکردهیهتی سهلاحهددین، که بنهمالیهکی کورد بوون له میسر و سووریا و گهلێک ولاتی دیکدا، دهولهتی به دهسلاتی ئهییوییان دامهزاندوه، و بنهمالهی براخۆزییهکان له

بلووچستاندا دەولەتینکی گەورەیان دامەزراندوو. چونکە ئێمە دوو دەولەتە لە کوردستاندا نەبوون. هەروەها چاو لەوەش دەپوشین کە لە کوردستانی ئەمەردا و ھەوت سەت سالتیک پێش ھاتتی عیسا ئیمپراتۆرییەتینکی گەورە بە نینوی "ماد" ھە دروستبوو، کە مادەکان بە قسەکی گەلێک لە کەلە رۆژھەلاتناسەکانی ھەک مینۆرسکی (۱۸۷۷-۱۹۶۶)، باوو باپیری کوردی ئەمەردا بوون. ئێمە یاسی ئێمانە ناکەین و بەنینو بردنی ئەو دەولەتانەکی ئەم ھەزار سالەکی داوەیدا لە کوردستاندا دروستبوون بەس دەکەین. ئەوەش دەخەینە ھەر چاو کە دەولەتی خوارووی کوردستان کە بە سەرۆکایەتی شێخ مەحمود لە ۱۹۱۸/۱۱/۲ دا دامەزرا و بەریتانیای گەورە لە ۱۹۱۸/۱۲/۱ بە رەسمییەت ناسی، ئەمە چەند سالتیک لەپێش ئەوەدا بوو کە دەولەتی عێراق و دەولەتی ئێران و دەولەتی ترکیا دروست ببن.

بەلام ئەگەر ئێمە بەم حەسینە و بەلگەکی ئێکیبەدەینەو، ھەر کەسێک کە لە کۆندا دەولەتی نەبووی، ئەمەردا نابێ دەولەتی بێ، ئەوا دەبوو ئەمەردا ترک دەولەتی نەبووایە، چونکە ئێمە دەولەتی ترک لە ۱۹۲۳ دا دروستبوو، و ئەو دەولەتی کە بەنینوی ئیمپراتۆرییە عوسمانییەو لە ۱۲۹۹ ھە تا ۱۹۲۴ ژیا؛ دەولەتی ترک نەبوو، بەلکو دەولەتینکی بنەمالەکی بوو کە لە چەندین گەل و تیرە و ئانتیک پێکھاتبوو، و ئەوانەکی بە ترکی قسەیان دەکرد، لە چاو عەرەب و کورد و ئەرمن و لاز و چەرکەس و وینانی و بولگاری و ئەلبانی و.. ھتد دا کەمایەتیەکی یەکجار کەم بوون. ئەمە بێجگە لەوەی لە کاتی ئیمپراتۆرییە عوسمانیدا و ھەتا کۆتایی سەتەکی نۆزدەھەمیش بە ترک دانە قەلەم ھەک جینیو ھەا بوو کە بە یەکیکیان بگوتایە "تۆ ترکیت" زۆر پینی ناخۆش بوو دەیگوت "ئەز نەترکم، ئەز عوسمانیم". ھەروەھا لە پێش کۆدەتای رەزا خاندا لە ئێرانی ئەمەردا، دەولەتیک بەنینوی "دەولەتی فارس" ھە نەبوو. دەولەت بەنینوی بنەمالەکی قاجار ھەو بوو. بنەمالەکی قاجارەکان ترکمان بوون، فارس نەبوون. لەپێش قاجارەکانیشدا زەندیەکان کە بنەمالەکی کورد بوون؛ قەزەلەر ھەو بوون. ئەوجا پێش ئەوانیش نادر شاکی ھەوشار و سەفەویەکان بوون؛ کە نادر شا کوردی ھەوشار و سەفەویەکانیش لە بنەمالەکی شێخی

دهرویشی کورد بوون و فارس نهمبون. دهولهتی ناسیونالی ترک و فارس و
 عمره ب لهم سه ته یه دا دامه زران. ترکیا - وه ک گوتمان - له ۱۹۲۳/۱۹۲۴ دا
 دروسته بوو. دهولهتی ناسیونالی فارس له ئیتراندا له ۱۹۲۵ دا دروسته بوو.
 ته نامت نیوی "ئیران" به ره سمی له ئه وروپا له سالی ۱۹۳۴ وه خرایه کار.
 عیراق له ۱۹۲۱ دا دروسته بوو، پاکستان له پینش سالی ۱۹۴۸ دا پارچه یه ک
 بوو له هیندستان، و بهنگلادیشیش تا سهره تای ههفتاکان پارچه یه ک بوو له
 پاکستان. گهلێک دهولهتی ئهفریقایی همن که لهم چهند سالی دوا ییدا
 دامه زران. جا ته گهر ته مه وابی، ههر که سینک له کوندا دهولهتی نه بووی، نابی
 ئیستش دهولهتی بیی، تهوا دیاره ههر له بهر ته مه، نه ده بوو، نه ک ههر ترک و
 فارس، به لکو ده بوو عیراق و پاکستان و بهنگلادیش و زور له ئهفریقاییه کان
 دهولهتیان نه بی. ههروه ها تهو کاته پینچه وانه ی ته مهش ههر راست ده بوو. با
 ئیحه له کورد بگهرین که باوو با پیرانیان ئیسه پراتوری ته یه کی وه ک میدیایان
 دروست کرده ووه و بینه سه سر خه لکی دی... مادم سریانه گانی ته مرز و
 ته مره نییه گانی ته مرز و قیبه ته یه گانی ته مرز و ته وانه ی له لوینان خویان به
 فینیقی ده زانن، ته مانه هه موو! ته وه ی تهو سریان و ته مره نی و قیبه تی و
 فینیقی یانن که له کوندا دهولهتی گه مره گه مره یان هه بووه، ته ی باشه بۆچی
 ته مرز دهولهتیان نییه و بۆچی رینگه یان نادری دهولهتیان بیی؟ ته و جا
 جووله که کانی که چهند هزار سالێک له مه و بهر دهولهتی به نی ئیسرائیلیان
 دامه زران دوهو، زوری به هیز بوون و له قورئانی شدا نیویان هه یه، ته ی بۆچی
 ههر تهو عمره به شوقینیستانه ی وه ک عبدالعزیز الدوری که ری له کورد
 ده گری به بیانوی ته وه که گوایه کورد له کوندا دهولهتی نه بووه، ته مرز و
 نابی بیی، ته ی بۆچی ههر تهو عمره به شوقینیستانه نایانه وی ئیسرائیل
 دهولهتی هه بی؟ خۆ ئیسرائیل له کوندا دهولهتی هه بووه! ته و جا ترکه
 شوقینیسته کانی که ده لێن تا ئیسته کورد دهولهتی نه بووه، ته ی خۆ ده زانن
 که ته مره نییه کان دهولهتیان هه بووه، ته ی بۆچی ری نادهن به وان که ته مرز
 دهولهتیکیان هه بی؟؟؟

که واته ته م به لگه یه که ده بیژی ته وه ی له کوندا دهولهتی نه بووه، نابی

ئەمەش دەولەتی ھەبی، تەنی بیانوو و بە کورد دەگیری و بەلگەیکە بی
سەر و بنە، و راستییەکی ئەوەیە کە کورد لە کۆندا دەولەتی ھەبوو، ئەگەر
چی دەولەت بە نیوی کوردەو ھەبوو و بنەمالەیی بوو. بەلام ئیستەش با
بیینە سەر ئەوەی بزانی ئایا ئەم بەلگەیکە خۆی لە خۆیدا زیر بیزانە؟

ئەوی دەلی ھەر گەلێک لە کۆندا دەولەتی ھەبووی، ئەمەش نابێ بیی، دیارە
"پێوانە"ی ئەو کەسە "کۆنی"یە و لای وی ھەموو شتیکی دەبی "کۆن" بی و
"لەکۆنەو" بووی، ئەگەرنا مافی ژبانی نییە. راستە کورد دەلی "ھەر کۆنە
بەگیرە"، بەلام ئەمە لە ھەموو بارێکدا راست نییە. ھەموو "کۆنەیک" وەک
"شەراب" نییە، تا کۆنتر بی نرخی پتر بی. خواردن و خواردنەو تا کۆنتر بن؛
خراپتر و بێکەڵکتر دەبن. مرۆف ھەتا پیرتر بی، بێھیزتر و پەرپووتتر دەبی.
خانوو بێنا تا کۆنتر بن زووتر دەتەپن. بەلام دوور نییە ھیندیک بلین:
"دەولەت" شتیکی "مەعنەوی"یە وەک ئەمانە سەرەو ماددی نییە. بەلی...
ئەگەر "دەولەت" بە شتیکی "مەعنەوی"، واتە بە "ویستە" کۆمەلێک خەلک
بدریتە قەلەم بۆ پێکەو ژبان، ئەو دەبی بزانی کە پێوستە ئەو "ویستە"یە
سەرەتایەکی دەربەرین، واتە کاتیکی دەستپێکردنی ھەبی. ئەوانە چەند ھزار
سالی کە دەولەتیان ھەبە، وەک وێناییەکان، رۆژنیک لە رۆژان دەستیان کردوو
بەوێ ویستە خۆیان دەربەرپو، و ھەموو کارێکی دەبی سەرەتای
دەستپێکردنی ھەبی، و ھەموو ھاتنە بوونیکی سەرەتایەکی دەستپێکردنی
پێوستە، ھەموو مرۆفیک کاتیکی لەدایکبوونی ھەبە و کەس ناتوانی بەلگە
بەینیتەو بۆ ئەوەی ئەوانە تا ئیستا لە دایک ھەبوو، نابێ ئێندە لە دایک
بێن. ئەو شتە کە سەرەتای دەستپێکردن و کۆتاییھاتنی نییە، واتە لە "تەزل"
ھەو تا "تەبەد" (لە ھەتاو تا ھەتا) بوو و ھەبە و دەبی، ئەو ھەر خۆدییە.
جا لەبەر ئەوەی دەولەت دەستکردنێکی مرۆفە، دەبی سروشتیکی مرۆفانە
پێو بی، ئەک سروشتیکی ئینزدانی. واتە دەبی سەرەتایەکی دەستپێکردنی
بیی کە ئەو سەرەتایەش ویستە دەستپێکەرانی دیاریدەکات.

دروستکردنی دەولەت، ھەر دەولەتێک بی و ھەر گەلێک دروستی بکات ھەر

مانای سمریه خویزه. سمریه خویزش بهی بونی نازادی بریاردان و نازادی جینه جیکردنی ئو بریارانه به کرده وه، نایه ته دهست. بونی نازادیش پنیوستی به بونی دهسه لاته. ئوی بی دهسه لات بی، دیاره نازاد نیسه و ئوی نازاد نهی، دیاره دهسه لاتیشی نیسه. نازادی و دهسه لات تهاوکهری به کن، لهبر ئوه ئهوانه دژی سمریه خویسی کوردستانن، مانای ئوه به دژی ئهوانه که کورد، دهسه لاتی به قهد دهسه لاتی ئو گه لانه بی که کوردستانیان دابهشکردوه و دهوله تی خویان هیده. به کورتی ئهوانه دژی ئهوانه که نازادی کورد هیندهی نازادی ئو گه لانه بی که کوردستانیان له خویان بهشکردوه. واته ئهوانه گهلی کورد له گه لانی ترک و فارس و عهره ب به کمتر دهزانن، ئیندی با هزار و یهک جار باسی "برایه تی" بکن.

جا لهبر ئوه ئو به لگه بهی که ده بیژی؛ ئوی له کۆنه وه دهوله تی نه بووه، نابی ئه مرۆش بیسی، مانای وایه ئوی له کۆندا له سمریه خوییدا نازاد نه بووه، ئه مرۆش نابی له وه دا نازاد بی. ئه ممش به لگه ده داته دهست ئهوانه دهسه لاتیان هیده و لهو رووه نازادن، تا ری به گه له بینه دهسه لاته کان نه دن دهسه لات پیدا بکن و نازاد بن، و هر بهم به لگه بهش بهر بهر کانینی ئو گه له بینه دهسه لاته نه بکن. به لام تاقیکردنه وه پینانیدا وه که ئه م به لگه به هتا ئو کاته پر ده کات که ئو گه له جاری نه یهوانیه دهوله تی خوی دروست بکات. کاتی ئو گه له بی دهوله ته دهوله تی خوی دروست کرد، ئو ده مه به لگه که، یان دهسته جی، یان بهر بهر، نامینی و هر ئو دهسه لاتارانعی که دینی ده یانگوت ئوی دهوله تی نه بووه نابی بیسی، کاتیک ده بین تیکۆشانی گه له بینه وله ته که گه یشتوه ته هه ندازه یهک که بهری دهسه لاتی ناگیری، ده چن دان به واقیعه دا ده نین و ئه م به لگه به ئیندی ناهیننه پیشه وه. بۆ وینه: فره نه سایه کان له سهر تا وه به هه موو جان وه ریتیه که وه دژی گهلی جهائیر ده جهنگان، کاتیک زانیان پینیاناکری، ناچار بوون دانبین به سمریه خویسی جهائیردا و ئو به لگه بهی که ده یگوت جهائیره کان "کۆن" دهوله تیان نه بووه و "پارچه یهک" بوون له فره نه سا، ئو به لگه به نه ما. کاتیک که به نگالیسه کان ویستیان له پاکستان جیان بینه وه، پاکستانیه کان به هه موو جان وه ریتیه که وه

دۆی گەلی بەنگالی وەستان. کە هیندستان لەشکری ناردە بەنگالەو و لەشکری پاکستانی بەزاند، پاکستان ناچار بوو دانبنی بە سەربەخۆیی بەنگالدا و ئەو بەلگەیدی کە دەیگوت بەنگال "بەشیک" بوو لە پاکستان و "دەولەتی" نەبوو و نابێ بیسی، ئەما. هەروەها ترکه شۆڤینیستەکان بە سەروکایەتی ژۆن ترک جەمال پاشای سەففا، لە ماوەی جەنگی جیهانیی یەکەمدا، ژمارەیهکی زۆر عەرەبیان لە سووریا خنکاند لەبەر ئەوەی داوای سەربەخۆیی ولاتی عەرەب و جیاپوونەوی لە ئیمپراتۆریی عوسمانیان دەکرد، کەچی کە عەرەبەکان سەربەخۆیی خۆیان دەسکەوت، ئەوجا ژۆن ترکهکان ناچار بوون دانبنین پێیاندا و بەلگەیی باسکراو ئەما. کە ئیسرائیل خەسەرێک بوو بێی بە دەولەت لە ۱۹۴۸/۵/۱۴ دا هەمسوو عەرەب بەرەکانیان کرد، و بە تایبەتی میسر، بە بیانووی ئەوەی کە دەولەتی نەبوو و نابێ بیسی، کەچی ئەوەی نەمرۆ میسر لەگەڵ ئیسرائیل پەیمانی کەمپ دێڤیدی بەستوو و گەلێک لە دەولەتە عەرەبەکانی دی دەمودوانیان بەرامبەر ئیسرائیل وەک جارێن ئەماوە و هاکا ئەوانیش لەگەڵی رێککەوتن.

بەمەنی سەرهەدا دەرەکەوی؛ ئەو بەلگەیدی کە دەبینۆی؛ "ئەوی دەولەتی نەبووی، نابێ لەمەو داواش بیسی"، هەر پاش دامەزراندنی دەولەتەکە، زوو یان دەرەنگ، نامینی. واتە ئەو بەلگەیی تەنی مەسەلەیی دەسلەتە. دەبی ئەوەش بزانین کە هەموو جۆرە سەربەخۆییەک -وێک لەمەوێر گۆتم- بریتییە بە دەستکەوتنی جۆرە دەسلەتێک. بۆ وێنە: تەنەت مەسەلەیی "ئۆتۆنۆمی"ش هەر وایە. "ئۆتۆنۆمی" کە بریتییە لە سەربەخۆییەکی کەچوکی، لە دەسلەتێکی سنووردەر بۆلاوە چی دی نییە. ئەو بەعسییانە کە لە نێو پراستی پەنجاکانەو هەتا کۆتایی پەنجاکانیش دۆی ئەو بوون کە نیوی کورد بە هیچ جۆرێک بیری، ناچار بوون لە ۱۹۶۳ دا لە ترسی پێشمەرگەیی کورد و لە بێهیزی خۆیان؛ باسی "لامەڕکزیەت" بکەن و لە ۱۹۷۰ دا ناچار بوون باسی "ئۆتۆنۆمی"ش بکەن. ئەوەش بە رۆنی دیارە کە کورد هەر لە عێراقدا -درو یان راست- بۆیە دەتوانی باسی "ئۆتۆنۆمی" بکات، چونکە هەر لە عێراقدا توانیوتی تا هەندازەیهک "دەسلەت"ی خۆی بەسەپینی بەسەر

داگیرکمرانی ولاته کهیدا.

ب- سهره خویی کوردستان مانای بیهیزی پرولیتاریای ترک و فارس و عهره ب و کورده

ئواندی ئهم بەلگهیه دهیننه پێشهوه، دهبیژن که سهره خویی کوردستان، مانای جیاکردنوهی پرولیتاریای کورده له پرولیتاریای ترک و فارس و عهره ب و، ئهمهش مانای بیهیزکردنی چینی پرولیتاریای ئهو ولاتانهیه که کوردستان نووسینراوه پێیانوه، وله ئهجامدا خزمهتیکه بۆ ئیمپریالیزم و سهرمایهداری و کۆنهپرستی.

ئهم بەلگهیه؛ بهتایبهتی بەلگهی کۆمونیست و مارکسیستهکانه، و زۆر به تایبهتی تر، هی ئهو داوودهزگه کۆمونیست و مارکسیستانهیه که لهسهر هێلی سیاسهتی حیزبه کۆمونیستهکانی عێراق و ئێران و ترکیا و سووریا دهچن بهرپوه؛ که ههر لهکۆنوه خویان به هاوهێلی پارتی کۆمونیستی سۆفیت و یهکپیتی سۆفیت زانیوه و دهزانن. بۆ توێژینهوهی ئهم بەلگهیه جارێ با ئێمه لهوه بگهرین که ئایه له کوردستان یان له عێراق یان له ترکیا یان له ئێران یان له سووریا چینیکی "پرولیتاریا"ی، بهو جۆرهی مارکس بۆی چوه، ئهمڕۆ ههیه یان نا؟ جارێ لهوه بگهرین، بهلام ئهوهی زۆر ئاشکرا و رۆنه ئهوهیه، ئهم چوار دهولهتی نیومان بردن -وهک لهمهوهر گوتم- ههموو لهپاش جهنگی جیهانی یهکهم دروستبوون: عێراق له ۱۹۲۱دا، ترکیا له ۱۹۲۴/۱۹۲۳دا، ئێران له ۱۹۲۵دا، سووریا له ۱۹۴۶دا، واته کوردستان ههر پاش جهنگی جیهانی یهکهم لهم دهولهته ناسیونالانه بهشکرا. جا ئایا ئهو کاتهی که کوردستان بهسهر ئهماندا بهشکرا، پرولیتاریای پێشهسازی -وهک چینیکی- لهم ولاتانهدا ههبووه؟ بینگومان، نا. ئهم ولاتانه ههموو ولاتی کشتوکالی و ههزایهتی و دهربهگایهتی بوون و سهرمایهداری و پێشهسازیان تینهکهوتبوو. له جینه کیشدا که سهرمایهدار و فابریقه نهی، دیاره پرولیتاریای کارکهر دروستابو. دواهی ئهوی میژوو بزانی، دیاره ئهوهش دهزانی که ئهم ترکیایهی ئهمڕۆ بهپێی پهیانی لوزان دروستبووه؛ که ئیمزاکهرهکانی ئینگلیز و فهرههسا

و ئیتالیا بوون. ئەوی سووریای ئەمەری دەروستکرد، فەرەنسا بوو. ئەوی عێراقی ئەمەری دەروستکرد؛ بەریتانیا بوو. ئایە، بەریتانیا و فەرەنسا و ئیتالیا کە سێ دەولەتی کۆلۆنیالیست بوون، ئەم چوار دەولەتیان لە رۆژەلاتی ئێزیکدا دەروستکرد و کوردستانیان داوەشکرد بە سەرباندا، بۆ خزمەتی پرۆلیتاریای عەرەب و ترک و فارس و کورد ئەمەیان کرد؟ ئایە کۆلۆنیالیستەکان ئەم دەولەتە دەستکردانەیان بۆ ئەو دەروستەکرد کە لە هەموو ولاتیکیاندا چەند گەلیک هەبن، هێندیکیان زۆرتی و خاوەن دەزگە دەولەتی و دەسلەتدار، و کوردیش لە نیوانیاندا وەک "کەمایەتی" یەکی بێدەولەت و بێدەسلەت، تاکو شەر و ئاژاوەی نێوخۆیی هەلبگیرسی و ئەم نەتوانە بەرەڕەکانی یەکدی بکەن و بێدەولەتی یەک، و ئەوجا ئەو دەمە پرۆلیتاریای کورد و عەرەب و کورد و ترک و کورد و فارس بە چاوی دوژمنایەتی و کێنەو تەماشای یەک بکەن، نەک بە چاوی هاوچینایەتی و هاو دەردی؟ ئەوانە کە لەو باوەڕەدان کە ئەم دۆخە ئێستە هەیە و بووەتە هۆی تینکڕانی گەلانی نێوچەکە، خزمەتی پرۆلیتاریای ئەو گەلانی دەکات و هەر لەبەر ئەوەش کە دەبێ سنووری ئەم دەولەتانە وەک خۆیان بێننەو، دیارە ئەوانە دەبێ دان بەوەشدا بنێن کە بەرە کۆلۆنیالیستەکانی رۆژاوا، پاش جەنگی جیهانیی یەکمەم، کاریکی زۆر باشیان کردووە کە کوردستانیان وا بەشەشکردووە و هەر بەشەیان خستوووە سەر دەولەتیکی، و ئەمەشیان بۆ خزمەت و بەهیزکردنی پرۆلیتاریای ئەو گەلانی کردووە، و ئەوجا کە ئەمەشیان گوت، ئەو دەمەش هیچ هەقیکیان نایەتی کۆلۆنیالیزم و ئیمپریالیزمی بەرە رۆژاوا بە خراپ و تاوانبار بەدەنە قەلەم، بەلکو دەبێ ئافەرینیان لێبکەن.

دوایی، ئایا ئەو هیزە کە سالانی سال و هەتا ئەمڕۆش، بە هەموو رێبەکی قانونی و نا قانونی، هەر لە رێی راستەوخۆ بەکارهێنانی هیزی سوپاوە بێگرە تا دەگاتە رێی بەستنی پەیمانی سەعد ئاباد و پەیمانی بەغدا و ئەوجا سەنتو و؛ سنووری دەستکردی ئەم دەولەتانە پاراستوو، بەریتانیا نەبوو و نییە؟ ئایا ئەو هیزانە کە ئەمڕۆ بە هەمەشو گۆرەش و زۆری چەک سنووری ترکیا و رۆژمە دژ بە ئازادییەکی دەپارێزن، هیزەکانی ناتو و لە پێش

هممووشیانموه ئهمریکا نییه؟ ئهوجا ئایه ئیسته بهریتانیا و ئهمریکا و همموو لایه نهکانی پهیمانی ناتو، ئهم سنووره دهستکردهی ترکیا لهبر خاتری چاری کالی پرۆلیتاریای ترک و کورد دهپارێزن؟ که ئهمریکا و فمهرنسا لهم دوایهیدا کهوتونهته یارمهتیی سهدام و دهیانموو به دهست و به دان و به پی له کهوتن بیسپارێزن، لهبر خاتری "پرۆلیتاریای عیراقی" ئهمه دهکهن؟ ئایا ئهمریکا ههر خۆی نهبوو که تا سالی ۱۹۸۰ رژیمی بهعسی عیراقی خستبووه لیستهی تیزۆریستهکانموه؟ ئایا ئهم ههلوسته تازهیدی ئهمریکا بو خزمهتی پرۆلیتاریای عیراقه؟ یان بو خزمهتی عمره به زۆنگاونشینهکانی دهو و بهری جیایش و تهرپابهیه؟

ئهمجا ئهوانی پنیان وایه که دامهزراندنی کوردستانیک، گهلی کورد له گهلانی عمره ب و ترک و فارس جیا دهکاتموه، و پرۆلیتاریای کوردیش بهییز دهکات، دهبی ئهوانه بزانه که پینکموه ژبان و دهولهت پینکموه نانه و تیکۆشانی نینوکۆیی، به زۆره ملی نابی. که شمش کس له خانوویدی شمش ژووریدا ژبان و رنی ئهویان نهدرایه همر یهکهیان مالی خۆی جیا بکاتموه، مانای وا نییه که تیهپهرونی کات دهیانکاته برا و ههقالی یهک، یان دوو کس که مالیان جیابوو، مانای ئهوه نییه که حهز له چاره یهکدی ناکهن و نایانقوی پینکموه هاوکاری بکهن. دوایی وهک کورده که دهلی: "کۆنر کۆنر نابات بهپروه"، ههروه ها دیلینکیش ناتوانی یارمهتیی دیلینکی دی بدات. گهلینکی کوردی ئازاد که دهولهتینکی سهرمهخۆی ئازادی ههیی، واته دهسهلاتی ههیی، ئهوه گهلهیه که دهتوانی یارمهتیی گهلانی ژێر دهسته بدات، بهتایبهتی گهلانی دهرو دراوسینی کوردستان، وهک ترک و عمره ب و فارس به تایبهتی زهحمهت کینشان و بهشخوراوانی ئهوه گهلانه که له چارهپهشیی خۆیان، دووچاری فهرمانه وایانی تۆتالیتیر و ملهوپه بوون. ئازادیخوازانی عمره ب و ترک و فارس و همموو ئهوانی له بهری بهرهههستکهرانی ئهم گهلانه، و لهنیو ئهوانهدا تهنانهت هی واش ههبووه و ههیه که دژی سهرمهخۆیی کوردستان و ئازادیی کوردن، ئهمانه همموو زۆرباش دهزانن؛ که له ماوهی بیست سالی رابوردوودا، ههر کاتینک لینیان قهوما بی و لهلایهن رژیمی دهولهتهکانی

خۆیانەوه راوه دوو نرابن، پەنایان بردووەتە بەر پێشمەرگەیی کورد و چیاکانی کوردستان، و نەتمووی کورد باوەشی بەزەیی کردووەتمووە بۆیان و دالەدی داو، بێ ئەوێ بنوارێتە هەلۆستێ ساسییان، یان رووبەرێ رابوردوویان.

جا ئەمە لە کاتی کدا یە کە ئەمڕۆ کوردستان دەولەتێکی سەربەخۆ نییە و ئەو یارمەتی یە پێشکێش کردووە بەو پەنابەرانی کە لە رۆژانی هاویندا لەژێر سینبەری دار گۆزەکانی کوردستاندا پێڕادەکێشن و هیندیکیشیان خەون بەجێنشینیستی سەددام و خامەنەییەوه دەبین، و لە زستاندا دەچنە نیو کۆختەیی جۆتکارە رووتەکانی کوردستانەوه و نانەرەقەکیان لە گەڵ دەکەن بە دوو کەرتەوه، و هیندیکیشیان کوردستان بە خاکی عەرەب و فارس و ترک دەدەنە قەلەم، ئەمە بێ ئەوێ تۆزقالبێک لە مافی پەنابەرانیان کەمبووبێتەوه. ئەمە ئەمڕۆ وایە، ئەوجا ئەگەر کوردستان سبەیی رۆژێک بێستە دەولەتێکی ئازادیخوازی سەربەخۆ، دەبێ ئەو دەمە چ خەرمەتێک بە گەلانی نیوچەکە و مرۆفی بەشخواری ئەم جیهانە پێشکێش بکات. دوا یی کێ دەلی سەربەخۆیی کوردستان مانای جیاپوونەوه و ناشتو ماستی گەلی کوردە لەو نەتوانەیی لە نیوچەکەدا دەژین؟ ئەوانە ئازادیخوازێش نین، لە یەک خانووی خەراخراویدا بژین بەر دەبنە گیانی یەک.

جا کە گۆمۆنیستەکانی دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، و بەتایبەتی گۆمۆنیستە عێراقییەکان، لەم روووەوه و بەو بەلگەیی لە سەرەوه باسکرد، زۆر بە کۆل و دڵمەوه لە دژی سەربەخۆیونی کوردستان بوون و لە نیوەرەستی چەکانەوه تا نیوەرەستی پەنجاکان دەیانگوت: کورد "نەتمووە" (امة) نییە -وێک دوا یی باسی دەکەم- و جاری واش بوو، گەلێک خەستو خۆتەر لە راستەرەوه شۆقینیستەکانی عەرەب و ترک و فارس دژی ئەو کوردانە وەستان کە باسی سەربەخۆیی کوردستانیان کردووە، بەو بەلگەیی گوا یە "جیاپوونەوهی کوردستان" و "سەربەخۆیونی کوردستان" پیلانی ئیمپریالیستەکانە" بۆ "بێهێزکردنی خەباتی پرۆلیتاریا" ی ئەم گەلە، لە کاتی کدا کە -وێک خەستە بەر چاو- هەلۆستێ ئیمپریالیستەکان هەموو دژی

سەریەخۆییوونی کوردستان بوو، و تا ئەمڕۆش. جا ئەبەر ئەوەی کۆمونیستەکان، بە پێنجەوانەیی شۆڤینیستە راستپەرەکانەوه، جارو بار لەباری سەرنجی خۆیانەوه، باسی "مافی بێباری چارەنووسی گەلان" دەکەن، ئەوا ناچار بوون لە مەسەلەی کورددا، رێبەکی بدۆزنەوه، کە بکۆنێتە نێوان ئەو شتەکانەوه کە بە دەم باسی دەکەن و ئەو شتەکانەی کە بە کردەوه دەبخەنە پوو. بۆ ئەمەش -وەک لەمەوبەر گوتم- باسی "یەکگرتنی بە ئارەزووی" کورد و ئەو گەلانە دەکەن کە کورد لە ژێر سایەی دەولەتەکانیاندا دەژی، بۆ وێنە: هەرچەندە کۆمونیستەکانی عێراق لە کۆنفرانسی ئەیلوولی ساڵی ۱۹۵۶ یاندا باسی ئەوەیان کرد کە "کورد نەتەوەیە کە مافی بێباری چارەنووسی خۆی هەیە لە رزگاربوون و یەکیبێتی ناسیونالدا وەک عەرەب"، هەروەها کۆنفرانس "سەریەخۆیی نێو خۆی" (الاستقلال الذاتی)ی کوردستانی بە "چارەسەرکردنێکی کاتی" دانا کە "ئاتوانی جینی مافی بێباری چارەنووسی نەتەوەی کورد بگرنەوه" (۳۳) کەچی لەگەڵ هەموو ئەمەشدا، پاش کۆدەتای قاسم لە ۱۹۵۸/۷/۱۴ دا و دواي ئەوەی لە عێراقدا دەسلەتێان بۆ پەیدا بوو، ئەوجا ئەکە هەر باسی "بێباری چارەنووس و جیابوونەوه"یان نەکەرد و بەس، بەلکە تەنانەت دژی "تۆتۆنۆمی"ش وەستان و کۆتێنە باسی "یەکگرتنی بە ئارەزووی" و دەیانگوت کورد و عەرەب لە عێراقدا بە ئارەزووی خۆیان یەکیان گرتووه لە ژێر سەرکردەبێتی قاسم دا. لە کاتیئێکدا دەیانزانی کە عێراق بێرتانیا دروستیکردووه و لەو گشتپرسی (استفتاء)ییدا کە "دەستە نەتەوەکان" (عصبة الامم) لە ۱۹۲۵ دا کردی؛ خەڵکی سلیمانی و کەرکوک بۆ سەریەخۆیی کوردستان دەنگیاندا و خەڵکی هەولێر و مووسلێش، بە مەرجێک دەنگیاندا بۆ عێراق؛ کە کورد حکومەتێکی خۆی هەبی. ئەوجا لەو کاتەشەوه و تا ئەمڕۆش، هیچ گشتپرسییەک لە کوردستاندا نەکراوه تا بزانری نایە کورد بە ئارەزووی خۆی لەگەڵ عەرەبدا و لە سنووری عێراقدا یەکدەگری یان نا؟ ئەمە تا ئێرە هەلۆنستی حیزبی کۆمونیستی عێراق بوو، حیزبی توودە ئێرانیشت لە دەورانی شادا جارو باریک باسی مافی کوردی دەهێنایە پیشەوه، بەلام لە پاش دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی؛ بە هەموو هێزێکەوه

بوو به دهسکه‌لای دهستی رۆنم و کموته خراپه‌کاری دۆی نه‌تموه‌ی کورد و دهستینکی بالاشی هه‌بوو له دوو که‌رتکردنی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی ئێراندا. حیزبی کۆمۆنیستی ترکیاش که له بیسته‌کاندا به خۆی و رۆژنامه‌که‌یه‌وه Aydinlik کۆته‌کی دهستی نه‌تاترک بوو دۆی بزوتنه‌وه‌ی سهریه‌خوێسخوازان‌ه‌ی کورد و به‌تایبه‌تی "ئایدنلیک" شۆرش‌ی سالی ۱۹۲۵ ی دیاره‌کری به فیتی به‌ریتانی ده‌دایه قه‌لم، و به‌لای هه‌لۆنستی دیکتاتۆرانه‌ی نه‌تاترکدا دایه‌تاشی. خۆ ئه‌وه حیزبی کۆمۆنیستی سووریا هه‌ر به جاری باسی مه‌سه‌له‌ی کورد ناکات، وه‌ک ئه‌وه‌ی له سووریا نه‌ کورد هه‌بی و نه‌ کوردستان. به‌رامبه‌ر به‌م قه‌وپه‌ له مه‌سه‌له‌ی کورد، سه‌کرتیری گشتیی حیزبی کۆمۆنیستی سووریا خالید به‌گداش له سالی ۱۹۶۶دا، به رۆژنامه‌ی "اخبار الیوم"ی گوته‌بو "یه‌کینتیی عه‌ره‌بی بېرپه‌ی پشتی سیاسه‌تی کۆمۆنیزمه" (۳۴). ئه‌مه له کاتینکدا که حیزبی کۆمۆنیستی سووریا له حکومه‌تی به‌عسییدا به سه‌روۆکایه‌تییی یوسف زه‌ین هه‌تا ۲۹/۱۰/۱۹۶۸ وه‌زیرنکی هه‌بوو به‌نیوی سه‌میح العطیه، به‌لام یه‌ک وشه‌ی له دۆی سیاسه‌تی "پشتینی عه‌ره‌بی" (الحزام العربي) به ده‌مدا نه‌هات.

شایانی باسه که هه‌لۆنستی کۆمۆنیسته‌کانی ئه‌و ولاته‌نه‌ی کوردستان نووسینه‌راوه پێیانه‌وه، هه‌رچی چۆنیک بووی به‌رامبه‌ر به نه‌تموه‌ی کورد، رۆنمی ئه‌و ده‌وله‌تانه زۆر دێندانه په‌لاماری کۆمۆنیسته‌کانیان داوه. نه‌تاترک و ره‌زاخان له کۆتایی سییه‌کاندا هه‌ریه‌که‌یان قانۆنیکیان ده‌رکرد بۆ راوه‌دوونان و سه‌رکوته‌کردنی هه‌موو بزوتنه‌وه‌یه‌کی کۆمۆنیستانه. عێراق له ده‌ورانی شایه‌تی و ته‌نانه‌ت ده‌ورانی قاسم و به‌تایبه‌تی له ده‌ورانی به‌عسییه‌کاندا خوێنی سه‌تان کۆمۆنیستیان رۆاند. ئه‌وه‌ی رۆنمی ئیسلامی ئێران به‌سه‌ر حیزبی توده‌ی هانی، وه‌ک کورده‌که ده‌لی "با به ده‌واری شه‌ری ناکات". له‌به‌ر ئه‌وه ئه‌م هه‌لۆنسته‌ی دژ به سهریه‌خوێبی کوردستانی کۆمۆنیسته‌کان، تا ئیسته نه به سووتی کۆمۆنیسته‌کان خۆیان بووه، و نه به سووتی زه‌حمه‌تکێشانی نینۆچه‌که بووه، و ته‌نی به سووتی رۆنمه دیکتاتۆره‌کانی ئه‌و ولاته‌نه بووه که دوژمنی کوردیش و کۆمۆنیستیشن.

ج- هەر دهوله‌تیک شتیکی پیروژه، نابی کمرتکمرت بکری

ئەم بەلگەیە هێ ئێوانەیە کە "دهولهت" بە شتیکی "پیروژ" دادەنێن و ئەوی پارچەبەک جیا بکاتەوە لێی بە جیابوونەوه خواز (انفصالي، تجزیه طلبی) دەدەنە قەلەم و بە ناپاک و خایەن و نیشتمانفرۆشی دەزانن. "جیابوونەوه خوازی" یەکیەکە لەو تۆمەتە قورسانە کە لە پاش جەنگی جیهانی یەکەمەوە، بە جی و بی جی، دەنرێتە پال نیشتمانپەرورەکانی کورد، وەک "تاوانیکی بەکجار گەورە". ئێوانە بزووتنەوی کوردایەتی بە "جیابوونەوه خوازی" دەدەنە قەلەم و هەر بەو نێوێشەو بەرێوەکانیی دەکەن، چەند دەستەبەکن:

١- دەستە یەکەم ئەو شۆڤینیسییە عەرەب و ترک و فارسانە کە کوردستانیان داگیر کردووە و خاکی کوردستان بە بەشیک لە نیشتمانی خۆیان دەزانن ئەک بە بەشیک لە ولاتی کورد. ئاشکرایە هیندیک لەمانە، خۆشیان، لە کاتی خۆدا "جیابوونەوه خواز" بوون، بە تاییەتی ئەو عەرەبانە لە پاش جەنگی جیهانی یەکەم، خۆیان لە دهوله‌تی عوسمانی جیاکردەوه و بوونە هۆی دامەزراندنی دهوله‌تانی عێراق و سووریا و لوبنان و ... هتد. ئەم عەرەبانە، لەلایەن ژۆن ترکه‌کانەوه کە لە (١٩٠٨-١٩١٨) هه‌و فەرمانڕه‌وای دهوله‌تی عوسمانی بوون و دهوله‌تی عوسمانییان بە "پیروژ" دادەنا؛ بە "جیابوونەوه خواز" و "ناپاک" دەدرانە قەلەم. بەلام ئەم عەرەبانە خۆیان، خۆیان بە نیشتمانپەرور دەزانن، ئەک بە "جیابوونەوه خواز" و "ناپاک". جا وەک لەمەوێر گوتم: "دهوله‌ت" هەر هیندە "پیروژ"ە تا وەک خۆی ماوەتەوه، پاش ئەوی بوو بە دهوله‌تیکی دی، یان پارچە پارچە کرا و چەند دهوله‌تیکی دی لێجیابووەوه، ئەوا "پیروژیتی"ی خۆی لە دەستەدات و دەیدات بەو دهوله‌تە یان ئەو دهوله‌تانە جینی دەگرنەوه. ئەوێ عەرەبەکانی ئەمڕۆ عێراق و سووریا دهوله‌تی عێراق و سووریا بە "پیروژ" دەزانن ئەک دهوله‌تی عوسمانیی ئەوسا کە عێراق و سووریا دوو پارچەبوون لێی.

٢- دەستە دووهم ئەوانە کە بزووتنەوی سەرێخوێسخوازانە کورد بە "جیابوونەوه خوازی" دەزانن؛ زۆری زۆری هێزە چەپەکانی ئەو گەلانە کە

کوردستانیان بهشکردوه. ئهمانه زۆر به توندی دژی "جیابوونموه خوازی" دهوستان، و جاری واش ههیه؛ ههموو داخواییهک بۆ مافی ناسیونالی کورد، ههرچهنده سووکیش بی، ههر به "جیابوونموه خوازی" دهدهنه قهلم و لهماشدا خزمهتیکێ زۆر گهورهی شۆفینیسته راستهوه عهرهب و ترک و فارسهکان دهکمن. راستییهکهی، چهپییهکان، و به تایبهتی کۆمونیستهکان -وهک لهماویهر باسکرد- "دهولت وهک دهولت" به شتیکی پیروزی نازان؛ بهلام "یهکیتی" ی ئهو گهلانهی که له سایهی دهولتیکدا دهژین، به شتیکی "پیروزی" دهزانن، که بهمهش دهبیژن "یهکیتی نیشتمانی". که ئهمهش هورد بگریتهوه؛ ههر پاراستنی ئهو "دهولت"یه که کۆمونیستهکان و مارکسیستهکان به کوتهکی دهستی چینی فرمانهروای دادهنن بۆ سههر پێشۆرکردنی چینی چهوساوه. کهچی ههر خویان بهرگری له پاراستنی ئهو کوتهکه دهکمن وهک شتیکی پیروزی. لهگهل ئهمهشدا دهبی بزانی که توندی و هینمی ئهم هملۆستهی که چهپییهکان ههیا بهرامهر مهسهلهی کورد، بهپنی ههل و مهرج و کات دهگۆڕی. واته بهپنی دوور و نیزیکیانموه له دهستی فرمانهروایی ئهو دهولتانهوه.

۳- دهستی سینهمهش لهوانهی دژی "جیابوونموه خوازی" دهوستان؛ هورده بۆرژوای کورد خۆیهتی که پێبهند، و هیندی جاریش دهسکهلای دهستی فرمانهروایانی ترک و عهرهب و فارسه. ئهم پێبهندییه جارو بار گهیشتهوهته رادهیهکی وا، که هیندیک دهسته و بهرهی هورده بۆرژوای کورد به چمشی داگیرکمرانی کوردستان ههلسوکموت لهگهل مهسهلهی کورد دهکمن. بۆ وینه: وهک لهماویهر گوتم، لایهنگرانی جهلال تالهبانی له سالی ۱۹۶۹/۱۹۷۰ له رۆژنامهگانیاندا به ئاشکرا دهیاننوسی: "ئیمه ههموو کاتیک دژی جیابوونموه خوازی". واته ههموو کاتیک دژی دامهزراندنی دهولتیکێ کوردین. ههرهها گوقان -پروگرامی پارتی له دهورانی دهستپێشستی لایهنگرانی تالهبانی دا، به ئاشکرا دژی "جیابوونموه خوازی" دهوستان. بهلام وهک لهماویهر باسکرد، هورده بۆرژوای کورد پاش ههرسهکه، نهیتوانی؛ له لایهکهوه دژی پاشماوهی سههرکردهیتی کلاسیک، و له لایهکی دیهوه دژی

بیری نەتەوەییی کوردی بوەستن کە لە نێوان کورددا تەشەنە ی کردووە، و ریزەکانی خۆشی یەک پارچە نەبوو، لەبەر ئەوە دەبینین دژایەتیکردنی "جیابوونەو خوازی" لە نووسینەکانیاندا ون بوو، و جارو بارێکیش باسی "بەرباری چارەنووس" دەکەن، هەرچەندە مەبەستییان لە "بەرباری چارەنووس" ئاشکرا نییە کە چییە. بەلام داخوازییەکیان لە "تۆتۆنۆمی"یەو بوو بە "تۆتۆنۆمی" راستەقینە". تەنانەت هیندی دەستەش هەن لە نێو بزوتنەوێ هورده بۆرژوازی کورددا -وێک کۆمەڵەی ماركسی-لینینی، کە بوو بە "کۆمەڵەی رەفەدەرانی کوردستان"، باسی دەولەتی یەکگرتوی کوردستانیش دەکەن. بەلام ئەوەبوو کە کەوتنەو و تۆوێ لەگەڵ رژی می عیراقدا، سەر لەنوی کەوتنەو باسی "پاراستنی یەکیشتیی نیشتمانیی عیراق" وێک لەمەوێر باسکرد.

بە کورتی بەریدەرکانی بیری سەریخۆیی کوردستان لە نێو هورده بۆرژوازی کورددا، بەرەبەرە بەرەو بێهیزی و پووچبوونەو دەچی. ئەگەرچی پێنەندی هیندیک لە ریکخراوەکانی هورده بۆرژوازی کورد بەم دەولەت یان ئەو دەولەتی داگیرکەری کوردستانەو، کارێکی وای کردووە کە نەوێن بە ئاشکرا نێوی دەولەتی سەریخۆی کوردستان بێن.

د- کورد "نەتەو" نییە، بۆیە مافی "دەولەتی سەریخۆ"ی نییە

ئەو بەلگەیی کە دەبێژی کورد "نەتەو" نییە، لەبەر ئەوە نابی دەولەتیسی هەبی، لە سەرهتاهە لە کۆمونیستەکانی عیراقەو داها. ئەوەش دواي دامەزراندنی "پارتی دیموکراتی کورد" لە ۱۹۶۶/۸/۱۶ دا. لێرەدا دەبی ئەو بێژین کە پاش راپەرینی خەلکی بەغدا لە کانوونی دووهمی ۱۹۴۸! کە خۆنێدکارانی خۆنێدنگەو کۆلێجەکانی بەغدا دەورنکی گەورەیان تینا گیرا، و بوو بە هۆی رووخاندنی حکوومەتی سالح جەبەر، ماویدەک سەریستیی رۆژنامەگەری و کۆبوونەو درا بە خەلک، و کۆمونیستەکان لە کوردستاندا دەسەلاتیان پەیدا کرد. جا لەبەر ئەوەی "پارتی دیموکراتی کورد" خۆی بە حیزبێکی ماركسی و پینسەرەوی کرێکار و جۆتکاری کورددا دەنا، و

کۆمونیستەکانیش ھەر ھەک ئەوان، خۆیان بە پێشپەرەوی کرێکار و جۆتکار دادەنا؛ بەلام ھی ھەموو عێراق، نەک ھەر ھی بەشە عەرەبەکی، ئەوا رکە بەرایەتی کەوتە نێوان ھەردوو حیزبەو، کۆمونیستەکان دەیانگوت: کورد نابێ حیزبی پێشپەرەوی تابیەتی خۆی ھەبێ، چونکە کورد نەتەوە نییە، بەلکو کەمایەتیەکە لە عێراقدا ھەکو ئیزدی و ئەرمنی و ئەمەشیان لە کۆنفرانسی شوباتی ١٩٤٤ یاندا کۆدبوو بە بریار و کۆنگرە یەکەمی حیزبەکەیان، کە لە شوباتی ١٩٤٥ دا گیرابوو؛ ئەو بریارە ی ھەک خۆی ھێشتبوو ھە. بەلگە ی کۆمونیستەکان بۆ ئەو ی کە کورد "نەتەوە" نییە؛ ئەو بوو کە کورد لە ھەموو پارچەکانی کوردستاندا، ئابوریەکی نیوکۆییان نییە، کە ئەمەش نەبوو، دیارە ئەو دەمە بەپێی تاریفی ستالین بۆ نەتەوە؛ کورد یەکیەک لە مەرجە پنیوستیەکانی نەتەو ی نابێ، چونکە بەپێی ھێپۆتیزی ستالین مەرجەکانی بوونە نەتەوە بریتین لە: زمانی نیوکۆیی و مینۆوی نیوکۆیی و ھەستی نیوکۆیی و زەوی نیوکۆیی و ئابوری نیوکۆیی، و ھەر گەلیک ئەم مەرجانە ی نەبێ؛ ئەوا بە قسە ی ستالین "نەتەوە" نییە، ئەو جە لەبەر ئەو ی بەپێی قسە ی لینین، "ھەموو حیزبێک نیو ھۆکی چینیەکە"، دیارە لە ولاتیکی ھەک عێراقدا کە یەک چینی کرێکار ھەبە، دەبێ یەک نوینەری ھەبێ و ھەر یەک حیزبی پێشپەرە ی ھەبێ، نەک دوو نوینەر و دوو حیزبی پێشپەرە. خۆ ئەگەر دووان ھەبوون، ئەوا یەکیکیان ھەلپەڕستە. لەبەر ئەو "پارتی دیمۆکراتی کورد" حیزبێکی پێشپەرە نییە، و نوینەری کرێکار و جۆتکاری کورد نییە، بەلکو نوینەری بۆرژوازی کوردە، بە پێچەوانە ی پارتی کۆمونیستی عێراقەو، کە پێشپەرە ی ھەموو کرێکاران و جۆتکارانی عێراقە، بە کورد و عەرەب و کەمایەتیەکانەو.

و ھەکو لەمەوێر باسکرد، ستراتیژی ھوردە بۆرژوا ی کورد پاش جەنگی جیھانیی دوو ھ، لە "سەرەخۆبی کوردستان" ھە بوو بوو بە "ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان"، و کرۆکی ئەم درۆشمە تازە یەش ئەو ھەبوو کە ھەموو پارچە یەکی کوردستان بە بەشینک لە کوردستانی گەورە نەدەدرا یە قەلەم؛ بەلکو بە بەشینک لەو دەولەتە دەدرا یە قەلەم کە پارچە کوردستانە کە نو سینراو ە پنیو ی. بۆ وینە:

خوارووی کوردستان به بەشیک له عێراق دادەنرا. دە دیارە هورده بۆرژوای کوردی سەرکۆدی ئەو کاتە پارتی که خۆی به خاوەنی رێکخراوێکی کوردیی عێراقیی مارکسی دەدایە قەلەم، شتیکی هەروا ئاسان نەبوو بۆی؛ بەلگەی مارکسیانەیی دەمکۆتکەر بەینیتسەوه بۆ ئەوەی پارتی لەسەر هەقە و کورد نەتەوهیە و مافی ئەوەی هەبێ رێکخراوی خۆی هەبێ، چونکە لایەنگیرانی پارتی به گۆنپایەلی له سەرکۆدی مارکسییهکانی ئەو سەردەمیان؛ هەر پەنایان دەبرده بەر و تارەکهی "مەسەلمی ناسیونال"ی ستالین که له ساڵی ١٩٤٦ دا لەلایەن خالید بەگداشەوه کرابوو به عەرەبی و به نیوه‌دزی له بازارەکانی کوردستاندا دەفرۆشان.

راستییه‌که‌ی؛ ئەوی ئەو دەورو سەردەمە‌ی به چاوی خۆی نەدیویی، هەزار جار بۆی بگێڕنەوه باوەر ناکات که رۆشنیرانی کورد به جارێک بووبوونه دوو تا قسە دژ بەیه‌ک، تا قسەیکیان دەبگوت: کورد "ئومە"یە و ئەوی دیش دەبگوت: کورد "ئومە" نییە، ئەوی بێگوتایە کورد "ئومە"یە ئەوه پارت بوو، ئەوی بێگوتایە کورد "ئومە نییە" ئەوه "تحریر" بوو. ئەو زەمانە به کۆمونیستەکانیان دەگوت "تحریر"، چونکە بەنیوی کۆمونیستییه‌وه که حیزبێکی قەدەغه‌کراو بوو نەیان‌دەتوانی کار بکەن. لەبەر ئەوه به نیوی "حزب التحریر الوطني"یەوه قسەیان‌دەکرد. ئەمەش حیزبێک بوو داوای ئیجازە‌که‌ی کرابوو، بەلام هینشتا نەدراوو، دوا‌ییش هەر نەدرا.

ئەم سەمینارە بۆ ئەوه نەنووسراوه که مینژووی پارتی کۆمونیستی عێراق و مەسەلمی کورد بخواهێ پرۆ. ئەو کارەم به دوور و درێژی ئەو باسەدا کردووه که پار بەبۆنە‌ی تیپەرپوونی چل سال بەسەر دەرچوونی گۆڤاری "یەکیستیی تیکۆشین" و تیپەرپوونی ٥٠ سال بەسەر دامەزراندنی پارتی کۆمونیستی عێراقدا نووسیومه، که هیوام وایه به هیمەتی "بنکه‌ی چاپە‌مەنیی ئازاد" بێخەمه بەردەستتان. لەگەڵ ئەوه‌شدا دە‌مە‌وی لێره‌دا دەست بۆ ئەوه رابکێشم، که ئەو زیانە‌ی برباری کۆنفرانسی شوباتی ١٩٤٤ و کۆنگرە‌ی شوباتی ١٩٤٥ له مەسەلمی کوردی دا، تەنانەت ئەو و تارە‌ی شەهید فەهید خۆشی نەبەینایەوه

جی، که له تیشڕینی دووه می ۱۹۴۵دا له روژنامه‌ی "القاعدة"ی زمانی جالی حیزبه‌که‌یدا نووسیبووی، و له‌ویدا کوردی به "گهلێک" دانا‌بوو که "مافی جیابوونم‌وه‌ی هه‌یه له عێراق هه‌ر کاتێک که عێراق له ئیمپریالیزم ززگاری بوو، یان له هه‌ر کاتێکدا که زرووفی له‌بار بۆ گه‌لی کورد هه‌لکوت و له به‌رژه‌وه‌ندیی جه‌ما‌وه‌ره زه‌حمه‌تکێشه‌که‌ی بوو". ده‌لێم له‌گه‌ل ئەمه‌شدا ئەم مه‌سه‌له‌یه هه‌تا سا‌لی ۱۹۵۲ و به‌گه‌ره دوا‌ی ئەوه‌ش هه‌ر مایه‌وه. ئەگه‌رچی به‌هائەددین نووری (باسم)، یه‌کیک له سه‌رکرده کورده‌کانی پارتی کۆمونیستی عێراق، که‌وته ره‌خه‌ بگرتن له هه‌ل‌وێستی حیزب به‌رامبه‌ر به مافی به‌یاری چاره‌نووسی کورد و که‌وته په‌لاماردانی فه‌ده بی ئەوه‌ی په‌نجه‌ به‌خاته سه‌ر ده‌وری سه‌رکرده عه‌ره‌به شۆفینیسته‌کانی پارتی کۆمونیستی عێراق، وه‌ک ژن‌ون ایوب که پێی وابوو کوردی‌کی دیانی وه‌ک فه‌ده ریزی ئەوه‌ی نییه بی به سه‌رکرده‌ی حیزبێک. ئەمه له کاتێکدا که فه‌ده پینج سا‌ل بوو له‌ژێر خا‌کدا بوو و رێی ئەوه‌ی نه‌بوو له‌سه‌ر خۆی به‌کاته‌وه، و بی ئەوه‌ی به‌هائەددین ده‌ست را‌بکێشی بۆ هه‌پۆتیزه‌که‌ی ستالین که ئایا ئەمه راسته یان راست نییه

راستی‌یه‌که‌ی هه‌ر کۆمونیسته‌کانی عێراق نه‌بوون که پشت به قسه‌کانی ستالین؛ چه‌ند سا‌لێک کوردیان به "ئه‌تمه‌وه" داننا‌یی. به‌ل‌کو هه‌ندێک هه‌ینی راسته‌وه‌ی دا‌گیرکه‌رانی کوردستانیش ئەم قسه‌یه‌یان کرد‌وه و ده‌یکه‌ن. بۆ وینه له سا‌لی ۱۹۶۹دا کا‌برایه‌کی سه‌ر به دوکتۆر موسه‌ددیق، به‌نیوی خواسته‌مه‌نی م. ما‌کان وه که له ئەلمانیا‌ی روژاوا داده‌نیشت، نامیله‌که‌یه‌کی به زمانی فارسی به نیوی "افسانه‌، خله‌های ایران" (ئه‌فسانه‌ی گه‌لانی ئێران) وه بلا‌وکرده‌وه، که له‌ویدا خۆی زۆر ماندوو کرد‌بوو، تا به به‌ل‌گه‌ی مارکسیانه ئیسپاتی به‌کات که کورد "ئه‌تمه‌وه" نییه، چۆنکه کورد "ئابووری نیوکۆیی" نییه. له‌م روژانه‌شدا شاپووری به‌ختیار و دارو ده‌سته‌ی شاپه‌رسته‌کان، واته "سلطنت طلبان" و ناسیونالیسته‌ فارسه‌کان (ملیون) له ئەوروپا زو‌رنا‌ی ئەوه لێده‌ده‌ن که کورد "ئه‌تمه‌وه" نییه، چۆنکه ئابووری نیوکۆیی نییه. روژنامه‌که‌ی به‌ختیار "نه‌ضت" له ژماره (۵۰)ی روژی ۱/۴/۱۹۸۳ دا ده‌نووسی: کورد "ئه‌تمه‌وه" نییه. خۆش ئەوه‌یه ئەو به‌ختیاره‌ی که به خونی سه‌ری کۆمونیسته‌کان

تینوو؛ له کورد دهپارێتموه که باوه به تاريفی ستالین بهین بۆ "نەتموه"، چونکه ئهو دهمه که باوه بهوه بهین؛ کورد نابێت "نەتموه" و ئیسرائیش ئهو دهمه له "فره نەتموه" بهتی دهکوی.

شایانی باسه که لیکۆلهرهوه زانستکاره بۆرژوازییهکان، مهسهلهی "نەتموه" دهبهستن به "دهولەتی ناسیونال"هوه، واته ئهو گهلهی دهولەتی ناسیونالی ههبی؛ ئهو "نەتمویه"، و ئهوی نهشی بی، ئهو "نەتموه نییه". ئهمه وای لیهات که ئهوروپاییهکان، ئهو گهلانهی له ئهفریقا و ئاسیادا بۆ سهرمهخۆیی خۆیان شۆرشیان ههڵدهگیرساند له دژی کۆلۆنیالیسته ئهوروپاییهکان، و له ئههجامدا دهولەتی سهرمهخۆیان دروستدهکرد، پێیان دهگوتن "نەتموه" (۳۵). تهناوت له زمانی ئهلمانیدا که باسی "نەتموه" دهکری "گهلینکی دهولەتدار" دی به خهبالدا (۳۶). بهلام ستالین که لهلای کۆمونیستهکان و مارکسیستهکان به لیکۆلهرهوی مهسهلهی ناسیونال دادهنری، باسی "دهولەت" ناکات، واته نابێی؛ ئهو نەتمویهی دهولەتی نهبوو له نەتمویهتی دهکوی، بهلکو دهبیی؛ "ئهو گهلهی ئابووری نیوکۆیی نهبوو نابێت نەتموه". له کاتێکدا ههر خۆی لهمهدا خۆی به ههڵمدا دهبا، چونکه ههر "دهولەت"ه که دهتوانی "ئابووری نیوکۆیی" دروستبکات. کهواته که دهولەت نهبوو؛ ئابووری نیوکۆیش نابێ، واته "نەتموه" دروستنابێ. بهکورتی ههپۆتیزهکهی ستالین ههر رهئی زانستکاره بۆرژواکانه، بهلام به شینویهکی کهمی که به ئهدهبانهتر نووسراوه، که لهویدا به ئاشکرا نیوی دهولەت نابا بهلکو به پێچوپهنا دهیبا.

کارێکنامه، که له نیوهراستی تهمووزی ۱۹۶۱ دا دهچووه؛ بۆیه کهمین جار ههستی بهم کهلینه کردوه له ههپۆتیزهکهی ستالین دا و لهم بارهیهوه دهنووسی:

"ستالین به فەیلەسووفی شیوعییهکان ئهمزێردی له روی شیکردنهوی گیروگرتهکانی نەتمویهتییهوه بهینی سهرنجی مارکسیتی. ستالین: "ئابووری هاوێش" -الاقتصاد المشترك- به گههرهترین نیشانهی نەتموه دانینی و نهیخاته پیش ئهرز و زمان و مینژوو و ههستی هاویشییهوه. بێجگه لهوهش

ستالين "دهولت" به نيشانهى "نەتموه" دانانى، چونكه لاي وايه -كه نهمه راستيشه- هر نەتمويهك دهولتې نېوو، ونهېي ئيتير نەتموه نېي.

كهچى سدير نهمويه هر ستالين خوى "تابوورى هاويش" به نيشانهى همره گهورى "نەتموه" دا ئهنى. كمواته دياره ستالين له ژيره وه دان بېوه دا ئهنى كه دهولت دهستينكى زور بالاي هديه لېم رووه وه. چونكه نهمويه راستى بې (دهولت) و (تابوورى) له يهك جيا ناكړنهموه. ئهى نهگمر وانيه بۇچى شيوعيه كان همول نهدن همرچى دهولتې دنيا هديه بيخه نه ژير دهستى خويانه وه؟ ئهى ثايه نهمويه بۇ نهمويه نيسيه كه رژيمى تابوورى ئمو دهولتانه بگورن لېرنگه دهستبه سرداگرتنى دهولتهموه؟

خو نهگمر دهولتېان به شتينكى گرنه نهمويه، نېوو بياننوانيايه بېي دهستگرتن به سمريدا رژيمه تابووريه كهى بگورن، نهمجا كهواي نېي پېرسين ئهى بۇچى ستالين به سمرزاري ناوى "دهولت" نابا؟ نيمه پېرومان وايه وهرامى نهمه نهگمر نهمويه بۇ:

(۱) - چونكه ماركسييه كان -وهك وقمان- ههموو بزووتنهمويهك نهمه نهمويه سېر ناكوكي تابوورى نيو چينه كانى كومه لگا.

(۲) - چونكه خوشيان نهمان نهگمر ناوى "دهولت" بېرن و بېكمن به مېرچ بۇ نهمويه، دياره ئمو نهموانهى دهولتېان نيسيه به جارنك لينيان زير نهم، به تاييه تى خويان له سعت نهمويه زياتر وا له ژير دهستياندا كه له هفتايان پتر تهنانهت "خودموختارى" به دروينه كه شيان نيسيه. به لام كه وتيان "تابوورى"، خوى له ناوه روكداد وهكو وقمان ماناي "دهولت" نهگرتنهموه. ئيتير پنيوست ناكات ناوى دهولت بېرن و خويان بخه نه گيژاوه وه.

(۳) - چونكه "يه كيتى سؤڤيت" به دهيان نهمويه بېندهولتې تيندايه، خو نهگمر بېتو همر يه كهيان دهولتېنكى سمر به خويان بدهنى، ئمو رووسيا دهستى له بنى ههمانه كه دهر نهچى. همره ها وهكو له پيشهموه وقمان دهسكوتى تابوورى؛ گهلېك نهمويه به يه كهوه نهمهستى و زمانى نهمويه گهوره كه زال

ئەکا بێسەر ئەوانی تردا. هەر لەسەر ئەم داوو دەزمیڕەش رووسەکان ئەیانەوی ئەتمووە بچووکەکانی یەکییتی سۆڤیەت کە دەولەتیان نییه لە بۆتەمی ئەتەواوەتی رووسدا بیاننۆتەنەوه.

ئەمە و، خۆ ئەگەر سیاسەتی دەرەوی یەکییتی سۆڤیەت سەیر بکەین، دەبینین هەموو ئەو دەولەتانەی کە شیوعییەکان خۆیان پێی ئەلێن "دەستکردی ئیستعمار" و لە هەمان کاتدا کوردستانیان داگیرکردووە، رووسیا هەمیشە مینچکە مینچکەیان بۆ ئەکات. و چەک و پارەیان ئەدات بە لێشاور، چاو لە هەموو ئەو کوردانە ئەپۆشی کە لە ژێر باری گرانی ئەو دەولەتاندا دەنالیێن. بۆ وێنە لەو کاتەدا کە حکوومەتی ئێران ناوچەی "جوانرۆ"ی بۆمباران ئەکرد، رووسەکان بۆیەری شانازییەوه (شا)یان بانگکرد بۆ رووسیا و لەوی مەدالیای زێڕینیان کرد بە سنگیدا. ئەمە بێجگە لە پشێپشیکردن و یارمەتیدان و لەسەرکردنەویان بۆ کاربەدەستانی تورکیا و عێراق و کۆماری یەگرتووی عەرەب. ئایە ئەمە مانای ئەو نییه ئەوی دەولەتی هەیه بەنرختر و بەرێزتر و لە پێشترە لەوانەی بێدەولەت و مایە پووچن وەک کورد؟

هەروەها ئەگەر دەولەتێتی نەروێژی بەلای شیوعییەکانەوه، بەم هەموو جۆش و خۆشەوه شەڕیان لەسەر پاراستنی "یەکییتی عێراق" و "یەکییتی سووریا" و... هتد ئەدەکرد و ئەدەچوون بەگۆ ئەو کوردپەرەواندا کە خۆیان بە کلکی ئەو دەولەتانە نازانن. ئەوان کە ئەم هەرا و هۆریایە بەرپا ئەکەن بەناوی ئەمەوه کە گوايه ئەبێ خەباتی چینیایەتی لەسەر بناغەی (قطریکی سیاسی) بێ و لەو سنوورە دەرەجی، ئەک لەسەر بناغەی "ئەتمووە"، وە کە ئەلێن نابێ "حیزبی شیوعیی کوردستانی" دروست بێ، هەر بیانویان ئەمەوه کە کوردستان دەولەتیکی نەخشە بۆ کێشراوی دانپێدانراوی نییه. لە هەمووی سەیرتر ئەمەوه کاتێک ستالین ئەم مەرجانەی داناه بۆ ئەتمووە، "زمان و ئابووری هاریش و میژوو و ئەرژ و هەستی هاریش" زۆر بە توندییەوه پەلاماری ئەو جۆولەکانە ئەدا کە ئەیان ووت "ئێمە ئەتموین". ئەمانەت ستالین لە نووسینەکانیدا ئەبوت "جۆولەکە ئەتمووە نین" چۆنکە ئەرژێ هاریش و زمانی هاریش و ئابووری

هاویدشیان نییه". بهلام هەر ئهو جووله‌كانه برون كه لهم دوايیدا ستالین خۆی دانپێدانان و یارمه‌تیدان بۆ ئه‌وه‌ی بینه ده‌ولت، ئایه نهمه سهرشۆرکردنه بۆ هێزی جووله‌كه و کاری کراو، یان پینچه‌وانه جوولانه‌وه‌یه بهرامبهر ده‌ستووری شیوعیتی" (۳۷)

هـ- ده‌ولت ده‌زگه‌یه‌كه كۆن بووه، سهرده‌م سهرده‌می گۆزبالیزمه، ده‌ولته‌كان به‌ره‌و یه‌ك‌گرتن ده‌چن، كاتی دروست‌کردنی ده‌ولته‌تی کورد به‌سهرچووه.

سهرلجراکیش ئه‌وه‌یه نهم قسه‌یه له‌لایهن ئه‌وانه‌وه ده‌کری كه ده‌ولته‌تی ناسیونالی خۆیان هه‌یه و به‌هموو جوژنیک ده‌پارێزن، وه‌ك ترك و عه‌ره‌ب و فارس. نیسته با بزانی ئه‌و بانگه‌شه‌یه‌ی كه ده‌بیژی "ده‌ولت ده‌زگه‌یه‌كه كۆن بووه"، واته، "باوی نه‌ماوه" و سهرده‌می به‌سهرچووه، تا چ هه‌ندازه‌یه‌ك راسته.

عه‌ره‌به‌كان ۲۳ ده‌ولته‌تیان هه‌یه و هه‌موو نهم ده‌ولته‌تانه سهریه‌خۆن و هه‌مووشیان باسی "برایه‌تی عه‌ره‌ب و عه‌ره‌ب" و "هاوکاری نیوان عه‌ره‌ب و عه‌ره‌ب" و "یه‌ک‌یتیی گشتگری عه‌ره‌ب" ده‌کمن، به‌لام هه‌تا نیستا نه‌یانویستوه یه‌ك‌گرن. له‌ مانگی شوباتی ۱۹۵۸ دا میسر و سووریا به‌ سهرکرده‌یه‌تی جهمال عه‌بدولناسر یه‌کیان گرت، که‌چی هه‌مووی سی‌ سال‌ به‌رگی گرت و له‌ ۱۹۶۱ دا هه‌لو‌شایه‌وه. هۆی نهم یه‌کنه‌گرتنه‌ی عه‌ره‌ب ئه‌وه‌یه كه هەر یه‌که‌یان ده‌یه‌وی به‌ هه‌موو جوژنیک سهریه‌خۆیی ده‌ولته‌که‌ی خۆی پարێزی. ته‌نانه‌ت یه‌ک‌یتیه‌کی فیده‌رالیش كه‌ سالانی ساله‌ قسه‌ ده‌کری لێی؛ هینشتا سهری نه‌گرتوه، نهمش له‌ ترسی ئه‌وه‌یه كه ده‌سه‌لاتی ده‌ولته‌كان له‌ یه‌ك‌گرتنێکی فیده‌رالیدا به‌رامبهر ده‌سه‌لاتی نیوه‌ندی كه‌م ده‌بیتموه. ته‌نانه‌ت عه‌ره‌بی بیابانی مغریب (صحراء المغرب) كه‌ له‌ چل هه‌زار كه‌س پتر نین ده‌یان‌ه‌وی ده‌ولته‌تیکی سهریه‌خۆی خۆیان هه‌بی و نایانه‌وی بینه به‌شینك له‌ مه‌غریب. نهمش مانای وایه كه ده‌ولت له‌لای گه‌لانی عه‌ره‌ب، نه‌ك هەر "كۆن نه‌بووه" و "باوی ماوه"، به‌لكو زۆر زۆر گرنگ و پیرۆزه، نه‌گه‌رچی هه‌موویان عه‌ره‌بن و نه‌گه‌ر بێتو ده‌ولته‌تیکی یه‌ك‌گرتوو دروستبکمن، هەر ده‌ولته‌تی عه‌ره‌ب ده‌بی.

پاش دامەزراندنی دەولەتی ترک لە ۱۹۲۳ دا بەنیوی "ترکیا" وە، سمرانی ئەم دەولەتە بە ئاشکرا و بە نەینی هەولی دامەزراندنی تۆرانستانیک دەدەن کە گەلە ترکزمانەکانی دەولەتی سۆفیت و دەولەتی چینیش بگرتەوه. دواى رووخانی دەولەتی سۆفیت چەند دەولەتێکی ترکزمان لە ئاسیای نینووەراستدا پەیدا بوون، وەک: ئازربایجان، ترکمانستان، کازاخستان، کرگیزستان و... هتد کە ئەمانە هەموو بە بانگێشیی سمرانی دەولەتی ترک لە ئەنقەرە کۆبوونەوه و لیژنەیەکیان دروستکرد بە نامەنجی دامەزراندنی تۆرانستانیکى گەوره. ئازربایجان لە هەموو ئەمانە پتر چالاکی نواند. بێجگە لەوێ کە ئەوانیسی دەنگوباسەکی نیونا "تۆران"، کۆمیتەیەکیشی دروستکرد بەنیوی "کۆمیتەیی ئیتیمەرناسیونالی ئازربایجان" وە کە هەولی جیاکردنەوهی ئازربایجانی ئیرانیش دەدا (بە ئازربایجانی رۆژاوايشەوه کە بەشێکە لە رۆژھەلاتی کوردستان)، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا تا ئێستە هیچ جۆرە دەولەتێکی یەکگرتوو لەنیو ئەم ترکزمانانەدا دروستنەبووه، چونکە دەولەتی ترک دەیهوێ خۆی بکاتە سەرگەورەیی ئەم ترکانە و بێجگە لەوەش زمانی ئەم ترکانە هیندە لەیەک جیاوازه کە لە یەکدی ناگن. تەنانەت سەلمان دەمیریل سەرکۆماری ئەو کاتەیی دەولەتی ترک کە چوو بۆ سەردانی کازاخستان ناچار بوو وەرگیرێک لەگەڵ خۆی ببات تا لە قسەیی خەلکەکی ئەوێ یگا. بەمەدا دەردەکەوی کە تۆرانییەکانیش کە لە هەموو ئەوانی دیکە پتر کۆژراوی دامەزراندنی ئیمپراتۆرنیشتیەکن؛ هینشتا دلیان برۆیی نادا واز لە سەریەخوویی دەولەتەکانی خۆیان بەهێنن، ئەگەرچی هەموویان ترکن.

لێرەدا پرسیارێکی دیکەش دیتە پێشەوه. ئەگەر دەولەت گرنگ نییە بۆ ترک، بۆچی لەشکری ترک لە سالی ۱۹۷۳ دا پەلاماری قوبرسی دا و ۴٪ی خاکەکی بەزۆری لەشکر داگیرکرد و "کۆمارێکی ترک"ی بۆ ترکەکانی ئەوێ دروستکرد و رێی ئەدا کە ترکەکان وەک کەمایەتیەیک لە قوبرس لەگەڵ یونانییەکانی ئەوێ لە سنووری دەولەتی قوبرسدا بپننەوه؟ باشە! ئێستە وا یەکیشتی ئوروپا دامەزراوه و قوبرسیش دەبیته ئەندامێکی یەکیشتی ئوروپا، بۆچی دەبی لا لەوێچیک ترک لە قوبرس دەولەتێکی خۆی هەبی؟؟؟ ئەگەر

"دەولەت دەزگەیدە کۆن بوو" و "کاتی بەسەرچوو"؟؟؟

فارسیەکانیش پاش رووخانی یەکییتی سۆقیت و سەربەخزبوونی تاجیکستان کە بەشێکی خەڵکەکی ئێمە بە شێوەیەکی فارسی قسە دەکەن، هەولیان دا جۆرە یەکگرتنیک لەنیو "ولایتە فارسیزمانەکان" دا بهێننە کایە. سەرکردەکانی ئێران بیریان لە یەکگرتنیک کردووە لە نێوانی "ئێران و ئێفغانستان و تاجیکستان" دا. دەیانویست ئەمە بەنیوی "یەکییتی فارسیزمانانی موسڵمان" ەو بەکەن. ئەمەش سەری نەگرت لەبەر گەلێک ەو. یەکەم زمانی فارسی زمانی ەمەو گەلانی ئێران نییە، ەەرچەندە زمانی فارسی زمانی رەسمی دەولەتی ئێرانە، ئەوەش بێپرس و راوەرگرتنی گەلانی ئێران، بەلام فارسیەکان کەمایەتیەکن لە ئێراندا. گەلانی کورد و بەلوچ و ترک و عەرەب و... ەتد زۆریەکی زۆری خەلکی ئێران پێکدەهێنن. ئێفغانستانیش ەمەووی فارسیزمان نییە، بەلکو پەشتوونەکان نیوی خەلکی ئێفغانستانن، ئەگەر لە نیو پتر نەبن. تاجیکستانیش ەمەووی فارسیزمان نییە. ئەمە بێجگە لەوی کە فارسی ئێران شیعی و فارس و پەشتوونی ئێفغانستان سونین و تاجیکەکانیش ەر سونین. دیارە کە رۆژی ئێران دەویست خۆی بکاتە دەمراست و سەرکردە ی ئەم یەکگرتنی "فارسیزمانی موسڵمان" ە ەر لەسەرەتاو سەری نەگرت.

هێندە ک جار نوێنەرازی دەولەتەکانی عەرەب و ترک و فارس کە باسی یەکگرتنی دەولەتان و دامەزراندنی دەولەتی گەورە دەکەن، ەەرچەندە خۆیان بەکردووە دەولەتەکانی خۆیان دەپاریزن لە ەمەو یەکگرتنیک کە دەسلەتانیان کەمبکاتووە، یەکییتی ئوروپا بە نمونە دەهێننەو. سەیرە کە ئەو یە ئێمانە خۆیان باسی "یەکییتی ئوروپا" دەکەن، بەلام چاوی لە "یەکییتی ئوروپا" ناکەن. یەکییتی ئوروپا لەم پلەیەدا یەکگرتنیک ئابووریە لەنێوان چەند دەولەتێکی ئوروپاییدا کە جاری بە "یەکییتی پارە" (یورو) دەستپێکردووە. ەر دەولەتێک لەم دەولەتانە سەربەخزویی ناسیونال و سنووری خۆی پاراستووە. یەکییتی ئوروپا نەبوو بەهۆی تواندەوێ ئەم دەولەتانە لە یەک دەولەتدا و بەزۆر سەپاندنی زمانیک بەسەر ەمەو گەلەکانی ئوروپادا و

بەندەستکردنی گەلانی ئەوروپا لەلایەن یەکیکیانەوه، ئەمە لەکاتیئێکدا کە ترک و عەرەب و فارس لە سنووری دەولەتەکانی خۆیاندا خاکی کوردستانیان بەزۆر بە خۆیانەوه نووساندوه و گەلی کورد دەچەوسیننەوه و زمانی خۆیان بەزۆر دەسەپنن بەسەر کورددا، ئەوەتە دەولەتی ترک کە هێشتا ئەندامی یەکییتی ئەوروپا نییە، بەلام بە زۆری ئەمریکا پالێوراوه بو ئەندامەتی، رازی نییە لەسەر نەرت و دەستووری ئەوروپا بڕوا بەرێوه، کە دان بە مافی سەرەستی بەکارهێنانی زمانی زگمادا دەنی. دەولەتی ترک تەنانەت دان بەویدا نانی کە کورد مافی ئەویان هەیە بە زمانی خۆیان بخوینن و بنوسن و رۆژنامە و رادیۆ و تەلەفیزیۆنیان هەبێ. ئەوجا ئێستە "یەکییتی ئەوروپا" لە کوی و ترک و عەرەب و فارس لە کوی؟ راستییەکە، بینجگە لە جیاوازیی فەرھەنگی و رامیاری، جیاوازییەکی جوگرافیایی یەکجار زۆر هەیە لەنیوان دەولەتانی ئەوروپا و دەولەتانی ترک و عەرەب و فارسدا. دەولەتانی ئەوروپا سنوورەکانیان لەسەرخۆ و لە ئەنجامی پرۆسەیەکی دوورو درێژووە دروست بووە. هەرچەندە ئەم دەولەت یان ئەو دەولەتدا خاکی گەلیکی جیاواز لە سنووری دەولەتی ناسیونالی گەلیکی دیکەدا هەیە، لەگەڵ ئەوەشدا سیستەمی دیموکراتی و فێدەرالی زۆری ئەم دەولەتانە؛ تا هەندازەیەکی زۆر مافی ئەو کەمە گەلانی پاراستووە، وەک ئەلمانەکانی هەرنیمی سویدتیرۆل لە ئیتالیا و هەرنیمی باسکەکان و کەتەلانەکان لە ئیسپانیا و قالۆنەکان لە بەلجیکا و فەرەنسەیی و ئیتالیایی و رۆمانەکانی سوێسەر. بەکورتی کێشە ناسیونال لە ئەوروپا، یان بەجاریک چارەسەر بووە، یان بەرەو چارەسەرکردن دەچێ. بەلام دەولەتانی ترک و عەرەب و فارس کە داگیرکردنی کوردستان، هێچیان لە پرۆسەی میژوویدا دروست نەبوون، هەموویان پاش جەنگی جیهانی یەکمە و بەینی بەرژەوندیی ئابووری و ستراتیژی دەولەتەکانی ئەوروپا، بە شینووی ناسیونالی یەک گەل لەسەر خاکی کوردستان و خاکی گەلانی دیکە دروستبوون. بۆ وێنە: تا سالی ۱۹۲۳ دەولەتێک بەنیوی دەولەتی "ترکیا" وە نەبوو. خاکیکیش بەنیوی "ترکیا" وە نەبوو. بەلام کوردستان سەتان سال پێش ئەمە هەبوو. ترکهکان لە سنووری ئیمپراتۆریی عوسمانیدا دەرژان و

دەولەتەکە نینوی "دەولەتی عوسمانی" بوو. لە نینوەراستی سەتەمی نۆزەدا چەند کتێبینیک لەلایەن چەند رۆژەهەڵاتناس و بازرگانیکێ ئوروپاییەوه دەرچوو کە باسی "تازایەتی و ھۆشیاری و ژنھاتینتی"ی رەگەزی ترکمان دەکرد وەک "رەگەزێکی جیاواز" لەوانی دیکە ئیمپراتۆریتی عوسمانی، نووسەری یەکیەک لەوانە جوولەکە یەکی ئینگلیز بوو نینوی Arthur Lumley David بوو. ئەم کاپرایە کتێبینیکی نووسی بوو لەوێدا ترکەکانی بە "رەگەزێکی دانسقەیی سەرەخۆ" دا بوو قەلەم کە لە "رەگەزی عەرەب و رۆژەهەڵاتییەکانی دی زیرەکترن". لە نینوەراستی سەتەمی نۆزەدا کتێبەکانی ئەم داھیدە کران بە ترکی. رۆژەهەڵاتناس Bernard Lewis لەم بارە یەوه دەبیژی: "ترکەکان بە قۆنیکردنی بەرھەمی رۆژاوا، نەتەواوەتی خۆیان دۆزییەوه". (تەماشای کتێبی: Bernard Lewis: Islam in History, London 1973, p. 132)

لە سالی ۱۸۹۹ دا جوولەکە یەکی فەرەنسی کە نینوی David Leon Cohun بوو پەرتوکیکی بۆلۆکەدەوه لەژێر نینوی Introduction Generale a L'Histoire de L'Asie لەمەدا ترکی وەک "رەگەزێکی یەکجار زیرەک" ھەڵداوه، کە ئەم پەرتوکی کرایە ترکی؛ بوو بە خۆراکی گیانیی ژۆن ترکەکان وەک مەجید خەدووری باسی دەکا ... وشەیی "ژۆن" وشە یەکی فەرەنسییە بە مانای "گەنج، خورت" دی. بێرنارد لێقیس لە سەرچاوەی باسکارویدا باسی رۆژەهەڵاتناسێک دەکا بە نینوی Arminius Vambery (1832-1918) کە کۆپری جوولەکە یەکی ھەنگاری بوو و بە نووسینەکانی یارمەتی ژباندنەوی زمان و نەتەواوەتی ترکی داوه. لە سەرەتای سەتەمی بیستەمدا "ژۆن ترکەکان" ھیندە بەھینز بوو بوون، بەتایبەتی لەنینو لەشکری عوسمانیدا، توانیان لە سالی ۱۹۰۸ دا کودەتایەکی دژی سولتانێ عوسمانی بکەن و لە دەسلەاتی بخەن و خۆیان حکوومەت بگرنە دەست. ئەمانە بە نیازی دروستکردنی "دەولەتیکی ناسیونال" بۆ ترک بیریان ئەوه کردەوه کە نەتەواوەکانی دیکە لەنینو بێن. لە ۱۹۱۵ دا گەلکۆژییان لە ئەرەنسییەکان کرد، لە ۱۹۱۶ دا گەلکۆژییان لە

یونانییه‌کان کرد، له ماوه‌ی جهنگی جیهانیی یه‌که‌مدا هه‌زاران کوردیان له بتلیس و خه‌ریوت و وان کوشت و ۷۰۰ هه‌زار کوردیان له کوردستانه‌وه گواسته‌وه بۆ رۆژاوی ئەناتۆل. به‌لام ژۆن ترکه‌کان به‌ سه‌روکایه‌تیی مسته‌فا که‌مال پاش ئه‌مه‌ش نه‌یان‌توانی ده‌وله‌تی ناسیونالی ترک دروستبکه‌ن؛ چونکه وه‌ک هاو‌په‌یمانی ئەلمانیا شه‌ریان دۆراند و سوینده‌خۆزان په‌یمانی سیف‌ریان به‌سه‌ر ده‌وله‌تی عوسمانیدا سه‌پاند. به‌لام دیپلۆماسینیی ژۆن ترکه‌کان و برده‌نه‌وی شه‌ه‌ر دژی یونانییه‌کان و خۆ‌نیزی‌که‌کردنه‌وه له ده‌وله‌تی تازه دروستبه‌ووی سوڤیت و به‌ستنی په‌یمانی "هاو‌په‌یمانی" له‌گه‌ڵ سوڤیت له ۱۹۲۱ دا؛ مه‌ترسی خسته‌ ده‌لی ده‌وله‌ته‌ سوینده‌خۆزه‌کانه‌وه و ئه‌وجا په‌یمانی "لۆزان"یان له‌گه‌ڵ مسته‌فا که‌مال له ۱۹۲۳ دا ئیمزا کرد و به‌وه ده‌وله‌تینک به‌ نیوی "ترکیا" وه وه‌ک قارچک له زه‌وی هه‌لتوقی.

ده‌وله‌تی ئێرانیش ئیمپراتۆریتی قاجاری بوو. که قاجاره‌کان هه‌زینکی ترک‌زمان بوون. له سالی ۱۹۲۱ دا ره‌زا میر پینچ که‌ فه‌رمانده‌ی له‌شکری قه‌زاقی روه‌سه‌کان بوو له‌ باکووری ئێران، به‌ چاولیکه‌ری مسته‌فا که‌مال کو‌ده‌تایه‌کی دژی حکومه‌تی قاجار کرد و دوا‌یی به‌ پشتگیریی به‌ریتانیا خۆی کرد به "شا" و خۆی نینوا "په‌هله‌وی". له سالی ۱۹۳۷ دا وشه‌ی قاجاری گو‌پی و وشه‌ی "ئێران"ی به‌ ره‌سمی بۆ ده‌وله‌ته‌که‌ی به‌کاره‌ینا و کردی به‌ ده‌وله‌تی ناسیونالی فارس. له‌کاتینکدا که ئێران ئیمپراتۆریتییه‌کی فره‌گه‌له، کورد، فارس، بلوچ، ترک، عه‌ره‌ب... هه‌تد له‌وی ده‌ژین.

عێراقیش له ۱۹۲۱ دا دروستکرا و کرا به‌ حکومه‌ت له‌لایه‌ن هه‌نزه‌کانی به‌ریتانیاوه که له‌وی داگیرکه‌ر بوون، ئه‌و حه‌له‌ باشووری کوردستان (که ویلایه‌تی مووسلی عوسمانی بوو) له‌سه‌ر عێراق نه‌بوو. له‌ به‌شینکی باشووری کوردستاندا حکومه‌تینکی کوردستانی هه‌بوو به‌ فه‌رمانه‌وه‌ایه‌تیی شیخ مه‌حمود که له ۱۹۱۹ هه‌وه دامه‌زرا‌بوو و به‌ریتانیا به‌ره‌سمی دانی پێدا نا‌بوو. ئه‌وه یه‌که‌مین ده‌وله‌تی ناسیونال بوو له‌ هه‌موو خۆره‌ه‌لاتی نا‌هیندا. به‌لام که سیاسه‌تی به‌ریتانیا گۆرا، باشووری کوردستان به‌زۆری له‌شکری به‌ریتانیا

خرايه سەر عێراق. لە کاتێکدا کە کوردی ئەوی دژی ئەوەبوون بنووسینرێن بە عێراقەوه.

رۆژاواى کوردستانیش کە پاش جەنگی جیهانیی یەکەم بوو بە نێوچەى مەنداتی فەرەنسا، کە لە سووریا و لوبنان مەنداتداربوون. پاش ئەوی فەرەنسا لە ١٩٤٦ دا سووریا و لوبنانی بەجێهێشت درا بە حکومەتی سووریا.

کوردەکانی سۆڤیەتیش کە کۆماری ئۆتۆنۆمیداری "کوردستانی سۆر"یان ھەبوو لە سەردەمی لینیندا، پاش نەمانی لینین، ستالین کۆمارەکەى رووخاندن و کوردەکانی کۆچ دا بۆ سیبیریا و کازاخستان و خاکەکەیانى بە دیاری دا بە تۆرانییەکانی ئازەربایجان.

بەکورتی ئەم دەولەتانەى کوردستانیان دا بەشکردووه لە نێو خۆیاندا، ھێچیان دەولەتی خۆرسکی نین بەلکو لە ئەنجامی فرتو فێلی کۆلۆنیالیستەکانی ئەوروپاوە دروستکراون و ھەموو دەولەتی دەستکردن و لەو دەترسن ئەگەر مافێک بە کورد رەوا ببین، دەولەتەکانیان لە یەک بترازی. لەبەر ئەوە بە ھەموو جوۆی دژی سیستەمی دیموکراسی دەوستان. ئەمانە دیموکراسی بەو ھەتاوہ دەبن کە بۆگەن لە گوشتی گەنیو ھەلەدەستینی و شیرازەى دەولەتە دەستکردەکانیان ھەلەدەپچرنی.

و- ئێمە موسڵمانین و کوردیش موسڵمان، ئیدی چ پێویست دەکا کورد دەولەتی خۆی ھەبی؟

جاری با بێینە سەر ئەو بانگەشەییە کە دەبیژێ "کورد موسڵمان" و ئەم بابەتە شیبکەینەوه. کوردستان بێشکەى شارستانییتی کۆن بوو. لەم وڵاتەدا گەلێک شارستانییتی گەورە و پرشنگذاری وەک ھى کاردۆخەکان و خۆرییەکان و میتانییەکان و پارتەکان و ھەتتەکان و مادەکان و ئاسوورییەکان و یۆنانەکان و گۆتییەکان و ئیلامییەکان ھەبوو. ھێندەک لەمانە لە کوردستاندا ماونەتووه، یان پاش ماوہیەک کوردستانیان بەجێهێشتووہ. ھەروەھا کوردستان مەلەبەندی گەلێک رامانی ئاینیە وەک میتراى (خودیتیى

خۆر)، مەزدایی (زەردەشتیتنی)، بوودایی، مووسایی، دیانی، مانیتی، یارسانی (کاکەیی، ئەهلی حق)، ئیزدیتی، ئەلهفیتی و... هتد.

کورد ھەر لە کۆنەوه و پێش ئەوێ ئیسلامەتی بێتە کوردستانەوه لە نێوەراستی سەتەھی ھەوتەمی زاییندا، بە ھۆی کیشی زەردەشتیتنی و مووسایەتی و عیسایەتییە، خودیتیی تاک و تەنی و نەبیراویان ناسیوە. عەرەبەکان پێش ئیسلامەتی بێتەرست بوون، لەبەر ئەو ئاینی ئیسلامەتی، وەک ئاینیکی مۆنۆتینیزم (تاکپەرستی) بەلای کوردەو شتیکی سەیر و نامۆ نەبوو. لەگەڵ ئەوەشدا کورد چەند سەتەھە ک بەریرەکانینی عەرەبە پەلاماردەرەکانی کردوو و ئاینی ئیسلام زۆر لەسەرخۆ لە نێو کورددا بلاو بوو. ئەو کوردانە ی بوونە موسلمان، چ لە پنی زانست و ھونەرەو و چ لە رووی سوپایی و بەرپەرستی دەوڵەتەو خزمەتی گەورەیان بە عەرەب و گەلانی دیکە ی موسلمان کردوو. لەگەڵ ئەوەشدا بەشینک لە کورد ھەر لەسەر ئاینە کۆنەکانی خۆیان مانەو. ئەو پۆ لەنیو کورددا بێجگە لە ئاینی ئیسلام (کە بەسەر سوننی و شیعەدا دا بەشبوون)، ئاینی یارسان، ئاینی ئیزدی، ئاینی ئەلەوی، ئاینی شەبەک، ئاینی ھەققە، ئاینی بەھایی، ئاینی زەردەشتی، ئاینی مووسایی، ئاینی عیسایی ھەیە. سەرژمێرنکی تەواو بۆ ژمارە ی پێوەنداران ی ئاینەکان لە کوردستاندا نییە، بەلام دەتوانری بگوتری کە سی یەکی کورد موسلمان نین. ئەمە بێجگە لەوێ کە بەشی زۆری موسلمانە کوردەکان سوننی و بەشینکی کەمی شیعە یە. داگیرکەرانی کوردستان کە موسلمانن، کوردە موسلمانەکان وەک دۆژمن تەماشای دەکەن. لە عێراق کە حکوومەتە کە ی عەرەبی سوننییە، کوردە شیعەکان چەوساو تر و بەشخوێترن لە کوردە سوننییەکان. سەددام حەسەن لە زستانی سالی ١٩٧٠ دا ھزاران کوردی شیعە ی لە عێراق دەركردە ئێران. لە ٤ ی نیسانی ١٩٨٠ دا سەددام جارەکی دیکە ملیونینیک کوردی شیعە ی (بەزۆری فەیلی) رەھەندە ی ئێران کرد و نێزیکە ی ھەوت ھەزار کۆری کوردە فەیلیەکانی گرت کە تەمەنیان لە ١٥-٢٥ سالیاندا بوو. هتد. ئەمانە ی نارد بۆ شەری عێراق و ئێران و ھیندیک ئەزمونی چەکی کیمیایی تاقیکرایووە لەسەر لەشیان. ئەمە لە کاتی کدا کە کوردە فەیلیەکان

دانیشتووانی بنەڕەتی شاری بەغدا و دەورو پشستی بەغدان. ھەر حکوومەتی سوننی عێراق بوو کە چەکی کیمیایی دژی کوردی سوننی شاری ھەلەبجە و بادینان و سەردەشت بەکارھێنا و ئەنفالی دژی کوردی سوننی کرد کە پتر لە دوو سەت ھزار کورد لەمەدا کوژران، یان بی سەرو شوین مان. حکوومەتی ئێران کە حکوومەتی شیعە، کوردە سوننییەکانی ژێردەستی دەچەوسینیشتەو و ری ئادا کوردیکی سوننی یان کوردیکی شیعە بپێتە کاربەدەستیکی گەورە.

کوردی سووریا بەزۆری موسڵمانی سوننی و ئیزدین، بەلام حکوومەتی سووریا کە بە دەستی عەلەوییەکانەو، لەبەر ئەوە کوردی سووریا وەک کوردی موسڵمان و کوردی ئیزدی، لەلایەن رژیمی بەعسی عەلەوییەو دەچەوسینیشتەو. کوردی موسڵمان لە ولاتی ترکدا شافەین، بەلام ترکە موسڵمانەکان جەنەفین، لەبەر ئەوە کورد لە دەولەتی ترکدا دەچەوسینیشتەو، نەک ھەر لەبەر ئەوەی کوردن، بەلکو لەبەر ئەوەی بەشینکیان موسڵمانی شافەین و بەشینکیشیان سەر بە ئاینی عەلەوی و بەشینکیان ئیزدین.

ئێستە با بزانی ئێمە بانگەشەیی کە دەبێژی "کورد موسڵمان" لە کەینییەو پەیدا بوو.

ئێمە قسە بەزۆری لەم بیست ساڵی دوایدا کەوتوووە سەر زمان، بەتایبەتی پاش سەرکەوتنی شۆرشێ ئیسلامی و دامەزراندنی "کۆماری ئیسلامی ئێران" لەلایەن رۆحوللائی خوەینییەو لە ۲۲ی بەھەمنی ۱۳۵۷ دا (شوباتی ۱۹۷۹) پاش خستنی رژیمی شا. سیاسەتی خوەینی و رژیمەکی ئەوە بوو "شۆرشێ ئیسلامی" ھەر لە ئێراندا گۆشەگیر نەکەن، بەلکو بینێرنە دەروە. لەبەر ئەوە رژیمی ئیسلامی کەوتە یارمەتیدانی دامەزراندنی "حیزبی ئیسلامی" لە گەلێک ولاتدا. لە عێراق "حیزبی دەعوە ئیسلامی" و "ئەنجومەنی بەرزێ شۆرشێ ئیسلامی عێراق" (مجلس اعلاي انقلاب اسلامي عراق) و لە لوبنان "حیزبی خودی" (حزب الله) دامەزران، کە ئەمانە رنکخراوی شیعەن. ھەروەھا رژیمی ئیسلامی ئێران یارمەتی حیزب و رنکخراوە ئیسلامییەکانی دا لە ولاتانی دیکەدا، وەک "حیزبی فەزەلەت"ی ئەرەکان لە دەولەتی ترکدا. لە باشووری

کوردستانیشدا چهند ریکخراوئکی ئیسلامی دروستکران و به پاره و چهک رهختکران. جا بۆ ئهوهی دهولهتی ئیران پتر پینشانی بدا که ئیسلامهتی دهکا، سیاسهتی دهردهی خوی بهستهوه به کیشهی فهلهستین و دوژمنایهتیکردنی ئیسرائیل و ئهمریکا - که به "شهیتانی گهوره" نیوی دهبا - رژیمی خومهینی له بهربهیانی شورشدا باسی "ئازادی" و "وهکیهکی" و "برایهتی" دهکرد، بهلام ههر زوو دهرکهوت که ئهوه قسانه قسهی رووتن. ههر که کورد داوای هیندهک مافی کولتوری و رامیاری سادهی خویان کرد، لهشکری ئیسلامی پهلاماری کوردستانی دا و به تۆپ و فرۆکهی لهسهردهمی شادا له ئهمریکا کراو، کوردستانی تۆپباران و بۆمبا باران کرد و تهناوت خومهینی بانگی "جههادی" دا دژی خهلکی کوردستان بهبیانوی ئهوهوه که "شهیتانی بچووک" له کوردستانه. له ماوهیهدا، بهتایبهتی ترکه ئازهریهکان وهک زههیر نهژاد، خالخال، و مهلا حهسهنی؛ دهستیکی درێژیان ههبوو له رشتنی خونی کورددا بهنیوی ئیسلامهوه، بهلام له راستیدا له ههستی شوقینیزی ترکهوه بوو.

له سهردهمی ژبانی خومهینی و ههتا سهردهمی سهرکۆماری خاتهمی، کورد ههر نهک به نیوی "بهربهکانینی دوژمنانی ئیسلام" وه له نیو ئیراندا دهچهوسانهوه، بهلکو دهستی رژیمی ئیران کهوته تیرۆرکردنی ژمارهیهکی یهکجار زۆر له سهرکردهکانی کورد وهک قاسملو، شهرهفکهندی، عهبدولی و یزدانپهنا و گهلێک لهو کورده چالاکانی که پهنايان بردبووه بهر باشووری کوردستان و ولاتهکانی دیکهی جههان.

که خاتهمی هاته سهرکار، دهستیکرد به بهلێدانێکی فشو فۆل به کورد. ئهنجامی بهلێنهکشی ئهوهیه له سهردهمی سهرکۆماریتی بهرنیدا یهک کورد (سونی بی) یان شیعه بی) له کابینهکهیدا نییه. ههتا ئیسته تهناوت له قوتابخانه سهرتاییهکانی کوردستاندا به کوردی ناخویندری. چهند روژنامهیهک به کوردی دهردهچن که ئهگهر پهسنی رژیمی ئیران نهدهن، دهستهجی دادهخرن. ئاو بینه و دهست بشۆ.

باشه، ئهگهر ئهمانه موسلمانن و موسلمانهتی - وهک خویان دهپێژن - مانای

"برایه‌تی" و "وه‌کیه‌کی" یه بۆچی ده‌بی کورد، که به قسه‌ی وان "گهلینکی موسلمانانه" هیچ جزیره مافینکی نه‌بی، نه‌گهر ئیسلامه‌تی ئیسلامه‌تییه، بۆچی ده‌بی ده‌وله‌تی ئیران ده‌وله‌تی شیعه‌ی فارس و ئازهری بی و ده‌وله‌تی کورده سوننی و شیعه‌کان و موسلمانانه سوننییه‌کانی بلووچستان و ترکمان سه‌حراش نه‌بی، و موسلمانانه سوننییه‌کان هیچ مافیکیان نه‌بی؟ باشه! نه‌گهر ده‌وله‌تی ئیران ده‌وله‌تی ئیسلامیه‌یه بۆچی ده‌بی سه‌رکۆمار به "بنه‌چه و ره‌چه‌له‌ک" ئیرانی و شیعه بی، کهینی له ئیسلامه‌تیدا "بنه‌چه و ره‌چه‌له‌ک" هه‌یه و کهینی ئیسلام "شیعه‌یه‌تی و سوننه‌یه‌تی" له‌یه‌ک جیا ده‌کاته‌وه؟

به‌مه‌دا ده‌رده‌که‌وی که موسلمانانه‌تی کورد له ژنر سایه‌ی ده‌وله‌ته داگیرکه‌ره‌کانی کوردستاندا هیچ کاتیک نه‌بووه‌ته هزی پاراستنی کورد له کوشتار و قهرکردن و کاولکردنی ولاته‌که‌ی (کوردستان)دا به ده‌ستی موسلمانانه ترک و عه‌ره‌ب و فارسه‌کان. کاتیک که کۆنگره‌ی "ده‌وله‌ته موسلمانانه‌کان" ده‌به‌ستری، باسی موسلمانانی هه‌موو شونینکی جیهان ده‌کری، به‌لام باسی کورد به هیچ جزیریک، به یه‌ک وشه‌ش، نایه‌ته پینشه‌وه. چۆنکه داگیرکه‌رانی ولاتی کورد هه‌موو موسلمانان، ته‌نانه‌ت پاش به‌کاره‌ینانی چه‌کی کیمیایی له‌لایه‌ن ده‌وله‌تی عه‌ره‌بی عیراقه‌وه له دژی کورد (به‌تایبه‌تی هه‌له‌به‌جه) و کوشتنی هه‌زاران کورد؛ کۆنفرانسی ده‌وله‌ته موسلمانانه‌کان ده‌یگوت نه‌وه درۆیه، و عیراق چه‌کی کیمیایی دژی کورد به‌کار نه‌هیناوه.

ده‌مینیته‌وه نه‌وه‌ی که ده‌بیژن "ئیمه هه‌موو موسلمانان، کوردیش موسلمانانه، له‌بهر نه‌وه ده‌وله‌تی کورد پینوست نییه". باشه، نه‌گهر موسلمانانه‌تی هه‌یه‌ک بی بۆ نه‌وه‌ی موسلمانان ته‌نی یه‌ک ده‌وله‌تیان هه‌بی، که‌واته بۆچی ۲۴ ده‌وله‌تی عه‌ره‌ب و جهوت ده‌وله‌تی ترک و ده‌وله‌تی فارسی و گهلینکی ده‌وله‌تی موسلمانانی دیکه هه‌ن وه‌ک پاکستان و ئه‌فغانستان و ئه‌نده‌نوسیا؟ بۆچی نه‌مانه که هه‌موویان موسلمانان یه‌کناگرن له‌یه‌ک ده‌وله‌تدا و خاکی یه‌کدی داگیر ده‌که‌ن؟ ئیران له سه‌رده‌می شادا سی دوورگه‌ی عه‌ره‌بی له که‌نداودا به زوری سوپا داگیر کرد، که‌چی ئیران بوو به کۆمارینکی ئیسلامی

وعەرەبەکان داواى سى' دوورگەکه یان کردەوه، ئیزان هەرهەشی شەری کرد لێیان؟ بۆچی عێراقى موسلمان لەگەڵ ئێرانى موسلمان یەکیانەگرت و لەجیاتی ئەوه هەشت سال' جەنگیان کرد دژی یەک و ملیۆنیک خەلک کوژران، لەو شەڕانەدا؟ لەبەر ئەوه با دەولەتە داگیرکەرەکانى کوردستان عەرەب و ترک و فارس، جارى بپنە یەک دەولەت، ئەوجا داوا لە کورد بکەن کە باسى دەولەت نەکا. کەسێک خۆی دەولەتی هەبێ و بە زۆری چەک و تیپۆر سنوورەکانى بپارێزێ، مافى ئەوهی نییه کە داوا لە گەلێکی بێدەولەت بکا، بێدەولەت بپنێتەوه. ئەگەر دەولەت پێوست نییه، با جارى ئەوانەى دەولەتیان هەیه و ئەو قەسیدە دەکەن، بچن دەولەتەکانیان بکەنە یەک؛ ئەوجا بە کورد بڵێن دەولەتت بۆ چیه!!

٦- کورد و تۆمەتی "جیاپوونەوه خوازی"

وەک لەمەوبەر گوتم: "جیاپوونەوه خوازی" یەکیکە لەو تۆمەتە قورسانەى کە لە پاش جەنگى جیهانى یەكەمەوه تا ئێستە، بە جى' و بى' جى، دەرئێشە پال نیشتمان پەرەهرانى کورد و بزوتنەوهی نیشتمانیی کوردستان. بەلام راستییەکەى ئەوهی: تۆمەتی "جیاپوونەوه خوازی" بە سەر کورددا ناچەسپێ. واتە ئەگەر کوردێک هەولێ دامەزراندنی کوردستانیکی سەرەخۆی دا؛ ئەوا ناتوانێ هەولەکەى بە "جیاپوونەوه خوازی" دا بنرێ، چونکە "جیاکردنەوه" (فصل) مانای کردنەوهی بەشینکە لە گشت، جا ئەگەر کورد بیانەوی ولاتەکه یان لەو ولاتانە جیا بکەنەوه کە پێیانەوه نووسینراون و خۆیان بکەنە "دەولەتێک"؛ ئەوا ئەو دەمه هیچ "بەشینک" لە هیچ "گشتێک" جیا ناکرێتەوه، چونکە سەرەخۆ بوونی کوردستان هیچ بەشینک لەو ولاتانەى ترک و عەرەب و فارس جیا ناکاتەوه. کوردستان هیچ کاتێک کەرتێکی خۆرسکی هیچ ولاتێک لەو ولاتانە نەبووه کە ئەمڕۆ ترنجینراوێتە سنوورەکانیانەوه. بەزۆر لکاندنی شتێک بە شتێکی دیکەوه، ئەو دوو شتە ناکات بە یەک شت. لێرەدا دەبێ ئەوهش بزانی کە تۆمەتی "جیاپوونەوه خوازی"، تا ئێستە سنوورێکی دیاریکراو دانەنراوه بۆی. لەبەر ئەوه زۆر جار داواکردنی مافێکی گچکەى

وهك خویندن و نووسین به زمانی کوردی، یان لهبهرکردنی جلکی کوردی، یان گۆزانی گوتن به کوردی، یان گلدانهوهی چهند کتیبینکی کوردی لای خو؛ به "نیشانهی جیابوونهوه خوازی" دهدریته قهلهم و خاوهنهکهی بهتوندی سزا دهدری. بهکورتی تۆمهتی "جیابوونهوه خوازی" کوتهکینه به دهست دهولهتانی ترک و عهرهب و فارسهوه؛ ههر کاتینک بیانهوی بهکاریدههینن له دژی ههموو جۆره ههستیکی کوردایهتی و ههموو نیشانهیهکی کوردبوون. بێجگه لهوهش تۆمهتی "جیابوونهوه خوازی" و بهریهرهکانینی لهلایهن دهولهته داگیرکهرهکانهوه، شان به شانی بههیزبوونی ههست و بزووتنهوهی کوردایهتی و داواکردنی مافی ناسیونالی کورد؛ تیژتر دهکری. بۆ وینه: پاش کودهتای قاسم له عێراقدا و گهرانهوهی بارزانی و جۆش سهندنی بزووتنهوهی کوردایهتی؛ قانونینک دهپرچوو له دژی "جیابوونهوه خوازی". قانونهکه دهبیژی:

"قانونی دهستکاری کردنی قانونی سزاکاری بهغدادی، ژماره (۸) سالی ۱۹۵۹:

بهندی نزیهم: ههر کهسینک؛ هیز یان زۆر بهکار بهیننی بۆ کردنهوهی پارچهیهک له عێراق و جیاکردنهوهی لینی، یان نووساندنی به دهولهتینکی بێگانهوه به کوشتن سزا دهدری.

بهندی دهیهم: (أ) - ههر کهسینک به هۆی یهکینک لهو دهستئاوێژه بلاوکردنهوانهی که له بهندی (۷۸)ی قانونی سزاکارییهکانی بهغدادیدا باس کراون، بکهوتنه هاندان یان فیل گیران یان کهینوبهین کردن بۆ کردنهوهی پارچهیهک له عێراق، یان جیاکردنهوهی لینی، یان نووساندنی به دهولهتینکی بێگانهوه؛ به کوشتن یان بهکار پینکردنی سهختی ههمیشهیی، یان کاتی، سزا دهدری.

(ب) - نهگهر ئهم تاوانانه له کاتی جهنگدا، یان له کاتینکدا که چاوهپوانی ههڵگیرسانی جهنگ بکری؛ روو بدات، ئهوا سزاکه کوشتن، یان کارپینکردنی سهختی ههمیشهیی دهبی.

له زهمانی رهزا شا و چهند رۆژنیک پینش کوشتنی سمایل خانی سمکۆ به فەرۆ فیل' له ۱۹۳۰/۶/۲۱ دا، رهزا شا قانوننیککی سزادانی بۆ ئهوانه دهکرد که دژی "ئاسایش" و "سهرهخۆیی ولات"ن. ئهم قانونه له ۲۲ خوردا دی ۱۳۱۰، واته له ۱۹۳۱/۶/۱۲ دا دههچوو بهنیوی "قانون مجازات مقدمات برعلیه امنیت و استقلال مملکت" وه واته "قانونی سزادانی ئهوانهی له دژی ئاسایش و سهرهخۆیی ولات کار دهکهن".

بهبندی دووهمی ئهو قانونه دهبیژی:

"ههر کهسینک به جۆرنیک له جۆران بۆ جیاکردنمهوی بهشینک له ئێران، یان بۆ چهپۆکدان به تهواوتی، یان سهرهخۆییی ئێراندا ههنگاو ههلبهینی، به زندانی ههمیشهیی لهگهڵ کارپنکردنی سهخت، فەرمان دهدری به سهریدا.

بهبندی (۳) دهبیژی:

"ههر کهسینک، سا یان به هاودهستی بیگانه، یان سهرهخۆ؛ دژی ولاتی ئێران دهست بداته چهک، فەرمانی کوشتن دهدری به سهریدا".

پاش رووخاندنی کۆماری رۆژهلاتی کوردستان (مههاباد)؛ ههر کوردنیک داوای مافینکی کوردی بهکرايه، ههرچهنده ئهو مافه گچکهش بووایه؛ ههر به "جیاپوونهوه خواز" (تجزیه طلب) دهدرایه قهڵم.

ههروهها، پینش کودهتای ئیشرهه له ترکیا، له ۱۲ی ئهیلوولی ۱۹۸۰ دا که یهکینک له هۆکار و هاندهرهکانی ترسی بههینز بڕونی بزوتنهوهی رزگاریخوازانهی کورد بوو، گهلینک بهند خراوه سهر قانونی سزای ترکی بۆ بههرهکانی ئهوانهی تۆمهتی "جیاپوونهوه خوازی" دهدرننه پالیسان. ههر له مانگی یهکی ۱۹۸۰ دا پهڕلهمانی ترک قانوننیککی دهکرد که رۆژنامهی "تهرجومان" له ۱۹/۱/۱۹۸۰ دا تینکستهکهی بلاوکردبووهوه. بهپینی ئهو قانونه ههمو ئهو "چالاکیانه" قهدهغهکران که "دهتوانن بینه هزی تینکدان، یان ههلهوهشاندنمهوی تهواوتییی نهتوه و خاک". دیاره پاش کودهتای ئیشرهه

گهلینک قانونی دیکه ده‌چوون بۆ به‌یهره‌کانینی "جیابونه‌وه‌ خوازی".

۷- چیرۆکی "تۆتۆنۆمی" له کوردستانی به‌ عیراقه‌وه‌ نووسینراودا

عیراق تاکه‌ ده‌وله‌تیکه‌ له‌ ده‌وله‌تانه‌ی که کوردستانیان له‌ خۆیان به‌شکردوه‌ و باسی "تۆتۆنۆمی بۆ کورد" ده‌کات، و ئه‌وه‌ته‌ به‌ کرده‌وه‌ش جۆره‌ "تۆتۆنۆمی"یه‌کی به‌ دلێ خۆی، دامه‌زراندوه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ ده‌بی چاویک بگێڕین به‌ میژووی ئهم "تۆتۆنۆمی"یه‌دا. ئه‌وه‌ی راستی بی؛ بیری "تۆتۆنۆمی" له‌پاش شۆرشێ ئه‌یلوولی ۱۹۶۱ هه‌ و له‌ ئه‌نجامی ئه‌و شۆرشه‌وه‌ که‌وته‌ که‌للە‌ی هیندیک له‌ کاربه‌ده‌سته‌ عه‌ربه‌کانی عیراقه‌وه‌، ئه‌مه‌ش وه‌ک چاویلکه‌رییه‌کی کۆلۆنیالیسته‌کانی به‌ریتانیا که‌ له‌پاش جه‌نگی جیهانیی یه‌که‌مه‌وه‌ تا کۆتایی جه‌نگی جیهانیی دوهم به‌پینی پنیوست باسی تۆتۆنۆمییان ده‌کرد. جا وه‌نه‌بی ئهم هه‌نگاه‌ی "تۆتۆنۆمی" هه‌ر وا یه‌که‌سه‌ر هاتبیته‌ پینشه‌وه‌. نه‌خیر، زۆر له‌سه‌رخۆ و هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو. له‌پیش شۆرشێ ئه‌یلولدا؛ به‌عسییه‌کان، وه‌ک هه‌موو ناسیۆنالیسته‌ عه‌ربه‌کانی دی، به‌ هیچ جۆره‌ مافیکی کورد رازی نه‌ده‌بون. ته‌نانه‌ت دژی ئه‌وه‌ ده‌وه‌ستانه‌وه‌ که‌ قوتابیانی کورد و مامۆستایانی کورد رینکخراوی تایبه‌تی خۆیان هه‌بی. به‌لام که‌ له‌ ۱۹۶۳/۲/۸ دا به‌ کو‌ده‌تا له‌ دژی قاسم هاتنه‌ سه‌رکار و خۆیان له‌ به‌رده‌م شۆرشینکی کورددا دی که‌ دوو سال بوو هه‌لگیرسابوو، نه‌یانتوانی چاو له‌ هه‌موو (واقیع)یک بپۆشن، و له‌پینشه‌وه‌ که‌وته‌ باسی (لامه‌رکه‌زییه‌ت)؛ که‌ به‌پینی ئه‌وه‌ عیراقیان کرد به‌ پینچ پارێزگه‌وه‌، یه‌کیک له‌مه‌انه‌ پارێزگه‌یه‌ک بوو به‌نیوی پارێزگه‌ی سه‌له‌مانیه‌وه‌ که‌ له‌ هه‌رنه‌مه‌کانی سه‌له‌مانی و هه‌ولیر و قه‌زای ده‌وک و قه‌زای چه‌مه‌مه‌مال پینکه‌هاتبوو. واته‌ دا‌برینی که‌رکووک و دیالی و خانه‌قین و گهلینک له‌ هه‌رنه‌مه‌کانی بادینان له‌ کوردستان. به‌لام ئه‌وه‌ بوو چۆنکه‌ به‌عسییه‌کان ئهم هه‌نگاه‌ویه‌ان له‌ ناچاریه‌وه‌ هاتبوو، نه‌ک له‌ باوه‌رینه‌نه‌وه‌ به‌ مافی کورد، سه‌رکردایه‌تی ئه‌و ده‌مه‌ی شۆرش -هه‌رچه‌نده‌ له‌سه‌ره‌تاوه‌ که‌وته‌ وتووتز له‌گه‌ل به‌عسییه‌کان- به‌لام له‌ ئه‌نجامدا نه‌یتوانی به‌ر جۆره‌ "لامه‌رکه‌زییه‌ت"ه‌ رازی بی

و له ٩ ی حوزەیرانی ئەو سالددا بەعسییەکان بە شینووەیەکی درێندانە پەلاماری کوردستانیان دا و شەڕ تازە بوووە. بەلام سەبارەت بەوێ سەرکردهکانی ئەو دەمە بەعسی عێراق، جاری ئە سیاسەتدا ناشی بوون؛ لووت بەرزێی زارپۆیانە زال بوو بە سەریاندا و هەڵەیهکی یەكجار زۆریان کرد، نەك هەر تەنی بەرامبەر کورد و کۆمونیستەکان و گشت ئەوانە ی که بەعسی نەبوون، بەلکو تەنانت بەرامبەر بە ناسریش که ئالاً هەلگری ناسیونالیزمی عەرەب بوو لەو سەردەمەدا. سەبارەت بەمە، بەعسییەکان بیهێز مانووە و عەبدولسەلام عارفی کۆنە هاوڕێیان که لەسەر بیری ناسر بوو، توانی تەفرو توونایان بکات، بەلام لەبەر ئەوێ عارف شۆقینییهکی یەكجار تەنگە تیلکە بوو، و پشتیشی بە ناسر و سۆقیت بەهێز بوو، ریزەکانی شۆرشێ کوردیش بەهۆی ئاژاوەنانەوێ لایەنگرانی جەلال تالەبانی و ماستاو ساردکردنەوێ هیندیک لەوانە ی خۆیان کردبوو دۆستی بارزانی، تەواو شینوابوو، عارف هەلیدەسکەوت و باسی "لامەرکەزییەت" هەمشی نەکرد و لە دەستوورەكەشیدا بەتەواوی کوردی خستە پشتگوێ و جاریکی دی لەشکری ناردەوێ کوردستان، هەتا له ٣/٤/١٩٦٦ دا فەرۆکەکە ی کەوتە خوارووە و مرد و براکە ی که عبدالرحمن عارف بوو له ١٧/٤ ی ئەو سالددا خۆی کرد بە سەرکۆمار و لەسەر شەڕی کورد رۆی بەلام که زانی پێیناکرێ، ئەوجا کەوتە فەرتو فیل و بۆ ئەوێ دان بە "تۆتۆزمیی کوردستان" دا نەنی، سەرۆک وەزیرەکە ی که بەرزاز بوو راسپارد که لەگەڵ سەرکردهکانی شۆرش ریکبەکوێ لەسەر چەند شتیک که ئەمە بە بەیانی ٢٩ ی حوزەیرانی ١٩٦٦ بەنێوانگە، و له چەند مافینکی سادە و بێنێوەرۆک بەولاوێ چی دی نییە. دیارە ئەمەش هەر بە نیازی هەلخەڵاتاندنی کورد بوو، چونکە هەر پاش ئەوێ بەرزاز ئەم بەیانیە دەرکرد، دەست بەجی لەلایەن سوپاییه شۆقینیستەکانی عەرەبەوێ رووخینرا و لەسەر کار لا برا. ئەوجا ئەو سەرۆک وەزیرانی دوا ی ئەو هاتن؛ وەك ناجی طالب و طاهر یحی، بەیانی ٢٩ ی حوزەیرانیان هەر دواخست و جێبەجێنەکرد، و لەجیات ی ئەو لەلایەكەوێ کەوتنە بەهینزکردنی ئەو لایەنانە ی دژی بارزانی بوون، وەك لایەنگرانی جەلال تالەبانی که له سالی ١٩٦٤ وە کەوتبوونە بەرەرهکانی سەرکردهتیی

بارزانی و لە ۱۹۶۶ هەو کەوتیوونە هاوکاریکردن لەگەڵ حکومەتی عێراقدا، لەلایەکی دیشمەو؛ کەوتنە هەولێان بۆ رێککەوتن لەگەڵ ئێران و ترکیا و سووریا و مېسەر و سۆفیت لە دۆی شۆرش کورد. لەبەر ئەوە بەیانی ۲۹ ی هوزەیران هەر لەسەر کاغەز مایەو و تەنانەت بەرزاز خۆشی دەریخست کە ئەو بەیانی بەلێنیکێ بێنچینە بوو و پرۆگرامینکی حکومەتەکە یی بوو و حکومەتینکی دی مەرج نییە ئەو بەیانی پەسەند بکات. بەرزاز، کاتی خۆی، ئەمە ی بە واترێک نارد بۆ رۆژنامە ی (التأخي) زمانی حالی سەرکەوتە یەتیی بارزانی کە ئەویش لە ژمارە (۶۲) ی ۱۹۶۷/۷/۲ دا وەک خۆی بلأوی کردەو. لەبەر ئەوە مەسەلە ی بەیانی هوزەیران هەروا بە هەلپەسێراوی مایەو، هەتا بەعسییەکان توانیان بە پشتیوانی عەبدولرەزاق نایف لە ۱۹۶۸/۷/۱۷ دا عەبدولرەحمان عارف برۆوخین و لە عێراق دەریپەڕین، و پاش ئەوەش بۆ بنەستکردنی جێپێی خۆیان هاتن هەر ئەو رۆژە بەیانینکیان دەرکرد و بەلێنیان دا مەسەلە ی کورد بە ناشتی چارەسەر بکەن بەجۆرێک کە "یەکیتیی عێراق" بپارێزی، بەلام لە ۱۹۶۸/۷/۳ دا نایفیان لەسەر کار لا برد و حکومەتیان گرتە دەست خۆیان بەتەنی، و ئەوجا. لەباتی ئەوە ی مەسەلە ی کورد چارەسەر بکەن هاتن بە پشتی ناحەزەکانی بارزانی، وەک لایەنگیرانی جەلال تالەبانی کەوتنە ئەوە ی کورد لە کورد بەریدەن و بەو ناگری شەری کوردستانیان لە جاران خۆشتر کرد. هەر لەپال ئەوەشدا و بۆ شکاندنی دەسلاتی شۆرش؛ هاتن لە ۲۵ ی ئەیلوول و ۲۴ ی ئۆکتۆبەری ۱۹۶۹ دا دانیان بە هیندیک مافی کورد دا نا؛ وەک کردنی ئەوروژ بە جێژنیک رەسمی لە عێراقدا، و کردنی خوێندن بە کوردی لە قوتابخانە سەرەتاییەکاندا، و دەرکردنی چەند گۆڤارێک بە کوردی لەلایەن حکومەت خۆیەو، و دامەزراندنی زانستگە بەک لە سلەیمانی. ئامانجیان لەمە ئەوەبوو کە جەماوەری کورد بەلای خۆیاندا رابکێشن، و لەئێرشەو کەوتنە جەرتوفرت لەگەڵ ئێران و سۆفیت. بەلام لە سەرەتای بەهاری ۱۹۷۰ دا دەرکەوت بۆیان کە جەماوەری کورد بەو ماقانە نەخەلەتان، و دوا ی ناحەزەکانی شۆرش نەکەوتن. هەروەها بۆیان دەرکەوت کە شای ئێران ئامادە نییە بچیتە شەڕێکەو لە دۆی کوردی عێراق بی ئەوە ی

ئەوان داخوازىيەكانى بۇ جىببەجىبىكەن. ئەمما سۇقۇتۇش ئامادە نەبوو لەگەل رۇنمىكى بەعسى تەقولەق رىك بىكەمىت، ئەگەرچى دەيوست شەپەكە بېرىتەو و بۇ ئەمەش گوشارى بۇ كوردىش و بەعسىيەكانىش دەهینا. بىنجگە لەمانەش بەعسىيەكان ئەو دەمە زۇر بېنھىز بوون؛ چۈنكە بىنجگە لە كورد، كۆمۇنىستەكان و ناسرىستەكان و شىعەكان لە دۇيان بوون. بەعسىيەكان لە نىو خوشياندا تىرو شىريان لەيەك دەسوو. تاقىمى عەبدولخالق سامەررايى و تاقىمى نازم گزار دژى تاقىمى بەكر و سەددام بوون. بەكورتى زرووفىك ھاتە پىشەو كە بەعسىيەكان ناچاربوون دان بە جۇرە "ئۆتۇنۇمى" يەكدا بنىن، بۇ ئەوئى بتوانن جارى شەپ بوەستىنن، تا لەسەر خۇ ھوردە ھوردە خۇيان بىنەستدەكەن. خۇ ئەگەر بەھاتايە و شەپ نەوہستايە؛ بە رەئى من، زۇر نىزىك بوو رۇنمى بەعسىيەكان بېروخى. بەعسىيەكان لەم ھەنگاۋەياندا بە ھەلە نەچووبوون، چۈنكە سەركردەيەتتى شۇرشىش ئەو دەمە لە بارو ونستگەيەكى زۇر خراپدا بوو لە ھىندىك رووہو. لەلايەكەوہ، لايەنگرانى تالەبانى لە دژى بوون، لەلايەكى دىكەوہ ھەر لەنىو بارەگەى بارزانى خۇيدا ھى وا ھەبوون كە ھەزبان بە وەستاندى شەپ دەكرد و دەيانگوت "پىشەمرگە ماندوو بووہ و تاقەتتى چوہ لە شەپ"، لەلايەكى دىكەوہ؛ ھى وەك دوكتۇر موراد عەزىزىش ھەبوو كە بەنىوى بەرەى رۇژھەلەتەو كەوتبووہ نىوہو و بە بىبانووى ئەوئى كە گوايە ھەر ئىمپىريالىزم، واتە بەلای ويەوہ تەنى ئەمەرىكا و بەرەى رۇژاۋا، سووت لەم شەپ وەردەگرى. بە كورتى بارزانى زۇرى بۇ ھات و راوئۇكەرى لىھاتوو و پىرۇگراممى رىكو پىكى نەبوو، و بېيارى ئاشتى دا؛ و بەو تاي تەرازووى ھوردە بۇرژواى نىو شۇرش قورستىر بوو، بەلام ئەم "سەركەوتنە" كاتىيە سەرزاريە؛ دەنگى ناھەزەكانى بارزانى تا ماوئەك كپ كرد.

دەتوانىن بىژىن كە ئىمزاكردنى پەيمانى "ئۆتۇنۇمى" كە بە رىككەوتنى ۱۱ى ئازار نىوى رۇبوہ، لەلايەن كارىدەدەستانى شۇرشەو و بەو شىوہەيە كە كرا، گەورەترىن ھەلەيەك بوو كە شۇرشى كورد تا ئىستە كىرەوئەتتى، و گەورەترىن سەركەوتنىك بوو بۇ ھىزبى بەعس و ھەمەو دۆرئەمانى نەتەوئى كورد. سەير ئەوئە ئەم راستىيەى كە چەند سالىك پاش پەيمانى ۱۱ى ئازار بۇ جەماوہر و

زۆریە هەره زۆری ساسییەکانی کورد دەرکەوت، هەر لە یەکەمین رۆژی ئیمزاکردنییەوه لای هاوێسانانی رێبازی نەتەوێی ئاشکرا بوو. رۆژنامەیی "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" زمانی حالی ئەوسای "یەکییتی نەتەوێی خۆنێدکارانی کورد لە ئەوروپا" (نوکسە NUKSE) کە ئازادیخوازی تینکۆشەر بروسکە ئیسراھیم دەریدەکرد؛ تاقە دەنگیک بوو لە نێو هەموو نەتەوێ کورددا کە گومانی خۆی بەرامبەر بەم رێککەوتنە دەرپری. "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" لە ژمارە (۱۴)ی رۆژی ۲۱ مارتی ۱۹۷۰ دا، و پاش ئەوێ لیستەیهکی دوور و درێژی کردبوو بۆ ئەو رێککەوتنامانە کە لەوێشدا رووبان دابوو لە نێوان حکومەتی عێراق و سەرکردهیهتی شۆرشدا، نووسیبوو "سەرئێککە لەمە سەرەوه و اماڵ لێناکات کە خۆشبین بێن بەرامبەر بەم رێککەوتنە دوا، بەتایبەتی چونکە حیزبی بەعس لەژێر گوشاریکی نێو خۆیی حیزبی و گوشاری یەکییتی سۆفیتدا ئەمە ئیمزاکردووه... هتد".

رەستییەکی ئەم سەمینارە بۆ ئەو پێکنەهاتووه کە شۆرشێ ئەیلوول، بە هۆکارەکانی هەلگیرسان و هەرسەینانییەوه، شیبکاتەوه. لەبەر ئەو هەر هێندە باسی شۆرش دەکەین کە پێوەندی بە سەمینارەکەمانەوه هەیە. بەر لە هەموو شتێک دەبێ ئەو بێهێنە بەرچاوی کە ئیمزاکردنی ئەو رێککەوتنامەیه نە بە رەزامەندی دلی بارزانی و نە بە رەزامەندی دلی بەعس بوو، و بەسەر هەردوو لادا سەپێندرابوو. لەبەر ئەو؛ هەر لایە بەتەمای پەلاماری ناکاوی لاکە دێ بوو و متمانە لە نێواندا نەبوو. بۆیه هەر لایەک دەویست لە شەری چارەنوس بپێنەوهدا سەرکەوی. بەلام ئەو هەبوو بەعسییەکان بۆ ئەم مەبەستە هەنگاوی لەوێش تاووتوکرای ژیرانیان دەنا، بەلام سەرکردهیهتی شۆرش هەنگاوی سەر لێتێکچووانە و رێ هەلەکردووانە دێنا و لەمەشدا هۆردە بۆرژوازی هەلپەڕستی نێو سەرکردهیهتی شۆرش دەستیکی بالائی هەبوو. دەقی "ئۆتۆنۆمی" سالی ۱۹۷۰ ی بەعسییەکان وێنەیهکی کەمێک جوانکراوی ئەو دەقی "لامەرکەزیەت"ە بوو کە لە سالی ۱۹۶۳ دا هاتە پێشەوه، و قۆپێهکی ئەو پێشانیازە بوو کە میستەر ئەدمونس نۆننەری سوپای کۆلۆنیالیستی بەرتانیایە کوردستاندا لە ئەندەن لە شەستەکاندا خستەپەروو، کە بەپێی ئەو

کەرکووک و گەلێک ناوچەیی وەک خانەقین و هیندیک هەرمی بادینان لەو نەخشەیەدا نەبوو، ئەگەرچی بە پێچەوانەی ئەدمونسەوێ که گوتیبوو کوردستان دەبی نێو بێری "سەلاحەددین"، بەعسییەکان لە سالی ۱۹۷۰ دا قیرسیایان لەوەش کردبوو و نێوی "کوردستان"یان بە سەر دەمدا هاتبوو.

جاری، یەكەمین دەسکەوتی بەعسییەکان ئەو بوو کە بەجێهێنانی رێککەوتنەکەیی خستبووێ چوار سالی دی، مەسەلەیی سنووری کوردستان بە دیارینەکراوی ماوو. مەسەلەیی کوردی بەغدا و خوارووی عێراق (بەتایبەتی فەیلەکان) نەخرابوو سەر کاغەز، و گەلێک بۆشایی دی لە رێککەوتنەکەدا هەبوون، کە لە بەرژووەندیی بەعس بوون. بەعسییەکانیش هیچ کاتی خۆیان بە فەرۆ نەدا و لەپێشەو هاتن دەسلاتی خۆیان لەنێو سوپادا چەسپاند و هورده هورده ناکۆکیی نێوخۆیی خۆیان، کە بەزۆری لە هێلی نازم گزار (ناظم گزار) و عەبدولخالیق سامەڕایی دا خۆی دەنواند، لەنێو برد، هەروەها توانییان دەمی کۆمۆنیستەکان چێشتکە بکەن، بەوێ تا هەندازەیک کۆشتاریان لا برد لەسەریان و بە گەلێک بەلێن و گەفتی شیرین کە دواوی هەمووی درۆ دەڕچوو، کۆمۆنیستەکانیان لە شۆرش کورد کردووه، و کردنیان بە نەبیری شۆرش. هەروەها توانیان لەنێو ریزەکانی شۆرش کورددا ناکۆکی بچێن و گەلێک کوردی و لە شۆرش بکەن و بەیانکەنە دژی شۆرش کە هیندیکیان سالانی سالی خزمەتکاری بەوفاي شۆرش بوون. شان بەشانی ئەوێش توانییان ئەوت "تەئمیم" بکەن و خۆیان لەنێو بەرەیی دەولەتاندا بە دەولەتێکی "دژ بە ئیمپریالیزم و کۆمپانییە مۆنۆپۆلیستەکان" بدەنە قەڵەم. بێجگە لەوێش توانییان خۆیان زینر لە سۆفیت نێزیک بکەن و پەیمانێکی دۆستایەتی و هاوکاری و پشتگیری لەگەڵ یەک ئیمزا بکەن و سۆفیتیش بکەنە نەبیری شۆرش کورد، و بە پارەیی زۆر وزەوێندەیی ئەوت چەکیکی زۆر لە سۆفیت بکەن و سوپای عێراقی پێ بەهێز بکەن. ئەوجا لە سنوورێکی نێو دەولەتاندا کەوتنە پڕۆپاگەندەیی ئەوێ کە گوايە شۆرش کورد بە سەرۆکایەتی بارزانی؛ بزوتنەوێکی شۆفینیستەکانی کۆنەپەرستانەیی کە بە پەنجەیی ئەمریکا و ئیسرائیل و ئێران و بەرەیی ئیمپریالیزمی رۆژاوا هەلگیرساوه بۆ رووخاندنی

هكرومه‌تی گوايه سۆسیالیستی پێشكه‌وته‌نخوازی به‌عسی كه هه‌موو هه‌قیكى داوه به كورد. ئێمه بۆ خزمه‌تی راستی و میژوو ده‌بی ئه‌وه‌ش بلیین كه كۆمونیسته‌كانی عێراق و تووده‌یه‌یه‌كانی ئێران و هیندیك له‌و فه‌له‌ستینیانه‌ی كه سه‌ر به داروده‌سته‌ی جوړج جه‌به‌ش و ئه‌و ده‌مه‌ پاره و یارمه‌تیان له به‌عسییه‌كان وه‌رده‌گرت، له‌م هه‌نگاوه‌دا پشته‌گیریی به‌عسییه‌كانیان زۆر كرد. ئه‌م لایه‌نانه‌ی نینومبەردن كه‌وته‌ ئه‌وه‌ی به‌عسییه‌كان به "پێشكه‌وته‌نخواز" و شۆرش‌گیره‌ كورده‌كان به "كۆنه‌په‌رست" و "نۆكه‌ری شا" بده‌نه قه‌له‌م.

ئه‌مجا هه‌نگاوه‌كانی سه‌ركرده‌یه‌تی شۆرش - به‌ پێچه‌وانه‌ی هه‌نگاوه‌كانی به‌عسییه‌كان و هاوكاره‌كانییه‌نه‌وه - هه‌مووی نه‌زانانه و ناشیانه و بێبه‌رنامه بوو. له‌به‌ر ئه‌وه هه‌یچی بۆ سووتی شۆرشێ كورد نه‌بوو.

سه‌ركرده‌یه‌تی شۆرش زۆر چاك ده‌یزانی كه به‌عسییه‌كان خه‌ریكى خۆ كۆكردنه‌وه‌ن و نایانه‌وی ئه‌و "تۆتۆنۆمی"یه‌ی كه كورد ده‌یه‌وی، بده‌ن به كوردستان. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا سه‌ركرده‌یه‌تی شۆرش چوار سالی ره‌به‌ق وه‌ستا و چاره‌پروانی ده‌كرد و ده‌ستی نه‌كردوه‌ لێیان. ته‌نانه‌ت پاش ئه‌وه‌ی به‌عسییه‌كان له ۱۹۷۱/۹/۲۹ دا چه‌ند هاوكاریكى خۆیان له جلك و به‌رگی مه‌لای موسلماندا نارد بۆ كوردستان بۆ كوشتنی بارزانی؛ سه‌ركرده‌یه‌تی شۆرش هه‌شتا هه‌ر وه‌ستا و چاره‌پروانی ده‌كرد، له كاتیكه‌دا كه زۆر چاك ده‌یزانی كه به‌عسییه‌كان له‌و رۆژه‌دا هه‌شتا هه‌نده به‌هه‌یز نه‌بووبوون، و ته‌نانه‌ت له‌نیو خۆیاندا كه‌رتكه‌رتبوون، كه به‌هه‌یزترین كه‌رتیان كه‌رتی نازم گزار بوو و له سالی ۱۹۷۳ دا هه‌ولی دا كوده‌تا بكات به‌لام سه‌ری نه‌گرت بۆی. بێجگه له‌وه‌ش ئه‌و رۆژه‌ پاره‌ی نه‌وت وه‌ك ئه‌مه‌رۆ نه‌ه‌ژابوو، له‌شكری عێراق وه‌ك ئه‌مه‌رۆ پرچه‌ك نه‌بوو، رۆژی به‌عس له‌نیو ده‌وله‌ته‌ گه‌وره‌كاندا هاوپه‌یمانی نه‌بوو. سۆڤیئت هه‌شتا په‌یمانی به‌رگری له‌گه‌ڵ عێراقدا ئیمزا نه‌كردبوو، فه‌ره‌نسای ئه‌وسا به‌پێچه‌وانه‌ی ئیستاه؛ پشته‌گیریی به‌عسی نه‌ده‌كرد. به‌م حاڵه‌شه‌وه هه‌شتا به‌عسییه‌كان له سه‌ركرده‌یه‌تی شۆرشێ كورد زی‌ره‌كانه‌تر و زۆرزانانه‌تر هاته‌نه ده‌ست. سه‌ركرده‌یه‌تی شۆرش زۆر باش ده‌یزانی كه

سهرکردایه تیبی به عس له ژیره وه و به ناشکرا خه ریکی رنکه کوته له گهل شای
نیران و چهند جارنک بۆ ئهم مهسه له یه کاربه دهستانی میسر و ترکیا و ئهرده نی
کردوه به نیوژی کمر. تهانهت رۆژنامه نووسی میسری محمد حمسه نهین
ههیکهل ئهمه ی به دزیوه به نوینه ری بارزانی له قاهره گوتیوو. کهچی
کاربه دهستانی شۆرش له مه نه ده سه له مینه وه و پنیان وابوو رنکه کوته له نیوان
به عس و شادا نایه ته گۆر.

به مانه ی سهر وه دا بۆمان درده کهوی که پاش ئیمزا کردنی رنکه کوته نامه ی
نازار؛ سهرکردایه تیبی شۆرش دوو رنی له بهرده مدا هه بو؛ که ده بو یه کیکیان
هه لێژیری. یان ئه وه ی له گهل به عس بۆ ماوه یه ک رنکه کهوی دژی شا؛ و ئه وسای
له واته بوو، ئه و شه ری ئه مرۆ عیراق دژی حکومه تی خومهینی ده یکات له دژی
شا بیکردایه، یان ئه وه تا له ده مه ده می به یه کادانی به عسییه کان له نیو خویاندا
ده ستپیشکمری خوی بکردایه. خۆ که به کینکی له م دوو رنیه هه لته یژارد؛ ده بوو
به هیچ جۆرنک رنی تازه بوونه وه ی شه ری نه دایه. چونکه هه موو ئه و نیشانه ی
پیش تازه بوونه وه ی شۆرش له کایه دا بوون؛ ئه و یان ده گه یاند که هیزی
به رامیهر و ده سه لاتی به رامیهر چه ندین بار له هی کورد پتر و لینه رتیه.

پاش تیکشکانی شۆرش له مارتی ۱۹۷۵ دا، جارنکی دی به عسییه کان له
سهره تاوه، و که هینشتا ئاسۆی مه سه له که ته وار رۆشن نه بوو بووه وه،
ههنگاوینکی زۆر زانایانه یان نا. نه هاتن به ناشکرا به کونه دژایه تیبی کورد،
به لکو به پینی نه خشه یه کی له پیشه وه ئاماده کراو جولا نه وه. جاری گوتیان "ئه مه
سهرکهوتنیککی گه لی عیراقه، به عهره پ و کور دییه وه".

له کاتینکدا که ههزاران خیزانی کوردیان ده گواسته وه بۆ خوارووی عیراق و
ههزاران گوندیان کاولده کرد، و سه تان کانپیان به کۆنکریت ده گرت، و ههزاران
دره ختیان له بنه وه هه لده که ند، و ههزاران عهره بیان ده هینایه کوردستانه وه؛
ده هاتن ده ستیان ده دا به پشتی کورده هاوکاره کانپاندا و ده یانگوت "ئه وانه
کۆنه پهرست بوون، ئینه کورده ی پشکه کوته خوازان و کوردستان ده ده ینه ده ست
ئینه". ئه مجا سه تان رۆژنامه نووسی بیگانه یان بانگده کرد بۆ سهردان له و

نیوچەیهی کە بە "نیوچەیی ئۆتۆنۆمی" ناسراوە. بە کورتی بە عەسییەکان کە دەرزیاڵ لە رابوردوو وەرگرتبوو، هاتن چەند مانگێک فەشە کوردایەتیەکیان دروستکرد، تا مەزۆفی هەلپەڕست و چلکاوخۆر و خۆڕێن و تەنگبەر، بتوانن لە سایەیدا خۆیان مەلەس بەدن.

بەداخەوێ کۆمۆنیستەکانیش هەبوون کەبۆ ئاخەر شەڕیان ئەم هەنگاوێ بە عەسییەکان لە یەک دوو مانگی سەرەتادا بە هەنگاوی "پێشکەوتنخاوازانە" بەدەنە قەلەم. قەسەکانیشیان دەچووێ دلی مەزۆفی ساویلکەوێ؛ چۆنکە بەراستی یەکیەک لە هۆکارەکانی هەرسەهینانی شۆرش پێشپەستێ بوو بە دۆژمانی ئەوێ کورد. جا مەزۆفی ساویلکە ئەوێ بە خەیاڵدا ئەدەهات بپرسی، بۆچی دەبی بۆ سەرکردایەتی شۆرش خیانەت بی ئەگەر لەگەڵ شا و بەرەری رۆژاوا یەکیبگری، بەهێوای ئەوێ گەلێکی ژێردەستێ لە قوردا چەقیو دەرکیشی، ئەگەرچی ئەمەش هەر هیوایەکی بی و هیچی دی، بەلام بۆ سەرکردە "سۆسیالیستەکان" ی جەزائیر و کۆمۆنیستەکان نیشتمانپەرەری و سەرەری بی کە چەپلە بۆ رێککەوتنی رژی می بەعس و رژی می شای ئێران لێدەن لەسەر لاشە کوردی قورپەسەر. بێگومان ئەم هەلۆستە لەسەر کۆمۆنیستەکان زۆر گرانبەوت. جا کە ئەمە لێردا دەبیژم؛ مەبەستم تەنی ئەوێ کە لەگەڵ میژوو و راستیدا ناپاکی نەکەم. درۆژن و ترسنۆک ناتوانن بێنە میژوو نووس. بێجگە لەوێش کۆمۆنیستەکان خۆشیان دانیان بە هیندیک لە هەلەکانیدا ناو، بەلام هونەر ئەوێ هەلە دووبات نەبیتهوێ و لە هەلە سووت وەرگیری.

دیارە مەبەستی بە عەسییەکان لەم سیاسەتێ باسکرد، واتە دانانی "ئۆتۆنۆمی" و سلاوکردن لە کۆمۆنیستەکان، تەنی تاکتیکێکی کاتی بوو، لەبەر ئەوێ کە شۆرش تێکشکا -وەک گوتم- دوو سی مانگێک وەستان، ئەوجا ئەو "مافانە"ی دابووێان؛ بەرەبەرە سەندیانەوێ.

خۆیندنی کوردی لە نیوچەیی کەرکووک و خانەقین و بادیناندا بەجاریک لابرا، و لە بەغدا کە پتر لە نیو ملوین کورد دەژی؛ هەروەها لە هەرنێمە کوردییەکانی خواروو و نیووەراستی عێراق وەک کووت، بەدرە، مەندەلی، زەرباتییە،

جهمسان، عهلی غهربی و ... هتددا، تاکه قوتابخانهیهکی کوردی نهکرایهوه. ههزاران خیزانی فهیلی دهکران بۆ ئیران، و ههزاران کورد بیهسهروشوین لهنیوچوون، و سهتان کهس له سینهاره دران، ٤٠٪ ی خویندنی کوردی لهو دوو پارێزگهیهدا (سهلهمانی و ههلیر) که گوايه سهر به نیوچهی ئوتۆنۆمین، کرا به عهرهبی وهک ههنگاونیک بۆ لاهردنی خویندنی کوردی. ئهوهی که پیناندهگوت "کۆری زانیاری کورد"؛ هههچهنده له تینکدانی زمانی کوردی و بلاوکردنهوهی بیروپرای کۆنهپهرستیدا دهوړنکی دیاری ههبوو، بهلام لهگهڵ ئهوهشدا ههر لاهرا. یهکینیتی ژنانی کوردستان ههلهوشایهوه و کرا به بهشیک له "یهکینیتی ژنانی عیراق". ئهمجا دهستکرا به ههلهوشاندنهوهی ههموو نهقابهکان وهک نهقابهی مامۆستایانی کوردستان و نهقابهی کرێکارانی کوردستان. لهبهر هیندی هۆی تایبهتی که سووتی خوێانی تیندابوو، تا ماوهیهک ریان دا به "یهکینیتی نووسهرانی کورد"، و ئهمجا ئهوشیان لهم دواییهدا ههلهوشاندوه و خستهیانه سهر یهکینیتی نووسهرانی عیراق. ئهمه بیهجهک لهوهی که شارهکانی کوردستان پرکران له عهرهبی میسری و ئهردهنی و سوّدانی و فهلهستینی. جا چۆنکه بهعسییهکان ههر دوو سی مانگیگ دوای ههرسهکه دهستیان بهوه کرد رووی راستهقینهی خوێان به خهڵکی پینشان بدهن، لهبهر ئهوه ئهو پروپالانتیهیهی پاش ئهوه دهیانکرد له دژی بارزانی و شورش، لهنیو کۆمهڵانی خهڵکدا تاوونکی وای نهبوو، چۆنکه خهڵکهکه خۆی سیاسهتی بهعسییهکانی بهکردهوه بینی، و ئهم سیاسهتهی بهعسییهکان هۆکارنیک بوو لهو هۆکارانهی که جهماوهری کورد، تهناهت ئهوانهی زۆر رهخنهیان دهگرت له سیاسهتی سهرکردهیهتی شۆرشێ ئهیلوول، باوهریان به تهواوی به رژیمی بهعس نهمین. ئهمجا که جهنگی عیراق دژی ئیران له سالی ١٩٨٠ دا دهستیپینکرد، و پاش ماوهیهک بۆ کاربهدهستانی بهعس دهركهوت که پهلاماردانی دهولهتیکی خاوهن سوپا و دهستاوێژی جهنگ و دهسهلاتی ماددی و دانیهشتوانی چل ملوینج وهک ئیران، وهک ئهوه نییه که گهلینکی بینهسهلاتی بیهسوپای دهست و پێ رووتی وهک کورد، بیهقه و بره بتاسینن، ئهمجا پهنايان بردهوه بهر تاکتیکه کۆنهکهیان و دهستیانکردهوه به باسی کورد

و کوردستان، بەلام ھەر لەپاڵ ئەوەدا و لە کۆتایی سالی ١٩٨٣ دا لەپەر بەلاماری کەمپیی بەرزانییەکانیان دا لە قوش تەپەیی ھولیر و (٨...) کەسێکیان لینگرتن، کە ئەوانە تا ئەمڕۆ بێسەر و شوێن. بێجگە لەوەش سەدام خۆی لە کوردستان و لە رۆژی ئەمڕۆزی سالی ١٩٧٩ دا ئەوەی نەشاردووە کە کورد بە بەشینک لە عێراق دەزانی و عێراقیش بە بەشینک لە عەرەب، واتە کورد بە عەرەب دەزانی (٣٨).

٨- ئۆتۆنۆمی بۆ کورد لە تای تەرازوودا

"ئۆتۆنۆمی" ھەرچی چۆنیک بێ و لە ھەر شێوە و بەرگینکدا بێ و بەھەر لایەکدا لێکبەبەستووە؛ ھەر مانای کەمکردنەوەی ئازادیی ئەو گەلە دەگەینێ کە "ئۆتۆنۆمی" ھەیە لەچاو ئەو گەلەدا کە دەزگەیی سەنتراڵی دەوڵەتەکەیی بە دەستەبەستە. چۆنکە ئەو گەلەیی کە ئۆتۆنۆمی ھەیە، مانای وایە کە ھەر لە کاروباری نیوخۆییدا ئازادە، و لەو کاروبارانەدا کە پێوەندییان بە مەسەلەیی نیوخۆیەییە نییە ئازاد نییە. بەکورتی؛ ئەو گەلە ئۆتۆنۆمیدارە؛ لە بەکارھێنانی ھیندیک دەسەلاتیدا بەشداری و لە ھیندیکیدا بەشدار نییە. بەلام لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە گۆڕی؛ داخوا چ کارێک ھەیە کە پێوەندیی بە کاروباری نیوخۆیی گەلێکەو نەبێ؟

بەر لە ھەموو شتێک، جاری دەبێ ئەوە بخەینە بەرچاو کە ئەوانەیی لایەنگیری ئۆتۆنۆمیی بۆ کوردستان، ھەموویان لەسەر چارچێوەی دەسەلات و سنووری نیوچەیی ئۆتۆنۆمیداری کوردستان یەک نین. ھیندیک دەلێن دەبێ گەلی کورد تەنێ لە "کاروباری خۆبەدەواری" دا ئازادی، و مەبەستیشیان لە کاروباری خۆبەدەواری ئەوەیە؛ کە خۆبەدەواری لە قوتابخانەکاندا بە زمانی کوردی بێ، واتە ئەو کتێبەیی قوتابیەکی عەرەب یان ترک یان فارس لە دەوڵەتێکی عەرەب یان ترک یان فارسدا بە زمانی خۆی دەبخوێنێ، کوردیش ھەر ئەو کتێبە بە زمانی کوردی بخوێنێ. کە دیارە -وەک دەزانین- ئەو کتێبانە گشتیان لەلایەن

"دهبی" له کوردستانی ئێراندا زانستگهیهک دایمیزی که خویندن لهو زانستگهیهشدا ههر به زمانی فارسی بی (ل ۹۰-۹۱). که دیته سمر باسی فرمانهکانی ئورگانی "خودمختاری کوردستان" دهبیژی؛ یهکیک له فرمانهکانی سمر شانی دهزگهی "خودمختاری کوردستان" ئهوهیه "بهرگری بکات له سهرهخوایی و تهواویتی خاک و فرمانهروایی ئێران به ههموو هینیکهوه" (ل ۹۱). هیندیککی دی همن له لایهنگیرانی ئوتونومی، کهمینک بهولاره دهچن و دهلین: دهبی کاروباری کومهلایهتیش ههر لهلایهن کوردهکان خویانهوه بیرى بهرنه. واته مهسهلهی کشتوکال و تهندهروستیش ههر لهلایهن کوردهکان خویانهوه بی. هیندیککی دی همن که پلهیهکیش لهمه زیتتر دهچنه سهروهه و دهبیژن: دهبی زمانی کاروباری دادگه و بهرنهوههریتی میری له کوردستاندا کوردی بی، و بۆ ئهمهش دهبی کاربهدهست و فرمانهبرانی میری که له کوردستاندا کار دهکمن یان کورد بن، یان زمانی کوردی بزائن. هیندیککی دی پلهیهکی دیش لهمه ژوووتر دهوژن، دهلین کاربهدهستان له کوردستاندا دهبی لهلایهن کوردهکان خویانهوه ههل بژیرین و ئهوجا ئههجومهینیککی بهجینگهپانندن (مجلس تنفیذی) دروست بی، که ئهو ئههجومهنه بریارهکانی پهرلهمانیککی کوردی نیوچهیی، به دهنگی دانیشتوانی کوردستان ههلژیراو، بخاتهکار. ئیمه نامانهوی لیرهدا باسی ئهوه بکهین که ئایا ههلژاردنیک له بهشینکی ولایتیدا، ئهگهر ئهو ولاته تهواو دیموکراتی نهبوو، تا چ ههندازهیهک ئازاد دهبی، بهلکو ئیمه دهمانهوی بهکورتی باسینکی ئهو مافه بنچینهییانه بکهین، که ههموو ئهوانه ی باسی "ئوتونومی" بۆ کورد دهکهن، وهک گهلنیک؛ دهبخهنه پشتگوى:

۱- سهرهخوایی ئابووری: واته کورد دهبی لهباری ئابوورییهوه پنبهندی دهسهلاتی کروکی (مرکزی)ی ئهو دهولهتانه بی که له ژیر سایهپاندا دهژی.

۲- سهرهخوایی سوپایی: واته کورد نابی هیچ هینیککی چهکداری هبی.

۳- سهرهخوایی له پنبهندی دههکیدا: واته کورد نابی لهگهل هیچ

دەولەتینکدا پەیمان بێهەستی و لە "کۆمەڵی نەتمووە یەکگرتوووەکان" و گشت داوو دەزگە جیهانییەکاندا نابێ نۆنەری ھەبێ.

ئامانج لە رێنەدان بە سەرەخۆیی ئابووری ئەوەیە کە ئەو سامانە ی لە کوردستاندا ھەیە بە دەست کورد خۆیەووە نەبێ، چونکە کوردستان ولاتیکی فرە دەولەتمەندە؛ بەتایبەتی لە نەوت و کانی ژێر زەویدا، وەک: کرۆم و کۆبالت و گۆگرد. ھەروەھا ولاتیکی بەپیت و بەرەکەتە بۆ کشتوکال، زەریاچە و رووبار و دارستانی زۆرن. دیارە داگیرکەرانی کوردستان نایانەوی ئەو پارووە چەورە بۆ کوردەکان خۆیان بەجێبھێلن. بەلام لەگەڵ ئەوەشدا وەنەبێ سۆربوونی داگیرکەرمان لەسەر ئەوێ کە کورد لەباری ئابوورییەووە سەرەخۆ نەبێ، ھەر لەبەر تەماعکردنە سامانی کوردستان بێ. نەخیر، داگیرکەرانی کوردستان پێیان وایە؛ ئەگەر ھاتو کورد لەباری ئابوورییەووە سەرەخۆ و دەستپۆشتوو بوو، دەتوانی ھەنگاویەک بۆ پێشمووە بەرەو ئازادی بنێ. بەکورتی داگیرکەرانی کوردستان پێیان وایە: سەرەخۆیی ئابووری ھەنگاویەک بەرەو سەرەخۆیی سیاسی. ھەر لەبەر ئەوەشە وەک ھاروھاج خەریکن دەولەتەکانیان پیشەساز دەکەن. خۆ ئەگەر پیشەسازییەکی زۆر سووکەڵە لە کوردستاندا داچەزێنن؛ نایەلن بە دەست کوردەووە بێ.

ئامانجیش لە رێنەدان بە سەرەخۆیی سوپایی؛ دیارە ئەوەیە کە داگیرکەرمان نایانەوی کورد ھێزێکی دەستوەشینی بێ تا بەرگری لە مافەکانی بکات. ھەر لەبەر ئەوەشە کە داگیرکەرمان دژی بوونی سوپایەکی کوردن. چونکە دەیانەوی، ھەر کاتیکی رێستیان، بە بەیاننامەیەک ھەموو ئەو "مافانە"ی کورد ھەبەتی؛ بێرێن. ئامانجیش لە رێنەدان بە پێوەندیکردنی کورد بە دەولەتیکی بێگانە، یان دەزگەیەکی نیو نەتەویی و جیهانییەووە، ئەوەیە مەسەلەی کورد بە مەسەلەیەکی نیو خۆیی بدەنە قەڵەم و ھەر بەو جۆرەش بێھێلنەووە، نەک بە مەسەلەیەکی نێونەتەویی.

راستیەکی، وەک لەمەوێر گوتم، "تۆتۆنۆمی" ھەر جۆرێک بێ، چ "راستەقینە" و چ "درۆزنە"؛ ئەوا ماناکەی ھەر سەرەخۆییەکی ناتەواوە. ئەو

نيۇچەيەي ئۇتۇنۇمى پىندەدرى، ناتوانى بەجارى لە خۇ پىنۇبەستىن و گونرايەلىكردنى دەزگەي حكوومەتى كرۇكى (مرکزي) رزگارى بىي. ديارە پلەي نازادىيى ئو نيۇچەيەي ئۇتۇنۇمى ھەيە، بەستراوہ بە جۇرى رژىمى ئو ولاتەوہ كە ئۇتۇنۇمىيەكەي داوہ، بەلام لەگەل ئەوہشدا و ھەرچەندىك ئو ولاتە رژىمەكەي دىمۇكراسى و نازادىخوازانه بىي، ھىشتا ئو ھەرىمە ھەر وەك پارچەيەك لەو ولاتە تەماشاشا دەكرى. بۇ وىنە: خەلكى ئو نيۇچە ئۇتۇنۇمىدارە ناتوانن دەرگە لەسەر خۇيان دابخەن بەرامبەر رەوگردنى خەلكى نيۇچەكانى دىي ولاتەكە بۇ نيۇچە ئۇتۇنۇمىيەكە. ئەم دۇخە بۇ گەلىكى ئۇتۇنۇمىدار، كە بە ژمارە كەمايەتى بىي لەچاو گەلە دەولەتدارەكەدا، و مەترسىي ئاوەكى بوون و تۈاندەنۈەي لىبكرى، ناتوانى بارى دىمۇگرافىي ھەرىمەكەي خۇي رابگرى. ئەم دۇخەش بەسەر كورددا دەچەسپى، بەتايبەتى بەسەر كوردى "كوردستانى عىراق"دا. ئىمە دەزانىن ئەگەر كوردستانى عىراق بە پارچەيەك لە عىراق داينرى، و عىراقىش -بەرەسمى و بەپىنى دەستوورى بىنچىنەيى عىراق- بەشىكە لە ولاتى عەرەب، و ھەر بەو پىيە ھەموو عەرەبىك، چ عىراقى بىي و چ عىراقى نەبىي؛ مافى ئەوہى ھەيە لە عىراقدا بۇي. لەبەر ئەمە ھىچ دوور نىيە كە نيۇچەي كوردستانى عىراق، كە سى ملونىنك كوردى تىندايە، لەماوہى ۲۰-۳۰ سالىكدا و ھوردە ھوردە ھىندە عەرەبى تىنەچى، كە ئەوسا كوردەكە خۇي بىيىتە كەمايەتسىيەكى كەم. جا لەبەر ئەوہ، ئەگەر بىتو كوردەكە خۇشى لە كوردستان دەرەنەكرى و كۈچەندرى و لەجىنى خۇشى بىيىتەوہ، ھىشتا ھەر دەيىتە كەمايەتى. ئەمە تەنەت ئەگەر دەولەتى عىراق دەولەتىكى شۇقىنىست و دىكتاتورىش نەبىي؛ بەلام خۇي بە بەشىك لە "تەتەوہ و نىشتەمانى عەرەب" بزانى، پاشەپۇژى كوردستانى عىراق ھەر واى لىندى. خۇ بۇ رژىمىكى وەك بەعس شۇقىنى دژ بە دىمۇكراسى، ئەوہتە خۇي بە ھەموو جۇرىك ھەولەدەت تامى تامى عەرەبەكانى دەرەوہى عىراق بدات كە بچن لە عىراق نىشتەجى بن و بىنە ھاوئىشتەمانى عىراق و پارەيان دەداتى و كاربانەدەتاتى و چەكساندەداتى و خانوويان بۇ دروستدەكات لە ھەرىمەكانى كوردستاندا، و تەنەت سەرۈكى بەعسىيەكان ئەحمەد ھەسەن بەكر لە سالى

۱۹۶۸ دا گوتی: "همسوو عهره‌بینک مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه له‌سه‌ر خاکی عێراق بژی" (۳۹) و له‌ کانونی دووهمی ۱۹۷۵ دا فەرمانه‌وایانی به‌عسی عێراق قانۆنیکیان ده‌رکرد که به‌پینی ئه‌وه "جنسیه‌ی عێراقی بدری به‌ همسوو عهره‌بینک که حمز بکات هه‌یینت و بیهوی له بنیاتنانی عێراقدا به‌شدار بی".

دیاره عهره‌بی ئه‌و ولاتانه‌ی هه‌زار و روو و برسین وه‌ک میسر و سوډان و ئه‌ردهن، یان ئاوارهن وه‌ک فه‌له‌ستینییه‌کان و لوبنانیییه‌کان؛ ئاماده‌ن به‌خه‌ کوردستان و له‌وه‌ی بۆین و داگیرى بکهن. ئهم سیاسه‌ته ئه‌وته ده‌مینکه له‌ خانه‌قین و که‌رکووک و شه‌نگار و گه‌لینک شوێنی دیدا خراوته کار. ئه‌وه‌ی ئهم سیاسه‌ته و هه‌روه‌ها نه‌خشه‌ی وێرانکردنی سه‌لێانی راگرت، له‌ پله‌ی یه‌که‌م و بنچینه‌دا، هه‌لگیرسانی جه‌نگی عێراق و ئیتران بوو، هه‌روه‌ها له‌ پله‌ی دووهمدا په‌یدا بوونه‌وه‌ی پێشمه‌رگه به‌ چیاکانه‌وه. ئه‌وجا که ئه‌و عهره‌بانه هاته‌ کوردستانه‌وه، کورد ئه‌و ده‌مه مافی ئه‌وه‌ی نییه و نابێ ری له‌و عهره‌بانه بگری، چونکه ئه‌وانیش "هاونیشتمانن" وه‌ک کورد. ئه‌گه‌ر کوردینک قسه‌یکرد و به‌ره‌له‌ستی ئه‌وه‌ی کرد ئه‌و خه‌له پێنده‌گوتری: تۆش ده‌توانیت به‌جیت له‌ به‌سه‌ر و به‌غدا و ناسریه و دلیم بژی و دانیشیت و کار بکه‌یت و به‌خوینیت و که‌سیش ریتلیناگری. ئه‌مه راسته، به‌لام ئه‌و کورده‌ی ده‌چینه ئه‌و جینیانه‌ی نیوبران؛ له‌سه‌رخۆ ده‌بینته عهره‌ب. خۆشی نه‌بینته عهره‌ب مناله‌کانی ده‌بنه عهره‌ب و له‌ کولتووری کورد بیه‌ری ده‌بن. چونکه زمانى ره‌سمى و زمانى خوێندن له‌و جینیانه ته‌نی عهره‌بییه، به‌لام ئه‌و عهره‌بی دێته کوردستانه‌وه، پێویستی ته‌ناهت به‌ فێربوونی کوردیش نییه، ئه‌گه‌ر خۆی نه‌یه‌وی، چونکه زمانى عهره‌بی له‌ کوردستاندا له‌پال زمانى کوردییه‌وه؛ زمانى که‌ی ره‌سمییه و مناله‌کانى ده‌توانن به‌ عهره‌بی به‌خوینن چونکه قوتابخانه‌ی عهره‌بی له‌ کوردستاندا هه‌ن، و ده‌وله‌تیش ده‌وله‌تى عهره‌به و عیسیراقیش به‌ پارچه کوردستانه‌که‌یه‌وه به‌شینه که له "نیشتمانی عهره‌ب" به‌پینی قانۆن. ئه‌وه‌ش ده‌بی بزاین که به‌ عهره‌بکردنی خوارووی کورستانیش هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو نه‌خشه کێشراوه بۆی. سه‌ده‌دام حه‌سه‌ین له مانگی ئابی ۱۹۸۳ دا له‌ چارپێکه‌وتنێکی کۆمه‌لێک هه‌ولێردا گوتی: "هه‌ولێر - ئیستا مه‌له‌بندی ئۆتۆنۆمییه، پشت به‌

خو! لە پاشەپۇژدا پايتەختى ھاوينەى ھەموو عىراق دەبى... بەر لە شەپ
نەخشەمان دانابوو پايتەختىكى ھاوينە بۇ ھەموو عىراق دروستىكەين لە
شونىكى ھەولير، بەجۇرى حكوومەت لە ھاويندا بگوزىرتەو بۇ ھەولير - و.
پشت بە خو ئەم بيرە دواى شەپ جىنبەجى دەبى... ھتد" (٤٠)

ئەمجا ئىستە ئەگەر مەبەستى ئەوانەى باسى "ئوتۇنۇمىي راستەقىنە" دەكەن،
جۇرە "ئوتۇنۇمىيەك" بى' كە بەپنى قانون: زمانى رەسمى لە كوردستاندا ھەر
كوردى بى' و ەەرەب و ھەر كەسكى دى، جگە لەو كەمايەتییانەى كە لە
بنەپتەو خەلكى كوردستانن و مافى ناسيۇنالى خۇيان دەبى، ناچار بن
كاروبارى رەسمىيان بە زمانى كوردى بىەن بە رنەو، و ژمارەى ئەوانەى
كوردستانى نین و دینە كوردستانەو بۇ نىشتەجىنبوون، لەلایەن حكوومەتى
"ئوتۇنۇمى"ى كوردستانەو سنووردیار (تحدید) بكرى، بىجگە لەو ەش ھىزىكى
سوپايى و ھا بى' كە ھەموو دەستدرىژىيەكى دەرەو بەداتە دواو؛ ديارە ئەو
كاتەش - داواى لىبوردن دەكەم لە گونگران و لەوانەى باسى ئەو جۇرە
ئوتۇنۇمىيە دەكەن - ئەو نىو نانرى ئوتۇنۇمى و ئەوسا نىونكى دى دەبى،
فیدەراسیون، یان كۇنفیدەراسیون، و بگرە ھىندىك ولات ھەن كە رژىمەكەیان
فیدەرالىيە، و ھەر ولاتىكىيان سوپايەكى تايبەتیشى نىيە. ئوتۇنۇمى برىتى
نىيە لە يەكگرتنى چەند دەولەتىك بە شىوہەكى فیدرالى؛ تا سنوورى جياواز
و سوپای جياواز ھەبى. ئوتۇنۇمى برىتييە لە دانى ھىندىك دەسلەلاتى
نىوہندى دەولەتى بە بەشىك لەو ولاتە یان بە بەشىك لەو گەلە؛ بە
سەرپرشتىيى حكوومەتى نىوہندى (مرکزي)، و ھىچى دى.

جا كە "ئوتۇنۇمى" بەشىك بى' لەو دەسلەلاتەى كە حكوومەتىكى نىوہندى
(مرکزي) دەیدا بە حكوومەتىكى ھەرنىمى، ئەوا دەبى بزائرى كە ئەم
دەسلەتپىندانە تەنى لە ساي سىبەرى رژىمىكى دىمۇكراسىدا شىواى ھىنانەدى
و شىواى رىز لىنگرتن و بەردەوامىيە. بە پىچەوانەى ئەمەو، ئوتۇنۇمى لە ساي
سىبەرى رژىمى نادىمۇكراسى و دىكتاتورىدا شىواى ھىنانەدى نىيە، و خۇ
ئەگەر لەژىر تاوى ھىندىك زرووفى تايبەتیشدا ھاتەدى، ئەوا تاسەر بىرگە

ناگرى، چۈنكى يەككىنك لە سروشتەكانى رژىمى دىكتاتورى ئەۋەپ ھەممو دەسلەپكى دەخاتە ژۇر دەست خۇيەۋە و لە ھىچ بەشىكى نايەتە خوارى. خۇ ئەگەر لەبەر ھۇيەكى تايىبەتى و لە كاتىكى تايىبەتدا لە بەشىكى ھاتە خوارى، ئەۋا ھەر ھەلىك ھەلگەۋوت بۇي، ۋەرىدەگىرئەۋە، و تاقىكرەنەۋى تالو تفتى چارەكە چەرخىكى كورد لە عىراقدا؛ نمۇنەيەكى خۇيايە بۇ ئەمە.

بەكورتى؛ ئۇتۇنۇمى بۇ ئەۋ پارچە كوردستانى كە نووسىنراۋە بە دەۋلەتىنك لەم دەۋلەتانەۋە؛ بەجۇرى رژىمى ئەۋ دەۋلەتەۋە بەستراۋە. جا لەبەر ئەۋە ئۇتۇنۇمىۋىستەكانى كورد لەۋەدا بە ھەلە نەچۋون؛ كە لەپال "ئۇتۇنۇمى" دا، داۋاي "دىمۇكراسى" بۇ ئەۋ ۋلاتە دەكەن كە كوردستان خراۋەتە سنوۋرەكەيەۋە. بەلام لەگەل ئەۋەشدا دەبىنن كە ئۇتۇنۇمىۋىستەكانى كورد زۇرچار ھەر خۇيان خۇيان بە درۇ دەخەنەۋە، كاتىك دەكەۋنە وتوۋىز لەگەل ئەۋ رژىمە نىۋەندىيە دژ بە دىمۇكراسىيانەۋە، كە دەسلەپكى نىۋەندىيان كەۋتۋەتە دەست و بە ملھورې فەرمانرەۋايى كوردستان دەكەن. جا لەبەر ئەۋە ئۇتۇنۇمى و دىمۇكراسى لە يەك جىيا ناكىرئەۋە؛ ئەۋا ھىچ كاتىك دەۋلەتىكى نادىمۇكراسى نامادە نىيە و نابى؛ مافى "ئۇتۇنۇمى" بدات بەكورد و لەم روۋەۋە ھەممو وتوۋىزىك لەگەل ئەۋ رژىماندا بى ئىنجام و كات بەفېرۇدان و خۇ ھەلخەلەتاندن و فېرېۋدانى رەشە خەلەكە و ھىچ دىكتاتورىكىش بە دەمەتەقى و ماستاۋ بۇ ساردكرەنەۋە نابىتە دىمۇكرات.

كەۋاتە، ئەۋانە ئۇتۇنۇمىۋىستە؛ دەبى لە پىشدا رژىمەكە بگۇرن، ئەۋجا داۋاي ئۇتۇنۇمى بىكەن. نەك ۋەك ئىستە؛ لە رژىمى دىكتاتور داۋا بىكەن ئۇتۇنۇمى بدات بە كورد و خۇي بىكاتە رژىمىكى دىمۇكراتى. ھەلگىرتى درۇشمى "ئۇتۇنۇمى" بۇ كوردستان و "دىمۇكراسى" بۇ عىراق، يان ئىران... ھىتد قىسەيەكى زىدەيە ۋەك ئەۋە تۋ بىزىت سۆيىد و ستۈكھۇلم، چۈنكى ئۇتۇنۇمى خۇي بەشىكە جىيا ناكىرئەۋە لە دىمۇكراسى. لەبەر ئەۋە كە رۇژىك لە رۇژان رژىمىكى دىمۇكراسى لەم دەۋلەتانەدا ھاتە كايە، مەبىستىشم لە دىمۇكراسى دىمۇكراسىيە بە ھەممو ماناي وشە، نەك ھەر بە قىسە و لەسەر

كاغىز و فرتو فىل، يان كلکو گوى دروستکردن بۇ دىمۇكراسى بەنىۋى
 "دىمۇكراسى شۇرەگىرەنە" يان "دىمۇكراسى پىرۇلىتارەنە" يان "دىمۇكراسى
 ئۆتۈرىتىنارەنە" و "ئىسلامىيەنە" ... و يان ھتە، ئەو دەمە بە ھەموو دۇنياسىيەكەو
 دەپنۇم؛ كە يەكەنك لەو مافە سەرەكەپەنە كە ئەو رۇنە دەپدا "ئۆتۈنۇمىي
 كورد" دەپ، بەلام بەنىۋى مافى "بەشىنك لە ھاونىشتەمانان"ى ئەو دەولەتە،
 ئەك مافى نەتەو بەكى كوردى خاۋەن خاكى كوردستانى خۇ. ئەمجا ئەگەر
 ئەو ئۆتۈنۇمىستانە بەمە دادەكەون و بۇ ئەمە ھەولەدەن، ئەوا جارى دەپى پىنەش
 باسى ئۆتۈنۇمى؛ بەكونە گۆپىنى رۇنە و دامەزاندەن رۇنەكى دىمۇكراتى، و
 ئەو دەمە بەنىۋى "ھاونىشتەمان" ھە بەكونە داواكردەن مافى ئۆتۈنۇمى لەپىنى
 ئىمزا كۆرگەنەو و گشتىرسى و پەرلەمان و مېتۇدە دىمۇكراتىيەكانى دىكەو.
 خۇ كە مەسلەش ھاتە سەر گۆپىنى رۇنە، ئەوا ديارە پىنۇست ناكات كە ھەر
 ئۆتۈنۇمىيۈستەكانى كورد دەست بەدەنە چەك و سالانى سال بەدەنە كەز و كىو
 و لەشكرى بىنگانە ماوۋى چارەكە چەرخىنك بە ھەموو چەكىنكى قەكر بەكەوئە
 درونەى گىيانى ژن و پىساو و زاپۇى كورد و كاولكردەن گوند و شار و
 پەنەوۋى دار و درەخت و دەرىدەر كوردەن سەت ھەزاران كورد و ئاوارە كوردىيان
 بۇ ھەندەران كە ئىوۋى ئاوارەى دانىشتوۋى سوند، بەشىنك لەو مالىۋزانانە.
 ئەمجا سەرەپى ئەم قورىيانىيە قورسەش، ئەلچامەكەى ئوۋەپى كە ھەموومان
 دەپزانەن و ئەگەر درۇ لەگەل خۇمان نەكەپەن، دەپى پىنۇن لە خوار سەرەوۋە.
 بەلى ئەمە واپە، چۈنكە مەسلەى "ئۆتۈنۇمى" مەسلەىكى نىخۇپى و گۆپىنى
 بارى سىياسىي نىو خۇى دەولەتىنك، پىنۇستى بە ھاودەنگى و ھاوكارى
 ھەموو دانىشتوۋانى ژنر سايەى ئەو دەولەتە ھەپە و بە بەشىنكى دانىشتوۋانى
 ئەو دەولەتە؛ بەتايىبەتى كە زۇريان نەپوا، ناپەتە گۆپىن. ھەر لەپەر ئەمەشە كە
 پىنەشەگەى كورد - سەرەپى ھەموو ئازايەتى و لەخۇپوردەنكى - تا ئىستە
 نەپتوانىۋە رۇنەى عىراق بەگۆپى، بەلكو ئەو دەورەى پىنەشەگە دېۋىتى؛ پىرتى
 بوۋە لە شپەرەكردەن و پىنەشەگەنى سەر كەردەكانى رۇنەى دىكتاتۇرى عىراق،
 ئەك خۇستەن و ھاتنە جىنى، بەلكو رىخۇشكردەن بۇ رەكەپەرانى ئەو سەر كەردانە
 لەنىۋ رۇنەكە خۇپدا، كە ئەوانىش ھەلىيان بۇ ھەلەكەتوۋە و بە كودەتايەك

جینی سهرکرده ناحمهزەکانی خۆیان گرتووه تهمه و رژنمیش ههر وه ک خۆی ماوه تهمه، که ههر ئهو که ره و کورتانه کهی گۆراوه. بۆ وینه: شۆرش کورد له ئهیلوولی ۱۹۶۱ هه تا شویاتی ۱۹۶۳ قاسمی وا بی هیز کرد؛ که به عسییه کان توانیان زور به ئاسانی به کلارنیک بیگرن و خۆیان بینه جینی. تازه بوونه وهی شۆرش له حوزهیرانی سالی ۱۹۶۳ دا دژی به عسییه کان، کارنکی وایکرد که به عسییه کان هینه بیهیز بن، کونه هاوړنکهی خۆیان عهبدولسه لام عارف توانی به رۆژنیک تهفرو توونایان بکات و خۆی بیسته سهرگه وهی تهواو. تهوچا شهرێ ساردی نینوان پینشمهرگهی کورد و سوپای عارف ههر له ۶۶ هه تا ۶۸؛ رنی بۆ به عسییه کان کرده وه که عارف له ۱۹۶۸ دا پرووخین و جارنکی دی بینه سهرکار و ههروه ها... تهو ته له کوردستانی ئیرانیشدا پینشمهرگهی کورد نهمه پینچ سال پتره خۆی به کوشت ده دات، کهچی بهختیار و بهنی سهدر و رهجهوی و "رهزای دووه"، دانی خۆیان تیژ کرده وه بینه سهرکار و هیچ کامینکیشیان دان بهوهدا نانی که کورد "گهل"ه. ته نانهت یه کینکی وه ک مهسعوودی رهجهوی، سهرکردهی "مجاهدین خلق" که لایهنگره را کردووه کانی له ترسی ژبانی خۆیان، له کوردستاندا په نابهرن، نه تهو هی کورد به "دانیشتوان" (مردم کرد) ده داته قه لعم نه ک به "گهل" یان "نه تهو هی کورد" و سهری زمان و بنی زمانی رهجهوی باسی "تمامیت ارضی" (تهواوینیتی خاک) ی ئیرانه!!!.

مهسعوودی رهجوی له پرۆگرامی "خودمختاری" دا بۆ کوردستان، که "شورای ملی مقاومت" یش - که ئهو ده مه حیزبی دیموکراتی کوردستانیش نه ندایمی بوو، له مانگی ئهیلوولی سالی ۱۹۸۳ دا ئیمزای کردووه باسی "خودمختاری کوردستان له سنووری تهواوینیتی خاکیی ئیران و یه کینیتی نیشتمانی" دا ده کات، به لام به ئاشکرا و ههر له ئینسته وه دان بهوهدا دهنی که ئهم بریاره ی "شورای ملی مقاومت"، وه ک هه موو بریاره کانی "شورای ملی مقاومت" نابنه "بهشینک له دهستووری بنچینه یی پاشه پڕۆژی کۆماری ئیران؛ تا ئهو دهستوره له لایهن" مجلس مؤسسان" هه سهر راست (تصدیق) نه کری. تهوچا "مجلس مؤسسان" نک که یه ک یان دوو کوردی تیشدا بیی؛ ده بی کورد ههر له

ئێستەو فاتیحا بۇ "خودمختاری" ی دیاریی رەجەوی بخوینی.

خۆ لە باری بڕینەوێ سنووری کوردستانی ئێرانەو، رەجەوی هەر لەو بەیانەدا دەبیژی کە ئەو دەبی بە "گشتپرسی" بی. ئەم قسەید، واتە بڕینەوێ سنووری کوردستان بە "گشتپرسی" لە پرۆگرامی "جوڤد"یشدا هەر وایە.

جاریکی دی دووپاتی دەکەمەو، مەسەلە ئۆتۆنۆمی مەسەلە دیموکراتیزە کردنی ئەو دەولەتانە کە کوردستانیان دا بەشکردووە. بەلام لێرەدا ئەو پرسیارە دیتە گۆڕی: ئایە هیزی هورده بۆرژوا کورد هەروەها هیزە بەرهەڵستکەرە عەرەب و فارس و ترکەکان کە ئەمڕۆ باسی "دیموکراسی" و "ئۆتۆنۆمی" دەکەن؛ ئەوەیان لەباردا یە کە بەشدار بیکەن لە دیموکراتیزە کردنی ئەو دەولەتانە؟

بۆ وەراندانەوێ ئەم پرسیارە دەبی تەماشای قسە زلی پنفەلداو و بانگاشە رووت نەکەین؛ بەلکو جاری تەماشایەکی کارو کردەوێ ئەم هیزانە بکەین کە وان لەسەر شانۆی سیاسەتی کوردایەتی. ئەو هیزانە کەوا ئەمڕۆ لەسەر کار نین و دەزگە دەولەتیان بە دەستەو نەیبە و هەر یەکە تەنی ژمارەیک پینشمەرگەیان لەگەڵ، کەچی ئەو تە بەریوەتە گیانی یەکدی و پینشمەرگە و لایەنگرانیان هاندەدەن پەلاماری پینشمەرگە و لایەنگرانی ئەوانی دی بدەن و دەست بوەشین لێیان، هەر لەبەر ئەوێ ئەوانی دی لە رێکخراوی دیکەدان، یان بیرو باوەڕیکی دیکەیان هەیە جیا لە خۆیان. بەراستی هیندە ئەم حیزبە کوردییانە لە پینشمەرگە و لایەنگیرانی یەکدییان کوشتوو، داگیرکەرانی کوردستان بە هەموو درێدەتیبەکیانەو نەیانوانیو هیندە پینشمەرگە کورد بکوژن. ئێستە ئەمانە ئەمە هیزەکیانە و ئەمەش دەسلەتەکیانە و وا دەکەن، ئەوجا ئایە بە زەحمەت ناچیتە مینشکەو کە ئەگەر گریمان ئەمانە سبە رۆژنک دەسلەتێ دەولەتیان گرتە دەست، کە ئەوێش شتیکی یەکجار دوورە - هەروا لەخۆیانەو بێنە مروفی دیموکراسی و کۆتری ناشتی؟

دەزانم ئەم قسانە زۆر رەقن، بەلام بەداخەوه هەقن، و وەکو عمرەبە کە دەبینی: "ئەوی لە هەق بێدەنگ بێ، شەیتانیکی لالە". جا وەنەبێ ئەمە هەر حالی هورده بۆرژوای کوردی نیوچە کە بێ، بەلکو ئەو عمرەب و ترک و فارسانەش کە لە بەرەبەرە لەستەکراندان و گواپە هیندیکیان لەگەڵ بەرەبەرە لەستەکرانی کورددا بۆ "دیموکراسی" و "ئۆتۆنۆمی کوردستان" هەولێدەن، وە نەبێ زۆریەیان لە زۆریەبەرەبەرە لەستەکرانی کورد جیاواز بن، لەبەر ئەوە مەزۆف دەبێ بە چاویکی رەشەمە تەماشای مەسەلەی دیموکراتیزە کردن، و ئۆتۆنۆمیشی لەگەڵ، بکات.

۹- "بێ دەولەتی" بۆ گەلی کورد مانای چی

نەبوونی "دەولەت" بۆ هەر گەلێک؛ مانای وایە ئەو گەلە دەزگەبەکی دەسەڵاتداری نییە کە هیندیک گەلی دی هەیە. جا لەبەر ئەوەی خاوەنیتی (هەبوون) مانای هی خۆی (ملکایەتی) یە و هی خۆیش، مانای دەسەڵاتە، دیارە ئەو گەلە خاوەنی دەولەت نییە؛ بێبەشکراوە لەو دەسەڵاتانە دەزگەبەکی دەسەڵاتدار هەبەتی، و بەهۆی ئەوەشەو بێبەشکراوە لەو دەسەڵاتانە کە ئەو ملکایەتیە بە خاوەنەکی دەدا. جا لەبەر ئەوەی بوونی دەسەڵات؛ مانای بوونی ئازادییە، دیارە ئەو گەلە "دەولەت" ی نییە، ئەو ئازادییانە نییە کە گەلە دەولەتدارەکان هەیە. بە کورتی: گەلی بێدەولەت کەمترە لەو گەلە دەولەتی هەیە. ئەمە لەبەری نرخێ مەزۆفایەتیەو، لەبەری واقعیشەو؛ ئەو گەلە دەولەتی نییە، ناتوانی کەلک لەو هەل و دەسەڵاتانە وەرگیری کە گەلێکی خاوەن دەولەت وەرێدەگری، وەک پاراستنی ئەو ئەرزی لەسەری دەژی، و پاراستنی زمان و کولتوور و جۆری ژبانی کۆمەڵایەتی خۆی. هەروەها لەکاتی تەنگانەدا ناتوانی دەنگی خۆی بە شینووبەکی کارا بگەیهێنێتە دەزگە جیهانییەکان. بۆ وینە: گەلی کورد لەو چەند دەولەتەدا کە ئەمڕۆ لە سنوورەکانیدا دەژی، چونکە خاوەنی دەولەتی خۆی نییە؛ نرخێ کەمترە لە عمرەب و ترک و فارس کە خاوەنی دەولەتەکانی عێراق و ترکیا و

سووریا و ئیرانن. له ترکیا، دان به بوونی کورددا نانری و به "ترکی کینوی" ده درێته قهڵم، له عێراق و سووریا دا به بهشێک له "نهمووی عهرهب"، له ئێرانیشدا به "تیرهیهکی کۆنی فارس" یان "برایهکی موسلمان". هۆی ئهووی که کورد له هیچ لایهک به "گهلێکی سهریهخۆ" نادرێته قهڵم، ئهوویه که کورد دهولەتی نییه، و ئهو چهند دهولەتی باسکران هیچیان دهولەتی کورد نین. نهگهنا ئهگهر وا نهبی بۆچی ترک و عهرهب و فارس به "نهمووه" دهژمێرین بدهلام کورد به "گهلێکی سهریهخۆ" نادرێته قهڵم، ئهگهرچی کورد لهگهڵ ترک و عهرهب و فارسدا دهژی و ههر له سنووری ئهو دهولەتانهدا دهژی، که ئهوان تینیدا دهژین. جا لهبهر ئهوه ههموو باسێکی "برایهتی" ی کورد و عهرهب و کورد و ترک و کورد و فارس، که هیندیک له داگیرکهرهکانی کوردستان و هیزه چهپیهکان دهیکمن؛ ههمووی درۆیهکی رووته و بۆ تهفره دانه و ئهو عهرهب و ترک و فارسانهی ئازادیخوازن؛ نابێ بیژن "بۆی برایهتی" کورد و عهرهب یان کورد و ترک یان کورد و فارس" چونکه ئهو برایهتییه نییه تا بۆی، برایهتی مانای وهکیهکییه، وهکیهکیش ئهمڕۆ له ئارادا نییه، لهبهر ئهوه دهبی جاری ههولبدهن ئهو برایهتییه لهپێی وهکیهکیهوه دروستبکمن، ئهوجا باسی بکمن و بیژن "بۆی"!

نهبوونی دهولەتی کورد مانای وایه که بوونی کورد خۆی لهبهر مهترسی نهماندایه، چونکه ههر دهزگهی دهولەتییه که له زرووفی ئهمڕۆدا دهتوانی خاکی نهموویهک بپارێزی له دهستدرێژکهران، و ههر ئهویشه که له جیهانی ئهمڕۆدا دهتوانی رهوایهتییهکی قانونی بۆ ئهو دروستبکات که خاکی ولاتینک مالی نهموویهکه. نهبوونی دهولەتی کورد؛ مانای وایه ئهو خاکی کوردستان که چهند ههزار سالینکه نیشتمانی نهمووی کورده؛ به مالی کورد نادرێته قهڵم؛ بهلکو به مالی ئهو دهولەتانهی که خاکی کوردستانیان بهشکردوه و هیچیشیان دهولەتی کورد نین. جا لهبهر ئهووی خاکی کوردستان به مالی کورد نازانری؛ دیاره هیچ جزره زامینکیش نییه بۆ ئهووی که کورد دهتوانی لهسهر خاکهکهی خۆی بۆی و بمینێتهوه. گهلێک لهو پرۆژانهی که بۆ کوچپینکردنی کورد سازکراون وهک پشتینی عهرهب (الحزام العربي) له سووریا که له سالی

۱۹۶۲ ھە دەستیپێکرا، بەوەی کورد لەسەر سنووری کوردستانی عێراق و ترکیا کۆچبێدری و ئەرزه‌که‌یان بدری بە عەرەب، و ئەو پرۆژانەی که له عێراق له‌پاش هه‌ره‌سه‌پنانی شۆرشێ ته‌یلوول سازکرا که به‌ قوولی ۲۰ کیلومه‌تر کورد لەسەر سنووره‌کانی کوردستانی ئێران و ترکیا گۆیزرانه‌وه و به‌مۆر خرا‌نه خانووی وه‌ک کولانه‌ مریشکه‌وه. یان ره‌وانه‌ کران بۆ خوارووی عێراق.

هه‌روه‌ها ئەو پرۆژه‌یه‌ی که حکومه‌تی Turgut Özal له ترکیا له‌ سالی ۱۹۸۴ دا خسته‌ به‌ کار و گه‌لێک گوندی لەسەر سنووری کوردستانی عێراق، که‌ که‌وتونه‌ته‌ مه‌لبه‌ندی هه‌کارییه‌وه به‌مۆر به‌ خه‌لکه‌که‌ی چۆلکرد، بێجگه‌ له‌وه‌ش ئەو پرۆژانەی که له‌ کۆندا هه‌بوون بۆ کۆچبێکردنی کوردی هه‌مه‌وه‌ند له‌ زه‌مانی عوسمانیدا بۆ نیو ترک، و کۆچبێکردنی کوردی ژوورووی کوردستان له‌ ده‌ورانی ته‌اترکدا بۆ رۆژا‌وای ترکیا، و کۆچبێکردنی گه‌لباخێ له‌ زه‌مانی سه‌فه‌ویه‌کاندا، و کۆچبێکردنی گه‌لێک هۆزی کورد له‌ زه‌مانی ره‌زا شادا ... هتد. شان به‌شانی ته‌مانه‌ نیشه‌ته‌جێکردنی ترک له‌ ژوورووی کوردستاندا له‌ زه‌مانی ته‌اترکدا و تا ئێسته‌ش، و نیشه‌ته‌جێکردنی عەرەب له‌ حمویجه و شاره‌زور له‌ زه‌مانی مه‌لیک فه‌یسه‌لی یه‌که‌مه‌دا له‌ عێراق، و نیشه‌ته‌جێکردنی عەرەب له‌ که‌رکووک و خانه‌قین و شه‌نگار و .. هتد له‌ سالی ۱۹۶۳ ھە تا ئێسته‌ له‌ عێراقدا، و نیشه‌ته‌جێکردنی فارس له‌ زه‌مانی هه‌مه‌ ره‌زا شادا له‌ سنه و کرماشان و ... هتد.

ته‌مانه‌ هه‌موو زه‌نگی خه‌ته‌ر لێده‌ده‌ن بۆ کورد، و نیشه‌انه‌یه‌کی ناشکران بۆ هه‌ولدانێ ئەو ده‌وله‌تانه‌ی کوردستانیان دا‌به‌شکردوه‌ به‌ نیازی له‌نیو‌بردنی کورد.

بێجگه‌ له‌وه‌ش هه‌ر بزوتنه‌وه‌یه‌کی کوردی روو بدات، یان هه‌ر کاتی‌ک کورد شۆرشێک هه‌لب‌گیرسینی له‌ دژی ژێرده‌سته‌یی و چه‌وسانه‌وه، و هه‌ر هاوارێک بکات له‌ دژی زلمو زوری ته‌م ده‌وله‌تانه؛ ئەوا چۆنکه‌ خۆی ده‌وله‌تی نییه‌، مه‌سه‌له‌که‌ی به‌ مه‌سه‌له‌یه‌کی "نیوخۆیی" ده‌درێته‌ قه‌لەم و ده‌کرێ به‌ ژێر لێه‌وه‌. خۆ ته‌گه‌ر ده‌وله‌تی بێ‌وايه، و له‌لایه‌ن هه‌یزێکی بێ‌گانه‌وه ده‌ستدریژی بکرایه

سەری، ئەوا دەستبەجێ دەیتوانی لە سنوورێکی جیهانی و نینو جیهانیدا مەسەلەکی بەینیتە پێشموه، و ھەر رۆژێک لە رۆژان لەشکری بێگانەیی لە ولاتەکەیی دەکردە دەرەو. بۆ گەشتەن ئەوێش دەیتوانی بە سەریستی لە کۆمەڵی نەتەوێ یە کەرتوووەکاندا مەسەلەیی خۆی باسبکات و لە گەڵ ھەر دەولەتێکدا کە ئارەزووی بی، پەیمان بێستی بۆ دەسکوتی خۆی. سەبارەت بە مەسەلە کە داگیرکەرانی کوردستان ھەمیشە ھەول دەدەن مەسەلەیی کورد بە مەسەلە یەکی نینوخۆیی بەیننموه. ھەر لەبەر ئەمەش بوو کە کازیک لە ۱۳ مایسی ۱۹۶۴ دا، واتە ۲۱ سال لە مەوێر لە بیرخەرەو یە کدا کە بۆ سەرۆک بارزانی نووسی بوو، داواي کردبوو لینی کە "لە کاتێکدا شەر دەستبێنکردووه، دەبی مەسەلە کەمان لە مەسەلە یەکی نینوخۆییەو بگە یە نینە مەسەلە یەکی نینو دەولەتان" (۴۱).

۱- برباری چارەنووس لە ئازادیدا و بۆ ئازادی

درۆشی "برباری چارەنووس لە ئازادیدا و بۆ ئازادی" -وێک لە مەوێر گوتم- درۆشی ھاویران و لایەنگیرانی قوتابخانەیی کوردیی سۆسیالیزمە. ماوێە ک لە مەوێر "بەنکەیی چاپەمەنیی ئازاد" لە سوێد، نامیلکە یەکی منی بلاو کردووه بە نینوی "ھیندیک لە کێشە بەنەرە تیەکانی قوتابخانەیی کوردیی سۆسیالیزم" ەو، کە لەویدا ھیندیک لە سەرەتا بیری یەکانی ئەم قوتابخانە یەم رۆنکردووه. وێک: ئازادی، یە کسانیی، دەسلەت، سترا تیز، تاکتیک، ھیخۆیی، سەختگیری کۆیرانە و بینایانە، لایەنگیری و بیلایەنی، زانست و ھەلۆنست و ... ھتد. پێدەچێ ھیندیک لەوانە ی لەم کۆرە ی ئەمەزدا بەشدارن ئەو نامیلکە یە یان خۆنیدبیتەو. ئەو ی بۆ ئەم سەمینارە ی ئەمەز مەبەست بی، تەنی ئەو لایەنە ی ئەم قوتابخانە یە کە پێو نیدی بە مەسەلە ی نەتەوێ ەو ەوێ کە بەو رێش دەگوتری "بیری نەتەوێ ی". شایانی باسە، کە پار لەسەر "بیری نەتەوێ یی کوردی" و جیا کردنەو ی لە بیری ناسیونالیزمی رۆژەلاتی و رۆژاوا یی؛ سەمینارێکم لێرە، لە ستۆکھۆلم، پێشکێشکرد، کە ئەمە سال چاپکرا و لەم

رۆژانەدا بلاوکرایمەو، و گونگری بەرێزیش دەتوانی بگەرێتمەو سەری. بێجگە لەوەش لەو باسدا، کە وەک لیکۆلینەوێک بۆ گۆڤاری "نیشتمان"م نووسیوە لە سالی ١٩٨٣ دا و بە بۆنەی تێپەرێبوونی چل سال بەسەر گۆڤاری "نیشتمان"دا، هەر لەوێدا بەندیکم تەرخانکردوو بۆ "بیری نەتەوێیی کوردی" و ناسیونالیزم. هیوام وایە ئەو بەرھەمەش هەر ئەمسال بکەوێتە دەست خوێنەرە بەرێزەکان.

بەپێی "قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم"، هەموو مەژوێکی ژیر بیر دەکاتەو و هەموو ژینداریکی بیرکەرەوێش مەژوێ. واتە: بیرکردنەو خۆمەلێکی مەژوێ. بیرێ مەژوێ ژیر؛ خۆی لە ئازادیدا دەردەبێ، کە ئازادی سەروشتێکی خۆپسکی و بنەرەتیی هەموو مەژوێکی ژیر؛ بە درێژایی ژبانی. جا لەبەر ئەوێ ئازادی تایبەتکارێکی مەژوێ، واتە بەشینکە لە مەژوێ خۆی، لەبەر ئەوێ شینوای کرێن و فرۆشتن و بەدیاریدان و بە میراتبەردن نییە، جا لەبەر ئەوێ "مەژوێایەتی" خۆی "یەکەبەکە" شینوای کەرتکەرتکردن نییە. دیارە ئازادی، وەک تایبەتکارێکی مەژوێ، واتە بەشینک لە مەژوێ خۆی، ئەوێش شینوای کەرتکەرتکردن نییە. بەکورتی ئازادیی مەژوێ زۆری و کەمی و پلە بۆ دانان هەلناگری.

واتە؛ تۆ ناتوانیت بێژیت مەژوێ (A) مافی ئازادیی پترە لە مەژوێ (B)، چونکە کاتیکی ئازادی تایبەتکارێکی خۆزا و خۆپسکی مەژوێ بێ؛ ئەوسا لەنێوان "بوونی ئازادی" و "نەبوونی ئازادی"دا سنوورێک نابێ بێ. وەک چۆن لە نێوان "ژیان" و "مەردن"دا، کە هەردووکیان دوو تایبەتکاری خۆپسکی و خۆیی مەژوێ، سنوورێک نییە، واتە: ناتوانیت بێژیت: "رۆستم کەمێک مەرد، یان نەختێک دەژی"، بەلکو دەبێ بێژیت: "رۆستم مەرد، یان نەمەرد". هەروەها پێویستە بێژیت: "رۆستم دەبێ ئازاد بێ" وەک هەموو مەژوێکی دی، یان ئازاد نەبێ. ئەوجا کە گوتت "دەبێ ئازاد نەبێ"، دەبێ تەقی ئەوەش بێژیت "وێک هەموو نامەژوێکی"، چونکە "نەبوونی ئازادی" مانای سەندنەوێ تایبەتکارێکی خۆپسکییە لە مەژوێ، کە بەبێ ئەو تایبەتکارە لە مەژوێتی

راستەقىنە دەكەوى.

ئەوجا "ئازادى" كە خۇى تايىبەتكارنىكى مرۇقى ژىرە - مرۇقى ژىرىش ھەر بەم پىيە ئەو مرۇقىيە كە دۆى ئازادى نەبى- ھەر كاتىك "ئازادى" كەوتە مەيدانى كەردەو لە كۆمەلگەيەكدا، ئەوا خۇى لە شىنەوى يەكسانىدا دەنوينى. واتە: يەكسانى برىتىيە لە خستەنەكارى تايىبەتكارى ئازادى مرۇف، يەكسانىش لەننەوان مرۇف و مرۇقىكى دىدا تەنى دەتوانى لە يەكسانى دەسەلەتدا خۇى بنونىنى. چۆنكە "يەكسانىيە لە دەسەلەت"دا ھەموو جۆرە مافەكانى دى لە خۇيدا كۆ دەكاتەو.

ئەوجا مرۇف ئەگەر بىتو بە تاكە تاكە بژىن، يان بە كۆمەل كۆمەل بژىن، ئەوا ئازادى، چۆنكە خۇى لە خۇيدا تايىبەتكارنىكى خۇرسكى و خۇزايى مرۇقى، لە ھەردو بارەكەدا نايەتە گۆران. لەبەر ئەو يەكسانىيە مرۇقىنىك و مرۇقىنىك ھەر لە دۇخى تاكە تايىبەتكارىيە، بەلكو لە دۇخى كۆمەل كۆمەلشەيدە. جا چۆنكە نەتەوەكانى سەر زەوى، ھەر يەكەيان برىتىيە لە كۆمەلە خەللىكىك، ديارە ئەم كۆمەلە ھەموويان مافى يەكسانىيان ھەيدە. كە مافى يەكسانىشيان ھەبوو، ديارە دەبى لە راددەوى دەسەلەتیشدا يەكسان بن. ئەمەش ئەو دەگەيەنى كە ھىچ نەتەوەيەك مافى ئەوئە نىيە و نابى؛ پەلە و سنور بۇ ئازادىيە نەتەوەيەكى دى دابىنى. بۇ وئە: ەمرەب و ترك و فارس مافى ئەوئەيان نىيە و نابى بە كورد بىژن: تۇ دەبى بە "ئۆتۆنومى" رازى بىيەت؛ بەلام ئىنەمە خۇمان دەولەتى ناسيۇنالى سەرىيەخۇى خۇمان ھەبى. بەلكو دەبى ئەو نەتەوانەى، خۇيان بە ئارەزووى خۇيان، دەيانەوى پىنكەو بژىن؛ خۇيان يەكسان بگەن. واتە دەسەلەتى خۇيان ەكەيەك لىنكەن. بە وشەيەكى دى: يان ئەوئە نەتەوئە كوردىش ەك ئەوان دەولەتىكى ناسيۇنالى سەرىيەخۇى ھەبى، يان ئەوئە ئەوانىش ەك كورد بە "ئۆتۆنومى"، يان ھەر جۆرە بەرئەوئەرىتىيەكى دى كە ھەموو پىنارازىن، ھەموويان ەكەيەك پىرەويىكەن. خۇ ئەگەر وا نەكەن، ماناى وايە مرۇقىنىكى ەمرەب، يان ترك، يان فارس لە مرۇقىنىكى كورد دەسەلەتى زۆرتەر، واتە ئازادترە، لەكاتىنكدا ەك گوتەم، ئازادى تايىبەتكارنىكى ھەموو

مرۆڤینکی ژیره و شینوای پله بۆ دانانی نییه.

ئەمجا مەسەلەى دژ نەوستان بەرامبەر بە ئازادى، وەنەبى' ھەر مەسەلەىەكى دەرەكى بى'، واتە؛ تاکە تاکەى مرۆڤ بۆ یەكدى بىسەلینن، یان نەتەوە جۆر جۆرەکان بە یەكدى رەوا بىینن. بەلکو دەبى' تاکە تاکەى مرۆڤ و کۆمەلانى مرۆڤیش دژى ئازادى خۆیان نەوستان، بەکورتى؛ ئەگەر روژنک نەتەوەى کورد بپارى چارەنووسى دەسکەوت، ئەوا بەپینى بۆچوونى قوتابخانەى کوردیى سۆسیالیزم؛ خستە کارى ئەو بپارە کاتینک رەوايەتى دەبى' کە "لە ئازادیدا" بدرى، واتە لەژێر سایەى هیچ جۆرە ترس و لەرز و فڕو فینلێکدا نەبى'. دووهم؛ نەتەوەى کورد ھەر دەتوانى "بۆ ئازادى" بپار بەدا. ئەمەش مانای واہ؛ ئەگەر ھاتو نەتەوەى کورد بە جۆرە سیستەمىکى حکوومەتى خواردەستانە رازى بوو کە لەبارەى دەسلەتەو کەمتر بى' لە ھى نەتەوەکانى دى، ئەوا دیارە لە ئازادى خۆى کەمکردووەتەو لەچاو ئازادى نەتەوەکانى دیدا. خۆ ئەگەر ھاتو دەنگى بۆ جۆرە رژىمینک دا کە ئەو رژىمە دژى ئازادى بوو، وەک رژىمینکى دیکتاتۆریانە، یان فاشیستانە یان تۆتالیتیرانە یان ئۆتۆریتیرانە و... ھتد، ئەوا ئەو بپارە دژى ئازادى دراوہ و "بۆ ئازادى" نەدراوہ. ئەو حەلە ھاو بپرانى قوتابخانەى کوردیى سۆسیالیزم رزى ئەو بپارە ناگرن و بەرەدەرەکانیشى دەکەن، تەنانت ئەگەر ھاتو زۆرەى ھەرە زۆرى کوردیش لە پشت ئەو بپارەوہ بوەستى. هیچ تاکینک و هیچ کۆمەلینک (لیرەدا ھىچ نەتەوەىەک) ئازاد نییە لەوہدا کە دژى ئازادى بوەستى. سا ئەو ئازادییە، ئازادى خۆبى، یان خۆنەبى. ھەر بپارینک لەدژى ئازادى بدرى، ئەو بپارە لە ژیرییەو نەھاتوہ، و ھەر بپارینکیش لە ژیرییەو نەھاتبى، بە زۆرى ژمارەى لایەنگیرانى بپارە کە "رەوايەتى" بۆ پەیدا ناکرى.

کەواتە ھەر دەولەتینکى کوردى، یان ھەر بنکەىەكى ناسیونالى دى کە بۆ رینکخستنى ژبانى کۆمەلگەى کوردەوارى دروست بىی؛ دەبى' "لە ئازادى"دا ھاتبیتە کایە و "بۆ ئازادى" ھاتبیتە کایە. چۆنکە "دەولەتى کورد" بەلای ھاو بپرانى قوتابخانەى کوردیى سۆسیالیزمەو؛ ئامانج نییە؛ بەلکو ھۆیکە بۆ

دەرپرین و بەکارهێنانی مافی ئازادیی مرۆفی کورد لە بریاردانی چارەنوس و دەستنیشانکردنی جۆری ژبانی خۆیدا لە سنووری کۆمەلگەیه‌کدا. ئەمەش مانای وایە ئەگەر دەولەتێکی کوردیی سەریخۆ دروست ببێ، و گەلی کورد ئازادیی بریاردان و جێبەجێکردنی ئەو بریارانەی نەبێ، ئەوا ئەو دەولەتە بە دەولەتی هەموو کۆمەلگەی کورد نادرێتە قەڵەم. چۆنکە ئازادی، لەباری سەرنجی ئەم قوتابخانەیەو -وەک گۆتم- تایبەتکارێکی هەموو مرۆفێکی ژێر. کەواتە نابێ کوردێک بە نەختێک ئازادی رازی ببێ و کوردێکی دیش بە زۆرێک ئازادی دانەکەوێ.

کەواتە مەسەلە بەلای ئەم قوتابخانەیەو مەسەلەی ئازادییە لە بریاردان و لە جێبەجێکردنیدا لەلایەن کۆمەلگەی کوردەو، نەک تەنێ مەسەلەی بوونی ئالایەک و سەرمۆمارێک و پەرلەمانێک. چۆنکە زۆر ولات هەن؛ ئالاش و سەرمۆماریش و سوپاشیان هەیە و گەلەکانیشیان لە بریاردان و جێبەجێکردنی بریاردا ئازاد نین. بوونی دەولەت بەتەنێ مانای ئەوە نییە ئەو گەلەی دەولەتەکە بەنیویسەو دانراو "ئازادە". بەلام گەلێکی ئازاد ئەمڕۆ پێوستی بە بوونی دەزگەیه‌کی سیاسییە بۆ جێبەجێکردنی بریارەکانی و ئارەزووەکانی لە بەندیوارێتی کۆمەلگەیدا. و هەروەها بۆ پاراستنی دەسکەوتەکانی و خاکەکە. جا ئەو دەزگەیه‌ی دەتوانی لە شێوێ "دەولەتێکی سەریخۆ"دا بێ، یان لەشێوێ یەکگرتنی چەند دەولەتێکدا بێ، یان لەشێوێ یەکگرتنی چەند گەلێکدا بێ لە سنووری بەرپۆلەبەرتییەکی نیو کۆییدا؛ هونەر ئەوەیە لەسەر بنچینەی دەسلەتێ یەکسانی ئەو دەولەتانە، یان ئەو گەلانەی بە ئارەزووی خۆیان یەکدەگرن، دامەزرابی.

هەر لەبەر ئەمەیه‌ کە هاوێرانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم، ئەمە چارەکە چەرخێک پتەرە باسی "سەریخۆیی کوردستان" ناکەن، بەلکو باسی ئازادیی کورد و کوردستان دەکەن لە بەرپۆلەبەردنی خۆیدا.

چۆنکە ئازادی بەلایەنەو لە سەریخۆیی بەرزترە. سەریخۆیی بەشینکە لە ئازادی، نەک هەموو ئازادی. چۆنکە دوور نییە گەلێک دەولەتێکی سەریخۆ،

یان چەند دەولەتیکی سەریخۆشی هەبی؛ جیاواز لە دەولەتەکانی دیکە یان جیهان، بەلام ئازادی پرێاردان و بەجینگەیانندی ئەر پرێارانە ی نەبی. هەر لەبەر ئەوەش بوو کە یەکیەک لە دوو درۆشمە سەریکیەکانی کازیک "کوردستان بۆ کورد" بوو؛ نەک "کوردستانیکی سەریخۆ". مەبەست لەمەش ئەوەبوو کە کورد خۆیان بە ئازادی کوردستان بێن بەرێوە، دوور لە دەسلاتی ناکورد. هەرەها شتیکی زیککەوت نییە کە یەکیەک لە دوو درۆشمە سەریکیەکی "پاسۆک": "کوردستانیکی ئازاد"ە، نەک "کوردستانیکی سەریخۆ" یان "دەولەتیکی کوردی".

ئەمجا پاش ئەوی کە واتە "پرێاری چارەنووس لە ئازادیدا و بۆ ئازادی"یان روئکردووە، دەبی پێچینک لەسەر ئەوە بدوین؛ تا بزانی واتە "نەتەر" بەلای ئەم قوتابخانەییوە چی دەگرێتەر:

وەک لەمەبەر گوتم، زانستکارە بۆرژواکان و زانستکارە مارکسیستەکان، هەردوو لایان، زۆر و کەم مەسەلە ی بوونی "نەتەر" بە بوونی "دەولەت"ەوە گرێدەن، و لێرەدا مەسەلە ی ئابوری نیوکۆبی و زمانی نیوکۆبی و بەسەرەتای نیوکۆبی و سەرزەوی نیوکۆبی بە مەرج دەزانن بۆ بوونە نەتەر. قوتابخانە ی کوردی سۆسیالیزم پێی وایە؛ هەستی چارەنووسی وەکیەک گەرەتەرین هۆکارنە بۆ دروستکردنی نەتەر.

دیارە هەستکردن بە چارەنووسی وەکیەک لە خۆ بە یەکزانیندا، هەرە لەخۆیوە دروستنایی و لە ئەنجامی پرۆسەیکە زۆر سەختدا دروستدەبی. بەلام کە کۆمەلێک مەزۆف هەستیان بە چارەنووسی وەکیەکی کرد، ئەوسا مەرجەکانی دیکەش وەک زمانی وەکیەک و پەیدا کردنی سەرزەوی نیوکۆبی و دەولەتی هاوێشیش دروستدەبی. جوولەکەکان ئێوەیکە یاشی ئەمەن. ئەمانە هەزاران سال بوو لە ولاتی نەتەرەتی خۆیان پێچا بوون، و بە هیچ جۆرنک مێژوویەکی هاوێشیان نەبوو، مەگەر مێژووی هەرە کۆنیان. بەلام هەستکردن بە چارەنووسی وەکیەک لە خۆ بە یەکزانیندا، وایلیکردن خۆیان بناسن وروو بکەنەرە سەر زەوییه کۆنەکی خۆیان کە چەند هەزار سالیکی بوو بەجینیان

هېشتىبو، و لەوى پىنكەو دەولەتىنك بۇ خۇيان بىيات بىنن.

موسلمانەكانى هيندستان ئوونەيەكى دىن بۇ ئەمە، ئەمانە بە درىژايى مىژوو
هيندستانى بوون، و بەشىنك بوون لە هيندستان، بەلام لەبەر ئەوئى ئاينەكەيان
جىاواز بوو، و ھەستىيان بە چارەنووسى ۋەكىيەك دەكرد لە خۇ بە يەكزانيندا،
ھاتن زىمانى ئوردوويان بە تىپى عىرەبى ژياندەو ۋە كوردىيان بە زىمانى
ناسيۇنالى خۇيان، و لە ئەنجامدا دەولەتىنكى سەرىنەخۇيان بۇ خۇيان پىنكەو نا
بەنىوى "پاكستان" ۋە.

ژندهره کان

(۱) - وтары سهمیناری "بیری نهتمهه بیی کوردی؛ نه بیری قومیت ی رۆژه لانی و نه بیری ناسیونالیزم ی رۆژاوییه" له رۆژی ۱۸/۸/۱۹۸۴ دا له ستۆکهۆلم درا به بۆنه ی بهستنی گۆنگره ی سینه می سۆکسه SOKSE هوه که له ۱۸ - ۱۹ ی ئابی ۱۹۸۴ ههه له ستۆکهۆلم بهسترا. نهم و تاره سهمینارییه بۆ یه کهمجار له لایهن "بنکه ی چاپمه نهیی نازاد" هوه له سوێد چاپکراوه و، چاپی دووه میش له سالی ۲۰۰۲ دا له لایهن "بنکه ی کوردنامهوه چاپ و بلاؤکراوه تمهوه.

(۲) - تهماشای "شهره فنامه" بکه:

Scheref Prince de Bidlis: Scheref-Nameh ou Histoire des Kourdes, Publiee par v. Velliaminof-Zernof, Tome 1, Texte Persian, Premiere Partie, St. Petersburg 1868, p. 16-17.

(۳) - ههه ئهوی.

(۴) - خاوهن سهمینار ئهوه نهخشه یه ی پێشانی بهشدارانی سهمیناره که دا که له لایهه (۱۴۹) ی کتێبه که ی نجفقلی پسیان دایه: مرگ بود بازگشت هم بود / تآریخچه فرقه دمکرات ازبایجان و حزب کومله کردستان. اذرماه ۱۳۲۷ (نوفمبر / ديسمبر ۱۹۴۸) شرکت سهامی چاپ / تهران. (ل ۱.۳ نهم سهمیناره).

(۵) - خاوهن سهمینار ئهوه تابلۆیه ی ل ۱.۳ پێشانی بهشدارانی سهمیناره که دا که به دهوری ئالانی کوردستاندا نووسراوه: "دهولهتی جمهوری کوردستان". له تهغیشت نهمشهوه و نهیه کی ئالانی کوردستان له دهورانی "کۆماری کوردستان" دا ده بیهی (ل ۱.۳ نهم سهمیناره).

(۶) - "نیشتمان"، ژماره (۱) سالی (۱)، پووشپهیری ۱۳۲۲ (= ۱۹۴۳)، ل ۱-۲.

(۷) - تهماشای یه کهمین بهیاننامه ی "مه که تهی سیاسی حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق" بکه که له زستانی سالی ۱۹۴۵ دا ده چوه به بۆنه ی دروستبونی "بهه ی رزگاری کورد" هوه. لهویدا "رزگارکردنی کوردستانی گهوه" به ئامانجی حیزبه که داده نی. نهم بهیاننامه یه له کتێبێکدا که پارێزه رهید ئه محمد عوسمان بهغینی خواسته مه نی "محمد شیرزاد" و له ژێر نیوی "نضال الاکراد" دا له قاهیره له ۱۹۴۶ دا بلاوی کردوه تمهوه؛ چاپکراوه.

(۸) - سجل مذاکرات جمعية "ام القرى" ذي القعدة ۱۳۱۶، اي ضبط مفاوضات وقرارات مؤتمر النهضة الاسلامية المنعقدة في مكة المكرمة سنة ۱۳۱۶، ناشره السيد الفراتي، مرکز النشر في بورت سعید ۱۳۱۶، ۱۴۴.

(۹) - بۆ وئنه سیر ئرنۆلد ویلسن Sir Arnold Wilson که "فرمانداری گشتیی عیراق" بوو له‌لایهن هیژمه‌کانی بمریتانیاه، کتیبه‌ کۆنه‌که‌ی لیسر عیراق به‌ نیوی میزوپوتامیاه نووسیوه:

Wilson, Lt. Col., Sir Arnold T.: Mesopotamia 1914-1917., London 1930.

Wilson, Lt. Col., Sir Arnold T.: Mesopotamia 1917-1920, London 1931.

همروه‌ها Haldane کتیبه‌که‌ی لیسر عیراق به‌نیوی میزوپوتامیاه نووسیوه،

Haldane, A. L.: "The Insurrection of Mesopotamia, Edinburgh 1922

مینجر سۆنیش کتیبه‌که‌ی لیسر عیراق و کوردستان، به‌نیوی میزوپوتامیا و کوردستانمۆه نووسیوه: Soane, E.B.: To Mesopotamia and Kurdistan in Diguise, London 1912.

بهمانه و گهلینک نووسینی دی ئینگلیزه‌کان و ئه‌وروپایه‌کاندا تیده‌گه‌ین که نیوی عیراق له‌لایهن همانه خزیانمۆه به‌کار نده‌هینرا. به‌لام نیوی کوردستان به‌کار ده‌هینرا.

(۱۰) - عبد الرزاق الحسني: تاريخ العراق السياسي الحديث - الطبعة الثانية - الجزء الثالث، صيدا / لبنان ۱۹۵۷ ص ۲۶۷، همروه‌ها :

Rambout Lucien: Les Kurdes et le droit, Paris 1947, p51.

(۱۱) - عبدالرزاق الحسني: سمرچاوه‌ی پینشو، ص ۲۷، همروه‌ها: محمود الدرة: القضية الكردية، بيروت ۱۹۶۶، ص ۱۵۵-۱۵۶.

(۱۲) - رفيق حليمي: یادداشت. به‌رگی یه‌کم - به‌شی دوهم، به‌غدا ۱۹۵۶، ل ۱۹۳.

(۱۳) - William Eagleton JR. The Kurdish Republic of 1946, Oxford University Press, London 1963, p.44

(۱۴) - سمرچاوه‌ی پینشو، ل ۴۴ - ۴۵.

(۱۵) - "ایران و جهان"، پاریس، شماره ۹-۱۶ / کانونی دوهم ۱۹۸۴.

(۱۶) - Hannelore Küchler: Öffentliche Meinung: Eine methodologische Betrachtung und eine exemplarische Untersuchung zum Selbstverständnis der Kurden, Berlin 1978, s. 198.

- (١٧) - جلال الطالبانی: کوردستان و الحریکە القومیە کردیە، بغداد ١٩٦٩ / ١٩٧٠، ص ٢٠٨-٢٠٧
- (١٨) - تەماشای: الحزب الديمقراطي الكردستاني / القيادة الموقتة: البرنامج الجديد للحزب الديمقراطي الكردستاني. عن التقرير السياسي لكونفرانس الحزب المنعقد في شهر آب ١٩٧٦، ص ٥٦.
- (١٩) - تەماشای: الحزب الديمقراطي الكردستاني / اللجنة التحضيرية: تقييم مسيرة الثورة الكردية وانتهيارها والدروس والعبر المستخلصة منها، اوائل كانون الثاني ١٩٧٧، ص ٩٩.
- (٢٠) - تەماشای المنهاج والنظام الداخلي للحزب الاشتراكي الكردستاني - العراق، اقر في المؤتمر الاول للحزب المنعقد ما بين ١٢-١٥ أيار ١٩٨١، من وثائق المؤتمر (١).
- (٢١) - "كوردستان" ئورگان "کۆمیتەى ناوەندى حیزبى دیموکراتى کوردستانى ئێران" له ژماره (٥٤)ى رەشەمەى ١٣٥٧=مارسى ١٩٧٩ دا نووسیبوو: "ئێمە نە پڕوامان بە حیزبى ئاگانە لە ئێراندا هەبە و نە لە کوردستاندا، نە پڕواشمان بە پێشگیری لە تێکۆشانی دەستە و رێکخراوە سیاسییەکانى کوردستان هەبە...هتد".
- (٢٢) - "ی.ن.ک." هەرچەندە پاش هەرسەکە باسێ ئه‌وه‌ى ده‌کرد که ده‌بی له کوردستاندا "سەرئێستیی رێکخستن" بێ، به‌لام وه‌ک له کرده‌وه‌کانى و له نووسینه‌کانیدا ده‌ده‌که‌وى، ئهم "ی.ن.ک" هه‌ولێ "سەرکرده‌بى" و "خۆیەز لگرتن" و "پێشڕه‌و ئێستیه‌کى ئاگانگاردیستانه" ده‌دا که له بێى به‌کاره‌بنانی زۆر و لێدانی رێکخراوه‌کانى دیکه‌وه بێگاتى. ئه‌وى نامیلکه‌ى "حول الحریکة التحریری للشعب الكردی فی کوردستان العراق" بخوێنیتوه که له سالى ١٩٧٧دا ده‌رچوه، ئهم رێره‌وه نوێفایشیستانه‌بى "ی.ن.ک" ده‌ده‌که‌وى بۆ.
- (٢٣) - به‌هۆنى تێپه‌رپوونی چاره‌که چهرخێک به‌سهر دامه‌زراندنى کاشیکدا له ١٩٨٤/٤/١٤ دا باسێکم له‌ئێر نیوى "ره‌نگدان‌ه‌وى پیری کاشیک له ئه‌ده‌بیاتی هورده بۆرژوازی کورددا" بۆ چاپ ئاماده کردوه، ئهم باسه له کۆیونومه‌یکدا له به‌رلین له رۆژى ١٩٨٤/٤/١٤ دا خوێندراوه‌تموه و ده‌مه‌ته‌قێکراوه لاسه‌رى.
- (٢٤) - قانونى "ئۆتۆنۆمى کوردستانى عێراق" گوایه "بیرازکراو" که له‌لاین "یه‌کیته‌ی نیشتمانیی کوردستان" هه‌ دراوه به کاربه‌ده‌ستانی به‌عس، پارێزه‌گه‌کانى هه‌ولێر و سلێمانى و ده‌وک و ئهم قه‌زایانه: ئاکرى، شه‌نگار، شینخان، زه‌مار، کفرى، تووز، داقوق، خانه‌قین، مه‌ندلی، پردی، قادره‌که‌رم، قه‌مه‌ه‌نجیر و له‌یلان به‌هه‌رمى

"تۆتۆنۆمی" دا دهنی و چاو له کمرکووک دهیوشی. له مادهدهی یهکهمی برهگی (ه) دا دهیۆی: "المنطقة جزء لا يتجزأ من ارض العراق. وشعبها جزء لا يتجزأ من شعب العراق". له برهگی (و) ههر ئهو مادهدهیه دهیۆی: "هیئات الحكم الذاتي جزء من هيئات الجمهورية العراقية". له مادهدهی دووهم و برهگی (د) دا دهیۆی: "يخضع التعليم في جميع مراحل في المنطقة للسياسة العامة للدولة مع مراعات الخصوصية القومية للمنطقة". به مانایهکی دی: خۆیندن به زمانی کوردی، بهلام بیروباوهی بهعسی.

(۲۵)- کۆمهلهی رههجهدهرانی کوردستان؛ عینراقچهیتیی داگیرکمر و بۆرجوازیی کوردستانی، کوردستانی بوونی کرێکاران و رههجههران، نیسانی ۱۹۸۳.

(۲۶)- بۆ وینه، تهماشای: الحزب الديمقراطي الكردستاني (اللجنة التحضيرية): تقيیم مسیره الشرة الكردية وانهيائها والدروس والعبر المستخلصة منها، اوائل كانون الثاني ۱۹۷۷، ص ۱۰۲.

(۲۷)- له کاژیکنامهدا هاتوه: "کورد خۆی خۆی رزگار دهکا لهبرێ بیروباوهی پاکێ کوردایهتییوه. لهبر ئهوه کاژیک ههر پشت به کورد دهیستی و پروا به هیچ بینگانهیهک ناکا و ههر کهسێک بلی "بینگانه کورد رزگار نهکا" یان به ساویلکه یان به دوژمنی دا نهنی. چۆنکه ناشکرایه که بینگانهیهک دهولت بۆ کسورد دروست بکات له هیچه؛ زۆر به ئاسانی لێشی نهسینیتوه". کاژیکنامه، ل ۱۸.

(۲۸)- له کاژیکنامهدا هاتوه: "کاژیک داگیرکمرانی کوردستان ههمو به یهک چاو تهماشا نهکا و کوردستان تهنیا به موێکی کورد نهزانی و نهی کورد ههر خۆی فەرمانهوا بێ له کوردستاندا. لهبر ئهوه پروای بهو براهیتیه درۆزیه نییه که له ڕینگهیموه سهرووت و سامانی به تالان ئهبرێ و له کهمترین مافی مرۆفانه بیهش نهکری. لهبر ئهوه فەرمانهوا بێ ههمو نا کوردیک بهسمر کوردستاندا به کارێکی ناشهرعی نهزانی". کاژیکنامه، ل ۱۸.

(۲۹)- حیزبی سوسیالیستی کوردستانی عێراق: حیزبی شۆرشگیر ل ۵-۶.

(۳۰)- تهماشای وتاری: "تامایهکانی کاژیک و شیوهی هینانهدی ئهو ئامانجانه" بکه که له تشرینی دووهمی ۱۹۶۱ دا لهلایهن بهریوههریتیی کاژیکهوه بلاو کراوهتوه، و له ژماره ۵ ی رۆژنامهی "بانگی کاژیک" دا جارێکی دی چاپکراوهتوه که له ۱. ئۆکتۆبهری ۱۹۶۸ دا دهچوه. ههرهها تهماشای وتاری "چۆن هاویرێک بۆ کاژیک دهدهست نههینیت" نووسینی رهسول بکه، کانوونی دووهمی ۱۹۶۲، چاپی دووهمین- چاپی ئهروپا. ۲۵۸ ی کوردی و ۱۹۶۸ ی فەرهنگی.

(۳۱)- جمال نبز: حول المشکلة الكردية، من منشورات "الاتحاد الوطني للطلبة الكرد في

- اوروپا (نووسه) " ۲۵۸۰ ک / ۱۹۶۹ م، ص ۱۲.
- (۳۲) - Jemal Nebez, Der Kurdische-Fürst Mir Muhammad-i Rawandizi genannt Mir-i Kora im spiegel der Morgenländischen und Abendländischen Zeugnisse, ein Beitrag Zur Kurdischen Geschichte, Hamburg 1970, s. 110.
- (۳۳) - جمال نەز: حول المشکله الكردیه، سەرچاوهی پێشوی ۴۲.
- (۳۴) - تەماشای روژنامەی "النار"ی بەغدادی بکه، ژمارەی ۱۳/۱۱/۱۹۶۶.
- (۳۵) - تەماشای ئەم سەرچاوهی خوارووه بکه:
- Lesikon Zur Soziologie, herausgegeben Von u.a.w. Fuchs, 2. Verbsserte und erweiterte Auflage, Westdeutscher Verlag 1978, s. 520
- (۳۶) - تەماشای ئەم سەرچاوهی خوارووه بکه:
- Mackesen von Hollander: Universal Wörter & Fremdwört-erbuch Xenos Verlagsgesellschaft, Hamburg 1983, s.747.
- (۳۷) - کازیکنامه، فەلسەفەیی کازیکی له چەند دێرنێکدا. له ناوهراستی تەموزی ۱۹۶۱ دا بۆ یەکەمین جار بڵاوکراوەتەوە. ل. ۹-۱.
- (۳۸) - تەماشای "من خطاب صدام حسين في التجمع الجماهيري في منطقة قشقلو في محافظة السليمانية بتاريخ ۱۹۷۹/۳/۲۱" بکه له "مجلة الحكم الذاتي" دا، العدد ۴، السنة الرابعة، ۱۹۷۹، ص. وەرگێڕانی کوردی ئەم بڕگەیی قسەکەیی سەلام له لایەره. ۴ی ئەم گۆڤاره دایه.
- (۳۹) - تەماشای روژنامەی "النور" ژمارەی ۸، ۲. / ۱. / ۱۹۶۸ بکه.
- (۴۰) - تەماشای روژنامەی "هاوکاری"، بڵاوکراوهی "دەزگەیی روشنبیری و بڵاوکردنەوی کوردی"، ژمارەی ۷۰۰، پینج شەممە ۱۸/۸/۱۹۸۳، ل ۱ بکه.
- (۴۱) - تەماشای: بین کازیکی و الباززانی - سەلسەله الوثائق الکازیکیه باللغة العربیه - طبع من قبل فرع کازیکی في اورپا، ۲۵۸۱ کوردی - ۱۹۶۹ م، ص ۱۷، بکه.

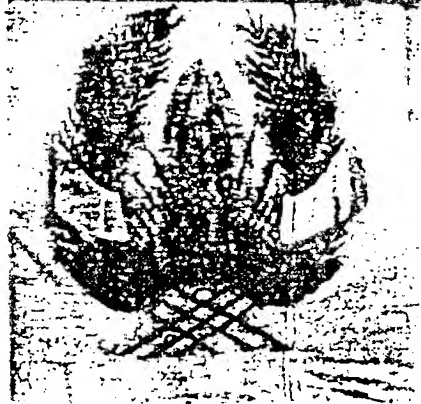
سوچی دژی جیا بونە وەین؟

هەردوو گەل و جەماھیریان
نەوێش بە دامەزراندنەسی
دژی سۆشیاڵیزم عیلمیانە
چونکە لە ژێر سایەی ئەو
دژی جگە لەوێ کە
چەوسانەوێ چینیانەسی
ناھێلری گەلی کوردیش بەو
ماقە رەواپەیی کە لە پێشوازی
دا خەبات ئەکات کە وە دەست
هینانی مافی چارە نووسی
خوێنی بە دەست خۆی سێ
کە لەو کاتەدا یی گومان بە
سپۆدی یەکیی بە ئازەرووی
خۆی هەڵەبزیی کە لە
توونوسی یو کوردستان لە
چوار چیسووی کۆماری
شەشگیری میراق و ئەو
دژی سۆشیاڵیزمدا
تەحەوینەو و کە بە هەموو
ماقە رەواپەیی بە کانیسی
شاد نەبی چونکە لە گەل
هەموو ئەو کەسانە کە
نەیانەوی بە گینی مەرافسی
راستەقینە بچەسپ نەگین
بەو بە هەموو مامەکان کە
ورد سەلتەری و بە گینی بەکی
بە ئازەروو کە بە گانی لە
هەموو روو بە گەو تەدا سی
..ک بەنری .

جولانەو کەشمان سی
بەری بە لە جیا بونەو
خوارەکان وە لە سوپی ئەو
لایەنە کە ئری مافی چارە
نووسی بە دەست خومان یی
ئەو ماقە پانەبی بەماندەری یی
بەماندەری نیمە جیسوری
مانەوێ بە ئازەروو لە گەل
گەلی مەرب دا هەمان
بژاردووە و هەلی نەبزیی
وە هەر لەبەر ئەو راستی بەنە
کەر بەزووری ئەو جیا
بونەو بە بە پیری بە
سەماندا بەرامبەری
نەوین چۆنکە شورشخیری
کورد زور چاک لەو راستی پانە
کە پینوون و ریکە خەبانی
پیشکەوتنەوێ خوسیان چاک
دباری کردووە کە حەباسی
بە ئازەرووی هەردوو گەلی
ئوردو مەرو بە یو گەسین بە
دوا روزیک بە حەبار سەر
نەهینتی چەوسانەوێ
چیا بەی چەوسانەوێ
نەوایەن نامینی بە زور
سەپانینی بیرو هەلوپسەت
و بە بوندی بەکی زورمانی لە
تەدا نامینی وە یو وەستان
بەرامبەر بە هەموو تەسارو
جولانەو بەکی جیا بونەو
حوازە پوینە لە سەر

ای قله کردستان ورس است که فانی محمد خیال ایجادش را داشت و در دفتر تخریب
بالای سرش مخالفه بود -

جەمال نەبەز

سەمیناری کوردستان
 راپۆرتیەک لەسەر بارودۆخی ئێستە
 نەتەوێکی کورد

و

وتووێژ لەسەر باری باشووری کوردستان

وتارێکی سەمینارییە لە ئینوارنی رۆژییەکشەممە ١٩ ی مارتی ١٩٩٥ دا لە
 شاری ستۆکھۆلم (سوێد) لەبەردەم ٢٨٧ کوردی سوێد و شونانی دیکە
 ئەوروپادا پینشکێش کرا

بەرپێزان بەشداری سەمیناری کوردستان

سڵاوێکی گەرمتان لێ بێ و سوپاس بۆ بەشداریتان بەم شێوە فراوانە لە سەمیناری ئەوڕۆدا کە هیوام وایە بتوانێ هیندیک رۆشنایی ئاراستە یاری ئێستە نەتەوێ کورد بەگشتی بکا و سووتینکیش بگەیەنێ بە هەولێدان بۆ رەواندنەوێ یاری ئالۆزکای ئەوڕۆ باشووری کوردستان. سوپاسێکی گەرمی کاک بورهان مام توفیق و هەموو ئەو برادەرانی هەشت دەکەم کە رەنجیان بە دەست پینکەینانی ئەم سەمینارەو کێشاون و هەموو لایەکتان بەخێرهاتن و سەرچاو.

بەرپێزان:

ئەو رووداوێ گەرمێ کە ئەم چەند سالی دوایدا لە ئاستی خۆرەهلاتی نیوەزاست و جیهاندا سەریان هەلدا؛ وەک رووخانی رژیمی شای ئێران و دامەزراندنی "کۆماری ئیسلامی ئێران" (١٩٧٩) و بێ بەپینی ئەوەش بەهێزبوونی بزوتنەوێ "بنچینه گرانە"ی ئیسلامی دژ بە ئەمریکا و ئەوروپا، و هەڵپەرژانی جەماوەرانی خەڵکی رۆژەهلاتی کوردستان بە رووی زۆرداری و ملهوپیی رژیمی مەلا شیعەکاندا، و کودەتای سوپایی لە ئەنفەرە (ئەیلوولی ١٩٨٠) و هاتنە کایە ی رژیمی میلیتاریستی دوژمن بە کورد و دیموکراسیی ئێفرەن. هەروەها جەنگی هەشت سالی کەنداو (لە نیوان عێراق و ئێراندا) (١٩٨٠-١٩٨٨) و بەهێزبوونی لە هەندازە بەدەری رژیمی بەعسی عێراق و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و بیۆلۆژی، بە یارمەتی ئەوروپا و ئەمریکا دروستکراو، بۆ تروناکردنی کورد، بە تاییبەتی لە هەڵەبجە و سەددەشت و بادینان (١٩٨٨)، و ناارامی پەیدا بوون لە ئەوروپا و ئەمریکا بەرامبەر بە مەترسیی چەکی کیمیایی و بیۆلۆژی، بێ نیو بردنی کوردی قێکراو، پاش ئەوەش پەلاماری عێراق بۆ سەر کویت و هەلگیرسانی شەری چەکدارانە لە نیوان عێراق و کۆمەڵەی نەتەوێ یەکگرتووەکاندا بە سەرزکایەتی ئەمریکا و شکانی سوپای سەددام، بەلام مانەوێ خۆی و رژیمی لەسەر کار. ئەوجا

راپهرینی خه‌لکی باشووری کوردستان له به‌هاری ۱۹۹۱ دا و په‌لامار بردنوه‌ی سه‌ده‌ام بۆ سه‌ر کوردستان و کۆچه‌وی دوو ملیونی کورد بۆ ده‌وله‌تی ترک و ئێران. دوا‌ی ئه‌وه‌ش دروستبوونی نی‌یوچه‌یه‌کی دینفاکتو de facto سه‌ربه‌خۆ بۆ کورد له به‌شینکی باشووری کوردستاندا به‌ نی‌وی "هه‌رنمی ئاسایش" هه به رازی بوون و پارێزگاریی ئه‌مریکا و به‌رتانیا و فه‌ره‌نسا و خودیلین‌خۆش بوو تورگوت ئوزال، و هه‌لبه‌شاردنی په‌رله‌مانی کوردستان (له هه‌رنمی ئاسایش دا) به کوالیسیونی پارته‌ی دیموکراتی کوردستان و به‌کییتی نیشتمانیی کوردستان و دامه‌زراندنی ده‌زگه‌ی به‌رپوه‌به‌رنه‌تی "هه‌رنمی ئاسایش" له لایه‌ن کورد خۆیه‌وه، و له‌پال ئه‌وه‌شدا خه‌ستبوونی سه‌ره‌له‌دان له باکووری کوردستاندا (که له نی‌وه‌راستی هه‌شتاکانه‌وه به ریه‌ری پی کی کی ده‌ستیپێکردوه)، و هه‌وله‌انی درنده‌ی رژیمی ترک بۆ بنده‌ست هه‌شتنه‌وه‌ی کورد، و هه‌ر له‌و کاته‌دا زیندوو‌بوونه‌وی به‌ری سه‌ربه‌خۆیی کوردستان، که له سه‌ره‌تاوه (واته چه‌ند سه‌ته‌یه‌ک له‌مه‌وه‌یه‌وه) به‌ری سه‌رکرده رێساییه‌کان (تقلیدی) ی کورد بوو، به‌لام له پاش جه‌نگی جیهانیی دووه‌مه‌وه له لایه‌ن سه‌رکرده هورده بۆرژوا مارکسیسته شارنشینه‌کانی کورده‌وه کرا به "تۆتۆنۆمی بۆ کوردستان" له چوارچه‌وه‌ی ده‌وله‌ته داگیرکه‌ره‌کاندا. هه‌روه‌ها به‌هه‌یزبوونی هه‌ستی نیشتمانپه‌روه‌ری و گۆرپه‌ندانی بزوتنه‌وه‌ی به‌ری نه‌ته‌وه‌یی له‌نی‌و کوردا به‌ گه‌شتی، و ته‌نانه‌ت له‌نی‌و ئه‌وانه‌شدا که رێزای ئاینی، یان چه‌ناه‌یه‌تیان گرتوه‌ته به‌ر و له ئه‌نجامی ئه‌وه‌شه‌وه هاتنه‌ کابه‌ی رێکخراوی ئیسلامیی کوردستانی و رێکخراوی ئه‌له‌وی کوردستانی و رێکخراوی کۆمونیستی کوردستانی و رێکخراوی ئینزیدیی کوردستانی. ئه‌وجا زۆانی نی‌وی ئه‌و رژیمانه‌ی که کوردستانیان داگیر کردوه و به په‌ند بوونیان له سنوورێکی جیهانییدا و ناسانیان به تێرۆریست و پێشیلکه‌ری مافی مرۆف، به‌تایبه‌تی رژیمی ئێران و عێراق، و په‌یدا‌بوونی که‌سانێکی به‌نی‌وانگ و ده‌سه‌لاتدار له ئه‌وروپا و ئه‌مریکا و هه‌موو جیهاندا که پشتگیری له مافی ره‌وا‌ی گه‌لی کورد ده‌که‌ن. له‌مانه‌ش به‌ترای ئێزیک بوونه‌وه‌ی عه‌ره‌ب و ئیسرائیل له یه‌ک؛ پاش دو‌ژنه‌یه‌تیکی خۆتینی نی‌وسه‌ته‌یی و داننانی ره‌سمی به بوونی ئیسرائیلدا له

لایەن چەند دەولەتییکی عمرەبەو، و دەستخستنه دەستبەهەکی سەرکرده‌کانی
 فەلەستین و ئیسرائیل بە نیازی چاره‌سەرکردنی کێشەیی فەلەستین. لەمانەش
 هەموو گرانتەر و گرنگتر، رووخانی لەشکرگەیی سۆسیالیزمی ساخته بە
 سەرۆکایەتی یەکیستیی سۆفیت و رزگاربوونی ئەوروپای خۆرەلات و
 یەکگرتنەو و بەهینزەریوونی دەسلەاتی ئابووری و سۆپایی ئەلمانیا و
 نێزیکبوونەوێ پتری لە رژیمی ترک و هاتنە خوارەوێ نرخێ پەیمانی ناتۆ، و
 شان بەشانی ئەوێش کەمبوونەوێ بایەخی دەولەتی ترک بۆ ئەوروپای خۆراوا و
 ئەمریکا وەک "سەنگەریک" بەرامبەر سۆفیتی دواپراو، بەلام بایەخ
 وەرگرتنەوێ ترک جاریکی دی وەک "پردیک" لە نیوان ئەوروپا و ئەو چەند
 دەولەتە سەرەخۆیەدا کە لەسەر داروپەردوی سۆفیتی جاران بۆ ترکمانی
 ئاسیای نێو‌پاست دامەزران، و لە هەمان کاتدا تیژبوونی بیر
 رەگەزپەرستانەیی فاشیستانەیی تۆرانیتی و خەیاڵلێدان بە دروستکردنی
 "ئیمپراتۆرنی تۆرانی" یەو لە ئاسیاو تا چین. لەگەڵ ئەمانەشدا هاتنە پێشەو
 و خۆنۆاندنی ئەمریکا پاش هەرسەهینانی سۆفیت وەک تاکە زەهینزیک لە
 جیهاندا و بایەخ پەیداوون بۆ کۆمەڵە نەتەو یەکگرتووەکان و بیرکردنەو لە
 هینانە بوونی "سیستەمییکی نوی" بۆ جیهان و لەنیوچوونی ریز و پیرۆزی
 "پتی" دەولەت وەک "بووێکی نەتەکین" (مسون) لە جیهاندا و خستنه ژێر
 پرسی و گومانکردن لە سەرەستی دەولەت لە هەلسو کەوتیدا بەرامبەر
 گەلەکەیی ژێرەستی خۆی و لەمەشەو دانانی مافی مرۆف بە "دۆزکی گشتیی
 کۆمەڵگەیی جیهانی"، نەک وەک پێشوو بە "دۆزکی نیوخۆیی دەولەتیک".
 هەرەها دانانی "دەستتێوەردان" لە کاروباری نیوخۆیی دەولەتیکدا بە
 کارینکی "رەوا" و "بەجی"؛ هەر کاتیک ئەو دەولەتە بەرامبەر گەلەکەیی خۆی
 خراب جوولایەو. هەر لەم کاتەشدا تێسانەو و هەرسەهینانی چەند دەولەتییکی
 فرەتەوێ دەستکرد؛ وەک یوگۆسلافا و چیکۆسلۆفاکیا، و لەمانەشەو ترس
 لێنیشتن و زارەترەکی بوونی داگیرکەرانی کوردستان لە دوارۆژی خۆیان و
 دەولەتە دەستکردەکانیان. کە ئەوێبوو ئەمجارە و پاش دامەزراندنی "هەرنمی
 ئاسایش" و پەرەسەندنی چالاکییەکانی پێ کێ کێ و پێشمەرگەکانی حیزبی

دیمۆکراتی کوردستان له رۆژهه‌لاتی ولاتدا، به ئاشکرا کهوتنه دژایه‌تیی کورد (کۆبوونه‌وه‌ی ده‌مه‌مه‌ی وه‌زیرانی ده‌ره‌وه‌ی ترک و سووریا و ئێران بۆ باسی ته‌وه‌ی پێشده‌لێن "مه‌ترسیی کورد") و به‌رزبوونه‌وه‌ی نرخ‌ی ستراتیژی و ئابووری کوردستان وه‌ک ولاتینک که له دوا‌ڕۆژدا گاز و نه‌وتی ئازهریايجان و ترکمانستانی پێدا ده‌چێ بۆ خۆراوا...هتد.

ئه‌مانه‌ی له سه‌ره‌وه باسه‌مکردن و هیندیک شتی دیکه هه‌موو رووداوی تازه باهه‌تن که له‌م ده‌ پانزه‌ بیست سه‌له‌ی دوا‌ییدا روویان داوه و بوونه‌ته هۆی گۆڕینی ژبۆپولیسیکی نینوچه‌ی خۆره‌ه‌لاتی نیوهره‌پاست و هۆی شه‌لقاندنی کیشه‌ی کورد له زۆنگاوی پێده‌نگی شه‌وه‌زه‌نگی کۆمه‌لگه‌ی نیو نه‌ته‌وه‌ییدا، و ئێسته‌ش داوا له بزووتنه‌وه‌ی رزگاریخو‌ازانه‌ی خه‌لکی کوردستان و هه‌موو نه‌ته‌وه‌ی کورد ده‌که‌ن که له‌م سه‌رده‌مه‌دا زۆر به‌ هۆشیاری و ژیرانه‌ بکه‌ونه هه‌لسو که‌وت ؛ تا‌کو بتوانن سووت له‌م هه‌لو مه‌رجه‌نویه‌ وه‌رگرن. یه‌که‌مین هه‌نگاویش بۆ که‌لک وه‌رگرتن له‌م بارو دۆخه‌ به‌ بیرو‌رای من رینکه‌موتنی ناسیۆنال و ئاشتی نیشتمانی و هاوئا‌هه‌نگییه‌ له‌ نیوان ته‌و هیزانه‌دا که له کوردستان و ده‌ره‌وه‌ی کوردستاندا بۆ ئه‌م ئامانجه‌ کار ده‌که‌ن.

به‌ڕێزینه:

یه‌کینک له‌ هۆ سه‌ره‌کییه‌کانی سه‌رکه‌وتن له‌ مله‌لانیی ژياندا خو‌ناسین و ناخو‌ناسینه. جا بۆ ته‌وه‌ی خۆ و ناخۆ به‌ ته‌واوی بناسین، جاری ده‌بێ له‌ خۆوه ده‌ستپێکه‌ین. له‌ خۆوه ده‌ستپێک‌کردنیش ده‌مانخاته به‌ر ئه‌م په‌رسیاران: ئایه ئێمه‌ کێین؟ ئێمه‌ چۆنین، و چۆن له‌ خو‌مان ده‌گه‌ین؟ ئێمه‌ چیمان ده‌وی؟؟؟

وه‌رامده‌نه‌وه‌ی ئه‌م په‌رسیاران به‌ راستی و بێ خۆ و خه‌لک خاپاندن، یارمه‌تیمان دده‌ا له‌ خۆ ئاماده‌ کردندا بۆ هه‌نگاوی دووهم که ته‌وه‌ش ناخۆ ناسینه. بۆ ناخۆ ناسینیش ده‌بێ به‌ ته‌واوی بزاین ناخۆکان کێن و چۆن و چۆن له‌ خو‌یان و له‌ ئێمه‌ش ده‌گه‌ن و چیان ده‌وی و پێوه‌ندییان به‌ ئێمه‌وه‌ چۆنه. جا ئه‌گه‌ر پاش ئه‌م په‌رسیار و به‌رسفانه‌ خو‌ناسین بخه‌ینه ئالیه‌ک و ناخۆ

ناسینیش بخەینە ئالییەکی دی، و بە خەیاڵ لە نیوان خۆناسین و ناخۆ ناسیندا هێلیک بکێشین، ئەوا دەزانین لە شونینکی سەر ئەو هیلەدا چارەسەرنەک بۆ کێشەکی خۆمان دەستنیشان بکەین.

ئێستە با جاری زۆر بە کورتی باسێکی خۆ بکەین:

ئێمە کۆمەڵگەیەکی چل ملونین، بە خۆمان دەبیژن "کورد"، و خۆمان؛ چ لە رووی زمان و چ لە رووی میژوو و چ لە رووی فرەهەنگ (کولتور) و چ لە رووی هەستی پێوەنداریتی نیو کۆبی یەو؛ لە گەلانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی ولاتەکەمان، بە جیا دەزانین. جا ئەگەر ئێمە هەرە کۆنترین گەلی خۆرەلاتیش نەین، ئەوا بێگومان یەکیکین لە هەرە کۆنترین گەلەکانی خۆرەلات و ئەم جیهانە. ئەم ولاتە ئێمەش کە چەند هەزار سالیک دەبی واری (١) ئێمەیه و تێیدا دەژین، بەلایەنی کەمەوه هەزار سالیک دەبی بە کوردستان نیوی رۆیه. ئەمەش لە نووسینەکانی بازرگان و گەشتەوهری ئیتالیایی مارکو پۆلو Marco Polo دا بە جوانی دیارە. کتێبی "شەرفنامە"ش کە چوار سەت سالیک لەمەو بەر لە لایەن میر شەرفخانێ بەتلیسییەوه نووسراوه؛ باسی سنوورەکانی کوردستان دەکا کە ئەو دەمە لە تەنگە ی هورمزەوه دەستپێکردوو (٢). هەرۆها چیرۆکی "مەم و زین" ییش کە ٣٠٠ سال پێش ئێستە لە لایەن بیرکەرەوه و هۆنەری کورد ئەحمەدی خانییەوه (٥١/١٦٥ - ٦٠/١٧٠٧). نووسراوه، باسی پێوستی دامەزراندنی دەوڵەتیکی ناسیۆنالی بۆ کورد کردوو، کە لەو رۆژەدا بیرى دەوڵەتی ناسیۆنال لای گەلانی عەرەب و ترک و فارس و هەموو گەلانی دیکە ی رۆژەلات نەبووه، و هەموو دەوڵەتەکانی ئەو سەردەمە، واتا "ئیمپراتۆریتی عوسمانی، شانشینیی قاجاری، قەیسەریتی روسیا و... هتد دەوڵەتی تیرتۆریال territorial بوون، نەک ناسیۆنال. تەناتە دەوڵەتەکانی ئەوروپاش پێش شۆرشى فەرەنسا دەوڵەتی ناسیۆنال نەبوون. ئاشکرایە کە شۆرشى فەرەنسا ٩٤ سال پاش نووسینەوهی "مەم و زین" رووداوه. بەلام مافی ئێمە کورد بۆ ژيانیکی سەریەخۆ، هەر لەووه نایەت کە ئێمە کۆنە خواوەنی ئەو ولاتەین کە تێیدا

دهژین، و ئهم گهلانهی که خویان کردووه به ئاغامان ؛ وهک ترک و عهرهب و فارس له چاو کورددا تازهن لهو شوئنانهدا که تینیدا نیشتهجی بوون (بو وینه: عهرهبه کۆچهرهکان لهگهڵ فتوحاتی ئیسلامی له دورگهی عهرهبیهیه هاتنه کوردستان و عیراق و سووریا، و هۆزه ترکهکانیش له سهتهی دوانزهدا له ئاسیای گچکهدا نیشتهجی بوون، پاش ئهوهی شهڕکههرهکانیان ماوهیهک بوونه جاشی خهلیفهی عهباسیهیه عهرهبهکان، و فارسهکانیش پاش میندیکان (مادهکان، که باوو باپیره ی کورد بوون) کهوتنه فرمانروایی، تهناوت دهولهتی ساسان دهولهتی فارس و کورد بوو، پینتهختهکشی (مه‌داین) (۳) له نزیک جلمولاه بوو که ئیستهمش کوردستانه) ئه‌ری... مافی ئیمه ته‌نی له‌مانه‌وه نایه‌ت، به‌لکو مافی ئیمه له‌و سه‌ره‌تا ئینته‌رناسیۆناله‌شمه‌وه دی که ده‌بیژێ "هه‌موو گهلینک مافی بریاردان بۆ برینه‌وه‌ی چاره‌نوسی خۆی به‌ده‌ستی خۆیه‌تی". جا ئه‌گه‌ر ئیسته ئیمه له‌وه گه‌ڕین که کوردی وا هه‌ن، یان له‌بهر ترس، یان له‌بهر هه‌له‌پرستی، یان له‌بهر بیهیوایی، یان له‌بهر بینه‌سه‌لاتی، یان بۆ "راگرتنی ره‌وشی دیپلوماسی" - وه‌ک ئه‌وان خویان ده‌بیژن - راسته‌موخۆ باسی کوردستانینکی ئازاد و سه‌ربه‌خۆ ناکه‌ن و ده‌م له "ئوتۆنۆمی" یه‌وه ده‌ده‌ن، ئه‌وا هه‌موومان ده‌زانین که زۆریه‌ی هه‌ره زۆری کورد له دڵدا ئازادی و یه‌کسانی و سه‌روه‌رتیی نه‌ته‌وه‌ی کوردیان ده‌وی، و ته‌ناوت ئه‌و کوردانه‌ی که له‌بهر هه‌ر هۆیه‌ک ده‌بی، با بیی، ناچار بوون خویان له‌ به‌ره‌ی داگیرکه‌راندا بیه‌ننه‌وه وه‌ک "فرسان" و "قۆروجو" و "پاسدار" (۴) ئه‌وا دیسانه‌وه هه‌ر خویان به "جاش" (۵)ی داگیرکه‌رانی کوردستان نازان. راپه‌ڕینی به‌هاری ۱۹۹۱ له باشووری کوردستاندا ده‌ریخست که ئه‌مانه‌ی پینانه‌گوتن "جاش" و "مستشار" و چی و چی، به‌ چ جوړنک کهوتنه ویزه‌ی رژی می به‌عس و هه‌لکردنی ئالای پیروزی کوردستان.

ئهمه‌یان وا، و ئیسته ده‌بی بزاین که ئیمه‌ی کورد هه‌ر خۆمان نین که خۆمان به "کورد" ده‌زانین، به‌لکو ناخۆکانیش ئیمه هه‌ر به کورد ده‌ناسن. شانامه‌ی فیرده‌وسی (۹۳۲ز- ۲۰. ۱ز) و به‌ره‌مه‌کانی دیرۆکناسانی عهرهب و موسلمان وه‌ک "مروج الذهب" ی مه‌سه‌عوودی به‌ر له هه‌زار سال باسی کوردیان کردووه.

جا هه‌رچه‌نده داگیرکه‌رانی عه‌ره‌ب و فارس و ترک هه‌ولێ ئه‌وه‌یان داوه و ده‌ده‌ن که بنه‌چه‌و ره‌چه‌له‌کی کورد ببه‌نده‌وه سه‌ره‌گه‌زی خۆیان، به‌لام ئهم هه‌ولێ و ته‌قه‌لایانه لهم سه‌ته‌یه‌دا که سه‌ته‌ی زانست و لیکۆلینه‌وه‌ی باب‌ه‌تانه‌یه؛ بپوخته‌ ته‌قه‌سی قۆز و هۆی گالته و ماکی پیکه‌نین و تیزه‌چار.

به‌رپزینه:

داگیرکه‌رانی کوردستان که له به‌ره‌ی "ناخۆن"، هه‌موو هۆف و مله‌و و کۆلۆنیالیستن. ئه‌مانه کوردستان به ولاتی ئیمه‌ی کورد نازانن، به‌لکو به به‌شیک له ولاته‌کانی خۆیان ده‌زانن. له‌به‌ر ئه‌وه هه‌موو بزوتنه‌وه‌یه‌کی رزگاریه‌خوازانه‌ی کورد به هه‌له به "جیابوونه‌وه خوازی" ده‌ده‌نه قسه‌لهم. له کاتێکدا که بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی "جیابوونه‌وه خوازی" نییه، به‌لکو رزگاریه‌خوازییه له ده‌سه‌لاتی ناخۆی کۆلۆنیالیستانه‌ی نا‌ه‌وایانه‌ی ترک و عه‌ره‌ب و فارس. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئهم ده‌وله‌ته داگیرکه‌رانه‌ی کوردستان هه‌ر پینجیان (٦) ده‌ستکردن و پاش جه‌نگی جیهانیی یه‌که‌م له‌لایه‌ن ئه‌وروپاوه بنیات نراون، وه‌ک ده‌وله‌تی ناسیۆنال بۆ ترک و عه‌ره‌ب و فارس و کوردستانیش به‌زۆر نووسینراوه پێشانه‌وه، دیاره هه‌موو جۆره رۆژنیکی دیمۆکراسی که بیه‌سته سه‌ره‌تایه‌ک بۆ ئازادیی کورد، ره‌گ و ریشه‌ی ئه‌و ده‌وله‌تانه له بن ده‌رده‌هینی. ئه‌مه‌ش ته‌نی چاره‌نووسی ره‌شی ده‌وله‌تانی ترک و ئێران و عێراق و سووریا و ئازربایجان نییه، به‌لکو چاره‌نووسی هه‌موو ده‌وله‌تیکی ده‌ستکرده لهم جیهانه‌دا، سا زووبی یان دره‌نگ. یه‌کیته‌ی سوڤینت ، یوگۆسلاقی، چیکۆسلوفاکیا و... هتد. نموونه‌ن بۆ ئه‌مه. هه‌ر له‌به‌ر ئه‌مه‌شه که رۆژمه‌کانی ئهم ده‌وله‌تانه به هه‌موو هی‌زنکیانه‌وه له دژی دیمۆکراسی و پلورالیسم ده‌وه‌ستن و هه‌موو جۆره وتووێژنیکی دیمۆکراسی یانه بۆ چاره‌سه‌رکردنی دژی کورد به ناشتی؛ ده‌ده‌نه دواوه. چۆنکه لهم کاره‌دا رووخانی بی چهند و چۆنی ده‌وله‌ته ناسیۆناله ده‌ستکرده‌کانیان و مردنی قهرمانه‌ه‌وایی زۆرداران‌ه‌ی خۆیان ده‌بینن، و تاکه ریه‌ک که پێیدا بچن بۆ چاره‌سه‌رکردنی دژی کورد، ده‌سته‌شان‌دن و تین‌زۆر و به‌کاره‌ینانی زۆره. جا

لەبەر ئەوە دۆزی کورد هەرچەندە کاکلەکەیی سیاسییە و دەشیالە رێی سیاسەتەوه چارەسەر بکرایە، بەلام بووەتە کێشەیهکی سوپایی و جەنگ و لەشکرکێشکردن و خوێنپاشتن و گوند و باژێر کاوڵکردن و بەکارهێنانی چەکی کۆمکوژ بۆ نەهێشتنی نەتووی کورد و خۆ رزگار کردن لە کێشەکەیی. ئەوجا وەک ئەنجامینک بۆ ئەوە؛ دەبی ئێمە بگهینه ئەو راستییەیی که داخوازی زۆریەیی هەرە زۆری حیزە کوردییەکان لە پاش جەنگی جیهانیی دووهمەوه تا ئەوێر که "دیموکراتی" یە بۆ دەولەتی داگیرکەر و "ئۆتۆنۆمی" یە بۆ کوردستان، هەر لە بنچینهوه هەلە و خەیاڵپلۆییە. چۆنکه هەموو جۆرە ئۆتۆنۆمیەکی راستەقینە، جۆرە سەریەستییه که بۆ کورد و هەنگاوێکه بۆ خۆ کۆ کردنەوه بۆ چوونهوه باوەشی نیشتمانی دایک، واتە کوردستانی مەزن، زوو یان درەنگ. ئەوانیش خۆیان باش ئەمە دەزانن. لەبەر ئەوە هەموو جۆرە وتو وێژیکێ بێدەسەلاتانە لەگەڵ داگیرکەرانی کوردستاندا، ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان مسۆگەر ناکات، مەگەر ئەوەی که هێز و زۆری کورد بگاتە رادیهەک مافی خۆی بەسەر داگیرکەراندە بسەپینی و بشتوانی بپارێزی و راگیری بکات، و ئەمەش لەدەست کوردی بێسوپا و بێدەولەت نایەت. ئەگەر مار ناتوانی بێژەر و کەڵبە دەوری ماریتی بنوێتی. هەموو دیکتاتۆرێک وەک مار وایە و بە ژەرەکەیی که تێرپۆر و ماکی زۆرداریە دەژی، و بێدەستوەشانندن لە دیکتاتۆریتی دەکەوی و دەبێتە جانەوهرێکی دەستەمۆ. لەبەر ئەوە تا ئەو رژێمە دیکتاتۆر و تۆتالیتیز و میلیتاریستانە که کوردستانیان داگیر کردووه بێنن، کورد هیچ جۆرە ئازادییه کی دەستناکەوی. تا که رێهەک بۆ ئەوەی کورد بگاتە ئامانجی خۆی؛ لاگردنی ئەو دەسەلاتە دژ بە ئازادی و دیموکراسییانەیه لەو دەولەتانەدا که ناخی (خاک) ی کوردستانیان بەزۆر نووساندووه بە دەولەتەکانیانەوه. پاش ئەمانی ئەو رژێمانە، ئەوجا بەکارهێنانی مافی چارەنووسە لە لایەن خەلکی کوردستانەوه، ئەوەش لە ئازادیدا و بۆ ئازادی (٧). بە بیر و باوەری من باشترین شێوه بۆ دواڕۆژی خۆرهەلاتی نیوهرێاست هاتنە کایە کۆمەڵە دەولەتیکی فینەرالییه لەو نیوچهیهدا که هەموو ولاتی عەرەب و ترک و فارس و بلوچ و تەنانت ئیسرایلیش بگرێتە خۆی و

کوردستانیش یەکیەک بێ لەو دەوله‌ته‌ فیدرالییانه. دیاره‌ که‌سانی دیکه‌ش هه‌ن که‌ هه‌ریه‌که‌ بیرورای خۆی هه‌یه‌، و بریاری کۆتاییشی به‌ ده‌ست خه‌لکی کوردستانه‌.

به‌ڕێزان

ئه‌مه‌یان وا، و به‌لام ده‌بی شه‌وه‌ش بزانی که‌ دامه‌زراندنی ده‌وله‌تیکی کوردستانی دیموکراسی و ئازادیخواز و پلورالیست که‌ هه‌موو هه‌رنه‌مه‌کانی کوردستان به‌ ته‌واوی بگه‌ڕێته‌ باوه‌ش خۆی و مافی هه‌موو ئه‌و کۆمه‌له‌ ئینتیپانه‌ش بدات که‌ له‌و سنووره‌ میژوویی و جوگرافیااییه‌دا ژیاون و ده‌ژین. و ده‌ورێکی ده‌ستپێشکه‌رانه‌ بنوێنی له‌ خه‌مه‌تی ناشتی جیهان و مافی مرۆڤدا، چاره‌سه‌ری کێشه‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد به‌ ته‌واوی ناکات. راستیه‌که‌ی ئه‌وه‌یه‌ ئێمه‌ نیزیکه‌ی ۱-۱۵ ملوین کوردمان هه‌یه‌ که‌ له‌ باژێره‌ گه‌وره‌کانی ئه‌و ده‌وله‌تانه‌دا ده‌ژین که‌ کوردستانیان داگیر کردووه‌. ئه‌م کوردانه‌ هه‌ر ئه‌وانه‌ نین که‌ به‌زۆر له‌ کوردستانه‌وه‌ کۆچپێدراون بۆ ئاوه‌کیکردن و توانده‌نه‌وان، به‌لکو زۆربه‌ی هه‌ره‌ زۆریان سه‌تان سه‌اله‌ له‌و شوێنانه‌دا ده‌ژین، و ه‌ی واشیان هه‌یه‌ سه‌رده‌می نیشته‌جیوونیان له‌و شوێنانه‌ له‌ سه‌رده‌می نیشته‌جیوونی ترک و عه‌ره‌ب و فارس کۆنتره‌. ئه‌و کوردانه‌ خه‌لکی ئه‌و شوێنانه‌ن و دیاره‌ ده‌یانه‌وی له‌و شوێنانه‌ بژین و بیه‌ننه‌وه‌، و شه‌وه‌ش مافی خۆیانه‌. بۆ وینه‌ ۴-۵ ملوین کوردی ئه‌سته‌موول و چه‌ند ملوینیک کوردی ئه‌نقه‌ره‌ و ئیزمیر و قۆنیه‌، زۆربه‌ی زۆریان پاشماوه‌ی ئه‌و کوردانه‌ن که‌ چه‌ند سه‌ت سه‌الیکه‌، و ه‌یندیکیشیان له‌پێش ترکه‌کاندا له‌و ولاته‌نه‌ ژیاون. له‌ ملوینیک زێتر کوردی فه‌یلی له‌ به‌غدا و له‌ ملوینیک پتر کوردی سوونی هه‌ر له‌ به‌غدا، له‌ نیشتمانی خۆیاندا ده‌ژین. به‌غدا له‌ پێش فتوحاتی ئیسلامیدا ولاتی کورد بووه‌؛ وشه‌ی به‌غدا له‌ "به‌گه‌دات" واته‌ (خودی داو)ی کوردیی ئێرانی کۆنه‌وه‌ هاتووه‌. زمانی کوردیی فه‌یلی پاشماوه‌ی زمانی کوردیی په‌هله‌ویه‌ که‌ زمانی ره‌سمیی ئیمپراتۆریتی ساسانی بووه‌ و وشه‌ی فه‌یلی له‌ په‌هله‌ویه‌ هاتووه‌ (۸) پتر له‌ ملوینیک کورد که‌ ئه‌مۆڤ له‌ خۆراسان ده‌ژین و ئیسته‌ش به‌ کوردی

(کرمناجی ژووروو) ده‌په‌یشتن و هه‌رینه‌که‌یان به کوردستانی خۆراسانی به‌نیوانگه هه‌زار سال پتره له‌وی ده‌ژین. راسته له سهرده‌می سه‌فه‌وی یه شیعه په‌رسته ته‌نگه‌تیلکه‌کاندا هه‌زاران کورد کوچه‌پیندراون بۆ خۆراسان، به‌لام خۆراسان هه‌ر له‌کۆنه‌وه ولاتی کورد و فارس بووه. سهرداری کورد نه‌بو موسلیمی خۆراسانی که له‌ سالی ۷۵۰ ز دا ده‌وله‌تی نه‌مه‌وییه‌کانی رووخاند و ده‌وله‌تی عه‌باسی دامه‌زراند، کوردی خۆراسان بو (۹). له‌ تاران دوو ملوین کورد ده‌ژین. هه‌روه‌ها سه‌دان هه‌زار کورد هه‌ن له‌ هه‌ر یه‌که‌ینک له‌ لوینان و ئیسرائیل و پاکستان و هیندستان و نه‌ورویا و نه‌مریکا و ئه‌سترالیا. جا نه‌گه‌ر نه‌م کوردانه‌ خۆیان و یه‌ستیان بینه کوردستانه‌وه، نه‌وا کوردستان مالی هه‌موو کوردیکه، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌یانویست، یان نه‌یاننوانی، که زۆر دووره‌ بتوانن، نه‌وا پنیویسته له‌ جینی خۆیان ته‌ره و په‌ره‌وازه نه‌کرنن، و فه‌رمانی سه‌رشانی نه‌ته‌وه‌ی کورد نه‌وه‌یه مافیان به‌اریزی، سا له‌ شینوه‌ی ئۆتۆنۆمیدا بی، یان له‌ شینوه‌یه‌کی دیکه‌دا. کوردستانی دوا‌پۆژ که‌ ده‌بی به‌ ته‌نگ دانی مافی که‌مایه‌تی عه‌ره‌بی مووسل و کووت و دیاله و که‌مایه‌تی فارسی هه‌مه‌دان و ته‌رکه‌مانی وره‌ی و که‌رکووه‌بی، ده‌بی به‌ ته‌نگ مافی نه‌و کوردانه‌شه‌وه بی که‌ ده‌که‌ونه سنووری سیاسی ده‌وله‌تانی بیانییه‌وه. نه‌م په‌رنه‌سییه‌ گرنگه‌ تا ئیسته له‌لایه‌ن هه‌یه‌ سیاسیه‌کانی کوردستانه‌وه پینه‌سه‌می پینه‌دراوه. بۆ نه‌ونه: دوو ملوین کوردی فه‌یلیی به‌غدا و خوارووی عیراق له‌ وتوونی "ئۆتۆنۆمی" نیوان به‌عسبیه‌کان و پارتی دیموکراتی کوردستاندا له‌ سالی ۱۹۷۰ دا خرا نه‌ پشتگوێ. نه‌وه‌بو رژیمی به‌عسبیش به‌ سه‌ت هه‌زارانی لینه‌ره‌ده‌ر کردن و مال و ملکی لینه‌ندن.

به‌یترینه

ئیه‌سته با درێژه به‌ باسه‌که‌مان به‌هین و بنواپینه کوردستانی داگیرکراو، و ئامانجی نه‌ته‌وه‌ی کورد. ناشکرایه نه‌گه‌ر ئامانج مافی نه‌ته‌وه‌ی کورد و وه‌ده‌ست هه‌ینانی فه‌رمانه‌وایی نه‌ته‌وه‌ی کورد بی به‌سه‌ر کوردستاندا، نه‌وا پنیویست به‌ بوونی سه‌روه‌ریتیه‌کی کوردستانی هه‌یه. جا شینوه‌ی نه‌و

سەرۆه رێتییه دهوله تینکی سهرههخو بی ، یان دهوله تینکی فیندرالی بی، نهوه گرنه نییه. مهرج سهرهه ریتی تهواوه بهسهر خاکی کوردستانده و مافی وهک یه که له دهزگه ئینتهرناسیونالییهکاندا، بهلام دروستکردنی نهو چوار چینهیه ههرچی چۆنیک بی، پنیوستی به کردههویهکی کوردانهی شارستانانه ههیه. بهبی ههول و تینکۆشانینکی شارستانانه ههچ جۆره چوار چینهویهکی سیاسی پینکنایهت. شارستانی civilization له گهله نیشه جیبوون و خانوو دروستکردندا دهستپندهکات. کۆچهر بینخانییه و مالی به کۆلییههویه، و ههر له بهر نهوه شه که کۆمهلهگی کۆچهریتی دهولهتی پندروستناکری. کهواته نهوانه دهیانهوی بنیاتی چوارچینهویهک بو سهرهه ریتی خهلهکی کوردستان چینهکهن، واته خانوویهک یان خانۆچکهیهک بو نه تهوهی کورد بنیاتبنین، دهبی به شینهویهکی شارستانانه بیریکه نهوه، به کورتی دهبی له ههلسوکهوتی سیاسی دا واز له بیر و بزچوون و رهوشتی کۆچهریتی بهینن. له نیو کۆچهردا ههچ کاتیک ملکهچکردن بو زاگون (قانون) ی نیشه جیبی و خو بهستنهوه به پهیمانی باژێرقانییهوه له نیویهکدا ریزی نییه. تهنی ژبانی نیشه جیبی، واته شارستانییه که پنیوستی به له گهله یهک رنکهکوتن و پهیمان له گهله یهک بهستن و پینکهاته لهسهر رنکهخستنی پنهوهندیهکانی پینکهوه ژبان، و له نهجمای نهمهشدا واز هینانی لایهنه له گهله یهک رنکهکوتنهوهکانه له هیندی داخوایی دهستهی و کۆمهلهی و حیزبایهتی له پیناوی رنکهکوتندا لهسهر بهرژهوهندیه گشتیهکانی کۆمهلهگه. حیزب و کۆمهله سیاسیهکانی کورد و ههموو خهلهکی ناحیزی کوردستانیش، نهگهر دهیانهوی بگهنه هینانهدی ئامانجی نه تهوهی کورد له رزگاری و ئازادیدا، دهبی بزانه که ناگهنه ئهم ئامانجه ههتا رنی نه ریتی شارستانی نه گرن. کورت و کرمانجی؛ دهبی ههموو حیزب و کۆمهله سیاسیهکانی کوردستان لهم رۆژهدا لهسهر بنچینهی کهمترین مافی نه تهویهک که ههموو جیهانی پینشقهروو دانی پندا ناوه، که نهوهش مافی بریاردانه لهسهر دواڕۆژی خۆی به دهستی خۆی، له گهله یهک پینکبین، و ههر یه که یان له سنووری پاراستنی سهرههخوایی بیر و بزچوونی خۆیدا، شوینی خۆی له چوارچینهی ئهم ئامانجهدا بدۆزیتهوه، نهوجا بی ههرا و زهنا و

شەڕەزرتانی و بی ژباندنەوهی کولتوووری کۆچەرنتیی سیاسی بەنیوی "پیشڕەوی"ی ساخته و دەمراستی درۆزەهێ ئەم چێن و ئەو چینهوه. هەمووتان دەزانن نیوە سەتەبەک کە تەمەنێکی دوور و درێژ لە ژبانی نەتەوێهە کدا، دەرمانی بیهۆشی کرا بە گەرووی کوردی بەدەختدا، ئەوەش بە نیوی "پیشڕەوی" و "خەباتی چینایەتی" و "سەرکردەیی پرۆلیتاریا" و ئەم بەزمانەوه. راستییەکی نە کەس مافی "پیشڕەوی" هەیە و نە کەسیش بە کول و دڵەوه بە "پاشڕەوی" رازیە. خەلکی کوردستان بە ژن و پیاو و زاو و لاو و پیر و کێکار و جۆتکار و سەپان و کاسپکار و خوێندەوار و نەخوێندەوار و کورد و ناگوردییەوه؛ هەموو بەشخوێراو و بێدەست و هەمووش خاوەن ماف و ئەندامی کۆمەڵگەی کوردستانن کە ئەو کۆمەڵگەیەش تەنی و تەنی لەژێر ئالای ئازادی و یەكسانی و ریز لە یەك گرتندا سەرەرز دەبی. هەتا نەتەوێهێ کوردیش ئاوا دیل و بێدەست و ولاتەکی داگیرکراو بی، هیچ کوردێک و هیچ کوردستانییهک سەرەرز نییە و نابێ. سەرەرزێ هەموو کوردستانییهک لەو ساتەوه دەستپێدەکات کە بای ئازادی سەر و دڵیان فینک بکاتەوه.. با زۆر لەسەر قسە نەڕۆین. دەبی کۆمەڵانی خەلکی کوردستان بە زووترین کات هەوڵی هاڵە کایە کۆڕێکی سەرۆکێتی هەڵبژێردراو بدەن بۆ سەرپەرشتی و هاوئاهاڵەنگکردن و بەڕێوە بردنی تیکۆشینێ گشتییان بەرەو ئەو ئامانجەیی باسکرا. ئەمەش پێویستی بە بەستنی کۆنگرەیهکی نیشتمانیی کوردستانی بەرفراوان هەیە کە لەڕێی هەڵبژاردنیکی دیموکراتییانەوه ئەندامانی ئەو کۆڕە، کە ئەوەش جۆرە پەرلەمانیکە، دەستیشان بکات. شایانی باسە خەباتکاری کورد؛ بۆی خۆشەوێست جەوادێ مەلا کە داھینەری بیرێ کۆنگرەیی نیشتمانیی کوردستان و پەرلەمانی کوردستانە لە دەرەوهی ولات، توانی یەكەمین کۆنگرە لە سالی ١٩٨٩ و دووهمین کۆنگرەش لە سالی ١٩٩١ دا لە لێدەن بە کردەوه بهینیستە دی. لەو کۆنگرەدا نوێنەرانی زۆریە زۆری حیزبەکانی کوردستان و کۆمەڵانی کورد لە دەرەوهی ولات بەشدارییان تیدا کرد. ئێستە خۆی و برادەرەکانی بەتەمان زەوی بۆ بەستنی کۆنگرەیی سینەم لە هەلسنکی (فینلەندە) ئامادە بکەن و سەرچەمی حیزب و کۆمەڵە

سیاسییەکانی کوردستانیش بانگێشتن بکەن. جا لەبەر ئەوەی کاکێ بەڕێز
 رەهبر مامەش کە یەکیەکە لە نوێنەراوەی کۆمیتەی ئامادە کردنی کۆنگرە کە لەم
 کۆبوونەوەی ئەوڕۆماندا بەشداری زۆر لەسەر ئەم باسە نادوو، با ئەو خۆی
 بفرموی و لەم بارەیهوه زانیاریمان پێ بدات. (١٠).

بەڕێزینە:

سەبارەت بەوەی نیو سەتەیه کە حیزب و حیزبایەتی، بەو شێوەیهی لەسەرەوه
 باسکرد، لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا دەورنەک دەگێڕی، بە پێویستی دەزانم
 هەر لەم بوارەدا چمکیکی دیکە ئەم حیزب و حیزبایەتییهی کوردستان بخرمە
 بەر رەخنە و روشنبیرانە و شیکردنەوەی بابەتانە:

زۆری زۆری ئەو حیزبە کوردییانە لە پاش کۆتابوونی جەنگی جیهانیی
 دووهمووه دروست بوون کە سەرەتاکە بە پارتی دیموکراتی کوردستان لە ١٦
 ی ئابی ١٩٤٦ دا دەستپێکرد، نە بە تەواوەتی کوردستانین و نە بە تەواوەتی
 حیزبی ئەو دەولەتەن کە ئەو پارچەیهی کوردستانی داگیرکردووه. ئەمەش
 زیانیکی گەورە بەو حیزبانە خۆیان و بە سەرچەمی بزووئەوهی کوردایەتیش
 گەیاندووه. دیارە هێزێ ئەوەی کە ئەم حیزبانە خۆیان بە حیزبی "کوردستانی
 عێراق" یان "کوردستانی ئێران" یان "کوردستانی تورکیا" یان "کوردستانی
 سووریا" دەدەنە قەڵەم، بەشێکی لە ترسی ئەوەیه کە نەک بە "جیاوازیخواز"
 بدرێنە قەڵەم. بەلام بە تاقیکردنەوە دەرکەوتووه کە داگیرکەرەکانی کوردستان
 کە هەموو -وێک گۆتمان- رژیمی دیکتاتۆر و میلیتاریست و تۆتالیتێرن،
 هەروەها هەموو ئەو حیزب و کۆمەڵە عێراقی و تورکیایی و سووریایی و
 ئێرانییانە ئەو ولاتانە، تەنانهت ئەوانە کە لەسەر کارش نین، یان حیزبی
 بەرهەڵستەکرانی رژێمەکانیان، ئەوجا چەپییهکانیشیان و کۆمونیستەکانیشیان
 لەگەڵ، ئەوانیش ئەو حیزبە کوردییانەیان هەر بە "جیاوازیخواز" و "کلکی
 ئیمپریالیزم" داناوه و دادەنین. جا ئەم حیزبە کوردییانە، چونکە خۆیان تەنێ
 بە حیزبی ئەو بەشە کوردستانە دادەنین کە بەستراوه بەو ولاتەوه، نەک بە
 حیزبی دەولەتە کە هەمووی (واتە با بێنین حیزبی عێراقی، یان تورکیایی، یان

سووربایی، یان ئێرانی)، ئەوا دیاره ئەمانه هەر له سهرهتاهه و به دهستی خۆیان، خۆیان گچکه دهکهنهوه و خۆیان دهکهنه حیزبی پارچهیهک و بهمهش خۆیان به حیزبی "کهمایهتییهک" دهدهنهقه لهم و رنجۆلده کهن بۆ دهستپزێشتوان و بهرهلستکههرانی گهلی سهردهسته، تا یاری به چاره نووسی ئەوانیش و کوردیش بکات. ئەمهش مانای وایه ئەم حیزبه کوردییانه هیچ کاتینک و له هیچ دهوله تینک لهم دهوله تانهدا که کوردستانیان بهشکردوه، رێی ئەوهیان نابێ که بینه سهر کاری فهرمانه وایی. واته ئەو دهورهی ئەمانه دهیبین له شهڕی چهکداری و رامیاری دا؛ هویهکه بۆ بیهیزکردنی رژیمی فهرمانه وای و پینکهینانی ههلمهرجینکی لهبار بۆ بهرهلستکههرانی رژیمی گهلی سهردهسته که بکهونه چاوو راو و کهینو بهین و به هاسانی بینه سهر کار و ئەوجا بکهونه شهڕی کورد و بهمه دۆزی کورد وهک کورتانه کهی جهجالی ههموو جاری، دهبی لهسهرده بدوورننهوه... خو ئەگهر بهاتایه و ئەم حیزبانه بهو دهسه لاته سوپایی و ئابووری و سیاسییانهوه که ههیانه (و بنگومان بهرهلستکههرانی ترک و عهرهب و فارس نییانه) بهننوی رنکخراونکی عێراقی، یان ئێرانی، یان ترکیایی، یان سووربایییهوه کاریان بکردایه، یان هیچ نهبی رنکخراونکی جهماوهری لهو بابته یان دروست بکردایه و پێ یان بهاویشتایه بۆ نینو سوپا و پولیس و جهماوهری گهلی سهردهسته، ئەوسا لهوانهش بوو بتوانن چارنک بۆ دۆزی کورد بدۆزنهوه. ئەمهش ریه که بۆ چارهسهرکردنی کیشهی کورد لهسهردهوه، ئەوهش شتیکی سهیر و سهمهره، یان راوی کینوی رهش نییه لهبهر ئەم هویانهی خوارهوه:

یه کهم: کورد به کهمایهتی دانانری، چونکه تا ئێسته سهرژمێرنکی راسته قینه نییه که بزانی کورد چهنده و عهرهب چهنده له عێراق و سووربادا، یان کورد چهنده و ترک چهنده له ترکیادا، یان کورد چهنده و فارس چهنده له ئێراندا. گهلینکی ده ههزار کهسی له ولاتینکی ده ملونیدا کهمایهتییه، بهلام گهلینکی (۸) ملونی له ولاتینکی (۱۸) ملونیدا کهمایهتی نییه.

دووهه: که ئەم دهولهته داگیرکههرانه خۆیان به یهک پارچه بزانی، دیاره

هه‌موو که‌سێک مافی فەرمانڕه‌وایی هه‌یه به‌ نێوی پێوه‌نداری ئه‌و ده‌وله‌ته‌وه، سا هه‌ر که‌سه که‌ تێیدا ده‌ژی، سا ئه‌و که‌سه کورد بێ، یان کورد نه‌بێ گزنگ نیه‌یه‌ چونکه‌ نه‌گه‌ر کورد ری نه‌دری پێی له‌ ده‌وله‌ته‌که‌ جیا بیه‌سته‌وه، به‌ بیانووی ئه‌وه‌وه که‌ ئه‌و ده‌وله‌ته‌ یه‌ک ده‌وله‌ته‌ و گه‌له‌که‌شی یه‌ک پارچه‌یه‌، دیاره‌ ده‌بێ ری ئه‌و به‌دری پێی که‌ له‌ سنووری ئه‌و ده‌وله‌ته‌دا گه‌شه‌ بکا، به‌جۆرێکه‌ ده‌وه‌ و مافی یه‌کسانی هه‌بێ له‌ گه‌له‌ هاوولاتییه‌کانی دیکه‌ی ئه‌و ده‌وله‌ته‌دا، نه‌گه‌ر وانه‌بێ هاوولاتییه‌ش ده‌یه‌ته‌ کۆله‌یه‌تی.

سێیه‌م: له‌ هه‌موو ئه‌و ده‌وله‌تانه‌دا که‌ کوردستانیان له‌ خۆیان به‌شکردوه‌وه، هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ و تا ئێسته‌ش هه‌ر که‌مایه‌تی فەرمانڕه‌وا بوون. بۆ وێنه‌: به‌عسییه‌ عه‌له‌وییه‌کانی سووریا که‌مایه‌تین، به‌عسییه‌ سوننیه‌یه‌کانی عێراق که‌مایه‌تین، ترکه‌ تۆراتیه‌یه‌ سوننیه‌یه‌کانی ترکیا که‌مایه‌تین، شیعه‌ فارسه‌کانی ئێران که‌مایه‌تین. به‌لێ ئه‌مانه‌ هه‌موو که‌مایه‌تیش و که‌چی جله‌وی ده‌ولتی‌شان له‌و ولاتانه‌دا به‌ ده‌سته‌. بێجگه‌ له‌وه‌ش کورد ده‌یه‌وی له‌م رێبه‌وه‌ بگا به‌ مافی خۆی، نه‌ک رێگرتن له‌ مافی خه‌لک. سه‌یر ئه‌وه‌یه‌ له‌ "هه‌رنمی ئاسایشدا" که‌ دیفاکتۆ de facto ده‌وله‌تیکی کورده‌، چهند په‌نا به‌رنکی عه‌ره‌ب له‌وی میوانن، به‌لام خۆیان کردوه‌وه به‌ ده‌مراست و سه‌رۆکی ئه‌وه‌ی پێی ده‌لێن "کۆنگره‌ی نیشتمانی عێراق"، نه‌ک یه‌کیکی وه‌ک کاک مه‌سه‌عوود بارزانی، یان مام جه‌لال تاله‌بانی که‌ ئه‌مانه‌ هێزی سه‌ره‌کیی ئه‌و "کۆنگره‌" عێراقیه‌ن و ده‌بوو یه‌کیک له‌مان سه‌رکرده‌ی کۆنگره‌ بێ، بۆ ئه‌وه‌ی دواڕۆژ بیه‌سته‌ سه‌رکۆماری عێراق.

ئه‌مه‌ له‌ لایه‌که‌وه‌، له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌ چونکه‌ ئه‌م حیزه‌ کوردیه‌انه‌ خۆیان به‌ نوێنه‌ری پارچه‌یه‌ک داده‌نێن له‌ ده‌وله‌تی گه‌لی سه‌رده‌سته‌، دیاره‌ ناچارن کێشه‌ی کوردیش هه‌ر به‌ به‌شێک له‌ کێشه‌ی نێوخۆییی ئه‌و ده‌وله‌ته‌ دابنێن که‌ پارچه‌ کوردستانه‌که‌ی داگیر کردوه‌، و دیاره‌ چاره‌سه‌رکردنیش هه‌ر ده‌بێ به‌ ده‌ست ئه‌و ده‌وله‌ته‌ داگیرکه‌ره‌ بێ که‌ پارچه‌که‌ی داگیرکردوه‌، که‌ خۆیا به‌ چاره‌سه‌ر ناکری وه‌ک له‌سه‌ره‌وه‌ باسمان کرد.

ئەوجا بە پىچەوانەى ئەمەوه، ئەگەر بەاتايە و ئەم حيزبانه شينوى دووه ميان وەرېگرتايە لە سياسەتدا، واتە؛ ھەر يەكەيان حيزبىنىكى كوردستانىي تەواو بووايە، ئەوا دەياتوانى كىشەى كورد بکەنە كىشەيەكى سەرىخۆ، واتە ئىنتەرناسيۆنالى. ئەو دەمەش زوو يان درەنگ ھىز و بىر و دلفانىي ئىنتەرناسيۆناليان لەگەڵ دەبوو. دلفانام ئىستە زۆر ھەن دەلێن كە ئەو بە دەست حيزبە كوردییەكان نىيە، بەلكو جىزبۆلىتيكى نىوچەكە رنى ئەو نادات كە كوردستان بە بوويەكى جيا لەو دەولەتەنى داگىريان كردوو، لە قەلەم بەدرى... بەلى.. راستە جىزبۆلىتيك دەورنىكى گرىنگ دەگىرێ، بەلام جىزبۆلىتيك ئايەتى قورئان و ئىنجىل و ئافىستا و تەورات نىيە نەيەتە گۆران. جىزبۆلىتيك لە ئاسمانەو ناكەوتە خوارى بۆ سەر زەوى. ھەلو مەرج شينوى جىزبۆلىتيك ديارى دەكات و دەشىگۆرێ، و دروستكردنى ھەلو مەرجىش بەدەست مەزۇف خۆيەتى. بۆ وێنە: كاتىك جەنگى جىھانىي يەكەم بە رووخاندنى ئىمپىراتورىتي عوسمانى تەواو بوو، جىزبۆلىتيكى خۆرھەلاتى نىوھراست و جىھان ھىچ لەگەڵ ئەو دە نەو دا نەبوو كە دەولەتىكى ترك دروست بىي بە تاييەتى بەرپىيەرىتيى مستەفا كەمالى "تەتارك". بەلام ھەول و تەقەلانى "جۆن تركەكان" كارىكى وای كرد پەيمانى سىفەر بخرىتە پشتگوى و ئەم دەولەتە دەستكردەى ئەوپۆى "تركىا" دابتاشرى. بە لىكۆلنەوھەيەكى كوور (قەول)ى بارودۆخى نىوچەكە و جىھان و بە تاوتۆكردنى ئەو ھىز و بەرژەوھەندىيانەى كە كار دەكەنە سەر نىوچەكە، و بە خۆ ئامادەكردن و دابەشكردنى دەور بەسەر ئەوانەدا كە بەرپرسىاريان پىندەسپىنەردى لە بزوتنەوھى كوردايەتيدا، ھەلو مەرجى نوێى وا دىتە كايەو كە بە دلى كورد بىي. وەك دەزانن پاش شكانى لەشكرى سەددام، ئەمەرىكا رازى نەبوو "ھەرمىنىكى ئاسايش" بۆ كورد دروست بىي، دوايى ئەك ھەر رازى بوو بە دامەزراندنى، بەلكو سەربازى خۆشى نارد بۆ پاراستنى، و لەم رۆژانەشدا نوێنەرى نارد بۆ باشوورى كوردستان كە بکەونە نۆيۆزى كورد و كورد (١١).

گۆرانى دىكەش دىتە كايەو، بەلام كورد دەبى ئامادە بىي و دەورنىكى ئەمرىتى (ايجابى) ھەبى لە ئاراستەكردنى رىبازى ئەو گۆرپنەدا، تا بتوانى سووت لەو

گۆرپانانە بۆ بەرژەوێندی خۆی وەرگیرێ. لەو گۆرپانانەی کە لەوانەیە لە نێوچەکەدا روو بەدەن گۆرپانی رژێمی ئێران و عێراقە. بە تایبەتی چونکە دوو هێزی گەورەی وەک ئەمریکا و بەریتانیا ئەو گۆرپانەیان بە دڵە و بە ناشکرا و نەهێنی دژی ئەو دوو رژێمن. هەروەها ئەمریکا و ئیسرائیل ترسێکی زۆریان لە رژێمی ئێران هەیە، بە تایبەتی لەوێ کە ببێتە دەوڵەتێکی ئەتۆمی. هیچ دووریش نییە کە سەددام حەسەن جاریکی دیکە پەلاماری ئێران بداتەو لەسەر ئەو حەسبەی کە خۆی بەو شیوەیە لای ئەمریکا و ئیسرائیل و بەریتانیا خۆشەویست بکاتەو. بە کورتی هەول و تەقەلای وا دینە پێشەو. کە رژێمی ئێران و عێراق بگۆرن. (١٢) بێگومان گۆرپنی ئەو دوو رژێمە بە دەستی بەرھەڵستکەرانێ عەرەب و فارس شتیکی ھاسان نییە، لەبەر ئەوە ئەو عەرەب و فارسانە کە بەرھەڵستکەری ئەو دوو رژێمن پێوستییەکی ژارییان بە هێزی کورد هەیە. بۆیە پێوستە جاری ئەم بەرھەڵستکەرانە بناسن و بزاین کێن؟ ئەگەر ئێستە عێراق بکەینە نمونە دەبینن کە بەرھەڵستکەرانێ عەرەبی عێراق بریتین لەو چەند ناسیۆنالیستە شۆقینیستە عەرەبە بەعسییە کە سەر بە سووریا و لە سووریا پەنابەرن، هەروەها لەو رێکخراوە شیعییە کە نێوی نراوە "المجلس الاعلی للثورة الاسلامیة فی العراق" بە سەرۆکایەتی سید باقر الحکیم کە ئەمانە لە ئێران پەنابەرن، (١٣) و بێجگە لەمانەش چەند کەسیکی دیکە کەم ھەن وەک سەد صالح جەر (کوپی سەلح جەر)... ئەمانە هیچیان دەسلەتاتی لا بێردنی سەدامیان نییە. خۆ ئەگەر چەند عەرەبیکی شۆقینی دیکە ھەبن کە لە سوپای سەددامدا ماڵنەو، ئەوا ئەوان ناتوان دەست لە سەددام بوەشین، چونکە بە دەمی خۆیان دەلێن کە "لابردنی سەددام لەم بارودۆخەدا؛ مانای "سەرەخۆ بوونی کوردستان"ە، و ئەوانیش ئەوەیان ناوی. چونکە ھەموو کاتی کەمانی سەدامیان پێی باشتەر لەوێ کورد بگاتە ھێندیک مافی خۆی. لەبەر ئەوە دەکەوێت فزت و فیل لە کورد. ئا لەم رۆژانەدا کە لەشکری سەددام پەلاماری کفری و ھێندیک شوننی دیکە "ھەرمی ئاسایش"ی داو؛ و بە پێی ئەو دەنگو باسانە گەشتوون، هێزی پێشمەرگەیی کورد نازایانە رێپێنگرتوون و زیانیکی زۆری لێداون، ئەوەتا دەبینن بەعسییەکانی سەر بە

سووریا و پیاوه‌کانی رژیمی مه‌لاکانی ئێران چوونه‌ته "ژوورووی عێراق" - وه‌ک ئه‌وان نێوی باشووری کوردستان ده‌یه‌ن - و چوونه‌ته سلّوی مام جه‌لال و کاک مه‌سه‌عوود و خه‌ریکن به‌ قسه‌ی لووس بیانه‌خاپێن. ته‌نانه‌ت رژیمی مه‌لاکان گوایه "ه‌وشیارکردنه‌وه" یه‌کی ناردووه بۆ "ئه‌وانه‌ی ده‌چن به‌ گۆر حیزبی تاله‌بانی‌دا؛ کاتێک حیزبی تاله‌بانی له‌ شه‌ردایه‌ دژی سه‌ددام". ئێمه‌ لێره‌دا به‌ کوته‌ مه‌لاکانی ئێران ده‌لێین که نه‌ مام جه‌لال و نه‌ کاک مه‌سه‌عوود و نه‌ هێچ کوردێکی دی پنیوستی به‌ نامۆژگاریی ئێوه‌یه‌، و نه‌ که‌شیش هێنده‌ گیل و گه‌وجه‌ ته‌فه‌ری "ه‌وشیارکردنه‌وه" ی ئێوه‌ به‌خوات.

ئه‌مه‌شیا‌ن وا، و به‌لام با بیه‌ینه‌وه سه‌ر باسی به‌ره‌هه‌لسته‌که‌رانی رژێمه‌کانی عێراق و ئێران و ده‌وله‌تی ترک و سووریا له‌ عه‌ره‌ب و فارس و ترک و با بزانی‌ن ئه‌مانه‌ چۆن:

به‌ره‌هه‌لسته‌که‌رانی ئه‌و رژێمانه‌ی نێو بران له‌ عه‌ره‌ب و فارس و ترک، خۆیان له‌ خۆیاندا به‌ ژماره‌ که‌م و بیهێز و که‌مه‌ده‌سه‌لاتن. ئه‌گه‌ر ده‌سه‌لاتنیکه‌شیا‌ن هه‌بی، ئه‌وا لهم ده‌وله‌ت و له‌و ده‌وله‌تی دوژمن به‌ ده‌وله‌ته‌که‌ی خۆیانوه‌ دی، و له‌یه‌ر ئه‌وه‌ له‌ به‌رباردا‌ندا سه‌ره‌خۆ نین. له‌مه‌ش به‌ترازی، و وه‌ک تابه‌ته‌کارێکی گه‌رنگی ئه‌م به‌ره‌هه‌لسته‌که‌رانه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئه‌مانه‌ خۆیان له‌ خۆیاندا دیمۆکرات و ئازادیخواز و سه‌ر به‌ ره‌وشی پلورالیزم نین. به‌له‌کو ئه‌وانیش کۆپسیه‌کی ئه‌و رژێمه‌ مله‌هه‌رانه‌ن که‌ له‌سه‌ر کارن. با جاری ئێران وه‌ک نمونه‌یه‌ک به‌یه‌نینه‌وه. با بزانی‌ن له‌ ئێران به‌ره‌هه‌لسته‌که‌ران کین؟

به‌هێزترین کۆمه‌لی به‌ره‌هه‌لسته‌که‌رانی رژیمی ئێران دار و ده‌سته‌ی "موجه‌دینی خه‌لک" (مجاهدین خلق) به‌ سه‌رۆکایه‌تی مه‌سه‌عوودی ره‌جه‌وی (مه‌سه‌عود رجوی) و ژنه‌که‌ی مه‌ریه‌می عه‌زدانلوو (مه‌ریم عه‌ززانلو). "موجه‌دین" پاش ئه‌وه‌ی ماوه‌یه‌کی باش له‌ گه‌ڵ رژیمی خومه‌ینی‌دا هاوکاری ته‌واویان کرد، ئه‌وجا لێنجیا بوونه‌وه و که‌وتنه‌ به‌ریه‌ره‌کانی رژیمی خومه‌ینی به‌ چه‌ک و به‌ سیاسه‌ت. ماوه‌یه‌کیش له‌ گه‌ڵ حیزبی دیمۆکراتی کوردستان (ئێران) دا هاوکارییان کرد بۆ ئه‌وه‌ی حیزبی دیمۆکرات ریا‌ن بدا له‌ رۆژه‌لاتی

کوردستاندا بژین و بنکه‌ی چالاکیی دژ به رژیمی خومه‌ینی دابنن. ئەوجا کهوتنه‌ها و کارییه‌کی خه‌ستو خۆل له‌گه‌ل رژیمی سه‌ددام، و که هه‌ستیان به‌وه کرد شه‌هید ئەوهره‌حمانی قاسملو رینیان نادات ده‌ست به‌خه‌نه نیو کاروباری کورد‌ه‌وه، کهوتنه به‌ریه‌ره‌کانی قاسملو و حیزی دیموکرات و دوژمنایه‌تی کردن له‌گه‌ل کورد. "موجاهدینی خه‌لک" وه‌ک خۆیان ده‌بیژن ده‌یاته‌وی له جیاتی رژیمی ئیسته‌ی ئێران "کۆماری دیموکراتی ئیسلامی ئێران" دایم‌زین. "دیموکراتی ئیسلامی" ی ئەوانه‌ش هه‌ر له ئیسته‌وه دیاره. ئەوه‌تا مه‌سه‌وودی ره‌جه‌وی، مرمی ژنی کرد‌وه به "سه‌رکۆمار"ی ئێران به‌ی پرسی را کردن به نه‌ته‌وه‌ی کورد، یان گه‌لانی ئێران. بینجگه له‌مه‌ش له به‌هاری سالی ۱۹۹۱ دا نه‌ته‌وه‌ی کورد رژیمی "دیموکراتی ئیسلامی" ی. موجاهدینی باشتەر تاقیکرده‌وه کاتینک چه‌ته‌کانی "موجاهدینی خه‌لک" شان به شانی پیاوه‌کانی سه‌ددام و فه‌له‌ستینییه‌کان کهوتنه کورد کوشتن له خوارووی کوردستاندا، و زوڕنا ژه‌نه‌کانیشیان له ئەوروپا کهوتنه بلأو کرد‌نه‌وه‌ی پرۆپاگه‌نده له دژی "یه‌کیته‌ی نیشتمانیی کوردستان" که گوايه ئەمانه پیاوی رژیمی ئێران، چونکه "یه‌کیته‌ی" له‌و رۆژانه‌دا به‌ره‌ه‌لستی ده‌ست‌درئیزییه‌که‌ی "موجاهدین" ی کرد‌بوو (۱۴).

جا وه‌نه‌به‌ی به‌ره‌ه‌لست‌که‌ره ئێرانییه‌کانی دیکه وه‌ک "کۆمار خوازان" (جمهوری خواهان) یان به‌ره‌ی ناسیۆنال (جبهه ملی) و شاه‌پرستان (سلطنت طلبان) و کۆنه ساواکییه‌کان و ته‌نانه‌ت چه‌په‌اژو‌کانی وه‌ک فیداتیانی خه‌لک (فدائیان خلق) (اکثریت) و کۆنه تووده‌بی یه‌کانیش له "موجاهدینی خه‌لک" جیا‌وا‌زین. نه‌خیر. ئەوانیش هه‌رچه‌نده هه‌موو هه‌ولێ رووخاندنی رژیمی مه‌لاکان ده‌ده‌ن، و هه‌ولێ ئەوه‌ش ده‌ده‌ن که له‌لای ک‌اریه‌ده‌ستانی ئەمه‌ریکا و ئەوروپا خۆیان خۆشه‌ویست بکه‌ن و نیوی "موجاهدین" خراپ بکه‌ن و به تیرۆریست باسیان بکه‌ن و پدیتسا په‌یتایش دا‌وای یارمه‌تی له ئەمه‌ریکا و ئەوروپا ده‌ک‌فن بۆ رووخاندنی رژیمی مه‌لاکان، به‌لام ئەمانه‌ش هه‌موو له یه‌ک خا‌لدا له‌گه‌ل "موجاهدین" و رژیمی ئیسته‌ی ئێران یه‌ک‌ده‌گره‌وه. ئەوه‌ش ئەوه‌یه که کورد نابێ وه‌ک گه‌ل هیچ جو‌ره ئازادییه‌کی ده‌ست‌بکه‌وی، ته‌نانه‌ت ئۆتۆنۆمیش که

فارسەکان "خود موختاری" (خودمختاری) پێده‌لێن، ئەوەش نابێ بێ. ئەمانە هەموویان وەک "موجاهدین" و کاربەدەستانی رژیمی مەلاکان سەری زمان و بنی زمانیان "تەمامیت ارضی" واتە (تەواوێتی خاکی)، کە بەپێی ئەمە لەم ئێرانە ئێمەوێ کە پارچەبەک کوردستان و پارچەبەک ئازەربایجان و پارچەبەک عەرەبستان و پارچەبەک بلووجستان و پارچەبەک ترکمانستانی بە خۆبەوێ لکاندووە، نابێ هیچ بەشێکی لێکەمبەینتەوێ. لەوەش بترازی هەموو ئەم دەستانە سەرەوێ کە نێومان بردن، زمانی فارسی کە تەنێ زمانی گەلی فارسی، بە زمانی ناسیۆنال "ملی" ئێران دادەنێن، نەک هەر هێ فارسیەکان، و داواش لە هەموو ئێرانییەکان دەکەن کە زمانی فارسی بە "زمانی ناسیۆنال" ی خۆی بزانێ. رۆژنامە "کیهان" کە لە ئەندەن لە لایەن چەند کۆنە شاپەرست و ساواکییەکەوێ دەردەچێ، بوووەتە زمانی حالی هەموو ئەمانە و بەرەوام پرۆپاگەندە زۆرەوێ دژی کورد بڵاوی دەکاتەوێ، ئەوجا نەک هەر کوردی رۆژەهلانی کوردستان کە نووسینراوێ بە ئێرانەوێ بەلکو لە دژی کوردی هەموو لایەکان. تەنات لەو رۆژانەدا کە دکتۆر شەرەفکەندی و برا کوردەکانی لە چێشتخانە میکۆنۆس لە بەرلین شەهید کران، لە کاتیکیدا لە تەنیششت گواهی بەرەهلستەکرانی ئێرانییەوێ "دانیشتبوون - کە هیچ کامێک لەم "بەرەهلستەکرانە" گوللەبەکیان لێنەدرا، ئا ئەم "کیهان"ە چەند وتارێکی بڵاوی کردەوێ کە هەرکەسێک بێخۆندایەوێ هەستی بەوێ دەکرد کە ئەم رۆژنامەبە و نووسەرەکانی بە کوشتنی ترسنۆکانە تیروریستانە بێرۆمەتانە شەرەفکەندی و هاوێرێ کوردەکانی زۆر کەیفخۆش بوون. دەبێ ئەمەش بزانین یەکیک لە نووسەرەکانی "کیهان" بە نێوی خواستەمەنی "کتانە سلطانی" یەوێ سالانی سالی لەو "کیهان"ەدا وتاری بڵاوی کردەوێ کە بە ئاشکرا داوای کوشتن و لەنیو بردنی کوردی دەکرد. ئەوجا نەک هەر لە ئێراندا بەلکو لە هەموو جێبەجێ.

لێرەدا با چەند وێنەبەک وەک نمونە پێشانبەدەین:

"وەزیری دادخوازی" ی پێشووی ئێران (لە سەرەوێ شای لێخراو دا) محەممەد

باهیری (محمد باهري) له وتووێژنکدا که له گه‌ل رۆژنامه‌ی "کیهان" کردبوی، گوتی: "پیاو نابێ گله‌یی له پاسدارانی رژیمی ئیسلامی بکات کاتینک گولله‌ی تهنه‌نگه‌که‌یان ده‌گرنه‌ سنگی کوردینکی جیاوازیخواز". له‌به‌ر ئه‌وه‌ گله‌یی له‌ هیندینک فارس کردبوو که بیزاری خویان به‌رامبه‌ر به‌ کوشتنی دوکتور قاسملو و دوکتور شه‌ره‌فکه‌ندی و سه‌رۆکه‌ کورده‌کانی دیکه‌ ده‌ربه‌ربوو، چونکه‌ ئه‌مانه‌ به‌ قسه‌ی وی "جیاوازیخواز" و جیاوازیخوازیش له‌لای وی "تاوانبار" و ده‌بی وه‌ک "تاوانبار" هه‌لسوکموت بکری له‌گه‌لی. (کیهان، ۱۹۹۳/۶/۳).

نموونه‌یه‌کی دی:

له‌ ژماره‌ (۵۴۴) ی رۆژنامه‌ی "کیهان" دا که له‌ رۆژی ۱۶/۲/۱۹۹۵ (به‌رامبه‌ر به‌ ۲۷ ی به‌هه‌مه‌نی ۱۳۷۳ ی فارسی شیعیدی) بڕنک له‌ نامه‌ی کوردینکی به‌ نڤوی سه‌عیدی کرماشانی (سه‌عید کرمانشاهی) بلاوکرده‌بوه‌وه‌، کرماشانی ره‌خته‌ی له‌وه‌ گرتبوو که زمانی فارسی به‌ "زمانی ناسیۆنال" ی ئێران داده‌نری و نووسیوی: "زمانی فارسی زمانی ره‌سمی ئێرانه‌ نه‌ک زمانی ناسیۆنال، چونکه‌ له‌ ده‌وله‌تینکدا که‌ خه‌لکه‌که‌ی به‌ چه‌ند زمانی جیاواز ده‌په‌یئن، زمانی ناسیۆنال بوونی نییه‌. دوهم ناسیۆنال به‌ شتینک ده‌گوتری که‌ هه‌موو دانیشتووانی یه‌ک ده‌وله‌ت به‌ ئاره‌زووی خویان په‌سه‌ندیکه‌ن و به‌ هه‌موو دل و گیانه‌وه‌ خۆشیانبوی و به‌ هه‌موو هه‌ینکیانه‌وه‌ له‌ پێناوی پاراستن و هه‌یشتنه‌وه‌یدا تێیکۆشن. له‌ کاتینکدا ئه‌گه‌ر ئێوه‌ که‌مینک راستیبین (واقعی) بن، هه‌ست به‌وه‌ ده‌که‌ن که‌ زمانی فارسی له‌ نڤو گه‌لانی ئێراندا به‌م جۆره‌ نییه‌، و له‌ سه‌رده‌می ده‌سته‌پنکردنی فه‌رمانه‌ه‌وایی په‌هله‌وییه‌وه‌ به‌م شێوه‌ کلاسیکه‌ی ئه‌ورووی به‌سه‌ر "گه‌لانی ئێراندا سه‌پێنراوه‌". له‌ وه‌رامی ئه‌م قسه‌ راسته‌دا "خیراندیش" نڤینک که‌ هه‌موو ژماره‌یه‌ک و تارنک ده‌نووسی وه‌ک "حکیم حق نظر" که‌ وه‌ک ده‌لێن ئه‌م دوو نڤوه‌ نڤی خواسته‌مه‌نین و هه‌ر یه‌ک که‌سه‌، هه‌ر له‌و ژماره‌یه‌دا و له‌و شوێنه‌دا و تارنکی نووسیبوو له‌ژێر نڤی "مرده‌ باد زبان فارسی" واته‌ "بمیری زمانی فارسی" و ئه‌م قسه‌ هه‌قانه‌ی به‌وه‌ داناوه‌ که‌ کورد هه‌وله‌ده‌ن بۆ زیندوو کردنه‌وه‌ی زمانی خویان و مراندنی زمانی

فارسی، وهک راگرتن و خزمه‌تکردنی زمانی کوردی له‌لایهن کورده‌وه مردنی زمانی فارسی بی. لهم رووه‌وه ده‌بیژی: "ئەز دیکتاتور نیم و باوه‌رم به دیکتاتۆرتی نییه. به‌لام له کاتی‌کدا که دیکتاتۆرتی بز پاراستنی یه‌کیشتی ناسیۆنال و زمانی ناسیۆنال پنیوست بی، پشتگیری دیکتاتۆرتی ده‌کم". ئەمەش ئەو دیمۆکراسییە که به‌ره‌ه‌لستکه‌رانی ئێران ده‌یخه‌نه کار نه‌گەر هاتو روژی له‌ روژان جینی مه‌لاکانیان گرتە‌وه. (۱۵)

ئەوجا بام بینه‌وه سەر به‌ره‌ه‌لستکه‌رانی رژیمی عێراق و گۆی رابگرین له‌و قسانه‌ی که سید محمد باقر الحکیم؛ نوێنهری ئەوه‌ی نیوی تراوه "ئەنجومه‌نی به‌رزی شۆرشێ ئیسلامیی له‌ عێراق" (المجلس الاعلی للثورة الاسلامیة فی العراق) که له‌ مانگی شوباتی ۱۹۹۲ دا کردی. الحکیم له‌ وتووێژێکدا که له‌ گه‌ل روژنامه‌ی "الحیة" که له‌ لهن‌ده‌ن ده‌رده‌چی کردبووی، داوای "یه‌کیشتی عێراق"ی ده‌کرد به‌ "گه‌ل و خاک و حکومه‌ت" وه (شعبا و ترابا و حکومه) و هه‌ر له‌ویدا گوتی: "عێراق ولاتیکی عه‌ره‌بی ئیسلامییە و به‌شێکه له‌ نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌بی موسوڵمان" (... بلدا عربيا اسلاميا و جزء من الامة العربية الاسلامیة) (روژنامه‌ی "الحیة" ۱۹۹۲/۲/۲۵). ئەمەش هه‌ر قسه‌که‌انی به‌عه‌سه به‌لام ئیسلامه‌که‌ی چووه‌ته‌ سەر، و خودی هه‌لناگری لهم دوایه‌دا سه‌ددام بز خۆپنکه‌خستن له‌گه‌ل ئەمانه و رژیمی ئێران، ئەوه‌ته ده‌ستی هه‌ژار و برسی ده‌بری ئەگەر بێتو بچن بیر له‌ دزینی هیلکه‌یه‌ک بکه‌نه‌وه و برسیتی خۆیانی پی ده‌ریکه‌ن.

شایانی باسه که ناسیۆنالیسته عه‌ره‌به‌که‌انی دژ به‌ سه‌ددام وهک دار و ده‌سته‌ی سید الحکیم، دان به "گۆنگه‌ی نیشتمانیی عێراق" (المؤتمر الوطني العراقي) دا نانین، چونکه ده‌سه‌لاتی پارتی و یه‌کیشتی تێدا‌یه، و ئەو عه‌ره‌بانه‌ش که له "المؤتمر الوطني العراقي" دان؛ هه‌لی ئەم براکوژییه‌ی نیوانی پارتی و یه‌کیشتی به‌کار ده‌هێنن و داوای ئەوه ده‌که‌ن که به‌رپوه‌به‌ریتی حکومه‌تی کوردستان بدرێته ده‌ستیان، له‌ کاتی‌کدا ئەمانه خۆیان له‌ خوارووی کوردستان (هه‌رمی تاسایش) په‌نا به‌رن و له‌نیو عه‌ره‌بیشدا هه‌یج جو‌ره بکه‌به‌کی جه‌ماوه‌رییان نییه.

ئەوجا عەرەبە ناسیۆنالیستەکانی دژ بە سەددامیش کە لە سوپای عێراقدا، بە ئاشکرا دەریدەبرن کە بۆیە ناپاڵەوی دەست لە سەددام بوهشین، چونکە ئەو دەترسن کە کورد هەلیان بۆ هەڵ بکەوی و "ژووروی عێراق" جیا بکەنەوه و بیکەنە دەولەتێکی سەرەخۆ.

بە کورتی "بەرەڵستکەرانی ئێرانی" مانی رژێمی مەلاکانیان پێی باشتەرە لە سەرەستیی کورد و "بەرەڵستکەرانی عێراق و عەرەب"یش مانی رژێمی سەددامیان لەسەر کار، پێی باشتەرە لە سەرەستیی کورد.

ئەوجا ئەمانە ی باسکران هەموو درۆپێکن لە زەریایەکی دوژمنایەتی و شۆقینیتی و کین و رک و بیرێ تۆتالیتێرانە و دیکتاتۆرانە و شەڕخوازانە ی بەرەڵستکەرانی عێراق و عەرەب بە گشتی و فارس و ئێران بە گشتی و هەر بەو جۆرەش بەرەڵستکەرانی حکومەتی تانسو چیللەر لە دەولەتی ترکدا وەکی حیزبی ANAP بە سەرۆکایەتی مەسعود یلماز و حیزبی رەفاھی ئیسلامیی بە سەرۆکایەتی ئەرەکان و حیزبی C.H.P بە سەرۆکایەتی بۆلەند ئیجەڤیت، هەموو دژی چیللەرن، بەلام لە کێشە ی کورددا هەموو پشتگیری چیللەر دەکەن بۆ پێشێلکردنی مافی کورد (١٦).

هەر لە کاتی پەلاماری لەشکری ترکدا بۆ سەر خواروی کوردستان لە بەهاری (نەرۆزی) ١٩٩٥ دا، دوو بەرەڵستکەری حکومەتی چیللەر، مەسعود یلمازی سەرۆکی ANAP و بۆلەند ئیجەڤیتی سەرۆکی CHP؛ پشتگیری هەلۆیستی رژێمی چیللەریان کرد لە پەلاماردانی خواروی کوردستاندا بە نێزیکە ی (٤٠٠٠) سەرباز کە گەلێک کوردی لە هێچدا نەبوو لە زارۆ و پیر و ژن بوونە قوربانی ئەو پەلامارە.

لە سووریاش دوو حیزب هەن بەرەڵستیی رژێمی بەعسیی سووریا دەکەن، یەکیکیان "برا موسولمانەکان" (الاخوان المسلمون) کە حیزبی عەرەبە سوننیهەکانی سووریا، و ئەوی دیکەیان حیزبی کۆمونیستی ریاو لێرک (ریاض الترح) هە کە خۆی ئەمە چەند سائیکە لە بەندیخانە ی سووریا،

هەردووکیان دژی کوردن. "برا موسوڵمانەکان" (الاخوان المسلمون) کورد بەوێ گوناھبار (متهم) دەکەن کە گوايه "دارو دەستە ی حکوومەتی حافیز ئەسەدن". هەموو کەسیکیش دەزانێ کە هەڵوێستی رژیمی ئەسەد بەرامبەر کوردە کە ی ژێر دەستی خۆی چۆنە. ئەوجا حیزبی ریاض التورک یش کورد بەوێ تاوانبار دەکەن کە گوايه هەموو سەر بە خالید بەگداشن. خالید بەگداشیش بەوێ گوناھبار دەکەن کە گوايه کوردیکی دژ بە عەرەب و ناسیۆنالیزمی عەرەب و بە کێتیی عەرەبە. ئەمە لە کاتێکدا کە خالید بەگداش لە هیچ سەردەمینکی ژانیدا هیچ جۆرە کوردایەتییهکی نەکردووە، و کە حیزبە کەشی لە حکوومەتی ئەسەددا هاوێش بوو هیچ رۆژنێک لە رۆژان دژی "پشتینی عەرەبی" (الحزام العربی) بەک وشە ی لە دەم دەرنەهاتووە و داوای هیچ جۆرە مافیکی کوردی نەکردووە.

بە کورتی؛ بزووتنەوێ کوردایەتی ناتوانێ پشت بە هیزی بەرھەڵستکەرانی نیو ئەو دەوڵەتانیە بێستێ کە کوردستانیان داگیر کردووە. سەبارەت بەم راستییە، رێدان بەو هیزە بەرھەڵستکەرانی بۆ هاتنە سەرکار بە تەنی؛ زبانیکی یە کجار گەورە یە بۆ کورد. لەبەر ئەوێ کورد نابێ "کەرنێک بگۆزێتەوێ بە کەری"، بە لێکو دەبی رووخاندنی رژێمە داگیرکەرەکانی کوردستان کاتێک بی کە هیزە کوردستانییهکان بتوانن جێیان پرێکەنەوێ. بە تاییەتی لەم رۆژەدا کە لە گەلێک لایەنی نیوچەیی و جیھانییەوێ هەول دەدرێ بۆ رووخاندنی رژیمی سەددام (لە عێراق) و رژیمی مەلاکان (لە ئێراندا). پێوستە هەموو کوردێک لە خۆی بپرسی، و بێژی: ئەم دوو رژێمە هەردووکیان دوژمنی کورد و دیموکراسی و ئازادین، بەلام پاش ئەوێ ئەو دوانە بە یارمەتی کورد رووخێران، کێ دیتە سەر کار؟. ئایا ئەوێ کە وەک ئەو دوو رژێمە و بگرە لەوانیش خراپتر هەلسوکەوت لە گەل کورد دەکات، ئە گەر هاتە سەرکار رژیمێکی دیموکراسیی لە عێراق یان لە ئێراندا دادەمەزرتنی؟ بێگومان نا.... کەواتە بۆچی دەبی کورد رێ بە چوار پیاو خراپی عەرەب، یان چوار پیاو خراپی ئێرانی بدات، ئەو دوو رژێمە بە پشتگیری کورد، یان بەبێدەنگی کورد لەسەر کار لا بێن و خۆیان بە هاسانی بێنە سەرکار و ژەھری مار بکەن بە گەرووی کورددا؟

ئېستە با سەرنجىكى كورت لەو ھىزە دەركىيانە بەدەين كە
پتوھەندىيان بە كىشەى كوردەو ھەيە:

(۱) ئەوروپا

ئەوروپا ئەو ولاتانەن كە سەتان سال ولاتەكانى خۆرھەلاتيان كوردو ھە كۆلۇنى
خۇيان و شىلەى ژيانى ئابورىى گەلانى خۆرھەلاتيان دەمژى و يارىيان بە
چارەنوووسيان دەكرد. بەرىتانيا و فەرەنسا و ئىتاليا كە سى دەولەتى
كۆلۇنيالىستى ئەوروپا بوون، پاش جەنگى جىھانىى يەكەم و شكاندنى
ئىمپراتۆرىتىى عوسمانى، ولاتى كوردستانيان پارچە پارچە كرد و دابەشيان
كرد بەسەر چەند دەولەتىكى داتاشراوى دەسكرددا، و نەتەوى كوردیان لە
مافى بېرىارى چارەنوووسى خۆى و دامەزراندنى دەولەتى سەرىخۆى خۆى،
بېنەش كرد، و لە ئەنجامى ئەویدا رۆژى كورد گەيشتە ئەم رۆژە ناخۆشەى
ئەورۇ.

ئىنە كە ئەم باسە دەكەين، مەبەستمان لە گىرەنەوى دىرۆكى خۇمان و باسى
ئىمپىريالىزم و كۆلۇنيالىزمى ئەوروپايى، ئەو نىبە بانەوى ركى كورد
ھەستىنەن و ھانىيان بەدەين بۆ تۆلە سەندنەو. چۆنكە ئەو ئەوروپايىيانەى ئەو
رۆژە، ئەوروپايى ئەورۇ نەن و لە ھەموو گەلىكىشدا باش و خراپ ھەيە. بەلام
دەبى ئەو بزانەن كە ئەو ئەوروپايەى كە ئەورۇ لەنىو خۇدا گەيشتووەتە
دامەزراندنى رۆنى دىمۆكراسى و پلورالیزم : چەندان شەرى كورت و درىژى
لەنىو خۇدا دیو، كە جەنگى جىھانىى دوویم تەنى نمۇنەيەكە لەوانە.

ئەوروپا لە چەند دەولەتىك پىكھاتووە كە لە بارى ژيانى ئابورى و چەرى
دانىشتووان و دەسەلاتى پىشەسازىيەو ەك يەك نەن. لە پىش ھەرسەپنانى
رۆنى سۆڤىتدا، ئەوروپا دوو لەت بوو. لەتىكى سەر بە بەرى سۆڤىت بوو،
لە بارى ئابورىيەو دواكەوتوو و تا ھەندازەى ھەژارى. و لە بارى ئازادىشەو
رۆنى تۆتالىتىز و گرندراو بوو بە سۆڤىتەو. لەتەكەى دىكەش برىتى بوو لە
ئەوروپاى رۆژاوا، ھىندىكىان زۆر بەھىز و دەولەمەند ەك ئەلمانىا و فەرەنسا

و بەریتانیا و هیندیکیشیان نیوه بههیز وهک ئیتالیا و نەمسا و ولاتانی
نەسکەندیافیا و بەلجیکا، و هیندیکیشیان کەمەیز وهک ئیسپانیا و پرتوگال.
رووخانی رژیمی سۆڤیت کارنکی وای کرد کە ئەوروپا بەرهو یەکگرتن بجێ و
هەول بدا جیاوازی ئابووری نێوان دەولەتەکانی کەمتر بکاتەوه، کە بێگومان
ئەوهش کارنکی یەکجار سەختە و کاتینکی زۆری دەوی، کە لەوانەشە سەر
نەگری.

یەکیەک لە ئەنجامە گرنەکانی رووخانی سۆڤیت یەکگرتنەوهی ئەلمانیا بوو.
ئەلمانیا بەم یەکگرتنە؛ لە لایەکەوه گەورەتر و بەهێزتر بوو، لە لایەکی دیکەوه
تووشی گەلێک کێشە بوو؛ وهک نا یەکسانیی ژبانی ئابووری لە هەردوو
لاکە ئەلمانیا و سەختیی نێزیککردنەوهی ئەم دوو گەلە لە یەک کە
نێزیکە یەنجای سالیک لە یەک پەچرا بوون و لە ژێر دوو رژیمی بەتەواوی
جیاواز لە یەکدا دەژیان.

یەکیەک لەو پرنسیپە گرنەکانی کە ژبانی ئەوروپای لەسەر دامەزراوە بازرگانی
و چارەچۆنکێشە بۆ پاره و دەسکەوتی ماددی. ئەوروپا لە چەند دەولەتینکی
پێشەسازی و بازرگانی پێکھاتوو کە پێوستییان بە بازار و کڕین و
فروشتن. بازاڕیش لە هەلو مەرجی پشینی و ئاژاوەدا سەر ناگری؛ بەتایبەتی
چونکە سەرمایە پێوستی بە خستەکارە بۆ گەشەکردن و قازانج هێنان. جا کە
سەرمایەدارانی ئەوروپا بیانەوی لە ولاتینکی دواکەوتوو، یان پێشکەوتوو
سەرمایە بخەنە کار بە نیازی قازانج، بەر لە هەموو شتێک بۆ شوێنێک
دەگەڕێن کە شەڕ و هەللاو پەشینی تێدا نەبێ. لەبەر ئەوه چاویان لە رژێمێکە
کە لە جینی خۆی دایمەریکایی. ئەوجا ئەو رژێمە؛ دیکتاتۆرە، ئاینییە،
ناسیۆنالیستە، دیموکراتییە، چییە، ئەوه بەلایانەوه گرنە نییە. هەر لەبەر
ئەوهیە کە دەولەتەکانی ئەوروپا و هەموو دەولەتە گەورەکان زۆرجار پشتی ئەو
رژێمانە دەگرن کە ملهوپ و خوێنپۆن و بەزوری زۆردارەکی خۆیان راگرتوو، و
گەلێک جاریش چەک و یارمەتی دیکە بە رژێمە دیکتاتۆریەکانی ئەو
دەولەتەکانە دەدەن بۆ ئەوهی لەسەر کار بێنن و بەزوری تەنگ ناسایش رابگرن.

لە سەرەتای ئەم سەتەیدەدا لە هۆز و سەرەك هۆزەكانی هیندیک نینوچەیی كوردستان پینكەهاتبوو. ئەمە لە لایەكەوه، لە لایەکی دیکەشەوه پینوهندیی رۆشنبیرانی كورد و سەرۆكەكانی بزووتنەوهی كوردایەتی بە رووسیاوه لە كۆتایی سەتەیی نۆزدهەم و لە دەمەدمەیی سەتەیی رابوردوودا وای لە رووسیا قەیسەری كردبوو كە سیاسەتی نینكەبوونەوه لە كورد پینەوهی بكات و بیر لەوهش بكاتەوه كە ئایە دامەزراندنی دەولەتیک بۆ كورد دەبێتە هۆی كەمكردنەوهی مەترسیی عوسمانی و گەلە تركە موسلمانەكانی قەفقاسی ژێردەستەیی رووسیا یان نا! ئەم رێبازە لە كاتی جەنگی جیهانیی یەكەمدا لەلای قەیسەری رووسیاوه بەرو پینش دەچوو، بەلام هینشتا بریاری تەواوەتی لەسەر نەدرابوو كە شۆرشى كۆمونیستانەیی ئۆكتۆبەری ۱۹۱۷ رووی دا. هاتنە سەرکاری رژیمی كۆمونیستی لە رووسیا و دامەزراندنی سۆڤیەتستان ئەم نەخشەیی بەجاریك پوچەكردەوه.

دەولەتی سۆڤیەت كە نینكەیی ۷. سالیك ژیا، سیاسەتیکى نادۆستانە و تەنانەت دوژمنانەشی بەرامبەر بە كورد گرتبوو بەر. ئەم سیاسەتە نادۆستانەییە هەر لە "كۆنگرەیی گەلانی خۆرەهلات"ەوه دەستپێكرد كە لە ۱-۸/۹/۱۹۲۰ لە شارى باكو بەسترا و هەشت كوردیش بەشدارییان تیدا كرد. كۆنگرە هەرچەندە بۆ ئەوه بەسترا بوو كە باسی چارەنووسی گەلانی ژێردەستەیی خۆرەهلات بكات، ئەمەش كاتیک بوو كە دەولەتی عوسمانی رووخابوو، و پەیمانی سینقیش لەو رۆژەدا لە كایەدا بوو بۆ دەستنیشانکردنی دواڕۆژی كورد، بەلام "كۆنگرە" بە یەك وشە باسی كوردی نەكرد. بە پینچەوانەیی ئەمەوه كۆنگرە پشتگیریی خۆی بۆ ئەتاترك و "حكومەتی ئەنقەرە" دەربەری كە ئەو دەمە هینشتا هیچ دەولەتیک دانپیندا نەنابوو. لە ۱۶/۳/۱۹۲۱ بشدا بەكیتی سۆڤیەت بە سەرۆكایەتی لنین پەیمانیکى "هاورپەتەیی" لەگەڵ "حكومەتی ئەنقەرە" بەست.

جا هەرچەندە لە سەردەمی لینیندا كۆمارنكی ئۆتۆنۆمیدار "لەنینوچەیی لاچین و قوبادلی و كەلبەژار و و هیندی شونیی دیکەیی كوردنشیندا بەنێوی

"کوردستانی سۆر" هه دامەزرا، بەلام هەر پاش نەمانی لێن و هاتنه سەرکاری ستالین و دارو دەستەکەمی، ئازەرییه خۆ به ترک زانه مێشک تۆرانیه‌کان چاویان برییه خاکی کورد و ستالینیان له کورد هاندا، به‌نیوی ئەوه‌وه که گوايه کورد دژی کۆمونیزم و یه‌کی‌تیی سۆڤیئت و "کرێگرته‌ی" به‌ره‌ی خۆراوان. ستالین وه‌ک سەرکرده‌یه‌کی فاشیست و تیرۆریست کۆچی به‌ کورده‌کان کرد بۆ کازاخستان و سیبیریا. ئەوجا ئازەرییه‌کان توانیان نیوچه‌ی کورده‌کان لurf بدن و به‌ هه‌موو جزوړیک بکه‌ونه تواندنه‌وه‌ی کورد، و لهم کاته به‌ دواوه له ئازربایجان زمانی کوردی رینه‌ند کرا. له‌ چله‌کاندا و له‌ کاتی جه‌نگی جیهانیی دووه‌مدا جاریکی دی کورد له‌ لایهن ستالین و ئازەرییه‌کانه‌وه‌ کۆچی‌ندران و ئەوجا کورده‌کانی "کوردستانی سۆر" بوونه ئاردی نیو دێکی چهند کۆمارنکی سۆڤیئتی و له‌ هه‌موو لایه‌ک ترووشی بنده‌ستی و بینه‌شی بوون. ته‌نی له‌ کۆماری رووسیا و کۆماری ئەرمه‌نستاندا توانیان تا هه‌ندازه‌یه‌ک خزمه‌تی زمان و کولتوری خۆیان بکه‌ن. هینده‌ی ئەمه‌ پینوه‌ندیی به‌ ئەرمه‌نستانه‌وه‌ هه‌یه، ئەوا ئەم ریندانه به‌ خزمه‌تکردنی زمانی کوردی سیاسه‌تێکی ئەو ده‌مه‌ی کاربده‌ستانی ئەرمه‌نی بوو، نه‌ک هی ده‌وله‌ت و رژیمی سۆڤیئت. ئەمه‌ش راستینه‌که که لهم سالانه‌ی دوایدا پێیگیشتووم..

شایانی باسه‌ ستالین و ئازەرییه‌ تۆرانیه‌کان هەر له‌ ته‌فروتونا کردنی "کوردستانی سۆر"دا چالاک نه‌بوون، به‌لکو له‌ هه‌ول‌دانیشدا بۆ ده‌ست‌برینی کورد له‌ کاتی دامه‌زراندنی کۆماری کوردستان به‌ سه‌رۆکایه‌تی پێشه‌وا قازی محممه‌د له‌ ده‌مه‌ ده‌می کۆتاییی جه‌نگی جیهانیی دووه‌مدا چالاک بوون. ئازەرییه‌کان نه‌یان‌ده‌ویست که کورد کۆمارنیک بۆ خۆیان دا‌به‌زرێن؛ به‌لکو ده‌یان‌ویست بینه‌ پارچه‌یه‌ک له‌ کۆماری ئازربایجان، بۆ ئەوه‌ی ئەو پارچه‌ کوردستانه‌ش وه‌ک "کوردستانی سۆر" لurf بدن. به‌لام پێشه‌وا قازی محممه‌د ئەم پیلانه‌ گلاوه‌ی پووچ‌کرده‌وه‌. ئەوجا که کۆماری کوردستان دامه‌زرا، ئەوه‌بوو ستالین له‌ پشت سه‌ری کورده‌وه‌ له‌ گه‌ڵ رژیمی شای ئێران رنکه‌هوت که له‌شکره‌که‌ی له‌ کوردستان بکشینیته‌وه‌ به‌رامبه‌ر وه‌رگرته‌ی مافی گه‌ڕان به‌ دوا‌ی نه‌وتدا له‌ ژوو‌رووی ئێران. کشاندنه‌وه‌ی له‌شکری سۆڤیئت بوو به‌ هۆی رووخانی

کۆماری کوردستان، چونکه کۆماری کوردستان سوپایه‌کی پر چه‌کی نه‌بوو. نه‌وجا پێشه‌وا و چه‌ند سه‌رکرده‌یه‌کی دیکه‌ی کورد له سێداره‌ دران.

پاش تۆپینی ستالین، سیاسه‌تی سۆڤیئت به‌رامبه‌ر به‌ کورد نه‌هاته‌ گۆران. له سه‌رده‌می خرۆشیف دا هیندیک له کورده کۆچی‌نکراوه‌کانی "کوردستانی سۆر" گه‌ڕانه‌وه‌ شوونی خۆیان، به‌لام نازه‌رییه‌کان رێیان نه‌دان حکومه‌ته‌که‌ی خۆیان دا‌په‌زێننه‌وه‌. له‌م کاته‌دا سه‌رۆک مه‌سته‌فا بارزانی که‌ ئهو ده‌مه‌ له سۆڤیئت په‌نا به‌ر بوو، و له سه‌رده‌می ستالیندا خرابووه‌ زیندان، به‌ره‌للا کرا. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا کورد هه‌ر به‌ زۆر لێنکراوی مانه‌وه‌، چونکه‌ سیاسه‌تی سۆڤیئت له‌سه‌رده‌می خرۆشیف و پاش خرۆشیف، هه‌تا هه‌ره‌سه‌ینانی سۆڤیئت روویکرده‌ دۆسته‌تایه‌تی سیاسی و بازرگانی‌کردن له‌گه‌ڵ هه‌موو ئهو ده‌وله‌ته‌ دیکتاتۆریانه‌ی کوردستانیان داگیر کردووه‌، به‌ تایبه‌تی عێراق و سووریا و فرۆشتنی چه‌کی قورس و قه‌که‌ر به‌ رژێمه‌ خۆنپه‌ژێره‌کانیان. رژیمی سۆڤیئت سه‌رچاوه‌ی چه‌ک و تفاق‌ی جه‌نگ‌ی هه‌ردوو رژیمی به‌عسی عێراق و سووریا بوو، هه‌ر له ۱۹۷۰ هه‌ تا رمان و گۆرپه‌گۆر بوونی. شایانی باسه‌ که له ده‌مه‌ ده‌می گیانه‌لای رژیمی سۆڤیئیدا باسی ئهو گه‌لانه‌ ده‌کرا که له سه‌رده‌می ستالیندا کۆچی‌ندرابوون و په‌رته‌وازه‌ کرابوون و له‌نیو ئه‌وانه‌شدا گه‌لی کورد. ئا له‌و رۆژانه‌دا جانیکیان خانم دانیال مه‌یتران ژنی سه‌رکۆماری فه‌ره‌نسا فرانسوا مه‌یتران له‌ گۆریاچۆفی په‌رسیبوو. "تایه‌ کورده‌ کۆچی‌ندراوه‌کان ده‌توانن بگه‌ڕێنه‌وه‌ کوردستانی سۆر و له‌وی کۆمارنیک بۆ خۆیان پێکه‌وه‌ بنین؟" گۆریاچۆف له وه‌زامدا گوته‌بووی: "کوردستانی سۆر" له‌ کوێه‌؟. ئه‌مه‌ نموونه‌یه‌که‌ بۆ ناسینی گۆریاچۆف، و پێنماوه‌ پێویست به‌ هیچ جۆره‌ لێدواننیک ناکات.

پاش ئه‌وه‌ی رووسیا بوو به‌ کۆمارنیک‌ی سه‌ریه‌خۆ و په‌لته‌سین بوو به‌ سه‌رۆک وه‌زیران و توانی به‌رامبه‌ر گه‌لنیک شه‌پۆلی کورسیبزوون و نازاوه‌ خۆی را‌بگری، رووسیا هه‌روه‌ک زله‌یزنیک له‌ جیهانه‌دا مایه‌وه‌، ئه‌گه‌رچی نه‌ک به‌ راده‌ی ئه‌مریکا، به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا له‌ هه‌موو لایه‌ک حسینی زله‌یزنیک‌ی بۆ ده‌کری. به‌لام رووسیا گه‌لنیک کێشه‌ی ئابووری هه‌یه‌ بۆ وێنه‌: بێنکاری و برسینتی له

سنوور بەدەرن، دزی و جەردەیی و پیاو کوشتن و چالاکیی مافیایی ھەر باس ناکرێ. بێجگە لەوێش چەچانستان داوای جیاپوونەوێ دەکات لە کۆماری رووسیا. گوناھێ بەشیکی ئەو کێشێانە کە رووسیا بە دەستیانەوێ دەتالێنێ دەکەوتنە ئەستۆی جیھانی خۆراو و بەتایبەتی ئەوروپا و بەتایبەتتر ئەلمانیای. چۆنکە رووسیا پاش ھەرسەینانی کۆمۆنیزم زۆر دۆستانە لە جیھانی رۆژاوا ھاتە پێشەو و ئەلمانیای رۆژھەڵاتی دا بە دەست کار بە دەستانێ ئەلمانیای رۆژاوا، و ئەوروپای رۆژھەڵاتی بێ بەرھەڵا کرد کە بێتێ ھاوێپەمانی ئەوروپای رۆژاوا. بەلام جیھانی رۆژاوا بەتایبەتی ئەلمانیای ھەلۆستەکانی بەرامبەر رووسیا راستبێژانە و بە وێژدانانە نەبوو، بەلکو زۆری زۆری بەلێنەکانی درۆ و دەلەسە و گوتە و پوچ بوون. ئێستەش ئەوەتە ئەمریکا رێ نادا بە رووسیا چەکی نیوکاکی بە ئێران بفرۆشی، ئەمە لە کاتی کە ئەمریکا خۆی تا ئێستە چەک و کەرەسە جەنگی بە ئێران فرۆشتوو و مەسەلە ئێران - گیت یەکیکە لەو بەزمانە. ئەمە بێجگە لەوێ کە ئەمریکا چەک و کەلو پەلی جەنگی بە گەلێک رژیمی شەڕخوای وەک سەددام و جونتای تورکیا فرۆشتوو و دەفرۆشی. بەلام ئەمە بۆ رووسیا بە ڕەوا نازانێ. لەبەر ئەوە رووسیا ھەستی خۆشبینی بەرامبەر جیھانی رۆژاوا و ئەو دەوڵەتانەش نییە کە سەر بە جیھانی رۆژاوان کە دیارە دەوڵەتی تورکیا دەگرێتەو. بۆیە دوور نییە کە رووسیا لە ژێر کارکرد (تائیر) ی ئەم بارە و گوشاری ئەو ھێزە ناسیۆنالیست و کۆمۆنیستانەدا کە رۆژ بە رۆژ لە رووسیا دەسلەتێیان فراوانتر دەبێ، سیاسەتێکی ناسیۆنالی سەربەخۆی خۆی بگری، لە جۆری سیاسەتی سەردەمی قەسەر و دووریش نییە خۆی بکاتە ھەڵبەندی عێراق و ئێران، کە ئەمەش مەترسییەکی زۆری تێدا بە بۆ گەلانی خۆرھەڵاتی ئێرەستان، بە تایبەتی گەلی کورد و ئاشتیی جیھان بەگشتی. لە ھەمووش مەترسی تر ئەوەیە کە زانست و تەکنیکی رووسیا یارمەتی عێراق و ئێران بەدەن بۆ و دەستەینانی چەکی ئەتۆمی و پێشبردنی زانستی بەرھەمەینانی چەکی کۆمکۆز وەک چەکی میکروبی و کیمیایی کە تا ئێستا چەند جارێک دژی خەلکی کوردستان بەکار ھێنراون.

لێره دا پێویستە بگوترێ کە کوردەکانی کۆمارەکانی پێشووی یەکییتی سۆڤیەت لەپاش ھەرسەھینانی یەکییتی سۆڤیەت کەوتنە جموجۆل و کۆمەڵەیەکیان پێکھێنا کە مەڵبەندەکی لە مۆسکۆیە.

لەسەرەتای نۆفەمبەری ساڵی ١٩٩٤ دا کۆنفرانسیکی گەورە بۆ لێکۆڵینەوەی دۆزی کوردستان بە دەستپێشکەری پێ کێ کێ لە مەڵبەندی کۆلتوویری کورد لە مۆسکۆدا گیرا. رژیمی ترک لەم ھەلۆستە ی رووسیا زۆر بەگومارە و چەند جار پێوەندیی لەگەڵ کاربەدەستانی رووسیا گرتوووە بۆ بەستنی ئەو "چالاکێ بە کوردانە" یە کە رژیمی ترکیا بە چالاکیی تیرۆرستانە ی پێ کێ کێ دەداتە قەڵەم. دەبێ ئەوەش بزانی کە پێ کێ کێ لە مۆسکۆ نۆنەری ھەیە. ماھیر وەلات Maher Welat نۆنەری ERNK یە لە رووسیا. رووسیا لەو دەترسێ کە دەولەتی ترک خۆی بکا بە دەمراستی ئەو کۆمارە ترکمانانە کە پاش ھەرسە سۆڤیەت دروست بوون وەک ئازربایجان و ترکمانستان و .. ھتە. سەرۆک وەزیرانی دەولەتی ترک تانسو چیللەر بە ئاشکرا ھەوڵی یەکییتی "دەولەتە ترکمانەکان" دەدا بە "سەرۆکایەتی ترکیا". دەولەتی ترک تا ساڵی ١٩٩٥ نیزیکی ٥,٦ ملیارد مارکی ئەلمانی بەخت کردوو لە قازاخستان و قرخیزستان و ترکمانستان و ئۆزبەکستاندا.

بەھەمی پێشوودا دەرەگەوی بۆمان کە دەولەتی رووس چە لەسەردەمی قەیسەردا و چ لە سەردەمی سۆڤیەتیدا و چ لە سەردەمی رووسیای فیدەرالی ئێستەدا؛ ھیچ چاکەیکە بەسەر کوردەوێ نییە بەلکۆ ھەمیشە ھەوڵیداوە کورد دابدوێ بۆ بەرژووەندیی خۆی. لەبەر ئەمە کورد دەبێ لە ھەڵسوکەوتیاندا لەگەڵ دەولەتی رووسیا زۆر ھۆشیارانە بجوولێنەو.

ئیسرائیل:

دامەزراندنی دەولەتێک بۆ جوان بەنیوی "ئیسرائیل" ھو لە ساڵی ١٩٤٨ دا، لە ئەنجامی راستەو خۆی بەلینی "بەلفور" و کەینوینی "دەولەتە ئیمپریالیستەکانی رۆژاوا"؛ یان "بەرە ی سەرمایەدارانی رۆژاوا" ھو نەبوو؛

و هەک عەرەبە ناسیۆنالیستەکان و کۆمۆنیستەکان و کوردە خۆ بە چەپی زانەکان دەیانگوت و ئیستەش زۆریەیان هەر دەیلێن و دەیلێنەوه، بەلکو پێوەندیی میژوویی مووسایییەکان بە "خاکی پیروژ" واتە "تۆرشەلیم" یان "قودس" هە، و هەروەها پلەمی پیشکەوتنی شارستانییتی مووسایییەکان لەچاو گەلانی عەرەب و موسولماندا و دەسلاتی روشنبیرانیان بەسەر کۆمەڵگەی ئەوروپایی و ئەمریکاوە، دەوری سەرەکی لەم کارەدا گیرا. واتە مووسایییەکان خۆیان دەولەتیان بۆ خۆیان دروستکرد، نەک "تیمپریالیستە خۆنمژەکانی ئەروپا".

کەس دەولەت بۆ کەس دروست ناکا. هەر ئەو ئەوروپاییانە بوون کە بە ملوێن جوویان بە گاز خنکاند. خۆ ئەگەر مووسایییەکان خۆیان هیچ نەبوونایە، ئەوا بەلێنی "بەلفوور"یش مینا بەلێنەکە ی پەیمانی "سینەر" کە بە کورد درا، و هەک تری بن گۆمی لێدەهات. ئەوەشمان لەبیر نەچی کە تەنگە تیلکەیی عەرەب و خۆ گێشکردنەوه و فیشالکردنیان بە قێکردنی جوولەکە و هەپەشە کردنیان بەوهی فەریان دەدەنە نیو زەریاوە، دەورنکی گەورە ی گیرا لە سەختگیریی مووسایییەکاندا. خۆ ئەگەر عەرەبەکان هەر لە سەرەتاه بە گیانیکی روشنبیرانە ی تیگەبشتوانەوه بکەوتنایە کار، ئەوا ئیسراییل هەر لە یەکەم رۆژەوه لە سنوورنکی تەنگ و خاکیکی گێجکەدا و لە تەنیشت دەولەتیکی فەلەستینی عەرەبەوه و لە نیو زەریایەک عەرەبدا و هەک دوورگەیەک دروست دەبوو. ئەوساش شەری ١٩٤٨ و ١٩٥٦ و ١٩٦٧ و ١٩٧٣ هەلەندەگیرسان و ئیسراییلیش ئەو ولاتە فراوانە ی داگیر نەدەکرد و ئەورۆش عەرەبەکان پاش نیو سەتەبەک مالدویرانی و دوای ئەو هەموو هەپەشەو گۆرەشە و هاشو هووش و خۆ بە زلگرتن و قسە پف هەلداروانە و کوشتن و لەسێدارەدانی خەلکی بێگونا بە تۆمەتی "سیخوپی بۆ ئیسراییل" و کودەتای سوپایی و دیکتاتۆریتی بەنیوی خۆ ئامادە کردنەوه بۆ "رزگارکردن" ی فەلەستین، ناچار نەدەبوون بچنە سلأوی ئیسراییل کە تا دوینی بوو بە "ئیسراییلی بیژی" (اسرائیل اللقیطة) و "زیونیستی تاوانبار" (الصهاينة المجرمون) و چی و چی. نیویان دەبردن.

ئەمەیان وا، و ئەوجا دەبی بزاین کە سیاسەتکارانی کورد، کە هەموو چاویان لە بیرى مارکسیستی سۆشیتانە دەکرد، هەر بە ونە ی ناسیۆنالیست و

کۆمۆنیستە عەرەبەکان بۆ دۆزی فەلەستین دەچوون و بگرە توندتر و خەستتریش لەوان. ئەوەی راستی بێ؛ یەکیشتیی سۆڤیت وەک دەولەتەکانی بەرەو خۆراوا لەسالی ۱۹۴۸دا، واتە لەسەردەمی ستالیندا دەنگی بۆ دابەشکردنی فەلەستین لە نێوان عەرەب و جوولەکەدا دابوو، بۆیە کۆمۆنیستە عەرەبەکان لە سەرەتایەکی بە پێرەویکردنی سیاسەتی سۆڤیت پشتگیری دابەشکردنی فەلەستین و لایەنگیری "برایەتی عەرەب و جوولەکە" یان دەکرد، بەلام دواوە بە ناچاری و لە ترسی تینرۆری ناسیۆنالیزمی عەرەب؛ باپان دایەو، و لەگەڵ گۆڕانی سیاسەتی سۆڤیت بەرامبەر بە ئیسرائیل لە پەنجاکاندا و بەتایبەتی لە سەردەمی خروشینفدا کە سۆڤیت ھەلۆستینکی دژ بە ئیسرائیلی گرتبوو، کۆمۆنیستە عەرەبەکان (بەتایبەتی لە عێراق و سووریا و کوردە مارکسیستەکانی ژێردەستە) ئەم دوو ولاتەشیان لەگەڵ کەوتنە جێنۆ دان بە ئیسرائیل و پەلاماردانی بە قەسە. دیارە ئەو کوردانە ھەلۆستینکی نەیارنشیان بەرامبەر بە ئیسرائیل ھەبوو، ھیندیکیان لەرووی ترسەو ھوو، ھیندیکیشان لە ھەلپەرسەتییەو، یان بۆ پاراستنی بەرژەوندیی خۆیان، یان لە گەوجی و نەزانییەو ھوو. ئەمە کارێکی وای کرد کە بزووئەوێ کوردایەتی نەتوانی هیچ پێوەندییەکی لەگەڵ ئیسرائیلدا ھەبێ. ئەوجا ئەگەر ئێمە ئەو ماوە کورتە یەنەریکەین کە خۆدیلێخۆش بوو سەرۆک مەلا مستەفا یارزانی لەرێ عیسمەت شەریف وانلی و سامی عەبدولرحمانەو پێوەندییەکی یەحسینی لەگەڵ ئیسرائیل ھەبوو، ئەو هیچ جۆرە پێوەندییەکی دیکە نەبوو، تەنانت ئەم پێوەندییەش هیچ بەرھەمێکی نەبوو. چونکە ئەو کوردانە سەر بە یارزانی بوون و دەستیان لەم کارەدا بوو، مەزۆفی سیاسەتکار بوون و ئەو کوردانە لە ریزەکانی یارزانی جیا بووونەو و بەرەمەکانیان دەکرد، رێیان دا ئەم پێوەندییە پەرە بسینێ و رێکو پێک بکری. پاش ھەرسە بەھاری ۱۹۷۵ و ھەتا ئەم دواوییەش یاسکردنی ئیسرائیل شتێکی بھ و تابو tabu بوو.

دیارە ئیسرائیل لە سیاسەت و پێوەندییەکانیدا بە خەلکی ئەم جیھانەو، بە دوا دەسکەوت و بەرژەوندیی خۆیدا دەگەڕێ. بەلام کێ ھەبە و نەکات ،

مهگهر کورد، لهگهڵ ئەمەشدا لهوانه بوو ئیسرائیل له دهیهکانی رابوردوودا پێوهندییهکی توند و تۆڵ به بزوتنهوهی کوردایهتییهوه بهستی ئەگهر بهاتایه و بیزانیایه که بزوتنهوهیهکی کوردایهتییه یه کگرتوی وا له کایه دایه پشتهی پینبهبه ستری. چونکه ئەگهر پێوهندییهکی وا له سهر بنچینهیهکی پتەو ببوایه، دوور نهبوو زۆر سسووتی به بزوتنهوهی کوردایهتی بگه یاندایه، چ له باری سوپایی و چ له باری دیپلۆماسییهوه. من پتر له سی سالیکی له مهو بهر ئەم قسانەم دا به بای گوێی سهرکرده کوردهکانی ئەو سهرده مهدا، بهلام ههر ئەوهندهی مابوو بکهن به کێو دا. راستیه کهی ئەز ده مزانی سیاسهتی دهوله تان و گهلانی عهرهب (و کورده کۆمونیست و مارکسیستهکانیشیان لهگهڵ) بهرامبهر ئیسرائیل و جووله که سیاسهتیکی شۆفینستانه ی چهوت و چهوێله و خزمهتی دۆزی فهلهستین و گهلی فهلهستین ناکا، و ده شمزانی که سهرکرده عهرهبه شۆفینستانه کان رۆژی له رۆژان ناچار دهبن بچنه سلاوی ئیسرائیل، له بهر ئەوه نه مه ده و یست گهلی کورد، به کههرتی و شۆفینیتی ئەوان زیان بهیستی، بۆیه له سه مینارێکدا که له ۱۹۸۵/۵/۱۱ دا له شاری ستۆکههۆلم به سترابوو بۆم به ناشکرا گوتم: "هاکا عهرهبه کان لهگهڵ ئیسرائیل رینکههوتن" (جمال نهبز: دۆزی ناسیونالی کورد - ئۆتۆنۆمی، یان کوردستانیکێ سهرهخۆ، یان بپاری چاره نووس له ئازادیدا و بۆ ئازادی" سوێد ۲۶۸۵ ک / ۱۹۸۵ ز، ل ۳۷).

به کورتی نیو سه تهیه که ماوه هه بوو بۆ کورد ئاوڕێک له ئیسرائیل بده نه وه و سووتیک له شهڕی نیوان شۆفینیزی عهرهب و ئیسرائیل وه رێگرن، بهلام ئەوا ئەو هه له ده ستهچوو. چونکه ئێسته ئیسرائیل ده یهوی تا پینده کری خۆی لهگهڵ عهرهبه کان رینکبها و چارێک بۆ کێشه ی فهلهستین بدۆزێته وه و له م مهیدانه شدا که مینک هاتووته پێشه وه. ئیسرائیل ئێسته لهگهڵ میسر و ئەردهن و مه غریب پێوه ندیی دیپلۆماسی هه یه و لهگهڵ سوورباش وتوونژی هه یه. بێجگه له وه ش. لهگهڵ PLO به سه رۆکایه تییه یاسر عهره فات په یمانی به سته وه بۆ دامه زرانندی ئۆتۆنۆمی له هیندیک نیوچه ی فهلهستیندا. له هه مان کاتدا ئیسرائیل ده یهوی پێوه ندیه کانی خۆی لهگهڵ ده وله تی ترک باش بکات، چ له

باری سوپایی و چ له باری ئابوورییهوه، گوايه بهنبیوی "بهریرهکانیی تیرۆریزم" هوه، که دیاره "تیرۆریست" بهلای ئیسرائیلیهوه ئهو عهرهبه فهلمستینییه ناسیونالیسته سهختگیرانهن (وهک "بهرهی گهلیر" (الجهبة الشعبیة) و "کۆری شۆرشگیر (المجلس الثوری)ای ئهبوو نيزال (ابو نضال) ههروهها موسلمانان بنچینه گرهکانی وهک کۆمهلهی "حهماس" (حماس) و "جیهادی ئیسلامی" (الجهاد الاسلامی) و..هتد. "تیرۆریست"یش به لای ترکهوه PKK و ههموو کوردیکه که داوای مافی کورد بکات، یان ههر کهسینکی دیکه که کورد نهبی، بهلام لهسهر مافی کورد بهدهنگ بی وهک ترکی رۆشنبیر و ئاشتیخواز که دژی کورد کوشتن. بهلام نه دهولتی ترک دهتوانی بههریهکی نوی بۆ شهر دژی عهرهبه ناسیونالیست و موسلمانان بنچینه گرهکانی عهرهب بکاتهوه لهبهر خاتری ئیسرائیل، و نه ئیسرائیلیش دهتوانی بههریهکی نوی دژی کورد، بهتایبهتی پی کئی کئی بکاتهوه لهبهر خاتری ترک. لام وایه ئیسرائیل هینده نهزان نهبی که به خوتو خۆپایی نهتهوهی کورد بکاته دوژمنی خۆی، یان بجۆ پهلمازی پی کئی کئی بدات و ناچاری بکات تۆله بستیینیتهوه لینی. بهلام رهنگه له سنووری ههوالگوزاری و جاسوسییدا پشتی دهولتی ترک بگری، که دیاره ئهمهش دژی بهرژهوهندیی کورده و کوردیش دهبی و مافی خۆیهتی که لهم رووهوه زۆر وریا بی (۱۷).

بهکورتی دوور نییه ئیسرائیل ئهپوڕو خۆی له بارینکی وادا بیینی که پینی وابی هیندهی جارن کاری به کورد نهبی. بهلام دهبی ئهوه بزانی که چارهسهرکردنی یهکجارهکیی کیشهی فهلمستین ههروا به هاسانی و بهم زووانه له دهسهلاتی ئیسرائیلدا نییه. چونکه نه ئیسرائیل دهتوانی واز لهو ههموو خاکه بهینی که فهلمستینییهکان و سووریا و عهرهبهکان بهگشتی داوای دهکهن و نه فهلمستینی و سووری و عهرهبهکان بهگشتی به شتیکی کهم له ئیسرائیل خوش دهبن. ئهمه بینجگه له دوژمنایهتی میژوویی عهرهب و جوولهکه و بههریرهکانیی موسولمانان بنچینه گرهکان له ههموو لایهکی جیهاندا و یارمهتیدانیان لهلاین کاربهدهستانی ئێران و سوودان و ئهفغانستهوه.

ئەمریکا:

ئەمریکا ولاتینکی گەورە ۲۰۰ ملیۆنییە. لەباری ئابوورییەوه پیشەسازییەکی یەکجار گەشە کردوو، و کشتوکالینکی فراوان و ھەموو جۆرە و ، لەباری رامیاریشەوه رژیمیکی دیموکراتیی پەرلەمانییە. ئەمریکا تا ماوەیەک لەمەو بمر یەکیک بوو لە دوو زلھیزەکی ئەم جیھانە. بەلام پاش ھەرسەھینانی یەکییتی سۆفیت، ئەمریکا بوو بە زلھیزی یەکمە لە جیھاندا. ئەمریکا چ لەباری سیاسی و چ لەباری ئابووری و چ لەباری ستراتیژی سوپایییەوه بەرژەوندییەکی ژاری ھەیە لە گەلینک شوننی ئەم جیھاندا کە یەکیک لەوانە نینۆچەیی خۆرھەلاتی نینۆراستە، کە کوردستانیش دەگرێتەو. تینکەلپوونی ئەمریکا لەگەڵ سیاسەتی خۆرھەلاتی نینۆراست لە ماوەی جەنگی جیھانیی دووھەدا دەستپێکرد، کاتینک ئەمریکا ھەولێ دا خۆی لە دەولەتی ترک و ئێران نینۆیک بکاتەو بۆ بنکە دانان لەو ولاتانە بە مەبەستی بەرھەرەکانیی دەسلەلاتی رژیمی کۆمونیستی سۆفیت. لەکاتی کشانی "لەشکری سۆر" بەسەر ئازربایجانی ئێران و رۆژھەلاتی کوردستاندا کە بوو بەھۆی دامەزراندنی کۆماری کوردستان و کۆماری ئازربایجان، ئەمریکا لەگەڵ بمریتانیا و فەرەنسا، یارمەتی ئێرانیان دا بۆ دەرکردنی لەشکری سۆفیت لە ئێران، کە ئەنجامەکی بە رووخانی کۆماری کوردستان تەواو بوو. لەپاش جەنگی جیھانیی دووھەمەو ئەمریکا توانی لە ئێراندا دەسلەلاتینکی زۆر پەیدا بکا و زۆر یارمەتی رژیمی ھەمە رەزا شای ئێرانی دا بۆ پاراستنی تەختەکی و تەنانەت کودەتای جەنەرال زاھیدی دژی ھۆکومەتی دوکتۆر موسەدەق بە پشتی دەزگەیی نھینی ئەمریکا (سیا) سەرکەوت، کە لە ئەنجامدا شای راکردوو توانی بگەرێتەو ئێران. پاش ئەوەش ئەمریکا بە چەک و تەکنەلۆژی و ھەولگوزاری یارمەتی رژیمی شای دا و لە بەھاری سالی ۱۹۷۵ دا کاتینک شای ئێران لە جەزائیر لەگەڵ سەددام ھەسەین رینکەھوت و پەیمانی جەزائیری دژی کورد و شۆرشێ ئەیلوول بەست، ئەمریکا پشتییکردە کورد، ھەرچەندە لەوێ پینش بەلینی بە سەرکەردەکانی شۆرش داوێ کە یارمەتی کورد بدا، بەلام لە کۆتایی ھەفتاکاندا و پاش ئەوەی شای ئێران ویستی خزی بکاتە ھیزی

پنجەم لە جیهاندا و بێتە سەرکردەیی نیوچەیی کەنداو، ئەمریکا پشیتی شای بەرەللا کرد، و پاش ئەوەی کە شا ئێرانی بە جێهێشت و خۆمەینی سەرکەوت؛ تەنانت قیزەبەکی نەدەدا بە شا کە بچی بو ئەمریکا چاری نەخۆشییەکی بەکا.

هەرچەندە ئەمریکا لە سەرەتاوە زۆر پشپیشی بو ژێمی خۆمەینی کرد، بەلام ژێمی خۆمەینی زۆر دوژمنانە لەگەڵ ئەمریکا هەلسو کەوتی کرد. و تاقمی خۆنێدکار کە بە خۆیان دەگوت "خۆنێدکارانی هێلی ئیمام" پەلاماری سەفارەتخانەی ئەمریکایان دا لە تاران و کاری دەستان سەفارەتخانەیان ٤٤٤ روژ وەک دیل گرت. کاتێک هێزێکی ئەمریکایی ویستی ئەم دیلانە بەرەللا بەکا فەرۆکەبەیان لە تەبەس کەوتە خوارووە و هەر کەسێکی تێدا بوو مرد. خۆمەینی تا مابوو ئەمریکای نینو نابوو "شەیتانی گەورە". پاش مردنی خۆمەینیش سەید عەلی خامەنەیی جێنشینی خۆمەینی، ئەویش وەک خۆمەینی دوژمنایەتی ئەمریکا دەکا. ئەمریکاش ژێمی ئێران بە دوژمی هەرە گەورەیی خۆی دەزانی. لە مانگی شوباتی ئەمەسالا (١٩٩٥) دا سەرۆکی کۆنگرەیی ئەمریکا لە وتاریکدا کە بو ئەفسەرەکانی هەوالگوزاری و پاراستنی ئەمریکا لە واشەنتن دای، بنچینەگری ئیسلامی وەک "مەترسییەکی گەورە" دانا بو کۆمەڵگەیی نینو دەولەتان و گوتی دەولەتی ئەمریکا دەبی تێبکۆشی بو لە بنجەڵکەندنی کۆماری ئیسلامیی (ئێران). ئەمە لە کاتێکدا کە ئێرانییە کۆچکردووەکان بو ئەمریکا (فارس و ئازەری) لە هەرە دەولەمەندترین کەسانی ئەمریکا دەژمێردرێن. پتر لە ٥٠٠ مامۆستای زانستگەکانی ئەمریکا ئێرانین (کیهان - چاپ لێدن ش ٥٤٥، ١٩٩٥/٢/٢٣ ص ٧).

سەرەرای ئەم هەلۆستەیی ئەمریکا بەرامبەر ئێران و ئێران بەرامبەر ئەمریکا، ئەمریکا هیچ یارمەتی بە گەلی کوردی ژێردەستەیی ژێمی ئێران نادا بو خۆ رزگار کردن لە چنگی ئەو ژێمەیی کە ئەمریکا بە ژێمینکی "تیرۆرستی" دادەنی.

دەبی ئەوەش بێژێن کە پاش دامەزراندنی "هەرمی ئاسایش" و "نیوچەیی

نەفرین" ئەمریکا یەکیەکە لەو دەولەتانەی کە ئەو نیوچەیدە لە هێرشێ سەددام دەپاریزی، بەلام لە کوشتن و بڕین و دەربەدەر کردنی کوردی کەرکووک و مووسل و دیالە و بە عەرەب کردنی ئەو نیوچانە لە لایەن سەدداموە بێدەنگە.

ئەمریکا پشتی دەولەتی ترک دەگری؛ هەرچەندە دەزانی کە دەولەتی ترک دەولەتێکی میلیتاریستی رەگەز پەرستی دوژمن بە کوردە و بە هەموو جوژی یارمەتیی دەولەتی ترک دەدا کە بێتێ ئەندامی یەکیێتی ئەوروپا و بە پارە و تەکنۆلۆژی بەهیزی دەکا. بمر لەوێ سەددام پەلاماری کویت بدا ئەمریکا زۆر یارمەتیی سەددامی دا دژی ئێران.

چی بکری' باشە:

بە بیروپای من پێویستە کورد و بزووتنەوی رزگاریخوازەکی لەباری ئێستەدا بە پینی پرۆگرامێکی تایبەتی و دەرزکراو بکەوێتە کار و لەم کاتەدا ئەم خالانەیی خوارەو بەگریته بەرچاو:

١- کورد پێویستە ستراتیژ و تاکتیکی خۆی هەبێ و هیچ کاتێک ستراتیژی خۆی کە ئازادی و یەکسانی کوردە بە پینی گۆرانی بارودۆخی نیوچەکە و جیهان نەگۆری، بەلام تاکتیکی خۆی لەگەڵ ئەو گۆرانانەدا بگۆنجینی کە روو دەدەن، بێ ئەوەی دووری تاکتسیک لە ستراتیژەو هەبێ دەستکاریبەکی بنچینەیی بەسەردا بێ.

٢- لە سنووری بەپەند کردن و ریسوا کردنی ئازاوەی حیزب حیزبێ و شەرە گەرەکی سیاسی و براکوژیدا (کە خۆ کوژیە) پێویستە هەول بەدری جوړە هاو ئاهەنگیەک لە سنووری ستراتیژی هاو بەشداد لەنیو حیزبەکانی کوردستاندا چی بکری و ئەو هینزە سوپاییانە کە حیزبەکان هەیە رێکوپێک و دەسکەنە بکری و لە شینووی سوپایەکی کوردستانی مۆدێرندا بپاریزی.

٣- پێویستە لە سنوورێکی ئێنتەرناسیونالدا بگریته مینشکی دەسەلاتدارانی

نهم جیهانموه که تاکه جینگر (ئالتهمرناتیف) یک بۆ نهم رژیمه دیکتاتور و تیرۆریست و تۆتالیتیرانهی رۆژهه لاتی نیوه راست (به تایبه تی ئهو ٦ ولاتهی کوردستانیان داگیر کردوه) دهسه لاتیکی کوردیی ئازادیخوازانهی دیموکراتی پلورالیستانهیه که ناشتی و پیکه وه ژبانی به هیمنی و ئاسایش له نیوچه کهدا مسزگهر بکات. ئه گه نا ههر هیزکی دیکه، بێجگه له کورد، ههر بهو رینه دا دهروا که نهم رژیمانهی ئیسته پینیدا رۆشتوون و دهروون.

٤- پنیسته ئهو پینوهندییهی له نیوان هیندیک دهولهت و کوردا دروست بووه له رنی کۆمه لێ نه ته وه یه کگرتووه کان و ئهو هیزانه وه که "ههریمی ئاسایش" له کوردستاندا ده پارێزن، بکریته پینوهندییه کی درێژخایهن بۆ بهرژه وهندیی کورد و ئهو لایه نانه. له بهر ئه وه پینشه میدان به چالاکیی دیپلۆماسیی سهرومپی رۆشنبیرانه له هه موو جیهاندا، به تایبه تی له ئه مریکا و ئه وروپا و رووسیا و ئوسترالیا و ئیسراییل یه کجار پنیسته، بێ ئه وهی ولاته کانی دیکه به خرنه پشتگۆی.

پەراوێزەکان

- (١) - وشەى "وار" کە بەمانای "جى" و "شونى لىدانىشتن" و "نىشتمان" دى، لە وشەى "هەوار" ەو ەاتوو، وشەى "هەوار" بەشى دووھەمى "کۆم هەوار"؛ واتە "هەوار" یان "هەوارگەى کۆمەلگە" کە بوو ەتە "کۆمار" و ئوموژ بەمانای "جەھورىە" بەکار دى. وشەى "جەھور"ى عەرەبى و فارسى و ترکى لە "کۆم هەوار" ەو ەاتوو، کۆم هەوار <کۆمەھوار> گۆمھور. چونکە دەنگى "گ" لە زمانى عەرەبىدا نىیە. دەنگى "ک" و "گ" زۆر جار لە کوردیدا لە جىاتى یەک بەکار دىن. سەرئەجى وشەى "سک" و "زگ" یدە، ەروەھا وشەى "باوکم" لە زاراوى سۆرانى و "باوگم" لە زاراوى فەلیدا. ەمەر لەسەر ئەم دەستورە "بزرگمەر"ى فارسى لە عەرەبىدا بوو بە "بزرجمەر".
- (٢) - بەپێى ئەم بەلگەنامە مینۆوییە ئەر کەنداوى کە فارسەکان پێى دەپێژن "کەنداوى فارسى" و عەرەبەکان پێى دەپێژن "کەنداوى عەرەبى"، کەنداوى کوردیشە.
- (٣) - وشەى "مداين" (ماداین) کە عەرەبەکان بەکاریان ەتتاو لە گەلى وشەى "مذینة" (شار) ەو ەتتاو. وشەى "ماداین" (لەسەر کینشى وشەى "زەرەین")، کە گۆندیکە لە ستانى سلیمانى.. بڕگەى یەکمەمى کە "ماد" ە ئاماژە بۆ بنەچمەر ەچەلەکى وشەکە دەکا.
- (٤) - ئەمانە وشەى عەرەبى و ترکى و فارسین، یەکەمیان بەمانای "سواری" و دووھەمیان بەمانای "پارێزەر" و سێھەمیان بەمانای "پاسەوان" دى بۆ شار دتەوێ مەبەستى راستینەى بوونى ئەم دەستانە وەک بەکرێگىراوى داگیرکەران.
- (٥) - وشەى "جاش" لە زمانى کوردیدا ەمەر بە مانای بىچووى کەر بەکار ناھینى، بەلکۆ جاش بەمانای "دەستى دووھەم" و "ساختە" و "ناپاست" و "ناپەسەن" یش بەکار دى، وەک "جاش پۆلیس" واتە کابرایەک پۆلیسینى دەکا بەلام پۆلیسى راستینە نىیە، "جاش کەوش" واتە "کەوشە و لەپى دەکرى" بەلام "کەوشى راستینە" نىیە.
- (٦) - ئەم پێنج دەولەتە، بۆیتەن لە: دەولەتى ترک و عێراق و سووریا و ئێران و ئازەربایجان (کەپاش ەروەسەتانی ئیمپراتۆرىتى سۇقنیت دروست بوو). جا لەمەر ئەوێ پاش شەرى ئەرمەن و ئازەرى، بەشینکى کوردستانى سۆر کەوتە دەست ئەرمەنەکان و بەشینکى دیکەى ەمەر بەدەست ئازەرىیەکانەو ماوەتەو، ئەوا کوردستانى ئوموژ بەسەر شەش دەولەتدا داھەشکراو.
- (٧) - مافى بڕبارى چارەنووس لە ئازادیدا و بۆ ئازادى لە سەمینارى "دۆزى ناسیونالى کورد، ئۆتۆنۆمى یان کوردستانیکى سەریخۆ، یان بڕبارى چارەنووس لە ئازادیدا

بۆ ئازادی" بە رۆنی شیکراوەتمو، کە لە رۆژی ١١/٥/١٩٨٥دا لە ستۆکھۆلم (سوئەد) پینشکێشم کردوو.

(٨)- دەنگی (پ پ) و (ف ف) لە زمانە ئێرانییەکاندا جینی یەک دەگرن. شایانی باسە دەنگی (پ پ) لە دەنگی (ف ف) کۆنترە. ئەم کۆنیتییە لە زمانی کوردیدا باش پارێزراوە، بەلام لە زمانی فارسیدا کەمتر پارێزراوە، بۆ وێنە: پیروژە (کوردی) / فیروژە (فارسی)، پەرپووت (کوردی) / فەرتوت (فارسی)، سەپی (کوردی) / سفید (فارسی). وشەی "فەیلی" هیچ پێوەندییەک بە وشەی "فیل" نەبێت وەک هیندیک کەس دەبیژن، ئەوەش لەبەر ئەوەیە کە دەبیژن کە فەیلیەکان هەموو وەک فیل بەهێزن.

(٩)- لە نێوچەی خۆراسان هەرمێکی گەورە هەیە بەنێوی "کوردستانی خۆراسانی" (سەرچۆی وتاری مینۆرسکی بەدە لەبارەی "کورد" وە لە نێسکلۆپیدیای ئیسلامدا چاپی یەکەم) یەکێک لە رۆشنپەر بەتەنگمەو هاتووێکیانی ئەوی، کە نێوی کەلیموللای تەوودی (کەلیم الله توحید) یە لەپاش دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی ئێران؛ چەند پەرگێک لێکۆڵینەوی لەبارەی مێژوو و رەوشووخوو و فەرھەنگی ئەو کوردانەو بەلاوکردوو، کە بوو بەمۆی گەرتن و ئازاردانی زۆری لەلایەن رۆژی ناخوێندەکانی ئێرانەو. نووسەرە ئاوارەکانی ئێران لە ئەوروپا و ئەمریکا کە بۆ گەرتنی هەر یەکێک لە خۆیان هەریان دەگاتە ئاسمان، کەچی بۆ گەرتنی تەوودی، یەک وشەیان لەدەم ئەهاتە دەروە. شایانی باسە کە کوردەکانی خۆراسان هەر ئەوانە نین کە لە سەرەمی سەفەویەکاندا کۆچیێندراون بۆ ئەوی، بەلکۆ کوردی نیشتهجینی ئەوێن. بێجگە لەوەش کوردێکی یەکجار زۆر هەن لە دەروەری زەریای خەزەر، چۆنکە لە ئێرانی کۆندا کورد لە هەموو لایەکی ئێراندا ژیاون، نەک هەر لە کوردستان. ئەوی کتێبە گۆنەکانی عەرەب یخوێنیتەو دەزانێ کە لە نێوچەی شیرازدا گەلێک هۆزی کورد ژیاون.

(١٠)- هاویری جوانمەرگ رەهبر مامەش لەو جێنەدا قسەکانی خۆی کرد و بە خەستی باسی ئامانجەکانی کۆنگرە نیشتمانیی کوردستانی کرد، بەلام بەداخووە لەبەر هەول و تەقەلای نامەردانە کوردی هەلپەرست و کۆری رۆژ بۆ سەرئەگرتنی کۆنگرە، کۆنگرە لە فەیلەندا نەبەسترا، بەلکۆ لە پاریس لە ١٨ تا ١٩/٩/١٩٩٦ بەسترا. لە پاریسیش دوو دەستە زۆر بەتوندی دژی بەستنی کۆنگرە وەستان. دەستە یەکەم دارودەستە پی کی کی کە پێیان ناخۆش بوو باسی کۆنگرە نیشتمانی و نەتەوێی بکری، ئەپا رۆژی سوریا دلی بێمشێ لێیان. بەشار کایای سەر بە پی کی کی داوای هەلبەشاندنەوی کۆنگرە دەکرد، بەنێوی ئەوە کە کۆنگرە بەمۆی کابرایەکی سیخوپی فەرەنسا (ئەمە قسە یەشار

کایایه) وهک کهندال نهمان له پاریس ده بهستری، بویه کار به دهستانی فهره نسا سالونیکیان له مه لیه نندی پهر لمانی فهره نسا داوه به کۆنگره. کهندال نهمانیش چوو بووه لای کار به دهستانی فهره نسا و فهره موویوی نهم کۆنگره به له لایین پی کئی کئی وه ریکخراوه، له نه نجامی نهوه وه حکومه تهی فهره نسا سالونه کهی له کۆنگره سفنده وه. به لاهم هاویرانی کۆنگره توانیان له جینییه کی دیکه کۆنگره که بهیست و رووی نامهر د رهش و همزاران چرا له سهر گۆری هاویر ره بهیر مامهش که له رۆزی ۱۹۹۸/۴/۶ دا کۆچیدوایی کرد.

(۱۱) - ههول و نه قه لای ئهمریکا له گه ل پارتی و یه کیتی بو ناشتیبونوه درێزه ی کینشا، ههتا له مانگی ئۆکتۆبه ری ۱۹۹۸ دا به سهر بهر شتیی وه زیری ده ره وهی ئهمریکا مادلین ئولبرایت "پیمانی واشه نتن" له نینوان به ریزان مسعود بارزانی و جهلال تالهبانی ئیمزا کرا، به لاهم تا نهوێژ که نهم پهراوێزه ده نووسم (ئۆکتۆبه ری ۲۰۰۱) هینشتا به تهواوی نه خراوه ته کار.

(۱۲) - لایه کی نهم گۆرانه "زاگونی رزگار کردنی عیراق"، (قانون تحریر العراق) بوو که له لایین کۆنگره ی ئهمریکا وه ئیمزا کرا.

(۱۳) - بنهمانه ی حکیم و ناسه فی و شاهروودی، ههموویان به بنه چوهره چه له ک ئیرانین؛ به لاهم له عیراق له دایک بوون. ئهمانه بوونه سهر کردی "المجلس الاعلی للشورة الاسلامیه فی العراق" که رۆنمی ئیران له تاران دایه مرزاند.

(۱۴) - به یۆنهی نمو دوژمنایه تییه وه که له سهره تای ههشتاکاندا له نینوان ئهمریکا و رۆنمی خومه یینیدا دروستبوو، ئهمریکا رووی خۆشی کرده "مجاهدین خلق"، به لاهم له بهر نه وهی "مجاهدین خلق" بوو به ده سه که لای ده ستی سه ده دام و کاری تیرۆریستانه ی زۆر نواند، ده ولته ی ئهمریکا و دوا ی نهویش ده ولته ی به ریتانیا "مجاهدین خلق" یان به ریکخراوێکی تیرۆریستی دایه قه لهم.

(۱۵) - وشه کانی کرماشانی به فارسی بهم جۆره ی خواره وه یه:

"منی دانم شما از کدام پایگاه فکری-اجتماعی برخاسته اید که این چنین برای تمام اقلیت های قومی ایران تعبیر تکلیف می کنید و آنچه را به عنوان یک فارس وظیفه خودتان است بر آن ها هم واجب می دانید... نکته مهمی که قبل از هر چیز باید یاد آور حضور مبارکتان شوم این است که زبان فارسی زبان رسمی ایران است نه زبان ملی. زیرا اولاً درکشور یکم مردمانش به چندین زبان مختلف صحبت می کنند، اصلاً زبان ملی وجود ندارد. دوم این که صفات ملی را انسان به چیزی می دهد که تمام ساکنان یک کشور و با رضایت آن را قبول کنند، با تمام

وجودشان بە آن عشق بوزرند و با همه توان برای حفظ و نگهداری آن بکوشند درحالی که اگر کمی واقع بین باشید به این مسئله پی خواهید برد که زبان فارسی در بین اقوام ایرانی چنین وضعیتی ندارد واز زمان شروع سلطنت پهلوی به صورت کلاسیک امروزی بر دیگر اقوام ایران تحمیل شده است.

وهرامی "خیراندیش" به فارسی بهم جزوه‌ی خواره‌ویه:

"من دیکتاتور نیستم و به دیکتاتوری عقیده ندارم ولی دیکتاتوری را در آنجا که برای حفظ وحدت ملی و زبان ملی ضرورت داشته باشد تأیید می‌کنم".

ئەوێ گواهیە نە دیکتاتۆرە و نە باوەڕی بە دیکتاتۆریستی هەیە، بەلام بەدەمی خۆی پشتگیری دیکتاتۆریستی دەکا بۆ ئەوێ کورد زمانی خۆی پەرەسەمی بەکار نەهێنێ.

(١٦)- چەند سالیەک دواى ئەوێ ئێم سەمینارە پێشکێش کرا، ئەرێکان بوو بە سەرۆک وەزیرانی دەولەتی ترک بە ھەلبژاردنی پەرلەمان، بەلام سەرکردە یەتیی سوپای ترک ئەرێکانی ناچار کرد دەست لە سەرۆک وەزیرانی ھەلبژێ و بەشینۆیەکی ناپەوا و نادیمۆکراتی؛ کەچی لەگەڵ ئێم ھەموو ریسواییەشدا کە لە رژێمی ترک بەسەری ھاتبوو، کاتێک ئە ھەولێر ئالای کوردستان بۆ ماوێەک ھەلکرا، ئەرێکان لە پێش سیاسەتکارەکانی دیکەى ترکدا دژی ئالای کوردستان قسەى کرد و رک و کینی خۆی بەرامبەر بە کورد و ئالاکەى پێشان دا.

(١٧)- وەک لە دوایدا دەرکەوت رژێمی ئیسرائیل یارمەتی رژێمی ترکی دا بۆ فراندنی سەرکردەى PKK عەبدوللا ئۆجەلان لە پاییزی ١٩٩٨ دا. کە دەستەبەک کورد لە بەرلین لەبەردەم سەفارەتی ئیسرائیلدا خۆپێشاندانیان سازکرد، کاربەدەستانی سەفارەتخانە لە پشتەوێ دەستپێژیان لە خۆپێشاندەرەکان کرد و چوار کوردیان کوشت کە یەکیکیان کێچ بوو. ئەمە لەکاتی سەرۆک وەزیرانی نەتەن یاھوودا بوو. حکومەتی ئەلمانیا ھیچ جزوێ ھەلۆستینکی وەرنەگرت بەرامبەر بەم تاوانەى ئیسرائیل و، کورد کوژەکان یی ئەوێ سزا پەردن گەڕانەوێ ئیسرائیل.

جەمال نەبەز

كورد و شورش

وتارنىكى سەمىنارىيە كە بۇ يەكەمجار

لە لەندەن لە رۆژى ۱۹۹۸/۱/۲۴ بە بانگىشتى

كۆمەلەى رۇژاواى كوردستان پىشكىش كراوه

له جياتى سهرتا

خونهردهى بهرئز!

ئەو بابەتەنەى لەم بەرگەدا جىگەيان كراوئەتەو، برىتسىن لە چەند سەمىنارىك، لەو رىزە سەمىنارەنەى كە لە كات و شوئنى جىاوازدا و، بە بۆنەى جىاوازەو، چ لە ئەلمانىا و چ لە شوئنەكانى دىكەى ئەوروپا پىشكىش بە كۆمەلگەى كوردى ئەوروپا كراون و زۆربەشيان لە سەر كاسىتى فېدېۆ و دەنگ وەرگر تۆمار كراون.

هاوبىرى هېژا و خوشەوىست، بەرئز سىروان كاووسى، ئەندامى كۆنگرەى نىشتەمانىي كوردستان كە بە نوئەرتى پارتى سەربەخۆي كوردستان لە چوارەمین كۆنگرەى نىشتەمانىي كوردستاندا (كە لە ئەندەن لە ۱۰ - ۱۱ / ۱۰ / ۱۹۹۸ بەسترا) چالاكانە بەشداری كرد و، لە «سەمىنارى «بارودۆخى ئىستەى نەتەوئى كورد و پىشەبىنى يەكى دواپۆزى» دا ئامادە بوو، پىشەنبازى چاپكردنى سەمىنارەكان و ئەو وتارەنەى كرد كە هېشتا لە شىوئى پەرتۆكدا بلاو نەكراونەتەو، و، لە هەمان كاتدا جوامىرانە دەستەبەر بوو بەوئى ئەركى گرانى خستە سەر دىسكىتيان بكىشى، كە لەم دەرفەتەدا پرپەل سوپاسى هەستى بەرز و هەلوئىستى دلسۆزانەى دەكەم.

جا ئەگەر ئەم كۆمەلە سەمىنار و كۆرە زانستى يانە بتوانن سووتىك بە كۆمەلگەى كورد بگەيەنن، خۆم بە بەختيار دەزانم.

بەرلین ۱۹۹۸/۱۲/۲۴

جەمال نەبەز

کورد و شورش

تییسی: ئەم سەمینارە بۆ بەکەمجار لە ۱۹۹۸/۱/۲۴ دا لە لێدەن پەنایگشتی کۆمەڵەی رۆژاوی کوردستان پێشکەش کرا و کاسیتیکی ئیدییەیی لێ هەلگیرا. بەلام کاسیتەکه هیشتا لێبو کامیراکدا بوو لەمالی بەرێز شیرکۆ زینەلۆش لە لێدەن، که شەوێکیان دز داووی بەسەر ماله‌که‌ی دا و کامیرا و کاسیتی پێکوه دزی بوو. دووایی هەر ئەم سەمینارە لە نورنبرگ و لە شاری گۆتینگن (ئەلمانی) و بەرلینیش دووپاتکراوەتەوە. کاسیتیکی ئەم سەمینارە لە نورنبرگ هەبە بەلام ناهێواوە. کاسیتەکه‌ی لێدەن پیرۆزچوونی مامۆستاهاڤ ئەحمەد هەردی و خۆلێخۆشبوو بڕایم ئەحمەد و حەمە رەسوڵا هه‌واری لە سەر بوو که لەو سەمینارەدا ئاماده‌ بوون.

گوێگرانی بەرێز

لە کانی دڵمە خوشەهاتن لە هەمووتان دەکەم و، سوپاسیکی گەرمیش بۆ بەشداریتان بەم ژمارە زۆرەوه لەم سەمینارەدا.

بەرێزە

وەک دەزانن بابەتی سەمیناری ئەمڕۆمان "کورد و شورش". جەسا بۆ ئەوەی پێوەندیی کورد بە شورشەوه بە شیوەیه‌کی زانستانه‌ ب‌خه‌ینه‌ به‌ر‌چار، پێویستمان بەوه‌ هه‌یه‌ بزانن شورش چی یه‌، واته‌ سنوور و چوارچێوه‌یه‌ک بۆ تێگه‌ (مفه‌وم) ی شورش ده‌ستنیشان بکه‌ین. بەلام با جارێ وەک سەرەتایه‌کی باسه‌که‌ وشه‌ی شورش له‌باری زمانه‌وانی یه‌وه‌ شی بکه‌ینه‌وه‌.

وشه‌ی "شورش" چاوه‌کی کاری تێنه‌پەر "شوران" و کاری تێپەر "شوراندن". "شور" له‌ زمانێ کوردی دا به‌مانای تێژ (تیز) و برێو دی. (سەرئێ: وشه‌ی برێوم له‌ سەرکێشی برێو دا‌تاشیوه‌). برێو به‌ که‌سیه‌ک ده‌بیژن که‌ زۆر بێزوی و برێویش شتییه‌که‌ که‌ زۆر تێژ بێ و باش بێرێ. کورد ده‌بیژن "سیلاخشور" واته‌ "چه‌ک تیز" که‌ هێندێ که‌س به‌ هه‌له‌ به‌ "سیلاخشور" ده‌ری ده‌برن. "شور" له‌ زمانێ کوردی دا به‌ مانای "سوق" یه‌ به‌کار دی. بۆ وێنه‌ ده‌بیژیت: چێشتی بامیه‌که‌ شور بوو، واتا سوێر (سۆر) بوو. وشه‌ی "شوریاو" ی کوردی که‌ له‌ عه‌ره‌بی دا بووه‌ به‌ شوریا و له‌

فارسی دا شوربا و له ترکی دا چوربا **Corba**، مانای "شور به ئاو"، واته ئاوێک که خوی ی تیدایه، که دیاره ئاو له زمانی کوردی دا ههر ئاوی خواردنهوه نی یه؛ به لکوه به شلابی (سوائل **Liquids و Fluids**) به گشتی؛ ده بیژن ئاو. وهک ئاوی میوه، ئاوی سهوزه، ئاوی گوشت (گوشتاو)، ئاوی گیانهوه ر... هتد.

نهمجا کاری "شوراندن" له زمانی کوردی دا به گه لێک مانا دی، له وانه؛ تیژ کردن و هاندان و راپهراندن و گالدان و خرۆشانندن و خستنه سهر پلویا و جموجول و ئالۆش پێ پهیدا کردن و هورووژاندن. ههر له زمانی کوردی دا شپ و شور ههیه که هیندیک به ههله ده بیژن شپ و شور. شور لێره دا راپهرینه. له زمانی کوردی دا وشه ی "شوره" ههیه که "شوره" نیوه و له "شوره" وهرگیراوه. وهک چۆن وشه ی "بوره" له "بوره" وهرگیراوه. "شوره" به مانای دۆخی هورووژاندن و توند و تیژی و تووهریی و تهقینهوه و جموجول و ههله چوون به کار دی. نهموش ده بی بزانین که "شوره" مهنی (ماده) یه که له زهوی ده رده هینری به زمانی ئینگلیزی **Saltpetre** و به زمانی ئهلمانی **Salzpeter** ی پێ ده بیژن و به زمانی زانست "نهمتراتی سۆدیوم" ه. نهم شوره یه له کوردستان له سهردهمی کۆندا بۆ دروست کردنی بارووت به کار ده هینرا. نهمجا نهم وشه ی "شوره" یه ههر بهو مانایه و بهو شیویه به لاکم به "و" ی تهنک "Ū" واته "شوره" چووته زمانی عهرهبی یهوه. ههروهها وشه ی "شوره" له شیویه ی "سهوره" (سوره) دا هاتووته زمانی عهرهبی یهوه و بووه به "شوره" که واته رهگی وشه ی "شوره" ی عهرهبی وشه ی "شوره" و "شورش" ی کوردی یه. شایانی باسه که جیگۆرکی دهنگی (ش S) به (س S) وهک چۆن له زمانی کوردی دا باوه، له زمانی عهرهبیشدا باوه. بۆ وینه له زمانی کوردی دا؛ وشه ی "شيله" که له بنه پتدا "شیره" یه، بووه به "شيله" (سهرنجی وشه ی "بهرسيله" واته تری ی نهگه یو بدن که "بهرشيله" یه، واته "تری" بهرله وه ی شيله (شیره) ی تی پهری). ههروهها سهرنجی وشه ی "شهو تاندن" له کوردی باکوور و "سووتاندن" له کوردی ناڤیندا بدن که به مانایان ههیه. نهموش ده بی بیژن که وشه ی "سور" ی عهرهبی له بنه پتدا "شوره" یه. "سور" له "سنوور" وهه وهرگیراوه که به مانای مهرز (حدود) ه، (بهرآوردی بکمن له گهله وشه ی **Ceinture** ی فهره نسی که مانای "پشتین" ه). نمونه ی دیکه بۆ نهم جیگۆرکی دهنگی "س" و "ش" زۆرن. یه کێک له وانه وشه ی "شهروال" ی

کوردی یه که زمانی عهره‌بی له کوردی یهوه وه‌ری گرتوه و کردوویه‌تی به "سروال" و، وشه‌ی "باپشتیان" ی کوردی له عهره‌بی دا بووه به "بافستیان". هه‌روه‌ها وشه‌ی "خه‌مشه" که له زمانی ئارامی کۆندا به مانای "پینچ" دئ، له زمانی عهره‌بی دا وه‌ك "خه‌مسه" (خمسة) ده‌رده‌که‌وئ. وشه‌ی "شه‌ما" که له زمانی عیبری دا به مانای "ئاسمان" دئ؛ له زمانی عهره‌بی دا به شیوه‌ی "سماء" (سماء) ده‌رده‌که‌وئ. ئه‌وه‌ی باسکردنی لێره‌دا پێویسته ئه‌وه‌یه وشه‌ی "سماء" و "شه‌ما" له بنه‌رپه‌تدا له وشه‌ی کوردی ی ئێرانی "ئاسمان" هوه وه‌رگیراون. بناوانی وشه‌ی "ئاسمان" وشه‌ی "ئاسۆ" و "مان" واته "ئاسۆمان". "ئاسۆ" مانای "افق" و Horizont و "مان" یه له زمانی کوردی دا به مانای "جێ" یه، وه‌ك چۆن "داره‌مان" (که شونیکه له نێزیک که‌رکه‌وه) له "دار" و "مان" هوه هاتوه؛ واته جێی دار و دره‌خت. "هه‌وره‌مان" که به بۆچوونی من له بنه‌رپه‌تدا "ئاهورامان" ه، مانای جێ ی "ئاهورا" یه؛ که "ئاهورا" یه خودی ی زه‌رده‌شتی یه‌کانه. با ئه‌وه‌ش لێره‌دا بێژم که وشه‌ی "سماء" واته دیلان، هه‌له‌په‌رین، داوه‌ت کردن به شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی، له وشه‌ی "ئاسمان" هوه وه‌رگیراوه، واته هه‌له‌په‌رین و هه‌لقه‌وانه‌وه به‌ره‌و ئاسمان. "سه‌ما" له "سۆمبا" ی خوشکی "رۆمبا" وه نه‌هاتوه.

با بگه‌ڕێنه‌وه سه‌ر وشه‌ی "شه‌ما" ی عیبری. ئهم وشه‌یه له ته‌ورات دا هه‌یه؛ ته‌ورات له باره‌ی هاتنه‌ بوونی جیهانه‌وه ده‌بیژێ: «بپیشیت به‌را ئیلوهیم ئیت هه‌شه‌مایم و ئیت هاتارێت». واته: "له‌سه‌ره‌تاوه خودی ئاسمانه‌کان و زه‌وی هه‌نایه بوون" که بیکه‌یه‌ته عهره‌بی ده‌بیته: "بالرأس (واته: في البدء خلق الاله السماوات والارض). وه‌ك ده‌بینین زمانی عیبری و زمانی عهره‌بی ده‌سته خوشکی یه‌کن. لێره‌دا سه‌رنجی وشه‌ی "ریش ی عیبری و "راس" ی عهره‌بی بدن؛ که له یه‌که‌مدا هه‌مان وشه‌ ده‌نگی (ش S) ی تێدا یه، له دووه‌مدا ده‌نگی (س S) ی تێدا یه. زۆر رێی تێ ده‌چێ که هه‌ر دوو وشه‌که؛ عیبری و عهره‌بی، "هه‌تاتێزی" ی یه‌ك بن؛ واته عیبری و عهره‌بی که هه‌ردووکیان به مانای "بیاپانی" دین، به‌هۆی جێگۆڕکێی ده‌نگه‌کانیان هوه بووبه‌ دوو وشه. ئهم جێگۆڕکێی ده‌نگه‌ له کوردیشدا باوه. سه‌رنجی وشه‌ی ده‌رویش و ده‌وریش، تپ و پیت، کن و نک، زیخ و خیز... هتد بدن.

راستی یه‌که‌ی ناتوانم بێژم سه‌رده‌می وه‌رگرتنی وشه‌ی "ئاسمان" ی کوردی له

لایەن زمانی عیبری (واتە ئارامی کۆنەوه) و بوونی بە "شعما" لە کەینێ وەیه. دوور نی یە بگەرێتەوه بۆ سەردەمیکی یە کجار کۆن؛ کاتێک کە جوووەکان دەریەدەر کران بۆ ولاتی میدیای جاران (کوردستانی ئەوێ). ئەوەتە تەورات چیرۆکی سەردەمی مادەکان دەگێڕێتەوه و زۆر پەسنی میوانداریتی و دۆستایەتی و رەوشتەبەری و لەسەر کردنەوهی ئیقموماوان و ریزگرتنی پەیمان و هەلسوکهوتی باژێر ئانانە (مدنی)ی مادەکان دەدا.

ئەوجا با بێینەوه سەر وشە "ثورة" و "سورة" لە زمانی عەرەبی دا. بەراستی زۆر هەولم دا بزانم کەینێ ئەم دوو وشەیه لە کوردی یەوه پەڕیونەتە نیو زمانی عەرەبی؛ بۆم دەرنەگەوت. شایانی باسە؛ وشە "ثورة" و "سورة" ئە لە قورئان و ئە لە حەدیسی پەيامبەر (د) و ئە لە وێژە عەرەبی پیش ئیسلامدا بەرچاو دەکەوێ. دوور نی یە لە سەردەمی ئەمەوی یەکان دا یان عەباسی یەکان دا بووبی، کاتێک شورش و بەرخۆدانی کورد بەرامبەر بە داگیرکەرانی عەرەب پەری سەند و کورد بە زنجیرەیک بەرخۆدان و راپەرین و بزوووتەوهی چە کدارانە کەوتە بەریمەرەکانیی فەرمانڕەوایانی عەرەبە موسڵمانەکان و ، مەزنیتری ئەم بزوووتەوانە کە بێ دوودلی بتوانی نیو بنری "شورش" شۆرش هەژاران و رووتی کورد بوو بە سەرۆکایەتی فەیلەسووف و پالەوانی ئەتەوی کورد پاپەکی خوڕەمدین کە دوایی باسی دەکەین.

لێرەدا بە پێوستی دەزانم ئەو بێژم کە فارسەکانیش وشە "شورش" (شورش) بەکار دەبەن؛ بەلام ئەک بەو مانایە کە کورد بەکاری دەبەن. وشە "شورش" لە کوردیدا بەرامبەر بە revolution ی ئینگلیزی و فەرەنسی و ئەلمانی یە کە لە بنەرەدا وشە revolve ی لاتینی یە و بە مانای خۆلدان بۆ دوواوه و پێچدان بۆ پشتهوهیه. بەلام فارسەکان وشە "شورش" (شورش) بۆ ئاژاوه و پشیوی و سەربێچی کردن بەکار دەبەن، کە ئەم وشەیه لە زمانی ئەلمانی دا:

Unruhr و Aufruhr و لە زمانی ئینگلیزیدا insurrection و revolution دەگێڕتەوه. ئەم وشەیه هیندیک جار لە زمانی ئەلمانی دا دەبێتە revolte. بۆ وێنە ئەلمانەکان لە کۆتایی شەستەکاندا بە راپەرینی خۆندکارەکانیان دەگوت:

Studentische revolte واتە سەربێچی و پشیوی خۆندکاران. فارسەکان

به «شورش» ی کوردی دهبیژن «انقلاب». که ئەم وشە پێمان لە زمانێ عەڕەبی یدووە وەرگرتووە، بەلام بەو مانایە بەکاری ناھێنن کە زمانی عەڕەبی بەکاری دەھێنێ. وشە «انقلاب» لە زمانی عەڕەبی دا بە مانای «هەلگیرانەو» و «ژێروژوور» بوونەو دی کە بە زۆری بۆ کوودەتای سوپایی بەکار دەبرێ. یان بۆ دۆخێک کە کەسانێک بێجەن بە زۆر کاربەدەستانی رۆژنێک لەسەرکار لابەن و خۆیان بچەن جێ یان، یان خەلکیکی دیکە بچەن شوێنیان، بێ ئەوەی دەست یەن بۆ نرخ و نەرتی سیستمی لا دراو. راستی یەکی وشە «انقلاب» کە لە کتار (فعل) ی «قلب» واتە هەلگیرانەو هاتووە؛ لە پەڕتەدا عەڕەبی نی یە؛ بەلکو کوردی و فارسی یە. «قلب» هەلگیرانەویە و نێستەش لە کوردی دا وشە قەڵبکردنەو و قەڵپاندن (بە کرمەجی ی پاکوور) بەکار دەبرێ. وشە کە وشەیکە هێند و ئەوروپایی یە؛ پێوەندیی بە وشە لاتینی ی Collapsus ەو هەبە، کە بەمانای دارووخان و قەڵپ بوونەو یە و لە ئەلمانی دا بووە بە Kollaps و بە ئەلمانی پەتی —
Zusammenbruch ە واتە ھەرسەپنان.

ليزدا خىز دەكەم بۇ يىكەنن چىرۇكىڭ بىگىرمەۋە. پاش گودەتاي عەبەدولكەرىم قاسم لە عىراق (۱۹۵۹/۷/۱۴) رۇزىكىيان لە بەغدا دەستەقى يەك لە نىوان كوردىكى سەر بە پارتى كۆمۇنىستى عىراق و كوردىكى سەر بە پارتى دىمۇكراتى كوردستان دا دروست بوو. كۆمۇنىستەكە دەستەشاندىنى سوپاي عىراقى لە بىنەمالى شا فەيسەل و گۇرپنى سىستەمى شايدەتى بە سىستەمى كۆمارى بە شۇرش دادەنا و كوردە سەر بە پارتى بەكەش دەبىگوت ئەۋ ئەمە "ئىنقىلابە". كە بە كۆمۇنىستەكەم گوت بۇچى وادەزانىت شۇرشە. گوتى چونكە حكومەتى نوۋى دۇى ئىمپىريالىزمى ئەمىرىكا و بەرىتانىيە و دۇستى بەكىتى سۇقۇتە و پىشكەوتەنخوازە. گوتىم: بۇچى پىشكەوتەنخوازى ئەۋەپە تۇ دۇستى بەكىتى سۇقۇتە بىت؟ گوتى : "ئا. چونكە ئەگەر تۇ دۇستى سۇقۇتە نەبۇوت، ئەۋا بىتەۋى و نەتەۋى! پىساۋى ئەمىرىكايت". ئەۋجا بە كوردە پارتى بەكەم گوت: ئەى تۇ چۆن ئەم بارەى ئىستە بە "ئىنقىلاب" دەزانىت؟ گوتى: "پاش ھەمرو ئىنقىلابىك خەلك لە سىدارە دەدەن، مىليان دەكەن بە پەتدا كە پەتەكەش قىولاپىكى پىۋەپە. "ئىنقىلاب" خۇى لە "قولاپ"ۋە ھاتوۋە. واتە مىلى خەلك دەكەن بە قولاپ دا". لىزدا ۋاز لە فەرمۇدەى ئەۋ دوو

هاوولاتی به بهرینه دینم و، بهر لهووی درێژه به باسه کم بدهم، که مینک له سهر وشه ی
قولاپ ده رۆم. قولاپ و قولاپه ههردووکیان به یهک مانا له زمانی کوردی دا ههمن.
بۆ وینه پیره میرد ده بیژن:

گیانه به سیه تی، گیانه به سیه تی	توخا به سیه تی؛ دهر د و مهینه تی
ههر هینه ده بی تووشی و نه گبه تی	قنیاتم ته نیا ژارای په تی
له نه حسی چاره و به ختی گو مراهم	عالم بیژاره له ناله و نا هم
نه جهل قولاپه ی گیر کرد له جهرگم	نیشانم نه دا نیشانه ی مهرگم
نه وا هه ناسم که وته ژماره	هینه ی نه ماوه؛ وا ئه مر دیاره

ئهم هۆنراوه یه وهک پشتیوانیهک بۆ وشه ی قولاپه خوینده وه، ئه گه نا ئه مه له بهر
خاتری هۆنراوه که نه بوو. هه لویستی من بهر ام بهر هۆنراوه و هۆنه ران نه گزراوه و،
رۆژنیکیش دی بکه ومه ونه ی ئهم باسه.

قولاپ یان قولاپه له زمانی کوردی دا به پارچه ئاسنیکێ گر (خپ) ده بیژن. ئهم
وشه یه ره گیکێ هیند و ئه ورووپایی هیه و، ته نانه ت له زمانی سلاقی کژندا؛ وشه ی
کولا هیه که مانای "خپ" له زمانی کوردیشدا ده بیژن: قولی مست؛ واته که
مست گرد (خپ) ده که مبه وه، ههروه ها "قوله پی" هیه له کوردی دا واته شوینی خپ
پی. ههر لهم وشه ی "کولا" یه وه که وشه یه کی سلاقی کۆنه؛ زمانی چپکی وشه ی
کولپه ی دا تاشیه که که و ته وه ته زمانی ئه لمانی نه مسایی و، ههر له ولاتی چپکه وه
خوی کیشاوه تا کوردستان.

هاوولاتانی بهرین:

تا ئیره باسی ئیتمولۆزیای وشه ی شورش و خزمه کانی بوو؛ خستمانه ژیر هورده
بینی لیکۆلینه وه ی زمانه وانی یه وه؛ هیوام وایه که کورد بتوانن فهره نه نگیکێ
ئیتمولۆزیا بۆ زمانی کوردی چپ بکه من. ئه وه ی ئه ز له ده ستم هاتی لهم باره یه وه بۆ
شیکردنه وه ی گه لیک وشه و بر د نه وه یان بۆ سهر بنه چه و ره چه له کیان؛ درێخم
نه کرد وه وه؛ به لām نه جی و ری ی من و نه ته مه نی من ری ده دن به وه ی فهره نه نگیکێ
ئیتمولۆزیای زمانی کوردی بنووسمه وه.

ئسته با بزانی شورش وهک تیگه یه کی رامباری و کۆمه لایه تی چیه!:

ئیه که دینه سهر وشه ی شورش یه که م شت که سهرنجی مرۆف رابکیشی ئه وه یه

كه شورش بزووتنهويه كي به گروپفه. به لام همر شورش بزووتنهويه كي به گروپف ني
يه، هيندېك بزووتنهويه ديكهش هين كه، لهم رووه له بابته شورش، وهك:
راپهرين، نازاوه، ههستان، رابوون، پشيو، بهرخودان، سه ره لدان. نهمانه هموو
بزووتنهويه به گروپفن. له بهر نهوه دهبي بزائين تايهه تكاري شورش چي يه كه
نهمانه سهره له شورش جيا ده كاتهوه.

شورش به مانا زانستانه كي بزووتنهويه كه دهبي به هوي گورانكي بنچينبي
ي نمو نرخ و نهرتانه كي له كومه لكه دا رهوان و، پر كردنهويان به نرخ و نهرتيكي
ديي جياواز له هي پيشوو. به مارجي شيوي نمو گورپنه له دهستور و زاگون
(قانون) ي نمو ولاته يان نمو دهولتمه كي له بنهوه ههلهته كيئري؛ دهستيشان و
رهچاوه كرا بي.

كهواته شورش بزووتنهويه كي نازاگوني يه كه دهبي به هوي گورپني
سيستميك كومه لايتمه، يان رامباري، يان ناييني، يان نابووري، يان ناسيونا؛
له بنچينهوه و پر كردنهويه جي ي نمو سيستمه به سيستميك ديكه جياواز
لهوي پيشوو، بي نهوي نمو بزووتنهويه خوي ييستي به دهستور و زاگوني نمو
دهولتمه يان نمو كومه لكهوه كهوا بزووتنهويه كه له چوارچينهوي دا روو دهدا. نمو جا كه
نهمه روون بووه بزمان؛ نمو شيويه هينانه دي نمو گورپنه هيچ دهورنك ناگيري له
ديار كردني دا. بو نمونه: نمو بزووتنهويه شورش كه به نهنجام دهگهيه ني،
بزووتنهويه كي چه كدارانه بي يان بي چهك بي. سوپاي ولاتيك بيكا، يان
جوتكاران، يان كرنيكاران، يان ژنان، يان خويندكاران، يان مهلاكاني نمو ولاته
بيكهن؛ نمو همووي وهك يه كه. كهواته شورش همر به ماناي خوئرشق و چهك
وهشاندن ني يه، و هموو چهك وهشاندنيكش شورش ني يه. بو نمونه: له سالي
١٦٨٨ - ١٦٨٩ دا له نينگلستان شورشيك رووي دا كه بوو به هوي لابردني شا
جيمسي دووم و پسند كردني "دهستووري ماف" كه نهم دهستووره سهرورتي
پهرله ماني له جياتي مافي نيزداني شاكان جيگر كرد. نهم شورشه بي چهك و بي
خوئريزي رووي دا و، همر لهوه شهوه نيوي به "شورشي بي خوئين" به نيويانگه.
ههروه ها شورشي پيشه سازي له نهو روپا بي چهك رووي دا. شورشي پيشه سازي كه
به داهيناني مه كينه هه لم له لايمن جيمس واتهوه له ١٧٦٦ دهستي پيكرد،

شيوي بفرهمهيتاني له كۆمهلكي نوروپايي دا بى چەك و خوڤن شتن له بنچينهوه گۆڤى، كاتيك نامير (آلة) جنى كارى دهستى گرتوه و، شهمنه فەر و پاپۆڤى هەلم و لۆرى باره لگرتن داهاتن و كارخانهى گهواره گهواره كهوتنه كار و جياوازي نتيوان چينهكان و توڤهكانى كۆمهلكه پتر چلوورەى بەست، چيني كسركار و چيني سهرمايەدار پميدا بوون.

بەلام شۆرشى ئەمەريكا كە سەرەتا كەى لە سالى ۱۷۷۵ دا رووى دا و، سالتىك دوواى وى جاپى سەرەخۆيى كۆلۆنى يەكانى بەريتانىيى دا و، لەشكرىكى نيشتمانىي بە سەرۆكايەتتى جۆرج واشەنتن پيەك هينا؛ شۆرشىكى چەكدارانە بوو لە ۱۷۸۱/۱۰/۱۱ دا (لەشكرى نيشتمانىي ئەمەريكا لەشكرى كۆلۆنيايىستە بەريتانىيى يەكانى شكاند و بەريتانىا ناچار بوو لە كۆنگرەى فيرساى لە ۱۷۸۳/۱/۲۰ دا، دان بە سەرەخۆيى ئەمەريكا دا بنى بە سەرۆكايەتتى جۆرج واشەنتن. هەرودەها شۆرشى فەرەنساش كە لە تەباخى ۱۷۸۹ دا رووى دا؛ بە چەك و خوڤنپۆي بەكى بەكجار زۆر توانى گەلىك نرڤ و نەرتى كۆمەلايەتى و ئاينى بگۆڤى. شۆرشى فەرەنسا رۆڤى شايفەتتى ملهۆڤى گۆڤى بە رۆڤىكى كۆمارى ديمۆكراتى. ليكۆلەرودەكان لەبارەى هۆى هەلگيرسانى شۆرشى فەرەنساو بەك نين، بەلام هۆى هەلگيرسانى شۆرشى فەرەنسا هەرچى بەك بوو؛ با بىي، ئەوێ ئاشكرايە ئەوێ كە جەماوەر كەوتنە بزوتنەو و درۆشمى دادپەروەرى و ئازادى و براپەتتى يان هەلگرت، كە لەو پيش بە خەونيش ئەدەببىرا... خەلكەكە خۇيان لە ۱۷/۶/۱۴ ي ئەموزى ئەو سەلەدا پەرلەمانىكيان بە نيو "ئەنجومەنى دامەزرێنەر" هە پيەكەو نا و، لە ۱۴/۱۴/۱۷ ي ئەموزى ئەو سەلەدا جەماوەر پەلامارى بەندىخانەى باستىلى دا و گەلىك لە پاسەوانەكان و زیندانى يەكانيش كۆژان و لە ۸/۱۴ دا ئەنجومەنى دامەزرێنەر هەموو ئىمتيازاتى دەرەبەگايەتتى لاڤرد و لە ۱۷۹۱ دا دەستورێكى دانا بۆ ولات كە ئەم دەستورە دووايى بوو بە بناخەيەك بۆ داخۆيانى كردنى مافى مەروڤ لە جيهاندا. هەرودەها جەماوەر لە ۱۷۹۲/۸/۱۰ دا پەلامارى كۆشكى شای دا و، گەلىك پاسەوانى كۆشك كۆژان و، هەر لە ۹/۲۱ ي ئەم سەلەدا كۆنگرەى نيشتمانىي سىستەمى شايفەتتى لاڤرد و گۆڤى بە سىستەمى كۆمارى و، لە كانوونى دووهمى ۱۷۹۳ دا شا لويس و، گەلىك كەسايەتتى ناسراوى وەك كيميازانى

بەنئوبانگ لافوازی بە تۆمەتی خیانت لە سیداره دران. جا هەرچەندە پاش ئەوە بەرەمی گۆنەپاریز توانی بۆ ماوەیهك بێتەوه سەرکار، بە تاپەستی لە پاش کۆدەتای ناپلئون لە ۱۷۹۹/۱۱/۱۹؛ بەلام بۆرژوازی سەرمايەداریی فەرەنسا بە ئەواوی جینی خۆی کردەوه و، دەرەبەگیتی بە جاری نەهێشت و، کاریشی کردە سەر ئەواوی ئەوروپا. هەر لەمەشەوه هورده بۆرژوازی فەرەنسا دەولەتی تیرۆتۆریالی گۆپی بە دەولەتی ناسیونال و، ئەوجا هیدی هیدی لە هەموو ئەوروپادا دەولەتی ناسیونال دروست بوون.

لەبەر روشنایی ئەم باسە سەرەویدا بۆمان دەرەکەوی کە بزووتنەوهی "جۆن ترەکان" بە سەرۆکایەتی مستەفا کەمال (ئەتاتۆک) شۆرش بوو، چونکە سیستمی خەلافەتی ئیسلامیی عوسمانی گۆپی بە سیستمی جیهانی نا ئابیی تۆراتیتی. ئەمە بێجگە لە دامەزراندنی دەولەتیی ناسیونالی ترەکان لە جیاتی دەولەتی تیرۆتۆریالی عوسمانی و گۆپی ئەلقویی ترەکی لە ئەلقویی رۆژەلاتی بەوه بۆ لاتینی.

بزووتنەوهی چەکارانە ئۆکزییری ۱۹۱۷ لە ئیمپراتۆری رۆسیای قەیسەری دا شۆرش بوو، چونکە ئەک هەر رژیمی قەیسەری گۆپی بە رژیمی بۆلشەوئیکی سۆقیتی، بەلکو زوی و زاری تاپەتیشی کرد بە مالی دەولەت و سیستمی کۆمۆنۆی هینایە پێشەوه و، باوەر کردن بە خۆی و باوەر پێتەکردنی وەک بەک لە قەلەم دا بە پێی قانون، بە لایردنی دەسەلاتی کلیسەیی دینای، ئەوەش لە رێی بەکارهێنانی زۆر و خۆتێژی بەکی لە تام بەدەر و کوشتی هەزاران کۆلاک و زینەکردن (منع)ی ئازادی لە هەموو رەخنەگر و بەرەلستەکرەکان.

هەرەها بزووتنەوهی پێرتۆریکا لە ئیمپراتۆریی سۆقیتیدا بەسەرۆکایەتی گۆریاچۆف شۆرش بوو؛ چونکە سیستمی سەرمايەداریی دەولەتی گۆپی بە سیستمی سەرمايەداریی تاپەتی (اهلی) و، سیستمی تاکە حیزبی گۆپی بە سیستمی فرە حیزبی، بەلام بۆ خۆتێژی و بە خشکەیی. بێجگە لەوەش ئیمپراتۆریی سۆقیتی لە بنەرەتەوه هەلومەشاندەوه و هیندیک لەو گەلانە کە دەولەتی سەرەخۆیان نەبوو؛ وەک گەلە ترەمانەکان؛ بوونە خاوەن دەولەت و هیندیک گەلانی دیکە وەک گەلی کورد لە جاران بەشخووراوتر بوون و بوونە ئاریدی ئێو دێک و

كۆچەر.

بزووئەوهی جەنەرال عەبدولكەرىم قاسم لە ۱۹۰۸/۷/۱۴ دا لە عێراق، لەبەك روووه شۆرش بوو. چونكە سیستەمی دۆلەتی عێراقی لە دۆلەتێکی ناسیونالیسمه گۆڕی بە سیستەمی ناسیونالی عەرەبی و، رژیمی نیوه دیموکراتی، نیوه ئۆتۆریتیری گۆڕی بە رژیمیکی میلیتاریستی تۆتالیتر.

جا ئەگەرچی چەند حیزبێکی هەبوون، بەلام هەموو حیزبی بێ دەسلەتی نا ئازاد بوون. شۆرشی نیوه ناچلی قاسم، بوو بە هۆی هەلگیرسانی شۆرشی بەعسی و دۆلەتی عێراق بە جاركێ بوو بە دۆلەتی ناسیونالی عەرەبی، خاوەن رژیمیکی میلیتاریستی تۆتالیتاریستی تیرۆریستانه.

بزووئەوهی مەلاکان لە ئێران شۆرش بوو. ئەك لەبەر ئەوهی مەلاکان بەسەرۆکایەتی خۆمەینی رژیمی شایەتی چەند هەزار سەلەمان کرد بە رژیمیکی کۆماری، بەلکو ئەو سەنگ و تەرازووه شیوه لیبرالەکی که حکوومەتی شا بە کاری دەبرد لە بنەڕەتەوه گۆرا. رژیم بوو بە رژیمیکی ئیسلامی شیعەگەری خۆمەینی یانە و، هیندیک قانونی سزای ئیسلامی خزانە کار لە جیاتی قانونی لیبرالی لە ئەورووپاوه خواستراوی سەردەمی شا. لێرەدا مەبەستم ئەو نی یە بێژم رژیمی حەمەزە شا لیبرال بوو وەک ئەوانە ئی ئەوروپا. نەخێر. لەسەردەمی شادا ئازادی رāmیاری نەبوو، بەلام ئازادی تایبەتی تا سنوورێک هەبوو. بۆ وێنە: هەموو کەسێک دەیتوانی چ جۆره جەلکێک بخوازی لەبەری بکا، کراوات لە مل بیهستی یان نەبەستی. ئەلکۆل بخواتەوه یان نەخواتەوه، نوێژ بکا یان نەبکا. ژنان دەیاننوانی پێچە بگرنەوه یان نەبگرنەوه، سەریهستی تایبەتی هەتا هەندازەبەک هەبوو. ئەم جۆره سەریهستی یە لە بنچینهوه نەما.

بزووئەوهی سوپای لیبیا بەسەرۆکایەتی سەرەنگ موعەمەری قەزافی کە بە شۆرشی فاتیح بەنیویانگە و لە ۱۹۶۹/۹/۱ دا، شۆرش بوو، ئەک لەبەر ئەوهی رژیمی شایەتی گۆڕی بە کۆماری، بەلکوو لەبەر ئەوهی سیستەمی کۆمەڵایەتی و بەرپۆبەریتی و حیزبایەتی لە بنچینهوه گۆڕی، بە دروستکردنی کۆنگرهی گەلەر (مۆتەرات شعبیة) لە جیاتی حکوومەت و، داننان بە مافی نەتەوهی کورددا بۆ سەریهخوێی کوردستان. ئەمە لە کاتیکیدا کە هیچ دۆلەتێک و

هیچ سەرۆك دەولەتێك تا نیستە نەبۆراوە خۆی لەو بایە بگەیهێت. بە تایبەتی سەرکردەکانی عەرەب و ترك و فارس. قەزافی بەمە پەردەیه‌کی درۆ و دەڵەسه و ترسی بەجاریك دراند.

بزوتنەوەی نازیی لە ئەڵمانیا دا شۆرش بوو. چونکە سیستمی دیموکراتی لیبرالی گۆڕی بە سیستمێکی دیکتاتۆری ره‌گه‌زپه‌رستانه‌ی دژ به هه‌موو کسێك که له ره‌گه‌زی گوايه ئاری نه‌بی و، سیستمی چەند حیزبێشی گۆڕی بە سیستمی یەك حیزبی، حیزبی نازی. (١)

بزوتنەوەی رۆشنبیرانه‌ی مرۆف دۆستانه‌ی زانای ترك ئیسمایل بێشکچی دژی بیرو بۆچوونی تورانیی؛ له بنه‌ڕه‌ته‌وه بزوتن‌ه‌وه‌یه‌کی شۆرشگێڕانه بوو. بێشکچی کوردستانی به کۆلۆنی یه‌کی ئنته‌رناسیۆنالی داناوه و له رێی ئەو به‌ره‌مه‌مانه‌وه که به نووسین خستینه به‌رچاوی ملیۆنان خه‌لک، شۆرشێکی رۆشنبیری به شیوه‌یه‌کی ئاشتیخوازانه هه‌لگیرساند، به‌لام بوو به هۆی ئازاردان و گرتن و زیندانی کردنی ده‌یان سال و تا نه‌برۆش (٢).

بلا‌و‌کردن‌ه‌وی یه‌که‌مین رۆژنامه‌ی کوردی به نێوی "کوردستان" هه‌ له مانگی نیسانی ١٨٩٨ دا ته سەت سال له‌مه‌وه‌ر، شۆرشێك بوو له مه‌یدانی به‌کارهێنانی ده‌زگه‌ی راگه‌یانندی جەما‌وه‌ری دا، که هه‌ر یه‌م بۆنه‌یه‌وه پیرۆزیایی ی سەت ساله‌ی رۆژنامه‌گه‌ری کوردی له هه‌موو لایه‌ک ده‌که‌م.

دامه‌زراندنی یه‌که‌مین چاپخانه له کوردستاندا (له ١٩١٥ له شاری هه‌لەب) له لایه‌ن به‌هه‌شتی داماوای هوکریانای یه‌وه شۆرشێکی گه‌وره بوو له مه‌یدانی تیکنۆلۆژیای راگه‌یاندن دا، چونکە کورد پێش ئەو چاپخانه‌یان به‌خۆیان‌ه‌وه نه‌دی‌بوو.

دامه‌زراندنی ته‌له‌فیزیۆنی مید 'Med TV' له ١٩٩٥ دا شۆرشێکی گه‌وره‌ی دیکه‌ بوو له مه‌یدانی تیکنۆلۆژیای راگه‌یانندی جەما‌وه‌ریدا، به‌تایبەتی بۆ نه‌ته‌وه‌یه‌کی بێ ده‌زگه‌ی ده‌ولەتی وه‌ک کورد. مید تی فێ ده‌ورێکی دیاری هه‌یه له گۆره‌پانی خۆناسین و هۆشیارکردن‌ه‌وی کورد و نێزیک‌کردن‌ه‌وی شیوه‌کانی زمانی کوردی دا (٣).

هاته‌ه‌که‌یه‌ی فه‌لسه‌فه و رێبازی کاژیه‌ک له کوردستاندا له ١٤/٤/١٩٥٩ دا

شۆرشىكى رزىنسىرانه بوو بۇ ھەرسىپھىننى كۆشكى تۆتالىتارىزىمى چەپاژۇ لە ھەموو جىيھاندا. ئەوانەى تا دوینی تیر و شیریان دەسوو لە کازىك، ئەوەتە ئەورۇ وشەى "نەتەوہى"یان کردووە بە وێردى زمانیان.

بەمانەى سەرەودا تىگەيشتىن کە ھەر شۆرشىك بریتى یە لە بزوتنەوہىەك کە دەبى بە ھۆى گۆرپنى چمكىكى بنەما، یان تەواوى بنەماى کۆمەلگەىەك لە رڤى پەرکردنەوہى سىستەمى رەوا (راھن) وە بە سىستەمىكى دىکەى کىياواز لەوہى پىشوو. ديارە ھەموو بزوتنەوہىەك کە نامانجى ئەم جۆرە گۆرپنە بى و، نەگاتە ئەو گۆرپنە و لەنسىو بچى، پى دەگوترى بزوتنەوہىەكى شۆرشگىرانه. کەواتە ھەر شۆرشىك سەنگ و تەرازوویەك دىنیتە پىشەوہ کە لە سەنگ و تەرازووی پىشوو ناچى. بۇ وێنە: سەنگ و تەرازووی رڤى سۆشباتى کۆمۆنىزىمى دەولەتى بوو. سەنگ و تەرازووی رڤى مەلاکانى ئىران شىعەگەرنىتى یە، سەنگ و تەرازووی رڤى ئەلمانىای نازى رەگەزپەرستى بوو. سەنگ و تەرازووی شۆرشى فەرەنسا دیموکراتى لىبەرالى و ھاوئىشتمانى بوو. سەنگ و تەرازووی شۆرشى مستەفا کەمال ئەتاترک و ھاوکەرەکانى تۆرانىتى بوو. سەنگ و تەرازووی کازىك ئازادى و یەکسانى و دەولەتى نەتەوہى بوو.

ئەوجا ئىستە ھەر بەم لىکدانەوہى سەرەوہدا دەردەکەوى کە شۆرش بزوتنەوہىەك نى یە کە ھەر دەبى پىشکەوتنخواز بى. شۆرش ھەبە دووا کەوتنخوازە. راستى یەکەشى ئەوہى، تا ئەورۇ لە ھەموو جىيھاندا بە دەگمەن شۆرش روویان داوہ کە پىشکەوتنخواز بووین، یان سەنگى لاپەنى پىشکەوتنخوازى یان لە سەنگى لاپەنى دوواکەوتنخوازى یان گرانتر بووى. شۆرش بە زۆرى ھاوپازى رک و کىنە و ھەستى تۆلەسەندنەوہ و دەستدەزوى بووہ بۇ سەر ماڤى مرۆڤ. ئەمەش راستى یەکە نابى چار بپۆشرى لى. دەشزانم ئەم قەسەبە بەدلى گەلەك کەس نى یە.

ئىستە کە وا ھاتووینەتە سەر باسى پىشکەوتنخوازى و دوواکەوتنخوازى، پىوئستە بزانبین ھەر یەکىک لەم دووانە چى یە.

ئەگەر ئیمە مرۆڤ بکەین: بە تەوہرە (محورى ژيان، دەبى دان بەوہدا بنىین کە لە ئىو ھەموو تاپەتکار و پىوئستى یەکى مرۆڤدا؛ تاکە یەك پىوئستى ھەبە کە سەر دەستەى پىوئستى یەکانى دیکەبە. ئەوہش ئازادىبە. ئازادى پىوئستىبەکى بئەجىبەبى

و دهست ليمه نه دراي مرؤفي ژيره. هيچ گيان له بمرئك نى به كه دژى نازادى خوى بى و، بيموى به ناره زوى دلى خوى واز له نازادى خوى بهيئى و دهست ههلبگرى لى. هيچ درنده و هيچ نازول و هيچ مهئيك رازى نابى بيموى به زور بيسخه بيه كونيكوه و دهوگه خبر داخه لى له سهرى. هه كاتيك دهرفهت هه لكهوت بوى؛ دهرد هه پرى و خوى نازاد دهكا. هيچ مرؤفيكى ژير رازى نابى به ناره زوى خوى بيهته كويله نى و نه و نازادى لى بگرى. ته ناهت نمو ديكاتور و مله زپانهى كه رازى نابى كهس نازادى هه بى، رازى نابى نازادى له خويان بستيندر شهوه. به كورتى: شهپر و ههراى نىم جيههانه شهپر له سهر نازادى و، له بمر نمو بوون و نيموونى نازادى تاكه پيوهئيكه و تاكه سىنگ و تهرازويه كه بى پيوانى پيشكهوتن و پاشكهوتن له كۆمه لگه نى ناهه زادا. چونكه بوونى نازادى؛ بوونى دهسه لاته و نيموونى نازادى؛ نيموونى دهسه لاته و هيچ گيان له بمرئيكش نى به به بى دهسه لاته رازى بى. بهلام كه نازادى ماناى دهسه لات بى، دياره نازادى پر به پرى دهسه لاته و پيچوانهش به پيچوانه. واته نازادى وهك يهك، خوى له دهسه لاته وهك يهك دا دهئوئى. واته؛ كاتيك دهسه لاته تاكه كه سىنگ و تاكه كه سىنگى ديكه، يان دهسه لاته كه سىنگ و كۆمه له كه سىنگى ديكه، يان دهسه لاته گه لىك و دهسه لاته گه لىكى ديكه؛ وهك يهك نيمى، نازادى هه دوو لاش وهك يهك نابى. جا له بمر نمو سروشى نازادى وهك تاييه تكارىكى بنه ماى ي هه مرؤفيك پيپيلكيبى نى به، واته له پله پله كردن و بهش بهش كردن و كىم و زورى نايى؛ وهك چون سروشى تهندروستى له پله پله كردن نايى. بى وئنه؛ مرؤفيك يان تهندروستى يان تهندروست نى به. كه ميك تهندروستى ماناى نهخوشى به و كه ميك نهخوشى هه نهخوشى به. دياره كه ميك نازادى هه ژير دهستى به. به كورتى: چون له نيوان مردن و ژياندا پله بيهكى ديكه نى به، كه ميك ژيان، يان كه ميك مردن نى به، له نيوان نازادى و بندهستى دا پله بيهكى ديكه نى به. له بهر نمو نازادى تهنى له دۆخى يهكسانى دا شيوا. (قابل)ى هاتنه دى به.

جا نه گهر ئيمه نازادى بكه بيه سىنگ و تهرازوى پيوانى نامانج و بهرهمى شورش؛ دهينين شورشى كۆمونيسته كانى روسيا به سهرۆكايهتتى لينين و ستالين و شورشى شيعه كان له تيراندا به سهرۆكايهتتى فاخونده فارس و نازيرى يهكان و

شۆرشى تۆرانى يەكانى دەولەتى عوسمانى بە سەرۆكايەتتى مستەفا كەمالى ئەمەتار ك و جۆن ترەكان و، شۆرشى نازى يەكانى ئەلمانىا بە سەرۆكايەتتى ھیتلەر و، شۆرشى جەنەرال كەرىم قاسم لە عىراقدا و، گەللىك شۆرشى دىكە؛ شۆرشى پىشكەوتنخەوازانە نەبەون؛ بەلكو پاشكەوتنخەوازانە بون. ئەم شۆرشانە كۆمەلگەيان بەرەو كۆمەلگەيەكى تۆتالىتەر، يان مىلتارىست برد؛ كە دەنگى نازادىي بىرەواوەر دەرپەن و بىرارى چارەنەوسى تاكەكەس و كۆمەلە و مافى كار و يەكسانىي ژن و پىاو و، گەللىك مافى دىكەپىشان لە خەلك بېرى. بە كورتى ئەم شۆرشانە نەبەونە ھۆى ئەوھى دەسلەلتى وەك يەك لە ھىچ رووئەكەو، چ رامبارى، چ خۆندەوارى، چ ئابوورى، چ ئاينى، چ كۆمەلەيەتتى، چ ناسىونال، بۆ خەلكەكە پىك بەھىنى، ئەگەرچى نەرتىي كۆمەلگەكەيان سەرەوژىر كرد و، لەگەللىك رووھە لە بنچىنەوھە گۆرپىيان. بە پىچەوانەي ئەمەوھە، شۆرشى فەرنەسا، سەرەراي ھەموو ھەلە و خۆنەرتىي يەكى؛ شۆرشىكى پىشكەوتنخەوازانە بوو. ھەروھە شۆرشى پىرستروىكا؛ سەرەراي گەللىك لایەنى رەش و چەپەللى، لە ھىندىك رووھە پىشكەوتنخەوازانە بوو. ئەوجا با ئىستە لەبەر رۆشنایى ئەم قەسانەي سەرەوھە لە كورد و شۆرش بکۆلینەوھە:

كورد، وەك يەكلىك لە نەتەوھە ھەرە كۆنەكانى رۆژھەلات، ئەگەر نەبۆيەن يەكلىك لە نەتەوھە ھەرە كۆنەكانى جىھان، لە ولاتىكدا دەوێ كە ھەر لە كۆنەوھە سەرەرتىي پەلامارى گەلان و ھۆزە جۆرجزۆرەكانى رۆژھەلات و رۆژاوا بووھە. بەتايەتتى مەغۇلەكان و ھۆزە ترەكان و فارسەكان و ئەفغانى يەكان و تاجىكەكان لە خۆرھەلاتەوھە پەلامارىيان داوھە. رۆمەكان لە باكورەوھە و، عەرەبەكان و، ھۆزە سامى يەكان لە باشوورەوھە پەلامارىيان داوھە. ديارە كە كورد تا ئەمۆرۆ ماوھە، ھۆى ئەوھە كە توانىوتى خۆى بمرامبەر بىم دەستدرىژكەرانە بپارىژى و لە رىي بمرخۆدانەوھە، چ چەكدارانە و، چ رۆشنەبىرانە؛ دەستى درىژيان كورت بكا. ئەگە نا گەللىك گەل ھىبون؛ وەك سۆمەرى يەكان و بابلى يەكان و فنىقى يەكان و مىسرى يە كۆنەكان و ئەكەدى يەكان كە لە خۆرھەلاتى ناھىندا ژيان و كولتورى مەزىيان دامەزراندوھە؛ كەچى ئەمۆرۆ ھەتەر و پەتەرىشيان نەماوھە.

بزووتنەوھى چەكدارانە و رۆشنەبىرانەي كورد زۆرن، بەلام بە پىنى ئەو

به‌لگه‌نامانه‌ی که کهوتونه‌ته به‌رده‌ست: بزوتنه‌وه‌یه‌ک که له کۆندا رووی داوه و، به شورش ده‌درتته قه‌له‌م؛ بزوتنه‌وه‌ی هه‌ژار و رووته‌ی کورد بووه له دژی فەرمان‌به‌وایانی عه‌باسی و، به تایه‌تی خه‌لیفه‌ی عه‌باسی مسته‌عسه‌م بیلا (مستعصم بالله) که له سالانی ۷۹۰ تا ۸۶۱ ژباوه. موسته‌عسه‌م که له سالی ۷۹۹ دا پاش مردنی مه‌نموونی (مامون)‌ی برای کرا به خه‌لیفه، کابرایه‌کی زۆردار و مله‌زێر بوو. له‌به‌ر ئه‌وه کورد و فارس و رۆمه‌کان لێی راپه‌ڕین. ئه‌ویش چوو ژماره‌یه‌کی زۆر جاشی ترکی له ئاسیای نیه‌رپه‌سته‌وه هێنايه و لا‌تی خه‌لافه‌تی ئیسلام و، ده‌ستی به‌ر‌ل‌لا کردن بو تالان و به‌زیی و خو‌ن‌پ‌ژێری (شایانی باسه که تالان و شه‌یه‌کی مه‌غولی یه و کهوتوه‌ته نیه‌و زمانی کوردی یه‌وه). دووایی ترکه‌کان که ده‌سه‌لاتیان سه‌ند، کهوتنه چاو‌ترساندنێ موسته‌عسه‌م. ئه‌ویش ناچار بوو له جێ یه‌ک نیه‌شته‌جێ یان بکا و، داویان دامه‌زرێنێ، له‌به‌ر ئه‌وه شارو‌چکه‌ی سامه‌را (سامرا)‌ی دروستکرد بۆیان، که له‌وی هێدی هێدی تواره‌وه و بوون به عه‌ره‌ب.

شۆرشێ ئه‌و ده‌مه‌ی کورد له نیه‌وی یه‌که‌می سه‌ته‌ی نۆیه‌مدا به‌سه‌ر‌و‌کایه‌تی پاپه‌گی خوه‌مه‌دین هه‌لگیرسا. پاپه‌ک که می‌ژوو‌ن‌و‌سه عه‌ره‌به‌کان به "پاپه‌ک" (بابک) نیه‌وی ده‌به‌ن؛ چونکه ده‌نگی پێ P له زمانه‌که‌یاندا نی یه، رۆشن‌بیرێکی گه‌وره و سه‌ری‌ازیکی نازا و نه‌ترسی کورد بوو. پاپه‌ک که له کرده‌وه‌ی جانه‌وه‌رانه‌ی کاربه‌ده‌سته عه‌ره‌به عه‌باسی یه‌کان و جاشه‌ ترکه‌کانی له کوردستاندا وه‌پس بوو بوو، کهوتنه کۆکرده‌وه‌ی ژماره‌یه‌ک چه‌کدار له ده‌وری خۆی و بانگی خۆ جیاکرده‌وه‌ی له ئیمپراتۆریه‌تی عه‌باسی دا بو دامه‌زراندنی ده‌وله‌تێک که زه‌وی و زار ملکی تاکه‌که‌س نه‌بێ، به‌ل‌کوو ملکی گه‌شتی بێ. چونکه عه‌ره‌به داگیرکه‌ره‌کان زه‌وی و زاری کوردستانیان کردبوو به ملکی خۆیان و کورد وه‌ک جزێکار و سه‌پان و پاله‌ کاریان بو عه‌ره‌به‌کان ده‌کرد له زه‌وی خۆیاندا. هه‌روه‌ها پاپه‌ک ده‌یگوت ده‌بی ژن و پیاو له کۆمه‌لگه‌دا مافی وه‌ک یه‌کیان هه‌بێ. چونکه عه‌ره‌به داگیرکه‌ره‌کان ژنیان به نیه‌وی پیاو له قه‌له‌م ده‌دا و وه‌ک کۆیله و به‌نده و که‌نیه‌ک (جاریه) ته‌ماشایان ده‌کردن. ئه‌مانه هه‌ر قسه و به‌لێن نه‌بوون له لایه‌ن پاپه‌که‌وه، به‌ل‌کوو به کرده‌وش هێترانه دی و، ده‌وله‌تی پاپه‌ک له چیاکانی باشووری کوردستاندا نیه‌یه‌کی بیست سائیک به‌رگه‌ی گرت و ژیا؛ تا خه‌لیفه‌ی عه‌باسی به‌ فیل و ته‌له‌که و خیانه‌تی یه‌کیک

له سهركرده كانى لهشكرى پاپهك كه نىوى نهفشين بوو، توانى پاپهك بگرى و بيكوژى. لهشكره كدى پاپهك هينده بههيز بوو، ههموو ههزار و بى ناننك له ريزه كدى دا به كول و دلموه ده جفنگى. كونه ميژوو نووسه عمره به كان زور بى ويژدانانه باسى پاپهكيان كردوو، به بوختان دهبيژن كه گوايه پاپهك ئاينيكى داناهه كهس ملكى نه بى و ژينش ژنى يهك پياو نه بى، واته ژنيك بتوانى له يهك كاتدا شوو به چهند پياوئك بكا به ئاره زوى خوى. بيگومان هيچ به لگه بهك به دهسته وه نى يه كه پاپهك واى گوتى. راسته له سيستمى فرمانه وايى پاپهكدا يه كسانى ژن و پياو هه بوو؛ بهلام له هيچ جى يه كدا باسى نموه نه هاتوو كه پياو چهند ژنى هه بى و ژن چهند پياوى هه بى. شايانى باسه كه ژن له كۆمه لگدى كورده وارى پيش ئيسلامدا وهك ديلا تماشاشا نه كراوه. كچ به زيندوو به تى زينده به چال نه كراوه؛ وهك عمره به كان كردوو يانه. نه گهر ژنى كورد پيش ئيسلام ريز و قهبرى خوى نه بو بى پاپهك نه يده توانى باسى يه كسانى ژن و پياو بكا. شايانى باسه كه كورد له كۇندا خودى يهكى ژنيان پهرستوو نىوى نهما هيتا بووه كه گهوره ترين پهرستگى ئهم خودى يه ئه ورۆش له كهنگه وهرى نيزيك گرماشان ماوه. راستى يهكى ديكه كه زور له كۆنمه سهرنجى راكيشاوه ئه وه به كورى ئازا و كچى لى هاتوو له نير كورده وارى دا نىوى دا پيكيان وه ده گرن؛ نهك نىوى باوكيان. ئهمه نهك ههر له فۆلكلورى كوردى دا هه به، وهك چيرۆكى كارۆسليقى، بهلكوو تا ئه ورۆش له نير كورده وارى دا ههر ماوه. بۆ وئنه: خوله پيزه (٤)، گهلاوژى نعه خان، محه محمد لايلا (٥)، سمعى گهوره (٦). له مهش بترازى ده بى نموه بيژم كه زهوى و زارى بهشيكى گهوره كوردستان تا نيهه راستى سه تهى رابردو ملكى گشتى بوو، واته زهوى و زارى كشتوكال هى هوزيك يان هى چهند گونديكى نيزيك به يهك بوو. لهو سالانه وه كه عوسمانى يه كان زاگۆنى "تفريمات" يان داهينا (١٨٤٣ - ١٨٤٩) كهوتنه داگير كردنى زهوى كشتوكالى كوردستان و نوينهرى خويان له سهر دانا بۆ بهرپه بهردنى. دوواى ئه و زهوى يانه بوونه ملكى نهو نوينه رانه و خيزانه كانيان و كاتيكيش تا پۆ داهات تا پۆ كرا له سهر يان. بهم جۆره له كوردستاندا چينيكي خاوهن زهوى و زارى ده به بهگ و چينيكي ههزار و جۆتكار و پالدى بى زهوى و زار دروست بوون كه چينه ده به بهگه كه به زورى له گهلا حكوومه تى داگير كهر هاوكارى ده كرد بۆ پاراستنى بهرزه وه ندى يه

تایبەتەکانی خۆی. ئەم میراتە تا ئەوڕۆش بۆ نەوێ نوێ ماوەتەو. سیستەمی گوندپازم (قرووجو) کە تۆرانی یەکانی ئەم سەردەمە دایانەیناوە لە باکووری کوردستاندا، درێژەیکە لەوێ رابردوو.

شایانی باسە کە شوێنەواری سیستەمی زەوی و زاری گشتی و شیوەی بەرەمەهێنانی سەردەمی کۆن هێشتا لە نیو کوردەواری دا لە هیندیک شوێندا ماوە وەک شیوەی "هەرەوێز" و برشت گرتن لە هیندیک زەوی کە پێیان دەگووترێ "نیوگویی" واتە ملکی هەموو لایەک (مُشاع) و مالی گشتی. ئەمەش ئەو راستی یە دەگەیەنێ کە سیستەمی سۆسیالیستی بە لای کوردەوێ شتیکی نامۆ نی یە و، کورد ئەم سیستەمی ناسیوە بەر لە ئەوروپایی یەکان.

لە ساڵی ۱۲۵۸ ز دا مەغۆلەکان و هۆزە ترکه‌کان بە سەرزکایەتیی هەلاکۆ؛ پەلاماری بەغدادیان دا و بەو سەروەرئیتی عەرەبی موسولمان بەسەر کوردستان و ولاتی فارسدا ئەما. هەر چەندە مەغۆل و هۆزە ترکه‌کان کە بەرەو پێتەختی خەلافەتی عەباسی (بەغدا) تێپەڕین؛ خوێنیکی یەكجار زۆرتریان لە کوردستاندا رژاند و، ماوەیەك بوونە فەرمانبەری هیندیک شوێنی داگیرکراوی کوردستان، لەگەڵ ئەوەشدا کوردستان هەر وندا نەبوو. ئەوەتە جەمەدوللای مستەوفی قەزوینی لە کتێبە کەیدا "نزّهت القلوب" (سەیرانی دلان) کە لە ساڵی ۷۴۰ کۆچی (۱۳۳۹/۴۰ ز) دا یە زمانی فارسی نووسیویتی، باسی کوردستانیک دەکا کە لە ۱۶ ستان (پاریزگە) پێکهاتوو و یەکیک لە کورەکانی سولتان سەنجەری سەلجوقی فەرمانرەوای بوو. جا لەبەر ئەوێ کورد لەم ماوەیدا لە سنووری یەك دەولەتدا هەموو پێکهوێ ژیاون؛ با فەرمانرەواکەشیان کورد نەبووی، بەلام کورد خۆی لە نیوخۆی دا بوو، پتر دەنگی بەیەك گەشتوو، توانیویتی هورده هورده خۆی لە دەسەلاتی بیانی جیا بکاتەو و چەند میرنشینیکی سەریخۆ دروست بکا. شەرەفنامە کە لە ساڵی ۱۵۹۷/۱۵۹۶ لەلایەن زانا و میرزادە کورد شەرەفەدینی بیتلیسی بەدوێ نووسراوەتەو؛ باسی ژمارەیکێ زۆر دەولەت و فەرماندارئیتی سەریخۆ دەکا کە لە پیش سەردەمی شەرەفەدینی بیتلیسی دا دامەزراون و هیندیکیشیان هەتا سەردەمی شەرەفەدین هەر ماون. دیارە راگرتنی ئەم سەریخۆییەش تا ئەو سەردەمە، واتە کۆتایی سەدەمی شانزەهەم لە ئەنجامی شۆرش و بەرخۆدانەوێ بوو دژی داگیرکەرانی

مەغۇل و عەرەب و ترك و فارس. بەلām ئەم میرنشینە سەریەخوینانە پاش ئەوێ لەگەڵ ترکه عوسمانی بەکان لە سالی ۱۵۱۵دا ریککەوتن و پیکهوه نیمپراتۆریتی عوسمانی یان دامەزراند، سولتانەکانی عوسمانی ریزی سەریەخوینی ئیوخوویی ئەم میرنشینانەیان نەگرت. لەبەر ئەوە کورد لە هەموو لایەکەوه کەوتنە راپەڕین بۆ جیابوونەوه لە نیمپراتۆریتی عوسمانی و وەهستەینانەوهی سەریەخوینی لە ریی شۆرشەوه.

بزووتنەوهی کوردایەتی لەو سەردەمانەدا بەسەرکردایەتی سەرکرده کلاسیکهکانی کورد بوو. ئەم بزووتنەوانە لە باری ناسیۆنالەوه شۆرش بوون، چونکە سەرکرده کلاسیکهکان هەولێ سەریەخوینی کوردستانیان دەدا، واتە دەیانویست ئەو سیستمی نایەکسانیی ژێردەستی یە؛ بگۆڕن بە سیستمێکی یەکسانی لەباری ناسیۆنالەوه، بەلām لە رووی ئابووری و... هتدەوه بزووتنەوهکان بە شۆرش دانانرێن، چونکە هیچ گۆڕانیکی بنچینهیی لەو رووانەوه نەخرا بوونە بەرچاو. ئەم سەردەمەش، واتە سەردەمی سەرکردایەتی کلاسیک، هەتا کۆتایی جەنگی جیهانیی دووم درێژ دەبێتەوه، پاش ئەمە هورده بۆڕووازی کورد کەوتە خۆ کۆکردنەوه تا توانی لە حەفتاکاندا، پاش هەرسەینانی شۆرشێ ئەیلوول بە سەرکردهیەتی سەروک بارزانی، بە جاری دەست بەسەر بزووتنەوهی کوردایەتی دا بگرێ.

بزووتنەوهی کوردایەتی لە سەردەمی سەرکرده هورده بۆڕوواکاندا کە دەسلەتیار لە پاش جەنگی جیهانیی دوومەهوه دەستی پێ کرد تا گەیشته ئەوێ، لە پێشدا زۆر بە کزی و لاوازی و، لە پەنای ئێو و نیویانگی سەرکرده کلاسیکی یەکاندا وەک مەلا مستەفای بارزانی و پێشموای شەهید قازی محەممەد دەستی پێ کرد، تا گەیشته پلە ی خۆ سەریەخۆ کردن. بزووتنەوهکانی هورده بۆڕووازی کورد و راپەڕینی چەکدارانەیان ناتوانرێ بە شۆرش بدرێتە قەلەم. جاری لەباری ناسیۆنالەوه داخوازی ئەم بزووتنەوانە لە پێشدا ئۆتۆنۆمی بوو و، ئێستە داخوازی هێندێک لایەنیان لە هێندێک شون، بووه بە فیدرالیتی، کە دیارە ئۆتۆنۆمی و فیدرالی هێچیان نابنە هۆی گۆڕینی سنووری دەولەتە داگیرکراوەکانی کوردستان لە بنچینهوه؛ بە پێچەوانەی سەریەخوینی یەوه. لەباری کۆمەلایەتیشەوه هیچ گۆڕانیکی نەرتی (ایجابی) ئابووری لە پێوهندیی نیوان چین و توێکەکانی کۆمەلگەدا بەدی ناکرێ.

بۆيە ئەم بزووتنەوانە بزووتنەوێ ریفقورمییستەن کە بۆ گەشتنە هیندیک مافی سەرەتایی ی مەزۆفی کورد هەول دەدەن لە سنووری دەستکردی دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستاندا، بەلام لەبەر ئەوەی بفرێوەبەران و کادیارانی ئەم رێکخراوانە، زۆریە ی زۆریان پەرورەدی قوتابخانەکانی داگیرکەرانی عەرەب و ترک و فارسن کە هەموو تۆتالیتێر و میلیتاریست و دیکتاتۆرن، دیارە کارکردی پەرورەدی بیروبۆچوون و ئیدیۆلۆژیای نامرۆڤدۆستانە ی ئەم داگیرکەرە، زۆر بە تاییەتی لەم سەتەیدەدا؛ تەزوو و شۆتیکێ توندی گەیانندووە بە چینی خوێندەواری کورد و تووشی گەلێک نەخۆشیی دەروونی ی کردووە وەک: باوەر بە خۆ نەکردن و پشتبەستن بە بیانی، بە تاییەتی بە داگیرکەران، شەڕی خۆکوژی لەسەر دەسلەتی کاتی و شەیدا بوونی خەمبالی ستالینیستەنە ی "حیزبی پیشەرو" و "تاکە حیزب" و "تاکە سەرکردە" و جیانەکردنەوێ درۆ و دەلەسە و خۆ لەخەڵاتاندن لە دیپلۆماسیاتی و، خۆ بەکەم و بچووک زانین بەرامبەر دەرەو و خۆ بە زلگرتن لە ئیووە و دان نەمان بە هەلەدا و پاساودانی گوناو بە ئۆیاڵ خستە سەر ئەم و ئەو و ئیمپریالیزمی جیهانی و هەلگرتی درۆشمی خاپێنەری بڕایەتی درۆزانە ی کورد و عەرەب و کورد ترک و کورد و فارس. بە بیروپرای من، کە ئەم سەرنجەشم زۆر دەمێکە بڵاو کردووەتووە، بزووتنەوێ کوردایەتی بەسەر کردەیتیی هور دەبۆرژوازیی کورد، بە تاییەتی لە رۆژی ئەمڕۆدا؛ ئە ستراتییی هەیه و ئە تاکتیک. واتە نازانی چی دەوێ، لەبەر ئەوە هەر هەنگاویک کە دەنێ وەک لیسی کوێرە هاریشتن وایە. چونکە لەسەر هەموو بزووتنەوێک پێویستە هەر لەسەرەتاوە بزانی چی دەوێ و ئامانجی دوور و نێزیکی چی یە، ئەگە نا ناتوانی تاکتیکێکی راست بەرەو ئەو ئامانجە بخاتە کار. دووا بزووتنەوێ چەکلارانی کورد کە لە ۹ یان ۱۱ ۱۹۶۱ دەستی پێ کرد، پاش ماوەیەک لە باری ناسیۆنالەو بوو بە شۆرش بە تاییەتی هەتا کۆتایی شەستەکان، هەرچەندە سەرکردەکانی شۆرش باسی ئۆتۆنۆمی یان دەکرد، بەلام پێشمەرگە ی کورد بۆ سەربەخۆیی ی کوردستان شەڕی دەکرد. گۆی بگرن لە بەشێک لە سروودی پێشمەرگە کە خالید دلێر لە وێستگە ی رادیۆی ئەو سەردەمە ی کوردستانەو بەلاری دەکردهو:

شێری رۆژی زبڵەتین

پێشمەرگە ی، بە هەلمەتین

لە پێناوی سەرمەخۆیی ی کوردستان بەخت دەکەین ژیاغان و مائ و گیان
لە پێناوی سەرمەخۆیی ی کوردستان، کوردستان
پێ بێتە خاکمان دووێنی کافر دار و بەرد و خۆلی لی دەکەین بە ناگر
هەلگراوە لەم کێوانە بوونەتە پەندێ زەمانە
ئەم ولاتە گۆرستانی دووژمانە

کورت و کرمانجی پێشسەرگەیی ئەو سەردەمە دەبێست سنووری دەولەتی
داگیرکەری عێراق بگۆڕی. ئا لەم روووە بزوتنەوی ئەیلوول شورش بوو، بەلام
بزوتنەوی کوردایەتیی ئەو، ئەوتە لە هەموو بۆنە (مناسبه) و نابۆنەیدا
دەبێت "تیمە لەگەڵ جیابوونەوی کوردستان و دامەزراندنی دەولەتێکی کوردی دا
نین" راستە، ئەم بزوتنەوانە کە لە هێندەک لایەنەو بە راپەرینی ک دەژێردرێن بە
رووی زۆرداریانی بێگانەدا دیارە دەوێکی سەرلێشواندنی داگیرکەرەکانی کوردستان
دەگێڕن، ئەک خستنی ئەو داگیرکەرە، بەلام ئەگەر بێتو تەماشایەکی بەرنامەیی ئەو
حیزبانە بکەین کە هێندێک چەکداریان هەیە و بۆ راگرتنی چەکدارەکانیان پێویستی
یان بە "یارمەتی" ی داگیرکەرەکانی کوردستانە، دەبینن هیچیان لە پرۆگرامەکیاندا
سەرمەخۆیی ی کوردستانیان نەکردووە بە ئامانج. بەلکو لە هەموو نووسینەکانیاندا
سۆرن لەسەر ئەوەی کە نایانەوی سنووری ئەو دەولەتانە کوردستانیان داگیرکردووە
تێک پەن. تەنەت پێ کێ کێ کە پاش دامەزراندنی لە ۲۷/۱۱/۱۹۷۸ دا و هەتا
ئەم بەک دوو سەلەمی دووایی یاسی سەرمەخۆیی کوردستانی دەکرد، وازی لەو
ستراتیژە هانی و گۆڕی بە فیدراسیۆن لە سنووری دەولەتی ترکدا (۷). بە کورتی
حیزبە گەورە چەکدارەکانی کوردستان لە باری فاسیۆنالەو "شۆرشگەر" نین و
بزوتنەو کەیان "شۆرش" نی یە بەلکو "ریفۆرمە". ئەوجا کە کورد هەروا لە
سنووری دەولەتە داگیرکەرەکاندا بێنیتەو، ئەوا ناتوانن بەتەنێ پێوەندی یە ئابووری
و کۆمەڵایەتی یە کەنیش لە بنچینەو بگۆڕن، چونکە سەرمەخۆ نین. واتە ئەم
بزوتنەوانە لە باری ئابووری و کۆمەڵایەتیشەو ئەوپەرەکی جۆرە دەست
پێداهێنانێک دەتوانن بە ئەنجام بگمێنن، ئەک شۆرشێک و گۆڕینی بنەرەتی.
هاوولتە بەرزەکان:

بۆ چارەسەرکردنی ئەو رێپێیی و سەرلێشیواوی یە؛ بە برۆای من، پێویستە بەر لە

هه‌موو شتيك هه‌موو حيزب و كۆمه‌له كوردی يه‌كان، چ نه‌وانه‌ی چه‌كداريان هه‌ديه و چ نه‌وانه‌ی بێ چه‌كن، به بارمه‌تيي شاره‌زايان و روشنبيراني كورد له كۆنگره‌يه‌كي نه‌ته‌وه‌يي دا كه له شونئيك بيه‌ستري و ده‌ستي داگيركه‌راني نه‌گاتي، له‌وه بكو‌لنه‌وه بزافن نامانجي بزوتنه‌وه‌ی كوردايه‌تي چي به. نه‌گه‌ر نامانجي بزوتنه‌وه‌ی كوردايه‌تي به‌لاي وانه‌وه مانه‌وه‌يه له سنووري نه‌وه‌له‌تانه‌دا كه كوردستانيان داگير كردوه و مه‌به‌ستييان ده‌ستكه‌وتني هينده‌ك مافي ديمۆكراتانه و مرۆف دۆستانه‌يه بۆ كورد، وه ئۆتۆنۆمي پان فيدرالي، پان مافي كولتوري و "به‌رزگرده‌وه‌ی پله‌ی ئابووريي نيوچه كوردی يه‌كان"، نه‌وا نه‌وه پيوستى به راگرتي چه‌كدار و نه‌م هه‌موو قوربانى ژيان و مالى پرايى و ده‌ربه‌هري و كاول بووني هه‌زاران گوند و كۆچپيداني مليۆنان كورد و له نيوچووني سه‌ت هه‌زاران كورد نى به و نه‌وا نامانجه ته‌سكو و تروسكه نه‌م قوربانى به گه‌وره‌يه ناهيني. له سه‌مينارێكدا كه له رۆژى شه‌ممى ۱۱/۵/۱۹۸۵ له ستۆكه‌هۆلم به نيوى "دۆزى ناسيۆنالي كورد، ئۆتۆنۆمي پان كوردستانيكي سه‌ربه‌خۆ، پان به‌ريارى چاره‌نووس له ئازادى دا و به‌ ئازادى" وه پيشكېشم كرد به به‌شداربووني چه‌ند سه‌ت كه‌سيك و وتوونێكى چه‌ند سه‌عاتى، ره‌پوراست گوتم: نه‌وا مافه نه‌م قوربانى به ناهيني و ته‌نانه‌ت نه‌وا مافه‌ش كاتيک ده‌ست ده‌كه‌وى كه نه‌م ده‌وله‌ته داگيركه‌رانه بينه ده‌وله‌تى ديمۆكراتى راسته‌قينه، نه‌وه‌ش پيوستى به پشوویدكى دريژ و پينكه‌وه خه‌باتى كورد و نه‌وه‌ هيزه ديمۆكراتى يانه هه‌يه كه سه‌ر به گه‌لانى عه‌ره‌ب و ترك و فارس و نه‌وه‌ش خه‌باتىكى دريژخايه‌نى گه‌ره‌كه، نه‌وه‌ش هه‌يه كه جاري نه‌وه‌ هيزه ديمۆكراتانه، له نيو عه‌ره‌ب و ترك و فارس دا نين.

نه‌مه‌يان و! خۆ نه‌گه‌ر كۆنگره‌كه به‌ريارى دا كه كورد ده‌بێ بۆ سه‌ربه‌خوىي كوردستان هه‌ول به‌دن وه‌ك نه‌ته‌وه‌يه‌ك كه خاوه‌نى خاكي خۆى و تايبه‌تكارى نه‌ته‌وه‌ييى خۆى و مافي به‌ريارى چاره‌نووسى خۆيه‌تى؛ نه‌وا دياره ده‌بێ نه‌وا كاته چاويك به‌و سه‌نگ و ته‌رازووانه‌دا بگيردريته‌وه كه تا ئيسته به‌و كيشان و پيوانى بزوتنه‌وه‌ی كوردايه‌تى به‌كار هاتوون، نه‌وه‌ش به پيروه‌يى كردنى نه‌م پنتانه‌ی خواره‌وه؛

(۱) — يه‌كه‌مين سه‌رتا له‌مه‌دا نه‌وه‌يه كه به‌رژه‌وه‌نديى گشتى (نه‌ته‌وه) به‌خريته

پیش بهرزه و نندی تاکه کس و بنه مالهی و حیزبایه تی و هوزایه تی و نیوچه بی، واته ده بی له بهرزه و نندی گشتی دا؛ بهرزه و نندی تاک و بنه مال و حیزب و هوز و نیوچه بی، نهک له بهرزه و نندی خو و بنه مال و حیزب و هوز و نیوچه دا؛ بهرزه و نندی گشتی بی، بی.

(۲) — ده بی لهو باوه دهو بهین بو کیسه که که هممو جوړه نارزوو و خهونیکی مرؤف که ژیریژی (منطق) پستی بگری، هرچه نده سخت و گرانش بی دینه دی، به مخرجی کهسی واهه بن که لیوه شاهی لهو کاره بن و، بی کولان و پشت سارد بوونه و دوودلی ههول بدن بوی و کات و مخرج و ده ستاوژی لهبار و پیوست ناماده بووبی بو کاره کیان و، لهو جا هیچ هه لیکش له ده ست نده و، خه لیکش پشتگیری یان بکن، یان هیچ نه بی بهر بهر کانی یان نه کهن. لهو ده ست پیوستی بهو هیه که گیانی خوویستی و خو بهرستی و به دوری خندا خولانه و خو تهره بی له ری پهره دهی نه تهره بی بهو کز بگری و خه لکه که فیری لهو بگری که فیری به خشین بن و بیژن "هانی" نهک لهو دهو هر داوا بکن و بیژن "کوانی"؟.

(۳) — ده بی لهو بهرته بهرچا که هممو ده ست کهوتیک له بوونی سهرمایه و پهیدا ده بی. نه گهر سهرمایه نه بی ده ست کهوتیش نابی. مروقی بی سهرمایه مروقی بی ده ست کهوته. لهو جا سهرمایه هه پاره نی یه، به لکو گه لک جوړی هیه. جاریک پاره یه، جاریکی دی مروقی لیوه شاهی و روشنیر و کادری ژنهای یه. جاریکی دی زانست و هونه ره. جاریکی دی ده ست لاتی لهش و وزی کارکردنه. جاریکی دی شوین و جی یه (جیوپولیتیک). بو گه یشتنه نامانج ده بی هممو جوړه سهرمایه که به شیوه کی هاونا ههنگانه بهرته خزمه تی نامانجه وه. ده بی لهو ده ست بزانی که سهرمایه ته کنولژی هیدی هیدی له هممو جیهاندا له سهرمایه کانی دیکه ده ست لاتی خورتتر ده بی. جا نه گهر سه ته ی بیستم به راست سه ته ی هیزی کاره با (له لکتریک) بووبی، لهو سه ته ی بیستویه که مین سه ته ی له لکتریک ده بی. له سه ته ی بیستویه که مین سه ته ی نو و تازه بابته دینه گوری و پی به پی لهو ده ست گه لک سینگ و تهرزوو که نیسته بو کیشان و ده ستبشان کردنی نرخ و نریت به کار ده بن، دینه گوران. به لام شهر له سهر ده ست لاتی، واته شهر له سهر نازادی (بوون و نه بوون) دریژ ده کیشی و توندوتیزتر ده بی. نه گهرچی به شیوه کی دیکه ده بی لهو

پیشتر. ئەمەش ھەر وا دەروا ھەتا دەسلاتی وەك یەك جینی دەسلاتی ناوەك یەك دەگرتەو، واتە كۆمەلگە یەكسان دروست دەبی. كەینی كۆمەلگە یەكسان دروست دەبی، ئەو مرۆف ناتوانی ھەر لە ئیستەو رمل لی بدا بۆی. بەلام ئەو ی بە دنیایی یەو پیشبیینی دەکری، ئەو یە ئەوانە ی لە مەیدانی تەکنۆلۆژیای ئەلەكترونیكدا دوواکەوتوو بێننەو، جی یان لەم خەری زەوی یەدا نابیتەو. لەبەر ئەو کورد دەبی ھەر لە ئیستەو بیاخە ی شۆرشیک ی تەکنۆلۆژی لەسەر بنچینە ی رۆشنبیری نەتەو ی و ئامانجی نەتەو یی بنیات بنی و خۆی ئامادە بکا تاكو لە کاروان بە جی نەمینی. دۆزمنانی نەتەو ی کورد و داگیرکەران ی کوردستان چاوەنژوانە خەریکی کارن لەم روووە. ئەو دتە دەولەتیک ی وەك ھیندستان و پاکستان کە گەلەکانیان لە برساندا دەمرن، چەکی ئەتۆم دروست دەکەن. ئوونە یەکی دی ئێرانە کە مانگانە ی کاربە دەستەکانی پی نادری، بەلام مووشەکی دوورھاوێژ (۱۵۰۰) کیلۆمتری "شیھاب" دروست دەکا. سەددام چەکی کیمیایی و میکروبیۆلۆژی دروست دەکا. دەولەتی رووسیا لە باتی پارە ویسکی دەبەشیتەو بەسەر کاربە دەستەکانی دا و خەلکەکی لە ئورووپایی یەکان درۆزە دەکەن، کە چی راکیت دەنیری بۆ ئاسمان. کورد نابێ چاوە لەم کەرتی یە ئەمانە و خۆ بەزگرتنی فیشالکەرانە بکا، بەلکو دەبی لە مەیدانی تەکنۆلۆژی دا ھەنگاوی ژیرانە بنی. کورد دەبی بزانی کە شورش ئە تەقوتوقی تەفنگە و ئە قەسە ی زلی ئێو کتیبە. شورش کردن ھەولدانیک ی ژیرانە ی شیلگیرانە یە بۆ ھێنانە دەستی گۆرینیک ی بنچینە ی ی پێوەندی یەکانی ئێو کۆمەلگە لەباری نرخ و نەرتەو و، پێکەندەو ی جێگە کەیان بەنرخ و نەرتیک ی دی. ئەوجا ئە گەر کورد دەیانەو ی شۆرشیک ی پیشکەوتنخوازانە ھەلگیرسێن، ئەوا پێویستە فزادی بکەنە تەووە (محورای بزوتنەو کەیان. ھەر لەسەر ئەو بنچینە یەش بکەوئە گۆرینی سەنگ و تەرازو و نرخ و نەرت لە کۆمەلگە ی کوردەواری دا.

٤) — کوردستان مالی نەتەو ی کوردە (واتە مالی کوردە جا ئەو کوردە لە کوردستان دا بی، یان لە دەرەو ی کوردستان بی، لە کوردستان لە دایک بووی، یان لە جی یەکی دی). چونکە ھەموو کوردیک پێوەندارتیبی کولتووری و ھەستی دەررونی یە کوردستانەو ھەبە. ھەرەھا کوردستان مالی ھەموو ئەو ناکوردانە یە کە

لە بەرەبەینیی میژوووه له کوردستاندا دهژین و خۆیان به کوردستانی دهزان. کوردستان پیوستی به هه‌موو کوردستانی یه‌که، ژن بێ یان پیاو بێ، کارکه‌ر بێ یان جۆتکار بێ، مامۆستا بێ یان خۆتندکار بێ، شاری بێ یان گوندی بێ، سهر به ههر ئاین و هۆز و تیره‌یه‌ک ده‌بی با بیی؛ کوردستان پیوستی پی‌یه‌تی و، کوردستانی‌ش به تیکۆشین و نه‌قه‌لادانی یه‌که‌گرتوی کوردستانی‌یان رزگار ده‌بی و سهریه‌خۆ ده‌بی. له‌بهر ئه‌وه خه‌باتی ههر حیزب و کۆمه‌له و هۆز و بنه‌ماله و ئاین و تاکێکی کورد بۆ له‌نیو‌بردنی حیزب و کۆمه‌له و هۆز و بنه‌ماله و ئاین و تاکێکی دیکه‌ی کورد، کارێکی بێ می‌شکانه و گه‌وجانه‌یه و رۆژی رزگاری کوردستان دوورتر ده‌خاته‌وه.

(٥) — گورز و خه‌نجهر وه‌شاندن له یه‌کدی و به‌کاره‌ینانی زۆر و چاو‌ترساندن و تۆقاندن و خۆ و خه‌لک خاپاندن رێی راست نین بۆ چاره‌سه‌رکردنی هیچ جۆره کێشه‌یه‌ک، به تایبه‌تی کێشه‌یه‌کی ئالۆزی وه‌ک کێشه‌ی کورد.

(٦) — سهر‌به‌رزیی هه‌موو ئه‌ندامێکی نه‌ته‌وه‌ی کورد و هه‌موو کوردستانی‌یه‌ک ههر له سهر‌به‌رزیی نه‌ته‌وه‌ی کورد و خه‌لکی کوردستاندا جێی راسته‌قینه‌ی خۆیان ده‌گرن. هیچ کوردێک و هیچ کوردستانی‌یه‌ک سهر‌به‌رز و به‌رۆمه‌ت نییه و نابێ هه‌تا کوردستان سهر‌به‌خۆ نه‌بی و نه‌ته‌وه‌ی کورد و خه‌لکی کوردستان نه‌گه‌نه‌ پله‌ی ئازادی و یه‌که‌سانی. سهر‌کو‌تکردنی هاو‌ولا‌تانی کوردستان له‌لایه‌ن هاو‌ولا‌تانی دیکه‌ی کوردستانه‌وه و کو‌نخایه‌تی کردن بۆ داگیرکه‌رانی کوردستان و خۆه‌له‌کشێشان به‌ پیوه‌ندی توند‌وتوله‌وه له‌گه‌ڵ داگیرکه‌رانی، به‌راستی سهر‌به‌رزێ نییه، به‌کو سهر‌شۆریه.

پهراوینزه کانی سه‌میناری

« کورد و شورش »

(۱) — دانانی گه‌لی نه‌لمان به گه‌لنکی «فاری» هه‌له‌یه‌کی گه‌وره و ساخته‌کارنیه‌کی بی وینه بوو له میژوودا که له پهنای نه‌وه‌دا تاوانی قه‌لاچوکردنی جووه‌کان و تاوانی هه‌لگیرساندنێ جه‌نگی جیهانیی دوهم له لایهن حیزبی فازی یه‌وه سازکران. راستیه‌که‌ی گه‌لی نه‌لمان له باری سه‌رنجی زانسته‌وه، هه‌رچه‌نده گه‌لنکی هیندونه‌ورووپاییه، به‌لام له خیزانی «گهلانی فاری» نییه، به‌لکو له خیزانی «گه‌له جه‌رمه‌نی یه‌کان»ه. «فاری» نیوینکه بۆ کۆمه‌له زمان و فره‌هنگی ئیرانی به کۆنه‌کان و هیندیه کۆنه‌کان و، «فاری» پیناسه‌یه‌کی زمانی و فره‌هنگیه، نه‌ک پیناسه‌یه‌کی ره‌گه‌زی.

(۲) — (نهم ژنډهره رۆژی ۲۹/۱/۲۰۰۱ نووسراوه)

— له رۆژی ۱/۹/۱۹۹۸ دا و، به‌بۆنه‌ی یادی هۆنهر و نووسهر و سیاسه‌تکار و خه‌باتکاری کۆنه‌ده‌ری کورد ئاپۆ عوسمان سه‌بری (۷/۱/۱۹۰۵ — ۱۱/۱۰/۱۹۹۳) یه‌وه، نێزیکه‌ی شەست نووسهر و هۆنهر و رۆژنامه‌نووس و رۆشنبیری کورد له شاری دیمه‌شق کۆبوونه‌وه و، له نه‌جمای نه‌وه‌دا بریاریان دا خه‌لاتنیک به‌نیوی خه‌لاتی عوسمان سه‌بری یه‌وه له شیوه‌ی نیشانی‌که‌دا دروست بکری و، هه‌ر چه‌ند سالتنیک جاری بدری به بیگانه‌یه‌ک که له مه‌یدانی‌که‌دا خزمه‌تی نه‌ته‌وه‌ی کوردی کردی، نه‌و به‌رپزانه روویان له من نا که سه‌ره‌هرشتی نه‌و کاره بگره ده‌ست خۆ. جا له‌یه‌ر نه‌وه‌ی له سالی ۱۹۵۶ هه‌ ئاپۆ عوسمان وه‌ک تیکۆشه‌رنکی ره‌وشت به‌رزی نه‌گۆڕ ده‌ناسم، تکه‌که‌یانم نه‌دایه دوواوه. به‌لام نه‌وه‌م کرد به مه‌رج به‌سه‌ریانه‌وه که ده‌بی له کۆمیته‌که‌دا (کۆمیته‌ی خه‌لاتی عوسمان سه‌بری) چه‌ند ژننکی رۆشنبیری تێدابی. نه‌وانیش گو‌تیا «باشه». پاش پێوه‌ندی‌کردن به به‌رپز دایکی جوان (ام جوان) که یه‌کێکه له نووسهر و هۆنهر و رۆشنبیرانی رۆژئاوای کوردستان، هه‌روه‌ها به پێشمه‌رگه‌ی ئازا و رۆشنبیری کورد دوکتۆر خه‌جی یه‌شار وه و، رازی

بوونیان بهوی بینه نهندامی کۆمیتته که، کۆمیتته کهمان له حدوت کەس پێکھات. ئەوجا کۆمیتته کهمان بریاری دا که خەلاتی یەکم بە زانا و مروڤدۆستی گهوهری ترک پرۆفیسۆر ئیسماعیل بێشکچی. ههڤالی بهرێزمان نووسەر و چیرۆک نووس و وهگێر (مترجم) دلاوهری زهنگی به تاییهتی چوویز ئهمنقهره و خەلاته کهی به دهستی خۆی له رۆژی ۲۰۰۰/۷/۱۲ پێشکێش به بهرێز ئیسماعیل بێشکچی کرد. بێشکچی تا ئەو پۆزه خەلاتی هیچ لایهکی پەسند نهکردبوو، ئەمه یه کهمین جاره که خەلات پەسند دهکات. هەر پاش ئەوه گەلێک کهسایهتی و نووسەر و رۆژنامهوانی کورد پیرۆزیایی یان له بهرێز بێشکچی کرد بهو بۆنهیهوه. رۆژنامه‌ی **Yeni Gündem** که له ئهمنقهره به ترکی ده‌رده‌چی له رۆژی ۲۰۰۰/۷/۱۷ دا وێنه‌ی بێشکچی و دلاوه‌ری زهنگی بلار کردبووه له کاتی‌که‌دا که بهرێز بێشکچی خەلاته‌که‌ی به‌ده‌سته‌وه گرتبوو.

شایانی باسه که کۆمیتته‌ی خەلاتی ئاپۆ عوسمان سه‌بری له رۆژی ۲۰۰۱/۱/۱۳ دا له شاری باد سالترئوفلن له رۆژئاوای ئەلمانیا سه‌میناریکی سازکرد بۆ وتار خوێندنه‌وه و وتووێژکردن له باره‌ی ژيان و به‌ره‌مه‌ی ئاپۆ عوسمانه‌وه. لهم سه‌میناره‌دا نێزیکه‌ی شه‌ست کهسایه‌تی زانست و هونه‌ر و نووسین و رۆژنامه‌وانی و هاوێرمان و دۆستانانی ئاپۆ عوسمان به‌شدارییان کرد.

(۳) — (ئهم ژنده‌ری خواره‌وه له مانگی یه‌کی سا‌لی ۲۰۰۱ دا نووسراوه)

— تەله‌فزیۆنی **MED** که له سا‌لی ۱۹۹۵ دا کهوته کار، یه‌که‌مین تەله‌فزیۆنی سه‌ته‌لایتی کورد بوو. سه‌ره‌رای هه‌موو که‌موکورتی و ناته‌واوی و خۆیه‌ستتیک به رێبازی **PKK** وه، زۆر خزمه‌تی به زمان و هونه‌ری کورد و هۆشیاری کورد کرد. به‌لام پاش گرتنی سه‌رکرده‌ی **PKK** به‌رێز عه‌بدولڵا ئۆجه‌لان (ئاپۆ) تەله‌فزیۆنه‌که‌ش به‌داخه‌وه پله‌ی نرخ‌ی هاته‌ خواره‌وه و بوو به‌ دارده‌ستی سه‌رکرده‌کانی **PKK**.

(۴) — خوله‌ پێزه کۆری بنه‌ماله‌یه‌کی جۆتکاری دانیشه‌تووی گۆنڤێکی سه‌ر به ستانی سلێمانی بوو. دایکی خوله‌ ئێوی پێزه بوو که کورته‌ی «پیرۆز»ه. خوله‌ گه‌نجیک بوو که هەر له منډالی یه‌وه به ئازایه‌تی و جوامیری له نێو خه‌لکی گۆنده‌که‌دا نامرابوو. رۆژێکیان به‌رده‌سته‌ی ده‌زگه‌یه‌کی میری یان پۆلیسیک دی بۆ مالی خوله‌ و ده‌یه‌وی خوله‌ بیا له گه‌ل خۆی بۆ ئەو ده‌زگه‌یه (له‌بیرم نه‌ماوه بۆ چ مه‌به‌ستیک ده‌بی)،

بەلام خوله لهوکاته دا نهخوش و لهنيو جينگه دا دهبي. پيزه ي دايكي خوله به
 بهر دهسته که يان پولي سه که دهبيژي: «خوله نهخوشه ناتواني له گهلت بي»، بهلام
 کابرا که زور به شيوه يه کي ناشيرين بهر ههرووي پيزه دهبيتهوه و که پيزه دههوي ري له
 کابرا بگري که نهيمته ژووري، بهشوق بهردهبيته پيزه. خولهش لهوکاته دا له جينگه
 راست دهبيتهوه و هينده له کابرا ده دا برينداری دهکا و ناچاری دهکا به
 پهله پرووسکي خوي بگهيه نيتهوه دهزگه که، نهوجا چهند پولي سينک دهچنه سهرمالي
 خوله و لهبهر دهزگهوه هاوار دهکمن لي که خوي بدات به دهستهوه نهگهنا دهکوژي.
 لههوه دهبيته شههه تفهنگ لهنيوان خوله و پولي سهکاندا و پولي سهکان دهکوژين و
 خوله رادهکا و دهاته کهژوکيو. کورت و کرمانجي خوله له ماوه ي سالي کدا تواني
 ژماره يه کي يه کجار زور پولي سه که چووبونه سهر خوله بژگرتن يان کوشتني، لهنيو
 بيا. نهز نهوکاته له دوو اپولي قوتابخانه بووم، که ههموو روژي له قوتابخانه باس
 ههه باسي خوله پيزه بوو. نهوه ي که ههموو کهس باوهريان بي هيتابوو نهوه بوو که
 خوله پيزه ههه پولي سه و کار به دهستي مي ري دهکوشت، نهک ههژار و خه لکي ساده.
 بگره دهيانگوت که کار به دهستي کي دهکوشت پاره و شت و مهکه کاني ده دا به گوندي
 يهکان. روژني کيان له باوکم پرس ي «بابه نهه خوله پيزه يه کي يه و نيوي
 دهکر دهوه؟»، باوکم گوتي: «روژه خوله پيزه جهر ده يه کي به دههشتي يه، رووي
 حکومهت رهش بي». راست يه که ي حکومهت دامابوو به دهست خوله پيزهوه تا به
 هوي فيل و تهله کهوه و حيزانه به دههستي يه کي که لهوانه ي به درو خويان کردبوو
 به هاوکاري خوله، خوله لهنيو برا. باش لهبهرمه که خه لکه که ههموو خهفته بار بوون
 بژنهماني خوله پيزه.

ژيان و به سه رههاتي خوله پيزه نهونه يه که بژ دهنده يه تي دا گير که راني کوردستان
 و شههه فرۆشتنيان به خه لک و ناچار کردني مرؤقي دلپاک و ناشتي خواز به دهست
 وهشاندين لييان. خوله پيزه دههيني چيرو کي کي شانوي له سهه بنووسر نهوه و بکريته
 فيلم يکي سينه مايي.

(5) — (نهه ژندهه له مانگي يه کي سالي 2001 دا نووسراوه)

— محمه ده لهيلا له روژي 9/3/1931 دا له تاخي کوردان (هي
 الاكراد) له شاري ديمهشق (دمشق) له سوور يا له دايك بووه. خوئندني

سەرەتایی و نیشوەندیی و دووانیشوەندیی و خوێندنگەیی پەرەدەیی ھەرلەوێ تەواو کێردوو و لە ئەزمونی بەکەلۆریای دووانیشوەندیی دا بەرزترین غەری لە ھەموو سووریا دا ھێناو. لە ماوەی سالانی خوێندن و ژیانی دا لە سووریا وەک کێشکار و دارتاش و مامۆستای قوتابخانەیی سەرەتایی کاری کردوو. بەھۆی کوردایەتی یەو لە لایەن کاربەدەستانی سووریاوە راوێدوو نراو و ناچار کراو کە بڕەقێ بۆ دەرەو و لە سالی ١٩٦٥ دا وەک پەنابەری رامیاری لە ئەلمانیا وەرگیرا. ئەوجا خەریکی خوێندنی ھەندازیاری بوو و لە زانستگەیی تەکنۆلۆژیی براون شفاپک دیپلۆمی ھەندازیاری وەرگرتو. پاش دامەزراندنی ئەکادیمیای کوردی بۆ زانست و ھونەر لە سالی ١٩٨٥ دا بوو بە ئەندامی ئەکادیمیای و لە کۆنگرەیی بەکەمی ئەکادیمیادا کە لە شاری ڤیەننا بەسترا باسیکی خەستی لەبارەیی بارستایی یەو پیشکێش کرد. شایانی باسە کە پروفیسۆر بارام رەسوول، کە ئەندامێکی دیکەیی ئەکادیمیایە و داھێنەری دەرمانی (Xalatan) ە بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشی ئاوی رەشی چاو کە دەبێتە ھۆی کۆریوون، ئەویش ھەرلەو کۆنگرەیدا و تارێکی زۆر بەفرخی بەزمانی ئینگلیزی پیشکێش کرد.

محەممەد لەیلا بلیمەتیک بوو لە مامەتیک و فیزیکا و، ئەنجامی لیکۆلینەکانی خۆی لە بارەیی رەوشی بارستایی (Massism) یەو کە لە ١٩٥٧ ھە تا کۆچی دوایی پێوی خەریک بوو، لە چەند بەرگیکا بەزمانی ئەلمانیا بلۆی کردوو و تەو. تیۆری محەممەد لەیلا ئەمەییە کە بنەماکانی نیوتن و ئاینشتاین لەبارەیی راکێشانی بارستایی یەو لە بنچینەو ھەلەن. محەممەد لەیلا ماوەی بیست سال پتر بیروبوو چوونەکانی خۆی چەندین جار خستە بەردەمی زاناکانی ئەورووپا، بەلام هیچ کامیکان نەگوێیان راستە و نەگوێیان ناراستە، بەکورتی دامابوون بەدەست ئەووە کە بتوانن ئازایانە بیروپایەک دەبیرن. بەراستی ئەگەر محەممەد لەیلا کورد نەبوایە، چەند جارێک پێشینیاز دەکا کە خەلاتی نۆبیلی بدرێتی. محەممەد لەیلا لە رۆژی ٣٠/٩/٢٠٠٠ دا پاش ئەوێ ماوەی دە رۆژ لە نەخۆشخانە کەوت، لە شاری براون شفاپک (ئەلمانیا) کۆچی دوایی کرد، گیانی پیرۆزی بەبەھشت شادب.

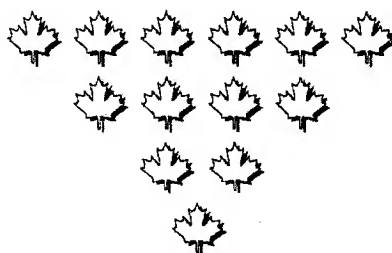
(٦) — سەعی گەوھەر کۆری خیزانیکی نیشتمانپەرەری کوردستان بوو.

دایکی سەعی، گەوھەر خان ژێک بوو بە ئازایی و ژێرەکی نیوی دەرکردبوو. سەعی

هەر له منداڵییەوە بە چاوەنەترسی و سەرپەرزی و له سەرکردنەوهی مرۆڤی لێقهوماو ناسرابوو. سەعی خاوەنی چایخانەیک بوو له سلێمانی که بووبوو مەلبەندی نیشتمانپەروران. سەعی گەوهەر له کۆتایی پەنجاکاندا بوو بە هاوگیری کاژیک و هەتا کۆچی دوایی هەر لەسەر ئەو رێیە مایەوه. سەعی گەوهەر لەماوەی ژياندا و لەسەر کوردایەتی هەژدەجار خراوەتە زیندانەوه. هەرەسەینانی شۆرشى ئەیلوول و پاش ئەوەش کارساتەکانی هەلبەجە و ئەنفال و ئەوجا گەلپەوهکی بەهاری ١٩٩١ و پەرەوازەبوونی منالەکانی هەریەکە بۆ لایەک کارێکی گەورەیان کردەسەر هەستی نازک و دەروونی زیندووی سەعی و له شەوی ٢٢ — ١٩٩٢/٢/٢٣ دا بەدەستی خۆی کۆتایی بەژیانی خۆی هێنا. هەزاران چرا لەسەر گۆڕی پیرۆزی بێ.

(٧) — (ئەم ژێدەرەى خوارەوه له مانگی یەکی ٢٠٠١ دا نووسراوه)

— ئەوکاتەى که ئەم سەمینارە پێشکێش کرا هێشتا بەرپێز ئۆجەلان له سووریا دەرئەکرا بوو و نەهاتبوو ئەورووپا. که هاتە ئەورووپا لەبارەى مافی کوردەوه پرۆژەیکى پێشنياز کرد وهك ئۆتۆنۆمى کولتوورى وابوو. دوایی که گیرا و خرایە زیندانی ئیمیرالی یەوه، وازی له ئۆتۆنۆمیش هێنا و داواى «مافی خۆیندن و نووسینی کوردی کرد له سنووری کۆمارى دیموکراتى ترک دا».

جەمال نەبەز

بارودۇخى ئىستەي نەتەۋەي كورد ۋېشېنىيەكى دوۋارۋۇژى

وتارتكى سەمىنارىيە لە رۇژى يەك شەممەي ۱۱. / ۱۰. / ۱۹۹۸دا لە لەندەن
پېشكىش كرا بە بۇنەي كۇتايى ھاتنى جۋارەمىن كۇنگرەي نىشتمانى
كوردستانەۋە كە لە ۱۰. - ۱۱. / ۱۰. / ۱۹۹۸ لە لەندەن بەسترا. تەۋاۋى ئەم
سەمىنارە لە سەر ئىدىز ۋە مەلۇمەندى كۇنگرەي نىشتمانىي كوردستان لە
لەندەن دەست دەكەۋى.

بارودۇخى ئىستەي نەتەۋەي كورد و

يېشىنى يەكى دوۋارۋى!

وتارىكى سەمىنارى يە لە رۇۋى يەك شەممەي ۱۱/۱۰/۱۹۹۸ دا لە
لەندەن يېشىكىش كرا بە بۇنەي كۇتايى ھاتنى چۈرەمىن
كۈنگرەي نىشتىمانىي كوردستانەۋە كە لە ۱۰-۱۱/۱۹۹۸ لە
لەندەن بەسترا. تەۋاۋى ئەم سەمىنارە لە سەر قىدىۋ و لە مەلبەندى
كۈنگرەي نىشتىمانىي كوردستان لە لەندەن دەست دەكەۋى.

ھاۋولاتە خۇشەۋىستەكان

زۆرم پى خۇشە كە وا ئەم ئىۋارەيە لە خىزمەت ئىۋەي بەرپىزدام. سوپاسىكى
گەرم بۇ بەشدارىتان لەم سەمىنارەدا، كە پاش تەۋاۋىۋونى سەركەۋتۋانەي
كۈرەكانى كۈنگرەي نىشتىمانىي كوردستان يېشىكىش دەكرى. بەراستى چۈرەمىن
كۈنگرەي نىشتىمانىي كوردستان جىژنىكى خۇش بو، ھىۋام وايە ئەم سەمىنارەش
جىي پاشەلەقەي ئەم جىژنە خۇشە بگرىتەۋە. سوپاسىكى شىرىنىش بۇ ھەموو ئەم
ھاۋىير و دۇست و ھاۋرىيانەي كە بەدەست رىكخىستىنى ئەم جىژنە و ئەم بەيەك
گەيشتەۋە مائىدوۋ بوون. ھەموو لايەك بەخىرھاتن و سەرچاۋان.

ھاۋولاتە بەرپىزەكان

بەرلەۋى بچىنە نىۋ كرۇكى باسەكەۋە، دەخۋازم بىژم كە مەبەستەم لە گرتى ئەم
سەمىنارە جۇرچۇرانە كە سەر بە فەرھەنگ و كىشەي رامبارىي كوردن، چ لە ئىلمانىا
و چ لە ۋلاتەكانى دىكەي ئەۋروپادا و، بەدرىۋايى سالانى سال، ئەۋەيە، كەش و
ھەۋايەكى ئازاد بۇ ھاۋولاتە بەرپىزەكان بەيىنمەدى، بى گۆيدانە ھەلۋىستى تايىەتى و
رامبارى و پىۋەندىي حىزىيەتى يان، تاكو بتۋان لەبەر رۇشايى ئەم بابەتانەدا كە
دەيخەمە بەردەستىيان، بىروراي خۇيان بەسەرىستى دەرپىر و بەيەكى بگەيدىن،
بەنيازى ئەۋەي ھەموو بەھەقرا ھەۋلى لەيەك گەيشتن و لەيەك نىزىكپۋنەۋە بەيىن

و، ئەگەر پێمان کرا، ئەوا بەشداری بەکیش بەکەین لە دۆزینەوێ چارەسەریکی ژیرانە بۆ دۆزی ئالۆزی کورد. رێی راستیش ئەوەیە کە بێ سەلمینەو پەنجە بخەینە سەر کەموکورتی و ناتەواوی و هەلەکانان، بەلام بەنیازی پێکردنەوێ کون و کەلهبەری هەلۆست و کردار و راستکردنەوێ باری لاسەنگ و چاکەخوازی، ئەک بەنیازی ملشکاندنی بەکدی.

هاوواتە خۆشەویستەکان!

وەک دەزانن، ئەوا خەریکە سەتەى بیستەم بەرەو تەواو بوون دەچێ. پێم وایە سەتەى بیستەم گەنگرین سەتەى ئەم دوو هەزار سالەى سالتۆمیری فەرەنگی بوو. سەتەى بیستەم سەتەى داھینانی مەزن بوو لە دەفەری زانست و تەکنۆلۆژی و پیشەسازی دا. سەتەى بیستەم سەتەى شەپە زرتانی سارد و گەرمی گەلان و نەتەوەکانی جیھان بوو بۆ سەرورەتیی ناسیونال و، وەدەسەینانی دەسەلاتی ئابووری و ستراتیژی، لە پال خۆشاردنەوێدا لە پشت پەردەى ئیدیۆلۆژیای رەنگاو رەنگەو. سەتەى بیستەم سەتەى هەلگیرسانی دوو جەنگی جیھانیی تەفروتونا کەر و چەند جەنگی سەختی ئیوچەیی بوو، کە جەنگی جیھانیی بەکەم، بەنەمانی ئیمپراتۆرییەى حەوت سەتە سالەى عوسمانی و دروستبوونی ئیمپراتۆرییەى سوڤیەت و، دوو هەمین جەنگیش بە فراوان بوونی ئیمپراتۆرییەى سوڤیەت کۆتایی هات، کە ئەوروپای رۆژھەلاتیشی گرتەو. سەتەى بیستەم سەتەى سەرکەوتن و ژێرکەوتنی ئیدیۆلۆژیای کۆمونیستییەى و نازیتى و بەھیزبوونی ئیدیۆلۆژیای ئیسلامەتى بوو. سەتەى بیستەم ئەو سەتەى بوو کە عەرەب و ترک و فارس توانیان بەیارمەتى بەرەى رۆژاوا و رۆژھەلات، دەولەتى ناسیونالی خۆیان دروست بکەن و کوردستان لە ئیوخیاندا زۆرکارانە و داگیرکەرانە دا بەش بکەن. جا هەتا ئەو هەندازەى کێشەکە پێوەندی بە کوردەوێ هەبێ، دەتوانین بێژین کە سەتەى بیستەم، سەتەى دامەزراندن و رووخاندنەوێ سێ کیانی کوردیی کەم خایەن بوو. ھەر لەم بوارەدا دەتوانین بێژین کە دامەزراندنی ھەرمییک بە ئیوی «ھەرمی ئاسایش» ھە بۆ پاراستنی بەشییک لە کوردی باشووری کوردستان، پاش پەلاماردانی عێراقی سەددام بۆ سەر کویت و دەربەزاندنی لە لایەن ئەمریکا و ھاوپیمانەکانییەو، گەنگترین و تاك هەلکەوتووترین رووداوی ئەم سەتەى بوو لە

کوردستان و له خۆرههلاتی ناڤین و بگره له جیهانیشتیدا، پاش دروستبوونی دهولتهی ئیسپرائیل له ۱۹۴۸دا. لیرهدا مه بهستم ئهوه نییه ئیسپرائیل له کوردستان بچوئیم. نه. به هیچ جۆر. مه بهستم لهم بهراورده تهنی خسته بهرچاوی سهختی و زهحمتهی له دایکبوونی دهولهتیکه به نیوی ئیسپرائیلهوه له نیو زهریایهک دورژمن و ناحهزدا. ئه گهر له وهش بگهڕێن که ئیسپرائیل یه کان بهر له ههموو شتیک خاکیکیان پهیدا کرد له سهری بژین و، زمانیکی مردوویان زیندوو کردهوه قسه بکهن پنی. ههمووشیان چهند ملیۆنیکه کم بوون و، به تهواری جیهاندا په رشویلاو. ئه مه له کاتی که کورد خاکیکی پان و فراوان و به پیتی خۆی ههیه له سهری دهژی و، زمانیکی زیندووی ههیه به کاری دهینی و، به ژمارهش دهینی خه لکی دهولتهی ئیسپرائیله. که واته لیرهدا مه بهستم بهراورد کردن نییه بۆ وهک یه کی، به لکبو بۆ فیشاندانی سهختی هاته کایه دهولتهی ئیسپرائیله.

شایانی باس ئهوهیه، چ فرمانداریتی باشووری کوردستان که دوایی بوو به شانشین به سهروکایهتی شیخ مهحمودی بهرزنجی (حهفید)، که ئه ویش یه کهمین کیانی ناسیونال بوو له ههموو رۆژهلاتی ناڤین دا و، چ حکومهتی رۆژهلاتی کوردستان به سهروکایهتی پیشه وای شهید قازی محهمد، چ حکومهتی کوردستانی سۆر (۱) به سهروکایهتی کوردی سهر به پارتی کۆمونیستی سۆفیت، ههروه ها حکومهتی «ههزیمی ئاسایش» به سهروکایهتی پارتی دیموکراتی کوردستان و یه کیتی نیشتمانی کوردستان، ههروچار یان پاش جهنگ و له ئهنجامی جهنگهوه هاته کایه. فرمانداریتی باشووری کوردستان و حکومهتی ئۆتۆنۆمی کوردستانی سۆر پاش جهنگی جیهانی یه کم، ئه میان به پشتگیری بهرتانیا و ئهوی دیکه شیان له لایهن سۆفیتهوه بوو. حکومهتی کۆماری کوردستان پاش جهنگی جیهانی دووه، به چاوپوشی سۆفیتهکان و، «ههزیمی ئاسایش» یش راسته وخۆ له لایهن هیزهکانی کۆمهالی نتهوه یه که گرتوه کانهوه، به تابهتی بهرتانیا و فهرنسا و، به یارمهتی ئهمریکا و دهولتهی ترکی تورگوت ئوزال، هاته دامهزراندن. به کورتی: سازبوونی ئه م کیانانه بههزی هه ل و مهرجی دهره کیسهوه بوو، نهک له رنی سهرکهوتی شورشیکه کوردی گه لیر، یان دیپلۆماسییتی کورد، یان له ئهنجامی دهنگ وهرگرتنیکه

دیمۆکراتییوه له ئیو ئهو دهولتانهدا که کوردستانیان دابهشکردوه.

لیردها مهههستم ئهوه نییه، خودی نهخوازه، بیژم نهتهوهی کورد خهباتی نهکردوه و تی نهکوشاوه. نه . مهههستم ئهوه نییه. بی گوێدانه شنبه و کاکلی خهباتی کۆمهله و حیزه سیاسیهکانی کوردستان و پێشمهرگه و گێریلا و راستی و ناراستیی کار و کرداریان، ناشکرایه که رهشوروت و همژاری کورد، بهتایبهتی لهم سهتهیدی دوواییدا، قوربانی زورگهوه و گرانیان داوه، بهلام ئهوهی که ئهوپۆ دهستکهوتوه بهرووبوی راستهوخۆی ئهو قوربانییه نییه و، به هیچ جزئیکیش له گهله چهندایهتیی ئهو قوربانییه هاوسهنگ نییه. «ههڕیمیکی ئاسایش» بهی کهرکوک و دیاله و مووسل و کووت، که تهئ ٤٠٪ی سهززهوی باشووری کوردستان دهگرێتهوه، بهرامهر به دوو ملیۆن شههید لهم سهتهیدا: شههیدی «ئهنفال» و گازی ژهراوی و گهلهکۆژی له دهرسیم و ههلهبجه و زهردیناوا (قهراخ) و بادینان و سهردهشت و کهرکوک و خانهقین و مههاباد و ئاموده و سنه و قامیشلی و ئامد (دیارهکر) و شرناخ و لجی و لاجین و، مالهکاولی جهنگی ههشت سالی عێراق و ئێران و، وێرانکردنی نێزیکهی دههزار گوند و، به عهرهب و ترک و فارس کردنی گهله ئیوچی کوردستان له باکوور و له باشوور و له رۆژئاوا و رۆژههلاتی کوردستاندا و، دهرپهاندنی چهند ملیۆنێک کورد له ولاتهکمی و، هافیکردن و ناچارکردنیان بهژبانی دهریهدهری و کولمههرگی و سووکایهتی، دیاره «ههڕیمیکی ئاسایش» پاداشی ئهم ههموو قوربانییه گهوره و گرانه نییه، بهلام له گهله ئهوهشدا دیاریهکی چاوهڕوان نهکراوی یهکهجار بهنرخ و ههلهکهوتوه و، بهشتی بهپێزی ههله و مههرجی دهرهکی کوردستانه، که دهی بههای بهتهواوی بزانی و، سووت وهریگری ئی! ئهگهرنا ئهویش له دهست دهچی و «سیمییهی همدیس» روو دهدا لیان (٢).

هاوولته بهههزێهکان!

کورد لهم سهتهیدا سی جار ههلهکهوت بۆی که خزی سهریهخۆ بکا، بهلام ههلی یهکهم و دووهمیانی بهتهواوی دۆراند. سهردهمی بیستهکان، سهردهمی رووخانی ئیمپراتۆریی عوسمانی، سهردهمی شیخ مهحمودی نهمر و سهید رهزا و قوچگیری و شیخ سهعیدی پیران و شیخ قادری مهزن، سهردهمی پهیمانی سێفر، له دهست چوو. ههروهها سهردهمی نیوهی یهکهمی چلهکان، واته سهردهمی داگیرکردنی

ئىران لە لايمەن سوئندخۇران (بەرىتانيا و سوڧىت) و دەرفەتى دامەزراندنى كۇمارى كوردستان، سەردەمى پىشمەوا قازى مەمەد ... ئەممانە تى پەرىن. واخەرىكە ھەلى سىيەمىش لە دەست دەچى، بەھۇى ناكۆكى ى حىزىەكانى كوردستان و كەمى ھەستى بەرپرەسارى و كورت بىنى دەسەلاتدارانى كورد.

ئەم ناپەرەسارى ئىيە، ناكۆكى و دوژمانىيەكى شىتگىرانەى لە نىوانياندا پەيدا كەردووە، گەپشتووەتە بەكارھىنانى ھەموو جۇرە چەكىكى لەدەستدا بوو لە دژى يەك و، رەوايىنى ناشىرەتتەرىن نىو و نەتۆرە و جىئوى سارد و سووك بەرامبەر يەك و، پەنا بێردنە بەر ھەزاران بوختان و درۆ و دەلەسە، ھەر يەكە بۆ نەزمەكردنەو و رىسواكردنى براكەى خۇى.

ئەز لە كاتىكدا دلخۇشى خۇم بەرامبەر بەم رىككەوتنەى دووايى پارتى و يەكەتتى لە واشتۇن لە ۱۷ى ئەيلوولى ئەمسالدا دەربەرپووە و دەردەبەرم، خەفەت و دلە راوكە و پەژارەى خۇشم ناشارمەو، چونكە دەزانم ھەموو كاتىك فرىشتەى بەخت يارى كورد نابى، تاكو زلەپىزىكى ەك دەولەتى ئەمەرىكا يەكەوتتە نىوان سەركردەكانى كوردەو و ناشىيان بەكاتەو لە گەل يەك و پىيان بىئۆى «يەك بگرن، بۆنەوەى بۆتائىن بۆتان پارىزىن»! ئايە ئەم قەسبە ماناى ئەوە نىيە ئەگەر بىتو شەر و بىئۆى ھەلگىرسىتەو، مانى «ھەرىمى ئاسايش» و لە گەل ئەویشدا ئەو پزىسكە ھىوايەش دەكوژنەو كە ئەورۆ كەوتووەتە گىغان؟ ئايە پىئوست نىيە جەماوەرى كورد ئامادە بەكرى بۆ ئەوەى تەيىك لە نىوچەوانى ھەموو شەرپخوازىك بەكەن و، رى ئە ھەموو تىكەزىان و ئاژاوەيەكى نىوخۇيى بگرن، تا ئەمجارەش مايمەن نەبىتە مايمەى پىقاز فرۆش؟

ھاوولائە بەرپەزەگان

ئىمە ئەورۆ لەم سەمىنارەدا - ەك پىئوستى يەكى سەرشانمان - خۇمان بە رۆنكەرنەوەى بارودۇخى ئىستەى نەتەۋەى كوردەو خەرىك دەكەين، تا بزائىن ئىمە لە نىوخۇماندا لە چ ئاستىكدا ەستاوين و، شان بە شانى ئەوەش بزائىن ھەلوئىستى ھىزە دەركەى يەكان بەرامبەرمان چىيە، تا لەم گۆشەيەو تەماشايەكى دوواپۆژى خۇمان بەكەين.

بەر لە ھەموو شتەيك دەبى بزائىن، كاتىك گەلەك يان نەتەۋەيەكى ژێردەستەى

ۋەك كورد، دەپەۋى خۇي لە بىندەستى رابىسكىنى، پىۋىستە جارى بزانى چ دەخۋازى،
 ئەوجا بەدوۋاي رىيە كدا بگەرې بۇ گەيشتنە ئەو ئامانجە. راستە، نەتەۋەي كورد بە
 گشتى، ۋەك ھەموو نەتەۋەيەكى روى زەۋى، دەپەۋى بە ئازادى بۇى و سەرىخۇ بى
 و ھېچى لە خەلكى دىكە كەستەر نەبى. ئەمەش ئاۋاتى راستە خەلگە كەپە. بەلام
 نەتەۋەي كورد، ۋەك كۆمەلگە، خاۋەنى ئىن «ارادە» ى خۇي نى يە و
 رىكخراۋەكانى كوردستانن كە دەسەلاتى جىبەجىكرەنيان گرتەۋتە دەست و، بە
 ئىۋى نەتەۋەي كوردەۋە قسە دەكەن و، خۇيان بە نۆنەرانى نەتەۋەي كورد دەژمىرن.
 ئەۋەي ئاشكراپە ئەۋەپە كە رىكخراۋەكانى كوردستان تا ئىستە رىك نەكەتوون
 لەسەر ئەۋەي بۇ چارەسەر كەردنى كىشەي كورد چى باشە و چى لە دەست دى و چ
 دەبى بكرى و كەينى بكرى و چ رى يەك دەبى بگىرېتە بەر.

ھاۋلا تە بەرپەزەكان!

ئەم بارە ئالەبارەي ئەۋرۇزى كورد، لە لايەكەۋە پىۋەندىي يەكى راستەوخۇي بە
 رەۋشى دەروونى ى كۆمەلگەي كوردەۋە ھەپە، كە رى رى يى و دوۋدلى و باۋەر
 بەخۇنەكەردن و خۇ بەكەم زانىنى لاي كورد بە گشتى و، لاي سەركەدەكانى
 بەتايەتى، دروستكردوۋە. لە لايەكى دىكەشەۋە، ناسنامەي ئاست و جۇرى
 رۇشنىرى ئەوانە پىشان دەدا كە رىكخراۋەكانى كورد دەبەن بەرپەۋە. چۈنكە ھەر
 رۇشنىرى يە، كە شىۋەي ھەلسوۋكەتتى تاك و كۆمەلگە و، دان و ستاندىيان لە گەل
 روۋادەكانى ژياندا ديارى دەكا.

ئەگەر سەرنجىكى رابەردو بەدەين، كە ناچارىن بىدەين، دەبىنن سىياسەتكارانى
 كورد و رىكخراۋەكانى لە باشوور و لە باكور و لە رۇژھەلات و لە رۇژئاۋا دا، لە
 كۆتايى جەنگى جىھانىي دوۋەمەۋە تا پەنجە سال دوۋاي ئەۋەش، ئەگەر باسكى
 مافى كورد كرابى، پىيان لە ئۆتۈنۈمى بەۋلاۋە رانەكىشاۋە و، زۇر بە توند و تىۋى و
 بى وىژدانانە بەرپەرەكانىي ھەمسو ئەۋانەيان كەردوۋە، كە وىراۋانە دەم لە
 سەرىخۇي كوردستان بەدەن. جا ئەم رىكخراۋانە ھەر چەندە بە ئىۋى كوردستانەۋە
 نىۋ نراون، بەلام ھىندىك لە كارىدەستەكانيان لە داگىر كەرانى ترك و عەرەب و فارس
 توند و تىۋىتر و بە پەرۇشتەر بوون بۇ پاراستنى سنوۋرە دەستكردەكانى ئەو دەۋلەتانەي
 كوردستانيان داگىر كەردوۋە. ئەگەرچى ھەر خۇشيان ئەو سنوۋرانەيان بەكار و كەردارى

ناڕه‌وا‌ی ئێم‌ه‌ر یا‌ی‌سته‌کان دا‌وه‌ته‌ قه‌لم‌ه‌. له‌ گه‌ڵ ئه‌مه‌شه‌دا چه‌په‌لم‌یان بۆ ب‌رایه‌تی ئا‌غا و ئۆک‌ره‌نه‌ی کورد و دا‌گیرک‌ه‌رائی و لا‌ته‌که‌ی لێ دا‌وه‌. هه‌ر له‌ ئه‌نجامی ئه‌و رۆش‌نبیری یه‌ نا‌بابه‌تانه و نا‌ره‌سه‌ن و خوا‌سته‌راوه‌شه‌وه‌، پشت به‌خۆ نه‌به‌ست‌وا‌نه‌، وه‌ک ده‌روێشی حا‌ل لێ‌ها‌ت‌وو، س‌لا‌وا‌تیان له‌ دیاری رژی‌می تیرۆر‌یست و دو‌ژمن به‌ ئازادی و دو‌ژمن به‌ کوردی س‌ۆفی‌ت و ها‌وه‌سته‌کانی دا‌وه‌ و، مرۆف خ‌ۆر و کورد ک‌وژ‌ن‌کی وه‌ک ستالین بیان به‌ ریفه‌ر و پێش‌په‌وی گه‌لان و رزگ‌ارک‌ه‌ری کورد دا‌وه‌ته‌ قه‌لم‌ه‌. فه‌رم‌وو، وه‌رن گ‌و‌ی ب‌گ‌ری‌ن ب‌زانی‌ن دو‌و ه‌ونه‌ری نا‌س‌را‌وی کورد هه‌زار و د‌ل‌زار، که‌ هه‌ردو‌وکیان ته‌مه‌ن‌یک‌یان له‌ سی‌اسه‌ت‌کاری دا‌ برد‌وه‌ته‌ سه‌ر، له‌ باره‌ی ستالین و رژی‌می س‌ۆفی‌ته‌وه‌ چی یان گ‌وت‌وه‌:

هه‌زار ده‌فه‌رم‌ی:

ک‌ورده‌! ده‌ته‌وی ب‌بی سه‌ره‌خ‌ۆ؟
هه‌سته‌، را‌په‌ره‌، رو‌وک‌ه‌ره‌ م‌ۆس‌ک‌ۆ،
د‌رۆ و هه‌لاته‌ س‌ان‌ف‌ران‌سیس‌ک‌ۆ،
ب‌ژی ستالین، خ‌ۆش ب‌ی چه‌ک‌وش و د‌اس،
له‌ ژێر ئێست‌ب‌دا‌د ک‌وردی ک‌رد خه‌لاس (٣)

د‌ل‌زاریش فه‌رم‌و‌یه‌تی:

ئ‌ه‌م‌ی ئ‌ای ستالین، ستالین، ستالینی به‌رز
پێش‌په‌و و ریفه‌ری گه‌لانی رو‌وی ئ‌ه‌رز
هه‌روه‌ها فه‌رم‌و‌یه‌تی:

ستالین پێش‌ه‌وا‌یه‌، ب‌ۆ ک‌ورد وه‌ک قه‌ل‌ایه‌
ده‌سا هه‌ل‌ک‌ه‌ن ئ‌ال‌ایه‌، ئ‌ه‌و‌رۆ به‌رلین گ‌یرایه‌

سی‌اسه‌ت‌کاران و خ‌وێنده‌وارانی خ‌ۆ به‌ رۆش‌نب‌یرزانی ک‌ورد، هه‌ل‌گری ئ‌ه‌م ب‌یرو‌ب‌ۆچ‌و‌نه‌ بو‌ون. وا‌ته‌ به‌ پ‌ی‌رۆزدا‌نان و ب‌ردنه‌ ئ‌اسمانی رێبازی مارک‌سیستی. ئ‌ه‌وجا چ مارک‌سیستی یه‌ک؟ ئ‌ه‌مانه‌ وه‌نه‌بی چ‌و‌وب‌ن مارک‌سیستی یان له‌ سه‌رچا‌وه‌که‌یه‌وه‌ وه‌رگرت‌بی، وا‌ته‌ له‌ ئ‌ه‌ورو‌وپا‌وه‌، چون‌که‌ سه‌رچا‌وه‌ی مارک‌سیزم ئ‌ه‌ورو‌وپا‌یه‌، نه‌ک ئ‌ه‌نق‌ه‌ره‌ و به‌غ‌دا و تاران و د‌یم‌ه‌شق و باک‌ۆ. ئ‌ه‌مانه‌ له‌ باتی ئ‌ه‌وه‌ی ب‌چ‌ن، له‌

بارودۇخى كۆمەلگەي ئورويىيى ئەر سەردەمە بىكۆلنەۋە كە ماركس و ئىنگىلىز تىپىدا
 زىيان و، ئىموجا ئەر ماركسىستى يە بە يىرى كورد و بە پىنى كۆمەلگەي كورد
 چەكوشكارى بىكەن و بىگۇنچىن لە گەل بارودۇخى كوردستان و، بە پىنە «جىزىنكى
 كۆمىنىستى كوردستانى» دروست بىكەن، چوون لە باتى ئىمە يىرى ماركسىزمى
 ساختمى سۇقۇتتى يان لە دەسكەلا غەرب و ترك و فارسەكانى مۇسكۇۋە ۋەرگرت،
 كە ئىمانەش بەدەم ماركسىست و بەكردەۋە ئىمپىرىالىست و شۇقۇتتىست و دۆۋمنى
 كورد بوون. ئەرئى، ئاۋا ئىم ماركسىستى يە زىركە زەپىان كورد بە بەر بزوۋتەۋەي
 كوردادىەتى دا و، ئەرۋە بوو پەنجىا سالا ئىم بىرە تارىكە پوۋچەلە، بوو بە قورئانە
 رەشەي بن ھەنگلى چىنى خۇندەۋار و سىياسەتكارى كورد و بىنەماي رۇشنىرى يان
 و، ئىمەش راستىنەيەكى رۇنە و زۇر شەرم و شوۋرەيى بە كە ئىمە چاۋپۇشەن لىي و،
 ئازايانە دانى پىدا نەتتىن. چاۋپۇشەن لە راستىنەي رووداۋ، خەيانەتە لە مېۋوو.

ئىستە تىكايە گوى بىگرن بزانن پارتى دېمۇكراتى كورد (ئەر دەم ھىشتا پارتى
 دېمۇكراتى كوردستان دانەمەزراۋو)، چۇن دەۋلەتى سۇقۇتتى بە ئاللاھلەگىرى
 سۇسپالىزم دادەنا و، بەرۋەۋەندىي كوردى دەكرد بە قورىانى بەرۋەۋەندىي سۇقۇت،
 ئەرۋەش بە شايدەتتى يەككىك لە دامەزىننەران و سەركردە ناسراۋەكانى پارتى، بەرپىز
 ەلى عەبدوللا كە دەيۋى:

«سى يەمىن كۇنگەي پارتى دېمۇكراتى كورد كە لە ۱۹۵۳/۱/۲۶ دا لە
 كەركوك بەسترا، بەپارى دا يىرى «ماركسىزم لېنىنىزم» بىكاتە ئىلىدۇلۇزى خۇي و،
 دانى نا بىۋەدا كە ھەر كاتىك (بەرۋەۋەندىي) بزوۋتەۋەي كوردادىەتى لە گەل
 بەرۋەۋەندىي بزوۋتەۋەي سۇسپالىزم و ئىۋنەتەۋەي جىھان (ۋاتە بەرۋەۋەندىي
 دەۋلەتى سۇقۇت ۱ ج. ن) پىنچەۋانەي بەك ۋەستان، ئەرۋا پىۋىستە ۋاز لە بەرۋەۋەندىي
 بزوۋتەۋەي كوردادىەتى بەيىرى، (ەلى عەبدوللا: مېۋوى پارتى دېمۇكراتى
 كوردستان، لە لايمەن رىكخراۋى پارتى دېمۇكراتى كوردستان لە ئورويىا بلاۋ
 كرايەۋە، مارتى ۱۹۷۱، ل ۴۹).

ئەز كە ئىم راستى يانە ۋا بى پەردە دەخەمە بەرچاۋ، مەبەستەم ئەرۋە نىيە سەر و
 گۇنلاكى كەس بىكۆتەم، يان پاشقۇل لە كەس بىگرم. ئىم قسانە بۇ ئەرۋە ناكەم كە كاي
 كۇن بەبا بەدەم، بەلكىۋ دەمەۋى گىزى و فزى لە مېۋوو نەكەم. ئەرۋە شتانەي روويان

داۋە، چاك بن يان خراپ بن، ھەموو بەشىكىن لە مېژوۋى نەتەۋە كەمان و، ئەزىزى بە قەرمانى وىژدان و ھەستى زىندۇۋى خۇم تۆماريان دەكەم، ئەگەرنا مەبەستەم ئەۋە نىيە بېژم سەر كەردە كانى كورد و خۇندەۋارانى كورد ھەموو ناپاك و خاين و خۇفروشن. نەخىر. سەر كەردە كانى كورد، ئەگەرچى ھىندىكىيان دەۋرى ھەلپەرستانەيان نواندوۋە و دەنيۇن، بەلام ناپاك و سىخوۋ و خۇفروشن نەبوون و نىن. ئەمانە پىيان وابوۋە و پىيان وايە، ئەو رىيەى ئەوان گرتوۋيانە راستە و، لەم رى يەشدا گەلەك زەحمەتيان كېشاۋە. زانا و دېلۇمات و سەر كەردەى كورد، ئەۋرەحمانى قاسملو، لە پىناۋى كورد دا شەھىد كرا. ھەزاران چەپكە گولى گەش پىشكىش بە گىيانى پىرۋىزى بى. ئەز لە كاتىكدا كە بىرى ئەو رۇژانە دەكەمەۋە كە لە قوتابخانەى دوۋانىۋەندىي موسەللەي كەركوك مامۇستا بووم و شەھىد ئەۋرەحمانى قاسملو بە دەستى جلكى چلكن و جوۋتى كەلشى شېرەۋە، بە پى، رىي دوور و درىژى ترسناكى بېرى بوو، ھاتىبەۋە لام بۇ باسى يارمەتيدانى حىزىي دىمۇكرات، بە مەبەستى دەرخستەۋەى رۇژنامەى «كوردستان» كە بە پشتگىرىي ئىمەى كوردى نەتەۋەىي ى ئەو رۇژە، جارىكى دى ژايەۋە (۴)، قەدرى خەباتى ئەم كوردە ھەلەكەتوۋە بەرز رادەگرم، بەلام كە باسى لايەنى باش و كەردەۋەى چاكى شەھىد قاسملو دەكەم، نابى چاو لەۋە بېۋىشم كە شەھىد قاسملو ماۋىدەكى ژيانى خۇي ۋەك ئەندامى حىزىي توۋدەى ئىرانى سەربە سۇقۇت و دژ بە كورد بىرە سەر و، ھەتا دوۋارۋىژى ژيانى لە مافى ئۇتۇنۇمى بۇ كورد، پىتر نەچۈ بەۋلاۋە. بىيجگە لەۋەش، چۈن دەبى چاو لەۋە بېۋىشم كە سەر كەردەىكى زانا و ناسراو و جىھان دىتۋى ۋەك قاسملو، ھىندە خۇي سووك بكا، لە گەل سىخوۋىكى گەچكەى رىژىمى داگىركەر بگەۋىتە وتوۋىژ، ئەۋىش بى پاسەۋان و لە كۆنە خانوۋىەكى قىيەننادا، تا نامەردانە بىكۆژن و خۇنىي ۋن بگەن. ھۆنراۋەىكى فۇلكلۇرى كوردى ھەيە بە سەر قاسملوۋا دەچەسپى:

نە شىرى كوشتى و نە شىرەۋانى ھەتىۋەك كوشتى، لە لا كۆلانى

جا ئىستە ئەگەر ئەمە خۇكەم بىنىن و خۇ بە بېچوك زانىن نەبى و، بەرەى بەرامبەر بە گەۋرە و زل دانان نەبى، چى يە؟

مام جەلال و كاك مەسعود ھەر دوۋكىيان دوو سەر كەردەى سادە و بى قىز و بى

هەوا و خاکین، لە گەڵ هەموو کەسێک، نامادە ی هەلسوکەوتن. خۆ نەگەر کاربەدەستیکی بیانی گچکە بێتە لایان، ئەوا رێژنکی زۆری لێ دەنن. بەلام دەبی دەولەتییکی زلەتێزی وەك ئەمریکا تکایان لێ بکا، ئەوجا بچن بۆ واشەنتۆن و، لەوی دەست بەدەنە دەستی یەك و پێکەوه دابنیشن. بەراستی جینی داخە کە کورد براکە ی خۆی بە هیچ نازانی، با براکەشی زانا و ئازا و کار لەدەستەتووش بێ، چونکە کورد خۆی بە کەمتر دەزانی لە بیگانە و بە بچووکر لە داگیرکەرائی ولاتەکەیی.

ئەری، ئەنجامی ئەم خۆکەم بێنیه بوو کە سەرکردەیهتیی هوردەبۆرژوا ی کورد کەوتە وەرگرتنی ئەم بیروبوچوونە خواستراوە و، لەوەشەو فەریکە مارکسیستی بوو بە بەرگی بەلەشەو چەسپییوی بزوتنەوێ کوردایەتی بۆ ماوەی نیو سەتە و، پیری سەریەخۆیی کوردستان کە تا کۆتایی جەنگی جیهانیی دووم درۆشمی سەرکردەیهتیی کلاسیکی کورد بوو، هاتە گۆزان و بوو بە ئۆتۆنۆمی، کە ئەمەش مانای وایە کە سەرکردەیهتیی هوردەبۆرژوا ی کورد دەستی لەو مافە هەلگرت کە کورد نەتمەوێکی بەزۆر دیلکراوە و ولاتەکەشی بەزۆر دابەشکراوە و کراوەتە کۆلۆنی یەکی ئیتەرناسیونالی و، کوردی کرد بە «کەمایەتیەك» و «برابچروکیکی» داگیرکەرائی خاکەکەیی و، دۆزەکەشی کرد بە دۆزی «نیوخۆیی ی» دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، ئەک دۆزێکی کۆلۆنیالیستی ئیتەرناسیونال و داخوایی مافی پرپاری چارەنوو. لێرەدا بپورن کە ئەم باسە درێژە پێ نادەم، چونکە لە گەلیک شوونی دیکەدا بەدوورودرێژی بە رەجەلەکییدا چوومەتە خواری. گۆنگری بەرێز دەتوانی تەماشای ئەو باسە بکا کە بە کوردی و ئەلمانی لە بارە «گۆفاری نیشتمان» و کۆمەلە «ژێکاف» ئەو لە سالی ١٩٨٥ دا بلۆم کردووەتەوه، هەروەها ئەو باسە ی لە سەر «گۆفاری یەکییتی تیکۆشین» و بیروبوچوونی هوردەبۆرژوا ی مارکسیستی کوردەوه لە سالی ١٩٨٨ دا بلۆم کراوەتەوه.

بەلێ ... ئەم بارە نالەبارە درێژە کیشا هەتا دەولەتی سۆڤییت، پاش حەفتا سال درۆ و دەلەسە و خاپاندنی ملیۆنان خەلک، لە پر تلیسایەوه و، وەك شیرە بەفرینە توایەوه و، بەناخی زەوی دا چوو خوارەوه. ئەوەش چارەنوو سی هەموو دەولەتییکی دەستکردە و، نوخشەش بێ لەوانی دیکە، بەتایبەتی دەولەتە دەستکردە داگیرکەرەکانی کوردستان. ئەوجا لە ورگی ئەو سۆڤیته زلەتێزە، ئەم رووسیایە ی ئەورۆ

دەرفەرتا، کە خەلکە کەمی خەریکە لە برساندا دەمرن. بۆریس یەلتسین ییش ھەر رۆژە نارۆژێک سەرۆک وەزیرێک دەردەکا و یەکیکی دیکە دینی و ھیچیشیان باری کەوتوی دەولەتیان بێ ھەلناگیرنەتەو.

خوێندەوارە، گواپە مارکسیستەکان و سیاسەتکارانی کورد، پاش ھەرسەینانی کەلەکەترە سۆفیت و دەسکەلاکانی لە رۆژھەلاتی ئەورووپادا، سەری لوتیان دای لە بەردی رۆژگار و ئەوجا ھەلبەستەکان بایان داوە و کەوتنە رەخنەگرتن لە یەکی سۆفیت و رژیمی سۆفیتی و روویان کردە بەرە ی رۆژاوا، ئەو بەرەمی کە تا دۆخی بە ئیسمیریالیست و سەرمایەداری خوێنمژ و بەرەمی شەڕ ھەلگیرسێن دایان دەنا. ھێندیکیان زۆر بێ شەرمە ھەموو گۆتارۆی کەوتنی سۆفیتیان خستەملی گۆرپاچۆفی گواپە «خاین»، بێ ئەوی بەدوو ووشە رەخنە لە خۆیان و لە پیکھاتە ی بیروپای زک و زۆلە کەمی خۆیان بگرن کە سالانی سالتی نیوی کوردستانی سۆریان نەدە ھێنا، ئەو کە دەولەتی سۆفیت، خودی نەکا، بەداگیرکەر بدرتە قەلەم. ئەو تە زۆریە گەلانی سۆفیت گەیشتنە دامەزراندنی دەولەتی خۆیان، کورد نەبی، کە خاکە کەمی ئازەریەکان و ئەرمنیەکان لرفیان دا. پاش ئەو ھش، پتر لە جاران، خۆیان بەستەو بە دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستانەو و، ھەر لایەکیان بەلایە کەو ھەلسانەو، وە ئەو ی رزگاری ی کورد بەلای داگیرکەرانی کوردستانەو بێ و، ئیستەش پاش پەنجە سال و پاش ئەم ھەموو تاقیکردنەو و ئەزمونە چروپرانە، بە بۆنە و بێ بۆنە ئاشکرا دەبێژن کە داوای دامەزراندنی دەولەتی کوردستان ناکەن، چونکە دامەزراندنی کوردستان بەلای ئەوانەو خەیاڵە و ھەموو باسیکیان باسی «یەکیستی خاک» ی دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستانە. ھەر با بە ئەو تە گۆی رابگرین لە بەرێژێک کە نیوی «شەمێران عێزەت» ە و ئەو ی لە رۆژنامە ی «کوردستانی نوێ» (چاپی دەرەو، ژمارە ۵۶ ی رۆژی ۱۹۹۸/۹/۱۱) دا فەرموویەتی:

«شەمێران عێزەت» پاش باسکردنی پیلان و نەخشە ی بەعەرەبکردنی کورد لە دەولەتی عێراقدا، دەنوسی: «... ئەمەش سووریوونی عێراق دەگەینێ لە سەر ئەو ی کە لە راستیدا و بە پنی تیروانی رەگزیەستانە ی، کورد بە میوان دەزانێ لە عێراقدا و پێوستە لەو ناوچانە نەمینی کە تیی دا دەژین. ئەم تیروانیەش دژی

بیروبووونی بڕایەتی کورد و عەرەب و خزمەتی بە کپارچەیی خاکی عێراق ناکات کە مەبەستی هەمووانە.

سەیر کەن، ئەم بەرێزە بۆ بڕایەتی یەک فرمێسک هەڵدەریژی کە هیچ کاتێک نەبوو و نیستەش نییه و تا عێراقیش وا بەم شیوەی ئەورۆ بیتی ناتوانی بی. ئەم بەرێزە خەفەت بۆ یەکپارچەیی خاکی عێراقێک دەخوا، کە ئەوەتە بە عەس بە هەموو هینزێکی یەو هەول دەدا بۆی ... ئەو یەکپارچەیی یە عێراق، کە ئەگەر نەبایە ئە «ئەفغال» دەبوو و ئە هەلبەجە و زەردیشاوا و بادینان و سەردەشت و گەلێک شوونی دیکە کوردستان دەگەوتە بەر پەلاماری چەکی کیمیایی و، ئە شەنگار و کەزکوک و مووسل و مەخمور و خانەقین و کووت دەکران بە عەرەب. سەرەرای ئەمەش ئەم بەرێزە هێندە زات دەدا بەرخۆی کە بیژی «یەکپارچەیی خاکی عێراق ناواتی هەمووانە» واتە، هیشتا هەر بە بیروبووونی «حیزبی پیشڕەو»، بە نیوی هەمووانەو قسە دەکا، بی پرس و را بەکەس.

شایانی باسە کە لەم پەنجای سەلەم دووایی پر لە خاپاندن و سەرلێشیواندن و رێ پێشەڵە کردنی جەماوەری کورددا، حیزبەکانی کوردستان جاروبار لە بلافۆکەکانیاندا باسی «بڕیاری چارەنووسی کورد» یان کردووە، بەلام بەکارهێنانی ئەم مافەشیان هەر بە سنووری ئەو دەولەتەو بەستووتەو کە بەشە کوردستانەکی داگیر کردووە. واتە مافی بڕیاری چارەنووس لە سنووری عێراق، یان دەولەتیکی دیکەدا. کە ئەمەش، خۆی لە خۆیدا، گالته کردنیکە بە مافی بڕیاری چارەنووس کە دەبی بۆ ویستە گەلی کورد خۆی بە جێ بهێلێ. بێجگە لەوێش هەر لە ماوەی ئەم پەنجای سەلەدا دوو رێباز خۆیان لە هێزەکانی دیکە کوردستان جیا کردەو، یەکیان رێبازی کازیک بوو، ئەوی دیکە رێبازی پی کی کی.

کازیک هەر چەندە وەک ریکخراو لە ۱۹۵۹/۴/۱۴ دا بڕیاری دامەزراندنی درا، بەلام وەک بیروبووون و فەلسەفەیەکی رامیاری و رێبازیکی روشنبیری و کۆمەڵایەتی لەم کاتە کۆنترە و دەگەرێتەو بۆ نێوەراستی پەنجاکان و، بنەماکە لە سەر بنچینەی قوتابخانەیەکی روشنبیری کوردی دامەزرا کە لە نێو خەڵکدا بە «هیزی سی یەم» (واتە ئە پارتی و ئە کۆمونیست) و لە نێو هاوێرەکانی خۆیدا بە «قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم» نێو دەبرا. ئەم قوتابخانەیە لە پڕۆسەی

تۆۋەنلەۋەتتى بىرۈچۈن سۇسىيالىستانە و رەخنەگرتن لە رژیمی سۆڧیت و
 ھاۋدەستەكانى ھاتە كایە. بە پىنى ئەم قوتاپخانەيە تاكە تاپەستكار و سىرۈشتىكى
 مەۋقە كە نەمىر و جىيەھانى و گىشتگر بى، تەننى ئازادىيە. جا چونكە ئازادى ۋەك
 تەندىروستى ۋايە، دىيارە پەلە پەلە ناكىرى و زۆر و كەمى ھەلناگرى. ۋاتە كاتىك ئازادى
 بوۋنى ھەيە، كە لە شىۋەي تەۋاۋەتتى دابى، ۋەك تەندىروستى. بۆۋنە ھەر كەمىك
 كەمىك ناتەندىروست بى، نەخۋشە. ئەم كەسەي كەمىكىش ئازاد بى، دىلە. كە
 ۋاتە: ئازادى كاتىك بوۋنى دەبى كە لە دۇخى يەكسانى دا بى. بە كورتى: ئازادى
 و يەكسانى لە يەك جىيا ناكىرنەۋە و، ھەردوۋكىيان تەۋاۋكەرى يەكن، ۋەك پارچە
 پارەيەك كە ھەر دوۋ دىۋەكەي پىۋىستى يەك و تەۋاۋكەرى يەكن. جا ئەگەر ئەم
 بىرۈچۈنە لە بارەي نەتمەۋەكانى جىيەھانەۋە بىخىتە كار، ماناى ۋايە نەتمەۋەكانى
 جىيەھان كە ھەمرويان مافى ئازادىيان ھەيە، دەبى لە بارەي دەسلەتەۋە ۋەك يەك بن،
 ۋاتە يەكسان بن، تا ئازادى ماناى ھەبى. چونكە ئازادى كەم و زۆرى ھەلناگرى،
 بىز ۋەنە: تۆ ناتوانى بىۋىت ۋەكەت كەمى زگى پرە، چونكە زگ پىرى شتىكە يان
 ھەيە يان نىيە، كەمىزۆرى تىدا نىيە. ھەروەھا ناتوانىت بىۋىت باۋكەم كەمىك
 مردوۋە، چونكە مردن شتىكە يان ھەيە يان نىيە، كەمىزۆرى تىدا نىيە. كورت و
 كىرمانجى: كاتىك كورد دەتوانى دەست لە سەرىخۇيى و دەۋلەتى ناسىۋنالى خۇي
 ھەلېگرى و، بە ئۆتۈنۈمى رازى بى، كە عەرەب و ترك و فارسىش بە "ئۆتۈنۈمى"
 ئەم نىۋچانە رازى بن كە خۇيان لە سەرى دەژىن. ئەگەر ۋانەبى، ماناى پەلە
 پەلەكەردنى ئازادىيە، چونكە "سەرىخۇيى" بۇ ۋان(ترك و فارس و عەرەب) و
 "ئۆتۈنۈمى" بۇ كورد، ماناى ناپەكسانىيە، ۋاتە نەبۈرنى ئازادى بۇ كورد و بوۋنى
 ئازادىيە بۇ ۋان(ترك و عەرەب و فارس) و، كوردىش دىيارە بۇ دىلېتى مىل ئادا.
 ئەمەش پۇختەي بىرى كاۋىكە لە بارەي بابەتتى نەتمەۋە.

جا لە بەر ئەمە، كاتىك كاۋىك باسى بىيارى چارەنۋوسى دەكرد، لە ئازادىيەۋە
 دەستى پىندەكرد، ۋاتە دەنگەدانى نەتمەۋى كورد بۇ بىياردان لەسەر دىيارىكەردنى
 دوۋاپزۇ خۇي، كە ئەم بىيارەش دەبى لە ئازادىدا بى و بۇ ئازادى بى. مەبەست
 لە دەنگەدان لە ئازدى دا ئەۋەيە كە جەساۋەرى كورد نەكەۋنە ژۇر شەۋت(تائىر) و
 كاركردى ھىچ جۈرە گوشارىكى دەروۋنى، يان تەمى، ۋەك ترسى تۆلە لىسەندەۋە،

همرو‌ها فريودان و ري پي هله‌كردن. بيجگه له‌وش شو برياره‌ي كه ده‌درې ده‌بي هر
 بؤ نازادي بدرې. جا چونكه نازادي ناتواني دږي نازادي بي، واته دږي خوي بي،
 دياره مروثي نازاد بؤي نښه دږي نازادي خوي بي، يان دږي نازادي كومه‌لگه‌ك‌ي
 خوي د‌نگ بدا. به كورتي، ده‌بي برياري چاره‌نووس له لايمن كورده‌وه له دږي
 نازادي نه‌بي، واته بؤ يه‌كساني بي. دياره به پيي نهم رتبازه هر برياري كه له
 لايمن كورده‌وه بدرې بؤ نايه‌كساني نيوان كورد و گهلاني ده‌ورويي، يان هينانه
 پيشه‌وه‌ي سيسته‌ميكي ديكتاتوري و مله‌وري دږ به نازادي، "ره‌وايه‌تي" نابي.
 ره‌وايه‌ت‌يش بنچينه‌ي هم‌وو جوړه مافيكه.

جا ه‌تا نه‌وه‌ندازه‌ي‌ي كه باسه‌ك‌ي نيمه پيوه‌ندي به بؤچوني نهم رتبازه
 ه‌يه له باره‌ي چينه‌كاني كومه‌لگه‌وه، نه‌وا كاڅيك جياوازي چينايه‌تي به نيشانه‌ي
 نه‌خوشي كومه‌لگه و نايه‌كساني كومه‌لگه داده‌نا. به‌لام پيي وابوو كه جياوازي
 چينايه‌تي له رني ديكتاتوري‌تي يوه، وه «ديكتاتوري‌تي پروليستاريا» يان
 «ديكتاتوري‌تي ثايني» لاناچي، به‌لكوو له رني ديم‌كراتي و سهره‌ستسي
 راده‌برين و به‌ز كرده‌وه‌ي پله‌ي روشنبري يوه به‌رو نهمان ده‌چي. هر به‌لاي
 كاڅيكه‌وه — به‌پنجه‌وانه‌ي ماركسيسته‌كانه‌وه كه تمنې جياوازي ده‌سلاتي
 نابووري، جياوازي چينايه‌تي دروست ده‌كا — جياوازي پله‌ي خوئنده‌واري و
 بنه‌ماله‌ي و زانست‌يش جياوازي چينايه‌تي دروست ده‌كا. واته خوئنده‌واران و
 ت‌كن‌كراتان و بنه‌ماله به‌گراذه و ناغاكانيش هر يه‌كه چينيكي تايه‌تن، وه چيني
 سهرمايه‌دار و چيني هورده‌بورژوا و چيني ده‌ره‌به‌گ. هر بؤ وينه نه‌و ديكتاتوران‌ي
 كه له جيهاني سييه‌مدا كاربه‌دستن، زوريان كوره هزار و به‌ل‌نگاز بوون و، پاش
 نه‌وه‌ي چوونه به‌ر خوئندن، توانيسان ده‌سلاتي كومه‌لايه‌تي پيدا بكن و،
 هينديكيشيان له رني كووده‌تاي سويابي و هينديكيشيان له رني حيزب حيزينه‌وه
 بوونه فermanه‌وا و ميري سهرې. سه‌ددامي عيراق و عومره‌وليه‌شيري سؤدان و مه‌لا
 عومره‌ي افغانستان و خامنهي قيران و ده‌ميرلي ترك و زياتو‌لحه‌قي پاكستان و
 ساداتي مصر، چمند غونه‌ي‌ي كه‌من بؤ نهمه.

نه‌و غونانه له نه‌وروپاش زورن. بؤ وينه گيرهارد شرونده‌وه كه ده‌سنيشان‌كراوي
 كانسله‌ري آلمانيايه (۵) وه كوري كرنيكاريكي هزار له دايك بوو، باوكيشي له

جمنگي جيهاني دووه مډا كوژرا، دايكي گيرهارد كوربه كې به كاره كهرتېي مالان به ځيو ده كرد، گيرهارد چووه قوتابخانه و كهوته خوښدني زاگون «قانون» و چووه نيو حيزي سوسيال ديموكراتهوه و پله پله له حيزيدا سمركهوت تا له رني حيزيه كه يوه نهوړو بووه به يه كه مين كه سايه تېي دهوله تي نلمانيا.

جا وهك ده زان، كاژيك وهك ريكخراوه، له پاش هره سهيتاني شورشي نه يلوول نما، به لام وهك ريباز، كه به ريبازي نه توهي ناسراوه، جتي خوي له نيو فراواترین جهماوهری كورددا كرووه توه و، نهوته تنانته حيزه كانيش باسي ريبازي نه توهي ده كهن و، به راسترین ريبازي ده زان بؤ گهياندي كورد به تامانجه كاني، نه گهرجي به كردهوه ناخنده كار. شاياني باسه مهبست له زاراوهي «نمتوهي» - «قومي پمت» - يان «ناسيوناليزم» - نيه، بهلكو نه توهي ماناي پيروچوون و سياست كړونيكه كه پر به پري بهرزه وندي هموو نه توهي، نهك بؤ بهرزه وندي يهك كس، يان يهك بنمهاله، يان يهك حيزب، يان يهك هوز، يان يهك نيوچه. پيري نه توهي پيريكي گشتگره و دري تيره گهری و نيوچه پهرستي و ره گزپهرستي و حيزب حيزينه و بنمهاله پهرستيه.

نمه كاژيك بوو، هرچي پي كي كي شيه، نهوا له سهرتاي دامزانديمهوه (له ۱۹۷۷/۱۱/۲۷) بيسټ ساليك لعمه وير و، هدا دوو سي سالي پيش نهوړو، هر باسي سهر به خوي كوردستاني ده كرد و، زور ترش بؤ كوردستانيكي كومونيسيستي هولي دده، بي نهوهي خوي به يه كي تي سوقيټ يان چين يان مبله نديكي ديكې كومونيسيستيهوه بيه ستېتهوه و پر پياگنده بكا بؤ.

پي كي كي به هوي هلكرتي دروشي سهر به خوي بؤ كوردستان و خمباتي سخت و قوريانيدهرانهي له پيناوي بهرزه كړنهوي رادهي هستي خويه كورد زانين دا، له لايمن جهماوهری باكووري كوردستان و كوردی نهوړو وپاوه، به تايه تي نلمانيا ريز و قهرتيكي زوري بؤ خوي پيدا كرد. هينديك هلهي گچكه و هينديك هلهي زلي پي كي كي بونه هوي بيانوودان به دوژمناني و گهلېك زيانيان پنگهيانده. له گدل نهوهدا پي كي كي وهك به هيزترين و دهستروشتووترين حيزي كوردستاني همرما و تواني خوي له هينديك كه سايه تېي و هينديك سياسي تكاراني دهوله تاني روژه هلاكي و روژناوايي نيزيك بكاتهوه، به لام گورپني ستراتيژي حيزيه كه له

سەرېخۇيى كوردستانەۋە بۇ فېدەرالى و لە فېدەرالىشەۋە بۇ ئۇتۇنۇمى و، ئەۋجا بۇ مافى ناسيۇنال لە سنورى دەۋلەتى تركدا و، گۇرپنى پارلەمانەكەي لە برۇكسل لە "پارلەمانى ھەممو كوردستان لە دەۋەي ولأت" ەۋە بۇ "پارلەمانى باكورى كوردستان" ەۋەھا توند و تىژى نواندن بەرامبەر ھەممو بەرھەستەكرىك و رەخنەگرىك و تەنانەت دەستەۋەشاندىن لىيان، ئەمانە ھەممو بەبارىكى زۇر خراپەدا بۇ پى كى كى شكاۋنەتەۋە.

جا ئەگەر پەيمانى واشەنق سەرىگرى و پارتى و بەكىتىي پىكەۋە ھۆكۈمەتى ھەرنى كوردستان دروست بىكەن و پى كى كى و پارتى و بەكىتىي ھۆلى رىككەۋتن لە گەل يەك نەدەن و، شەر و بەيەكدادان دەست پى بكاتەۋە، ئەۋا پى كى كى زەربەي توندى بەردەكەۋى و بەرژەۋەندىي كوردىش بەجارى دەكەۋتە مەترىسيەۋە. (۶)

دەمىنىتەۋە ئەۋ بېرەي كە پارلەمانى ھەلېژىردراۋ لە لاين ۲ مىليۇن كوردى ھەرنى ناسايش ەۋە لە رۇژى ۱۹/۵/۱۹۹۲ دا، داي بۇ چارەسەر كوردنى كىشەي رامبارى كورد لە عىراقدا لە سەر بنچىنەي فېدەرالى. ئاشكرايە كە بېرادان بۇ فېدەرالىزم لە دەسلەتتى خەلكى بەشىكى دەۋلەتتىكدا نىيە، چونكە فېدەرالىزم كاتىك دادەمەزرى كە ھەممو خەلكى نىۋ دەۋلەتەكە دەنگى بۇ بدەن و، دەۋلەتەكە ئەۋ سىستەمە پەسند بكا. بىگومان ھەر ەك لە ئىستەۋە ديارە، غەرەبەكانى عىراق بە فېدەرالىزم رازى نابن و، ئەمەش بە ئاشكرا و بە دەنگى بەرز دەبىژن و نايشارنەۋە. لە بەر ئەۋە بېرادانى پارلەمانى كوردستان بۇ فېدەرالىزم بى ئەنجامە. ئەمە بىچكە لەۋەي كە فېدەرالىزم، ئەگەر لە سنورى دەۋلەتتىكدا بىخىتە كار، شتىكى ھەرەك ئۇتۇنۇمى وايد. تەماشەي ئەلمانىا بىكەن ەك نمۇنە، ئەۋسا تىدەگەن كە ئەم جورە فېدەرالىزمە لە سنورى دەۋلەتى عىراق و دەۋلەتە داگىركەرەكانى دىكەي كوردستاندا لە خەۋن و خەيال بەۋلاۋە ھىچى دى نىيە. جا ئىستا يەك رى دەمىنىتەۋە بۇ رىزگرتن لە بېبارى پارلەمانى كوردستان لە ھەرنى ناسايشدا، ئەۋەش ئەۋەيە كە پارلەمانى نوبى كاتى ھەلېژىردرايەۋە لە سالى ۱۹۹۹دا - ەك پىشېپىنى كراۋە - داخۇيانى سەرېخۇيى ھەرىم بكا، لە كاتىكدا كە عىراق نەۋىي بىستە «دو كۆمارى فېدەرالى»، ھەرىك خاۋەنى نۆنەرى خۇي لە كۆمەلى نەتەۋە يەكگرتەۋەكاندا و،

ھەرىدەك خاۋەنى سۈپاي خۇى. خۇ ئەگەر ئەمەش نەكرا، ئەوا با پارلەمانى كوردستان بىر بارىدا كە «ھەرمى ئاسايش» بىتتە پىرۇتىكتۇراتىكى كۆمەلى نەتمە يەكگرتۈۋەكان. ئەمەيان ھەزار جار باشىرە ئەۋەى كورد بېچىتەۋە ژۇردەستى سەددام، يان عىراق، ئەۋجا ھەر عىراقىك دەبى با بىى.

بە سەرنجىدانى ئەم باسەى تا ئىستا پىشكىش كرا، دەرەكەۋى بۇمان كە كورد خۇى ئەۋرۇ لە بەردەم بارودۇخىكدا دەبىنى كە دۆزەكەى ھاتوۋەتە سەم دۆزى ئۆتۈنۈمى، يان شتىكى ۋەك ئۆتۈنۈمى، ۋاتە كىشەسەكەى نىوخۇبى دەۋلەتە داگىركەرەكانى كوردستان، ئەك كىشەسەكەى ئىنتەرناسىۋنالى نەتەۋەبەكەى چل مىلۇنى نىشتەمان داگىركراۋى ماف پىشنىلكرار. بەكورتى: دۆشەمى راستەقىنەى حىزەكانى كوردستان لە گەل گۆرەپانى رامبارى لەم پەنجا سالى دىۋاىى دا بە مرو نەھاتوۋەتە گۆرپان، ئەگەرچى جىھان بەننىزىكە لە ھەمىۋە لايەكەۋە گۆرۋە، بەلام كورد بەدەست سەرلىشىۋان و دىۋەلى و خۇكەم بىننەمەۋە دۆشە داماۋە.

بەرنىزىتە

ئەۋانەى نوۋسىنەكانى مىيان خۇندوۋەتەۋە و شارەزاي بىروپۇچۈۋى مەن، دەزانن كە ئەز لەم ۲۵ - ۳۰ سالى دىۋاىىدا زۆرتەر ھەۋلىمداۋە رۇنى بەكەمەۋە كە ئۆتۈنۈمى بۇ كورد خەۋن و خەيالىدە. ئەك ھەر لە بەر ئەۋەى دەسكەۋەنى زۆر زەحمەتە، چۈنكە ئۆتۈنۈمى بەرھەمى سىستەمى دەۋلەتتىكى دىمۇكراتى ئازادىخۋازە كە بەشىك لە دەسەلاتى نىۋەندىبى (مەركىزى) خۇى دەداتە دەست پارچەيدەك لەۋ دەۋلەتە، بەلام ئەۋ دەۋلەتەنى كوردستانىيان دابەشكردوۋە ھەمىۋە رۇمى دىكتاتورىن و ھىچ رۇمىنىكى دىكتاتورىش نامادە نابى دەست لە ھىچ بەشىك لە دەسەلاتى خۇى ھەلبىگىر، جا ئەۋ دەسەلاتە دەرەكەى بى يان نىوخۇبى بى، ئەۋە ھەر يەكە، مەگەر لە ژۇربارى زۆرى گوشاردا. بەلام مەسەلەكە ھەر لىرەدا ناۋەستى، چۈنكە ئەۋانەى داگىركەرنىكى كوردستان لە بارودۇخىكى تايىبەتدا دان بە «ئۆتۈنۈمى» دا بىنى، بەلام ھەركاتىك ھەل ھەلكەۋەت بۇى، دەپسەننىتەۋە.

تاقىكردەنەۋەى فەرماندارىتىبى كوردستان بە سەۋكەپەتتى شىخ مەحمۇد كە جۆرە دەۋلەتتىكى ئۆتۈنۈمى دار بوۋ، كۆلۇنالىستەكانى برىتانىا دابوۋىيان، ئەۋە بوۋ ھەر لە لايەن برىتانىاۋە ۋەرگىرايەۋە. كوردستانى سۇر كە دەۋلەتى دىكتاتورى سۈۋىت

دابووی، لە لایەن ستالینی تیرۆریستەو هەلۆشێترایەو و بەخشرای بە ئازەرییە فاشیستەکان. ئۆتۆنۆمی باشووری کوردستان، کە بەپێی رێککەوتنامەی ۱۱ی مارتی ۱۹۷۰ بەعسێیە عەرەبەکان دابووێ، هەر لە لایەن بەعسێیەکان خۆیانەو هەنگاو بە هەنگاو وەرگیرایەو و دەفن کرا. هۆی ئەمەش ئەوێیە کە ئۆتۆنۆمی لەوانێیە دەست بکەوێ، بەلام لە سنووری دەولەتێکی ملهسور و دیکتاتۆردا ناپارێزێ و راناگیرێ. چونکە کورد دەسەلاتی سوبایی و هێزێکی دەستەوێشینی وای نییە کە ئەو ئۆتۆنۆمییە پێارێ. کۆمارێکی ئۆتۆنۆمی دارێش مافی ئەوێ نییە، وەک دەولەتێکی سەرەخۆ بیته ئەندامی کۆمەڵی نەتەوێ یەکگرتووەکان، تاکوو بتوانی داوا لە ئەنجومەنی زێروانی نیونەتەوێی بکا بپارێ. ئەمە بێجگە لەوێ کە هەرمێکی ئۆتۆنۆمی داری کوردستان، لە سنووری دەولەتانی عەرەب و ترک و فارس دا، تەنانت ئەگەر ئەو دەولەتانه دیمۆکراتیش بن، کە نابن، ئەوا هەرمە ئۆتۆنۆمی دارەکە بەرە بەرە پێ دەبێ لە عەرەب و ترک و فارس و لە سەرخۆ و، بە پێی پێوستی بە ئابوورییەکان، دیمۆگرافی نیوچە کوردییەکە دەگۆردێ و، ئەو دەمە جیاوونەوێ زۆر زەحمەت دەبێ.

کە واتە بەکەمین هەنگاو بەرەو ئامانج ئەوێیە، کورد جاری لە سەر ئەو رێکبەکەون کە چێیان دەوێ. خۆ ئەگەر مەبەست ئۆتۆنۆمییە، ئەوا هەرمەس بچیتەو مائی خۆی و، چاوەرۆانی ئەو بکا تا ئەم دەولەتانه دەبنە دەولەتی دیمۆکراتی، ئەوجا هەولی ئۆتۆنۆمی بدری. بەراستی ئەک هەر حەیف و مخابنە کە بۆ ئۆتۆنۆمی ئەم هەموو قوربانییە بدری، بەلکوو نابەرپرسیاری و بگرە تاوانباریشە بەرامبەر جەماوەری کورد کە نابێ درێژی پێ بدری.

لەوانێیە هەبێ بیژن کە حیزبەکانی کوردستان ناتوانن باسی سەرەخۆی بکەن، چونکە هیچ لایەک لە نیوچەکە و لە جیهاندا بە سەرەخۆی کوردستان رازی نابێ. ئەم بیانوو هەتا هەندازەیکە ژیریژانە دیارە، بەلام ئەو پرسیارێ لێردا دیتە گۆرێ ئەوێیە، ئایە ئێمە دەبێ چاوەرۆانی ئەو بکەین کە خەلک، بە تایبەتی داگیرکەرانی کوردستان، بێن باسی سەرەخۆی ولاتەکەمان بکەن و، هەول بەدەن بۆی، ئەوجا ئێمە زات بکەین باسی بکەین؟ یان ئەوێ ئێمە خۆمان داوای سەرەخۆی وولاتەکەمان بکەین و تێبکۆشین بۆی و بیکەین بە مال بەسەر خۆمانەو و بێیەنە

میشکی خه لکوهه که نهم داخواییه شتیکی ئاسایی و رهوایه؟ له گهل ئهمه شدا
 نهگهر بیژن حیزه کانی کوردستان له بهر ههر هویه که هیه با بی، ناتوان، نهی
 حق دهتوان باسی بریاری چاره نووس بکهن، بی نهوهی مسرچ دابنن بوی، یان
 بیبهستنهوه به سنووری دهوله تیکهوه له دهولهته داگیر که ره کانی کوردستان. بریاری
 چاره نووس پرنسیپیکی نیونه تهوه بییه و کهس ناتوانی به ناشکرا لاری هه بی لئی.
 که ئهمان باسی بریاری چاره نووسیان کرد، ئهوجا ههر لایهنه دهتوانی به جوریک
 لیککی بداتهوه وهك خوی دهیهوی. خو حیزه کان ئهمه یان له دهست دی و دهشی
 بیکهن. چونکه نهگهر نهیکهن، ئهوا دیاره رهنجی کورد و رهنجی چهند ساله ی
 خوشیان به فیروز دهه. شتیکی دیکهش هیه پیوسته بیژم، باشه، وا ئهوان
 ناتوان باسی سه ره خویی کوردستان بکهن، خو ئهوه یان له دهست دی که
 «پاکانه» بۆ خویان نه کهن که داوای دهولهتی کوردستان ناکهن، وهك دهولهت
 دروستکردن بۆ کوردی خاوهن میژووی چهند هزار ساله و له سهر خاکی خوی ژیاو
 تاوان بی و ئهمان «بیژ» بکهنهوه لئی. پی دهچی بیژن، باشه نهگهر هاتوو پرسیار
 کرا لیتمان له باره ی «دهولهت» دروستکردنهوه، ئهوسا چی؟ باشه نهگهر هاتوو
 یه کیك پرسیاری کرد لییان، ئایه حیزه که یان داوای سه ره خویی کوردستان دهکا
 یان نا، پی بیژن که سه ره خویی کوردستان بریاریکی چاره نووسانهیه و نهوش به
 دهست نهتهوهی کورده، نهك به دهست یهك حبزب و نهم بریاره ده بی داینری بۆ
 نهتهوهی کورد. راستیه کهشی ههر وایه. حیزیک ههر چهنده جهماوهری زور بی و
 پان و پۆر بی، ناتوانی بی به نوینتری چل ملیون کورد و به نیوی کوردهوه
 بریاریدا.

له بهر ئهوه ده بی حیزه کان و کۆمهله کان و رێزازه کانی کوردستان به زووترین
 کات له کۆنگره به کی نهتهوهیدا ساخی بکهنهوه چییان دهوی و به تمای چین، تا
 نهوش ساخ نه کرتنهوه، قسه له ری و شوین ناکری بۆ گهیشته ئهوا نامانجه.
 ئهمه یه کهمین ههنگاوه که ده بی حبزب و ریکخواه کانی کوردستان و کورد
 بینن. دووهمین ههنگاویش که تهواو کمری ههنگاوی یه کهمه، نهوهیه که حیزه کان و
 رێزازه کان ههموویان خهریکی کاری رامباری بن. واته دهست له کاری سوپایی و
 پیشمهرگهیتی و گیریلایهتی بکیشنهوه.

كۆتايى سەتەي يىست، ۋەك سالەكانى پەنجىكان و شەستەكان و تەنانت
 ھەفتاكانىش نىيە. لەو سەردەماندا دەتوانرا بە ھىزى پىشمەرگەيەتى (لەيدە و راگە)
 گەلەك دەسكەوتى سوپايى بەيىرتە دەست. ئەورۇ تەكنىكى سوپايى زۆر
 پىشمەكەوتوۋە، ۋە شەھەر شەھرى ئازايەتى و رۇستەمى نىيە، بەلكو شەھرى تەكنىكە.
 ئەوى ئەو تەكنىكەي نەبى و پىنى ھەل نەسوورې، ئەوا شەھەر دەدۇرېنى. لە شەستەكاندا
 كە سوپاي رزگارى كوردستان بە رىبەرى بە ھەشتى سەرۇك بارزانى كەوتبەو كار،
 لەوانە بوو گەلەك سەركەوتن بەيىرتە دەست، ئەگەر ھىزە راميارىيەكانى كوردستان لە
 نىوخۇياندا يەكگرتو بوونايە و، ھىندىكيان بە فرەفەلىي دۆرمنى داگىرگەر
 ھەلەخلەتانايە و نەچوونايەتە پالى و، ھەرۋەھا لە سەركردايەتتى بارزانى دا مرۇقى
 خراپ و دووروو و دووزمان و ھەلەمەتە كاسە و ئازاۋەگېر و برا لە برا ھاندەر نەبوونايە
 و، شۆرشىش ھەموو گيانىكى بە يارمەتتى دەرۋە نەبووايە و، پىشتى بە خۇي و بە
 دەسلەتلى ماكى و ميانكى خۇي يىستايە. بەلام ئىستە ئەو بوو بە مېژوو و، لىرە
 جىي ئەو باسە نىيە. ئەوۋى پىيوستى بە گوتنە لىردا. ئەوۋى، تاقىكردنەۋى ئەم چل
 سالەي دوۋايى كە شەھرى پىشمەرگەيەتى لە گەلەك لاي كوردستاندا ھەلگىرساۋە و
 درژەشى ھەيە، دەرى خىست كە كورد لە بارى سوپايەۋە زۆر دوۋاكەوتوۋە، ۋىنەيەكى
 ئەم دوۋاكەوتەش ئەمەيە، ئەوۋەتە كورد لەم ماۋە دوور و درژەدا كە جىزىيەكان سەريان
 كوردوۋە بە كۆشى گەلەك دەۋلەت و رژىمدا، كەچى تا ئەورۇ نەيانتوانىۋە نەك ھەر
 تاكە يەك فرۇكەوان، يان بە كارھىنەرى چەكى قورس پەرۋەردە بگەن، بەلكو
 فېشەكىكىشىيان پى دروست ناكرى. لە كاتى پەلاماردانى ھىزەكانى جىزىي
 دىمۇكراتى كوردستانى تىران بۆسەر پىگە (پادگان)ى مەھاباد و دەست گرتن بەسەر
 گەلەك چەكى قورس دا، دەرگەوت كە كادرى سوپايى نەبوو ئەو چەكانە بەكار
 بەيىنى. ئەم دامايە لە بەھارى سالى ۱۹۹۱ دا جارىكى دى رووى دايەۋە، بەلام
 ئەمجارە لە باشوورى كوردستاندا دووبارە بووۋە، كاتى كە راپەرپىنى خەلكى
 باشوور رىي كوردوۋە بۇ دەستگرتنى جەماۋەر بەسەر چەكى قورسدا، ۋەك تىزى
 دوورھاۋىژ و تەنانت فرۇكەي جەنگى لە كەركووك و سلىمانى و ھەولېر. ئەوۋەبو لە
 بەر بى كادرى ھىندىك ئەو چەكانە سووتىنران و شكىنران و ھىندىكىشى لە كاتى
 گەلەۋەكەي خەلكى باشووردا بە جىمان و جارىكى دى كەوتەۋە دەست لەشكرى

عیراق. لیره دا شتیکم دیتوه بیر که لهو کتیبه دا خویندموه که به نیوی "مؤسسه له عیراق و دهولته کانی دراوسیندا، ههرسهینانی ئاواته کانی کورد و ئیسرائیل" باسکراوه. ئهم کتیبه له لایهن «شلیمق نه کدیصون» هوه نووسراوه که به کیکه له شیکهروه سیاسیه یه کانی ئیسرائیل و به کیکه له بهرینه بهرانی رۆژنامه ی "یهدهوت ته هارونوت". کتیبه که به زمانی عیبری نووسراوه و له لایهن بهدر عه قیلی (بدر عقیلی) سیمه کراوه به عهره بی و له عه مان (ئهره من) له لایهن "دارالجلیل" هوه له ۱۹۹۷ دا چاپکراوه. نووسر ده بیژی: «کورده کان نه یانه ده توانی نهخشه ی سوپایی بخویننمه. له نیو سوپای پیشمه رگه بهتی سه رۆک بارزانی دا قاکه یه ک ئه فسه ر هه یرو که بتوانی نهخشه ی جهنگی بخویننمه، ئه ویش عه قید روکن ئه زیز ره شید نه کهره بی (عزیز عه قراوی) بوو. ههروه ها ده بیژی «کورد ئازا و شه رکه رن به لām له ته کنیکی شه ر بی ئاگان».

ئهری ... زۆری و بۆری چه کدارانی کورد هه ر له سه ره تای شه رشی ئه یلو له وه که له ۹ یان ۱۱ ی ئه یلولی ۱۹۶۱ هوه دهستی پیکرد و هه تا ئه ورۆ درێژی هه یه، گه لێک گیره و کیشه ی بۆ حیزبه کانی کوردستان دروستکردوه. راکردنی زۆرکس بۆ نیو پیشمه رگه، نه ک هه ر خزم و کهس و کاره کانی راکردوه کانی تووشی گرتن و شه که نه ج و کۆچ پێدان و نان به رین و راگواسته نه وه کردوه، به لکوو حیزبه کانی کوردستانیشی ناچار کردوه که پتر چاوه پروانی دهستی داگیرکه رانی کوردستان بن بۆ مسسۆگه رکردنی نان و جێک و چه ک و ته قه مسه نی و خزمه تی به زیشکی بۆ پیشمه رگه کانیان. له بهر ئه وه هه تا هیزی چه کداری کورد به و شیوه یه ی ئیستی یی و، جیا نه کهرتیه وه له حیزبه کان و نه کهرتیه هیزیکی سه ره به خۆی رۆک و پێکی نهختوپوخت، به سه رکه رده بهتی ئه فسه ر و فه رمانداری سوپایی راسته قینه که ته کنیکی سوپایی یان خویندبێ و، به به رو بۆ چوونیکی نه ته وه یه وه به جو لێنه وه، ئه و هیزی چه کداری کورد هه یج سووتیکی نابێ، به لکوو زیانیشی ده بی. به تاییه تی هه ر کۆمه له پیشمه رگه یه کی سه ر به حیزبه کانه ده ته به کاره یان و ده خه رتیه دسته شاندن له دژی پیشمه رگه ی حیزبه کی ده که و ده کهرتیه ته لاشی خۆشکردنی ئاگری شه ری براکوژی.

هه ر له م به وه ره شدا به پێویستی ده زانم ئاماره بۆ راسته یه که به کم، ئه مه ش

ئەۋەبە كە كىشەى كورد راستە لە بەنەرەتدا كىشەبەكى رامباربە و كورد خۇشيان
 ھەرواى تىدەگەن و تىى گەشتەون، بەلام داگىركەرانى كوردستان بە كىشەبەكى
 رامبارى نازان، بەلكو بە كىشەى ياخى بوون و ھەلگەپانەۋە لە رووى دەۋلەت و بە
 جەردەبى دەدەنە قەلەم و، زۆر پىشەرمانە بە «تەررەزىم» سى دادەنەن و، لە رەئى
 بەكارەينانى زۆرەۋە چارەسەرى دەگەن، واتە كوردووانەتە كىشەبەكى سوپاى. لىرەدا
 دەمەۋى بەرپەرچىكى ئەۋ قەسەبەش بەدەمەۋە كە لە نىۋ كورددا باۋە كە گرايە «كورد
 ھىچ كاتىك بەشەر نەيدۇرپاندوۋە و، ھەر لە گۆرەپانى رامبارى دا دۇرپاندوۋەتە.»
 ئەم قەسەبە درۆ و پوۋچەل و چەۋاشە كەرانەبە، كورد بە زۆرى لە مەيدانى شەردا
 دۇرپاندوۋەتە، ھەر كاتىكىش لە مەيدانى جەنگدا پىشەرەۋى كەردى، ئەۋا
 دوۋمەنەكانى ناچاربوون بە راست بى يان بە درۆ، سەر بۆ ھىندىك لە داخوازبەكانى
 شۆر بەگەن. سەرگەۋەنى كورد لە شەرى چىاي ھەندەن و كۆرەك دا لە مانگى
 گولانى سالى ۱۹۶۶ دا - ئەۋ شەرى كە سوپاى عىراق ھەر لە باپشتيان (بافەستيان)
 ى نىزىك ديانە ۱۹۹۶ لاشەى سەربازەكانى ناشت و لە ۱۹۶۵/۴/۴ ەۋە تا
 ۱۹۶۶/۱/۱۷ شەش ھەزار سەربازى عىراق لەۋانە ۱۱۵ ئەفسەر كۆژان، واى لە
 ھەكۆمەتى عىراق كەرد بە سەرزكايەتى مامۇستا ئەۋرەحمان بەزاز (عبدالرحمان
 البزاز) كە لە ۱۹۶۶/۶/۱۵ دا كۆنفرانسىكى رۇژنامىى بەگى و بەزاز بە دەمى
 خۇى بىۋى: «عىراق ھەر ولاتى عەرەب نىبە، ولاتى عەرەب و كوردە» (رۇژنامەى
 «العرب» ژمارە ۶۰۱، بەغدا ۱۹۶۶/۶/۱۶، بەلام ھەر ئەۋ بەزازە بەرپەزە پاش
 چەند مانگىك دوۋاى ئەۋە، پاش ئەۋەى شەر ۋەستىنرا و رۇئىمى عىراق تىشكى
 كەسكى لە مۇسكۆۋە بۇ ھات، بۇ يارمەتيدانى عىراق بە چەك و، بەزازىش لە سەر
 كار لابرا لە لايمەن ئەفسەرە ناسىۋنالىستە عەرەبەكانەۋە، ھەر ئەۋ بەزازە گوتى: «ئەۋ
 مافانەى ئەۋ بەلنى دانى بە كورد داۋە، پېرۇگرامى ھەكۆمەتە كەى وى بوون،
 ھەكۆمەتەكى دى كە پاش ئەۋ ھاتوۋەتە سەركار، دەروستى (مەلتەزم) ئەۋە نىبە ئەۋ
 پېرۇگرامە جى بە جى بكا» (التاخى) ژمارە ۶۲ سالى (۱) بەغدا ۱۹۶۷/۷/۲).
 ھەرۋە ھە سەركەۋەنى پىشەرگەى كورد بە سەر لەشكرى تاۋانبارى عىراقدا لە
 زستانى ۱۹۶۹/۱۹۷۰ دا، رۇئىمى بەعسى عىراقى ناچار كەرد، دان بە «مافى
 ئۆتۆنۆمى كوردستانى عىراق» دا بنى كە تا ئەۋ دەمە بەعس ۋەشى كوردستانى بە

سەردەمدا نەدەھات. ھەر دوۋاي ئەر رىككەۋتە بەعسى يەكان كەۋتە ۋەرگرتنەۋى ئەر مافانە. جارنىك بە ھەلەدان بۇ كوشتنى سەۋك بارزانى و جارنىك بە چۈنە مەگۋە بۇ ئىدىرىسى كۆپى و، ھەتا ئەرەي لە بەھارى ۱۹۷۴ دا شەپان تازە كەردەۋە و، بە ھەرەسەيتانى شۇرش لە بەھارى ۱۹۷۵ دا، ئۇتۇنۇمىش ھىدى ھىدى ۋەك رىككەۋتەنامەكە كۆپى ون بوو.

جا ۋەك لەمەۋ بەر گوتە، ھىزىي دىمۇكراتى كوردستانى ئىران، پاش شۇرشى ئىسلامى دەستى گرت بە سەر پىنگەي مەھاباد دا و گەلنىك چەكى قورسى دەستكەۋت و ژمارەيەكى زۆر شەپكەرى لە دەۋر كۆپۈۋەۋە و، بۇ ماۋەيەك تەنگيان بە رژىمى خومەينى ھەلچنى. رژىمى خومەينى ناچار بوو بىكەۋتە باسى «خودگەردانى» واتە (خۇگېران)، بەلام كە ھىزىي دىمۇكرات لە نەنجامى شەپى ئىخۇزىي ئىۋان دىمۇكرات و كۆمەلەي زەحمەتكىشانى كوردستان و پارتى دىمۇكراتى كوردستانى عىراق و ھەلۋىستى دۆمناھى ھىزىي تۈۋە و دەستىۋەردانى دۈۋزمانانەي «فەداي يانى خەلەك» (فەدايسان خەلەك)، ھىزىي دىمۇكراتى كوردستان لە بارى سوپايى يەۋە بى ھىز بوو، ئەرەسا باسى «خۇگېران» بىش پىچرايەۋە. لىرەدا دەبى ئەر راستىيەش بىخەينە بەرچاۋ كە سەركەۋتەن لە مەيدانى چەكدارى دا يارمەتتەيەكى گەۋرەيە بۇ سەركەۋتەن لە مەيدانى رامبارى و دىپلۇماسىتى دا. چۈنكە بەرەي سەركەۋتەۋ پتر قەسى دەۋرا لە بەرەي ژىركەۋتەۋ. ھەر لەبەر ئەۋەشە داگىركەرانى كوردستان دەيانەۋى بەھىزى چەك بزوۋتەنەۋى كوردايەتى سەركەۋتە بىكەن و ناچە ژىربارى دىالۇك (ۋتوۋىژ) ۋە، چۈنكە دەزانن بەشەر ھەمۋە كاتى دەرەقەتى كورد دىن. ئەۋەش دەزانن كە رازى بوۋن بە ۋتوۋىژ لە گەل كورد، بەمەنانى دانانە بە بوۋنى دۆزى كورددا ۋەك ھىزىكى لە ۋتوۋىژدا بەشداربوو بەرامبەر بە خۇيان. ديارە كە ۋابوو، ئەۋرۇش نەبى، سەبىنى ناچار دەبن مافنىك بۇ كورد دەسنىشان بىكەن. شەھىدكردنى زانا و سىياسەتكارى كورد ئەۋرەھمانى قاسملوو لە سەر مىزى ۋتوۋىژ، بەلگەيەكى گەشە بۇ راستى ئەر بۆچۈنە. كە واتە داگىركەرانى كوردستان ۋتوۋىژيان ناۋى، تا ناچار نەكرىن بە ۋتوۋىژ كوردن. لەبەر ئەۋە پىۋىستە كورد ھەلۋى ئەۋە بىد ئەر دەۋلەتەنە ناچار بىن بە ۋتوۋىژ كوردن لە گەل كورد ۋەك لايمنىك لە كىشەكەدا. بەلام ۋتوۋىژ نەك بە دزى و

فزی و له چاوگه خانویه کی شاری څه نننا، یان پښته خسته کانی داگیر که راندا، نه وهی سر کرده به کی کورد له گهلا سیخوړی کی تاوانباری دوه لږه تیکي داگیر که ردا بکه ویته چریه چرپ، به لکوو وتووړی ده بی به ناشکرا له نیوان سر کرده ایه تیی هردوو لادا بی و به به شداریوونی چاودپړه نښته رناسیونالییه کان و گهره نتي کومه لی نه توه په کگرتوه کان و، به نویسینی ره سی بی (۷). جا چونکه ده سلا تیی سوپایی کورد نه وړو بایی نه وه نییه به زور داگیر که رانی کورد سن ناچار بکا بکه ونه وتووړی له م بابه تیی باسما ن کرد، پیوسته بزوتنه وهی رزگاری خوازانه کی کورد ری په کی دیکه بدوژ تښته و بیگریته بهر بؤ گه یشتنه هم نه نجامه. نهو ری هس به پیری من نه وه په کورد سووت له همل و مرچی هریمی و نیوچدی و جیهانی وهریگری که نه وړو ره خساوه بؤی. په تاییده تیی بونی «هریمی ناسايش» وه که هریمینک به ده ست کورده وه به برپاری کومه لی نه توه په کگرتوه کان و، به پاریزگاری له شکری نه مریکا و بریتانیا، دهره تیکي باشه بؤ که ونه سر ری بهرو نهو نامانجه. پویه نهو رنکه کورتنا صده کی که له نیوان پارتی و په کیتی دا له واشمنق له ۱۷ ی میلیولی نه مسالدا نیمزا کرا به به شداری ره سییی دولتی نه مریکا، همنگا ویکي په کجار گرنگه لم رووه وه، که ده بی بیاریزی و به هیز بکری و بکریته بنا خدی گه لیک کاری مه زن. جا بؤ نه وهی نیستا باشتی لهو دهره تانه بگه ین که ده توانن له دوو اړوژ دا بره خستین بومان، پیوسته له سهرمان سرنجیکي نهو همل و مرجانesh بده ین که هاتو ونه گورپی، واته چاو لیک بگیرین به بارودوخی نهو هیزه دهره کیسانه دا که پیوه نندیان به دوزی کورده وه هیده.

دپاره نښه بکترین هیزی دهره کی که راسته وخو پیوه ندی به بارودوخی کورده وه هیده، داگیر که رانی کورد ستانن. واته: دوه لږه ترک، له پشت نهو یشه وه، ترکه تورانیه کانی نازهربایجانی ئیران و نازهربایجانی کونه سوځیت و تورانیه کانی باشووری کوردستان و قوبرس. نهو جا دوه لږه تی عیراق و سووریا و له پشت وانیشه وه شوځینییه عهره به کانی همو دوه لږه عهره به کان و، هروها ریژی ئیران و له پشت ویشه وه فارس ته ننگه تیلکه شوځینییه کان که سهری زمان و بنی زمانیان «تمامیت ارضی» (تهو ایتی خاک) و، له دوواییه شدا فارس شوځینییه کانی تاجیکستان و نهو فغانستان و شیعه ته ننگه تیلکه کانی پاکستان و، نهو جا همو نهو موسولمانانه کی

كە بە موسولمانى بىنچىگەر (فۇندامەنتالىست) ئىتويان رۇبە و، ھەۋلى دامەززانى رۇئىمىكى مەلا فرمەنى دەدەن.

يەككە لە تايىبە تىكارەكانى دەۋلەتە داگىر كەرەكانى كوردستان و، تەنەنت ھىندىك لەمۇ دەۋلەتەنەش كە پشتىگىرىيان دەكەن، ۋەك پاكىستان و ئەفغانىستان و نازەربايىجان، ئەۋەبە كە ھەمەۋىيان دەۋلەتى ناسىۋنالى گەلىكى بىچوۋكن لەمۇ گەلەندى لە سنورى ئەمۇ دەۋلەتەدا دەژىن و، ھەمەۋىش دەۋلەتى دەستىكردن، واتە ھىچيان بە شىۋەبەكى خۇرسكى نەھاتونەتە بوون. كوردستان، بەپىچەۋانەنى ئەمۇ دەۋلەتە دەستىكردانەمۇ، مېژۋەبەكى چەند ھىزار سالە و كۆلتۈۋىزىكى چەند ھىزار سالە ھەبە و، بەشىۋەبەكى خۇرسكى و لە سەرخۇ ھاتونەتە بوون. كوردستان راستىنەبەكى دىۋىكى و جوگرافىيى و فەرھەنگى بە، لە كاتىكنا ئەمۇ دەۋلەتە ناسىۋنالى دەستىكردانە ھىچيان تەمەنىيان لە ۸۰ سالىك تىپەرنەكا و، ھەمەۋى بەشىۋەبەكى ناخۇزا و لە ئەلجەمى فرتۇقلى كۆلۈنئالىستەكانى ئەۋروپا و دەۋلەتە پىشەسازەكانەمۇ پاش جەنگى جىھانىي بەكەم و دوۋم تەپكە تەپكە سازدراون و لە ھىندى لاۋە سنورە ساختەكانىيان بە راستە بۇ كىشراۋە. تەكايە تەمەشاپەكى سنورى عىراق و ئەردەن و سوۋىيا و ... ھتە بىكەن. جا لەبەر ئەۋەى ئەمۇ سنورەنە دەستىكرد و نااسايىن، ئەۋا ھەمەۋى كاتىك مەترىسى ھەلۋەشانەنەمۇ دەكرى لىيان. ئاشىكرايە تاكە رىيەك بۇ پاراستى ئەمۇ سنورەنە، بەكارھىنانى زۆر و لەشكر كىشى و خۇنپۇزىيە. ھەر سەبەارەت بەۋەشە كە ئەمۇ دەۋلەتە ناسىۋنالى ئەمۇ عەرەب و ترك و فارس دا، سىستەمى دىمۇكراتى و پلۇرالىستى نايەنە سەركار و ناستوانن يىنە سەركار. خۇ ئەگەر يىنە سەركار، ئەۋا ئەمۇ دەۋلەتەنە، ۋەك دەۋلەتى ناسىۋنالى عەرەب و ترك و فارس لە تىۋ دەچەن. داگىر كەرانى كوردستان ئەۋە باش دەزانن، بۇزە ئەلە رابوردودا و ئەلە كاتى ئىستەدا، رىيان بە ھىچ سىستەمىكى دىمۇكراتى نەداۋە و نايەنە و لەمەۋى بەدۋاش ھەر نايەنە. ئەۋە باش دەزانن كە تەنەنت ئەگەر دىمۇكراتىيىش ئەمۇ، و، كورد بەم جۇرە ئىستەى لە شۇنى خۇي يىنەنەمۇ، ئەۋا رۇژىك دىكى كە ژمارەى كورد لە ژمارەى گەلە داگىر كەرە سەردەستەكانى پتر دەبى. بۇۋىنە، بەپىنى سەرمۇمىرنىك كە كراۋە، لە سالى ۲۰۲۰ دا ژمارەى كورد لە تىۋ دەۋلەتى ترك دا لە ژمارەى ترك پتر دەبى. لەبەر ئەۋە ئەمۇ دەۋلەتە داگىر كەرەنە تاكە

چارەبەك بۆ مان و راگرتنی دەولەتی فامسێۆنالی خۆیان لە تەفر و تووناكردنی كورددا، واتە لە گەلكوژی دا دەیین. كورت و كرمانجی: كێشەیی كورد بووتە كێشەبەكی سوپایی كە هەڵدەدرێ لە رێی بەكارهێنانی چەكی كۆكوژە، وەك گازی ژەهراوی و چەكی میكروبی و تیشكی لێژەر و كۆچ پێكردن و زەوی سووتاو و كانی یە ئاوی بە چیمەنتۆ داخراوەوە لە رەگوریشمەو پنبەركرێ.

داگیركەرانى كوردستان لە پال بەكارهێنانی چەكی كۆكوژ و تووناكەردا، رێبەكی رامباریش بەكار دەبەن، بەوێ هەر دەولەتە لە گەل كوردی بەشێك، یان چەند بەشێكی دەولەتە داگیركەرەكانی دیکەى كوردستاندا، پێوەندی دەبەستێ. ئەمەش لە ئەنجامی ئەووە هاتوووە كە دەولەتە داگیركەرەكانی كوردستان بە پێی پێكهاتەى دەستكردانە و رژیمی دىكتاتورانە و سروشتی شۆڤینیستانەیان، لە نێوخوێاندا دوژمن بەبەك، دوژمنایەتییەكی وا كە تاكە غوونەبەكی لە جەنگی هەشت سالی عێراق و ئێران و لە ناشتوماشتی (٢٥) سالی دەولەتی سووریا و عێراق و هەرەشە و گۆرەشەیی دەولەتی ترك لە دەولەتی سووریا بەدی دەكرێ. جا پێوەندی هەر دەولەتێك لەم دەولەتانە بەكوردی ژێردەستەیی دەولەتەكانی دیکەو، بەلای دەولەتە داگیركەرەكانەو، تاكتیکێكی كاتییە و ئامانجی ئەوێ كورد بكا بەگۆر دەولەتی دراوسێ نەیارەكەیدا و، كوردی دەولەتی دراوسێش بكا بەگۆر كوردی ژێردەستەیی خۆیدا. خۆ ئەگەر ئەمەشی پێنەكرا، ئەوا بێكا بە سیخوڕ (جاسووس) بەسەریانەو، یان هەر نەبێ یانكا بە گۆر یەكدیدا. ئەم تاكتیکە شەیتانانەیی دەولەتە داگیركەرەكانی كوردستان، بەلای سیاسەتكاران و حیزبەكانی كوردستانەو لەسەر بناخەى رفۆكی ئەو بیروكە قەرچۆكە پوچەلە دامەزراوە كە دەبێژی «دوژمنی دوژمنم دۆستە» بۆیە كەوتوونەتە پیشەركێ بۆ خۆنیزێك كردنەو لەم دەولەتانە. راستی - یەكەى جارى هیچ مەرج نییە دوژمنی دوژمنەكەى تۆ دۆستى تۆ بێ. دووایی دوژمنایەتی ئەم دەولەتانە لە نێوخوێاندا هەرچەندێك بەتین بێ، بەلای وانەو هێندە زیانبار نییە وەك ئەوێ دەولەتێكی كوردی دروست بێ، ئەوجا ئەو دەولەتە لە هەر كۆنیەك دەبێ با بێ. ئەم سیاسەتەى دەولەتە داگیركەرەكانی كوردستان پاش دامەزراندنی «هەرئەمى فاسایش» رۆنتر كەوتە روو. هەر چەندە ئێستە دەولەتی ترك لە گەل پارتی دیمۆكراتی كوردستانی عێراق و، دەولەتی ئێران لە گەل یەكێتی

نىشتىمانىي كوردستان و پى كى كى و، دەولەتى سووریا لە گەل پى كى كى و بەكىتى نىشتىمانىي كوردستان و پارتى ديمۇكراتى كوردستانى عىراق و، دەولەتى عىراق لە گەل حىزبى ديمۇكراتى كوردستانى ئىران و كۆمەلەى زەحمەتكىشانى كوردستانى ئىران و پى كى كى پىنەندىيان ھەيە، بەلام ئاشكراتر لە جاران دەرىدەپن كە دژى دامەزراندنى دەولەتى كوردن، ئەوھ بوو ھەر سى دەولەتەكە (ترك و ئىران و سووریا) كە ھەرسىكىيان بەقسە گوايە دەیانویست پارتى و بەكىتى ئاشت بکەنەو، كەچى وەزىرەكانى دەروەیان، ھەرسىكىيان لە ۱۹۹۴/۸/۲۱ دا لە دیمەشق ئارەزایی و ئاپەسەندى خۇيان بەرامبەر بە رىككەوتنى پاریس لە نیوان پارتى و بەكىتى دا بە ئاشكرا دەربىرى. ئەوھتە لەم رۆژانەدا و پاش رىككەوتنى پارتى و بەكىتى و بەستنى پەیمانى واشەنتن، دەولەتى ترك بەجاری حالى لێھاتوو و دیسانەو لەشكرى كشاندووھتەو «ھەرمى ئاسایش» تەنانت دەولەتى ترك لە داخى ئەوھى كە پارتى و بەكىتى لە واشەنتن رىككەوتون، بى بەشداربونى ترك، نوێنەرى خۆى ئاردووھتە لای سەددام و دەپەوى سەفیر بنىرى بۆ بەغدا و پشى پشى بۆ سەددام دەكا، ھەرچەندە سەددام بە ترك باوەر ناكا و دەست دەنى بەروویانەو. بىگومان دەولەتى ترك بەم كەردوھ گەوجانەپەى وا بە ئەمرىكا رادەگەپەنى كە پشت بە رژىمى ترك ئابەستىرى. ئەمەش ئەوھ دەگەپەنى كە كىشەى كورد بەلایەن داگیركەرانى كوردستانەو لە ھەموو كىشەپەكى دى گەنگەر و ھەموو بەرژوھەندىپەكانى دىكە دەكرێنە قوربانى. لە ھەمان كاتیشدا مانای واپە كە رژىمى ترك دەسكەلای دەستى ئەمرىكا نىپە، بەپێچەوانەى ئەوھە كە كۆمونیستەكان و ھوردەبۆرژوا ماركسى پەكان پەنجا سال دەیانرست، بەلكو رژىمى ترك دادۆشەرى ئەمرىكاپە بۆ بەرژوھەندى شۆقینیستانە و كۆلونیالیستانەى خۆى.

بەپێزینە!

پەكێك لە تاییەتكارەكانى ئەم جۆرە پێنەندىپە لە نیوان كورد و داگیركەرانى ولاتەكەیدا ئەوھە كە «ھەئالبەندى» پەكى كاتیپە لە نیوان دەسەلاتدارىكى داگیركەر و كەم دەسەلاتىكى ژێردەستەدا، بەنیازی خاپاندن لە لایەن داگیركەرى دەسەلاتدارەو، بەھىواى دۆستایەتییەكى تاسەر لە لایەن كەم دەسەلاتەو. داگیركەران ئەم «ھەئالبەندى» پە وەك پێنەندىپەكى كەم خایەن تەماشە دەكەن،

بهلام هیزه کوردستانییه کان نهم جهفالبه‌ندییه وهك داگیرکه‌ران نایین، به‌لکورو وهك په‌کگرتیکی ستراتیژانه تیی ده‌روانن. له‌بهر ئه‌وه ئاماده‌ی همموو جزیره قوربانی - په‌کن له پیناوی راگرتنیدا، زور جاریش له‌سهر حسیبی شکاندن و که‌رتکردنی ریزه‌کانی گه‌لی کورد، که بینگومان که‌رتوپه‌رتبووونی ئه‌و ریزانه په‌کینه‌که له ئامانجه بنچینه‌یی په‌کانی داگیرکه‌رانی کوردستان که به‌دهستی کورد خوی به‌ئه‌نجامی ده‌گه‌یه‌نن، بی ئه‌وه‌ی هیچ جزیره دا‌که‌وتن (تنازل) یکی بنچینه‌یی بۆ کورد بکه‌ن. بۆ وینه: له کاتی‌که‌دا که پارتی دیمزکراتی کوردستان و پی کئی له شه‌پنکی خو‌ینا‌ویدان له دژی یه‌ک و به‌پێژ مه‌سه‌عوود بارزانی سه‌روکی پارتی له لای په‌بامنی‌ری رۆژنامه‌ی «تورکیش دیلی نیوز» په‌سنی هاوکاری خوی ده‌دا له گه‌ل له‌شکری ترک و ده‌پێژی "په‌ختیارم به‌هاوکاری کردن له گه‌ل له‌شکری ترک دژی پی کئی کئی"، ده‌وله‌تی ترک دان به حکومه‌تی باشووری کوردستاندا نانێ و حکومه‌تی ترک وه‌زیره‌کانی پارتی به وه‌زیر ناسی و، پاش ریککه‌وتنی پارتی و په‌کیتی له واشه‌نتن، به ره‌سمی بلاوی ده‌کاته‌وه که "ئهم ریککه‌وتنه‌ی به‌دل نییه و دانی پێدا نانێ و ری ئادا حکومه‌تیکی کوردی له باکووری عێراقدا تاسهر به‌چمسی و بیته هوی پارچه پارچه کردنی عێراق". ئه‌مه‌ش ئیسماعیل جه‌م وه‌زیری ده‌ره‌وی ده‌وله‌تی ترک ههر پاش ریککه‌وتنی واشه‌نتن ده‌سته‌بجی به‌ره‌سمی بلاوی کرده‌وه. ئه‌وه‌ش له بیرنه‌چێ ئه‌وه‌تی «هه‌ری‌می ئاسایش» دامه‌زراوه، ده‌وله‌تی ترک تا نیسته ههر رۆژه ناروژی هه‌لی‌که‌ت‌اوه‌ته سه‌ر هه‌ری‌م و کوردی باشووری قه‌لاچۆ کرده‌وه و، له نیو ئه‌وانه‌دا نیزی‌که‌ی هه‌شت سه‌ت پێشه‌ره‌گه‌ی په‌کیتی نیشتمانیی کوردستان، که په‌کیتی به‌ره‌سمی بیرو‌ی هه‌یه له ئه‌نقه‌ره و هیچ خراپه‌یه‌کیشی دژی ده‌وله‌تی ترک نه‌کرده‌وه. هه‌روه‌ها له‌شکری ترک ته‌نی له مانگی ته‌مووزی ئه‌مه‌سا‌لدا (۱۹۹۸) ۲۷ چه‌کداری پارتی کوشتووه (گوايه به هه‌له). که ئاشکرایه پارتی خزمه‌تی زۆری ده‌وله‌تی ترکی کرده‌وه و ده‌کا و خراپه‌ی نه‌بووه بۆی (۸).

هاوولتانی به‌پێژ!

تابه‌ته‌کارێکی دیکه‌ی ئهم هه‌فالبه‌ندییه کورت خایه‌نه‌ی نیوان کورد و داگیرکه‌رانی ولاته‌که‌ی ئه‌وه‌یه که هیزه کوردستانییه‌کان له هیچ لایه‌کی کوردستاندا زاتی ئه‌وه ناکه‌ن باسی سه‌ربه‌خو‌یی کوردستان بکه‌ن و هه‌ول بده‌ن بۆی. چونکه

داگىر كەرانى كوردستان ھەموو لە سەر ئەو يەكن كە نابى لە ھېچ جىيەكى كوردستاندا سەربەخۇي ھەبى. دەمىرئىل، كۆنە سەروك ۋەزىرانى دەۋلەتى ترك و سەركۇمارى ئىستەي دەۋلەتى ترك ھەر لە سالى ۱۹۹۴ دا گوتى «دامەزراندنى دەۋلەتتىكى كوردى كۆرۈۋەرىيەكى ھەزىم گىرە». ئاشكرايە ھەر پاش دامەزراندنى «ھەزىمى ئاسايش» ھەرسى دەۋلەتى داگىر كەر، ترك و سوورىا و ئىران، سەردەپاي ھەموو دوزمنايەتتەيەكى نيوانيان، ناويەناو كۆدەبنەۋە بۇ باسى ئەۋدى كە نيوان ناۋە «مەترسى كورد لە باكوورى غىراقدا» و گوايە بۇ «پاراستنى يەكئىتتى خاكى عىراق». واديارە مىراتگرەكانى «ئەتاترك» لەم دوۋايسى يەدا بىرونەتە «ئەتا عىراق». شاينى باسە، كاتىك كە پارتى و يەكئىتى بەربونە گىيانى يەك، ئەو كۆربونەۋاندى سى دەۋلەتەكە دوۋاخران، چۈنكە شەپرى خۇكۇزى كورد مەترسىيە دامەزراندنى دەۋلەتتىكى كوردى دور دەخاتەۋە. بەلام پاش رىككەۋتتى واشەنتن بىگومان ئەو سى دەۋلەتە و بەتاييەتى دەۋلەتى ترك زور ھەۋلى خۇنيزىك كەندەۋە لە ئىران و عىراق و تەنانت لە سوورىاش دەدا، خۇ ئەگەر سوورىا ئامادەى ھاۋكارى نەبوو لە گەلى بوو نرخمى كە دەۋلەتى ترك دەپەۋى، ئەۋا دەگەۋىتە شەپرى فروشتنى. جا دەۋلەتى ترك تا چ ھەندازەيەك لەۋ ھەۋلە دىپلۇماسىيە، يان لەۋ دەستدۇرئىكەرىيە يەى دا سەردەكەۋى، ئەۋە پىۋەندى بەبارودۇخى رۇژھەلاتى ناڧىن و خۇنيزىك كەندەۋەى حكومەتى خاتەمى ئىران لە ئەۋروپا و ئەمىرىكا و سەركەۋتن يان ژۇرەۋتتى دىپلۇماسىيە كورد و، يەكگرتى رىزەكانى گەلى كورد، بەتاييەت حىزىيەكانى كوردستانەۋە ھەيە. ئەمەش دەبى بزانين كە خاتەمى و دارودەستەكەى، ۋەك، عەتائۇللاى موھاجرانى و عەبدۇللاى نوورى و خولام حەسەنى كەرباسى، دەستەيەك فارسى شۇڧىئەتتى فېلبازن. ئەمانە ھۇقبازانە ھەۋل دەدەن بۇ پاگۇر كەندەۋەى پاشلى پىسى رۇئى ئىران بەرامبەر ئەۋروپا و ئەمىرىكا. بەلام لە ھەمانكاتدا دۇى دەۋلەتى ترك و ھەشالبەندىي ئىسرائىل و تركن. راستىيەكەى ئەز كە كەردەۋەكانى خاتەمى دەپىنم، ئەۋ رۇژانە دەپىنمە بەرچاۋ كە رۇبىيەكى ۋەك رەزمارا سەروك ۋەزىرانى ئىران لە سەردەمى كۇمارى كوردستاندا گائەدى بە رىشى ستالين كورد و كۇمارى كوردستان و ئازەربايجانى فت كورد و ئىرانى لە سەرفەگرى بوون رزگار كورد. خاتەمى بوو بەھۋى پاراستنى ئىران لە

دەستەشاندنی ئەمریکا لە دژی. هەمووشی بە قسەیی زلی پە هەلراوی درۆ (٩).

لە بەر روشنایی ئەمانەیی کە باسمان کردن دەردەکەوێ بۆمان کە ئەو «هەقالبەندی» یەیی لە نێوان کورد و دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان دا هەبوو هەتا ئەوڕۆ و بەو شێوەیەیی کە هەیە، هیچ سووتێکی بە کورد نەگەیاندووە لە زیان پتر. لێرەدا مەبەستم ئەو نێهە بێژم کوردستان، کە وەک دوورگە (جزیره) یەک وایە لە نێو زەریایەکی پڕ لە دوژمندا، نابێ هیچ جۆرە پێوەندیەکی تاکتیکانەیی لە گەڵ ئەم داگیرکەرەکاندا هەبێ، و، هەول ئەدا سووت لە ناکۆکیی نێوان بەرژەوێندیەکانیان وەرەبگرێ. مەبەستم ئەوێ ئەگەر ئەو پێوەندیە هەبوو، دەبێ بۆ سووتی کورد بێ. بەلام سووت وەرگرتنیکی لەو جۆرە پێوەندیانە، زانایی یەکی پلەبەرز و وەستایی - یەکی تەواو لە دیپلۆماسیستی و سیاسەتکاری دا دەخوازی، کە وەک دەردەکەوێ تا ئێستە هێزە کوردستانیەکان لە باریاندا نەبوو و نێهە، ئەو دەورە بگێرن. بێجگە لەوێش، سووت وەرگرتن لەو جۆرە پێوەندیانە پێوستی بە هاوئاھەنگییە لە نێوان هەموو هێزە کوردستانیەکانی گشت لایەکی ولاتدا و، رێککەوتنیانە لە نێو خۆیاندا لە سەر دا بەشکردنی رۆلی تاکتیکانە. ئەم هاوئاھەنگییەش کاتێک دروست دەبێ کە هەموو هێزە کوردستانیەکان لە بەر روشنایی بیروبووچوونی نەتەوێی دا کێشەیی کورد لە هەموو لایەک بە یەک کێشەیی لە یەک دانەپراو و کەرت کەرت نەکراو بزانن و، هەر بەشێکی هێزە کوردستانیەکان بە بەشێک لە سەرچەمی هێزی یەکگرتووی کوردستان بزانن. هێزێکی رامیاری، با نێوی خۆشی بنێ کوردستانی، کاتێک باوەڕی بە بەرژەوێندیی وەک یەک و دوواڕۆژی وەک یەک و چارەنووسی وەک یەک و هاوسەنگەریی وەک یەک نەبێ، و، خۆی بە بەشێک لە دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان بزانن، نەک بە بەشێک لە سەرچەمی خاک و نەتەوێی خۆی، ناتوانن خۆی لە گەڵ هێزێکی دیکەیی کوردستاندا هاوئاھەنگ بکا، کە ئێمەش خۆی بە بەشێک لە دەولەتیکی داگیرکەری دیکە بزانن. بۆ گەشتە ئەم هاوئاھەنگییە، پەرەدەییەکی نەتەوێی لە سەر دەستی کادری نەتەوێی دا پێوستترین شتە لەم پۆژەدا. ئەوێش دەبێ بزانن کە کادری نەتەوێیمان زۆر کەمە.

جا لە بەر ئەوێ خستە گەری بیروبووچوونی نەتەوێی بەکەردەو لە سیاسەتدا، لە لایەن هێزە کوردستانیەکانەوێ نێهە، یان زۆر کەم، ئەوا دیارە ئەم هێزانە بەرامبەر بە

داگیرکەهرانی کوردستان سیاسەتییکی چەوت و چەوێلیان گرتووه. ئاشکراترین دەرھاوێشتەێ ئێو سیاسەتە چەوێلە ئەوێهە کە تا ئیستە نەیانئەوێهە لە هیچ سەرەدەمینکدا دوژمنی سەرەکی کورد و ئەیار و بەرھەڵستکەری سەرەکی کورد و بزووتنەوێ کوردایەتی دەسنیشان بکەن، تاکوو ھەموو بێکەوھە وزی خۆیان بز بەرھەڵستکەری تەرخان بکەن. مەبەستم لە دوژمن و ئەیار و بەرھەڵستکەری سەرەکی ئێرەدا دوژمن و ئەیار و بەرھەڵستکەریکە کە لە ھەموو دوژمنان و ئەیاران و بەرھەڵستکەهرانی دیکە بەھێزتر و کارامەتر و پرچەکتەر و، لە سنووری ئینتەرناسیۆنالییدا پشتووێنا دارتر بێ. لە کۆتایی ھەفتاکان و ھەشتاکاندا، ئێو دوژمنە سەرەکییە رژیمی عێراقی سەددام بوو. ئەوێو ئێو دوژمنە سەرەکییە رژیمی سەددام نییە، کە لە لایەن کۆمەڵی نەتەوێ یەکگرتووەکانەوھە کەوتوووتە ژێرباری سزادان و گەمارۆدانی ئابووری و سنوور بۆدانانی بزووتنەوێ سوێیای. ئەووتە کۆنگرەێ ئەمریکا بە ئاشکرا و بەرھەڵستکەری عێراقی" و بەرھەڵستکەری سەددام بەنیازی رووخاندنی. ھەرۆھا رژیمی مەلاکانی ئێرانیش دوژمنی سەرەکی کورد نییە، ئێو رژیمی کە لە جیھاندا بە تێرۆریست نیوێ رۆیو و، دوژمنی گەرە گەرەێ وە ئەمریکا و ئیسرائیل و ئەفغانستان و گەلێک لایەنی دیکەێ ھەێ و، ھکومەتەکەێ ئێران لە باری ئابوورییەوھە لە تەنگانەییەکی وادایە کە مانگانەێ کاربەدەستەکانی پێ نادری. ئەگەرچی ھاتی خاتەمی فیلزان و زمانلوس بۆ سەرکار - وە لەمەو بەر باسکرا - ئێو مەترسییە ئەمریکا و ئوروپای تا ھەندازەێکی زۆر لە سەر ئێران خاوە کردووتەوھە. خاتەمی شۆقینیستیکی زۆرزانێ فارسە کە خۆی لە پال قسەێ مەزەدۆستانەێ بێ نیوێرۆکی بێ گوومرگدا شاردووتەوھە، بەپێچەوانەێ خامنەیی - یەو کە شۆقینیستیکی ترکە (۱۰) و، خۆی لە پال ئیسلامی شیعە گەری خومەینی یانەدا شاردووتەوھە و بە ئاشکرا دوژمنایەتی ئەمریکا و ئیسرائیل دەکا. بەلام وە دەرەکەوێ لە ژێرەوھە گەلێک شتدا لە گەل خامنەیی ھاودەنگە. کێشەێ سەلمان روشدی کە خاتەمی ھەر بە قسە لیفەییەکی پێدا دا، نموونەییەکی ئەمەییە.

ھەرۆھا رژیمی سووریا، ھەر چەندە رژیمی بەعسی عەرەبی شۆقینیستانە و

دژ به کورده، به لأم به دوژمن و نهیاری سه ره کی دانانری. چونکه دهولمتی سووریا له باری ئابووریسهوه زۆر دهستکورت و، له باری نیسونه تهوه یسهوه دوژمندار و، له تههیشتیسهوه به دوو دوژمنی بههیزی وهک ئیسرائیل و ترک گه مارۆ دراوه و، له سنوورنکی ئینته رناسیونالیشدا به رژیمیکی تیۆریست ناسراوه و، سؤفیته کهی جارانیش نهماوه بکهوئته فریای.

بهبیسرویاوهی من، دهولمتی ترک، ههر چهنده له باری ئابووریسهوه له پلمبه کی نزمدايه و دوژمنانیکی ده ره کی زۆری ههیه، به لأم له باری نیوخوی یهوه حیزبهکانی ترک و دهسه لانداریانی ترک، ههر چهنديکیش له نیسو خزیاندا نارێک بن، نهوا بهرامبهر به دهروه ههموو یهکن، بهتایهستی بهرامبهر به کیشمهی کورد. نهوته نهجمه دین ئه ره کهانی موسولمان سه ره پرای ده رکردنی له سه رۆک وهزیری و داخستنی حیزبه کهی و گهر و گپچه ل پیکردنی له لایهن لهشکری ترک و دهولمتی ترکهوه، کهچی پشتی دهولمتی ترکی گرت و ههروهک دهولمتی ترک کهوته هه ره شه کردن له سووریا به بۆنه ی دالده دانی ئۆجه لانه وه. بیجگه له وهش دهولمتی ترک له باری سوپایسهوه لهشکرینکی مهشق پیکراوی بههیز و مودێرتترین چه کی قورس و کۆکوژی ههیه و، نیزی کهی په نجبا ساله له لایهن ئه مریکا و دهولمتانی ناتۆه یارمهتی ئابووری و سوپایی ده درئ. له م دووایه شدا ئیسرائیلیش چووته بنه و پالی و، له باری سوپایی و ههوال چینییه وه یارمهتی یه کی زۆری ده دا. ئیسرائیل گه لێک په یماننامه ی ئابووری و بازهرگانی و فهرهنگی له گه ل دهولمتی ترک بهستوه که ههمووی دژ به کوردن. شایانی باسه که ئه م یه کگرتنی ترک و ئیسرائیل ده وژمنایه تییه کی توند و تیژی له جیهانی عه ره ب و ئیسلا مدا بهرامبهر ترک دروست کردوه. بیجگه له وهش زۆر له جووه کهانی ئه مریکا دژی ئه م یه کگرتنی ترک و ئیسرائیل و، بهزیانی ئیسرائیلی له قه له م ده دن. ههر چۆنیک بی، دهوله تی ترک نه ورۆ بههیزترین و سه ختترین رێگره له بهرده م نه ودها که «ههر قعی ئاسایش» له باشووری کوردستان بیته دهوله تیکی سه ره به خو، یان کۆمارنکی فیده رالی. چونکه دهوله تی ترک تاکه دهوله تیکی داگیر که ری کوردستانه که له نه وروپا و ئه مریکا و سنوورنکی جیهانیدا قسه ی ده روا و هه قاله ندی بههیزی ههیه. له مهش بترازی، پاش رووخانی یه کیتی سؤفیت، چهند دهوله تیکی ترکزمان هاتوونه ته کایه که هیندیکیان زۆر چالاکانه بۆ نامانجی

تورانيتي تېده‌كوشن، به‌تايېه‌تي نازهربايجان. تورانييه‌كاني نازهربايجان ده‌پانه‌وي سووت له ريبازي ئيسلامه‌تېي شيعه‌گمري ده‌ولتي ئيران و بووني تركزمانيتكي وهك حسدين عدلي خامنه‌ي، رئيسي رژيمي ئيران بيبين، بؤ ئه‌وه‌ي جوړه «فيدراسيون» يك له نيوان «كوماري نازهربايجان» و ده‌ولتي ئيراندا يك بخمن و، ئه‌وجا نه‌ك همدروو پارچه نازهربايجانكه له به‌ك بدن، به‌لكوو به‌شينكي كوردستانيش لوف بدن كه به نيوي «نازهربايجاني روژتاوا» وه نيونراوه. ده‌ميكه هينديك له نندامه نازميه‌كاني «په‌رلماني ئيسلامي ئيران» داواي ئهم په‌كگرتنه ده‌كمن و ده‌يون ئهم په‌كگرتنه زحمت نيه، چونكه «رئيسي ئيسلامي» خامنه‌ي زماني تركي ده‌زاني. بيجكه له‌مه‌ش هه‌لا حسه‌ني كه به «ژنه‌رال حسه‌ني» ناسراوه و، ده‌ستيني درزي هه‌بو له كوشتاري كورددا له شاري وومي و گوندي قارنا (۱۱)، كه‌وتووته پړپياگنده كردن بؤ گوايه «رئيسي موسولمانان» خامنه‌ي، چونكه همدرووكيان، ئه‌ميان، واته خامنه‌ي به‌خشكبي و، ئه‌ميان، واته هه‌لا حسه‌ني به ناشكرا بؤ ئامانجي تورانيتي هه‌ول ده‌دن. دياره ئه‌مه نه‌ك هه‌ر به زياني كورده، به‌لكوو به زياني فارسيسه، به‌لام فارسه‌كان له‌به‌ر هه‌ستي شيعه‌گمريتي، خزيان كه‌ر كوردوه ئي. له گه‌ل ئه‌مه‌شدا له‌په‌كدائيك له نيوان فارس و ترك (نازه‌ري) دا له‌وانه‌يه هه‌لبگيرسي.

تورانييه‌كاني نازهربايجان كومه‌له‌په‌كيان هه‌يه به نيوي «كومه‌له‌ي ئينته‌رناسيونالي نازهربايجان» وه كه له‌م دوايه‌دا كؤنگره‌ي دووه‌ميان له واشه‌نټن به‌ست و چهند كاربه‌ده‌ستيني به‌رزي ئه‌مريكايي و چهند سه‌ناتوريك له‌و كؤنگره‌به‌دا به‌شدار بوون. له‌و كؤنگره‌به‌دا داواي جياپوونه‌وه‌ي نازهربايجاني ئيران و به‌كگرتني له گه‌ل كوماري نازهربايجانيان ده‌كرد. (ته‌ماشاي روژنامه‌ي «كيهان» چاپي له‌نندن - ژماره ۷۲۲، ۱۹۹۸/۹/۳ بكه).

ئه‌وه‌ته‌ي «هه‌ريمي ئاسايش» دامه‌زراوه له‌شكري ترك به‌بيانووي په‌لامارداني پي كي كي وه هه‌ر ساته ناساتي په‌لاماري «هه‌ريمي ئاسايش» ده‌دا و كوشتاري خه‌لكي باشوور ده‌كا، ئه‌مه‌ش به سووت وه‌رگرتن له شه‌ره زرتانيتي حيزبه‌كاني كوردستان و، له هه‌مانكاتدا خه‌ريكه جوړه تورانيتي يه‌كي ده‌ستدرؤكه‌رانه له هه‌ريمي ئاسايش دا دروست بكا به نيوي «تركمان» وه. راستي يه‌كه‌ي پاش

دامه‌زرانی «هه‌ریمی ئاسایش» ژماره‌یه‌کی زور له ترکمانه‌کانی ده‌روه‌ی هه‌ریم روویان کرده هه‌ریم و، به‌تایبه‌تی هه‌ولیر و، به یارمه‌تی رژی می ترک و سووت وەرگرتن له شه‌ری براکوژی حیزبه‌کانی کوردستان، ده‌ستیان کرد به خو به‌هیزکردن. حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان هه‌ر له سه‌ره‌تاوه هه‌موو مافیکی به ترکمانه‌کان دا، وه‌ک خویندن به‌زمانی خویان و دامه‌زراندنی کۆمه‌له و حیزب و ته‌له‌فزیۆن و رادیۆ و ده‌رکردنی رۆژنامه، که دیاره ئه‌مانه مافی ره‌وای هه‌موو که‌مایه‌تی به‌کن و قسه‌مان نییه له سه‌ری و شایانی خوشبه‌ختی یه که ئه‌م مافانه به ئاشوورییه‌کانی «هه‌ریمی ئاسایش» یش دراوه. به‌لام سه‌رگه‌وره‌کانی ترکمانه‌کان به فیتی ده‌وله‌تی ترک و کورته‌بینی سیاسه‌تکارانی کورد، ده‌ستیان کرد به دروستکردنی هی‌زی چه‌کدار و پرۆیاگه‌نده کردنی ئاشکرا بۆ رژی می ترک و سه‌لاواتدان له ئه‌ماتارکی کوردکوژ و، چاپکردنی نه‌خشه‌ی دامه‌زراندنی گوايه «کۆماری که‌رکوک» که پینکه‌اتبی له هه‌موو که‌رکوک و هه‌ولیر و هه‌موو بادینان و هه‌موو مووسل و به‌شیک له سه‌لمانی و دیاله و، ده‌ستدریژی کردن بۆ سه‌ر پینهمه‌رگه‌ی پارتی و، کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌تی کوردستان له هه‌ولیر، تا خه‌لکی هه‌ولیر گه‌یشته تینیان و هه‌ولیان دا سه‌نووریک بۆ ده‌ستدریژی ترکمانه‌کان دا‌هێن. ئه‌وجا ترکمانه‌کان که‌وته بلاقۆک ده‌رکردن له دژی پارتی و قسه‌ی سووک و نا‌شیرین خسته‌نه پال سه‌روکی پارتی به‌پرز سه‌سه‌وود بارزانی. ده‌وله‌تی ترکی ئاغاشیان بی شه‌رمانه که‌وته هه‌ره‌شه کردن. ئه‌مه له کاتیکدا که ترکمانه‌کان له هه‌ریمی ئاسایش دا مافیان له مافی کورد گه‌لیک پتره. پتر له ۲۰ ملیۆن کورد له ژیر پۆستالی رژی می ترکدا ده‌نالیۆن و ته‌نانه‌ت ناوێرن بیۆن «کوردین» که‌چی رژی می ترک لاله وینچی ترکمان که هه‌موو مافیکیان هه‌یه، ده‌کا به بیانوو بۆ هه‌ره‌شه و گه‌ره‌شه له کورد، ده‌زانی که کورد جارێ ده‌سه‌لاتی سوپاییان نییه وه‌رامی ده‌ستدریژی و ده‌مدریژییه‌کانی مله‌ه‌ورانی ترک بده‌نه‌وه.

له به‌ر ئه‌م هۆیانیه‌ی سه‌ره‌وه دوژمنی سه‌ره‌کی کورد له کاتی قیستادا ده‌وله‌تی ترک و تۆرائه‌تی یه. بینگومان دیاره ده‌وله‌ته داگیرکه‌ره‌کانی دیکه‌ش هه‌ر دوژمن و نه‌یار و به‌ره‌له‌ستکه‌رن، به‌لام بزووتنه‌وه‌ی کوردايه‌تی ده‌بی لیسه‌ته‌ک به‌خاته به‌رچاوی خۆی بۆ ئه‌م دوژمنانه. له هه‌ره مه‌ترسی دارته‌وه بۆ مه‌ترسی دارتر و له مه‌ترسی دارته‌وه بۆ مه‌ترسی دار، ئه‌مه‌ش به پنی هی‌زی ژه‌ه‌ری چه‌زووه‌که‌یان. پێه‌وه‌یه نه‌کردنی

ئەم لیستەییە وای لە کورد کردووہ ہەر حیزبە شەہری دەولەتییکی داگیرکەر بکا و پال
بدا بە دەولەتییکی داگیرکەری دیکەوہ، بێ گوندانە پێشەمی دان بە دوژمنییکی
سەرەکی. لە سەردەمی **جەنگی ھەشت سالی عێراق و ئێران** دا، ھیزەکانی باشووری
کوردستان تیکرا پشٹی رژیمی ئێرانیان دەگرت دژی رژیمی سەددام و، حیزبەکانی
رۆژھەلاتیش تیکرا دژی رژیمی ئیسلامی بوون و پالیان دابوو بە رژیمی سەدداموہ
و، لە ھەمانکاتدا ئەم حیزبانە بە فەوقیالی رژیمەکانی ئێران و عێراق، بە گۆرە کدا
دەچوون و خوینی یە کدییان دەرشت. جا ئەم ھەلوستەیی حیزبەکانی کوردستان، نە
رژیمی ئیسلامی خست و نە رژیمی بەعس و، کوردیش لە ھەر دوولا پتر زیانی
لێکەوت. خۆ ئەگەر ھاوئاھەنگییەک لە نیوان حیزبەکانی کوردستاندا ببوایە و،
کوردی ئەم دیو و ئەودیو، بێ لایەنی خۆیان لە جەنگدا بپاراستایە، یان ھەر دوولا
پێکەوہ بە گۆرە سەددام دا بچوونایە کە ئەو دەمە دوژمنی سەرەکی ی کورد بوو، نە
کوردستان بەو شێوہ کاوڵ دەبوو و، نە ئەو ھەموو کوردە دەکوژان و، لەوانەش بوو
کورد بیانئوایایە، ئەگەر بێ لایەنییان بکراوایەتە ھەلوستەیی خۆیان، وەک ھیزییکی
ناشتیخواز و تەنانتە نیوژیکیەریش گەلێک دەسکەوتی دەسگیر ببوایە.

لەوانەییە یەکیک بیژی، کورد ئەم لایەن و ئەو لایەنیان لە شەہرە کەدا گرتووہ، تا
ھەر دوولای شەہرکەر، عێراق و ئێران، بێ ھیز بکەن. لێرەدا بە ئێسایییەوہ دەبێژم لە
بەر ئەوہ نەبووہ، بە لێکوو بە پێی پرنسیپی «**دوژمنی دوژمنم دوستەم**» چوون بەرێوہ.
ھەر کوردەش بە تەنگ حیزبە کەیی خۆییەوہ بوو، نەک بە تەنگ نەتەوہی کوردەوہ.
پشتگیری کورد بۆ رژیمی سەددام لە دژی رژیمی خومەینی و، پشتگیری رژیمی
خومەینی لە دژی سەددام، ھیچ لایەکی لە داگیرکەران بێ ھیز نەکرد، بە لێکوو لە
زیانی کەم کردنەوہ و، دوواییش ئەوہ بوو کە لە گەل یەک ناشت بوونەوہ، پرسە
گورگانەییە کیشیان بە «**ھەفالەند**» ە کوردەکیان نەکرد. ھەروەک چۆن کاتی خۆی،
لە مارتی ۱۹۷۵ دا، کە شای ئێران لە جەزایر لە گەل سەددام رێککەوت، پرسە بە
بەھشتی بارزانی «**ھەفالەند**» ی نەکرد، خومەینیش کە پیالە ژەھرە کەیی نابە
سەرمەوہ و شەہری دژی سەددام وستاند (۱۲)، پرسە گورگانەییە کیشی بە
ھەفالەندە کوردەکانی (پارتی و یەکییتی و پاسۆک و حسیک و ... ھتد) نەکرد. لە
ھەمووی سەیرتر ئەوہیە رۆژنامەکانی سەردەمی خومەینی بە پارتیان دەگوت «**افراد**

قیادە موقت» ئەمەش بۆ سووکایەتی پێکردن. شایانی باسە کە حیزبەکانی دیکە کوردستان (بێجگە لە پارتی) کە کاتی خۆی ھەزار و یەک رەخنەیان لە سەرۆک بارزانی دەگرت بۆ ئەو ھەفتالەبەندی یەمی لە گەڵ شای ئێران بەستبووی، خۆشیان ھەر بەو رێیەدا چوون کە بارزانی پێی دا چوو، بەدەستی قالا (بەتال) لێی گەرايەووە.

کە واتە ھەنگاوێکی دیکە بەرەو پیشموەچوون لە چارەسەرکردنی کێشەیی کورددا ئێوەیە کە ھەموو ھیزەکانی کوردستان، لە ھەر شوێنێکدا بن، کێشەیی کوردستان و نەتمووی کورد، وەک یەک کێشەیی پارچە پارچە نەکراو و لە یەک نەپساو تێبگەن و، تەنێ لە باری ئەم سەرئەجمووە تەماشای رووداوە نیوچەییەکان بکەن لە کەرتەکانی خۆیان و، چالاکییەکانی خۆیان ھەمیشە لە گەڵ یەک ھاوئاھەنگ بکەن.

ھاوئاھەنگی Coordination لە بزووئەووە و چالاکییە مایەیی سەرکەوتنی ھەموو لایەکە. بۆ وێنە ئەم «ھەرمی ئاسایش» ە کە لە بەشێک لە باشووردا دامەزراوە، سووتەکەیی ھەر بۆ خەڵکی باشوور نییە، بەڵکو بۆ تەواوی نەتەوای کورد و ھەموو خەڵکی کوردستانە. لە بەر ئەوە دەبێ ھەموو کوردێک و ھەموو کوردستانیەک ئەم کیانە بە ھی خۆی بزانی و بێپارێزی. کاربەدەستانی کوردیش لە «ھەرمی ئاسایش» دا دەبێ ھەرمەکە بە مالی ھەموو کوردێک بزانی، ئەک ھەر بە مالی دانیشتوانی نەپەتیی ھەرمەکە، یان بە مالی حیزبەکانیان. بەداخووە ئەم پرنسیپە نەتەواییە تا ئێستە رەچاو نەکراوە، واتە، نە کاربەدەستانی ھەرم کوردەکانی دەرەوای ھەرمیان بە ھاوولاتی خۆ زانیوە و، نە کوردەکانی دەرەوای ھەرمیش ھەرمیان وەک مالی خۆیان تەماشای کردووە. کوردەکانی دەرەوای ھەرم دەبێ ئەو راستییە تالە بخەنە بەرچاویان کە ھەرمی ئاسایش دەولەتێکی سەریخۆ نییە و، ئەو ھیزە چەکدارەیی لە ھەرمدا ھەیە بەرگەیی شالۆنێکی بێھەزترین دەولەتی داگیرکەری کوردستان ناگرێ. ھەموو کارو کردارێکی ھۆشیارانە بە ئامانجی تێکدانی ھەرمی ئاسایش و مالۆچکەکەیی کورد، بە ھەر نۆزیکەووە دەبێ با بێ، خیانەتێکی نەتەواییە. یە. ئاشکرایە کە ھەرمی ئاسایش لەم بارودۆخەیی ئەوێدا ناتوانی بێتە پێگەیکە بۆ حیزبێکی رۆژھەلاتی یان باکووری، یان رۆژئاوایی، کە لەو ھەرمەووە پەلاماری دەولەتە داگیرکەرەکانی ترک و عەرەب و فارس بدێ. کاربەدەستانی کوردیش پێویستە لە سەریان، دالەیی ھەموو کوردێکی ھەڵمەو بەدەن و بێپارێزن و بە ھیچ

جۆریك نهمه‌نهمه دهست داگیركه‌ران و، خۆ نه‌گهر كوردێكی دهره‌وی هه‌رم،
تاوانێكی كردبوو، ده‌بی بدرێته دهست پۆلیس و دادپرس (حاكم) ی كورد، نه‌ك
رژیمه داگیركه‌ره‌كانی كوردستان. كورد دانه دهست داگیركه‌رانی كوردستان له لایهن
دهسه‌لاتدارانی كوردوه، ئه‌وجا هه‌یه‌كه‌ی هه‌رچی به‌ك ده‌بی با بیی، خیانه‌تیكی
نهمه‌ویی به.

هه‌واولاته‌ سه‌په‌زه‌كان!

وه‌ك له مه‌یه‌ر باسمان كرد، هه‌زی سوپایی حه‌زه‌كانی كوردستان بایی نه‌وه
نییه ده‌ره‌قه‌تی ده‌وله‌ته داگیركه‌ره‌كانی كوردستان بی. تێكه‌ژانی پێشمه‌رگه و
گه‌ڕیلای كورد له گه‌ل له‌شكه‌ره‌كانی داگیركه‌رانی وڵاته‌كه‌ی، له باشتین بارود و خه‌دا
ده‌یه‌ته هه‌ی سه‌رلێشه‌واندن داگیركه‌ر و، ره‌نگه بی هه‌زكردنی رژیمه قه‌رمانه‌واكانی
ده‌وله‌ته داگیركه‌ره‌كانی كوردستان و، له‌وانه‌شه ده‌ره‌قه‌تیك بدا به هه‌یه
به‌ره‌له‌ستكه‌ره‌كانی نه‌و ده‌وله‌تانه كه به‌توانن بینه سه‌ركار. دیاره نه‌لجایی نه‌مه‌شیان
هیچ سووتێكی كوردی تیدا نییه. چونكه حكومه‌ته‌كانی ده‌وله‌ته داگیركه‌ره‌كان
ده‌گه‌ژین، به‌لام ده‌وله‌ته‌كان وه‌ك خۆیان ده‌یه‌ننه‌وه. ئه‌و راستینه زه‌قه‌ش كه لێره‌دا
ده‌بی به‌خه‌یه‌ به‌رچاوه‌ نه‌وه، كه له هه‌موو نه‌و ده‌وله‌تانه‌دا كه كوردستانیان داگیر
كردوه، تاكه هه‌یه‌كی به‌ره‌له‌ستكه‌ری سه‌ره‌ب، ترك، فارس، كه دیمۆكراتیخوازو
نازادیخوازو ناشتیخواز بی نییه، تاكه‌و نه‌گه‌ر هاتوو به یارمه‌تی هه‌یه‌زی
ده‌سته‌شه‌ینی كورد حكومه‌تی گه‌ته ده‌ست و چوه سه‌ركار، به‌شی كیشه‌ی كورد
بگه‌ڕی و، له به‌ره‌ته‌وه چاره‌سه‌ری بكا. بۆ وینه: له ئێران «موجاهیدی خه‌لك»
(مجاهدین خلق) و «شاه‌په‌سته‌كان» (سلطنت طلبان) و «چریكه‌كانی فیدائییان»
خه‌لك» (فدائیان خلق) و داروده‌سته‌ی تیرۆركراو شاه‌پووری به‌ختیار و كۆنه تووده‌یی
یه‌كان و له عێراق «كۆنگه‌ری نیشتمانی عێراق» (المقر الوطني العراقي) و
«حزبی ده‌عه‌وی ئیسلامی» و «حزبی عێراقی سه‌ریه‌ست» (حزب العراق الحر) و
به‌عسی یه‌كانی دژ به سه‌ددام و سه‌ر به سووریا و نه‌جومه‌نی شۆرش ئیسلامی له
عێراق و، له ده‌وله‌تی تركدا حه‌زی ئه‌یه‌كان كه هه‌ردم به ئیویكی دیکوه دێته
پێشه‌وه و رێبازی ئیسلامی گه‌رتوه، حه‌زی تانسوو چیلر، چه‌یه‌كانی ترك، و له
ده‌وله‌تی سووریا، كۆمونه‌سته‌كانی سه‌ر به ریا و لترك (ریاض الترك) و

موسولمانانى سوننى سەرىيە كۆمەلى برادەرانى موسولمان (الاخوان المسلمون) و دژ به عەلەۋىيەكان. ئەمانە بۇ دۆژمنايەتى كردنى كورد هېچيان لە حكومەتەكانى دەولەتەكانى خۇيان نەگەراۋەتەۋە. تەنانەت ئەۋە بوو لە كاتى راپەرېنى بەھارى ۱۹۹۱د لە باشوورى كوردستان، (موجاھىدىنى خەلكى سەر بە رەجەۋى شان بە شانى لەشكرى سەددام كەوتتە كورد كوشتن لە باشوورى كوردستاندا. لە بەر ئەۋە دەبى بىرىكى ژىرانە لە شىۋازى پىكھاتەي دوۋارۋۆي پىشمەرگە و گىرىلا بگىرئەۋە و بخرئە چوارچىۋەي راستەقىنەي خۇيەۋە، تاكوو خوئىنى ھەزاران كورد بە نارەۋا نەپۆي. بە بىروراي من - ەك لە پىشمەۋە گوتم - دەبى ھەموو حىزبەكانى كوردستان روويكەنە سىياسەتكردن و ۋازھىنان لە راگرتنى پىشمەرگە. ئەۋ پىشمەرگە و گىرىلايانەي كە بەراستى چاۋەرۋانىي ئەۋە دەكرى لىيان بىنە سەرباز و، مەرجى سەربازيان تىدا ھەيە، سەر بە ھەر حىزب و كۆمەلىك دەبن با بىن، بگرتنە يەك و كرۆكى سوپايەكى كوردستانى مۆدېرنى لى دروست بگري، و ئەۋەش لە ھەرمى ئاسايشدا، چونكە ھەر لەۋى ساۋەي ژيان و بەھىزىۋونى دەبى و، سەركرەدەيتى سوپاكەش بديتە دەست مەۋقئى سەرىيەخۇ، لەۋ ئەفسەرانەي كە زانستى سوپايان خوئندوۋە و، شارەزاي تەكنىكى سوپايين و، بە فەرمانى ئەم حىزب و ئەۋ حىزب ناكەۋنە گيانى يەك. ئەمە رىي راستە، نەك ئەۋەي ھەر «گىروپانىك» يان «ئۆن باشى يەك» يان «نائب عىريفىك» و كۆنە حەيتەيەك، كىشەيدەكى تايەتەي ھەبوو لە گەل رۇيمىكى داگىركەردا و راي كرده نىو پىشمەرگەۋە، بىكەنە كۆلۆنىل و ژەنەرال و عىريف عەلى بىيتە «عەمىد عەلى». سوپايەكى كوردستانىي رىك و پىك و پەرۋەدەكرار بە گيانى نەتەۋەي، دەبىتە نىۋەرۋكى لەشكرى دوۋارۋۆي دەولەتى كوردستان. ئەم لەشكرە بەھىزەي كە ئەۋرۆ ئىسرائىل ھەيتەي، لە سەرەتاۋە بە دەستۋەشەنەكانى «ھەگانا» دەستى پىكرد، كە ئەۋانىش تاقمىك چەكدار بوون لە شىۋەي پىشمەرگەدا.

پىريستە حىزبەكانى كوردستان ئەۋە بزائن كە نەتەۋەي كورد (مەبەستەم لە نەتەۋەي كورد ھەموو نەتەۋەي كورد و سەركاكي خاكي كوردستانە) مافى كوئىخايەتى نەداۋە بە ھىچ كەس و ھىچ حىزبىك كە بچى چەند چەكدارىك لە خۇي كۆيكاتەۋە و بە چەك و كەلوپەلىكى جەنگىي سووكەلەۋە شەرىكى نەكاو لە گەل

داگیرکەرێکی پر چەك و دڕندەدا دەست پێ بکا و، هزاران کورد بدا بە کوشت و بەزۆریش لەوانەی کە هیچیان سەر بە حیزب نەبوون و، سەتان گوندی کورد کاول بکا و، ئەوجا رابکا ئەو نێو سنووری دەولەتێکی داگیرکەری دیکە و، شەر بوەستینی و دیسانەو - بە زۆری بە پیلانی دەولەتە داگیرکەرە کەمی کە خۆی خستوووەتە پەنایەو - شەر دەست پێ بکا ئەو و تێک بشکێتەو و، شەر بوەستینی ئەو و، جارێکی دیکە شەر تازە بکا ئەو و، بە ماکاویلی کورد درێژە بدا و، دەسکەوتیشی نەبی، یان دەسکەوتێک کە ئەو قوربانییە زۆرە نەهینی. خۆ ئەگەر توانی وا لەو دەولەتە داگیرکەرە بکا بە فرتوفیل و بۆ کات بردنەو بەکوێتە قسە کردن لە گەڵ ئەو حیزبەدا، ئەوا داگیرکەرە کە چەندین مەرجی گران و سەربێ شۆرکەر بەسەر حیزبە کوردییە کەدا بسەپینی و پنی ئیمزا بکا و ئاوری بیا و، ئەوجا شەر دەست پێ بکا ئەو. ئەمەش هەمووی هەر بە نیوی نوێنەرێتی پینەدرای کوردەو. بۆیە پینۆستە سنوورێک بۆ ئەم شەری خۆتێن و خۆ بە کوێخا زانیە داخەری. هەموو راپەرینیکی چەکارانەیی حسیب بۆنە کراوی تاوتۆ نە کراوی ناکا و، هەموو دەستەواژەکانی نەزانانەیی ناشیانە و، هەموو رێککەوتنێک لە گەڵ داگیرکەرانێ کوردستان، بێ پرس و رای نەتەوی کورد، کارێکی نابەجێ و زیانبەخشە و لە باری زاگوێشەو هیچ جۆرە رەوایەتیەکی نییە.

جا لە بەر ئەوێ دەنگ وەرگرتن لە تەواوی کوردستاندا لە رۆژی ئەوڕۆدا کارێکە لە کردن نابی، ئەوا دیارە، تاکە رەوایی یەك کە حیزبەکان و هیزەکانی کوردستان بتوانن پشتی پێ ببەستن، رێککەوتنی هەموویانە لە گەڵ کەسایەتی زانستی و هونەری و بازاری و کرێکاری و جۆتکاری و خۆبندکاری و ئایینی و ژنانی کوردستان لە چوارچێوەی کۆنگرەییەکی نەتەوێی دا. تا ئەو نەبی هەر کارێک هەر حیزبێک بەتەنێ بیکا بە نیوی نەتەوی کوردەو، رەوایەتی نابی و، دژ بە مافی سەرورەیی نەتەوی کورد و خەلکی کوردستانە. بێجگە لەوێش هەموو جۆرە شەڕێکی نیوخۆیی لە نیوان کورد و کورددا، سا هۆبە کەمی هەر چیهێک هەبە با بێ، خیانەتە بەرامبەر نەتەوی کورد و، ئەوێ لەو شەرەشدا بیتە کوشتن بە رۆوی سوورەو ماکا ئاوی لەم جیهانە ناکا.

لەوانەبە یەکنێک بێژی کورد لە باری دەولەتداری و تاکتیکی بەرەبەرەکانی

داگىر كەرەنەۋە لە گاگۈلكى دايە و، ھەر ھېندەي لە دەست ھاتوۋە بىكا كە
كردوۋىتە. باشە. با ئەۋەي تا ئىستا روۋى داۋە بەتاقىر كەنەۋەيەكى ناچارى
بدرىتە قەلەم. بەلام لىرەدا دەبى بىۋەستىنىن و خەبات بە شىۋەيەكى دى درىزە
پىندەين، بە جورى بگۈنجى لە گەل ھەل و مەرجى نوۋى كوردستان و خۇرەلاتى
ناقىن و جىھان و گىيانى شارستانىتى و رامىيارى و تەكنىكى ئەۋرۇ. پىۋىستە
ئازايەتى و رۇستەمى لە شەرى خۇتپىن و، درۇ و دەلەسە لە دىپلۇماتىتى و فېلەكەرەنە
و، ھۆقەبازى لە رامىيارى (سىياسەت) جيا بگەنەۋە، تاكو بۇنى پىقاز بە بۇنى گول
نەزائىن و دەنگى جرت و شلپەي ماچمان لى نەبىتە پەك شت.

بەرىزىنە!

بەلگە نەۋىستە كە ھەموو كوردىك مافى ئەۋەي ھەيە خەرىكى رامىيارى بى بەو
شىۋەيەي خۇي بە باشى دەزانى، جا ئەو كوردە دىمۇكراتە، كۆمۇنىستە، سۇسىيال
دىمۇكراتە، سۇسىيالىستە، موسولمانە، ديانە، جوۋە، ئىزدىيە، كاكەبى يە، ئەلەۋىيە،
شەبەكە، بەھايى يە، زەردەشتى يە، كرەكارە، جۇتكارە، كاسىكارە، خۇندەۋارە،
نەخۇندەۋارە، مەلایە، فەقى يە، ۋەستايە، شاگردە، ژنە، پىاۋە، ھەر كەسپك ھەيە
ھەيە. مافى ئەۋەشى ھەيە خۇي لە سنوورىكى نەتەۋەيى دا لە حىزىنكىدا يان لە
كۆمەلىكىدا رىك بخا، بەلام نەخۇي، نە حىزىيەكەي مافى ئەۋەيان نىيە، خۇيان بگەنە
پىشەرپە و، خەلگەكەي دىش بە پاشەرپە و قرە داينىن و ماف بەدەن بە خۇيان كە بە
ئىسۋى نەتەۋەي كوردەۋە قەسە بگەن. نەتەۋەي كورد كەسى نەكردوۋە بە نوۋنەرى
خۇي. حىزىيەكانى كوردستان دەتوانن و دەبى بىروبوچوۋنى خۇيان بە شىۋەيەكى
دىمۇكراتانە و ئاشتىخوازانە دەرىپن و ھەول بەدەن جەمەۋەرى كورد بەلای خۇياندا
رابكىشن. ھەموو جۇرە زۇر بەكارھىنانىك لە بلاۋكردنەۋەي بىروبوچوۋن دا، كارنىكى
تېرۇرىستانىيە و دەبى بە ھىچ شىۋەيەك بەلایدا نەچىن. بىجگە لەۋەش ئەگەر
حىزىيەكانى كوردستان، كە ھەموۋيان بانگەشەي خزمەتى نەتەۋەي كورد لى دەدەن،
نەيانەۋى، يان ئەۋەيان لە باردانەبى، پىكەۋە دانىشن و لەسەر بەرنامەيەك لە گەل
يەك رىك بگەن و ھەموو خەرىكى پاشقۇل لە يەك گرتن و چال بۇ يەك ھەل كەندن
بن، چۇن چاۋەپروانى ئەۋە دەكرى لىبىيان بىتوانن رېسەرتىسى بزووتنەۋەي
رزگارخوازانەي نەتەۋەيەكى ژۇدەستەي پىنچ دەۋلەتى دەسلەتدار بگەن؟

هاوولته بهرزه کان!

به پني ريكه موني واشمنن له نيوان پارتی و يه كيتي دا دهبي له هاوینی ۱۹۹۹ دا هه لېژاردنيك له هه ريمی ناسايش دا ساز بكری. هيوای من نه وهيه نهو هه لېژاردنه نمونه ی هه لېژاردنيكي نازاد بی و ريژه ی ۷٪ لابي ري و حكومته تيكي نه وهيهی دروست بی، واته حكومته تيكي له هه موو حيزب و كومل و كه سايه تيبه كانی باشووری كوردستان. حكومته تي يه ك حيزبی يان حكومته تي دوو حيزبی، يان حيزنيك زورينه و حيزنيك كه مينه - بهيرو پای من - بز هه ريمی ناسايش باش نابي. باشترین حكومته نه وهيه كه له هه موو حيزب و كومل و ريباز و كه سايه تيبه كانی پيكه تبي. بيجه له وهش، نه گهر حيزنيك له هه لېژاردندا كه متری هينا، له حيزنيكي ديكه، نه وه نابيته نيشانه ی مالویراتی نهو حيزيه، يان خراپي نهو حيزيه، بهلكو پيوسته نهو حيزيه به بهرنامه و هه لسوكه موني خويدا چاويگير نه وه و بيانگو نجي ني له گه ل بهرزه وندي و ويستی جه ماوه ري خه لكه كه. جاريكي ديكهش دوو ياره ی ده كه مه وه بز باری نهو روي كوردستان و اباشه حكومته تيكي نه وهيهی گشتگر له هه موو حيزب و كومل و كه سايه تيبه كانی دروست بی و هه موو لايه ك بهر پسياری بگر نه ته ستوی خويان.

هاوولته بهرزه کان!

تا ثيره باسی خومان و پيوهندييه كانی خومانان به داگير كه رانه وه كرد، نهو جا با نښته سهرنجيكي هه قالبه نديي داگير كه رانی كوردستان له نيوخوياندا و، له سنوورنيكي نښته رناسيوزناليذا بدهين! وه گوتمان، داگير كه رانی كوردستان له نيوخوياندا دژ به به كن و به خونني سهری يه ك تينون، به لام بهرام بهر به كورد هه موو له گه ل به ك ريكن. بيگومان داگير كه رانی كوردستان دژ مني دهره كييان زوره، به لام دژ مننه دهره كييه كانيان وه يه ك نين تا هه موو پيكه وه يه ك بهر پيك بهين دژيان، بزوينه: كاتيك كه رژمي سؤقيت هه بوو، عيراق و سووريا هه قالبه ندي رژمي سؤقيت بوون. سووريا دژ به دهولتي نه مريكا بوو. دهولتي نه مريكا دژ به دهولتي سووريا بوو. تيران له سهرده می شادا پيوهنديي باشی له گه ل نه مريكا و سؤقيت هه بوو، به لام رژمي نيسلامي تيران دژ مني نه مريكا يه ريكه له گه ل سؤقيت و دهسكه لاكانی سؤقيت. دهولتي ترك له وهتي دامه زراوه،

هه‌قالبه‌ندی ده‌وله‌تانی روژئاوايه و سووتیکي زورشی له رژیمی سؤفیت وهرگرتووه. عیراق و سووریا و ئیران دوژمنی ئیسرائیلن، به‌لام ده‌وله‌تی ترک هه‌قالبه‌ندی ئیسرائیله. سووریا هه‌قالبه‌ندی یونانستانه، به‌لام ده‌وله‌تی ترک هه‌ره‌شه‌ی جەنگ له یونانستان ده‌کا و، ٤٠٪ ی خاکی قوبرسی له یونانییه‌کانی نه‌وی داگیرکردووه. دژایه‌تی ئەمریکا و ئیسرائیل به‌رامبەر به سووریا و عیراق و ئیران، وای له‌م سێ ده‌وله‌ته کردووه، هه‌رچه‌نده سووریا و ئیران دژ به عیراقیشن، جۆره‌ نێزیکي یه‌ک له نیوانیاندا دروست بئی. ئیسرائیل که له شه‌سته‌کانه‌وه هه‌تا هه‌ره‌سه‌ینانی شۆرشی نه‌یلوول (مارتی ١٩٧٥) پێوه‌ندی توندوتوڵی له گه‌ل کاربه‌ده‌ستانی شۆرشی نه‌یلوول هه‌بوو، پاش پهیمان به‌ستنی له گه‌ل ده‌وله‌تی ترک، وا که‌وتوووته دژایه‌تیکردنی کورد. سه‌رۆک وه‌زیری ئیسرائیل نه‌تانیاهووی پهرده به پهیامینیری روژنامه‌ی (الحياة) عه‌ره‌بی گوت که دژی دامه‌زراندنی ده‌وله‌تیکي کوردیه‌یه. ده‌بی ئه‌وه‌ش بژانین که ئیسرائیل زور سووتی له کورد وهرگرتووه. هه‌زاران جووله‌که‌ی ئیران و عیراق که مه‌ترسی مه‌رگیان له سه‌ر بوو له رنی کوردستانی ژێوده‌سه‌لاتی پێشمه‌رگه و شۆرشی کورده‌وه رایان کردووه و به یارمه‌تی کورد له کوشتن رزگاریان بووه.

و گازی ئازهریاجان له باکووه به ریی خاکی باکووری کوردستانی ژێردهستی
 ترکدا بگوزێتموه بۆ ئه‌وروپا. جا ههرچه‌نده ئه‌مریکا هه‌قالبه‌ندی ده‌وله‌تی ترکه،
 به‌لام بوونی لوییی یۆنان و ئه‌رمه‌نی له ئه‌مریکا، کاربه‌ده‌ستانی ئه‌مریکای
 هه‌ناوته سهر ئه‌و باوه‌ره که نه مه‌سه‌له‌ی قویرس و نه مه‌سه‌له‌ی کورد به‌زۆری چه‌کی
 ترک چاره‌سهر ده‌کری. له گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ئه‌مریکا هه‌ولی ئه‌وه‌ش ده‌دا که ده‌وله‌تی ترک
 له یه‌کیته‌ی ئه‌ورووپادا وه‌ربگیرێ. شایانی باسه، زۆریه‌ی ده‌وله‌تانی ئه‌وروپا رازی
 نین به‌وه‌ی ده‌وله‌تی ترک بیه‌يته ئه‌ندامی یه‌کیته‌ی ئه‌وروپا و چه‌ند ملیۆنێک ترک
 برژینه ئه‌وروپاوه، به تایبه‌تی ئه‌لمانیا. ترکه‌کان خۆیان ده‌بیژن ئه‌وروپا بۆیه ترکی
 ناوی، چونکه ترک موسوڵمانن. راستی یه‌که‌ی هه‌یه‌که‌ی ئه‌وه نییه، یان ههر ئه‌وه
 نییه. بێ هێزی ئابووری ترک، له کاتێکدا که ده‌وله‌تی ترک بیه‌يته ئه‌ندامی یه‌کیته‌ی
 ئه‌وروپا، رێ ده‌کاتمه‌وه بۆ کۆچ کردنی ملیۆنان ترک بۆ ئه‌وروپای شلکه لی
 که‌وتووی ییکاری. هه‌روه‌ها مانی کێشه‌ی قویرس بێ چاره‌سهرکردن و بوونی
 یۆنانستانی دژ به ترک وه‌ک ئه‌ندامێکی یه‌کیته‌ی ئه‌وروپا، هه‌موو ئه‌مانه
 به‌ره‌هلستییان له ریی بوونه ئه‌ندامه‌تی ترکدا دروستکردوه. جا له به‌ر ئه‌وه‌یه
 کێشه‌ی مافی مرۆف و، له پال ئه‌وه‌شدا چاره‌سهر نه‌کردنی دۆزی کورد ده‌کرێن به
 بیانوو بۆ رێگرتن له ئه‌ندامه‌تی ترک. ههر له به‌ر ئه‌وه‌شه که ده‌بینین له‌م دوواییه‌دا
 گه‌لێک کۆنگره‌ی زانستانه و رامیارانه به‌ستران بۆ باسی دوواریژی ده‌وله‌تی ترک،
 وه‌ک کۆنگره‌ی ئینستیتۆی ASPEN له به‌رلین که له‌م کۆنگره‌یه‌دا پسیپۆرانی
 ئه‌مریکایی و ئه‌وروپایی و ترک به‌شدار بوون و گه‌لێک ره‌خنه له ده‌وله‌تی ترک گیرا.
 هه‌روه‌ها کۆنگره‌ی سۆسیال دیمۆکراته‌کانی ئه‌وروپا که له هارینی ئه‌مسالدا
 (١٩٩٨) له نه‌مسا گیرا به تایبه‌تی بۆ باسی کێشه‌ی کورد که نوێنه‌ری زۆریه‌ی
 زۆری حیزیه‌ گه‌وره‌کانی کوردستان بانگێشت کرابوون. ئه‌وه‌شمان له بیر نه‌چی که
 هه‌لوێستی سۆسیال دیمۆکراته‌کانی ئه‌وروپا که به‌ درێژایی ئهم سه‌ته‌یه جاروبار و،
 به پنی پنیوست و به‌ره‌وه‌ندی خۆیان له کێشه‌ی کورد دوووان، تا ئیسته
 بۆچوونیان به‌رامبه‌ر به چاره‌سهرکردنی کێشه‌ی کورد نه‌گوزاوه، واته هه‌تا ئیسته‌ش
 کێشه‌ی کورد به کێشه‌ی که‌مایه‌تییه‌ک ده‌دنه قه‌لم که به‌لای وانه‌وه ده‌بی له سنووری
 ده‌وله‌ته داگیرکه‌ره‌کانی کوردستاندا چاره‌سهر بکری، به دانی مافی کولتووری به

کورد، ئەک وەک نەتەوێیەکی داگیرکراوی ولات داگیرکراو.

ئەمە لە لایەکەوە، لە لایەکی دیکەشەوە دەولەتی روسیا لە رۆی «کۆمیتەیی هاوکاری و پشتیوانیی گەلانی ئاسیا و ئەفریقا» و بە ئامادەبوونی مادقیدکو بەرپرسیاری وەزارەتی دەرەوی روسیا و ئامادەبوونی نوێنەرانێ پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق و یەکیتمیی نیشتمانیی کوردستان و پێ کێ کێ لە ١٩٩٨/٦/٤ دا کۆنفرانسیکی لە مۆسکۆ ساز کرد لە ژێر نۆی «مەسەلەیی کورد لە سەردەمی ئێستدا»، کە کێشەیی کورد لە باری بەرژەوندیی دەولەتی روسیاوە باسکرا. شایانی باسە دەولەتی روسیا، چ لە سەردەمی قەیسەردا و چ لە سەردەمی سۆڤێتدا و چ لەم سەردەمەیدا هیچ کاتێک یارمەتی کوردی نەداوە، بەلام لە هەموو سەردەمێکدا مەسەلەیی کوردی بۆ سووتی خۆی بەکار هێناوە و دەستی کوردی بڕیوە. کە دەبێ ئەم رەوشە لە لایەن کوردەوێ کۆتایی پێی بهێنرێ.

لە لایەکی دیکەشەوە، ولاتە عەرەبیەکانیش کە دژی هەڤالبەندێتی دەولەتی ترک و ئیسرائیل و لە پارچە پارچە بوونی عێراق دەرسن، هەولێ بەستنی کۆنفرانس دەدەن بۆ وتووێژ لە بارەی کێشەیی کوردەوێ. دوکتۆر ئەحمەد حەمرووش (دکتۆر احمد حمروش) سەرۆکی لیژنەیی هاوکاری ئافرو ئاسیایی میسری (رئیس لجنة التضامن الافرواسيوية المصرية) لە ٢٧ و ٢٨ی مایسی ئەمساڵدا (١٩٩٨) لە قاهرە کۆنفرانسیکی بەست بە نۆی «وتووێژی عەرەبی کوردی» (الحوار العربي الكردي). بەداخەوێ بۆ ئەم کۆنفرانسە هەر پارتی و یەکیتمیی و حیزبە کوردییەکانی عێراق بانگهێشت کرابوون لە گەڵ چەند کەسێک کە ئەم حیزبانە دەستیشانیان کردبوون. ئەنجامی کۆنفرانسە کە پتر بە سووتی «یەکیتمیی خاکی عێراق» و «پاراستنی سنووری عێراق» بوو ئەک بە سووتی کورد. کێشەیی کوردی باشووری کوردستان وەک کێشەییەکی نێوخۆیی عێراق درایە قەلەم، لە بەر ئەوە کۆبوونەوێک ئەک هەر بە سووتی کورد نەبوو بەلکوو زیانیشی هەبوو.

بە پێچەوانەیی ئەم کۆنفرانسە سەرەوێ کە کێشەیی کوردیان وەک کێشەییەکی لاوەکی و نێوخۆیی دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان خستە بەرچاو، جەینە تەلەفۆنییەکی تەلەفۆنی «جیزیرە» لە قەتەر (قطر) کە بە «نۆی رێزایی پێچەوانە» (الاتجاه المعاكس) وێ پێشکێش کرا و لەوێ دا مامۆستا جەواد مەلا

وهك سمرۆكى كۆنگرهى نیشتمانى كوردستان و لایهنگرى سهرهخۆى كوردستان و تهعمیمی بهرازی (قیم البرازی) وهك عهرهییكى سهره رۆنى بهعسى عیراق و دژ به سهرهخۆى كوردستان كهوتنه وتووژ، ههروهه ئهو وتووژیهى تهلهفزیونی «جزیره»، له گهڵ بهرێز میشعان جبوری (میشعان جبوری) كه لهوی میشعان جبوری پشتگیری سهرهخۆى كوردستانی كرد، سووتیكى یهكجار زۆریان ههبوو. ههموو وتووژیهكه كێشهى كوردیان وهك نهتهوهیهك كه داواى سهرهخۆى دهكا به گهلانى عهرهب گهیااند. راستیهكهى جێى داخه، له كاتێكدا مامۆستا جهواد مهلا ئالای كوردستانی خسته سهر میزهكه و گوته «ئهمه چارهسهری كێشهى كورده» نوێنهى پارتی دیمۆكراتى كوردستان له سهلاحهدينهوه تهلهفزیونی كرد و گوته «حیزبى ئیمه (پارتى) داواى سهرهخۆى ناكه، بهلكو داواى مافى كولتووورى كورد دهكا، له باكووورى عیراقدا». هههه پاش ئهوهش رۆژنامهى «المنار الكردى» كه زمانى حالى یهكێتیی نیشتمانى كوردستانه له ئهوروپا، دهستی كرد به پهلاماردانى مامۆستا جهواد مهلا و تهلهفزیونی جزیره، چونكه باسى سهرهخۆى كوردستانیان كردوه. ئهم ههلوێستانهى یهكێتیی و پارتى نیشانى دهدا كه ئهو كوردانهى سهرهخۆن (ناحیزبین) و پێشسمهرگههیان نییه پتر دهوێن باسى سهرهخۆى كوردستان و مافى كورد بکهن لهو حیزبانیهى كه له گهڵ دهولته داگیركهرهكانى كوردستاندا پێوهندیان ههیه. ئهوجا ئهوهش وهك شههرمهزارییهك لهو لاهو بهدستى كه میشعان جبوری باسى سهرهخۆى كوردستان بكا و حیزبهكانى كوردستان له دژى سهرهخۆى كوردستان قسه بکهن.

هاوولته بهرپۆهكان!

لێرهدا پێوسته باسیكى ئهوهش بکهم كه گهلانى له لایهه دهولتهى ترکهوه زیان لێدراویش خزیان له یهك نێزیک دهکهنهوه. بۆ وینه ئازادیخوازانى كورد و یونانى و ئهرمهنى و قوبرسیش له بهرلین كۆنگرهیهکیان له رۆژى ۱۹۹۸/۵/۲۴ دا له هۆلى زانسهستگهى تهكنۆلۆژى له بهرلین بهست به بۆنهى سالپۆژى گهلكوژى (جینۆساید) ی یونانییه پۆنتى یهكان كه له ۲۵ى مانگی یینجى سالى ۱۹۱۶ دا روویدا، واته سالیک دوواى گهلكوژى ئهرمهنییهكان كه به دهستی حكومهتى

«جۆن ترکه‌کان» روى دا. کزنگره له ژر دروښمى «یه‌ک تاوانکار، چنده گه‌لیکى جیاوازی قوریانى کراو، به ملیون مروڅى ته‌فروتونا کراو» به‌سترا. لهو کونگره‌یدا سته‌ان پیوه‌ندارى نهم گه‌لانه ناماده بوون، که له‌وى دا به نیوى «جغاتی کورد له به‌رلین» ووتارنیکم پیشکیش کرد له ژر نیوى «هیشتا به به‌رى یه‌وه ماوه که گه‌لی کورد له ته‌فروتونا کردن رزگار بکړی». هر لهو سه‌میناره‌دا باسی میژووى سه‌ره‌لدانى بیرى تورانیزم و گرسه‌ندنى تورانیتم له نیوه‌ی سته‌ی رابوردودا کرد. ژماره‌یه‌کى زور له پیوه‌ندارانى کورد و نهمه‌نى و یونانى و سرب و قوبرسى و ژماره‌یه‌کى زور نلمان و ترکیش هاتبوون. وتووژنیکى زور گهرم و گور به‌لام بابته‌انه، گه‌لیک لایه‌نى کیسه‌ی کورد و کیسه‌ی گه‌لانى له سه‌میناره‌که‌دا به‌شداربووى روشن کرده‌وه. لایه‌نگرانى پى کى کى نه‌هاتن بؤ نه‌و کوبوونه‌ویه.

به‌رینه‌!

ده‌بى نه‌وه بزاینن که گه‌لیک کیسه‌ی سووتینهر هن له روژه‌لاتى ناڅیندا که پیوه‌ندى راسته‌وخویان به داگیرکه‌رانى کوردستانه‌وه هه‌یه. بؤینه: کیسه‌ی قوبرس و ده‌ولتى ترک، کیسه‌ی نه‌فغانستان و ئیران که له‌وانه‌یه جه‌نگى گهره‌ی لى بیته‌وه، وه‌ک جه‌نگى هشت سالى ئیران و عیراق. کیسه‌ی بلوچستان و ده‌ولتى ئیران که له‌وانه‌یه بلوچستان به یارمه‌تى نه‌فغانستان و پاکستان خوى له ئیران جیا بکاته‌وه. هه‌روه‌ا دوژمنایه‌تى و ناکوکى ده‌وله‌ته‌کانى ترک و روسیا. ئیسرايیل و کیسه‌ی فه‌له‌ستین، که چاره‌سه‌ر کردنى هه‌میشه‌یى به‌م زووانه نابى، به‌تابه‌تى فه‌له‌ستینیه‌کان ده‌یانه‌وى داخویانى ده‌ولتى سه‌ریه‌خوى فه‌له‌ستین بکه‌ن و قودس به پیته‌ختى خویان بزائن. هه‌روه‌ا کیسه‌ی به‌ریه‌ره‌کان له جه‌زائیر و تونس و مه‌راکیش له دژى داگیرکه‌رانى عه‌ره‌ب. هه‌روه‌ا کیسه‌ی گوښینى یه‌کان له باشورى سوډان. هه‌روه‌ا کیسه‌ی قیبتى یه‌کان له میسر و کیسه‌ی خودداه‌مه‌کان (الحدام) له یه‌مهن و کیسه‌ی موسولمانه مه‌لا فه‌رمانیه‌یه‌کان له جه‌زائیر و میسر، نه‌وجا هه‌ره‌شه‌ی ئیران و ئیسرايیل له یه‌ک که دوور نییه شه‌ر به‌قه‌ومى لى. هه‌روه‌ا کیسه‌ی «حماس» (الحماس) و «جه‌ادى ئیسلامى» (الجهاد الاسلامى) و نه‌معل (الامل) له لوینان و فه‌له‌ستین و ئیسرايیل. هه‌روه‌ا هه‌ره‌شه‌ی ده‌ولتى ترک له سووریا که له‌وانه‌یه شه‌رى

لې بېيىتەۋە. بىجگە لەمانەش، لە جىهاندا گەلېك كى بەركى ھەيە ۋەك يەكيتىي ئەوروپا دۆى سەرۋەرتىيى ئەمىرىكا كە جارى بەنىۋى يەكگرتو (ئوتۇر) دەستى پىكردوۋە. ھەروەھا ھەولدانى ژاپۇن بۆ پىنشىرەۋىي ئابوورى، ھەولدانى چىن بۆ بوونە زەلھىزىكى ۋەك ئەمىرىكا. ئەوجا كىشەي ھىند و پاكىستان و ھەرەشە لەيەك بە چەكى ئەتۈمى و دۆزى كشمىر (۱۳) ئەۋەشمان لە بىرنەچى كە كىشەي ھەرسەينانى سىستەمى ئابوورى لە رووسىا و ولاتانى ئەوروپاي رۆژھەلات، ۋاي لە كۆنە كۆمۇنىستەكان كوردوۋە كە جارىكى دى سەريان ھەلېرنەۋە. لە ھەمانكاتدا مافىيا و شېرەخۆرى لەم وولاتانە بە تايەتتى لە رووسىا بوۋەتە بەرنامەي رۆژانە. شان بە شانى ئەمە كىشەي بېكارى كە ژمارەي بېكاران رۆژ بە رۆژ بەرەو بەرزىيە لە ئەوروپاي رۆژاۋادا، بەتايەتتى لە ئەلمانىا گورپوتىنى داۋەتە پەرگەرەكان (ئىكستىرېمىستەكان) و، رەگەزبەرستان و، بزوتتەۋەي نازىتى لە ئەلمانىادا بەھىزىر كوردوۋە.

بەشدارانى بەرپىزى كۆنگرە!

كۆنگرەي نىشتەمانىي كوردستان پىروستە ھەموو ئەم كىشە جىيا جىانە بخاتە ژۆر ھوردەبىنى لىكۆلېنەۋە و ھەلوستى خۆي بەرامبەريان دەسنىشان بكا. ئەۋەي ھەموو خاۋەن ھەست و ھەقوبستىك پىي دەزانى و، ئەۋرۆش بە بەلگەۋە باشتر رۇغان كوردەۋە ئەمىيە كە سىياسەتكارانى كورد و رىكخراۋەكانى كوردستان لە ئاستى ئەو بارودۆخەدا نىن كە بەسەر كوردستان و رۆژھەلاتى ناھىن و جىهان دا تىدەپەرئى. كوردستان پىويستى بە ھەموو كوردىكە بۆ رزگارېوونى. ھەولدانى حىزىيىك، يان تاقمىيىك، يان دەستەيەك بە تەنى، ناتوانى بېيىتە ھۆي رزگاركردىنى كوردستان. ھەروەھا ھەولدانى حىزىيىك، يان دەستەيەك، يان تاقمىيىك بۆ نەھىشتىنى حىزىيىك و تاقمىيىك و دەستەيەكى دىكە لە خۆكۆزى بەۋلاۋە ھىچى دىكە نىيە. ئەوجا ئىستە بۆ ئەۋەي رۇنتر بىخەمە بەرچاۋ كە ئەم حىزب و كۆمەلە و رىكخراۋانەي كوردستان لە پايمى رووداۋەكاندا نىن، پىويستە ئەو كارانە بخەينە بەرچاۋ كە لە پاش جەنگى دوۋەمى كەنداۋەۋە، واتە لە مانگى نىسانى ۱۹۹۱ ھە كە ھەرمى ئاسايش دامەزراۋە بە نىۋى: Operation Provide Comfort كە دەيانتوانى بىكەن، بەلام نەيانكردوۋە:

(١) - دەیانئەوانی کاتیک کە سەددام ھێزەکانی خۆی لە سێ ستانی ھەولێر و سلێمانی و دەھۆک کێشایەو، ئەوانیش دەسبەجێ بانگی سەرەخۆبی ئەو نیوچەییە بدەن. ئەوجا ئەگەر بەھاتایە و دەولەتە داگیرکەرەکانی دیکە پەلاماریان بدایەتە سەر ئەو نیوچەییە، ئەوا ئەو دەم چونکە خۆشەویستی نیوئەتەوایی بەرامبەر بە کورد بەھێز بوو، سەرۆک فرانسوا میترائیش ھێشتا مابوو، ئەوا لە گەلێک لاوە یارمەتی کورد دەدرا. خۆ ئەگەر سەرەخۆبی ئەو نیوچەییە سەری نەگرتایە، ئەوا ھەر بە بەرژەوئەندیی کورد ئەواو دەبوو. ئەوانەش بوو ھەرمی ئاسایش بێتە پرۆتیکتۆراتی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، یان ھی ھەر دەولەتێکی دیکەیی رۆژئاوایی.

(٢) - دەیانئەوانی پاش ئەوێ پەرلەمانی کوردستان دەنگی بۆ سیستەمی فیدەرالی دا، کۆماری فیدەرالی کوردستان دەسبەجێ یەک لایەنە داخیانی بکەن و، دەستورێکی بنچینەیی بۆ کۆماری فیدەرالی کوردستان دا بنن و، لە ھەلبژاردنێکی گشتی دا سەرکۆمار دەستیشان بکەن و، ئالای کوردستان بخەنە سەر پەرلەمان و شۆنە گشتییەکان. ئەو ھەلە کۆماری فیدەرالی کوردستان ئەگەر ھیچ دەولەتێکی بە دەستی دانی پێدا نەنایە، دێ فاکتۆ Defacto دەبوو بە دەولەتێکی سەرەخۆ. کۆماری ترکەکانی قوبرس، ھیچ دەولەتێک بێجگە لە دەولەتی ترک دانی پێدا نەناوە، بەلام دێ فاکتۆ دەولەتێکە و ھەیە.

(٣) - دەیانئەوانی سەرژمێرێکی گشتی بکەن لەو ھەرمەدا کە بە دەستیانەوێ، تا بزانن ژمارەي کورد و ناگورد چەندە. ئایە ترکمانەکان بە راستی سێ ملیۆن و نیۆن وەک تانسوویچیلەر و ترکمانەکان خۆیان دەفەرموون. ژن چەندە و پیاو چەندە، خۆیندەوار و نەخۆیندەوار چەندن. داھاتی سالانەي تاکە سەریک چەندە. داھاتی گشتی چەندە. ژمارەي بێکاران گەشتووەتە چەند. رووبەری زەوی کشتوکالی چەندە. چەند کرێکار و چەند جۆتکار و چەند فەرمانبەر ھەن. بێگومان تا سەرژمێرێکی گشتی نەکرێ، ھیچ پلان و نەخشەيەک ناتوانی داھێرێ.

(٤) - دەیانئەوانی دراویکی ھەرمی بۆ کوردستان دروست بکەن بۆ کاروباری نیوخۆبی ھەرم، یان ھەموو کاروبارێکی دراوی بکەنە دۆلار. چونکە تا دیناری عێراقی بە کار بێن، ریشیان ھەر بە دەست سەددامەو دەبێ و ھەر کاتیک سەددام بیهوی، دینارەکی دەگۆرێ، وەکوو کردی و زیانیکی زۆری لە کورد دا.

(۵) - دەياتتوانى ھىزى پىشمەرگە ھەلۋەشېننەۋە و، لە جىياتى ئەۋە سوپايەكى

كوردستانى دروست كەن بە سەرۋكايەتتى پىسپۇرى سوپايى. ئەۋ دەم ئەم شەپە
گەرەكە و كى بەركىي «پىشەرەۋى» و حىزب حىزىنەش روۋى نەدەدا. روۋشى بەدايە
چەند دەۋرى تىدا نەدەدى.

(۶) - دەياتتوانى ھىزىكى پۇلىسىي كوردستانى دروست كەن. ھىندىك لە

دەۋلەتەكانى ئەۋروپا ئامادە بوون پۇلىس بۇ كورد پى بگەيەنن. ئەۋكاتە جل و
بەرگ و ويستەمەنى كادرى پۇلىسىيان بە خۇرايى ۋەردەگرت. دەۋلەتى ئەلمانىا
كاتى خۇى بەلنىكى ۋاي بە مام جەلال دابوو. ئەمەش پىش ۱۹۹۴/۵/۱ بوو،
ۋاتە ئەۋ كاتەي كە ھىشتا شەپى پارتى و يەگىتى دەستى پى نەكردبوو.

(۷) - دەياتتوانى خۇيان پتر لە ئەمىرىكا و فەرنساي سەردەمى بەھەشتى

مىتران و، ھىندىك دەۋلەتى دېكەي ئەۋروپا نىزىك بگەنەۋە و، چەند فېرگەيەكى
ئىتەرناسىۋنالى لە رنى كۆمەلى نەتەۋە بەكگرتۋەكانەۋە كە سەپەرشتىي ھەرنى
باشوور دەكەن، لە ھەرنىمدا دروست بگەن بۇ پىۋەندىكردنى راستموخۇ بە دەرەۋە.
ئەۋسا دەياتتوانى گەللىك كالا و كەلۋەلى پىۋىست بەيئەنە كوردستانەۋە و بە
زووترىن كات و، مەنتى داگىركەرانى كوردستان ھەلەنگەرن. لە ماۋەي ئەم چەند
سالەي دوۋايى دا مەسەلەي دروستكردنى فېرگەي كوردستانم چەند جار بە نامە بۇ
كاك مەسعوود و مام جەلال نوۋسبە.

(۸) - دەياتتوانى لە كاتى ۋتوۋىزى پارىسدا ۱۶ - ۱۹۹۴/۷/۲۲ پېرۋەكەي

بەھەشتى مىتران ئىمزا بگەن و، بىكەنە بەلگەيەكى ئىتەرناسىۋنالى بۇ دوۋاپۇزى
ھەرنىم فراۋانكردنى. ئەگەر ۋابۋايە، ئىستە چوار سال بوو ناشى بىنەست بىۋو
و، لەۋانەش بوو كەركووك و مەروسل، يان ھىچ نەبى كەركووك، بخرىتە سەر
«ھەرنى ئاسايش».

(۹) - دەياتتوانى پېرۋەي دەرھىنانى نەۋت لە ھەرنى ئاسايش دا بەخەنە سەر

پى. بەتايەتتى پەپۇز سەردار پىشەدرى و ھاۋكارەكانى، ۋەك خۇيان باسى دەكەن،
ھەلۋەرجيان بۇ ئەۋ پېرۋەيە ئامادە كەردبوو.

(۱۰) - دەياتتوانى ژمارەيەكى زۇر خۇندكار بىئىرنە دەرەۋەي ۋلاتىز

خۇندنى بابەتى پىۋىست ۋەك تەككىكى كامپىۋوتەر و ھەندازىيارى مەكىنە و

قېزىكەۋانى. لىرەدا بەتايىستى سۈرۈت لە دەۋلەتى رۇسىيا و ئەۋروپاى رۇزھەلەت دەبىنرا كە بارى ئابۋورى يان زۇر خراپە و ئامادەن بە پارەيەكى كەم خىزمەتى باش پىشكىش بىكەن.

(۱۱) - پەرلەمانى ھەرنى ئاسايش يەكەمىن پەرلەمان بو لە رۇزھەلەتى ئىۋەرەستدا كە بە شىۋەيەكى دىمۇكراتى ھەلپۇرداينى، پاش پەرلەمانى ئىسرائىل. ئەمەش بەلگە و بناخەيەكى پتەو بو بۇ كورد كە پىۋى بنازى و داۋاى ئەۋە بىكا ۋەك جىگەرۋە (ئالترناتىف) ىك بۇ رۇزىمە تىرۋىستەكانى دەۋلەتە داگىركەرەكانى كوردستان بە رەسمى بناسرى. بەلەم شەپ و بەگىز يەكدا چوون و خوئىپۇزى و ئابىرپىسارىتى بىراىمەر ۋلات و نەتەۋە، دەمى ھەمىو دۈۋمەنى كوردى كوردەۋە و دەمى ھەمىو دۈستانى كوردى داخست.

(۱۲) - دەپانتوانى لە ئىۋ ھەرنى ئاسايش دا ھىچ نەبى كىشى تەلەفۇن و پۈستە و كارەبا و ئاۋى خواردنەۋە چارەسەر بىكەن. لە ئەۋروپاۋە تەلەفۇن دەكرى بۇ ھەرنى ئاسايش، بەلەم لە سلىمانى يەۋە بۇ دەۋك و لە دەۋكەۋە بۇ ھەلپىر و لە كۆمەۋە بۇ چەمچەمال و ھەلپىجە و كەلار تەلەفۇن ئاگرى. پۈستەش دەبى لە دەرەۋى ھەرنى ئاسايش (بۆۋىنە لە ئەۋروپا و ئەمىرىكاۋە) بە دەستى بچى و لە سەر سنوورەكان بۆلىسى دەۋلەتە داگىركەرەكانى كوردستان دەستى بەسەردا دەگرن.

(۱۳) - دەپانتوانى داھاتى كوردستان دادپەرۋەرەنە دابەش بىكەن. چۈنكە داھاتەكەى مالى ھەمىو كوردە، نەك مالى يەك خىزىب. زۇر جىنى داخە كە كاربەدەستىكى ھكۈمەتى كوردستان لە سلىمانى شەش مانگ موۋچە ۋەرنەگىرى. ئافەرىنىشيان لى بى كە بەۋ جۇرەش ۋاز لە خىزمەتكردن ناھىيەن. مەگەر ھەر دەۋلەتى رۇوس ۋاى بەسەر ھاتى كە مانگانەى كاربەدەستەكانى پى نەدرى. سەۋكى رۇوس بۆرىس يەلتسىن ھىچ نەبى لە باتى پارە قۇدكا دەدا بە كاربەدەستەكانى، ئىمان ماستاۋىش ئابەشنىۋە لە جياتى پارە.

(۱۴) - دەپانتوانى ئەۋ پارەيەكى كە دەيدەن بە چەك و تىقاقى جىنگى بۇ يەك كۈشتن پاشكەۋتى بىكەن و لە رنى دامەزراندنى ژۇرخانى ئابۋورىدا بىخەنە كار.

(۱۵) - دەپانتوانى ئەگەر ئەم شەپ و ھەللىۋەيان نەكردايە، پتر لە يەكدى ئىزىك بىنەۋە و ئەۋدەمە رى ئامادە دەۋو، يان بۇ يەكگرتنى ھەردوۋ خىزىبەكە (پارتى و

به کیتی) و پێکهینانی حیزبێکی سۆسیال دیموکراتی به هیز، یان به کگرتن له بهرهبهکی نیشتمانی دا. ئهوهدهمه دهیان توانی جهماوهرێکی به کجار فراوان که ئیسته سهربهخۆ وهستان، یان دژ به ههردوو لان، بهینه نیو ریزهکانی خویانهوه و، ئهوهش به سووتی خویان و کورد تهواو دهبوو.

به شدارانی به پێزا!

وهك بۆمان دهركهوت، دوو پرۆژی نتهوهی کورد له بهر روشنایی ئهم بارودۆخه ئه پێدا ته موژاویه. ئهوجا ئیمه به دهست خۆمانه ئهو ته موژه رابدهین یان پتر له ئیسته چه دهو که لی شه ره گهره کی نیوخو شمانی بهجینه سهر. سهر کهوتن و بهختیاریمان له دوو پرۆژدا، تهنی بهك رینه و بهس: رنی دیموکراتی و ریزگرتن له بیرو و مافی بهك، پێکهوه تیکوشین شیلگیرانه به رهو ئامانج، پاراستنی ناشتی و چار سهر کردنی کیشهکان به وتووێژ، راگرتنی بهرژهوهندیی گشتی له سهر وه بهرژهوهندیی تایبهتی و بنهمالیی و حیزبایهتی و هۆزایهتی و نیوچهییوه. ئهوهش نهك ههر به قسه بهلکوو به کردهوه. به کورتی دهبی ئهوانه ی دلسۆژن بزوتنه وه به کی جهماوهری نتهوهیی فراوان بهینه کایه له شیوهی دهستپێشکهری روشنبیرانه دا، نهك له شیوهی ریکخراوێکی حیزبیدا که بانگی خه بهرستی و خۆ بهزلزاین و بهرچاوتنکی سیاسی پدا به گوتمان دا.

به شدارانی به پێزی سه مینارا

به م شیوهیه قسهکانی ئه ورۆی من له م سه میناره دا کۆتایی هات. هیوام وایه سهرم نهیه شان دین به لکوو کارێکی وام کردبی که زات بنیمه بهر هیندی کتان بۆ هینانه سهر زمانی ئه وهسته ی که له نیو دل و دهروونی هیندی کتان دا پۆنگی خوارد وه ته وه و رووی ئه وه تان نییه ده ریبهرن. خۆ ئه گهر قسهیه کی شم کردبی و بوو یته هزی دلشکانی هیندی کتان، ئهوا تکایه لیم بیوورن. چونکه ههق رهقه و ئهز ههر که سێکم خۆش بوی، درێخی ئاکه م له وهی له گه لی راست و رهوان به م. ئهوجا پنی خۆش بی یان پنی تال بی، ئه وه بهلامه وهك یه که. له م رووه به تمنگ دلی که سه وه نیم. کوردیش له کۆنمه گوته و یانه: «دۆست ئه وهیه ده تگرینی و دوژمن ئه وهیه ده تکه مینی». هیوام وایه پاش ئه م گریانه دوو ردرێژه مان، به م زووانه

هەموومان پێکەوه دەست بە پێکەنین بکەین و گالتهمان بە هەلسوکەوتی رابوردووی
خۆمان بێ، بەنیازی راستکردنەوه و لێ فیژیرونی.

سەرسەرزێ بۆ بیری ئازادی و یەکسانیی سەرۆک!
سەرکەوتن بۆ کۆنگرە نەتەویی کورد و هەموو لایەنەکانی بێ
جیاوازی!

ئافەڕین لە ئێوەی بەرێز کە ئەم کۆنگرەیتان بە کردەوه خستە سەر بێ!
سەر شۆپی بۆ دوژمنانی نەتەوی ئازادیخواز و ناشتی پەرەری
کورد!

بۆ یادی هاوایی کۆچکردوو رەهێر جەلال مامەش!
بۆ کورد و بۆ کوردستان!

ژندهرهكان

(۱) — كوردستاني سۇر! پاش دامەزراندنى دەولەتى سۇقۇت، كۇمارىكى ئۇتۇنۇمى دار بە دەستپىشخەرى لىنىن، لە سەرەتاي بېستەكاندا دروست بوو. ئەم كۇمارە نېوچەى كەلبازار و لاچىن و كويادلى و زەنگىلاتى گرتبۇو و، كەوتبۇو نىوان ئەرمەنستان و نازەربايجان و، ھەتا سنوورى رۇژھەلاتى كوردستان (ئىران) درىژ بووبۇو. پاش مردنى لىنىن، كارىبەدەستە تۇرانى يەكانى نازەربايجان ستالين يان ھاندا لە كۇرد بە نىوى ئەووە كە گوايە كورد «دۇى سىستەمى سۇقۇت و كۇمۇنىزم و داردەستى پەرى رۇژاوان». ستالين لە كورد ھاربو و، كۇمارە ئۇتۇنۇمى دارەكى ھەلەشاندەو و، بە ھەزاران كوردى ئەو ھەرىمەى كۆچ پىدا بۇ سىيرىا و كازاخستان كە زۇريان لە رى مردن. پاش ئەو «كوردستاني سۇر» نووسىنرا بە نازەربايجانەو، ئەوجا تر كە نازەرىيەكان زمانى كوردى يان رىندا بخونىرى و، رىشىيان ئەدا كە كوردەكان لە تۇمارى دەولەتى و دەزگە بەرپۇبەرەكاندا خۇيان بە كورد نىونووس بىكن. شايانى باسە كە كۇمۇنىستەكان و ئەو حىزبانەى بەنئىوى «كوردستاني» يەو كار دەكەن، شان بە شانى كۇمۇنىستە ەمرەب و ترك و فارسەكان، ئەم راستى پەيان لە خەلك دەشاردەو، ھەتا رووخانى ئىمپراتورىيى رۇژمى سۇقۇتتى. ئەز وەك تاكە كوردىك باسى ئەم نارەوايى يەى رۇژمى سۇقۇتتىم دەكرد. لەبەر ئەو زورنارەنەكانى سۇقۇت بە ھەموو جۇرىك بەرپەرەكانىنى منيان دەكرد، چونكە نەياندەوئىست رووى رەشى رۇژمى تاوانبارى سۇقۇت و ستالينى مەزۇخخۇر دەربىكەوى. پاش رووخانى رۇژمى سۇقۇت، كوردەكانى ئەوى، بەپىچەوانەى گەلە تركەكانى سۇقۇتەو كە ھەموو دەولەتى سەربەخۇى خۇيان پىكەو نا، نەيانتوانى كۇمارى كوردستاني سۇر دروست بىكەنەو. خاكەكەيان ئىستە بەشىكى لە لايمەن ئەرمەنى يەكان و، بەشىكى دىكەى لە لايمەن نازەرى يەكانەو داگیراوە. كەچى ئەورۇش حىزبە كوردىيەكان ھەر باسى «چوارپارچەى» كوردستان دەكەن. ئەم «چوارپارچەى» شتىكى نوئىە، چونكە ھەتا چەند سالتىك لەمەو بەر ھەر باسى «سى پارچە» دەكرا، دەيانگوت «لە سوورىا

کوردستان نییه.

(۲) - مەبەست لە «سێمینەى ھەدیس» لە لای کورد ئێو باوەرە گەلەکی (شەعبی) یە کە بە پێی وی گواپە پەیا مەفری موسولمانان (د) گوتووینتی ئەگەر شتێک دووجار رووی دا، ئێوا بۆ سێینەمین جاریش روو دەداتەوه. بە عەرەبی: «لا یثنی الا وقد یثلاث».

(۳) — پاش مردنی ههزار کتیبیک له لایمن خانى کورپه وه به نیوی «چیشتی مجبور» وه بلاو کرایه وه. چونکه ههزار وهستی کردبوو پاش مردنی بلاو بکرتوه. ئهم «چیشتی مجبور» به سهرهاتی ههزاره. ئه ز وهك مروقیك كه له روژانی دهر به دهری و تهن گانه و خوشاردنه وهی ههزاردا له شاری به غدا دوستیکی نیزیکی ههزار بووم و، پتویستی سهرشانی دوستایهتی خوشم بهرام بهر ههزار به جی هیناوه و، تهنانهت ههزار ئهم دوستایهتی یه ی به ههزاره باسکردوه، ئه گهرچی ههزاره که ی نه خستوه ته نیو پهرتوکی ههزاره کانی یه وه، دیاره ئاگام له هیندیک لایینی ژیان و ههلسوکوت و، رهوش و خووی ههزار هیه و مافی ئه وه شم هیه یهك دوو قسه لهو باره یه وه بکه م..

ئەز ھەژارم لە سەرھەتای پەنجاکاندا لە رێی مام جەلال سەوە ناسی، ئەوێش لە سەر داخوازی ھەژار خۆی، پاش ئەوێ چەند وتاریکی منی لە رۆژنامەکانی بەغدا دا خوێندبوو. ھەوێش بە نێوی خواستەمەنی «ج - کلۆن» ھەوێش دەنوسین. ھەژار کابرایەکی یە کجار قسەخۆش و گالتەزانێکی کەم وێنە بوو. بەرھەر و زۆر زمانلوس و لە پاشملەش بە دەگمەن کەسیکی دەبوارد کە تیزنکی پێوەنەکا، یان کرمیک لە دەستی دا نەدوژیتەو. لە ھۆنراوە داناندا بەھریەکی باش و شیوہیەکی رەوانی ھەبوو. ھەژار دوو تایبەتکاری ھەبوو کە مەزۆف زۆر درەنگ تێیان دەگەشت. یە کەم: پارەپرستی و پوولەکیستی و، دووھەم: سیلەیی و پێنەزانی. پێموایە بەھەشتی سەرۆک بارزانی و بەرێز جەلال یەتووشی تەنێ دوو کەسێ کە بەرامبەر چاکەکیان لە گەڵ ھەژار پلاری تێ نەگرتن. لێرەدا مەبەستم ئەوێ نییە لە «چێشتی مەجسور» بکۆلمەو، چونکە ئەو ھەویرە زۆر ئاو دەکێشی. بەلام ئەگەر ھێندێک ھەوال و دەنگوباس و چیرۆکی راست و ناراستی لێ دەریکەین، ئێوا کەسایەتیی ھەژار بە ھەردوو لای ئەرێتی و ئەرێتی یەو دەردەخا.

(٤) — پاش رووخانى كۆمارى كوردستان گەللىك كوردى رۆژھەلات دەربەدەر بوون و رايانكرده «يەكيتى سۆفیت». ھەر لەو كاتەشدا گەللىك لە ئەندامان و لایەنگرانى «فیرقەى دیمۆكراتى نازەربایجان» و توودەییەكانیش رايانكردبوو ئەوى. نازەرى یەكان بەزورى لە باكۆ جیگیربوون. ئەوكاتە ستالین میرى سەرپرێ ئیمپراتۆرىيى سۆفیت بوو. نازەرى یەكان بە ھۆى جافەرى باقرۆفەو كە «سەركۆمار»ى نازەربایجانى ئەو كاتە و كاسابرايەكى تۆرانى بوو، توانیان وێستگەيەكى رادیۆ بۆ خۆیان وەربگرن بە ئىوى «وێستگەى رادیۆى دیمۆكراتى نازەربایجان»ەو كە ھەموو شەوئىك نىوكاتزەمىر بە تركى نازەرى و نىوكاتزەمىر بە فارسى و نىو كاتزەمىر بە كوردى پرۆگرامى بلۆ دەكردهو. عەلى گەلاوێژ و رەجىمى قازى كە دوو كوردى ھەلاتوو و ئەندامى «فیرقەى دیمۆكراتى نازەربایجان» بوون، ئەم پرۆگرامە كوردییەیان دەبرد بەرپۆ. رۆژنامەيەكیشیان بە كوردى بە ئىوى «كوردستان»ەو دەردەكرد، كە ئەوێش وەك پرۆگرامى رادیۆ پرۆياگەندە بوو بۆ رۆژى سۆفیت و ستالین. ھاوینى سالى ١٩٥٣ و لە ئەنجامى ئەویدا كە رۆژى دوكتۆر موسەدېق دەبوست ئىوانى خۆى لە گەل رۆژى سۆفیت دا چاك بكە، سۆفیت ئەو رادیۆيى راگرت. بەلام "رۆژنامەى كوردستان" جاروبار دەردەچوو، ھەتا ئەو كاتەى «فیرقەى دیمۆكراتى نازەربایجان» و «حیزبى توودەى ئێران» یەكیان گرتەو، ئەوسا رۆژنامەى «كوردستان»یش وەستێنا. لە سالى ١٩٥٦دا دوكتۆر ئەورەحمەنى قاسملو و چەند براوەركى خۆى ھەلاتبەسوونە باشوورى كوردستان و بەدزییەو لە دەرووبەرى سلێمانى دەژيان. خودى لیخۆش بوو مامۆستا توفیق وردى پێوەندى لە گەل ھێندىك لەو كوردانە ھەبوو، و منیش لە رێى مامۆستا وردى یەو یەك دووانیكیانم ناسى. لە كاتى یەكدى بىینیدا باسى ئەو كرا كە رۆژنامەى كوردستان دەریچیتەو. پاش ماوەیەك، لە پاییزی ١٩٥٦دا، دوكتۆر قاسملو ھات بۆلام بۆ قوتابخانەى دووانیوەندى «موسەللأ» لە كەركوك و خۆى بە ئىوى «ھەباسى ئەنوەرى»یەو بەمن ناساند و گوتى «لە سەر راسپێرى مامۆستا وردى ھاتووم بۆ لات و، ئێمە (واتە ئێوان — ج. ن) بپارمانداو كە رۆژنامەى كوردستان دەریكەینەو، بەلام ھیچ پارەمان نییە. لەبەر ئەو تەمەر (پول)مان چاپكردووە و ئەو تەمرانە دەفرۆشین و بەپارەكەى رۆژنامەكەمان

دەردە کەینەوه. تەمرە کانی شەمان لای ماموستانا وردی داناو. ئەو پارە کە کۆدە کاتەور و دەیکەینى پێمان.

لەو بەدوواو دەستمان کرد بە چالاکییەکی باش و پارە بەکی چاک کۆکرایەوه بۆیان و، ئەوجا رۆژنامەى کوردستان، یان یەك ژمارە، یان چەند ژمارە بەکی کەمى لەو مارە بەدا دەچوو.

(۵) — کاتێک ئەم سەمینارە پێشکێش کرا هێشتا گێرھارد شرویدەر نەبوو بوو بە کانسەلەرى ئەلمانیاى فیدەرال، بەلام دووایى بوو بە کانسەلەرى ئەلمانیا پاش سەرکەوتنى حیزبە کەمى (سۆسیال دیموکرات) لە هەلبێرگەندا. شرویدەر بەرلەوێ بەیتە کانسەلەر، خۆى زۆر بە دۆستى کورد دەدا بە قەلەم و هاوڕێتى بەکی زووی هەبوو لە گەل هیندیك سیاسەتکار و کەسایەتیی کورد، بەتایبەتى لە گەل جەلال بارزانى، بەتایبەتى ئەو سەردەمەى کە جەلال بارزانى لە مارکەت هالەى شارى هانۆڤەر دوکانى خواردەمەنى و خواردنەوێ فرۆشى هەبوو لە نێزیک مەلبەندى حکومەتى هانۆڤەر و، زوو زوو چاویان بە یەك دەکەوت. وێنە بەکی ئەو سەردەمەى لاهەبە کە جەلال بارزانى لە نیوان گێرھارد شرویدەر و ژەنەکەى شرویدەرەو نیشان دەدا. ئیستە کە شرویدەر بوو بە کانسەلەرى ئەلمانیاى فیدەرال، دیارە جەلال خۆشى ھەستى بەو کردووە کە ئەو هاوڕێیەتیەیان "مۆدێلەکەى بەسەر چوو".

(۶) — کاتێک ئەم سەمینارە پێشکێش کرا، هێشتا بەرێز عەبدوللا ئۆجەلان (ئاقو) لە سووریا بوو، بەلام دەنگ هەبوو کە سووریا دەیهوێ لە ژێر گۆشبارى دەولەتى ترک و رەجاوگرتنى هیندیك بەرژەوێندى خۆیدا لە سووریا دەى بەکا. دووایى ئەو بوو لە سووریا دەرکرا و ھاتە ئیتالیا و ماوێ بەک لە ئیتالیا مایەو و ئەوجا هیندیك ئەمەلا و ئەولای کرد تا لە کینیا گێرا و کەوتە دەست رژێمى ترک و خرایە زیندانى ئیمەرالى یەو. بێگومان ھەلۆستى ئاقو و حیزبە کەمى (پێ کێ کێ) پێش گرتن و پاش گرتنى پێوستى بە لێکۆلینەوێ بەکی زانستانەى بابەتەنەى ھورد ھەبە کە دەبێ بە سەمینارێکى تاییەتى ئەنجام بەدێ، ئەک لە ژئەدرێکدا.

(۷) — خۆشەختانە حیزبى دیموکراتى کوردستانى ئێران لەم دووایى بەدا بۆ وتوویژ کردن لە گەل رژێمى ئێران هیندیك لەم سەردەتایەنەى کردە مەرج. وتوویژى ناشرکرا و بەسەرپەرشتى دەولەتێکى بێ لایەن، وەک دەبێژن مەبەستى حیزبى

دیمۆكرات لەمە دەولەتی فەرەنسایە.

(۸) - ئەم ژێدەرە پاشكۆیە كە لە مانگی ئۆكتۆبەری سالی ۲۰۰۰ دا

نوسراوە.

فرۆكە جەنگییەكانی دەولەتی ترك بە بیانوی سەركۆتکردنی چەكدارەكانی پێ فرۆكە كێ وە لە رۆژانی ۱۵ و ۱۷ی مانگی تەبای (ئاب) ۲۰۰۰ دا كەوتنە بۆمبارانکردنی نێوچەي كەندەكۆ و خنێر و دەور و پشەتیا. ئە نەجیامی ئەم دەستدرێژیە تیزرۆیستەنەیدا ۴۴ كوردی خەلكی باشوور كە زۆریەي زۆریان ژن و زارو و شوان بوون شەهید بوون و، لە ۷۰ كەس پتریش بریندار بوون. رژیمی ترك لە سەرەتاوە نكۆلی دەكرد و دەهێگوت «شتی وانمبوو». كۆنگرەي نیشتمانی كوردستان (K.N.C.) و پارتی دیمۆكراتی كوردستان (PDK) و پارتی كۆمونیستی كوردستان (PKOK) كەوتنە ئاوالە كردنی ئەم تاوانە و تەنانت KNC بلاقۆكي بە چەمەن زمانی رۆژەهەلاتی و رۆژئاوایی لەسەر دەرکرد و، رۆژنامەي سويسرەيی بەنیویانگ Neue Zürcher Zeitung لە ژمارە (۱۹۶) رۆژی ۲۴/۸/۲۰۰۰ دا ئاماژەي بۆ وتووێژێك كردبوو كە لە گەڵ نۆنەري KNC لەم بارەیمووە كردبوو. ئەوجا رژیمی ترك ناچار بوو بێژی كە ئەو كارە "بەهەلە" رووی داوە و، "لێی دەكۆلێتەو" و "ئامادەيە پارە بدات بە كەسوكاری كۆزراوەكان".

۹- ئەم ژێدەرە پاشكۆیە كە لە مانگی ئۆكتۆبەری سالی ۲۰۰۰ دا نوسراوە. سەرتیبی پاسدار محەمەد باقیر زولقەدر (محەمەد باقیر زولقەدر) «جیگری فەرماندەي سوبای پاسدارانی شۆرشێ ئیسلامی ئێران» لە رۆژی سێ شەممەي ۱۰/۱۰/۲۰۰۰ دا بە هەوالگوزاری «ئیسنا» ی گۆت:

«وێژە و زمانێك كە سەركۆمار (خاتەمی) بەكاری دەبا جۆرێكە كە سەری لە رۆژئاوایی یەكان تێكداوە و فەریوان خۆاردووە پێی». هەرەها پەسنی (سەح) خاتەمی دا و گوتی ئەم سیاسەتەي خاتەمی بوو بە هۆ ئەوەي دژ وەستاو بێیتە پێچەوانە وەستاو و، پێچەوانە وەستاویش بێیتە لە گەڵ وەستاو! دووایی گوتی ئەم سیاسەتەي خاتەمی بوو ئەوێ ئەوەي «رەوتە رامیارییەكانی دەرەوی ولات لەم سێ سالی دوواییدا بپەشوكێن ... لەم روووە مەترسیی ئاسایشانە بۆ رژیمی

تيران كم بوو ته وه ... » ده قه فارسي يه كه ي بهم جوړه ي خواره وه يه :

«ادبيات و زباني كه رئيس جمهوري به كار ميبرد ، به گونه اي است كه غريبها را دچار اشتباه كرده و فريب خورده اند. سياست خاقي در تبديل معاند به مخالف و تبديل مخالف به موافق ... اين سياست موجب شده كه جريانهاي سياسي خارج كشور در سه سال اخير منفعل شده اند ... خطرات امنيتي عليه نظام از اين باب كم شده است.» (تمشاي روظنامي «كيهان» چاپ لندن ژماره ۸۲۸، ۱۸/۱۰/۲۰۰۰ بكه). لهم رووهو پيشبيني يه كانان له باره ي خاتمه ي يوه له سه ميناره كدها به راست قهرا. نهو ته پاش دوو سال يه كيځ له خويان هم راستييه ي دركاند.

له رږي ۲۴/۷/۲۰۰۰ دا كاتيځ خامنه يي له شاري نمرده بيل (فازه راي جان) قسمي بږ خه لك ده كرد ماوه يه كه به شپوه ي تركي نهو نيوچميه قسمي كرد و گوته تيران له چمند گه لك پيځه اتوه و بهر له هموويان له ترك و فارس. ترك و فارس بران چونكه همدووكيان موسلمانن، همز بوخوم گويم له دهنكي بوو له راديؤ. هم قسمانه به چه پلرېزاني ترك زمانه كانې نمرده بيل وه رام درايه وه و دهركهوت نهو قسميه ي كه لهم سه ميناره و له مانكي نوكتز بهري ۱۹۹۸ دا لهم باره يوه گوته راستي راست بوو.

(۱۰) - هم مهلا حه سمني يه كه كابرايه كي تركي دوژمن به كورد و نوينه يي خامنه يي يه له ورمي زور دهوله مند و پاره داره و خاوهن كي لگه و باخ و زهوي و زاريكي زوره له روزه لاتي كوردستاندا. له كونه پهرستي و دوواكه رويسدا گه يشتو ته پلعيه كه خه لك ي ورمي - كه هيچ جوړه هڅه كي رابواردنيان نيه - روظاني همني دهچن بږ گوښگرتن له قسمه كانې كه مرؤف دهيننه پيكنه ين. مهلا حه سمني له يه كيځ له گوته رانه كانې دا فرموي: «ژنان سي بهشن، ژن همن نه سمران داده پوښن و نده موچاويان داده پوښن، نهوانه وهك پاس وانه، همموكه سيك دهتواني سوريان بي. ژن همن سمران داده پوښن، به لام ده موچاويان روت دهكمن، نهوانه وهك تاكسي وانه، هر چمند كه سيك دهتواني سوريان بي. به لام ژن همن سمرانشيان داده پوښن و ده موچاويانشيان داده پوښن وهك ژنه كي بنده، نهوانه هيسترن، هر يه كيځ دهتواني سوريان بي.»

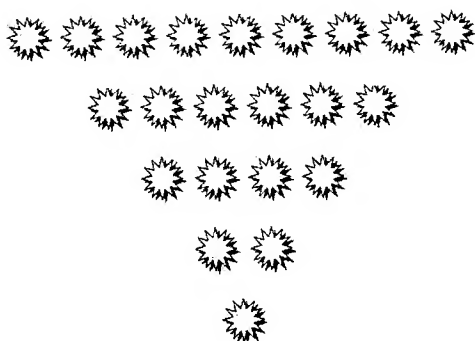
کە خەڵکە کە گۆنیان لەم فەلسەفەییە بوو، هاواریان کرد "ئەللاھوئە کبەر" (الله اکبر).

(١١) - خومەینی لە ماوەی هەشت ساڵ شەڕی ئێران و عێراقدا سۆز بوو لە سەر ئەوێ کە شەڕ ناوەستێتێ تا نابووتیی سەددام و دەیگوت «رێی قودس بە کەربەلادا دەروا». بەلام پاش ئەوێ بۆی دەرکەوت کە جەنگ دەدۆزێتێ ناچار بوو شەڕ راگرێ و بێ «ئەمە پیاڵەیک ژەرە بەلام وا دەینیم بەسەر مەو».

(١٢) - ئەم پیشبینی بە هاتە دی و سائیک دوای ئەو لەشکری هیندستان کشایە کشمیری پاکستانەو.

سەرئێش! ئەم پاشکۆیە درێژەپێدانه بە ژێدەری (١٢) کە لە مانگی ئۆکتۆبەری ٢٠٠٠ دا نووسراوە!

رژیمی ئێران لەم رۆژانەدا (ئۆکتۆبەری ٢٠٠٠) لە رێی نارەزنی وەزیری دەرەوێ کە مالی خەزازی یەو بۆلای سەددام حسین تکریتی، هەولی ئەو دەدا کە رێککەوتننامەی ملهوپانە ی دژ بە کوردی «جەزائیر» کە لە مارتی ١٩٧٠ دا لە ئێوان شای لێخراو و سەددامی تکریتی دا مۆر کرا جاریکی دی زیندوو بکاتەو. ئەمەش هەر بۆ خراپەکاری دژی کورد و بەربەرەکانی تیکۆشینێ ئازادیخوازانە ی خەڵکی کوردستان. ئەگەنا سەددام سالی ١٩٨٠، لەبەر چاوی ملیۆنان تەماشاکەرانی تەلەفزیۆن کاغەزی رێککەوتننامە ی جەزائیری دراند و سووتاند و هەشت ساڵ خوێنی خەڵکی ئێرانی رشت. خومەینی دەیگوت: «رێی چوونە قودس بە کەربەلادا تێدەپەڕێ». ئەوجا نێستە رژیمی ئێران باسی ئەو ملیۆنە ئێرانی بە ناکا کە لە ئەنجامی پەلاماری سەددامەو بۆ سەر ئێران کوژران و، باسی چەند سەت میلیارديک زبانی لێ کەوتووێ خۆی ناکا، دەیهوێ پەیمانی جەزائیر زیندوو بکاتەو، چونکە رژیمی مەلاکانیش، هەرۆک رژیمی شا، هەموو شتیک دەکا بەقوربانی ئەوێ کورد هیچ جزیرە ئازادییەکی دەست نەکەوێ. بەلام وادیارە هیندە کورتییێن نازانن ئەو سەردەمە ی کە پەیمانی جەزائیری تێدا بەسترا زۆر زۆر جیاوازه لە سالی ٢٠٠٠. ئەو شەمان نابێ لەبیریچی کە بەستنی «پەیمانی جەزائیر» لە گەل سەددامی تکریتی هۆیک بوو لەو هۆیانە ی کە رژیمی حەمەدەزا خانیان دا بەزەویدا. ئەوێ بۆی دەبینی!

زنجیره‌ی بلاوکراوه‌کانی کتیبفرۆشی سۆران – هه‌ولێر

٧٦- نالە‌ی به‌فر و پشکۆ‌ی ئاگر، هیوا سه‌عید، سلێمانی: چاپخانه‌ی سیما، ٢٠٠٧، ١٤١ ل. (شیعر).

٧٧- ناستامه و کێشه‌ی ناسیۆنالی کورد، جه‌مال نه‌به‌ز، هه‌ولێر: چاپخانه‌ی مناره، ٢٠٠٧، ٣٢٤ ل. (میژووی کورد).

Jemal Nebez

**The Kurdish
Identity
And
The National
Question of
Kurdistan**

**in the light of five seminars
and scientific lectures
held in Europe 1984-1998**